

PETER HESSLER

KÉT ÉV
KÍNÁBAN

A JANGCE
PARTJÁN

PAUL KOVÁCS

PETER HESSLER

Két év Kínában

A Jangce partján

PARK KÖNYVKIADÓ

A fordítás alapjául szolgáló kiadás:
Peter Hessler: River Town, Two Years on the Yangtze
Perennial, An Imprint of HarperCollinsPublishers, 2002

Fordította: Sümegi Balázs
A borítót tervezte: Gerhes Gábor

Copyright © 2001 by Peter Hessler
Borítófotó © 2001 Tom Nebbia/Corbis
Hungarian translation © 2004 Sümegi Balázs
Magyar kiadás © 2005 Park Könyvkiadó, Budapest
A fordítást szakmailag ellenőrizte és a lábjegyzeteket készítette:
Antóni Csaba
Szerkesztette: Lukács Laura
Felelős szerkesztő: Tönkő Vera
Műszaki szerkesztő: Szabados Erzsébet
Számítógépes tördelés: Alinea Kft.

Készült a Gyomai Kner Nyomda Rt.-ben,
a nyomda alapításának 123. esztendejében
Felelős vezető: Papp Lajos vezérigazgató

TARTALOM

ELSŐ RÉSZ

ELSŐ FEJEZET LEFELÉ AZ ÁRRAL

A VÁROS

MÁSODIK FEJEZET SHAKESPEARE KÍNAI MÓDRA

AZ EMELD-A-ZÁSZLÓT-HEGY

HARMADIK FEJEZET FUTÁS

A FEHÉR DARU-HÁT

NEGYEDIK FEJEZET A GÁT

A VU FOLYÓ

ÖTÖDIK FEJEZET ÓPIUMHÁBORÚK

A FEHÉR LAPOS-HEGY

HATODIK FEJEZET A VIHAR

MÁSODIK RÉSZ

HETEDIK FEJEZET NYÁR

A PAP

NYOLCADIK FEJEZET HÉTKÖZNAPOK

A VENDÉGLŐS

KILENCEDIK FEJEZET A PÉNZ

A TANÁR

TIZEDIK FEJEZET A KÍNAI ÚJÉV

A FÖLD

TIZENEGYEDIK FEJEZET ÚJRA TAVASZ

A JANGCE

TIZENKETTEDIK FEJEZET SZEMBEN A SODRÁSSAL

Előszó

Ez a könyv Fulingban töltött napjaim krónikája, de tartalmaz olyan fejezeteket is, amelyekben megpróbáltam fölvezetni a tájat, a régió történelmének egyes epizódjait és lakóinak mai életét. Vázlatrajzaimat mind akkor vettem papírra, amikor még Szecsuanban éltem. Azért választottam ezt a kettős szerkezetet, mert azt remélem tőle, hogy általa az olvasó könnyebben meg fogja érteni, miféle kettős szerepkör vár egy külföldre egy Fulinghoz hasonló, kínai városban. Hol csupán szemlélő voltam, hol pedig magam is szívvel-lélekkel részt vettem a helybeliek életében; a távolságtartásnak és a meghitt közelségnek ez a különös együttese határozta meg szecsuani két évemet.

Néhány szereplő nevét és más, azonosításra alkalmas vonásait is megváltoztattam ott, ahol kényes témát érintek. A kínai nevek és szavak latin betűs változatának megalkotásánál a legáltalánosabban használt átírást alkalmaztam, kivéve az olyan jól ismerteket, mint a Jangce vagy Hongkong^[1].

Ez a könyv nem Kínáról szól. Csak Kína egy kis részéről, annak is csupán egy rövid időszakáról írtam, remélve, hogy sikerül megragadnom mind a pillanatot, mind a hely szellemét a maga teljes gazdagságában. A vidéket - a Jangce zavaros vizét, a szépen megművelt, zöldellő hegyoldalakat - már jól ismerem, de a pillanatot szinte megragadhatatlan. Fuling a folyó középső folyásánál helyezkedik el, földrajzilag és történelmileg egyaránt, így aztán nem mindig láttam tisztán, honnan is erednek a dolgok vagy éppen merre tartanak. A város és lakói azonban mindig életet, energiát és reményt sugároztak. Nem volt célom vizsgálni a múltat vagy fürkészni a jövőt, csupán arról akartam beszámolni, milyen volt két évet eltölteni a hatalmas folyó sodrásában.

Peter Hessler

ELSŐ RÉSZ

ELSŐ FEJEZET

Lefelé az árral

Csungkingből lomha személyszállító hajóval csorogtunk le Fulingba. Meleg, tiszta éjszaka volt, 1996 augusztusának végén. Pislákolnak a csillagok a Jangce felett, de csak halványan sziporkázva, a folyó fekete vize nem tükrözte vissza fényüket. A főiskoláról küldtek értünk kocsit. A dokkoltól keskeny, meredek utcákon át jutottunk el szálláshelyünkre. A város elsuhant mellettünk, különös homályba burkolózva.

Ketten érkeztünk, tanári munka várt ránk. Mindketten fiatalok voltunk: én huszonhét, Adam Meier pedig huszonkét éves. Addig jóformán semmit nem hallottunk Fulingról. Tudtam, hogy amikor majd elkészül a Hármas Szurdok-gát, a város egy részét el fogják árasztani, és azt is tudtam, hogy Fulingba hosszú éveken át be sem tehettem a lábát külföldi. Ezen kívül gyakorlatilag semmi mást nem mondtak róla.

Fulingban ötven éve nem lakott amerikai. Később találok idős helybéliekkel, akik úgy emlékeztek, hogy az 1940-es években mintha akadt volna a városban néhány amerikai. A mi érkezésünkkel csak egy külföldi tartózkodott itt, egy német tanár, aki az egyik gimnáziumban tanított. Csak egyszer találkoztunk vele, és nem sokkal azután, hogy berendezkedtünk, már el is hagyta a várost. A kétszáz ezer lakosú Fuling kisvárosnak számít Kínában. Vasúton nem lehet megközelíteni, az utak pedig rosszak; ez Szecsuan tartomány egyik legszegényebb vidéke, mindig is az volt. Ha az ember el akart jutni valahová, hajóra kellett szállnia, de rendszerint sehová sem akart eljutni. Ez a város lett két évre az otthonom.

Egy héttel a megérkezésünk után az egész főiskola a főkapunál gyülekezett. Egy csapatnyi tanár és diák azzal töltötte a nyarat, hogy Fulingból elgyalogolt Jenanba, az egykori forradalmi bázis helyszínére, az északi Senhszi tartományba, most pedig visszaérkeztek.

Abban az évben ünnepelték a hosszú menetelés (*csangcseng*) hatvanadik évfordulóját. A Vörös Hadsereg több mint nyolcezer kilométert menetelt a polgárháború legválságosabb szakaszában, amikor a Kuomintang kis híján szétverte Mao Ce-tung csapatait. Nyugat-Kína hegyvidékein és sivatagain át, csodával határos módon sikerült a kommunistáknak biztonságos területre vonulniuk, ahol erőre kaptak, majd Jenanból terjeszkedve fokozatosan meghódították a forradalomnak az egész országot, a Kuomintangot pedig kiszorították Tajvanra.

A szemeszter folyamán számos rendezvény keretében emlékeztek meg erről az évfordulóról. A diákok előadásokat hallgattak a történetéről, esszéikben dolgozták föl, decemberben pedig megrendezték a Hosszú Menetelés Énekversenyt. Minden tanszék heteken át próbált, majd a nagyteremben előadta választott mozgalmi dalát. Néhány többször is elhangzott, mivel a *csangcseng* zenei repertoárja meglehetősen szűk, ami igencsak megnehezítette a zsűri dolgát. Ráadásul a korhű ruházatnak is szűkében voltak, így azon is osztozni kellett. Miután a történelem szakosok levonultak a színpadról, sietve kibújtak hófehér ingükből és levették vörös nyakkendőjüket, hogy a politikatudományi tanszék hallgatói magukra kaphassák őket, máris rohanva a színpadra, ahol rázendítettek ugyanarra a dalra. Az este végére izzadságfoltosak lettek az ingek, és a közönség kívülről tudott minden nótát. Természetesen mint mindig, az ének-zene tanszék lett a győztes. Az angol tanszék valahol hátul kullogott. Egyébként sem tudott soha, egyetlen főiskolai versenyen sem győzni. Angol nyelvű dalt sosem írtak a hosszú menetelésről.

A nagy nyári gyaloglás Jenanba persze nem verseny volt, a hazatérés azonban az ünnepségsorozat legnagyobb eseménye lett. Több mint másfél ezer kilométert kutyagoltak a résztvevők a kegyetlenül forró kínai nyárban, és csak tizenhatan bírták végigcsinálni. Tizenhárom diák és két tanár: a kínai tanszék kommunista párttitkára és a matematika tanszék politikai megbízottja. Volt még a csoportban egy alacsonyabb beosztású adminisztrátor, aki már félúton zokogott a kimerültségtől, és állhatatosságával elismerést váltott ki, amerre csak járt. Az összes résztvevő férfi volt. Nők is jelentkeztek, de a főiskola vezetése kijelentette, hogy ez nem lányoknak való.

Az ünnepi gyűlés előtti héten Li elnök, a főiskola vezetője Hszianba utazott, hogy találkozzon a menetelő hallgatókkal, akik az út vége felé bajba kerültek.

- Valami gond merült föl - magyarázta Fu Mu-ju dékán, az angol tanszék vezetője, amikor megkérdeztem tőle, mi történt. - Gyanítom, hogy elfogyhatott a pénzük.

Valóban, a menetelőknek már egy vasuk sem volt, annak ellenére, hogy a Mennyei Hang elnevezésű fulingi dohánygyár támogatta a nagy kirándulást. Arra gondoltam, ennél találóbban nem lehetne megemlékezni a kínai kommunizmus történetének dicsó fejezetéről - másfél ezer kilométert gyalogolni és egy fitying nélkül megérkezni Jenanba.

Li elnök természetesen kihúzta őket a csávéból, így a főiskola diákjai immár teljes létszámban gyülekezhettek a téren, a főkapu mellett. Az 1977-ben alapított tanárképzőnek mindössze kétezer hallgatója volt. Sok hasonló intézményt hoztak létre a 70-es években, miután az 1966 és 1976 között tomboló kulturális forradalom a kínai oktatási rendszer jelentős részét tönkretette. A kínai felsőoktatási intézmények között ennek a főiskolatípusnak van szinte a legkisebb becsülete; a képzés csak három évig tart, és az itt szerzett oklevél nem ér föl egy egyetemi diplomával. A hallgatók

zöme Szecsuan tartomány falvaiból, parasztcsaládokból származik, és zömmel a szülőföldjére tér vissza, ahol tanári állást vállal valamely középfokú iskolában.

Sok diák, különösen az elsőévesek számára különös izgalmakat tartogatott a főiskola. Csak a Vu folyó választotta el az egyetemi épületeket Fuling belvárosától; többségük pedig soha nem fordult meg ekkora városban. A főiskolán filmvetítéseket, különféle versenyeket rendeztek, hétvégén zenés-táncos mulatságokat. Gyakran tartottak politikai gyűléseket, mint a hosszú menetelők fogadására is, és bőven volt felvonulás. A diákok tehát most is izgatott várakozással jöttek-mentek a téren.

A kapu mellett nyolc fehér blúzos, fekete szoknyás lány állt vigyázzban. A mellükön átvetett vörös szalagon a főiskola neve díszelgett. Vendéglátó Lányoknak hívták őket, és a hallgatók közül kerültek ki. Mindannyian magasak és szépek voltak, de egyikük sem mosolygott. Hivatalos eseményeken ők képviselték a főiskolát, tökéletes alakzatban feszítettek, tudtak kecsesen lépkedni és teát tölteni fontos embereknek.

Valamit azért mégis hallottam, mielőtt Fulingba kerültem: azt, hogy a fulingi nők híresek a szépségükről. Csengtuban, ahol kínaiul tanultam, legalábbis így tájékoztattak. Egyik tanárom, kiugró arccsontú, apró termetű nő, aki finoman, szinte kislányosan beszélt, Mandzsúriából származott. Nyáron is teásüveget szorongatott, mintha melengetné a kezét. Sang tanárnőnek hívták, és bár sosem járt Fulingban, igen nagy meggyőződéssel jelentette ki, hogy az ottani nők szépek.

- Talán a folyó meg a hegyek teszik - mondta. - Hegyek és vizek közelében gyönyörűek az asszonyok.

Találkoztam Csengtuban egy fulingi nővel is, aki hasonlóan vélekedett.

- De arrafelé bizony könnyen megesik, hogy valakit elragad az indulat - figyelmeztetett. - Azért, mert nagy a hőség, meg az a sok

hegy.

Gyakran hallottam ehhez hasonló megjegyzéseket, amiből megéreztem, hogy a kínaiak másként látják a tájaikat, mint az idegenek. Én elnéztem a teraszos hegyoldalakat, és azt láttam, hogy az ember megváltoztatta a tájat, megszelídítette a lejtőket, lépcsőzetes rizsföldeket telepített rájuk; a kínaiak azonban ránéztek az emberre, és azt látták meg, hogy az emberen mennyit formált, alakított a táj. Eleinte sokszor eszembe jutott ez, hiszen diákjaim többsége a föld közelében nőtt fel, el kellett hát gondolkodnom azon, vajon hogyan hatott rájuk a gyűrt, sziklás szecsuani táj. Meg persze azon is, hogy rajtam milyen nyomot hagy két év alatt.

Fuling polgármestere futott be elsőnek egy sofőr vezette fekete Audival. Kiszállt a kocsiból, épp csak odaintett a tapsoló diákoknak. A fulingi tévé hírműsorának kamerája is rögzítette az eseményt: alacsony, tömzsi alak verejtékezik a szeptemberi hőségben. A polgármester fürgén átvágott a téren, kezét rázott Adammal és velem, üdvözölt minket a városban.

Ha Fulingban részt vettünk valamely rendezvényen, sokszor ez volt az első mozzanat: az újonnan érkezett amerikaiak üdvözlése. A hosszú menetelésről megemlékező gyűlés napján mi is kirándulni mentünk, úgyhogy rövidnadrágban, rövid ujjú pólóban érkeztünk haza, és csak kíváncsiságból álltunk meg. Durva hiba volt, hogy nem a megfelelő öltözékben jelentünk meg egy ilyen horderejű eseményen. Pedig akkor már kezdtük megtanulni, hogy aligha szemlélődhetünk úgy, hogy ne kerülnénk mindjárt mi magunk a figyelem középpontjába.

Megérkeztek a menetelők, hazafias zene bömbölt a főiskola hangszóróiból. Fehér póló és terepszínű egyenruha volt rajtuk, hátukon pedig régi, vászon katonai hátizsák. Arcuk csupa borosta. Vezetőjük kezében megfakult vörös zászló hirdette a főiskola, illetve a szponzoráló Mennyei Hang cigaretta nevét. A csapatvezető

besorolt a Vendéglátó Lányok mögé, akik most két négyes sorban meneteltek katonásan, feltartott fejjel, egyenesen előre nézve, karjukat szigorúan lendítve. A többi menetelő büszkén mosolyogva lépkedett mögöttük, libasorban. Integettek a közönségnek. Mindenki tapsolt, és a közönség követte a menetet a nagyterembe, ahol ez állt a kifeszített lobogón:

Szeretettel üdvözljük a Fulingi Tanárképző Főiskola csapatát, mely győzedelmesen tért haza a Mennyei Hang támogatásával megvalósult menetelésből!

Adam meg én a nézőtér leghátsó sorában húztuk meg magunkat, remélve, hogy sikerül elkerülnünk a feltűnést. De körülöttünk rögtön sutyorogni kezdtek a diákok, és leplezetlenül bámultak ránk. Ragadós volt a kíváncsiság, úgyhogy nemsokára az egész közönség tekergette hátrafelé a nyakát, hogy szemügyre vegyen minket. Mélyen a szemünkbe húztuk a baseballsapkát, és igyekeztünk minél kisebbre zsugorodni a székekben. De egy perc sem telt belé, és Tou alelnök a színpadra invitált minket. Nem volt más választása, mert különben a közönség figyelve megoszlott volna. Gyakran éppen ezért váltunk akaratlanul is az események részévé: bevonásunkkal könnyen elérhették, hogy az emberek valóban arra figyeljenek, amire kell.

A polgármester, a párttitkár és a többi káder mellé ültettek minket. A nézőtér felmorajlott, ahogy elfoglaltuk a helyünket; a menetelők tapsoltak. A Vendéglátó Lányok teával kínáltak. Lehajtottam a fejem, amennyire tudtam, és próbáltam elrejteni rövidnadrágos végtagomat az asztal alatt. A káderek beszédet mondtak, magasztalták a menetelőket, emlékeztették a jelenlévőket a dicső múltra. A beszédek stílusa olyan erőteljes volt, hogy eszembe jutottak a különféle diktátorok handabandázását megörökítő dokumentumfilmek. Itt most Tou alelnök beszéde volt a legszenvedélyesebb. Ez az ötvenes éveiben járó kis ember aligha

nyomott többet negyven kilónál, és szűk mellkasában, törékeny, finomcsontú karjában volt valami verébszerű. A mikrofonnal azonban mesterien bánt: halkán, nyugodtan kezdett beszélni, mint kisgyerekekhez a tanító bácsi, aztán növelte a hangerőt, egyre hevesebben gesztikulált, finom kezével szinte feddően intve újra meg újra, végül már kiabált, vadul kaszált a karjával, pislogott, égnek emelte szemét... Csak úgy dübörögtek a hangszórók, egyesítve szónokot és közönséget, bajtársak, honfitársak voltak mind, akik együtt szolgálják az emberiséget, végül a közönség felpattant, üdvrivalgásban tört ki, és mámoros vastapssal jutalmazta elvarázsolóját.

Adam neve és az enyém is elhangzott kínaiul - Mej Er-kang és Ho Vej -, amikor a szónok bejelentette, hogy az USA-Kína Baráti Társaság küldött minket Fulingba (U. S.-China Friendship Volunteers - így hívják Kínában a Békehadtestet). A közönség újra felmorajlott, hiszen most már mindannyian elvtársak voltunk, a nép szolgálói, akik együttes erővel építik az országot. A menetelők büszkén feszítettek, miközben az ünnepi szalagot és művirágot szorongató magas rangú funkcionáriusok kitüntetését tűztek a mellükre. Valaki nekem is szalagot és vörös művirágot nyomott a kezembe. Másvalaki egy menetelőre mutatott, aki a színpad elején állt, és igyekezett arrafelé tessékelni engem. A menetelő mosolygott, fejet hajtott, és lelkesen rázta a kezem. Motyogva mentegetőztem, a lehető leggyorsabban a mellére tűztem a szalagot, hogy minél kevesebb reflektorfény jusson a rövidnadrágomra, de a közönség újra megéljenzett, én visszaintegettem, újabb taps. Leültem, égett az arcom.

Az ünnepség után fénykép készült az emlékezetes eseményről. A képen a menetelők és a káderek három sorban állnak, pontosan egyforma távolságra egymástól. A kibontott, kopott vörös zászlót éppúgy tartják, mint ahogy az egykori forradalmi egységek szokták. Fuling menetelőin patyolatfehér rövid ujjú póló, mellükön vörös

szalag. Nem mosolyognak. A legtekintélyesebb káderek az első sorban állnak, ahogyan Adam és én is. Tou alelnök és Vej párttitkár arcán félmosoly. Mi Adammal kínunkban vigyorgunk. Adam lábán szandál, rajtam agyonmosott, szürke póló. Pucér lábunk megbontja az élre vasalt hosszúnadrágok rendjét. A többi káder nem mosolyog. Egyetlen nő sincs a képen.

Két évvel később, már itthon, Amerikában, néha a barátaim orra alá dugtam a fényképet, és megpróbáltam elmesélni hozzá a történetet. De hát hol is kezdjem? Elmagyarázni, hogy a kulturális forradalom után alapított iskola miért ünnepli meg a hosszú menetelés évfordulóját, ugyanolyan nehéznek tetszett, mint szavakba önteni azt, hogy a hegyekből hogyan lettek teraszok. Végül csak ennyit mondtam: politikai gyűlést tartottak a főiskolán, és igazi meglepetés volt, hogy mi is részt vehettünk rajta, hiszen sehol a világon nem fogadják jó szívvel a Békehadtest önkénteseit kommunista pártgyűléseken. Ennyiben hagytam - ez volt az én történetem a fényképről.

Persze semmi sem volt ilyen egyszerű. A Békehadtest önkéntese voltam meg nem is; Kína kommunista állam volt, meg nem is. Semmi sem az volt, aminek látszott - és ilyen mederben folyt az élet eleinte, csupa bizonytalanság és téblábolás közepette.

Kínaiul a Békehadtest *Hopingduj*; három egyszerű írásjegy meglehetősen összekuszálódott jelentéssel. A kulturális forradalom idején, amikor a legerősebb volt az Amerika-ellenes propaganda, a kínai kormány bizony mondott egyet s mást a Békehadtestről. Például azt, hogy a CIA bábja, a nyugati imperializmus ügynöke, hogy Amerika azért küldi a fiatalokat külföldre, hogy idealizmusukkal a kapitalizmus felé terelgessék a harmadik világot - ez valóban embert próbáló feladat lett volna. Ilyeneket már nem hangoztatott a kormányzat, de a múltbéli vádaskodások még ott visszhangzottak a fülekben, s a Békehadtest kifejezés reménytelenül

besározódott. A kínai nyelv azonban alkalmazkodott a politikai széljáráshoz. Amikor 1993-ban a Békehadtest megjelent Kínában, már új néven szerepelt: *Mejcsung Juhou Csejüancsö*, az Amerikai-Kínai Barátság Önkéntesei. Ezek az írásjegyek bonyolultabbak, de jelentéstartalmuk jóval egyszerűbb. A főiskola utasította diákjait, hogy sem angolul, sem kínaiul ne használják a kifejezést, és többségük be is tartotta ezt. Státusomat tehát egy idejétmúlt, sőt elhallgatott kifejezés jelölte, egy - a kulturális forradalom hamvain emelt - főiskolán, ahol mindig testközelben volt a történelem, és mindent átítatott a politika.

Eleinte a Barátság hangzott a legrémisztóbben az egészben. Címünknek ezt az elemét volt a legnehezebb lefordítani vagy tolmácsolni. Az előző évben három külföldi, egy idős ausztrál házaspár és egy középkorú mexikói férfi tanított itt, de jóval egyszerűbb volt a helyzet, mivel alig egy évig maradtak, és ritkán hagyták el a főiskola területét. Mi azonban fiatalok voltunk, két évre jöttünk, és az amerikai kormány küldött minket, a Kínába érkező harmadik Békehadtest-kontingens részeként. A főiskola a legjobb épületben adott lakást nekünk, ahol a párttitkár és a legfontosabb káderek is laktak, és heteken át majd minden másnap bankettet rendeztek a tiszteletünkre. Ezeknek az eseményeknek megvolt a maguk protokollja. Először is leültünk az asztalhoz, amit roskadásig raktak mindenféle kínai étvágygerjesztő csemegével, kesudióval, szárított marhahússal, zöldbabbal, lótuszgyökérrel, majd Han tanár úr általában valamilyen fontos bejelentést tett. Ez a huszonhét éves tanár volt a főiskola külföldi kapcsolatokért felelős osztályának (*vajpan*) ideiglenes képviselője. Ő beszélt a legjobban angolul az egész főiskolán, de nem érezte jól magát a bőrében, mert meglehetősen nyomasztotta új, felelősségteljes pozíciója. Arra kért minket, hogy szólítsuk Albertnek.

Egyik este, még a legelső héten, hozzánk fordult, mielőtt kezdetét vette volna a bankett.

- A főiskola úgy döntött - mondta ünnepélyesen -, hogy telefonkészüléket vásárol önöknek, amellyel Kínán belül bárkit fel tudnak hívni.

Tiltakoztunk: erre igazán semmi szükség, a telefon nem olcsó multság, és más tanintézményekben dolgozó önkéntesek sem kapnak készüléket. De ő egy legyintéssel elintézte a kérdést.

- Nem probléma - mondta. - Különben kényelmetlen volna itt önöknek. Összenéztünk Adammel, vállalat vontunk. Megköszöntük a figyelmességet, majd mindenki nekilátott az evésnek. Másnap szerelők jöttek, hogy bekössék lakásunkba a telefont.

Néhány nappal később újabb bankett, újabb bejelentés.

- A főiskola úgy döntött - mondta Albert -, hogy mosógépet vásárol Adamnek.

- Nálam már van egy - mondtam. - Megosztozunk rajta; fölösleges pénzt költeni rá.

- Nem, kényelmetlen volna. A főiskola már eldöntötte.

Hiába tiltakoztunk. Enni kezdtünk. Másnap reggel Adam ajtaja előtt állt az új mosógép.

Néhány nap múlva Adam leült kártyázni az angol tanszék néhány tanárával. Csang Jen, a tanszék párttitkára megemlítette, hogy a főiskola megkapta a Békehadtesttől az önéletrajzunkat.

- Értesültem róla, hogy ön teniszezik - mondta Csang párttitkár. - Biztosan nagyon jól játszik.

Adam nyaranta edző volt az egyetemi tenisztáborban, de most rémülten ingatta a fejét.

- Egyáltalán nem játszom jól! Régóta nem játszom komolyabban!

Csang párttitkár elmosolyodott, és felvette a kártyáit az asztról. Sovány, inas ember volt, rövidre nyírt hajjal. Egy hét sem kellett hozzá, a két legfontosabbat máris tudtuk róla: ő kosarazott a legjobban az angol tanszéken és ő tudta meginni a legtöbb *pajcsiut* (gabonapálinka). Ő volt a tanszéken a legmagasabb rangú káder; párttitkár lévén tanulmányi, fegyelmi és politikai ügyekben is övé

volt az utolsó szó. Az a fajta ember, aki keveset beszél, de amikor mégis megszólal, történik valami. Most megnézte a kártyáit, aztán előrehajolt, és Adamre mosolygott.

- A főiskola - mondta halkán - úgy döntött, hogy *teniszt vásárol önnek!* Hátradólt a székből, várta, hogy felfogjuk az értelmét a szavainak. De volt egy kis probléma. Fogalmunk sem volt róla, hogyan lehet *teniszt vásárolni*. Adam alaposan megfontolta, mit mondjon.

- Ez igazán nagyon kedves a főiskolától - mondta végül óvatosan. - Nagyon jólesik, hogy a főiskola ennyire a szívén viseli a sorsunkat, de erre igazán semmi szükség. Egyáltalán nincs rá szükség, hogy teniszt vegyenek nekem.

Csang párttitkár elmosolyodott, és dobott egy lapot.

- Vej úr úgy vélekedik, kedvük támadhat teniszezni. Azt szeretné, ha mindketten jól éreznék magukat nálunk.

Vej úr az egész főiskola párttitkára volt; Adam valami olyasmit mondott, hogy az intézmény legmagasabb rangú pártfunkcionáriusának bizonyára fontosabb ügyekkel kell foglalkoznia, mint hogy a Békehadtest önkéntesei számára teniszt vásároltasson, és ismét kijelentette, hogy tenisz nélkül is nagyon elégedett. Csang párttitkár azonban hajthatatlan volt.

- A főiskola már eldöntötte - mondta. - Teniszt fogunk vásárolni önöknek. Most pedig ideje, hogy kártyázzunk.

Másnap reggel azonban nem volt ott a tenisz Adam küszöbén, ő pedig úgy látta, még lehet cselekedni. Elmesélte beszélgetését a teniszről, és most már együtt próbáltuk érvényesíteni nézetünket; két év alatt jó néhányszor próbálkoztunk hasonlóval a főiskola vezetésénél - vegyes eredménnyel. A kommunikáció általában közvetett módon történt, és szinte sosem volt egyszerű. Előfordult az is, hogy éppen az ellenkezőjét értük el annak, amit akartunk.

Beszéltünk hát Alberttel, és újra tárgyaltunk Csang párttitkárral,

továbbá megkerestük ez ügyben Fu dékánt és az angol tanszék több tanárát. Hangsúlyoztuk, hogy a tenisz költséges mulatság, én nem is játszom, Adam pedig már nem szereti. Egyetemi évei alatt kinőtt belőle, és ha van valami, amire szívből vágyik, akkor az az, hogy jó ideig felé se kelljen néznie a tenisznek. Hajítófát sem ér az egész. A kosárlabda meg a foci sokkal jobb. A tenisz különben is a kizsákmányoló osztályok játéka. Ilyen messze azért sosem merészkedtünk, de minden mással megpróbálkoztunk, és egy álló héten keresztül könyörtelen kampányt folytattunk a teniszvásárlás ellen.

Épületünk mellett volt a krockettpálya. A főiskola legbarátságosabb szöglete, ez kétségtelen, sőt, talán egész Kínában sem láttam békésebb helyet. Ebben a zsúfolt országban kevés olyan terület akad, amely kizárólag a szórakozás célját szolgálja. Fák szegélyezték a pályát; földjét teljesen simára döngölték. Szépen rendben tartották, de nem elsősorban ezért volt sima és szép, hanem azért, mert sokat és jól játszottak rajta. Minden reggel megjelentek itt a főiskola nyugdíjas tanárai és alkalmazottai, és csak délben tartottak szünetet. Megdöbentően ügyesen játszottak. Annyira, hogy már nem is lehetett szó versenyről - a labda mindig oda gurult, ahová akarták, a tökéletes rutin csöndes harmóniájával, amiről a bűvész kezében pörgő kártyák jutottak eszembe. Mindennap ugyanaz a műsor: mesteri labdák reggeltől estig. Művészek voltak ezek a nyugdíjasok, akik sosem látott tökélyre fejlesztették a krockettezt. És a területük szinte pontosan akkora volt, mint egy teniszpálya.

Erkélyünk a pályára nézett, úgyhogy minden reggel görcsbe rándult gyomorral néztünk le, hogy nem nyüzsögnek-e ott a munkások ásóval, lapáttal, dinamittal, vagy bármi mással, ami a teniszvásárláshoz kell. Rettegtünk tőle. A bizonytalanság volt a legrosszabb az egészben. A teniszvásárlás elvont fogalom, de Fuling pontosan az a hely, ahol rengeteg munkát ölnek bele abba, hogy az elmélet valósággá váljon. Elég egyetlen pillantást vetni a Hármas

Szurdok-gát terveire, hogy meggyőződünk ennek az állításnak az igazságáról.

Végül mégsem vásároltak teniszt Fulingban. Érkezésünk után négy héttel vége lett a banketteknek is. Egy hónappal később már a lakásunkba sem vettek semmi újat. Nemsokára panaszoltuk is, de persze csak káderlakásunk falai között, és csöppet sem komolyan, mint afféle elkényeztetett gyerekek, hogy a kutya sem törődik velünk.

A krokettezés hangjaira ébredtem reggelente, a fagolyó finom koppanásaira, a keményre döngölt földön csusszanó léptek neszére, a ráérősen játszó nyugdíjasok halk csevegésére, nevetgélésére. Ilyen kellemesen elzsongító hangokat talán nem is hallottam máshol. Sokszor csak azért ültem ki az erkélyre, hogy ezeket hallgassam, meg a kabócák muzsikáját és a Vu folyót. A hajókürtök hangja visszhangzott a szűk folyóvölgyben, a gépek küszködtek a sodrással, és meg-megkondult a bárkák vasteste, ahogy átrakták belőlük a homokot a parton járó motorral várakozó dömperekbe. Másfél kilométernyire a lakásomtól a Vu belefolyt a Jangce barna vizébe. A nagy folyóról gyakran felhallatszott egy-egy magányos hajókürt hangja.

Fuling eleinte hangokat jelentett számomra. Zajos város volt, de hangjai különböztek mindentől, amit addig ismertem - a vésők állandó kopogása az építkezéseken, a kalapáccsal hasított kövek reccsenése, mindez arra vallott, hogy itt a munka nagy részét még mindig kézzel végzik. Szintén új volt, hogy azelőtt sosem éltem folyóparton, sosem hallottam, mennyire fel tudja erősíteni a folyóvölgy a hajók kürtjét, dohogását.

Lakásom a hegyoldalban, magasan álló épület legfelső emeletén volt, és a Vu folyóra nézett. A Vu szép, gyors és tiszta folyó, Kujcsou tartomány vad déli hegyvidékein ered. Fuling betonból emelt kockaházai túlnyomórészt a folyó túlsó partján kúsznak fel a

domboldalakra, áttekinthetetlen összevisszaságban. Körös-körül meredek dombokat láttam mindenfelé, különösen északon, ahol a Fehér Lapos-hegy masszív tömbje őrzi a két folyó találkozásának helyét.

Semmi sem akadályozta a kilátást a hatodik emeleti magasból: ráláttam a két folyóra és a városra; a zaj ugyanilyen akadálytalanul jutott el hozzám. Az épület mögött, jóval a krokettezés kezdete előtt kukorékolni kezdett egy kakas, aztán hallottam, ahogy reggel hat órakor egyszerre szólalnak meg az ébresztőórák a kollégiumban. Hallottam a diákokat bágyadtan lekocogni a kötelező reggeli tornára az épületegyüttest átszelő útra. A zene nem sokkal hat után szólalt meg. Az üvöltő hangszórókból minden reggel ugyanaz a kényszerűen vidám, reggeli frissítőnek szánt, primitív ismétlésekkel teli zene harsogott. A torna után bejelentések és propagandaszövegek hangzottak el, majd reggelit osztottak. Aztán megszólalt az előadásra hívó csengő, és a krockettpálya első halk neszei is kezdtek felszűrődni hozzám.

A főépület mellett laktam, így hallhattam a leckét kántáló diákok kórusát. Fulingban ugyanis a tananyag nagy részét be kellett magolni. Ez kellemes volt. Van valami megnyugtató abban, ahogy egyszerre emelkedik és süllyed a diákok hangja, míg kórusban felmondják, amit mindannyian megtanultak. Az előadások foszlányai és persze a tízperces szünetek kaotikus hangzavara, na meg az elektromos csengők berregése és az ebédszünet tülekedésének moraja is elérte a fülem.

Nem zavartak a zajok. Kora reggel ugyan felébredtem rájuk, de nem bántam, mert valahogy hozzátartoztak az iskola szigorú rendjéhez. Amikor az ismerős hangok megütötték a fületem, úgy éreztem, én is oda tartozom. Ez persze nem volt igaz, bizonyos szempontból sosem illeszkedtem be. Az első néhány hétben viszont még kevésbé éreztem volna biztonságban magam, ha nem vesz körül a rutin.

Minden szigorú időbeosztás szerint történt. Ott volt a reggeli és délelőtti napirend, a torna, a csengő, az előadások, délutánonként pedig gyakran hallottam, ahogyan a diákok a főiskola területén sepregetnek, ugyanis kötelező volt számukra a takarítás. Hétfőn és csütörtökön a tantermeket kellett kitakarítaniuk. Vasárnap esténként politikai gyűlést tartottak, a diákok beszédeket mondtak és énekeltek - néha hazafias dalokat is, de általában inkább szerelmes dalok csendültek fel, miközben leszállt az este a főiskolai épületekre.

Az év elején a gólyák katonai kiképzésen vettek részt. A tancsoportok szakaszokat alkottak, fiúk-lányok vegyesen, és a Népi Felszabadító Hadsereg katonái eljöttek, hogy megtanítsák őket, hogyan kell szalutálni, díszlépésben masírozni, szabályosan fordulni, vigyázzban állni. A kiképzés közben természetesen különféle dalokat is tanultak. Azt hiszem, így próbálták számukra szórakoztatóvá tenni a kommunizmust. Diákjaink mindenesetre gyakran fakadtak dalra, különféle szervezetek rendezvényein harsogva hazafias nótáikat.

A katonai kiképzésen a gólyák az új iskolai egyenruhájukban vettek részt, amely kobaltnék, Adidasról koppintott tréningruha volt. Élénk színű uniformisuk nagyon nem illett a terepszínű egyenruhában feszítő kiképzőtisztek merevségéhez, de a diákok sem illettek bele a képbe. Húszas éveik elején jártak, de többnyire fiatalabbnak látszottak, arcukon a paraszti létforma üdeségével; a katonák parancsai bizony meggörnyesztették őket. Amikor kánikula volt, néhányan el is ájultak. Őket az árnyékba vitték, amíg a többiek tovább gyakorolták a díszlépést. A kéthetes kiképzés végén, amikor már kellőképpen oda tudták csapni a talpukat a földhöz, elmasíroztak a Mopan-völgybe, a lőtérre, hogy föltegyék a koronát a harcászati ismeretekbe való beavatásukra. Nagy teljesítményű fegyverekkel szilánkokra lőtték a célpontokat. Ezt a fegyverropogást is jól hallottam, hiszen egészen elnyomta a Vu folyó moráját.

A kollégiumok esténként korán elcsendesedtek. A hálótermekben pontban tizenegykor volt lámpaoltás, az összes épületben egyszerre, mivel központilag kikapcsolták az áramot. Néha kiültem az erkélyre, hogy megnézzem, ahogy kialszik a fény. Volt valami megnyugtató ebben a rendszerességben.

Éjjel Fuling gyönyörű volt, mert nem annak látszott, aminek nappal: piszkos folyóparti kisvárosnak, amelynek több negyedét sietve, mintegy összecsapva, elnagyolva építették fel. Este a víz és a fények játéka uralkodott - sziporkázó fények, sötét víz, a Vu fekete tükre, rajta piros, sárga, fehér fénycsíkok. Olykor egy-egy éjszakai hajó dohogott tova a folyón felfelé, fényháromszöget tolvá maga előtt. Körülbelül félóránként pedig a Jangcén tűntek fel nagy utasszállító hajók: a fenséges csöndben lebegtek, mint óriás fénypaloták.

Nem láttam át a rendszereket, és ahogy nem tudtam, hová igyekeznek a hajók, ugyanúgy nem értettem, miért éppen olyan a főiskola házirendje, amilyen. Még a krokettet is máshogy játszották, mint mi Amerikában, de tudj' isten, miért, sosem vettem a fáradságot, hogy kiismerjem a fulingi szabályokat. Tetszett, hogy mindennap játszanak. A rendszeressége volt számomra fontos, az, hogy szabályosan történt. A katonai kiképzésről sem gondolkodtam el egészen addig, amíg el nem olvastam egyik tanítványom, egy diáklány fogalmazását, amelyben egy jellegzetes főiskolai délutánt örökített meg:

Süt a nap, az elsősök katonai kiképzésen vesznek részt. Sétáltak újra és újra, fel és alá. Bár izzadság hullik le a fejükről, nem állhatnak meg vezetőjük engedélye nélkül. Természetesen ezáltal megtanulják, milyen nehéz a katonaelet. Lelkük elbátortalanodhat.

Mindenkinek erősen kell szeretnie a hazát, különösen a főiskolai hallgatóknak. A mi államunk sok pénzbe kerülve okítja őket. Hűségessnek kell lenniük az anyaföldhöz. A katonaság ereje az ország hatalmának jelképe, ezért szükséges valamennyi

tudással rendelkezni a katonaságról. 1989-ben diákmozgalom volt Pekingben. A fiatalok fejében a gondolatok nincsenek megérve és nincsenek saját eszméik, ezért környezetük őket befolyásolhatja könnyen. Szintén nem bírják az igazságot megkülönböztetni a hamistól. Ahol van izgalmas dolog, ott jelennek meg. A mozgalom után államunk úgy határoz, legyen katonai kiképzés főiskolán, hogy értsék meg, nem könnyű megszervezni jelenlegi életünket.

Ezt hallottam tehát - a menetelés meg a távoli fegyverroport a Tienanmen téri tiltakozás visszhangja volt. Rá kellett jönnöm, hogy a főiskolai előírások mögött sokkal több van, mint hittem. Ettől kezdve jobban odafigyeltem a Vu folyó fölötti sasfészekembe felszűrődő zajokra.

Eleinte a diákoktól tanultam a legtöbbet. Akkor még nem tudtam annyira kínaiul, hogy szót értek a helybeliekkel, és ez nagyon nyomasztott, áttekinthetetlenné tette a várost: mindennaposak voltak a félreértések. Ezért a diákjaimtól igyekeztem tanulni. Az óráimra írt naplóikat olvasgatva Fulingről alkotott képemnek egyre több részlete kezdett élesedni.

Először is magam és Adam figuráját ismerhettem meg - kívülről. Nem volt kellemes, hiszen korábban soha, sehol nem figyeltek olyan intenzitással, mint ott. Mérlegre tették mozdulatainkat. Beszéltek és írtak mindenről, amit csináltunk; fedetlenül állt előttük minden apró hibánk és szokásunk. A diákok megírták, hogy vizes palackot viszek be magammal az óráimra. Hogy fel-alá járkálok a teremben, hogy röhejesnek tartják, ahogy nevetek, hogy furcsának, lehetetlenül hosszúnak és egyenesnek találják külföldi szabású orromat. Sokan írtak a kék szememről. Talán ez volt a legfurcsább részlet, ugyanis világosbarna szemem van. Diákjaim sokszor olvashatták, hogy a külföldieknek kék a szemük, és azt látták, amit látni akartak.

Leginkább pedig kettőnk személyén keresztül akarták láttatni az

egész kinti világot, mintegy belesűrítve két fiatal *vajkuozsen* személyébe - ezzel a szóval illették ugyanis Fulingban a külföldieket: országon kívülről jött emberek. Egyszer Adam meg én a főépület előtti téren frizbiztünk egy kicsit, hogy letornázzuk a vacsorát; másnap, egyik tanítványom fogalmazványában feldolgozva, immár olimposzi dimenziót nyert a lomha, ráérős játék:

Éppen a fogalmazást írtam, amikor valaki bekiabálta: Pete és Adam frizbiznek! Rögtön letettem tollam, kirohantam teremből. Tényleg frizbiznek! Tisztán akartam látni, egy kicsit sem elszalasztani a jelenetből! Berohantam terembe, orromra helyeztem a szemüveget, rohantam vissza. Most már látom tisztán! A két sportoló messze egymástól álltak frizbivel és kezdtek játszani. Milyen csodálatosan nézett ki! A frizbi volt olyan, mint egy vörös tűz, repült személy és személy, a két férfi között. Nézegettem hosszú ideig. A külföldiek olyan sokoldalúak!

Születtek kevésbé heroikus leírások is. A kedvencemet egy Richard nevű diák vetette papírra. Esszéjének címe ez volt: *Miért olyan lezserek az amerikaiak?*

Én kínai vagyok. Mindannyian tudjuk, hogy a kínai nemzet nagyon konzervatív nemzet. Úgyhogy sokunk többé-kevésbé konzervatívan gondolkodik. Nem tudom, hogy ez jó vagy rossz.

Idegennyelv-tanáraink - Peter és Adam - azért jöttek, hogy tanítsanak minket ebben az évben. Ez remek lehetőség nekünk, hogy jobban megértsük az amerikai életformát. Véleményem szerint ők lezserebbek, mint mi, kínai emberek. Miért gondolom ezt? Adok néhány tény, hogy megmagyarázzam ezt. Például mikor Mr. Hesslernek van órája, nyugodtan vakarózhat, és oda sem figyel, mit szólnak hozzá mások. Lezseren öltözködik, a derékszíja általában lelóg és lifeg. De az igazat megvallva ezt Kínában nem tartják jó modornak, különösen idős emberek

szemében. Véleményem szerint ez nagyon természetes. Múlt héten, amikor Miss Thompson [a Békehadtest Fulingba látogató önkéntese] előadást tartott nekünk az amerikai választásról, levette gyapjúpulóverét, és a derekára kötötte. Nekünk, kínaiaknak ez majdnem elképzelhetetlen. Hogyan csinálhat ilyet egy tanár, miközben órát tart! De hál' istennek, mi angol szakosok vagyunk, úgyhogy tudunk valamit Amerikáról, nem lepett ez meg minket. De ha mások látnák ezt, lehet, nem is bírnának hinni saját szemüknek.

Könnyű volt hibázni, és mi sokat hibáztunk. A helybeliek azonban kifejezetten elnézőek voltak, és célzásokkal segítettek, terelgettek a helyes irányba. Adam a legelső héten megkérte diákjait, hogy mutatkozzanak be. Felállt egy Keller nevű lány. Elmondta, melyik városból jött, és elárulta, hogy angol nevét Helen Keller tiszteletére választotta. A többiek is gyakran választottak hasonló módon nevet maguknak; voltak, akik olyan hírességek után nevezték el magukat, akiket csodáltak, ezzel magyarázható, hogy akadt köztük Barbara (Barbara Bush után), Armstrong (Neil Armstrong), egy idealista elsőéves pedig a Marx nevet választotta. Néhányan egyszerűen lefordították kínai nevüket, így lett belőlük House (Ház), Yellow (Sárga) vagy éppen North (Észak). Az egyik fiú angol neve Lazy, azaz Lusta volt. - A nevem Lusta - mondta az első tanítási napon. - Nagyon lusta vagyok. Nem szeretek kosarazni, nem szeretek focizni, semmit nem szeretek csinálni. A hobbim az alvás.

Voltak olyan nevek, amelyek nem jelentettek semmit. Volt Soddy, Sanlee, és egy Ker. Mások kifejezetten ügyetlenül választottak: egy különösen apró termetű fiút Pennek (Toll) hívtak, egy feltűnően csinos lányt pedig Coconutnak (azaz Kókusznek). Az egyik fiú neve Daisy volt, ami Fu dékánnak nagyon nem tetszett.

A jóképű, kékesfekete hajú dékán volt a legfontosabb ember az angol tanszéken, számunkra az elsőrendű kapcsolat. Felelőssége tudatában rendszerint gyászosan ünnepélyes hangulatban volt.

Különösen búskomornak tűnt, amikor behívott az irodájába, hogy Daisy dolgát megbeszélje velem.

- Ez női név, ugye? - kérdezte Fu dékán.

- Igen - válaszoltam. - De Amerikában már nem nagyon kedvelik a lányok.

- Emlékszem rá *A nagy Gatsby*ből - mondta Fu dékán szomorúan mosolyogva. Egyetemistaként az amerikai irodalmat választotta szűkebb szakterületének, így szinte kivétel nélkül ismert minden nagy 20. századi regényírót. Felsőhajtott, fejét csóválta:

- Tavaly még rendes fiúneve volt ennek a diáknak. A nyár folyamán gondolhatta meg magát. Nem tudom, miért.

Én sem tudtam, erről nem faggattam Daisyt, aki különben sem volt valami szószátyár. Csak annyit tudtam róla, hogy mindig katona szeretett volna lenni, de amikor a Népi Felszabadító Hadsereg a rossz szeme miatt nem találta alkalmasnak, és szertefoszlott a nagy álmom, Daisy egészen összetört. A kudarc meghatározta egész lényét, és érthetővé tette viselkedésének több elemét is. Magas, hallgatag fiú volt, és mindig szomorúnak tűnt. Terepszínű katonai egyenruhában járt az órákra, felszerelése hiánytalan volt. Hogy vigaszt talált-e benne, vagy büntetni akarta magát, nem tudom. Nekem tetszett, hogy a hátsó padban ül egy langaléta fiú, terepszínű egyenruhában, akit Daisynek hívnak. A világért sem kértem volna arra, hogy változtassa meg a nevét vagy az egyenruháját. Ezt persze nem árultam el Fu dékánnak.

Annál egyértelműbbnek látszott Keller névválasztása: Helen Keller nagyon népszerű volt a diákok körében, még fiúk is akadtak, akik példaképnek tartották, részben azért, mert rokonszenvezett a kommunizmussal. Amikor Keller bemutatkozott, elmagyarázta, miért választotta ezt a nevet, majd kedvesen elmosolyodott.

- Köszönöm - mondta Adam. - Nagyon helyesek a szeplői, Keller.

Hirtelen csönd lett a teremben. Kellernek lefagyott a mosoly az arcáról, és gyorsan leült. A kínos csöndben Adam tanácstalanul

feszengett, de aztán feltalálta magát, és sietett tisztázni, hogy Amerikában vonzónak találják a szeplőket. Kiderült, hogy Kínában bizony más a helyzet. Vagyis mintha Adam így próbált volna kedveskedni: Milyen csinos anyajegye van! Nem volt mit tenni, folytatni kellett az órát; szerencsére néhány perc múlva oldódott a fagyos hangulat.

A közjátékot azonban nem felejtették el. Egy héttel később két diák is megemlítette a naplójában. A maguk módján - igazi kínaiként - közvetetten, kerülő úton próbálták eljuttatni hozzánk az üzenetet:

Hallottam, sok-sok amerikai nőnek vannak szeplők az arcán. Kínában a nők, különösen a lányok, akiknek arcán szeplők vannak, nem szeretik, mikor más emberek említik ezt. Ez nem jó modor. Szeretném tudni, az amerikai nők, akiknek vannak szeplők, mit gondolnak róla?

Néhány tanítási módszerük [a külföldi tanároké] elfogadható... Értékelni kell nekünk az ő eredményeiket. De néha zavarba hoznak diákokat, mert nem ismerik, mi a szokás Kínában. Nekünk kínaiaknak vannak saját tabuink. Soha nem teszünk frivol megjegyzést mások küllemére. De a két amerikai tanár közül az egyik ezt a tabut megszegte az óráján. De szerintem majd az idő múlásával jobban megismerkedik a kínai hétköznappal, és majd elkerülődnek a zavarba hozások.

Csetlettünk-botlottunk tovább. Nagyon naivak voltunk - bízunk a jó szándék és a kemény munka erejében, és azt hittük, hogy nemsokára különösebb probléma nélkül beilleszkedünk majd. A hatalmas ország más részeihez hasonlóan azonban Fuling történelme is rendkívül bonyolult, amelyet egyáltalán nem ismertem kellő mélységben, hiába olvastam el jó néhány könyvet a nagy

ugrásról (*tajüecsin*) és a kulturális forradalomról (*venhua ta koming*).

Konkrétabban: nem voltam tisztában azzal, mit jelent az, ha Kínának éppen ezen a táján, ebben a városban felbukkan, majd hosszabban él és dolgozik két amerikai. Később megtudtam, hogy a környék iparának java részét Mao telepítette ide az ötvenes-hatvanas években Sanghajból, éppen az amerikai nukleáris veszély miatt, amikor az ország délnyugati, hegyvidéki régiójába költöztették át gyakorlatilag az egész hadiipart. Érthető, hogy ez a tény sokat nyomott a latban, illetve abban, ahogyan a helybeliek tekintettek ránk; akkor azonban még nem ismertük a kínai történelemnek ezt a fejezetét.

Valószínűleg mégis nehezebb dolgunk lett volna, ha többet tudunk. Egyik kedvenc diákom Anne volt, szülei lakóházunk földszintjén éltek. Apja matematikaprofesszor volt, a főiskola legmagasabb egyetemi fokozattal rendelkező előadója, ezért lakhatott ő is a mi exkluzív épületünkben. És ugyanezért kellett nyolc évig gürcölnie Szecsuan tartomány egyik isten háta mögötti szénbányájában, a kulturális forradalom idején. Sok más tehetséges kínaihoz hasonlóan azért bűnhődött, mert értelmiségi volt, „vén bűdös kilencedik” (*csou laocsiu*), utolsó az utolsóak között, akiknek a lelkét csak a legalantasabb, leginkább lélekölő munka menthette meg.

Liang professzort azok az idők már nem nagyon nyomasztották. Vidám ember volt, kifejezetten boldog, mert politikailag rehabilitálták. A szénbányában is megtalálta a helyét: azzal vívta ki környezete csodálatát, hogy megtanított mindenkit a családi költségvetés készítésére. Úgy éreztem, a lányára valahogyan erősebben hatott a múlt, pedig ő nem élte át mindazt, amit Liang professzor. Anne volt az egyik legokosabb lány a csoportban, és azon kevesek közé tartozott, akik kilógtak a sorból. Egyéni gondolatai voltak, szeretett egyedül lenni, és nem mások döntöttek helyette;

ezért volt képes eltérni attól a politikai irányvonalától, amelyet társai gondolkodás nélkül elfogadtak. Arra számítottam, hogy összes diákom közül ő lesz a legmegértőbb velem - az amerikai tanárral - szemben. Miután lediplomázott, írt nekem egy levelet, amiben őszintén elmesélte, hogy is érzett kezdetben.

Nem sokkal azután, hogy maga a tanárom lett, a kezembe került egy régi újságcikk, amelyben az állt, hogy Mr. Clinton azért lett elnök, mert azt remélték, hogy ő majd keményebben bánik Kínával. Azokban a napokban utáltam látni magát és Mr. Meiert.

Az első néhány hónapban nem sejtettem, milyen erős érzelmek dúlhatnak egyesekben, bár voltak arra utaló jelek, hogy diákjaim továbbra is bizalmatlanul tekintenek a mi világunkra. Ilyen esetben rendszerint szelíden reagáltam, és igyekeztem túllépni minden apró incidensen. Egy Catherine nevű diáklány egyszer arról írt nekem, mi a különbség a keleti és a nyugati nők között:

Az emberek nyugaton azt a lányt szeretik, aki elegáns, vagy azt, aki szexualitásos? Én mindig azt hallottam, hogy a lány keleten eleganciájáról híres és a lány nyugaton az ő szexualitásáról híres.

Kínában a legtöbb lány elegáns, finom és kedves. Mindig úgy csinálnak valamit, ami a szabályoknak megfelelő. Ez a kínai hagyomány.

De a lányok nyugaton nagyon nyitottak a külvilágra. Bárkivel összeházasezódhatnak, és bármikor elválhatnak. Nem bánják, hogy dicsérik-e mások. Mindent megcsinálhatnak, amit csak akarnak, nem izgatja, hogy jó vagy rossz. Laza életet élnek. Nekem jobban tetszik a keleti lány kiállása és erénye. Ők elegánsak, finomak.

Catherine nagyon szép lány volt, csöndes és nyugodt; távol állt tőle minden, ami harsány. Tudásvágy csillogott a szemében, és mindig kedvesen mosolygott. Nem szálltam vitába vele. Csak azt

írtam a naplóbejegyzés alá, hogy Amerikában van három lánytestvérem. Fulingban ennyiből már értettek, Catherine másnap elnézést kért.

Catherine lényegében a nyitottságról írt, arról a témáról, ami a fulingiakat, és végső soron egész Kínát foglalkoztatta. Az emberek mindenütt a *kajko kajfangról*, azaz a „reform és nyitás” politikájáról beszéltek, amihez egyrészt hozzátartozott a kapcsolatok erősítése a külvilággal, másrészt pedig az a kapitalista jellegű gazdasági reform, amelyet még Teng Hsziao-ping kezdeményezett 1978-ban. A „reform és nyitás” bizonyos fokig hasonlított ahhoz, amit az oroszok a peresztrojka és glasznoszty névvel illettek, de igen lényeges különbség volt, hogy a kínai változathoz hiányzott a politikai tényező, mivel az ország vezetőinek nem állt szándékában a politikai rendszer nyitása, ebben nem akarták követni Gorbacsov példáját. A „reform és nyitás” politikája mindenesetre jelentős társadalmi változásokat eredményezett: rendkívül megugrott a régiók közötti vándorlás, és új stílusok, magatartásformák jelentek meg, amelyekre elsősorban Kínán kívüli kultúrák hatottak. A kínaiak többsége mindezt pozitív fejleményként érzékelte, mert egyúttal az életszínvonal is javulni kezdett. Az emberek fejében azonban így is maradtak csendben megbúvó félelmek, s elég volt két amerikai megjelenése ahhoz, hogy ezek a felszínre törjenek.

Az első szemeszter folyamán annyi inger ért, hogy ezeket a kérdéseket nemigen boncolgattam. Kínaiul tanultam, készültem az óráimra, naplót írtam, egyszóval nem maradt rá időm, hogy túl sokat töprengjek jelenlétünk politikai vonatkozásairól. Viszont annál gyakrabban döböntem meg. Például amikor az egyik diák naplójában többek között ezt a három tömör mondatot olvastam; már régen leosztályoztam, de még mindig visszhangzottak a fejemben:

A mai Kínát kinyitották a külföldi országoknak. A bűnözők megnövekedtek. Fontos a közrend fenntartása.

Mindez eleinte nem tűnt fontosnak. Az érdekesebb megjegyzéseket kimásoltam a naplómbe, aztán ment minden a maga útján. Éreztem, hogy nem ítélném meg a diákokat abból, amit gondolnak, legalábbis egyelőre. Világuk, előéletük gyökeresen különbözött mindentől, amit Fuling előtt ismertem, miközben őket is szorongatta a gyötrelmes múlt légköre. Könnyű lett volna mindezt semmibe venni, derülni rajta, hogy milyen nevetséges angol neveket választottak maguknak, megmosolyogni gyermeki féltékenységüket, és elintézni őket annyival, hogy lám, ilyenek az egyszerű vidék együgyű fiai. De semmi sem állt volna távolabb az igazságtól. Szecsuan tartomány nem egyszerű, és diákjaim bizonyos értelemben sokkal többet tudtak, mint én. A látszat ugyan csalt, de az igazság mindig átderengett az otthonukról és családjukról szóló írásaikon.

A való életben szerintem apám egy hős. Egyszer elmesélte nekünk a múltját. Amikor körülbelül tízéves volt, bátyjai és nővérei már meg voltak házasodva, és otthonuktól messze dolgoztak. Akkoriban Kína a kollektív tulajdon útján haladt, és a nép a kollektív termelőmunkát végezte. Nem lehetett senkinek saját tulajdona. Azelőtt nagyszüleim sok tulajdont szereztek sok kemény munkával, de amikor megkezdődött a kollektív termelés, a „forradalmi csoport” elpusztította a családom tulajdonát. Azt mondták, mostantól minden közös, aztán sok jó tárgyat elvittek magukkal. Nagymama meg akarta állítani őket, de nem sikerült neki. Fellógatták, összeverték, és nem adtak neki enni valamit. Később éhen halt, és apámat elvitték a rizsföldre, ott kényszerítették, hogy télen a vízben állva gyomláljon. Apám nem panaszkodott, csak dolgozott keményen.

Diákjaim nagyanyjának többnyire még el volt kötve a lába, s a nagyapák közül valószínűleg kevesen tudtak olvasni. Szüleik Kína

történelmének egyik legszörnyűbb időszakában nőttek fel. Mindez hatott rájuk, alakította a személyiségüket, de ők már nagyon különböztek a szüleiktől. Iskolába jártak, és noha nem dúskáltak a javakban, nem voltak kétségbeejtően szegények sem. Meg tudtak vásárolni ezt-azt - divatos ruhát, könyvet, táskarádiót. Emellett főiskolára jártak, hét évig tanultak angolul. Hatalmas politikai és gazdasági változások tanúi lehettek. Az én mércém szerint mindenképpen a politikai agymosás áldozatainak kellett tekintenem őket, de elmondhatatlanul nagyobb szabadságban éltek, mint felmenőik a múltban.

Vízválasztó nemzedék tagjai voltak a diákjaim, ahogyan a „nyitás” politikája is vízválasztónak bizonyult egész Kína számára. Éreztem, hogy nagyon sok múlik rajtuk, valahogy úgy, ahogyan a gazdasági világválság és a második világháború történeteiben felnőtt amerikai nemzedéken - a szüleimén - is; hiszen ők építették fel, jól vagy rosszul, a mai Amerikát. Világosan érzékeltem, hogy Kínában hisznek a dicsőséges jövőben, de történelmük sokkal kegyetlenebb volt, mint a miénk valaha is, ami csak tovább bonyolítja az összképet. Diákjaim semmit sem tudtak bírálni, ami kínai, és ez nem is volt meglepő, hiszen a kommunista párt folyamatosan sulykolta beléjük ilyen értelmű tanítását. Olykor mégis előfordult, hogy okosabb tanítványaim képesek voltak a hűvös tárgyilagosság és a vak optimizmus furcsa elegyével írni a hazájukról, és ezekből a dolgozatokból megsejthettem, milyen csodálatos és milyen nehéz lehet manapság Kínában fiatalnak lenni:

Szerintem a Kínai Népköztársaság történelmében két nagy ember van: Mao Ce-tung és Teng Hsziao-ping. Ezt a két nagy embert meg kell említeni, ha meg akarjuk mutatni, milyen különbözően vélekedik két nemzedék Kínáról. Amikor a szüleim annyi idősek voltak, mint most én, Kína nem volt gazdag. A nép sem tudott melegen öltözni és enni, amennyi belefér. A helyzet akkor nagyon nehéz volt. Kína vezetőinek nem volt tapasztalatuk,

ezért néhány kérdést nem oldottak meg valami jól. Talán az volt legnehezebb időszak Kína fejlődésén belül. De van egy tény, amit nem lehet kétségbe vonni: Mao Ce-tung és elvtársai alapították meg a Kínai Népköztársaságot, ők hozták el a kínai népnek a függetlenséget és a demokráciát, ami már régóta dédelgetett célja volt a kínaiaknak. Úgyhogy az emberek szívük mélyéből csodálták őt. Ebből a csodálatból eredt nagy részben az emberek mélységes szeretete Kína iránt. A szüleim is így éreztek. Aztán jött a „nagy kulturális forradalom”; sok rossz dolog történt az életben. De ők akkor is azt gondolták, Kína a legjobb, Kína tökéletes ország, és remek helyzetben van. Úgy képzelték, Kína csakis a tervgazdaság megvalósításával érheti el nagy célját, hiszen szocialista ország. Ami a piacgazdasággal kapcsolatos volt, jobboldali elhajlásnak tartották. Szüleim csak azt tették, amit mondtak nekik, nem nézték, hogy helyes-e vagy helytelen.

Ma, amikor saját látásunkkal nézzük azokat a napokat, azt fogjuk érezni, hogy szüleink eléggé vakon és fanatikusan gondolkodtak, cselekedtek. De ha az időt objektíven nézzük, azt hiszem, meg kell, és meg tudjuk érteni őket. Minden generációnak megvan a maga boldogsága és szomorúsága. A fiatalabb generációnak fontos dolog a megértés a kritika helyett. Az előttünk lévő nemzedék nem volt szerencsés, nem volt esélyük és módjuk, hogy felismerjék, mennyit érnek. De a szellemük és hazaszeretetük jó példát mutatott nekünk.

Ennél jobb munkát el sem tudtam képzelni. Diákjaim szorgalmasak, tisztelettudóak, és kifejezetten jó képességűek voltak. A főiskola ugyan nem tartozott a tekintélyes főiskolák közé, de mert Kínában a népességnek alig két százaléka tanul tovább középiskola után, még Fuling főiskolásai is kiválasztott csapatot alkottak. Tulajdonképpen örültem, hogy közepes színvonalú oktatási intézménybe kerültem, mert volt valami romlatlanság a diákokban,

amivel még sosem találkoztam. Bárhol, ahol korábban tanítottam, az iskola jóval hamarabb kiölte a lelkesedést a fiatalokból. Amerikában már a középiskolások is zárkóztak, cinikusak és gyanakvóak. Az iskolába járás egyfajta játék, melynek szabályait a diákok kitűnően ismerik. De Fulingban még nem tartottak itt. Értelmük nyers volt - föld, verejték, trágya, az éjszaka lehűlő talaj, az érlelődő repce szaga érződött rajta, és még sok más, ami része egy szecsuanai gazdaságnak. És a gondolataikban is ott villódzott a táj, a föld, az a kemény szépség, amely ott kezdődött, ahol az egyetemi város véget ért: az Emeld-a-Zászlót-hegy meredek oldalába vágott teraszainál.

Némelyikük valósággal sugározta magából ezt a lényébe ivódott szépséget. Egy fiú, aki a Ker nevet választotta magának - rejtély, hogy miért -, az egyik legcsendesebb diák volt a csoportban, és egészen úgy festett, mint egy középkorú földműves: alacsony volt és tömzsi, napbarnított, cserzett arcú. A paraszt szerénysége és udvariassága meglátszott minden mozdulatán, mosolyán. Tényleg a földet művelte addig a pillanatig, amíg meg nem kapta a hivatalos levelet, amelyben értesítették, hogy vizsgaeredményei alapján felvételt nyert a fulingi tanárképző főiskolára. Most huszonegy éves, évfolyamának legfiatalabb tanulója. Adam tizenöt percet ad a csoportnak: írjanak, amiről akarnak. Ker a papír fölé hajol.

A mezőn dolgozom. Az ökör hirtelen ökörfejű géppé változik. Így előbb befejezem a munkát. Ezért az emberek azt javasolják, hogy én legyek a falu vezetője. Aztán Pekingbe utazom repülővel, hogy beszámoljak nagy tetteimről Csiang Cö-min elnöknek. Nem hiszi el, amit mondok, mert még sosem látott ökörfejű gépet. Elrendeli, hogy csukjanak börtönbe. A börtön felé vezető úton megjelenik az ökröm. Vonat lesz belőle, ökörfejű vonat, és... A sorsom és az ökröm összetartoznak.

A vonat-ökör segítségével szerencsésen hazajutok. Bemegyek a faluban az elöljáróságra. Az ökör megint csak ökör, jön mögöttem,

dünnyög valamit. Nem értem, mit mond. Számítógéppé változik, de ökörféj alakúvá. A monitoron felirat: Ifjú gazdám, nem való neked a politika! Mást kell most tenned. Menj iskolába, hogy szerezzél több tudást. Főleg az angolod nagyon gyenge. Csak így tudod majd jobban végezni a munkád, így lehet boldogabb életed... Talán az ökör tanácsa miatt hagytam ott a mezei munkát a tanulás kedvéért.

Ezt a néhány mondatot egészen áthatja Szecsuan, mégis milyen könnyed kis fogalmazás! De a felszín alatt felsejlik a mélység is. Amikor Adam először adta azt a feladatot, hogy diákjaink szabadon választott témáról írjanak, kísérlete nem várt eredményt hozott. Elmagyarázta, hogy negyed óráig dolgozhatnak, majd hozzátette: írjanak bármit, amit akarnak.

A diákok pedig leírták. Adam beszedte a lapokat. Leírták, mi mindent akarnak, Adam kezében negyvenöt kívánságlista kötött ki. Új tévét akarok, új ruhát, új rádiót. Több tankönyvet akarok. Saját szobát akarok. Csipogót, mobiltelefont, kocsit akarok. Jó állást akarok. Néhányan egy egész oldalt teleírtak, és beszámolták, fontossági sorrendbe állították a kívánt tételeket, mint a bevásárlásnál.

Adam persze nem éppen ezt szeretne volna elérni, mégis, ezek a listák is igen sokat elárultak Szecsuanról. A következő alkalommal Adam sokkal körültekintőbben fogalmazott: írjanak bármilyen tetszőleges témáról, amelyről szívesen írnak.

Ez már jobban sikerült. Ker a papír fölé hajolt, és írt. Én és Adam pedig tovább küszködtünk, tanulva a hibáinkból. Próbáltunk beilleszkedni.

A VÁROS

Fulingban nincsenek biciklik. Ettől eltekintve éppen olyan, mint

akármelyik kínai város: zsúfolt, zajos, piszkos; kaotikus benne a közlekedés, a járókelők egymást taszigálják; a boltokban túl sok az eladó és túlcsondul az áru, az utcákat elárasztja a hivatalos propaganda plakátrengetege; nincsenek közlekedési lámpák, az autók folyamatosan nyomják a dudát; itt üvölt a tévé, amott elkeseredett alkudozás folyik, és a csenevész fák levelei szürkék az egész várost belepő szénportól.

A fulingiak azért nem bicikliznek, mert a város a Jangce és a Vu összefolyását őrző meredek lejtőkre épült, így tele van lépcsőkkel. A folyópartról szűk utcácskák vezetnek a magasba, kanyargósak, kuszák, és roppant meredek, biciklivel járhatatlanok. A kereszteződésekben, éles kanyarokban gyakran bedugul az autóforgalom. Így Fuling igazi forgalma a hosszú kőlépcsőkön zajlik. A vásárolni igyekvők leereszkednek rajtuk, a hordárok pedig felfelé kaptatnak, válluk meggörbül a ládák és rekeszek súlya alatt.

A lépcsők és a pihenők útvonalain minden beszerezhető és elintézhető: van itt bolt, étterem, cipész, borbély és taoista jövőmondó. Az egyik lépcsősoron három fogorvosból álló csoport rendel; kirakatukban egy asztal, rajta rozsdás szerszámok, gyanús folyadékban ázó fecskendő, és rettentően szuvas, csorba vagy más módon károsodott, kihúzott fogak díszelnek, mint afféle kezdetleges reklám. Néha betér egy paraszt, alkudozik kicsit, majd kihúztatja a fogát, miközben egész kis tömeg verődik össze, és nézi az üvegen keresztül a műveletet. Minden nyilvános. A hajvágáshoz is közönség dukál. Bármit vesz az ember, a többi vásárló, aki épp csak arra járt, és beugrott, megjegyzést tesz rá. Akinek fáj valamije, szabadtéri rendelőt is igénybe vehet: a hagyományos kínai gyógyászat mestere egy széssel, egy üvegcsét tartalmazó ládával meg egy fehér lepedővel van felszerelve, mely utóbbin nagy betűkkel ez áll:

Segítek könnyíteni fájdalmain és problémáin!
Különleges kezelések: tyúkszem, bélrenyheség, fekete

anyajegy, nagyothallás!
Fájdalommentes sebészet! Vizsketés nélkül! Vértelenül!
Már másnap munkába mehet!

Fuling nem könnyű város. Az öregek meg-megállnak a lépcsőkön, hogy kifújják magukat. Az örökös cipekedés nagyon megerőltető, ezért nyüzsögnek a városban a hordárok. Vállukra fektetett bambuszrúdra akasztják a terhet, ma is ugyanúgy, mint az 1800-as években Kína déli vidékein. Az angolok *coolie*-nak nevezték őket, ami a kínai *kuli* (nyers erő) szóból ered. Fulingban, a többi kelet-szecsuani folyóparti városhoz hasonlóan, *pangpangcsün* (bot-bot hadsereg) a hordárok neve. Egyenruhájuk a kínai földművesek jellegzetes kék ruhája; munkaeszközük a bambuszrúd és a durva kötél. Bandákba, valóságos kis századokba vagy zászlóaljakra verődnek. Aki alkudozni próbál egy bot-bot katonával, annak az egész regimenttel meg kell küzdenie. Éppen elég nehéz a munkájuk, egymással már nem akarnak versenyezni, inkább állandóan szemmel tartja ki-ki a másikat. Hivatalosan nem egyesíti őket semmilyen szervezet, de a kemény munka nagyon is összekovácsolja őket. Ebédidőben, amikor szinte mindenki pihen, a bot-bot katonák a belvárosi utcákon lebzselnek, bambuszbotjukon ücsörögnek, cigarettáznak, beszélgetnek, kártyáznak - de pihenésük nem igazi lazítás, csak rövid fellélegzés a nem szűnő csatában.

Többségük a Fuling körüli hegyekben, saját földön gazdálkodó paraszt; míg a teherhordó szerencsét próbál a kikötőben, rendszerint akad egy feleség vagy egy testvér, aki elvégzi helyette a mezei munkát. Télen, amikor kevés a munka a földeken, különösen sokan vannak, de nyáron sem nehéz teherhordót találni. Van valami kísérteties abban, hogy mindenütt ott vannak, mint valami állandó, csöndes jelenlét. Sorokban álldogálnak a televízió-szabványok kirakata előtt, s bámulják a villódzó tévéfalakat. Ha külföldi áll meg egy utcai árusnál, hogy harapjon valamit, tíz bot-bot katona is összegyűlik körülötte, és nézi, ahogy eszik. Ha perpatvar támad a

kikötőben, azonnal ott teremnek kék ruhájukban, szorítják bambuszbotjukat, és figyelnek. Nagy ritkán vándorszínház vetődik Fulingba, felveri a sátrát a folyóparton, és plakátokon hirdeti félpucér táncosnőit; ilyenkor is biztos, hogy vagy tíz bot-bot katona cselleng arrafelé, és bámészkodik. Nem történhet úgy autóbaleset, hogy fel ne bukkanjanak ezek a hallgatók emberek, akiket a legszörnyűbb roncsok sem bírják szóra, és akik beavatkozni sem kívánnak soha. Egyszerűen csak néznek.

De ha munka közben látjuk őket, érthető, miért pihennek olyan sokat. A meredek hegyoldalakra épült városban nincs az övéknél keményebb kenyérkereset. Általában egy-két jüant kapnak egy fordulóért - egy amerikai dollár valamivel többet ér, mint nyolc jüan -, miközben félmázsás súlyokat cipelnek fel a lépcsőkön. Alacsony, tömzsi emberek. A munka és a terep formálja testüket. Nyáron, amikor ing nélkül dolgoznak, látszik a bot edzette, vastag bőrkeményedés a vállukon. A forró nyár idején úsznak a verejtékben, télen meg gőzölög a testük. Felhajtott nadrágszárak alatt úgy kidudorodik az izom, mintha baseball-labdát kötöztek volna a vádlijukra.

Fuling a lábak városa - a bot-bot katona gömbölyű izmú lába szára, a vénember karikalába és a *hsziaocsie* (fiatal nő) karcsú bokája egyformán része a városképnek. A lépcsőkön közlekedve ugyanis a lába elé néz az ember, és felfelé kaptatva sosem emeli fel, hanem legfeljebb az előtte haladó lábán pihenteti a tekintetét. Lehetséges, sőt sűrűn megesik Fulingban, hogy egy bevásárlással töltött délelőtt folyamán egyszer sem pillantunk fel a házakra. Lépcsők és lábak.

Igaz, nincs túl sok látnivaló. A Vu folyó partján, az óvárosban még állnak ugyan a gyönyörű, szürke cseréptetős, öreg fa- és kőházak, de a városképet egyre inkább a jellegtelen, modern épületek uralják, a fogyatkozó régi negyed rovására. Akad néhány magas épület is, hétemeletes vagy még magasabb, de a legolcsóbb kivitelben, kék

üvegből és fehér csempével, mint oly sok új épület Kína-szerte. De még ha emelnének is Fulingban egy szép, új épületet, hamar megfakulna a szürke por rétegei alatt.

A város annyiban különbözik a vidéktől, hogy az óváros kivételével sehol sem lengi be a múlt szelleme. Szecsuan tartományban utazva valósággal érezni lehet a történelmet, a sok évszázad munkáját, amely átformálta a tájat, szinte minden földdarabon látni a rajta élt emberek keze nyomát, s hogy évszázadok óta ugyanúgy művelik. A szecsuani városok azonban gyakran időtlenek. Túl mocskosak ahhoz, hogy újnak nézze őket az ember, az épületek viszont túl egyformák és rondák, vagyis réginek sem hathatnak. Fuling nagyjából úgy néz ki, mintha tíz éve pottyantották volna ide, pedig valójában több mint háromezer éve folyamatosan létezik ugyanazon a helyen. Eredetileg a Pa Királyság fővárosa volt. Az itt élő független népet leigázták a kínaiak, majd szinte minden dinasztia más nevet adott neki: a Csou-dinasztia idején Csihsziennek hívták, a Han-dinasztia idején Fuling lett, a Csin-dinasztia újra Csihszienként ismerte, az Északi Csou-ház uralma idején Hanping, a Szuj-dinasztia alatt Liangcsou, a Tang-ház idején Fucsou, a Szung-ház alatt Kujcsou, a Jüan- és a Ming-dinasztia idején Csungking, a Csing-korban Fucsou, majd végül, 1912-től, a Kínai Köztársaság megalakulásától ismét a Fuling nevet viselte.

Ám ez a sok dinasztia úgy vonult át rajta, hogy szinte semmi nyomot nem hagyott. Fuling épületei állhatnának bármelyik kínai városban, mert szinte mindegyiknek a fejlődése ugyanígy felfalta a történelmét. Ezeknek az épületeknek csupán az a rendeltetésük, hogy elszállásolható legyen az a kétszázezer ember, aki napról napra megmássza a lépcsőket, küszködik a forgalomban, dolgozik, étkezik, vesz és elad.

Hanalodik. Húvös van, köd ül a várososon. Nyugdíjasok gyakorolják

a *tajcsit* a Déli Hegy-kapu, a város legfontosabb útkereszteződésének közelében fekvő apró parkban. Viszonylagos csönd uralkodik, Fuling nem tud ennél csöndesebb lenni. Már is egyenletesen áramlik a forgalom, dudálnak innen-onnan, de még nincs dugó, és még nem nyomasztó a város lármája. Kellemes a reggel.

A nyugdíjasok fegyelmezett sorokban helyezkednek el, a rádióból hagyományos kínai zene szól, és az öregek lassan, szinte kecsesen mozognak. A park igazán kicsi, nem is lehet parknak nevezni, csupán foghíjnak az épületek között. Néhány bágyadt bokor, kókadt virág és szomorú pázsit alkotja, igaz, látszik, hogy gondozzák őket - és Fulingban nincs vandalizmus. Itt a levegő szennyezettsége a legnagyobb probléma, a szénpor, amely ellepi a várost és fojtogatja a növényeket. Aligha van hervasztóbb látvány Fuling szürke levelű fáinál. Olyan porosak, mintha most kerültek volna elő a padlásról.

Amikor kelet felől áttöri a homályt a napfény, felerősödik a város morajlása. Hamarosan már teljes a hangzavar: üvöltő autódudák, tévészakboltok, kazettaárus standok, vevőre vadászó utcai árusok kántálása gomolyog. A Déli Hegy-kapu keleti oldalán egy vak koldus *erhun* játszik; mintha egy másik világban járnánk. A hangszer hangja lágy, mégis átható.

Az *erhu* szó jelentése: két húr. Az egyszerű név egyszerű hangszert takar. A kerek hangdobozt kígyóbőr borítja, a nyakra két húr feszül. Olyan, mint egy kezdetleges, kéthúros hegedű, de értő kézben gyönyörűen, szívbe markolóan szól.

Ma szépen játszik az a vak férfi. Körülbelül negyvenéves lehet, de idősebbnek néz ki, arca napégette és ráncos. Szorosan behunyja a szemét. Piszkos kék ruhát visel és zöld katonai lábbelit. Sámlin ül, mellette rongydarab, rendetlenül ráfestett írásjegyekkel. Kislánya mellette áll, kezében aprópénzzel félig telt befőttesüveg. Kisebb tömeg verődött össze, mert az autódudák és a forgalom zaján keresztül is átszűrődik az *erhu* varázslata; megállásra készíti az

embereket. És ha már megállnak, elolvassák azt is, ami a rongyra van írva:

Egy család rövid története

Húszéves koromban megnősültem, és huszonkét évesen elvesztettem mindkét szemem világát. Tizenegy, házasságban leélt év után fiam született, 1988. december 2-án pedig megszületett második gyermekünk, egy kislány. Feleséggel közösen neveltük a két gyermeket, próbáltunk megélni abból, ami a kertünkben termett. De kevés munkaképes kéz volt a családban, és a termés bizonytalan. Az asszonynak egyedül kellett a vállán vinnie az egész család terhét, és végül nem bírta, nem élhetett tovább. Mi pedig 1996. január 8-án kénytelenek voltunk otthagyni a földünket.

Mivel vak vagyok, nem tudtam előteremteni a napi betevőt! 1996. március 2-án arra kényszerültem, hogy apósomhoz küldjem lakni a fiamat, aki már tizennégy éves volt. A taníttatása is pénzbe kerül, anélkül nem küldhetjük iskolába. Kérlek benneteket, nagybácsik és nagynénik, apák és anyák, fivérek és nővérek, nyújtsatok nekem segítő kezet! A szívem tízezer köszönetet ad érte! Sok sikert a munkátokban! Boldogságot és hosszú életet kívánok mindenkinek!

És szól az *erhu*. Könnyedén emelkedik és süllyed a hang, zeng a kígyóbőrös dobozból, nem tudja elnyomni az autók zaja, a járókelők zivaja, a tévék harsogása. A férfi abbahagyja a játékot. Óvatosan maga mellé fekteti hangszerét, előveszi a pipát. Ujjai rátalálnak az érdes dohánytekercsre. Hívja a kislányát, aki óvatosan meggyújtja neki a pipát. A vak férfi mélyen beszívja a füstöt, hátradől, pihen. Körülötte egyre hangosabban morajlik a város.

MÁSODIK FEJEZET

Shakespeare kínai módra

Fulingban angol és amerikai irodalmat tanítottam. Tartottam angol fogalmazás- és társalgásórákat is, de időm legnagyobb részét az irodalom tanításának szenteltem. Két harmadéves csoporttal heti négy-négy óráig volt. A tankönyv a *Beowulffal* kezdődött, majd tizenkét évszázadon és az óceánon át eljutott William Faulknerig (*Rózsaszál Emily kisasszonynak*).

Meglehetősen nagy volt tehát az anyag. A Békehadtest azt ajánlotta, hogy ne tegyük túl magasra a léceket az ilyen jellegű kurzusokon, figyelembe véve a diákok háttérét és viszonylag gyenge angoltudását. Azt javasolták, hogy az irodalmi szövegből kiindulva az angol nyelvtan fontosabb szabályait tanítsuk meg a fiataloknak, de ez nem volt ínyemre. Mindig is tudtam, hogy csapnivaló nyelvtanár vagyok, és azt is, hogy Shakespeare még nálam is rosszabb. Ráadásul túl sokáig foglalkoztam irodalommal ahhoz, hogy képes legyek irodalmi műveket csupán nyelvtani szabályok bemutatására használni.

Természetesen nekem is voltak aggályaim. A diákok mégiscsak faluról jöttek, és angoltudásuk, különösen ha beszélniük kellett, néha bizony igen gyenge volt. Már az első tanítási napon megkértem őket, hogy írják le azoknak az angol nyelvű könyveknek a címét, amelyeket angolul vagy fordításban már olvastak, és azt is, hogy miről hallanának szívesen az órákon:

Nagyon tetszett Haj Ming Vej, Az öreg halász és a tenger.
Leginkább Haj Ming Vejről szeretnék tanulni.

Főleg Helen Keller és Shakespeare műveit akarom tanulmányozni.

Olvastam Jack Londontól A vadon szavát, Dickenstől a Két város meséjét, O'Henry Utolsó levelét és Shakespeare-től a Lear királyt [és azon elsírtam magam].

Nagyon érdekel Charlotte Brontëtől a Jane Eyre. Nem tudom, milyen korszakhoz tartozott. Szeretem Jane-t. Szerintem egészen átlagos nő, de a törekvése egész különleges. Mert ellenállni anyja bátyja feleségének és unokafivérének. Ő egy haladó hölgy.

Shakespeare volt a legnagyobb szerűbb angol szerző. Néhány művét olvastam. A Rómeó és Júlia hátborzongató történet. Rómeó és Júlia szeretik egymást. De családjuk közt a bosszúszomj uralkodott.

Olvastam a Búcsú a fegyverektől címűt könyvet, amit Hemingway írt. Bátor ember volt, mégis megölte magát.

Amikor elolvastam, mit válaszoltak, ezt gondoltam: ennyivel igenis tudok dolgozni. Az első héten a *Beowulf*ot vettük.

A főépület ötödik emeletén tartottam az óráimat. Minden csoport negyvenöt diákból állt, alig fértek el az özönvíz előtti fapadokban, ők feleltek a tanterem rendjéért. A szünetben letörölték a táblát, hetente kétszer felmosták a padlót, ablakot pucoltak. Ha nem volt megfelelő a takarítás eredménye, a csoportnak bírságot kellett fizetnie. Ebben az iskolában minden így működött. A tanulót megbírságolták, ha nem jelent meg a reggeli tornán, ha órát mulasztott, ha megbukott a vizsgán, ha este késve ért vissza a kollégiumi hálóterembe. Nagyon kevés diáknak futotta ilyesmire, ezért hetente kétszer különösebb zúgolódás nélkül mosták fényesre a tantermet.

Minden terembe körülbelül tizenöt diákkal többet zsúfoltak be, mint ahány kényelmesen elfért volna, és ha nem taníthatok nyitott

ajtó mellett, biztos kitör rajtam a klausztofóbia. Szerencsére odakint volt bőven tér - a tantermek magasan a Vu folyó fölött helyezkedtek el, az ablakból ugyanazt láttam, mint a lakásom erkélyéről. Jól kivehető volt a gyors folyású Vu, a kusza város, a zavaros vizű Jangce és a Fehér Lapos-hegy sötét tömbje is.

A látvány, amely tanítás közben tőlem balra helyezkedett el, kezdetben kissé el is vont a figyelmemet. De a folyók felől mindig kellemes szél fújt, enélkül elviselhetetlen lett volna a hőség a teremben. Amikor írásbeli vagy kis csoportokban végzendő feladatot adtam, kibámultam, néztem a folyókon a hajókat, a kétszemélyes kis *szampanokat* a bennük ülő halászokkal, a két part között közlekedő, zsúfolt kompokat, a szén- és kavicsszállító dereglyéket, amelyek a Vu felső folyásától ereszkedtek lefelé a rakománnyal, meg a nagy fehér kirándulójókat, ahogy lassan siklanak a Jangcén a Hármas Szurdok felé. Hálás, megnyugtató feladat volt ilyen kilátás mellett tanítani. Szerettem figyelni a város mindennapi életét, ahogyan a főiskoláét is. Jólesett lepillantani a halászokra, a hajósokra, a kikötői rakodómunkásokra, és közben arra gondolni, hogy én is dolgozom. Zajlott a város mozgalmas élete, amelynek én is parányi része voltam.

Kezdetben keveset olvastunk az irodalmi tankönyvekből, mert még a tartalmi kivonatok szövege is túl nehéznek bizonyult; nem volt viszont semmi akadálya, hogy más oldalról közelítsük meg az anyagot. Általában elmeséltem a cselekményt, és el is játszottam néhány vonakodó önkéntes közreműködésével, akiket én választottam ki. Diákjaim imádták, ami nem csoda. Kínában gyakran kerülnek külföldiek a tévéképernyőre csak azért, mert külföldiek (*vajkuozsen*). Ezek a fiatalok szinte transzba estek tőle, hogy egy külföldi, teljes életnagyságban, előadja nekik a *Gawain és a Zöld Lovagot*. Írásbeli feladatokat is adtam; a *Beowulf* kapcsán beszélgettünk a nézőpontról, utána pedig Grendel, a szörny nézőpontjából kellett elbeszéliük a történetet. A fiúk szinte kivétel

nélkül arról írtak, hogy milyen érzés embert enni, és hogyan kell szakszerűen csinálni az ilyesmit, a lányok többsége viszont azt boncolgatta, hogy milyen hideg és sötét a mocsár, illetve hogy a szörnyeknek is lehetnek érzéseik. Egy Grace nevű hallgató ezt írta:

A lovagok szerint szörny vagyok, de nem értek velük egyet, hanem éppen ellenkezőleg, szerintem a lovagok és a király szörnyek.

Mert ugye mindennap finom ételeket esznek, italokat isznak. Honnan veszik a jó ételt meg az innivalót? Ezeket a dolgokat nyilván a parasztoktól veszik el. A király meg a lovagok nem csinálnak semmit, csak finom ételeket esznek a parasztok meg mindennap keményen dolgoznak; mégis rosszat esznek, és soknak még háza sincs, amiben éljen, mint én, akinek a mocsárban kell lakni. Tehát szerintem a világ nem igazságos, meg kell változtatnom.

A lovagokat gyűlölöm. Meg fogom őket büntetni a szegény emberek nevében. Megkérem a lovagokat, hogy építsenek egy óriási szobát, és meghívom a szegény embereket, hogy jöjjenek, lakjanak velem ott.

Az egyetemen engem is tanítottak marxista beállítottságú irodalmárok, akiknek a többsége véglegesített egyetemi állásban volt, biztos családi háttérrel rendelkezett, és szép fizetést kapott. Temérdek értekezést publikáltak, melyekben gyakran szerepelt a Test, a Pénz meg a Tőzsde, de tökéletesen hiányzott minden eszmefuttatásukból Grace látomásának élessége. Grendel mint marxista forradalmár, ez már döfi! Ez igazi, őszinte marxizmus, nem holmi öltönyös szájtépés, elvégre Grace parasztlány, és nincs egyetemi katedrája. Mindig hitelesebb, ha olyan előadó beszél lelkesen a Forradalomról és az Osztályharcról, akinek nincs véglegesített egyetemi pozíciója. Azt gondoltam, ha már marxista magyarázatokat kell hallgatnom, tulajdonképpen úgy helyes, ha

olyan tanintézményben teszem ezt, ahol a diákok maguk takarítják a termeket.

Világosan láttam, hogy Kínában bizonyára minden főiskolán kikerülhetetlen a politika, még akkor is, ha a világirodalom a tantárgy. Az lett a vége, hogy angol irodalmat tanítottam ugyan, de kínai módra. A *Gawain* után egy Robin Hoodról szóló ballada következett; azt a feladatot adtam a hallgatóknak, hogy írják meg, mi történe, ha Robin Hood felbukkana a mai Kínában. Néhány diák a párt irányvonalát követte:

Robin Hood eljön Kínába és letelepedik, elhagyva saját hazáját. Az ország földjére lépve elámul, milyen szép békés ország és milyen barátságosak, szorgalmasak a kínaiak. Tudja, hogy Kelet fényes gyöngye sok szempontból más, mint Anglia. Az angolok nem szabadok, nincsenek jogaik, mélyen elnyomják őket az urak és kizsákmányolók, kutya életük van. Mi több, a gazdagok és a szegények között csak egyre tágul a szakadék. Ő gyűlöli az ilyen kizsákmányoló osztályokat, akik fényűző életet élnek, aminek az alapja az, hogy kegyetlenül kizsigerelik a szegényeket. De úgy látszik, ő nem bírja az uralmukat megdönteni.

Kínában viszont a nép az ország ura, aki az országot szolgálja, a népet szolgálja. Meg van engedve, hogy becsületes és törvényes munkával bárki meggazdagodjon, mert ez nem szélesíti a szakadékot gazdag és szegény közt, hanem éppen hogy közös jólétbe vezeti a népet. Robin Hood tudja lelke mélyén, hogy nem szükséges elvenni a gazdagoktól erőszakkal, ahogy Angliában csinálta, hanem Kínának elég az igazság meg a bátorság. A fejlődéssel össze kell kötni a kulturális és erkölcsi építkezést.

Többségük azonban nem hagyta pihenni Robin Hoodot: korrupciós káderektől meg kapzsi üzletemberektől kellett folytonosan rabolnia. Sokan a virágzó partvidéki területekre küldték, Sencsen, Kanton, Hsziamen környékére, ahol a reformok felszabadították a

gazdaságot, és tombolt a leganyagiasabb szerzésvágy. Történeteikben Robin Hood a szegényeknek adta, amit a gazdagoktól elvett, és általában börtönben végezte. Néhányan a kivégzését is megírták. Az egyik diákom tizenöt éves börtönbüntetés segítségével sikeresen átnevelte; Robin Hoodból szabadulásakor rendőrnyomozó lett. Robin Hoodot mindig elfogták, azaz senki sem dédelgetett ábrándokat a sherwoodi erdő nyújtotta szabadságról. Kínában kevés a fa, és a rendőrség mindig fülön csípi a gyanúsítottakat.

Vitára bocsátottam a kérdést, hogy Robin Hood vajon megfelelő példakép lehet-e a mai Kínában. Két táborra oszlottak. Néhányan azt mondták, Robin Hood olyan, mint Mao Ce-tung: forradalmár, aki az igazságtalanság ellen küzd. A hosszú menetelés hőseihez hasonlították, és kijelentették, hogy Kína ma sehol se tartana a Robin Hood-féle emberek nélkül. Mások viszont azt hangoztatták, hogy Robin Hood inkább ellenforradalmár, bajkeverő, aki csak megzavarná a gazdaság működését, és emlékeztettek rá, hogy mi történt a kulturális forradalom alatt - kinek kell a folyamatos osztályharc, ráadásul Robin Hooddal a közepén?

A vita tíz perccel később már nem Robin Hoodról szólt. Diákjaim Kínáról vitatkoztak, meg arról a politikai dogmarendszerrel, amivel beoltották őket. A hangulat gyorsan felforrósodott. Beültem a hátsó sorba, onnan hallgattam csodálkozva, micsoda ellentmondásos gondolatokat vertek bele ezeknek a fiataloknak a fejébe. A forradalom jó, ezt mindannyian tudták. Mao hős, és a felszabaduláshoz, a kínai történelem legnagyobb pillanatához a nagy menetelés vezetett. Az ellenforradalom azonban rossz - rosszak a tüntetők a Tienanmen téren, rosszak a demokráciát követelő aktivisták, és bárki, aki változást akar, a forradalom ellensége. Hűnek maradni a forradalomhoz annyit tesz, mint támogatni a fennálló hatalmi viszonyokat és a kommunista pártot; így lehet továbbra is kiérdemelni a forradalmár nevet. Vagy mégsem? Robin

Hood alaposan megzavarta a hallgatók fejét. Legalább egyszer mindenki hozzászólt, néhányan egész dühösen, én meg a hátsó sorban üldögélve azon gondolkodtam, lehetséges-e egyáltalán eligazodni ezekben a kérdésekben.

Nagyon hamar rájöttem, hogy a fulingi tanárképző főiskola kettős célt szolgál. Nemcsak tanárokat képez, hanem - a többi kínai tanintézményhez hasonlóan - a kommunista párt oktatásügyi műhelye is. Fulingban minden diák vörös személyi igazolványt kapott, és ezt mindig magánál kellett hordania. Az igazolvány borítójára nyolc diákrendszabályt nyomtattak. Az első három így hangzott:

1. Szeresd forrón a Szülőhazádat, támogasd a Kínai Kommunista Párt vezetőit, építsd a szocializmust, és szolgálj a népet!
2. Tanulmányozd szorgalmasan a marxizmus-leninizmust és a maói gondolatot, fokozatosan tedd a magadévá a proletariátus nézőpontját és hitelessé a történelmi materializmus elveit!
3. Tanulj szorgalmasan, dolgozz keményen az elméleti alapok, a pályához szükséges tudás és az alapvető gyakorlati ismeretek elsajátítása érdekében!

Nem véletlen, hogy a főiskolai tanulmányok a harmadik helyre kerültek. A politikai cél volt az elsődleges: olyan tanárok kommunista szellemű képzése, akik Kína következő nemzedékét értelemszerűen a kínai kommunizmus jegyében fogják tanítani. Minden más szempont csak másodlagos lehetett. Ami ellentmondott az alapelveknek, az egyszerűen kimaradt a tananyagból.

Az elsőévesek marxizmus-leninizmust hallgattak, másodévből jogi kurzusra kellett járniuk, végzős korukban pedig kötelező volt a

kínai szocializmus építése elnevezésű tantárgy, melyet úgy hallgattak, mintha észre sem vennék, hogy a folyóparti városban virulnak a magánvállalkozások, az államiak pedig a tönk szélére kerülnek, ami nem más, mint a kínai szocializmus lerombolása - akárcsak mindenütt az országban. Az volt a legfurcsább az egészben, hogy a diákok úgy hallgatták ezeket a kommunista tantárgyakat, sőt hittek is bennük, hogy közben hódított körülöttük a tanultaknak homlokegyenest ellentmondó szabadpiac. Igen, elhitték, amit tanítottak nekik. A diákok többsége szorgalmas, jó hazafi volt. Komolyan vették a politikai értekezleteket és gyűléseket, és kifejezetten vágytak rá, hogy párttagok lehessenek. Ez talán a hallgatók tíz százalékának adatott meg; az angol karon például a kilencven harmadéves közül csak nyolcnak. Természetesen a nyolc legokosabb, legtehetségesebb, társadalmilag is legalkalmasabb diáknak.

A második szabály, amely kötelezővé teszi a történelmi materializmus nézőpontjának hitelessé tételét, sokat elárul arról, hogy Kínában miként működik a politika. Csak igen homályos fogalmat tudtam alkotni a történelmi materializmus mibenlétéről - azt hiszem, az osztályharchoz van valami köze - de a lényeg úgyis a hitelességen van. Nem megvizsgálniuk, tanulmányozniuk vagy elemezniük kellett ezt a filozófiát, hanem egyszerűen hitelessé tenniük! Mindent megtettek, hogy bebizonyítsák elméleteik helyességét, figyelmen kívül hagyva minden buktatót vagy ellentmondást. Mindig a megfelelő szavakat használták. Néhányszor arra kértem hallgatóimat, magyarázzák el, mit jelentenek azok a kifejezések, hogy történelmi materializmus, demokratikus népi diktatúra vagy kínai jellegű szocializmus, de képtelenek voltak érthető, egyszerű választ adni. Ahogyan Orwell mondaná, a szó és jelentése búcsút mondott egymásnak. Csakis az számított, hogy a diákok a megfelelő terminológiát és politikai elvrendszert alkalmazzák a világ jelenségeire.

Gyakran igen nehéz volt eldönteni, ugyan mi módon simulhatunk bele ebbe az elképesztő oktatási világképbe. Adamnek az amerikai kultúra rejtelseibe kellett bevezetnie a diákjait, méghozzá az *Áttekintés Nagy-Britanniáról és Amerikáról* című angol nyelvű tankönyv segítségével. 1994-ben adták ki, de a benne szereplő, Amerikáról festett kép igen gyakran a felismerhetetlenségig torz volt. A vallást tárgyaló rész például egyetlen szóval sem utalt jótékonysági egyesületekre, vallásos közösségekre és egyházi iskolákra, viszont hosszasan taglalta a jonestowni tömeges öngyilkosságot. Az egyik különösen izgalmas fejezet címe ez volt: *Társadalmi problémák*, íme egy tipikus részlet:

Az amerikai társadalom tudományos szempontból igen gyors ütemben fejlődik, de szelleme egyre inkább kiüresedik, maga a társadalom egyre korruptabb. (...) Számos társadalomtudós állítja, hogy a házasság előtti szexuális kapcsolat már az 1960-as évek előtt sem volt szokatlan a fiatalok körében. Új jelenség azonban, hogy ma a fiatalok nagy része egyformán ítéli meg a házasság előtti nemi érintkezést, méghozzá mindkét nem esetében. Egyes amerikaiak szerint ez csak a kötetlen, felszabadult társasági viselkedés egy formája, míg mások a romantikus szerelem természetes velejárójának tekintik. Ez még nevetségesebben hangzik! Ez az „új erkölcs” valójában inkább „erkölcstelenség”. Hát ilyen az úgynevezett amerikai civilizáció.

A homoszexualitás rendkívül furcsa társadalmi jelenség; az emberek nagy része meg sem érti. Egyre nagyobb teret hódít. Egyik oka az lehet, hogy az emberek csalódnak a házasságban, szerelmi kapcsolataikban. Sokan kudarcot vallanak a házasságban, kiábrándulnak belőle. Ezért aztán elhatározzák, hogy többé nem az ellenkező neműt fogják szeretni, hanem inkább egy saját nemükhöz tartozót, mintegy így állva bosszút a gyűlölt másik nemen. További ok lehet, hogy sokan valami „újra”, valami „izgalmasra” vágnak, hiszen ismert tény, hogy az

amerikaiak igen kalandvágyók. A homoszexualitás újfajta izgalmat jelent nekik, hát kipróbálják. Ebből is láthatjuk, hogy ez a nép spirituális értelemben mennyire üres, és hogy a társadalmi rend egészen eltorzult.

A fejezet a továbbiakban a rasszizmust, a hímsovinizmust, a kábítószerélvezetet és a vallási fanatizmust is tárgyalja, majd végre eljut Amerika hibáinak alapvető okához:

A bajok legfőbb oka a kapitalizmus. Annak ellenére, hogy Amerikában a tudomány és a technológia igen fejlett, sokan spirituális ürességtől szenvednek. Ezért különös, izgalmas dolgokat keresnek. Következésképp ezeket a társadalmi problémákat csak akkor lehet majd megoldani, amikor megbukik az amerikai kapitalista rendszer.

Csöppet sem volt könnyű ebből a könyvből tanítani. A legnehezebbnek az bizonyult, hogy az ocsút szétválasszuk a búzától. Fontosnak tartottuk, hogy a diákok tudják, a rasszizmus és a szexizmus csakugyan igen komoly probléma Amerikában, de azt is meg kell érteniük, hogy sok ember számára a homoszexualitás nem kérdés (és úgy véltük, mindenképpen hasznos felhívni a figyelmüket, hogy a kapitalizmus nem okoz homoszexualitást). Csakhogy a diákok szemében vagy szintiszta igazat mondtak, vagy mindenben hazudtak a tankönyvek. Középút nem létezett. Egyébként is arra tanították őket, hogy hivatalos szövegek állításait soha ne kérdőjelezzék meg.

Idegenként, külföldiként ebben a politikai légkörben lavírozva kellett végeznünk a munkánkat. Idővel mind a ketten megtanultuk, hogyan szorítsuk a lehető legjobban háttérbe a politikai színezetű témákat, és hogyan érzük el - a megfelelő témák és a helyes megközelítés segítségével -, hogy beidegződött reakcióként ne reszkessen a térdük azonnal, ha valami szokatlan hangzik el. Nekem

mint irodalomtanárnak könnyebb dolgom volt, különösen amikor költészettel kezdtünk foglalkozni.

A költészet azonban lényegéből fakadóan nem lehet egyszerű. Az első vers, amit vettünk, egy Shakespeare-szonett volt, és én egyáltalán nem könnyítettem meg a hallgatók dolgát. Bemutattam nekik a shakespeare-i szonettformát, majd a kezükbe adtam a 18. szonettet, méghozzá sorokra szabdalva. Beszéltünk a költői nyelvhasználat jellegzetességeiről, az archaikus nyelvezetről, azután csoportokra osztottam a diákokat, és arra kértem őket, hogy a sorokból állítsák össze a verset. Bár megmondtam nekik, hogy melyik az első sor, biztos voltam benne, hogy lehetetlen a feladat. Nem is az volt a célom, hogy végrehajtsák, hanem az, hogy küzdjenek meg a vers csontig lecsupaszított lényegével, és a küzdelemben jobban megismerjék a formát. Nekik azonban meg sem fordult a fejükben, hogy egy feladatot esetleg nem lehet megoldani. Részben ezért volt olyan könnyű Fulingban tanítani. A hallgatók zokszó nélkül láttak neki bárminek, talán mert tudták, hogy a legnehezebb irodalmi feladvány is sokkal kellemesebb, mint egy vízibivaly mögött caplatni térdig süppedve a sárban. Míg tehát a csoportok belevetették magukat a verssorok tanulmányozásába, én kibámultam az ablakon: a Vu folyón, mint mindig, *szampanok* és *dereglyék* úsztak.

Alig egy óra alatt elkészültek. Voltak olyan csoportok, amelyeknek csak majdnem sikerült, de minden osztályban akadt két-három csapat, amely pontosan rekonstruálta a szöveget:

Mondjam: társad, másod a nyári nap?
Te nyugodtabb vagy s az nem oly üde,
Hisz a május méz-bimbaira vad
Szél csap, s túlrövid a nyár bérlete;
Az ég szeme néha gyújtva ragyog,
S arany arca máskor túlfátyolos:
S mind válik a széptől a szép, ahogy

Rútítja rendre vagy vakon a rossz.
De a te örök nyarad nem fakul,
S nem veszíti szépséged birtokát;
Ne mondja Halál, hogy rád árnya hull:
Örök dalokban nőssz időkön át.
Mig él ember szeme s lélegzete,
Mindaddig él versem, s élsz benne te.

(Szabó Lőrinc fordítása)

És a formát is megértették; ahogyan összerakták, szét is tudták szedni a verset. A skandalás ugyancsak nem okozott nekik gondot, tudták, hol vannak a hangsúlyok az egyes sorokban, és megtalálták azokat a pontokat, ahol a költő eltér a szabálytól. Némán olvasták a szöveget, és halkan ütötték hozzá a taktust a padon. *Hallották* a szonettet. Erre kevesen képesek Amerikában, legalábbis azok közül, akikkel tanárként eddig dolgom volt. Nem olvasunk elég verset, dallamuk nem szólal meg bennünk - ezt a képességet már régen elveszítette a művelt ember. Fulingi diákjaimnak azonban még megvolt - őket nem tudta megrontani sem a televízió hatása, sem a kulturális forradalom által végbevitt, célirányos rombolás.

Az idő előrehaladtával egészen elszomorított ez az összehasonlítás. A kínaiak éveken át szándékosan, szorgalmasan irtották régi kultúrájuk legnemesebb hagyományait, de a versek élvezetét illetően mi, amerikaiak sokkal hatékonyabban pusztítottuk el saját hagyományunkat. Hány amerikai tud elmondani akár csak egyetlen verset? Hányan ismerik fel a ritmusát? Ezzel szemben minden fulingi diákom tucatnyi klasszikus kínai verset tudott kívülről, Tu Fu, Li Taj-po, Csü Jüan verseit, pedig fiatalok voltak, és egyszerű szecsuan-i földműves családból származtak, vagyis kínai szemmel nézve minden tekintetben elmaradottnak számítottak. Csakhogy olvastak, sőt verseket is olvastak; ez volt a nagy különbség.

Úgy tűnt, a versek sosem untatják vagy frusztrálják őket. Az

egyetlen akadály a nyelv volt, az ismeretlen szavak, az archaikus szókinés, ehhez viszont volt elég türelmük. Addig elemeztük a 18. szonettet, amíg el nem jutottunk a lényeghez, a költői halhatatlanság gondolatához. Akkor feltettem a kérdést, hogy vajon Shakespeare sikerrel járt-e, örökké él-e a hölgy a versben. Néhányan ingatták a fejüket - végül is négyszáz éve született a mű -, de sokan elgondolkodtak a dolgon. Megkérdeztem tőlük, hol élt a hölgy.

- Angliában - válaszolta Armstrong, aki általában válaszolni szokott a kérdéseimre.

- És vajon mikor?

- 1600 körül.

- Gondolkozzunk csak el ezen - mondtam. - Négy évszázaddal ezelőtt Shakespeare szeretett egy nőt, és verset írt róla. Azt ígérte neki, hogy halhatatlanná teszi a szépségét. Mi most Kínában vagyunk, Szecsuanban, a Jangce partján, és 1996-ot írunk. Shakespeare sosem járt Fulingban. Ti pedig sosem jártatok Angliában, és persze sosem láthattátok a nőt, akit Shakespeare négyszáz évvel ezelőtt szeretett. Most mégis mindannyian órá gondoltok!

Csend lett. Fuling szinte mindig fülrepezető dudálástól és zajos építkezésektől hangos, de abban a pillanatban teljes volt a csend az osztályteremben. Tiszteletet, áhítatot sugallt ez a csend, én is osztoztam benne. Rengetegszer olvastam már a verset, de csak ekkor értettem meg igazán, ahogy ott álltam fulingi osztályom előtt, és hallgattam, milyen csöndes ámulattal teszik a magukévá a vers tizennégy sorba foglalt csodáját.

Néhány perccel később arra kértem őket, hogy majd írják le, mit láttak abban a csöndben. Írják le Shakespeare hölgyét kínai szemmel:

A bőre fehér, mint a hó, és sima, mint a jég. Hosszú haja olyan, mint a zuhatag; a szeme úgy vonz, hogy sosem felejt el az ember, ha egyszer belenéz. Dús idomú, magas termetű. Apró szája piros,

mint a rózsa, szemöldöke, akár a fűzfa levele. Ujjai vékonyabbak, mint a zöldhagymaszál.

Olyan, mint egy karcsú, kecses lótusz, amely éppen kibontja a szirmait. Hosszú haja, mint a vízesés. Könyöke, akár a félhold. A szája pedig olyan, mint a piros cseresznye. Fényes szeme van. Olyan finom és gyengéd, mint a víz.

Karcsú termetű, hosszú, fekete hajú. Szeme nagy, fényes, csupa lágy szemérem. Szemöldöke olyan, mint két fűzfalevél. Az ajkai szinte kiáltanak. A bőre fehér és lágy, mint a kiolvasztott zsír.

A haja arany hullámváz. A bőre olyan sima, hogy azt gondolná az ember, márványból van. A dereka hajlékony, akár egy vízivész, az ujjai pedig vékonyak, mint a hagyma gyökere.

Természetes, egyszerű szépség; olyan, mint a vidéki asszonyok. Tiszta, akár a kristály. Olyan, mint egy lebegő vers.

Képzeletünkben gyönyörű, és van benne valami melankólia. A kínai történelemben talán négy tündöklő szépségről tudunk, ő ezek egyikére, Vang Csao-csünre hasonlít. Lehetetlenség, hogy leírjuk szépségüket, mert szépségük leírhatatlan. Csak azt mondhatjuk: nagyon gyönyörűek.

Olyan intenzitás és frissesség volt az írásaikban, amilyennel addig sosem találkoztam; részben nyilván azért, mert számukra idegen művekről tanultak. Pedig tulajdonképpen kliséket, közhelyeket cseréltünk, anélkül, hogy tudatában lettünk volna. Én nem tudtam, hogy a klasszikus kínai költők mindig zöldhagymát csinálnak a női ujjakból, ők meg azt, hogy a 18. szonettbe kódolt költői halhatatlanságot már annyiszor elemezték, hogy szinte semmi sem maradt belőle. Nem tudták, hogy ezt a verset szinte már

kifosztották. Kulturális eszmecserénk hatására azonban minden új színben tűnt fel, nem voltak unalmas versek, nem voltak elnyűtt színdarabok, nem voltak olyan hősök, akikből már kielemezték minden életet. Senki sem panaszkodott, amikor feladtam a *Beowulfot*: számukra izgalmas rémtörténet volt csupán.

Ez volt a lényege annak, amit abban a zsúfolt tanteremben tanultunk egymástól, és ha jó napunk volt, szívesen maradtunk akár tovább is. De általában sok minden zajlott békés kis szigetünk körül: ott volt a főiskola, a szabályaival együtt, az ország maga, és a mindent átható politika. Ezek az erők folyamatosan jelen voltak, hatottak a tantermet körülvevő világban. Voltak olyan pillanatok, amikor szinte éreztem, ahogy átszakítja a burkot a nyomás, amikor kattant valami, és a párt hirtelen *beleszólt*. A hallgatók arról is írtak, hogy Shakespeare milyen remekül képviselte a proletariátust, amikor kritikával illette az angol kapitalizmust (ennek a teóriának a jegyében Kínában sokan ismerik a *Velencei kalmárt*, és akadtak olyanok is, akik azt találták a leginkább figyelemre méltónak Hamlet jellemében, hogy a szívéen viselte a parasztok sorsát. Néhány hallgató arról tájékoztatót, hogy a *Szentivánéji álom* legfontosabb szereplői a parasztok, mivel a proletariátus minden hatalom forrása, és ez az oka, hogy eljön a Forradalom.

Vegyes érzelmeket váltottak ki belőlem ezek a kommentárok. Jó volt látni, hogy tanítványaimat megmozgatja a szöveg, de nem lelkesedtem azért, hogy Shakespeare a kommunista propaganda eszköze legyen. Azon kaptam magam, hogy ellenzem az ilyesféle interpretációt, bár csak óvatosan, tekintettel a hallgatók hátterére. Nem közölhettem velük egyszerűen és könnyörtelenül, hogy a *Szentivánéji álom* mesteremberei tulajdonképpen értelmetlen bohócok, akiknek szerepe mindössze a vígjátéki feloldás, de mindig megpróbáltam valahogyan helyrebillenteni diákjaim félresiklott értelmezéseit. Hamlet nem azért nagy jellem, érveltem, mert mélyen együtt érez a parasztokkal, hanem azért, mert mélyen és ékesszólón

éli át saját konfliktusait. Arra is felhívtam a hallgatók figyelmét, hogy Shakespeare maga a kisstílű kizsákmányolók közé tartozott, ugyanis a színház részvényeinek megszerzésével szerzett vagyont.

Tulajdonképpen ekkor értettem meg, miért csúszik el oly gyakran az irodalom a politika felé. Korábban is találkoztam már a problémával; Princetonban az angol volt a főszakom, és amikor végeztem, még két évet töltöttem Oxfordban az angol nyelv és irodalom tanulmányozásával. Eredetileg irodalomtanár szerettem volna lenni, de idővel egyre kevésbé találtam vonzónak mindazt, amit különböző irodalom tanszékeken láttam, különösen Amerikában. Először is, sokszor kizárólag esztétikai kérdésekkel foglalkoznak - én azonban képtelen voltam irodalomelméleti szakirodalmat olvasni, mert tudományoskodó merevsége fényévekre van mindenféle jó irodalomtól. Az irodalomkritika nagy részéből pedig semmi értelmet nem tudtam kihámozni, nekem csak nyakatekert kifejezések reménytelen zagyvaságának tűnt az egész, tele olyan ijesztő szavakkal, mint dekonstruktivizmus, posztmodernizmus, új historizmus és egyébek. Ez a tudomány ugyanúgy semmire sem szolgált világos és egyértelmű magyarázattal, ahogyan a fulingi diákjaim is kudarcot vallottak, amikor arra kértem őket, hogy határozzák meg, mi is valójában a történelmi materializmus vagy a kínai típusú szocializmus.

Leginkább az zavart, hogy a nyugati világban átpolitizálják az irodalmat, elsősorban társadalomkritikaként értelmezik, nem pedig művészetként, és szinte minden könyvet igyekeznek valamilyen politikai elmélet szolgálatába állítani. A kritikusok a legritkább esetben reagálnak magára a szövegre; inkább addig csavargatják, amíg saját gondolataikhoz nem idomítják, így aztán vannak marxista kritikusok, feminista kritikusok, posztkolonialista kritikusok, de abban szinte mindannyian egyformák, hogy öntőformával gyártják a teóriát - belegyömöszölik a könyveket, melyek aztán a nekik megfelelő formában pottyannak ki a végén. A

marxisták marxizmust, a feministák feminizmust, a posztkolonialisták posztkolonializmust gyártanak. Mintha ugyanazt az értelmetlen könyvet kellene újra meg újra elolvasnunk.

Az sem tetszett, hogy az angol tanszékek görcsösen törekednek az olvasmánylisták sokszínűvé alakítására, hogy legalább annyira álságosan multikulturalista jellegük legyen, mint azoknak a fotóknak, amelyek az intézményt reklámozó brosrák fedelén díszlelegnek. Mindig úgy éreztem, hogy az irodalom szempontjából igenis van értelme tiszteletben tartani a kulturális gyökereket, és most Kínában láthattam, hogy megérzésem helyes: baj van, ha ezeket a gyökereket elvágják. A kínaiak évekig csak a társadalmi mondanivalót facsarták ki az irodalomból, különösen a kulturális forradalom idején, amikor például minden operát betiltottak, néhány közvetlenül politikai tárgyú, harcosan kommunista mű kivételével. Még ma is nagyon hiányzik sok minden, ami akkor elveszett. Az összes diákom tudja, ki volt Marx, de egyikük sem tudja, ki volt Konfucius.

Ugyanakkor most már meg tudom érteni - és emberibb módon - ennek az állandó átpolitizálásnak a célját. Az igazán jelentős irodalom ereje ugyanis egyetemességében rejlik: a szecsuanai parasztlány a *Beowulf*ot olvasva felismeri, hogy az mennyiben vonatkozhat saját életére. Ha pedig meghallgat egy Shakespeare-szonettet, egy Tang-kori kínai szépség tökéletes vonásai sejlenek föl előtte. Ám ezek az erőteljes áthallások veszélyesek is: csábító, hogy aki érti, félremagyarázza - legalábbis a hatalom szempontjából - ezeket a műveket. Hát persze, hogy Shakespeare-t magunk mellett akarjuk tudni - ha pedig sehogy se megy, addig csűrjük-csavarjuk, amíg végül minket nem szolgál. Ha pedig minden hiába, és mégsem sikerül, egyszerűen levesszük a listáról.

Ez általános gyakorlat volt Kínában. Meglepődve tapasztaltam hát, hogy hallgatóim ügyesebben kerülnek ki a politikát, mint a princetoni és oxfordi diákok. Ahogy haladt előre a szemeszter, a

tantermen kívüli erők egyre messzebbre kerültek, elsősorban azért, mert számukra újszerűen idegen volt a tananyag. Annyira mások voltak ezek a külföldi művek, mint amit megszoktak, hogy diákjaim általában elfeledkeztek a beléjük nevelt politikai irányelvekről, én pedig örültem, hogy messzire elkerülhetek mindent, ami az amerikai irodalom tanszékekre emlékeztet. Senkit sem zavart, hogy az őszi szemeszter során kizárólag halott fehér férfiak műveivel foglalkoztunk, ahogyan az sem volt baj, hogy egy élő fehér férfi tanítja nekik ezt a tárgyat. Halott alkotók és élő tanár jól megfértek a *vajkuozsen* kalap alatt.

Politizálás helyett a szövegek megértésére fordították energiájuk nagy részét. Figyeltek a verselésre, a vers hangzására is, és okosan mérlegelték a jellemeket. Komolyan vették a munkájukat; számukra nem volt játék az irodalom. A kitalált hősöket úgy ítélték meg, mintha valóságos emberek lennének. Amikor elolvastattam velük a *Hamlet* tartalmi kivonatát, Lily nevű hallgatóm ezt írta olvasónaplójába:

Mr. Hessler, önnek tetszik Hamlet? Én nem csodálom, és nekem nem tetszik. Szerintem túlságosan érzékeny, konzervatív és önző. Miért nem mondja el az igazságot kedvesének, Opheliának, és miért nem kéri, hogy nézzenek együtt szembe a bajjal, oldják meg együtt? Két szerelmesnek igenis mindenben osztozni kell, legyen az bőség vagy szomorúság. És nem tetszik az sem, hogy annyit tétovázik. Lévén férfi, határozottan kellene csinálnia mindent, amit akar.

Ilyesmit senki nem mondana Oxfordban. Nem lehetne kertelés nélkül kijelenteni, hogy nem szeretem Hamletet, mert szerintem rossz ember. Ennél mindenkinek okosabbnak kell lennie; Hamlet szereplő egy szövegben, és ennek megfelelően kell elemezni, szétbontani személyiségének rétegeit. És nem csak magát a színdarabot kell így kezelni, hanem mindent, amit valaha írtak róla.

Figyelembe kell venni, amit az összes többi kritikus már elmondott a műről, és a felhalmozott tudás (meg az a sok butaság is, amit összehordtak) agyonnyomja a darabot. Azt is elemezni kell, hogy a színdarab hogyan köthető a jelenkor eseményeihez, divatjaihoz. Mindez természetesen nem egészen haszontalan, de olvasók ezrei érezhetik úgy, hogy a pillanat törtrészéig sem szemlélhetik magát a művet, amelyet elront a nyakatekert okoskodás. Diákként kizárólag arra vágytam, hogy néha átsuhanjon az agyamon egy mesterkéletlen, igaz gondolat. Ilyesmik: Ez a figura nekem nem tetszik. Ez egy jó történet. Ebben a versben gyönyörű a hölgy, lefogadom, hogy az ujjai olyan vékonyak, mint a zöldhagyma.

Ezt kerestem, amikor még a padban ültem - apró jelét annak, hogy az irodalmat még mindig lehet élvezni, hogy az emberek talán azért olvasnak, mert örömük telik benne, és hogy önmagában és önmagáért is van értelme, minden politikai megfontolás nélkül. Fulingban nem férhetett hozzá kétség, hogy élvezettel olvasnak a diákok. Rádöbbsentem, most már mindig arra fogok törekedni, hogy úgy szemléljem az irodalmat, ahogyan ők. Miközben feladatukon dolgoztak, én a Vu folyót bámultam az ablakból, és magamban mosolyogva gondoltam arra, hogy mindannyian menekültek vagyunk ebben a szűk kis teremben, ők a kínai szocializmus építését szolgáló tantárgyak elől szökhettek ide, én meg a dekonstruktivizmus elől menekültem. Boldogok voltunk, hogy verseket olvashatunk, miközben odakint, a folyókon zajlott a fulingi élet.

Októberben vettük a *Hamletet*, amikor még meleg volt, de már megérkeztek a folyóvölgybe az őszi esők. Diákjaimat tizenegy csoportba osztottam. Egész nap próbáltak, azután a tanteremben elő is adták a jeleneteket. A tanári emelvényt kitolták oldalra, a falhoz, és felsepérték a padlót, ami színpaddá alakult át. A székeket és padokat a terem hátuljába zsúfolták, onnan nézték egymás produkcióit.

A játék egészen átformálta őket. Míg órán túlságosan is félénkek voltak, a színház egy csapásra véget vetett gátlásaiknak. Szélesen hadonásztak, eltúlozták az érzelmeket; egyszóval a javíthatatlan túljátszás hibájába estek. Apránként megszoktam különös félénkségüket, most tehát berzenkedve néztem, ahogy a színpadon, vagyis a csupasz osztályteremben kiabálnak és zokognak. Lehet, hogy a hagyományos kínai opera tudatosan eltúlzott, stilizált játéktípusa hatott rájuk, de még valószínűbb, hogy egyszerűen csak szabadjára engedték magukat, hiszen olyan társadalomban éltek, amelyben ritka a nyílt érzelemnyilvánítás. Mindenesetre különös volt nézni, ahogy játszanak; csak félig-meddig maradtak felismerhetők, akárcsak maga a darab. Így a *Hamletet* és a diákjaimat egyaránt egészen új szemszögből láthattam.

Roger alakította a halott király szellemét: a vonagló, rikoltozó kísértet rikító színűre festett, kúp alakú kínai császári koronát viselt, melyet maga Roger készített kartonpapírból. Minden Hamlet-előadáson a kísértet adja meg az alaphangot, és ez most sem volt másként: Roger császári koronája kínai színt vitt a tantermi Dániába.

Az első felvonás második színében Hamlet megjelenik Gertrúd és Claudius előtt; az utóbbiakat Jane és Sally játszotta. A szerelem mindig is bonyolult ügy volt a diákok szemében, hiszen a nemek közötti érintkezés legszemérmesebb formája is tabunak számított. A feleség vagy a szerető szerepének megformálása a lányok számára kifejezetten kínos feladat volt. Rendszerint úgy oldották meg a problémát, ahogyan Jane és Sally: azonos neművé tették a párt, mivel Fulingban természetes volt, hogy a barátok nyíltan kimutatják egymás iránti szeretetüket. Így hát Sally cirógatta Jane haját, Jane pedig Sally karját simogatta, és amikor észrevették, hogy Hamlet nézi őket, Sally dölyfösen förmedt rá:

Még rajtad egyre felhők csüngenek?^[2]

Hamlet pedig, akit a vastag szemüveget és olcsó öltönyt viselő, szerencsétlenül Barbernek átkeresztelt, ideges fiú alakított, így válaszolt:

Dehogy; nagyon is bánt a nap, uram.

Jane végigsimította kezét Sally combján. Mindketten csinos lányok voltak, hosszú, selymesre fésült hajuk akár a fekete selyem. Barber mogorva képet vágott. Jane Sallyhez simult, úgy dorombolta:

Jó Hamlet, ezt az éjszint dobd le már,
S a dán királyra vess nyájasb szemet,
Nehéz pillád ne süsd alá örökké,
Keresve mintegy a por közt atyádat.
Tudod, közös, hogy meghal, aki él,
S természet útján szebb valóra kél.

A hallgatók maguk írták a párbeszédék java részét, mert a darab nyelvezete túlságosan nehéz volt, így csak a leghíresebb sorok hangzottak el eredeti formában, a többi köznyelvi, kortárs formában. Hamlet monológját a harmadik felvonásban Soddy, az osztály diákfelügyelője mondta el. Kiállt a színpadra, és belevágott:

Lenni, vagy nem lenni, az itt a kérdés.
Jobb-e, ha nem csinállok semmit és szenvedek,
vagy küzdjek meg Claudiusszal inkább,
hogy véget vessek a bajnak. Meghalni: elaludni –
- semmi több - és eltörölni az összes
szörnyű gondot! Meghalni, elaludni –
- talán álmodni: hát, ez itt a bökkenő...

A nagy termetű, álmatag tekintetű fiú Szecsuan északi vidékéről

származott. Társai a hongkongi gengszterfilmek ihletésére a *Lao Ta*, vagyis a Nagy Testvér nevet adták neki, ezzel is jelezve, hogy elismerik a hatalmát. A csoport hierarchiájában központi helyet foglalt el, pedig viszonylag gyengén tanult. Írni jól írt, de a beszéd egyáltalán nem ment neki, ezért az óráimon nem nagyon nyilvánult meg. Ritkán szólt hozzá, és szinte sosem vállalkozott rá, hogy magától válaszoljon az osztálynak feltett kérdésekre.

Amíg ki nem állt elénk, hogy eljátssza Hamletet, nem értettem, miért tisztelik annyira a többiek. Az angolja cseppet sem volt jobb, mint máskor, csak nagy nehezen jutott túl a monológon, melynek egyes részei előadásában tökéletesen érthetetlenek voltak. De mindez mit sem számított, hirtelen oly kézzel foghatóan érzékelhettük nyilvánvaló tehetségét. Mintha csak megragadta, s felmutatta volna tenyerén tartva, biztos kézzel forgatva, megcsillantva előttünk, míg figyelmünk egy pillanatra sem lankadt. Lassan, céltudatosan járkált fel-alá, és az osztálytermet rová mozdulatokból visszaköszönt a szecsuan opera. Köpenyét átvette a karján, és többször körüljárta az egyetlen, egyszerű díszletet: egy oldalára fektetett széket - végül palotává varázsolta. De a legfontosabb, hogy a hangja egyszerűen tökéletes volt. Tempója és hangszíne követte Hamlet érzelmeinek hullámvázát, akár valami bizonytalan, meleg tenger. És Soddy remekül használta a zajt és a csendet is, tudta, hogyan kiáltson fel kétségbeesetten, majd hagyta, hadd visszhangozzanak a szavak néhány pillanatig a teremben (melyet hetente ő maga is takarított). Nyughatatlanul rózta a színpadot; lekuporodott a székre; kezébe temette arcát; felordított, belerúgott a székbe, aztán hirtelen elnémult - és amikor teljes lett a csend, halkán mondta tovább:

Ekképp az öntudat
Belölünk mind gyávát csinál,
S az elszántság természetes színét
A gondolat halványra betegíti -

Ő volt Hamlet, és ő volt *Lao Ta*; nem maradt bennem semmi kétség. A hallgatók lenyűgözve figyelték alakítását, és a végén viharosan megtapsolták. Ettől kezdve valahányszor Soddy szögletes állkapcsára, kissé kancsal szemére, parasztosan sötét bőrére és hajára esett a pillantásom, a dán királyfit láttam magam előtt. Pontosan ilyen lett volna Hamlet, ha Szecsuanban születik.

Másik osztályom előadásában a király színe elé vonuló Rosencrantz és Guildenstern olyan mélyen hajoltak meg, hogy homlokuk majdnem érintette a padlót, majd egymás kezét fogva hallgatták Claudius utasításait. Szecsuanban megszokott dolog, hogy barátok kézen fogva mutatkoznak, és persze a helyzethez is illett - szívesen fogja valakinek a kezét az ember, ha éppen - még ha nem tudja is - a halálba küldik.

Nagyon tetszett nekik Rosencrantz és Guildenstern figurája. Voltak, akik Hamletet idegesítőnek találták, Opheliát pedig többnyire csak szánták, de Rosencrantzot és Guildenstern mindenki imádta. Élvezték szerencsétlen kotnyelességüket, meg azt a nagy melléfogást, melynek eredményeként a két szolgáló saját halálos ítéletét viszi el Anglia királyának. Ezt jól eltalálta Shakespeare - itt is egy csipetnyi Kína került az általa megénekelte Dániába. A két szerencsétlen flótás *A három királyság regénye* című kínai klasszikus Miao Cö nevű szereplőjére emlékeztette őket, aki elárulja sógorát, Ma Tenget, hogy elnyerje a nagy hatalmú Cao Cao kegyeit. De miután Cao Cao megöli Ma Tenget, ezt mondja az árulónak: „Aki ennyire hűtlen, nem érdemli meg az életet!”, azzal nyomban ki is végezteti a főtéren, egész családjával egyetemben. Vagy talán Lin Piaót, Mao kijelölt utódját juttatta eszükbe, aki saját céljaira akarta felhasználni a kulturális forradalmat, de végül maga is áldozatul esett. Annyi bizonyos, hogy a diákjaim ismerték Rosencrantz és Guildenstern alakját - a kínaiak sok ilyen figurát

láttak történelmük különböző korszakaiban. Sőt, még ma is ott ülnek mindenféle hivatalban, kádernek álcázva.

A darab természetesen hatalmas kardozásba és kungfuzásba torkollott, Laertes, Hamlet és Claudius egy hongkongi akciófilm csúcspontján találták magukat, amíg végül már csak Hamlet és Horatio kuporgott a közönség előtt. Vic és Lazy játszotta őket; mindketten olcsó nyugati szabású öltönyt viseltek, és a jelenet előtt újságpapírt tettek a padlóra, hogy a dán királyfi anélkül távozhasson az élők sorából, hogy az öltönye bepiszkolódna. Kuncogott a nézőtér, de mire elkezdődött a jelenet, és Lazy a falnak dőlve a karjában tartotta a haldokló Hamletet, mindenki lélegzetvisszafojtva figyelt.

Lazy úgy ölelte magához Hamletet, mint egy gyermeket, de a szoros ölelés mégis természetesnek hatott, mert a kínai férfiaknak szabad így érinteniük egymást. Hamlet hörgött, beszélni próbált, köhögve lehelte utolsó szavait; Horatio akadozva, megindultan búcsúzott, s közben gyengéden ringatta barátját. Az osztály néma csendben figyelte őket. Mind a ketten kis termetűek voltak, és még kisebbnek tűntek a színpadon, egymagukban a hámló fal és a poros tábla előtt. Hamlet újra köhögött, és nagy nehezen mondta:

Nem élhetem meg az új híreket;
De íme, jóslók: Fortinbrasra száll
Az ország; övé haldokló szavam.
Beszéld el ezt neki, s minden körülményt,
Mi okozá - a többi, néma csend.

Azzal Hamlet kilehelte a lelkét - én pedig egy pillanatra el is felejtettem, hogy egy sivár kínai osztályteremben vagyok, hogy Horatio nem más, mint egy kínai parasztfiú, aki szeret aludni, és Lazynak - lustának - hívhatja magát; oly gyengéden tartotta Hamletet a karjában, olyan lágyan, szomorúan, már-már lustán mondta:

Jó éjt, királyfi;

Nyugosson angyal éneklő sereg!

Késő őszi ködbe burkolózott a Fehér Lapos-hegy, és a tantermek még hidegebbek lettek. Fűtés nem volt - nemigen akadt olyan középület Fulingban, amelyet fűtöttek volna -, így végül kénytelen voltam rászokni, hogy csukott ajtó mellett tanítsak. Egyre több hallgató hagyta magán a kabátot, a sálát, a kesztyűt. Így is felrepedezett a kezük a fagytól, a fülük meg kivörösödött. Látszott a leheletünk a fagyos, zsúfolt teremben. Swiftet, Wordsworthöt, Byront olvastunk. Kellemesen duruzsoltak a ritmikus verssorok, s ahogy felolvastuk őket, jambikus párafelhőcskék szálltak a mennyezet felé. Odakint süvített a Jangcéról érkező szél. A hallgatók a pad alatt topogtak, hogy ne fázzon annyira a lábuk.

Unszoltak, hogy vegyünk még egy Shakespeare-darabot. Végül beadtam a derekamat, és reméltem, hogy a színjátszás kicsit majd felmelegíti őket. Tömörítettem a *Rómeó és Júliát*, és a diákok előadták. Soddy osztálya erkélyt épített padokból, ingatag tornyot, melynek tetején Lucy egész bátran álldogált, míg Soddy odalentről udvarolt neki. Öt jelenettel később Grace mondta el Júlia monológját, miközben bevenni készült Lőrinc barát altatóját. A családja ellene fordult, Rómeót számúzték. Mikor ideért, Grace sírva fakadt. Szép lány volt, csupa élet, az egyik kedvencem; mindig bátran kimondta, amit gondolt, és nem jött zavarba. A kínai lányoktól más viselkedést várnak el, de Grace fütyült rá. Aznap, amikor Júliát kellett alakítania, hátul összefogta hosszú, fekete haját. Könnyek csillogtak a szemében, a hidegben féhéren gomolygott elő a lehelete.

Néhány nappal korábban, amikor az előadásra készültek, észrevettem, hogy az egyik srác egymagában, csoportjától elkülönülve ácsorog. Angol neve Silent Hill (Néma Domb) volt. „Mert mindig csöndben vagyok”, magyarázta még szeptemberben, amikor megkérdeztem, miért ezt a nevet választotta. Viszont nagyon

szépen írt, okosakat. Egy kétszázötven lelkes kis faluból jött, és cserzett arcán mindig mosoly bujkált. Akkor is mosolygott, egymagában, és közben a szövegre meredt. Megkérdeztem, mit néz, és ő szótlanul rámutatott Júlia két sorára:

Egyetlen szerelmem az egyetlen gyűlöletből!
Túl korán láttam meg ismeretlenül, és túl későn ismertem meg!
(Kosztolányi Dezső fordítása)

- Érted, mit jelent ez? - kérdeztem, mert azt hittem, kérdezni akar valamit.

- Értem - válaszolta. - Szerintem gyönyörű.

Meghökkenem, újraolvastam a két sort.

- Igazad van - mondtam, és egy pillanatig egyikünk sem szólt. Csak álltunk Néma Dombbal, és merengtünk a költészet felett.

AZ EMELD-A-ZÁSZLÓT-HEGY

A hegynek két neve is van: Barackvirág-hegy és Emeld-a-Zászlót-hegy. Zöld tömbje a főiskola és a folyók találkozása fölé magasodik. Tavasszal, ősszel és télen gyakran a folyóvölgyből felszálló ködbe burkolózik a csúcsa, nyáron pedig, amikor perzselve tűz rá a nap, a hegytető körül valósággal reszketnek a hőségben az őszibarackligetek.

Március végén, április elején virágba borulnak az őszibarackfák, és röpke két hétre sárga-rózsaszín ruhát ölt a hegy; innen első neve. De Fulingban szinte senki sem hívja Barackvirág-hegynek, pedig másik neve még röpkébb pillanatot, a 19. századi tajpingfelkelés egy epizódját örökíti meg: ekkor Fulingba látogatott a kínai történelem, felmasírozott a hegyre, majd máris továbbállt onnan. Talán ez volt az egyetlen alkalom, amikor Fuling az országos jelentőségű történések közelébe került, de több mint egy évszázaddal később

még mindig ezt visszhangozza a hegy. Neve egy furcsa és véres forradalom emlékét őrzi.

A tajpingfelkelést az 1840-es évek közepén robbantotta ki Hung Hszü-csüan, egy szegény ember Kuanghszi tartományból, aki négyszer is sikertelenül próbálta meg letenni a hivatalnokvizsgát, majd rádöbrent, hogy ő valójában Isten fia, Jézus Krisztus öccse. Innentől fogva gyorsan peregtek az események. 1851-re Hung Hszü-csüannak már húszezer felfegyverzett híve volt, ő maga pedig kikiáltotta magát egy új dinasztia első uralkodójának. Katonái megnövesztették a hajukat, és halált megvető bátorsággal harcoltak. Leegyszerűsített és sajátos, fundamentalista protestáns hittételeiket külföldi misszionáriusok értekezéseire alapozták. 1853-ban elfoglalták Nanking városát, Kína keleti részén és átkeresztelték Új Jeruzsálemre, és nem sokkal ezután Hung Hszü-csüan Kína területének majdnem a felére kiterjesztette uralmát.

A Nagy Béke Mennyei Birodalma - Tajping-tienkuo - ellenezte az ópiumtermelést, a lábelkötést, a prostitúciót, a szerencsejátékokat és a dohány élvezetét, és a kínai parasztek között sok támogatóra talált, hiszen a parasztság szívéhez egyáltalán nem álltak közel a Csing-dinasztia korrupt uralkodói.

Hung Hszü-csüan és a többi forradalmi vezető azonban híján volt az átfogó elképzeléseknek és a tapasztalatnak, ami az ország irányításához kellett volna, és a hatalommámortól többségük elpuhult, vagy belső villongásokban pazarolta el az erejét. Elkezdtek úgy viselkedni, mint a gyűlölt, legyőzni kívánt dinasztia: sárga selyemköpenyt hordtak, talpnyalók hadával vették körül magukat, és számtalan ágyast tartottak. De még így is akkora volt a hatalmuk, hogy a mandzsuk nem tudtak döntő vereséget mérni rájuk. A véres belső hatalmi harcok közepette is megvédték Nankingot.

Hung Hszü-csüan legjobb tábornokát Si Ta-kajnak hívták, de Szárny Királyként, az Ötezer Év Uraként is emlegették. A forradalom eredeti vezetői közül ő volt a legjobb képességű; a

tajpingok belviszályai azonban olyan csalódottsággal töltötték el, hogy 1857-ben elhagyta Nankingot. Százezer fegyveresével hatéves hadjáratba kezdett; seregvezetése, lendületes hadmozdulatai előrevetítették a kommunisták későbbi nagy menetelését. Tajping hadseregével bejárta Kína keleti és déli vidékeit, végül a Jangce völgyébe érkezett. Bevonultak Fulingba is, ahol Si Ta-kaj és katonái felmasíroztak a Barackvirág-hegy hosszú, egyenletesen emelkedő oldalán, és a csúcsra érve kitűzték a Mennyei Birodalom zászlaját.

Az Emeld-a-Zászlót-hegy csúcsáról tiszta időben egész Fuling jól látható, ősszel, amikor esőfelhők vonulnak, vagy vastag fehér köd üli meg a folyókat, eltűnik a panoráma, és csak a város zajai hallatszanak: autózúgás, dudálás, építkezések visszhangjai. A köd néha napokig, sőt hetekig nem száll fel. Aztán kitisztítja valami a völgyeket - hirtelen hőmérsékletváltozás, erősebb szellőkés -, és ismét feltárul látkép.

A déli hegyoldal meredeken fut le a teraszos művelésű völgyekbe, és a Vu közelébe érve már látszanak a Keleti Folyó negyed épületei: a főiskola, amely a messzeségből egész parányinak tetszik, a kerámiaüzem sárga port okádó kéményeivel, valamint a hosszú betonmóló és a Vu öreg kompjai. Innen nézve a folyó olyan, mint egy lazán kibontott, szürke selyemszalag a dombok között.

A ködben piszkosnak, öregnek és nagynak látszik a város, épületeit mintha véletlenszerűen szórták volna szét a domboldalakon. Odalent lehetetlen érzékelni Fuling méreteit, de az Emeld-a-Zászlót-hegyről egyszerűen megmutatkozik valódi dimenziója. A szürke épületek tömege a szemhatárig terjed, a Forradalom Mártírjainak Emlékműve után, a túszerű tornyon messze túl is folytatódik. Fuling mégis kisvárosnak számít Kínában. Az épületrengeteget azonban szépséges, zöld hegyek ölelik körül.

De egyik sem igazi vadon. A hegytetőről minden irányban tíz-tizenkét kilométernyire ellátni, és bármerre néz az ember, minden

hasznosítható földterület művelés alatt áll. Ugyanez a helyzet magával a hegyvel is: a hegycsúcs környékét gyümölcsfákkal telepítették be, és egész oldala valóságos kert, hatalmas gazdaság, ahol teraszok, lépcsők törik meg és teszik művelhetővé a lejtőket.

A csúcs közelében, ahol már túl meredek a hegyoldal, és nem lehet teraszokat vágni bele, őszibarack- és narancsligetek sorakoznak. Kissé lejjebb szelídül a lejtő; az itt kialakított, rövid földlépcsőkön zöldséget - káposztát, krumplit, szóját, retket - természetnek a parasztnak. Még lejjebb annyira kiszélesednek a teraszok, hogy földjükbe gabonát lehet vetni. A téli búzát ilyenkor, ősszel vetik. A parasztnak november-december táján hintik el a búzamatot, és két-három soronként bő fél méter széles közöket hagynak ki. Márciusban, két hónappal a búza aratása előtt, kukoricát fognak vetni a most vetetlenül hagyott közökbe. Minden tenyérnyi helyet hasznosítanak, nem sietnek, nem késlekednek, mindennek megvan a maga ideje. Az egyszerű, máig kézzel végzett paraszti munka tagolja pontos ciklusokra az évet.

Még lejjebb, a rizsföldekről már hetekkel ezelőtt betakarították a gabonát; most szárazak a földek, elsárgult szárcsonkok meredeznek a a talajból. A rizsültetvények nagy része a hegy déli lejtőin, az alacsony völgyben van, ahol a lankás hegyoldal lehetővé teszi széles, nagy kiterjedésű, vizet is megtartani képes teraszok kialakítását. A hegy összes terménye közül a rizs természetnek a legbonyolultabb. Márciusban vetik el, sűrű sorokban, aztán áprilisban kézzel kiszedik a zöld hajtásokat, és átültetik az elárasztott földekre. Júliusban és augusztusban aratják, csépelik. A kiszáradt rizsföldekre zöldséget ültetnek vagy téli gabonát vetnek. A ciklus folytatódik, évszakraól évszakra, évről évre. Egy-egy földdarabon sokszor a kerek év minden lehetséges terménye megfordul: a rizs után a zöldség, majd a téli búza, a búza után pedig ismét a rizs.

Csaknem a hegy lábánál, a Vu folyóval párhuzamosan poros út vezet. Az út alatt meredeken zuhan alá a hegyoldal, de itt még ezt az

árterületet is megművelik: téli krumplit és gumós mustárt természetnek rajta. Az apró parcellák egészen a Vu sziklás partjáig futnak, ahol éppen egy rozsdás, öreg bárka araszol az összefolyás irányába. A jármű alacsony kiképzésű fedélzetén most nincs áru. A kabin tetején a vörös kínai zászló lobog. A hajó eléri a Jangcét, és ráfordul, hogy szemből küzdjön meg az áramlattal. Keservesen zihál a motor. A hegy alatt, ahol a két folyó találkozik, a bárka egy pillanatra mozdulatlaná válik, majd a hajócsavar belekap a Jangce gyors vizébe, és a hajó máris dohog felfelé a folyón.

Si Ta-kaj és katonái a folyó völgyben haladtak tovább nyugat felé. Elmasíroztak Csungking és Lucsou mellett, aztán maguk mögött hagyva a Jangcét behatoltak Nyugat-Szecsuan hegyvidékére. Ekkor már évek óta úton voltak. Nankingban romba dőlt a Mennyei Birodalom, és visszavonulás lett a bátor expedícióból.

A sereg a Tatu partján haladt előre. Ennek a hegyi folyónak a vizét a gleccserolvadék színezi zöldre, és sok csatát látott már - fontos útközeteket vívtak ezen a vidéken tizenhat századdal korábban, a Három Királyság (*Szankuo*) korában. A Csing-kormányzat azt remélte, hogy seregei itt érik utol Si Ta-kajt, hogy csapdába csalhassák a szűk völgyekben. 1863-at írtak.

A sereg három napra letáborozott, hogy megünnepeljék Si Ta-kaj fia születését. Bonyolult szertartás dukált a fiúcskának, aki a Mennyei Birodalom hercege volt, a Szárny Királynak, a Szentlélek Villámának, az Ötezer Év Urának fia. A Mennyei Birodalom napja azonban már leáldozott, és Si Ta-kaj ötezer éve hirtelen semmivé zsugorodott. A késlekedés a Tatu partján végzetesnek bizonyult: a Csing-erők sarokba szorították a lázadókat, és Si Ta-kaj megadta magát - persze csak miután gondoskodott róla, hogy öt felesége és gyermekei a lehető legkevésbé fájdalmas módon halálukat leljék. Könyörgött fogva tartóinak, hogy inkább őt végezzék ki hűségese követői helyett. Százezres serege időközben mindössze kétezer főre

apadt. A Csing-parancsnokok türelmesen végighallgatták Si Ta-kaj esdeklését, majd lemészárolták seregét, a Szárny Királyt pedig módszeres lassúsággal felkoncolták.

Hetvenkét évvel később Mao ugyanennek a folyónak a mentén vezette kommunista katonáit a hosszú menetelés derekán. A Kuomintangnak majdnem sikerült szétvernie a Vörös Hadsereget, és Mao megtanulta a történelemből, hogy nem tanácsos itt időznie. Katonáival rendületlenül haladt tovább észak felé, amíg Lutingnál egy régi vashídhöz nem értek, amelyet a Kuomintang erősen védett. Reménytelennek látszott a helyzet.

A vörösök harminc önkéntese géppuskatűzben kúszott végig a hídon, méterről méterre haladva, és csodával határos módon sikerült elfoglalniuk az ellenség géppuskaállásait. A sereg győzedelmesen átkelt a folyón. Többségük egyetlen karcolás nélkül úszta meg a hosszú menetelés legkritikusabb ütközetét. Mao nyolcezer embere számára - ennyien maradtak meg nyolcvanezer fős seregéből - még ugyanabban az évben véget ért a menekülés az északi Senhszi tartományban, ahol tábort vertek, és újra megerősödtek, hogy aztán faluról falura, tartományról tartományra haladva hódítsák meg az egész országot. Ahová csak bevonultak, elvitték a világnézetüket, a marxizmus egyszerűsített változatát, amely lazán kapcsolódott a szovjet modellhez. Tizennégy évvel később, 1949-ben, Mao kikiáltotta a Kínai Népköztársaságot.

A kommunisták ellenezték az ópiumtermelést, a lábelkötést, a prostitúciót és a szerencsejátékot, és a kínai parasztok között sok támogatóra találtak, hiszen a parasztság szívéhez egyáltalán nem álltak közel sem a mohó földesurak, sem pedig a korrump Kuomintang. Mao azonban híján volt az átfogó elképzeléseknek és a tapasztalatnak, ami az ország hatékony irányításához kellett volna, és a hatalom birtokában személyi kultuszt épített ki. Vezető káderei egyre jobban hasonlítottak az előző, korrump rezsim képviselőire, akiket megbuktattak: hatalmas házakba költöztek, talpnyalók

seregével vették körül magukat, számtalan ágyast tartottak.

Azonban még ma, az 1990-es évek második felében is - miközben egymást érik a korrupciós ügyek, és rohamléptekkel zajlik a gazdaság privatizációja - megingathatatlanul tartja magát a hivatalos történelemszemlélet. A múlt kommunista értelmezése eszményíti a parasztlázadásokat, így a tajpingfelkelést is. Si Tajnak még az isten háta mögötti Fulingban is kőszobra van. Ezzel szemben számos mozzanat elhalványult az idők folyamán: a kínai történelemkönyvek például nem nagyon emlegetik a kereszténységnek azt az igen érdekes változatát, amelyen a tajpingok hite alapult, és a fulingi diákok többsége sosem hallott róla, hogy Hung Hszü-csüan Jézus Krisztus öccsének vallotta magát. Azt persze fűjják, hogy parasztforradalmár volt, és hogy Maónak sikerült az, ami Hung Hszü-csüannak nem. Ezek a visszhangok csupán a jelenlegi hatalom legitimitásának bizonyítékai, nem pedig az egyszerű törvényszerűségé, amely a kínai történelemben is megnyilvánul: ahogyan a természet változásai, úgy a történelmi folyamatok is ciklikusak.

A Tatu dél felé halad, hogy Lössannál belefolyjon a Min folyóba, a világ legnagyobb faragott Buddhájának vak tekintete előtt. A Min délnyugatra tart, hogy Jipinnél belefolyjon a Jangcébe, ahol a nagy folyó nyugatra és északra fordul, hogy négyszázötven kilométer után elhaladjon az Emeld-a-Zászlót-hegy zöldellő, teraszos lejtői alatt. A lekerekített csúcson manapság nem leng zászló. A kétnevű hegy tömbje tekintélyt parancsolón magasodik a folyó fölé, és egy több mint ezer évvel ezelőtt élt szecsuanai költő, Tu Fu szavait jutattja a szemlélő eszébe:

Az állam romokban hever;
A hegy és a folyó örök.

HARMADIK FEJEZET

Futás

Reggelente gyakran felfutottam az Emeld-a-Zászlót-hegy tetejére. Futás közben az út mentén elhelyezett propagandaüzeneteket nézegettem, bár eleinte szinte semmit sem értettem belőlük. A hegyre vezető út mellett három tábla is állt, amelyekből mindössze ennyit tudtam kiolvasni:

建设精神 Kultú 更新生育观念
控制 Nép Száj 增长, 促进社会进步
教育 a 立 Nemzet 基础

A futást mindig a főiskolai épületek között fejeztem be, nem messze az előadótermektől, vagyis a főépület szomszédságában; itt pedig egy kőfalon méteres írásjegyek hirdették:

教书育 Nép, 管理育 Nép, 服务育 Nép, 环境育 Nép

Az első néhány hónapban ilyen szinten jutott el hozzám a kínai nyelv. Amikor Fulingba érkeztem, mindössze negyven írásjegy - a legegyszerűbbek - felismerésére voltam képes: **nép, közép, ország, fent, lent, hosszú, férfi, nő**. Nem jutott rá idő, hogy többet is elsajátítsak. A Békehadtestnél két hónapos csengtui kiképzésünk alatt részt vettünk ugyan egy intenzív nyelvtanfolyamon, ott azonban a beszélt mandarin alapszintű elsajátítására helyezték a hangsúlyt, és a kínai írásjegyek megtanulása saját szorgalmunkra volt bízva. Ami engem illet, Fulingba érkezésem előtt egyszerűen nem tudtam időt szakítani rá.

Azért jöttem Szecsuanba, mert tanítani akartam, de két másik cél is lebegett a szemem előtt: egyrészt reméltem, hogy az élmény hatására jobb író lesz belőlem, másrészt pedig meg akartam tanulni

kínaiul. Egyértelmű célok voltak, de az már kevésbé volt nyilvánvaló, miként fogom elérni őket. Reméltem, hogy az első magától megoldódik - nyitva tartom a szemem, jegyzetelek, és amikor majd úgy érzem, készen állok, leülök írni. A kínai nyelv azonban mindenestül más ügy volt; azelőtt sosem próbálkoztam semmi hasonlóval.

Részben azért döntöttem úgy, hogy a Békehadtesthez csatlakozva Kínába jövök, mert tudtam, hogy majd megpróbálnak megtanítani kínaiul. Csengtuban kitűnő volt a tanfolyam. Kis csoportokban, tapasztalt tanároktól tanultunk, és jól haladtunk. Fulingban viszont magamnak kellett megoldanom a nyelvtanulást. A Békehadtest fizette, de nekem kellett megtalálnom a megfelelő tanárt, és ugyancsak magamnak kellett eldöntenem, milyen tankönyvet használok, és milyen rendszer szerint osztom be a tanulnivalót. Ijesztően nagy feladat volt, hiszen végső soron saját magamnak kellett kitalálnom kínai tanulmányaim módszertanát.

Az első néhány hétben Fu dékán próbált tanárt keríteni nekünk. Tanácstalan volt, akárcsak mi. Még nem találkozott olyan külföldivel, aki meg akarta volna tanulni a nyelvet, és azt hiszem, titokban reménytelennek tartotta a vállalkozást. Egy *vajkuozsen* nem tud megtanulni kínaiul - mindenki tudta ezt Fulingban. Tanítványaink már azon is mulattak, hogy egyáltalán megpróbáljuk. Kérték, hogy mondjak valamit kínaiul, vagy vessek papírra egy-két írásjegyet, majd önfeledten kikacagtak. Először nem zavart, de hamarosan már kifejezetten idegesítőnek találtam. Azt hitték, csak szórakozom, pedig én nagyon is komolyan vettem a nyelvtanulást, hiszen tudtam, hogy ez az egyik legfontosabb dolog, amivel Fulingban foglalkozhatom. Igen sok múlt a nyelvismereten - barátságok, boldogulásom a városban, az ország megismerése.

De makacsság is munkált bennem: csak azért is megtanulok kínaiul, hiába hiszik, hogy mint *vajkuozsen* úgysem leszek képes rá. Régi hagyománya van Kínában ennek a szemléletnek; az 1800-as

évek elején még törvény tiltotta, hogy kínaiak külföldieket tanítsanak az anyanyelvükre. Voltak, akiket börtönbe vetettek, sőt kivégeztek azért, mert angol fiatalokat kínaiul tanítottak. Különösen megragadott ez a mozzanat; elgondolkodtam, vajon a történelem folyamán hány nyelv vált tiltott gyümölcsé a kívülállók számára? Jóllehet a szóban forgó törvényt több mint száz éve hatálytalanították, Kína még mindig ellentmondásos módon értelmezi a nyitást a külvilág felé. A nyelv kérdése továbbra is lényeges része ennek. Én azonban egyszerűen nem engedhettem meg magamnak, hogy két évig éljek Kínában, és ne tanuljam meg a nyelvet. Ez ugyanolyan fontos volt a számomra, mint az, hogy tanárként megálljam a helyem.

Másoknak távolról sem volt ez ennyire egyértelmű. Fu dékán hosszan kereste nekünk a tanárt, és talán azt remélte, hogy elfeledkezünk róla. A munkánkhoz végül is nem volt szükség a kínaira, beszélni pedig már eléggé tudtunk ahhoz, hogy ne okozzon problémát a bevásárlás vagy hogy rendeljünk egy étteremben. Ennyi bőségesen elég, gondolták. Bizonyos szempontból angolt tanító gépnek tekintettek bennünket, de a legjobb esetben is csupán értékes, kényes háziállatnak, akik irodalmat tanítanak. Káderlakásban lakhattunk, saját, Csanghung márkájú, távirányítós színes tévével. Hálósobánkban légkondicionálóberendezés működött. Mindkettőnk lakásához jól használható konyha és szép kis erkély tartozott. Tanítványaink engedelmesek, tisztelettudók voltak. De hiába - kedvező körülményeink csak feledtették, hogy tanároknak és diákoknak egyaránt csöndben azt az utasítást adták az intézmény vezetői, hogy az iskola falain kívül kerüljék velünk az érintkezést. Egy *vajkuozsen* kockázatot jelent, különösen ha politikáról van szó, különben is, nekünk bizonyára nincs is szükségünk közeli barátokra. Napközben tanítunk, esténként pedig engedelmesen visszatérünk kényelmes kalitkánkba. Ha barátkozni akarnánk, ott vagyunk egymásnak. Még telefont is kaptunk, hogy

felhívhatjuk a Békehadtest más, Szecsuanban tevékenykedő önkénteseit.

Az érzékenyebb diákok persze sejtették, hogy így azért nem teljes az élet. Soddy udvariasságból harmadik személyben írta alábbi rövid naplóbejegyzését:

Pete és Adam eljöttek az iskolánkba, hogy angolt tanítsanak nekünk, pedig fizetést sem kapnak. Hálásak vagyunk nekik ezért a viselkedésért. De aggódunk Pete és Adam élete miatt. Például: Pete és Adam csak keveset értenek kínaiul, ezért nem tudják nézni a kínai műsorokat a tévében. Szerintem nehéz az életük. Tudni szeretném, hogyan töltik szabad idejüket.

Nos, ez jó kérdés volt. A tanítás és az órákra való felkészülés hetente harminc óránál többet nem vett igénybe. Reggelente futottam, olykor sétáltam a dombok között. Adam meg én kosaraztunk és frizbiztünk. Írtam, számítógépen. Egyéb szórakozást is kiagyaltam, elterveztem. Fölírtam minden olyan témát, amelyről az óráimon beszélni kívántam, és följegyeztem, hová szeretnék elutazni Kínán belül. Ugyanakkor nagyon jól tudtam, hogy a városban is rengeteg felfedeznivaló akad; de kezdetben úgy tetszett, soha még város nem nyílt meg előttem ilyen nehezen.

Erkélyemről szép látványt nyújtott Fuling belvárosa. Sokszor bámultam a Vu túlsó partján az utcák és lépcsők útvesztőjét, hallgatva a város távoli moráját, és töprengve, milyen titkokat rejt. Alaposan meg akartam ismerni Fulingot, le akartam ereszkedni a dokkokhoz, hogy elnézzem a hajókat vagy szóba elegyedjem a botbot katonákkal, fel akartam fedezni a girbegurba lépcsők rendszerét, mely behálózza az egész óvárost. Meg akartam ismerni a város működését, és kíváncsi voltam, mi minden foglalkoztatja lakóit; már csak azért is, mert ezt még egyetlen külföldi sem tette meg. Más volt ez, mintha Pekingben vagy Sanghajban éltem volna, ahol a *vajkuozsenek* már minden számukra érdekeset felfedeztek. Külföldi

szemmel nézve Fuling a mi városunk lesz - legalábbis ha sikerül kitanulnunk.

Amikor aztán jobban megismerhettem, kevésbé találtam vonzónak. Részben a kosz és a zaj miatt; Fuling elképesztően zajos és szennyezett. Nem volt a környéken olyan jelentős nehézipar, mint Kína sok más vidékén, de az a néhány gyár is éppen elég port és füstöt okádott. A Vu partján széntüzelésű erőmű működött, és a főbb utak mentén sorakozó, számtalan kisvendéglő konyháját ugyancsak szénnel fűtötték. Az autók károsanyag-kibocsátását nemigen szabályozták. Télen különösen szennyezett volt a levegő, de nyáron is igen kellemetlen szagúnak éreztem. Amikor bementem a városba és kifújtam az orrom, fekete lett a zsebkendő. Elgondolkodtam, vajon ez mennyire látszik meg a tüdőmön, és mit lehetne tenni ellene. Aztán úgy döntöttem, egyszerűbb, ha nem nézem meg a zsebkendőt minden orrfújás után.

A zajszenyezés mértéke még elképesztőbb volt. Zömmel autódudák feleltek érte, de igen nehéz érzékelteni, mennyire folyamatos volt ez a hang. Először is le kell szögezmem: Fulingban megállás nélkül dudálnak az autósok. Nem volt sok autó, de az is elégnek bizonyult; siettek, állandóan előzgették egymást, hogy minél gyorsabban eljussanak tudj' isten, hová. A közlekedők zöme taxi volt, márpedig szinte nem akadt a városban olyan taxis, aki át ne barkácsolta volna autója villamos vezetékeit: a hangkürtöt a sebességváltóra szerelt gomb hozta működésbe. Kényelmi szempontból remek megoldás, hiszen a meredek utcákon sokat kell váltani, így a sofőrnek állandóan a sebváltón a keze; csak megnyomja a gombot, s már szól is. Dudál a többi autóra és a gyalogosokra. Dudál, ha előz, ha őt előzik vagy ha senki sem előz, de elképzelhető, hogy valaki talán előzést fontolgat, sőt dudál akkor is, ha üres az út, de átfut a fején a gondolat, hogy bizony jó volna megelőzni valakit. Ösztönös reflexszé vált Fulingban a dudálás. Aki vezetett, szinte folyamatosan nyomta a kürt gombját. Észre sem

vette, hogy rajta tartja az ujját. Az autósok, de a gyalogosok is annyira megszokták, hogy lényegében már meg sem hallották. Az autóduda hangjára senki sem reagált; értelmét vesztette. Dudálni Fulingban annyit jelentett, mint amikor az erdőben kidől egy fa - hangtalan történés, amelynek nincs jelentősége.

Adam meg én persze nagyon is hallottuk eleinte. Az első néhány héten sokat panaszkodtunk az állandó zaj és a fekete zsebkendők miatt, de egyszerűen egyik problémára sem volt megoldás. Választhattunk: vagy idegeskedünk, vagy fütyülünk az egészre. Volt annyi józan eszünk, hogy a helybeliekhez hasonlóan az utóbbi megoldást válasszuk. Gyorsan megtanultuk, hogy inkább másról beszéljünk.

November elején jutottam erre a felismerésre, amikor Scott Kramer, az egyik egyetemi barátom meglátogatott. Öt évig élt Manhattanben, mégis szinte földhöz vágta a fulingi zaj. Minden tülkölést, minden üvöltést meghallott, csakúgy, mint a hangosbeszélő arrogáns bejelentéseit. Amikor elutazott, taxival mentünk le a dokkokhoz a főiskolától. Kramer, aki a Wall Streeten dolgozott, és igazi matematikushoz méltó észjárása volt, megszámlolta, hányszor nyomja meg a dudát a sofőr. A tizenöt perces úton 566-szor nyúlt a gombhoz, vagyis percenként átlagosan harminchétszer.

Ha Kramer nem számolja, nekem fel se tűnt volna. Akkor jöttem rá, hogy már jó ideje nem hallom a dudálást, ahogyan a város többi lakója sem. Kramer volt az egyetlen, akinek feltűnt - ezért is idegesítette. Mintha az egész város egy egész héten át folyamatosan neki dudált volna.

Én azonban nem csak egy hétre jöttem Fulingba, ezért körülbelül egy hónap után semmi sem tarthatott vissza attól, hogy egyre gyakrabban merészkedjem ki az utcára. A zaj és a kosz ellenére lenyűgözött a város. Még mindig fel akartam fedezni minden sarkot, meg akartam fejteni Fuling összes titkát. A nyelv azonban roppant

komoly akadályt jelentett, sőt, kezdetben nemcsak elérhetetlenné, hanem egyenesen félelmetessé tette szememben a várost.

A mandarin kínairól, a *putunghuáról* azt tartják, hogy rendkívül nehéz nyelv. Egyes szakértők szerint négyszer annyi idő alatt lehet megtanulni, mint a spanyolt vagy a franciát. Az írásjegyek és a különböző jelentésű hanglejtések különösen próbára teszik a nyugatiakat, mert a nyelv gyökeresen más szerkezetű, egészen máshogy építkezik, mint a nyugati nyelvek. Szecsuanban tovább bonyolítja a nehézségeket, hogy ott külön nyelvjárást beszélnek, amely olyannyira eltér a mandarintól, hogy a nem odavalósi kínaiak is csak ügyyel-bajjal értik meg - például a fulingiakat. A mandarin és a szecsuan között jelentős különbségek mutatkoznak. Nemcsak a szókincs igen más, hanem fonetikai eltérések is vannak: a szecsuan sziszegő hangokat csinál a susogókból, így például a mandarin 'sh' hangból 'sz', a 'zs'-ből 'z' lesz Szecsuanban, bizonyos mássalhangzók pedig felcserélődnek, így az 'n' és az 'l', illetve a 'h' és az 'f'. A 'hunan' szóból Szecsuanban 'fulan' lesz. A szecsuan tónusok szűkebb skálán mozognak, és, ami még fontosabb, a mandarin négy hanglejtése közül kettőt fordítva használnak a szecsuaniak. Ha az ember a mandarinból indul ki, olyan érzése támad, mintha a nyelven átment volna az úthenger, és még a tetejébe tótágast is állna.

Ráadásul Szecsuan hatalmas kiterjedésű tartomány, ahol az elmaradottság - különösen az út- és vasúthálózat tekintetében - jelentős regionális különbségeket eredményezett. A csengtui dialektus más, mint amit Csungkingban beszélnek, az pedig eltér a lösanitól, és így tovább. Fengtu városa alig ötven kilométerre fekszik Fulingtól, mégis előfordul, hogy a két város lakóinak nehézséget okoz megértetni magukat egymással. Ha valaki egy fulingi étteremben a mandarin szerint *huntunnak* nevezett ételt (kb. gombóclevés) szeretne rendelni, akkor *csaosout* kell kérnie, de Fengtuban már *paomient*, pontosabban *paomint*, mivel Fengtuban elnyelik az *ien* végződést.

Az eredmény teljes zűrzavar, amire nem voltam felkészülve. Abban a reményben jöttem Kínába, hogy megtanulok kínaiul. Gyorsan rá kellett azonban jönnöm, hogy ilyen nyelv nem létezik. A kínai nem más, mint az a nyelv, amelyet másokkal kommunikálva használnom kellett, ám e nyelv minősége nagymértékben változott aszerint, hogy ki honnan származik és mennyire tanult ember. A műveltebbek rendszerint beszélték a mandarint, különösen a fiatalabbak - a mi tantermeink falán is nagy táblák buzdítottak rá: Használd a mandarint! -, de Fuling lakosainak túlnyomó többségét tanulatlan emberek alkották, akik kizárólag a helyi dialektust beszélték. Ezért eleinte valahányszor bementem a városba, csalódottan kellett hazatérnem, hiszen a legegyszerűbb beszélgetésre sem voltam képes, és teljességgel lehetetlennek tűnt, hogy valaha is megtanulhatok kínaiul: el se tudtam képzelni, hogy két év alatt a mandarint és a szecsuanit is el tudom sajátítani. Pedig csak a mandarinban kellett elmélyülnöm ahhoz, hogy a szecsuan dialectusban is eligazodjak, de az első néhány hónapban ezt nem is sejtettem. Úgy tetszett, reménytelen vállalkozásba fogtam, és minden kirándulásom a városba csak erre a kilátástalanságra emlékeztetett.

Fuling azért volt félelmetes hely, mert az itteniek nagyon kevés idegent látnak. Ha beültem egy vendéglőbe vagy vásároltam valamit, azonnal körém gyűltek az emberek, húszan-harmincan, hogy a sor kilógott az utcára. Ártatlan kíváncsiság volt ez a részükről, de kifejezetten kínossá tette, ahogy szegényes nyelvtudásommal megpróbáltam megértetni magam. Nevettek rajtam, és fennhangon megjegyzéseket tettek rám. Az idegességtől persze még jobban belezavarodtam. Ha végigmentem az utcán, folyton utánam fordultak, és rám kiabáltak. Sokszor azt, hogy *vajkuozsen* vagy *laovaj* - mindkét szó „külföldi”-t jelenti. Többnyire ezt sem sértő szándékkal tették, de ahogy múlt az idő a szándék egyre kevésbé érdekelt. Nem állhattam, hogy egyfolytában ezeket a szavakat

ordítazzák, ahol csak megjelenek. A másik nagy kedvencük a „hello” volt, amit csúfondárosan, elnyújtva ejtettek, valahogy úgy, hogy „haaaallóóóóó”. Ez a szó anynyira összefonódott a külföldiekkel, hogy gyakran a *vajkuozsen* szinonimájaként használták. „Nézd csak - mondták -, mondták, itt jön két *hello!*” Gyakran kevésbé ártatlan kifejezésekkel is illettek - *jangkujce*, azaz „idegen ördög”, meg *tapice*, vagyis „nagy orrú” - bár ezeket a csak később értettem meg.

Valahányszor megfordultam a városban, csak gyúlt bennem a stressz: egyre kínosabban éltem meg nyelvi kudarcaimat, a zavarodottságot, a kiabálást, a leplezetlenül bámuló arcokat, a gúnyolódást. Adamnek még nehezebb volt az élete, ő ugyanis magas és szőke. Én csak kevéssel magasodtam a helybeliek fölé, ráadásul sötét a hajam. Egy ideig azt a stratégiát követtük, hogy együtt mentünk be a városba, abban a hitben, hogy ketten könnyebben kezeljük a feszültséget. Hibát követtünk el, hiszen két *vajkuozsen* csak még nagyobb feltűnést keltett, ezért egy hónappal később már külön jártunk. Az őszi szemeszter vége felé pedig mindent megtettünk azért, hogy a lehető legritkábban kelljen a városba mennünk. Amikor mégis rászántam magam, fejhallgatóval tapasztottam be a fülem. Csak így tudtam kezelni a helyzetet; a legdurvább rapzenék, Dr. Dre, Snoop Doggy Dogg meg a Beastie Boys üvöltöttek a fülemben. Így legalább nem hallottam a kiabálást. Szürreális élmény volt Snoop obszcén szövegeit hallgatva átágni a belvárosban, de segített megőrizni a józan eszem.

Soddy kérdésére azonban, hogy mivel töltöm a szabadidőmet, még nem válaszoltam kielégítően. Tanítás után ugyanis leültem az íróasztalomhoz, ahonnan jól látszott a Vu tulsó partja meg a belváros, és például ezt írtam:

学学学学学学学学学学

Miközben rajzoltam az írásjegyeket, újra meg újra kiejtettem őket: „**hszüe, hszüe, hszüe, hszüe, hszüe, hszüe, hszüe, hszüe,**

hszüe, hszüe”.

Összesen százszor írtam fel ugyanazt az írásjegyet, majd áttekintettem használatának különféle eseteit: **hszüehszü** (tanulni), **hszüeseng** (diák), **hszüehsziao** (iskola). Végül rárajzoltam egy cédulára, amelyet az íróasztalomon folyamatosan növekedő halom tetejére helyeztem. Naponta öt-tíz új cetlit gyártottam. Nyelvi kazettákat hallgattam, és átismételtem a Békehadtest tanfolyamán vett szövegeket. Újra meg újra átnéztem a céduláimat. Október elejére, amikor Fu dékán végre talált nekünk nyelvtanárt, már százötven írásjegyet tanultam meg. A hegyre vezető út mentén továbbra is érthetetlen feliratok sorakoztak a táblákon, de a főiskola közepén díszelgő feliratnak már egy kicsivel több értelme volt:

建设精神 Kultú 更新生育观念
控制 Nép Száj 增长, 促进社会进步
教育 a 立 Nemzet 基础

Tanárainkat, Kung Minget és Liao Mejt mi Kung tanár úrnak és Liao tanárnőnek szólítottuk. A kínai tanszéken tanítottak, de egyikük sem beszélt angolul, és még sohasem volt dolguk *vajkuozsennel*. Fu dékánnak nem sikerült angolul beszélő tanárt kerítenie, és végül azt mondtuk, nem is fontos. El akartuk kezdeni végre az igazi tanulást, és legalább abban biztosak lehettünk, hogy a kínai tanszék tanárai jól beszélnek a mandarint.

Kung professzor alacsony termetű, harminckét éves, szemüveges férfi volt, és mindig a Mennyei Hang márkájú cigaretta szaga lengte körül. Klasszikus kínai irodalmat tanított. Kínai mércével kövérkés - amerikai mércével tehát inkább vékony - ember volt. Gyakran, könnyen mosolygott. Fengtu vidékéről származott, ahol állítólag sok a kísértet, mivel a legenda szerint a halál után Fengtuba vándorolnak a lelkek.

Liao tanárnő nagyon sovány, hosszú, fekete hajú, kimért modorú,

huszonhét éves nő volt, és modern kínait tanított. Kevesebbet mosolygott, mint Kung professzor. Hallgatóink szerint, akiknek a kínai tanszéken is voltak óráik, Liao tanárnő a legjobb oktatóik közé tartozott. Szecsuan középső vidékéről, egy Cekung nevű városból származott, amely az ott bányászott sóról híres. Szecsuanban minden város híres valamiről. Fuling például a folyóparton termő csípős, savanyú mustárról.

Kung tanár úrról és Liao tanárnőről hónapokig nem tudtunk meg ennél lényegesen többet. Kiválóan beszélték a mandarint, eltekintve attól az apróságtól, hogy hajlamosak voltak felcserélni az *n* és az *l* hangot, mint minden szecsuani. Ez volt minden, amit tudtunk. Kínai nyelvet tanító gépeknek tekintettük őket, vagy talán háziállatnak - afféle igénytelen, unatkozó jószágnak, amely kijavítja a hibás hangsúlyokat. Mi pedig végtelenül ostoba külföldiek voltunk a szemükben, hiszen olyan primitív nyelven beszéltünk, amely még a különböző hanglejtéseket sem ismeri.

Első nyelvórámat Liao tanárnővel kétórásra terveztük, de még hatvan percet se bírtam ki. Valósággal kóvályogtam, annyit tudtam hibázni egyetlen röpke óra alatt. Minden rossz volt, amivel próbálkoztam: hanglejtés, nyelvtan, szavak, kezdőhangok. A tanárnő feltett egy kérdést, én pedig igyekeztem kisajtolni magamból a választ, de mielőtt kinyöghettem volna valamit, ő már válaszolt is. Igen tisztán beszélt, és egyetlen angol szó sem hangzott el egy teljes órán át. Végül is ezt akartam: kínai tanárt. Az első óra után azonban meg voltam győződve róla, hogy ha hetente hét ilyen órát veszek, be fogok csavarodni. Ahogy szálnalmas céduláimra esett a pillantásom, csak egy gondolatom lehetett: Reménytelen.

Egy teljes hónapig valóban úgy festett. Túlságosan el voltam foglalva magammal, így nem is gondoltam bele, milyen érzés lehet a másik oldalon ülni, de később úgy ítéltem meg, tanáraimnak még rosszabb lehetett, mint nekem. Igaz, nem fenyegette őket a kivégzés réme csak azért, mert a már-már szakrális tónusokat megtanítják

külföldieknek - ezt a törvényt a Csing-dinasztia idején szerencsére eltörölték -, de egyáltalán nem volt irigylésre méltó a feladatuk. Először is, nem fizettünk nekik eleget, mert rosszul tájékoztattak bennünket az óradíjról. Kung tanár úr és Liao tanárnő természetesen túl udvarias volt ahhoz, hogy felhívja erre a figyelmünket, így aztán az első évben mindvégig a rendes óradíj kétharmadáért voltak kénytelenek végigszenvedni velünk hetente hét kudarcos, pokolian unalmas órát. Pedig a tankönyv csupa egyszerű leckét tartalmazott - például mit mondunk a pályaudvaron vagy az étteremben -, és mégis, hiába törték magukat, én mindent elrontottam. Hogyan lehet valakit megtanítani a kínai beszédre? Mi haszna az ókori költészet terén szerzett bőséges ismeretnek, ha olyan primitív dolgokat kell a *vajkuozsen* fejébe verni, mint a harmadik tónus?

Mindannyian alaposan meg voltunk zavarodva, és a kudarc rányomta a bélyegét kapcsolatunkra is. A Békehadtest más városokban dolgozó önkéntesei angolul beszélő tanárokat fogtak ki, így legalább az óra után tanár és tanítvány elcsevegehetett. Meséltek egymásnak a családjukról, együtt vacsoráztak, összebarátkoztak. Az én tanáraim azonban nem is látszottak hús-vér embernek. Csak hónapok múltán tudtam meg, hogy Liao tanárnő férjénél van, Kung tanár úrnak pedig van egy fia. A nyelvi problémát súlyosbította, hogy tanáraink kezdetben rettentő tartózkodóan viselkedtek. Mi voltunk az első külföldiek, akikkel kapcsolatba kerültek, ezért nem tudták, hogyan közeledjenek hozzánk.

A kínai oktatási módszerek igencsak különböznek a nyugatiaktól, ami még borzasztóbb élménnyé tette nyelvóráimat. Kínában megkérdőjelezhetetlen a tanár tekintélye, a tanár-diák viszony pedig többnyire merev, formális. A tanár tanít és igaza van, a diák tanul és téved. Ennek a viszonynak Amerikában más hagyományai vannak, és ezt saját tanítványaim meg is tapasztalhatták az óráimon. Én közvetlenebb viselkedésre bátorítottam mindenkit. Ha rosszul

mondott valamit a hallgató, kijavítottam, de megdicsértem a próbálkozást. Pedig számukra értelmetlen volt az ilyesfajta dicséret. Ha nem tud valamit a diák, könyörtelenül, nem szépítve a hibát, ki kell javítani - íme, a kínai módszer lényege.

Én tanítani sem tudtam így, de a diák szerepét játszani még sokkal nehezebb volt. Csak romlott a helyzet, amikor kezdtem hasznát venni a nyelvóráknak, egyébként előbb, mint vártam. A tankönyvemben eleinte megjegyezhetetlen, furcsa alakú, fekete irkafirkának tűntek az írásjegyek, ráadásul félrevezető, önkényes képzettársításokat ébresztettek bennem. Inkább képeknek, nem pedig szavaknak láttam őket. Ránéztem a **(csang)**-ra, és a K-mart jutott eszembe, a huszonhetedik fogalmi kulcs^[3], a T viszont a B-re emlékeztetett vagy egy szögön lógó fejszére. A *K (ta)* olyan, mint egy marionettfigura, a **(tien)** pedig, mint egy pók, amely zászlót tartva masírozik át a lapon. Olyan sokat bámultam ezeket a furcsa jeleket, hogy már álmomban is megjelentek: nyüzsögve jöttek-mentek a fejemben. Kellemetlen érzéssel riadtam fel, honvágyam volt.

De elérkezett a pillanat, amikor egymás után álltak talpra a zavaros irkafirkák, és a szemembe néztek. A tisztuló láthatár mellett kezdtek elmaradni a zavaró képzettársítások is. Az írásjegyek szavakká álltak össze a fejemben, egyszerre jelentésük lett. Természetesen nem egyik napról a másikra történt, sokat kellett dolgoznom érte. Keményen tanultam, hogy elviselhetőbbé tegyem az órákat. Annyira elmerültem a munkában, hogy eleinte fel sem tűnt, mekkora haladást értem el.

Már bő egy hónapja jártam nyelvórára, amikor egy alkalommal sikerült felolvasnom egy egész bekezdést a tankönyvből, egy kivételével könnyedén felismerve az összes írásjegyet. Hátradőltem, és kezdtem felfogni, hogy ez nagy eredmény: kínaiul olvasok! A nyelv lassan értelmet nyer. De mielőtt eltölthetett volna az elégedettség, Liao tanárnő már rá is vágta: - *Putuj!*

Ez szó szerint annyit tesz: „helytelen”. Fordítható azonban úgy is,

hogy: nem, rossz, semmi, ühüm. Egyszerűen, kertelés nélkül: hibás, nem jó. Helytelen. Rengeteg kínai szót nem ismertem még, de ezt az egyet már nagyon jól.

A tudatomban panaszosan felsírt egy hang: az összes többi jól olvastam, csak ezt az egyet nem, hát semmit sem érdelek? De Liao tanárnő egész máshogy gondolkodott. Ha csak egyetlen írásjegyet is elrontok, akkor egyszerűen *putuj*.

- Mi ez a szó? - kérdeztem, arra az írásjegyre mutatva, amit nem tudtam.

- Csö; a csö a *Csöcsiangból*.

- Harmadik tónus?

- Negyedik.

Mély levegőt vettem, és újra felolvastam a bekezdést, ezúttal hibátlanul. Nagy győzelem volt. Liao tanárnőre néztem, szememben ezzel a kérdéssel (legalábbis úgy képzeltem): És most hogy tetszett? De Liao tanárnő elcsigázott, üveges tekintettel nézett vissza rám, és csak ennyit mondott: - Olvassa a következőt! - Igaz is, egyszerű kis szövegek voltak. Egy kisiskolás is kirázná őket a kisujjából.

Íme, a kínai módszer. Elvárták a sikert, bírálták a kudarcot, azonnal kijavították a hibát. Vagy jól mondja az ember, vagy *putuj*. Középút nincs. Ahogy egyre bátrabb lettem, kísérletezni kezdtem új szavakkal, szerkezetekkel. Hasznos, de egyúttal kockázatos módszer volt. Például ha olyan szavakkal fejeztem be a mondókámat, amelyeket Liao tanárnő szerint még nem kellett volna ismernem, esküdni mertem volna rá, hogy önkéntelen elismerés villant a szemében, de csak ennyit mondott: - *Putuj!* - azzal kijavította a hibás részt.

Sikerült megutálnom a *putujt*. Bántotta a fülem. Volt benne valamiféle kíméletlenség, ahogy a *pu* emelkedő hanglejtése után a *tuj* hirtelen alázuhant, akárcsak szívemben az önbizalom: amit fölépítettem, mindig lerombolta egy újabb kudarc. Csak még inkább zavart, hogy tudtam, Liao tanárnőnek igaza van. Tulajdonképpen

csinálhattam bármit a nyelvvel, az úgyis mind *putuj* volt. Felnőtt vagyok, bírnom kellene a jogos és szükséges kritikát. De én megszoktam az amerikai módszert, vagyis azt, hogy az énemmel is törődnek. Az hiányzott a legjobban, hogy megdicsérjenek erőfeszítéseimért. Bántam is én a bírálatot, csak legyen rajta egy kis cukormáz. Hasonló csapdába estem, mint Amerikát megjárt kínai barátaim; ők mesélték, hogy miután gyermekként megszokták a puha kritikát az amerikai iskolában, milyen sokkoló volt hazatérni, ahol kínai gondolkodású szüleik egyszerűen kijelentették: *putuj*. Egyetlen gyengébb osztályzat érvénytelenítette a körülötte hemzsegő jelesek. Dolgozz tovább, még semmit sem értél el.

Keményen tanultam tehát tovább. Csalódott voltam, de konok is. Elhatároztam, hogy megmutatom Liao tanárnőnek, igenis *tuj* vagyok. Szinte minden szabad időmet nyelvtanulással töltöttem. A cédulahalom gyorsan nőtt az íróasztalomon. November első hetére már háromszáz írásjegyet ismertem. Nem lebegett előttem egészen világos cél, de homályosan megfogalmazódott bennem, hogy milyen jó lenne, ha tudnék kínai újságot olvasni - ehhez két-hárromezer írásjegyet kell ismerni. Leginkább azonban azt tudtam, de azt biztosan, hogy bővíteni akarom a tudásomat, még hozzá a lehető leggyorsabban.

Reggelente felfutottam az Emeld-a-Zászlót-hegy tetejére. Kemény tempót diktáltam magamnak a lépcsőn felfelé, szinte szűrt a tüdőm a Jangce feletti magasban. Jólesett a fizikai erőfeszítés - kihívás volt, de egyértelmű kihívás. Amikor felértem a hegy tetejére, lenézhettem a városra, és pontosan tudtam, honnan hová jutottam. Egészen más érzéssel töltött el, mint amikor kínaiul tanultam. Annak ugyanis nem volt világos végpontja, és jóval több csalódást okozott, mint megelégedést.

A futásnak is megvoltak a maga fortélyai. Fulingban talán ez volt az én egyetlen különleges fortélyom, valami, amihez értettem. Hiszen mindenki talált magának valamit, amiben jó volt: a

vendéglős nagyszerű gombócot főzött, a cipőpucoló asszonyok remekül értettek a cipőfényesítéshez, a bot-bot katonák mállhat cipeltek kérges vállukon. Az én céloom, az én életem értelme valahogy nem látszott ilyen egyértelműnek - tanár voltam, és ez a világosan körülhatárolható munka ki is elégített; de amint kiléptem a főiskola kapuján, magam mögött hagytam az egészet. Aki a városból ismert, csak kudarcaimat láthatta: egy örökös félreértések közepette szerencsétlenkedő külföldit, amint beszélgetni próbál.

Ráadásul állandóan szemmel tartottak, mindent észrevettek. Olyan fokozott figyelem vett körül, hogy nyilvánosság előtt gyakran szörnyű zavarba jöttem, esetlenné váltam. Fokozta a bajt, hogy hirtelen átestem az átlagosnál nagyobb termetű kategóriába. Amerikában alacsonynak számítok a 172 centimmel, de most, életemben először, kimagasodtam az emberek közül. Beütöttem a fejem, amikor leszálltam a buszról, alig fértem el a miniatúr vendéglői asztaloknál. Úgy jártam, mint Alice Csodaországban, aki miután megette a ribizlis süteményt, azt tapasztalta, hogy tótágast áll vele a világ.

Keresnem kellett hát valamit, amiben jó vagyok. Talán ezért is nyugözött le a város életének egyszerű rendje, ritmusa. Megbabonázva néztem a bot-bot katonákat meg a szakácsokat, egyszerűen azért, mert mesterien úztek valamilyen hivatást. Volt valami kukkolós jelleg ebben a leskelődésben, legalábbis olyan értelemben, hogy a kukkoló tehetetlen irigységével figyeltem őket. Sokszor semmit sem áhítottam jobban, mint valami ilyen egyszerű képességet, valamit, amihez értek, és amit vég nélkül ismételhetek mindaddig, amíg jól csinálom.

A futás ilyen ismételhető tevékenység volt számomra, és egyúttal a menekülés egy fajtája. Amikor az országút szélén kocogtam, gyakran rám dudáltak, nevettek rajtam, rám kiáltottak. Néha előfordult, hogy egy suhanc a nyomomba eredt, úgy próbálta kivívni a barátok elismerését. De futás közben nem gyűlhetett körém tömeg, és azok

is gyorsan lemaradtak, akik megpróbálták követni. Egyedül futottam. Az egyedüllét minden perce aranyat ér egy olyan zsúfolt országban, mint Kína. Nem akadt senki a városban, aki utol tudott volna érni.

Általában a főiskola mögötti dombok felé indultam, az Emeld-a-Zászlót-hegyre vezető kis utakon és gyalogösvényeken. Régi taoista szentélyek mellett futottam el, majd a rizsföldeket szegélyező, vékony kőfalak tetején, aztán fel a kőlépcsőn egészen a csúcsig. Jó érzés volt útba ejteni a folyók felé forduló sírköveket, és szerettem nézni a parasztokat is, ahogy dolgoznak. Futás közben figyeltem meg, hogyan aratják és cséplik a rizst, hogyan vetik a téli búzát, hogyan gondozzák a zöldségágyásokat. Első mezőgazdasági élményeimet futva szereztem, ahogy elnéztem a munkásokat, miközben talpam alatt egyre ismerősebb formában rajzolódott ki a hegy.

A parasztok furcsállották, hogy a hegyen futok. Mindig megbámultak, de soha nem kiabáltak, és nem nevettek ki. Aligha találhattam volna egyszerűbb és udvariasabb embereket, akiknek persze fontosabb dolguk is akadt annál, hogy külföldiekre kiabáljanak. Az sincs kizárva, hogy velük született tisztelet élt bennük minden fizikai erőfeszítés iránt, még ha az értelmét nem is látták.

Kint a szabadban is gyakran volt rossz a levegő, mert a Jangcéról kelő szél a Vu folyón át egészen odáig hajtotta a városi szmogot. Tudtam, hogy a futás többet árt, mint használ az egészségemnek. De legalább szellemileg helyrebillent az egyensúlyom, mert a földek nyugodtak, békések voltak, és a mozgást csupa ismerős érzet kísérte. A ziháló mellkas és a sajgó lábizmok összekötötték az összes helyet, ahol addig éltem: Missourit, Princetont, Oxfordot és Fulingot. Amikor futottam, gondolataim térben és időben szabadon röpködtek a négy város között. Eszembe jutott sok táj, ahol futás közben megfordultam: a régi Missouri-Texas-Kansas vasúti töltés, a

Boar's Hill lankáinak aranyló repcéje, Prettybrook öreg, árnyas hídja. Ahogy peregtek a hónapok, ráébredtem, hogy Szecsuan dombjai, különös sírkövei és teraszai között is lassanként otthon érzem magam.

Az Emeld-a-Zászlót-hegyre vezető út melletti feliratokat azonban még mindig nem tudtam megfejteni. Noha már jobban értettem őket, mint eleinte, folyton arra emlékeztettek, milyen sokat kell még tanulnom:

Épít 精神 Kultúra, Új, Szülés 观念
Népességnövekedés, 促进 Társadalom 进步
Az oktatás erős ország 基础

Az első szemeszter alatt az írott nyelv tünékeny maradt, és folyamatos átalakuláson esett át; a változékony rajzolatok minden nap mást és többet mutattak, mint az előző napon. A beszélt nyelvvel is fokozatosan megbarátkozott a fülem, úgyhogy hamarosan képes voltam egyszerűbb beszélgetéseket folytatni például a vendéglősökkel a kisvendéglőkben, ahová enni jártam. Ugyanezt a lassú változást tapasztaltam a tanáraimmal szemben, akik tonális gépekből fokozatosan emberré alakultak át.

Eközben egyre inkább úgy éreztem, Liao tanárnőben van valami megmagyarázhatatlan ridegség. Nem csupán az volt a baj, hogy örökké azt hajtogatta, *putuj*. Mintha Adam és én kissé feszélyeztük volna. Előfordult, hogy egyenesen azt hittem, ki nem állhat bennünket, különben sem lett volna csoda, hiszen nem mondhatnám, hogy túlfizettük. Később más okát is felfedeztem feszélyezettségének, de akkor, az első fél évben csupán éreztem, hogy feszültségek terhelik viszonyunkat.

Házi kosárlabda-bajnokságot rendeztek, én is beálltam. Aznap is játszottam, amikor délután Liao tanárnővel volt órám, ő pedig érdeklődött, hogy milyen volt a meccs. Az a helyzet, hogy igen

rosszul sült el. Adam meg én hamar rájöttünk, hogy sokan nem nézik jó szemmel részvételünket, úgy látják ugyanis, hogy ettől hirtelen túlságosan megerősödött az angol tanszék csapata. A többi csapatban fellángolt a hazaszeretet, ami rányomta bélyegét az egész játékra; mintha Kína játszott volna Amerika ellen. Meg kellett menteni a haza becsületét. A játék egyre jobban eldurvult, és a bírók sem tudtak elfogulatlanok maradni: míg ellenfeleinknek elnézték a lépéshibákat, nekünk minden ok nélkül büntetést fújtak. A kínai órák napján a bíró tizenötször vette el tőlem a labdát kettős indításért. A vége felé már elég volt neki, ha hozzám került a labda, máris belefújt a sípjába. Adammal fontolóra vettük, hogy kiszállunk a csapatból, és végül így is tettünk. Valószínűleg minden más résztvevő számára így volt a legjobb.

Tudtam, hogy Liao tanárnő ott volt a meccsen. Biztos voltam benne, hogy ugyanúgy érez, ahogy én. Tanítványaimat kínosan érintette a sportszerűtlenség. Azt mondták, a bírónak nagyon rossz híre van a főiskolán. Állítólag sokat verekszik, és egyszer késsel akart nekirontani egy főiskolai tisztviselőnek. Nemrég elvált tőle a felesége, a pletyka szerint azért, mert verte. A főiskola vezetése mégsem tudta eltávolítani ezt a nemkívánatos személyt, mivel a kommunista rendszer minden állami alkalmazottnak biztosítja a foglalkoztatást.

Ószintén feleltem Liao tanárnő kérdésére. Nem sok örömöm telt a játékban, mondtam.

- Az a bíró *huajtan* - mondtam, egy sűrűn használatos sértést alkalmazva, amelynek jelentése: záptojás.

- *Putuj!* - vágta rá Liao tanárnő. - Nem ő volt a hibás, hanem maga. És ne kritizálja a bírót!

Mintha gorombasággal tetézné a sértést; ez már igazán sok volt. Vissza akartam vágni: a kosárlabdában nincsen hanglejtés, ebbe mégsem szólhat bele egy kínai nyelvtanár! De ő nem érte be ennyivel:

- Rosszul vezette a labdát. Ezért szólt annyit a síp. Maga így csinált... - okoskodott, mozdulataimat utánozva.

- *Putuj!* - feleltem dühösen. - Egyáltalán nem ezt csináltam. Pontosan úgy vezettem a labdát, ahogyan otthon, Amerikában, szoktam. A bíró egyszerűen nem szereti a *vajkuozsent*. És fogalma sincs a kosárlabdáról!

- *Putuj!* Itt nem lehet ugyanúgy játszani, mint Amerikában. A Nemzeti Kosárlabda Szövetségben más szabályok érvényesek. Az a baj, hogy megszokta az amerikai szabályokat.

Remélte, hogy ezzel sikerül tapintatosan lezárnia a vitát, mivel látta, hogy ideges vagyok. De már annyiszor hallottam, hogy valami azért jó, mert kínai, hogy egészen elegendő lett belőle: semmi kedvem nem volt végighallgatni, milyen a kínai kosárlabda.

- A kosárlabda amerikai sport - mondtam. - Mi találtuk ki a szabályait, és ismerjük, értjük is őket. A bíró pedig utálja a *vajkuozsent*.

Rögtön tudtam, hogy ostobaság volt így beszélni. Akár azt is hozzátehettem volna: Nekünk, amerikaiaknak elég négy hónapig tanulni egy nyelvet, és máris hangot tudunk adni pimasz felsőbbrendűségünknek. Ehhez azonban akkori szókinccsem még nem volt elég gazdag, és már amúgy is egyértelmű volt, hogy mindketten szívesebben beszélnénk valami másról. Átismételtük a leckét, amely a repülőtérről szólt, és nem hoztuk többé szóba a kosárlabdát.

Kung tanár úrral, aki minden második héten (Liao tanárnővel felváltva) jött el hozzám, egyszerűbben zajlottak az órák. Nem mondta olyan sokszor, hogy *putuj* - részben lustaságból, részben talán azért, mert ez a küzdelmes szemeszter megtanította arra, hogy embernek tekintsük a másikat. Végül ő lett az első igazi kínai barátom, aki kizárólag a kínai nyelven keresztül ismert meg. De már az első néhány hónapban láttam, hogy egyre növekvő érdeklődéssel figyel. Néha Amerikáról kérdezgetett, én pedig, amennyire

szegényes szókinccsem engedte, válaszoltam neki. Éreztem, hogy sok kérdés fogalmazódik meg benne, és szívesen feltenné őket. Nekem is volt néhány kérdésem, amelyek csak arra vártak, hogy nyelvtudásom utolérje gondolataimat.

Lakásom ebédlőjében tartottuk az órákat; miután a nap az Emeld-a-Zászlót-hegy gerince fölé emelkedett, már délelőtt is kellemes meleg volt benne. Óra közben jázmin-teát kortyolgattunk. Az apró szárított szirmok úgy bomlottak ki a meleg víz felszínén, mint a virágzó vízililiom. Mielőtt belekortyolt volna, Kung tanár úr óvatosan ráfúj a teára a csésze pereme fölött, Így a tealevelek és a virágocskák a csésze egyik oldalára gyűltek. Sok más mellett ezt a hasznos kis trükköt is tőle tanultam. Ha véletlenül mégis a szájába került egy levélke, elfordult, és finoman kiköpte a földre. Ezt is elsajátítottam - tetszett a gondolat, hogy egy komoly káderlakásban a padlóra köphet az ember.

Egyszer, egy napos decemberi délutánon éppen az órára készültem, amikor odakint egyszerre csak bömbölni kezdett a zene a hangszórókból. Ebben még nem volt semmi szokatlan, hiszen a főiskola hangszórói szinte állandóan árasztottak valamilyen zajt. Most azonban, az erkélyről lenézve, láttam, hogy sokan gyülekeznek az előadóterem előtt, tehát fontos esemény van készülőben.

Erkélyem éppen a térre nézett, így mindent remekül láthattam odafönről. Kihajtogattak egy zászlót, kifeszítették a lépcső fölé. Az írásjegyek többségét nem tudtam megfejteni, de néhányat mégis fölismertem: Biztonság, Környezet, Béke. Széksorok teremtek a téren, szinte egy pillanat alatt. A tömeg egyre nőtt. A széksorok elé asztalokat állítottak. Kék abroszokat terítettek rájuk, az abroszokra teáscsészéket helyeztek. Végül előkerültek a mikrofonok.

Korábban láttam már ilyet. Az asztal a kádereké. Ez alkalommal hatan érkeztek, mindjárt helyet is foglaltak az asztalnál. Erősen meresztgettem a szemem, hátha meg tudom állapítani kilétüket, de túl messze voltak: nem sikerült kivennem az arcvonásaikat. Csupán

annyit állapíthattam meg, hogy némelyikük egyenruhát visel. De Fulingban sokan jártak egyenruhában, így ez sem jelentett semmit.

Elkezdődtek a beszédek. Tömeg verődött össze az auditorium lépcsősorának aljában, főként diákokból, de jöttek a városkapun túlról is, öreg parasztok és anyák, karon ülő gyermekekkel. Oly nagy csendben hallgatták a szónoklatokat, hogy mindjárt tudtam, valami komoly dologról van szó. Nem értettem, mit mondanak, már csak azért sem, mert erősen visszhangzott a tér.

Megérkezett Kung tanár úr, és az ebédlőasztalra rakta a könyveit.

- Micsoda hangzavar - mondta, amivel persze egyetértettem. Képtelenség lett volna odafigyelni a harmincegyedik leckére, amelyben egy vonatút lélektelen taglalása szerepelt. Inkább kiléptünk az erkélyre, és figyeltük a tömeget. Most már több százan hallgatták a beszédeket, és a közönség tovább gyarapodott; észrevettem, hogy továbbra is csapatokban érkeznek a térre a hallgatók.

- Elmaradnak az órák - tájékoztatott Kung tanár úr. Erre megkérdezem, mi folyik odalent.

- *Pancsüe*, méghozzá két emberé. Nyilvános *pancsüe*.

Még nem ismertem ezt a szót, mire ő elmagyarázta, s így nagyjából megértettem a jelentését. Bementem, hogy megnézzem a szótárban. *Pancsüe*: ítéletet hozni, elítélni; ítélet. Nyilvános tárgyalás és ítélethirdetés zajlik az előadóterem előtti téren...

- Diákokat ítélnék el?

- Nem. Két embert a Keleti Folyó negyedből.

Megkérdeztem, mit követtek el. Kung tanár úr elmagyarázta, hogy az utóbbi időben a negyed lakói sorozatosan összeverekedtek a testnevelés tanszék diákjaival. A Keleti Folyó negyed veszélyes, lepusztult, folyóparti városrész apró boltocskákkal és régi raktárépületekkel. Ha majd megépül a Hármas Szurdok-gát, a negyed legnagyobb része víz alá kerül, és valószínűleg senkinek sem fog hiányozni. Lehangelő, piszkos utcáiban kizárólag szegények

laknak, akik elkényeztetett kívülállót látnak a diákokban, mintha képtelen módon fényűzésnek lehetne tekinteni, hogy hat-hét diák lakik egy-egy kopár hálóteremben, hogy maguk takarítják a fűtetlen tantermeket, és minden reggel hatkor kelnek, nehogy lekéssék a kötelező reggeli tornát.

A diákok és a negyedbeliek ellenségeskedése nemrégiben csúnyán elfajult. A városiak közül többen kést és botot használtak, néhány hallgató megsérült. Tudtam róla, tanítványaim erről is beszámoltak naplójukban. Megemlítették, hogy az egyik hétvégén két fiú, mindketten a testnevelés tanszék hallgatói, megsérült, és hogy barátaik szaladtak a főiskolára erősítésért. Éppen megpróbáltak valami módon saját forrásból felfegyverkezni, amikor megérkezett a rendőrség.

- Senki sem szenvedett komolyabb sérülést - világosított fel Kung professzor -, de meg akarják győzni a hallgatókat, hogy biztonságban érezhetik magukat a főiskolán. Ezért tartják a nyilvános *pancsüét*.

A káderek elmondták a beszédüket, a hallgatóság várakozással teli csendbe burkolózott. Rendőrök kíséretében megjelent a két vádlott. Olcsó öltönyt viseltek, kezük hátraszorítva, bilincsből. A káderek asztala és a közönség közé állították őket. A két férfi lehorgasztotta a fejét. A diákok előrenyomakodtak, így a parasztok és a kisgyermekes anyák a hátsó sorokba szorultak. A tömegeből egyetlen pissenés sem hallatszott. A háttérből, a Vu folyó felől meghallottam egy hajókürt hangját.

Az egyik káder papírból felolvasott valamit. Hangja visszhangzott a téren. A közönség mozgolódni és morajlani kezdett. A két bilincsből vert férfi továbbra is lehajtott a fejét.

- Csak néhány napot kapnak - magyarázta Kung professzor. - Néhány napra börtönbe csukják őket. Nem túl komoly ügy.

Ebben a pillanatban ért véget a gyűlés: a rendőrök a főkapun át elvezették a két elítéltet, egy busz várta őket. A káderek elvonultak,

eltűntek az asztalok is. A zászlót összehajtogatták, a hallgatók visszatértek a tantermekbe. Fulingban roppant fegyelmezetten viselkednek az emberek minden hasonló gyűlésen - egy röpké óra alatt megjelenik és eltűnik a tömeg. Negyed óra sem telt bele, újra üres volt a tér, egyetlen apró jel sem maradt, amely az iménti eseményre emlékeztetett volna.

Kung professzorral megbeszéltünk néhány fontos, a tárgyaláson elhangzott, új szót, majd nekiláttunk a harmincegyedik lecke anyagának. Kissé feszélyezett, hogy szinte még véget sem ért ez a különös rendezvény - két ember nyilvános megaláztatása -, amit luxuspáholyunkból néztünk végig, és máris, szinte átmenet nélkül csöppentünk vissza a nyelvórába. A fulingiak hozzászórtak az ilyesmihez. A következő tavaszon egy másik szecsuanai tanárképző főiskolán tanító kollégáimtól hallottam, hogy egy alkalommal azért maradt el minden délutáni órájuk, mert kivégzés előtti gyűlést tartottak a főiskola sportpályáján. A hallgatóknak kötelező volt a részvétel, mert a fiatal drogkereskedők halála tanulságos lecke volt számukra. Amikor az iskola összes diákja összesereglett, a rendőrök elővezették a halálraítélteket, megsétáltatták őket a hallgatók sorfala előtt, majd elvitték valahová a városon kívülre, ahol főbe lőtték őket. Másnap minden a megszokott rend szerint folytatódott a főiskolán.

Néhány nappal az ítélelhirdetés után éppen szokásos futásomból tértem haza, amikor egyszerre csak ráébredtem, hogy a főiskola közepén díszelgő felirat minden írásjegyét el tudom olvasni. Kezdetől fogva ezt a pillanatot vártam - haladásom mércéjének tekintettem ezeket az írásjegyeket, és mindig újra megnéztem, mennyivel többet értek meg belőle, míg lassanként értelmet nem nyert az egész:

**A tanítás neveli a népet, a vezetés neveli a népet,
a szolgálat neveli a népet, a környezet neveli a népet**

Megálltam, hosszan meredtem rá. Újra meg újra végigolvastam, de hiába vártam, hogy teljesítményem tudatában jóleső elégedettség töltjön el. Ez is csak ostoba propaganda volt, ugyanolyan, mint amilyennel tele vannak a hallgatók tankönyvei és a város hirdetőoszlopai. Hasonlóan éreztem magam később, amikor az Emeld-a-Zászlót-hegyre vezető út mentén elhelyezett üzenetek jelentését is megértettem:

**Szellemi civilizációt építs,
helyettesítsd vele a szülés elavult nézetét
A népességnövekedés szabályozása elősegíti a társadalmi
fejlődést
Az oktatás az alap, melyre erős nemzet épül**

Ugyanazt fújta mindegyik. A jelszavak megértése sehogy se okozott akkora örömet, mint eleinte számítottam rá. A fejemben Liao tanárnő hangját hallottam: - Olvassa a következőt! Még semmit sem ért el! - Így hát továbbra is fáradhatatlanul körmöltem az íróasztalomnál, s csak néha tekintettem le a városra az ablakból.

Egy decemberi délután Adamet és engem behívattak az angol tanszék irodájába, ahol közölték velünk, hogy aznap este bankett lesz. Ezekre a bejelentésekre mindig az utolsó pillanatban került sor, és egyúttal azt jelentették, hogy az este hátralévő része elveszett számunkra, ugyanis képtelenség volt úgy részt venni egy banketten, hogy reménytelenül el ne ázott volna az ember.

A Békehadtestnél egészségügyi kiképzésünk jelentős részét foglalta el az ilyen esetekre való felkészülés. Noha mi még csak a Kínában szolgáló harmadik csoporthoz tartoztunk, máris történetek tucatjai keringtek Szecsuanban dolgozó önkéntesekről, akik bankettek áldozataivá váltak. Hallottunk verekedésekről és

vandalizmusról, valamint olyan önkéntesekről, akik a súlyos alkoholmérgezés utóhatásaként megfogadták, soha többé nem nyúlnak szeszes italhoz ilyen alkalmakkor. A Békehadtestnél nyomatékosan ajánlották, hogy rögtön állomáshelyünkre érkezésünkkel jelentsük ki, hogy sohasem fogyasztunk alkoholt, legalábbis banketten.

Szecsuanban a gyomormosás a leggyakrabban végzett orvosi beavatkozás. A páciensek túlnyomó többsége természetesen férfi, mert az ivás, akárcsak a dohányzás, az igazi férfi fontos ismérve. Kína nagy részén, különösen az eldugottabb vidékeken, hasonló állapotok uralkodnak. Az ivás Szecsuanban nem pusztán a kikapcsolódás megszokott eszköze, hanem gyakran a versenyszellem megnyilvánulása, és többnyire *pajcsiut*, méregerős, pocsék ízű gabonapárlatot kell vedelni hozzá. A férfiak mindig teli kupicával isznak egymás egészségére, és hajlamosak rá, hogy egymást hergelve addig folytassák a köröket, amíg valamelyikük rosszul nem lesz. A Békehadtestnél az oktatás keretében egy szecsuanai férfi személyes beszámolóját is meghallgattuk; vállát vonogatva és némileg zavartan vallotta be, hogy még a legjobb barátok is szívesen isszák egymást a kórházba. Ő szintén azt ajánlotta, hogy *vajkuozsen* státusunkra hivatkozva, ha módunkban áll, kerüljük ezt a rituálét.

Ez nagyon is jellemző volt a Békehadtestre: teletömték a fejünket a szecsuanai italozási szokásokról szóló rémtörténetekkel, majd késedelem nélkül hajóra ültettek, hogy elfoglaljuk állomáshelyünket a tartomány legeldugottabb csücskében. A fogadtatásunkra szervezett banketten azonban, amikor először töltöttek nekünk *pajcsiut*, egy pillanatig sem tétováztunk. Kiképzésünk folyamán ugyanis az is nyilvánvalóvá vált, hogy a Fulinghoz hasonló helyeken ilyenkor dől el, emberszámba vesznek-e majd minket. Mi pedig úgy gondoltuk, ez is fontos része a munkánknak, és nem azért tettük meg ezt a hosszú utat, hogy örökké *vajkuozsenek* maradjunk. Felhajtottuk az első kupicát, aztán szemrebbenés nélkül a másodikat

is.

Az első hónapban hetente két-három bankettünk volt. Hamar rájöttem, hogy a fékevesztett ivászat figyelemre méltóan bonyolult, bár íratlan szabályok szerint szerveződik. Eleinte nem nagyon erőltették, hogy igyunk, mert észrevehették, hogy a Békehadtest szigorúan figyelmezteti minden önkéntesét a felelősségteljes viselkedés fontosságára. A kínai kollégák azonban rövid idő alatt ugyanarra a következtetésre jutottak, mint mi: a Békehadtest messze van. Folyamatosan nőtt a ránk nehezedő nyomás, és idővel rá kellett döbbernem, hogy az angol tanszék minden dolgozója meghatározott helyet foglal el a hierarchiában aszerint, hogy mennyire bírja az alkoholt. A rangsor sehol sem volt leírva, mégis mindenki tudta. Bármelyik kollégát megkérdezhettük volna, hol helyezkedik el a többiekhez viszonyítva, és biztosan pontos választ kaptunk volna. Csang párttitkár állt a csúcson, utána Albert, majd Fu dékán következett, és így tovább, amíg a létra legaljához, Szaj tanár úrhoz nem érkeztünk, aki annyira pehelysúlyú volt, hogy a banketteken megvetően Szaj kisasszonyként emlegették.

Adam három hét leforgása alatt vitathatatlanul átvette a vezetést az angol tanszéken. Én a második helyre küzdöttem fel magam, így Csang párttitkárnak meg kellett elégednie a szerény harmadik hellyel. Otthon nem számítottam valami nagyivónak, de a fulingiaknál elég alacsonyan volt a léc. A helybéliek többsége genetikailag alacsony alkoholtűrő képességgel bír, ami Ázsiában általános jelenség. Csang párttitkárnak például, hiába foglalt el olyan előkelő helyet az ivászati rangsorban, már néhány kupica után bíborvörös lett a feje. A barbár italozási szokások azért nem jártak végzetes következményekkel, mert a helybéliek genetikailag képtelenek alkoholistává válni. Kollégáink is keményen italoztak ugyan hetente egyszer-kétszer, de rendszerint annyira rosszul lettek tőle, hogy nem tudtak folyamatosan sokat inni. A banketteknek inkább rituális jelentőségük volt.

Szánalmas kis eredmény, nem is lehattunk rá büszkék, de pálinkaivásban Adam meg én kifejezetten jók voltunk. Ez is arról árulkodik, hogy valóban nem volt könnyű beilleszkedni a fulingi életbe. A bankettek és az ivászat, gyermeteg versenyszellemük ellenére, számunkra a könnyebb, oldottabb helyzetek közé tartoztak. Kiemelkedő alkoholbíró képességünkkel egy csapásra tiszteletet vívtunk ki magunknak, és a tanszék vezetősége is célszerűbbnek találta, ha leginkább banketthangulatban érintkezik velünk. Ha valami lényegeset akartak közölni vagy kérni, bankett keretében került rá sor. Kollégáink, akik általában feszültek voltak a *vajkuozsen* környezetében, rögtön feloldódtak, amint előkerült a *pajcsiu*. Ezeken a rendezvényeken természetesen csak a férfiak vettek részt, ha nem számítjuk a *pajcsiut* töltögető pincérlányokat.

A decemberi bankett előtt a tanszéki irodába kísérték minket, és bemutatták aznap esti vendéglátóinkat. A két férfi fölállt, és mosolyogva kezét rázott velünk. Egyikük magas volt, jóképű, és a negyvenes éveiben járhatott, a másik alacsony és idősebb, talán hatvan körüli. A magas vadonatúj pulóverben feszített, és már a testtartásán is látszott, hogy fontos ember - káder. Az is nyilvánvaló volt, hogy kérni szeretnének tőlünk valamit, hiszen ők állják a vacsora költségeit. Szaj tanár úr és Fu dékán pedig azért voltak jelen, hogy tolmácsoljanak.

- Bemutatom Vang urat a kínai tanszékről - mondta Szaj. - 1977-ben került főiskolánkra, a legelső évfolyamba járt, amikor a kulturális forradalom után megnyílt intézményünk. Évfolyamelső volt angoltól, de mert akkoriban ezt nem nézték olyan jó szemmel, inkább a kínai nyelv professzora lett. De még mindig nagyon érdekli az angol.

Adam meg én még egyszer kezét ráztunk Vang professzossal. Szaj tanár úr mintha megfélekedett volna a másik vendégről, aki szemlátomást nem vette zokon a mellőzést. Látszott rajta, hogy otthonosan mozog ebben a szerepben, megszokta, hogy a nagy

ember árnyékában maradjon.

Mindannyian helyet foglaltunk. Türelmesen vártuk, mi lesz a kérés; jómagam cinikusan arra tippeltem, hogy Vang professzor bizonyára angolul akar tanulni. Már láttam is, amint ott ülök a fontos káder irodájában, és sírni tudnék az unalomtól, miközben ő lassan, nagyon lassan kinyögi: - *How are you?*

- Vang úr hallotta, hogy ön irodalom szakos volt - szólalt meg Fu dékán. - Néhány kérdést szeretne feltenni az amerikai irodalommal kapcsolatban.

Erre nem számítottam. Megkérdezem, pontosan mire gondol.

- Vang úr szerkeszti a főiskola irodalmi újságját - magyarázta a dékán. - Több mint tízezer könyve van.

Szünetet tartott, hogy ez a nagy szám kellő hatást gyakoroljon ránk. Aztán előrehajolt, majd halk hangon így folytatta.

- Neki van a legtöbb könyve az egész fulingi tanítóképző főiskolán!

Vang professzor büszkén elmosolyodott; láttam rajta, hogy megértette a dékán szavait. Azon tűnődtem, lehetséges-e, hogy a szecsuanai férfiak értékét nemcsak alkoholtűrő képességük határozza meg, hanem az is, hogy hány könyvet birtokolnak, és hogy vajon milyen összefüggés van a társadalmi presztízs e két forrása között. Ismeretlen vizekre tévedtünk - a Békehadtestnél senki sem avatott be bennünket a könyvekkel kapcsolatos tudnivalókba.

Az amerikai irodalmat kevésbé ismerem, mint az angolt, feleltem, de természetesen megpróbálok válaszolni a kérdéseire. Vang professzor bólintott, és máris Fu dékánnak szegezte első kérdését kínaiul, amit ő nyomban le is fordított:

- Vang úr első kérdése Saul Bellow-ra vonatkozik - jelentette be a dékán. - Vajon egy átlagos amerikai megérti a könyveit?

Bevallottam, hogy keveset olvastam tőle, de az a benyomásom, hogy közérthető stílusban ír, az egyik legjobb zsidó-amerikai írónak tartják, és érdemes őt olvasnia annak, aki meg akarja ismerni Chicagót. Vang professzor bólintott, mintha pontosan erre a

válaszra számított volna, de már készen állt a második kérdéssel.

- No és mi a véleménye Joyce Carol Oatesról? - tolmácsolta Fu dékán. - Elmondhatjuk, hogy folytatója a Virginia Woolf-i hagyománynak?

- Nem hinném - válaszoltam. - Általános vélemény, hogy Joyce Carol Oates korántsem feminista szerző. Vannak feministák, akik egyenesen bírálják.

A feminizmusra terelődött a szó, majd Toni Morrisonra és a fekete női írókra, utána pedig Dél irodalmára, Hemingwayre, Raymond Carver és Tobias Wolff „piszkos realizmusára”. Mindezt Fu dékán tolmácsolása tette lehetővé, így menet közben rá kellett jönnöm, hogy a dékán még annál is többet tud az amerikai irodalomról, mint amennyit feltételeztem róla. Ugyancsak be kellett látnom, hogy dőreség volt feltételeznem a Tízezerkötetes Vangról, hogy a segítségem nélkül annyit se tudna kinyögni: - *How are you?*

Fél órával később átvonultunk a díszterembe. Az első pohárköszöntő mindenkinek, az egész asztaltársaságnak szólt, de a másodikat Vang professzor külön Adamnek és nekem címezte. Csang párttitkár ezután megint az egész társaságra emelte poharát. A negyedik körnél Szaj tanár úr eltolta maga elől a poharat, és idegesen mosolygott.

- Nem tudok többet inni - mondta. - Ennyi bőven elég volt.

- Igya meg - mondja Csang párttitkár. - Fenéig!

- Tudja, hogy nem iszom - hangzott a felelet.

Szaj tanár úr összetette a kezét, majd gyors mozdulattal lehajtotta a fejét, mintha alázatosan könyörögne. Ő volt az egyik legragyogóbb koponya a tanszéken; alacsony, pocakos emberke, a negyvenes éveiben, és mindig mosolygott. Az arca már két kupica után lángolt. Ismét megrázta a fejét.

- Nem, nem, nem - mondja Csang párttitkár. - Meg kell innia a vendégeink kedvéért.

- Képtelen vagyok.

A kedvünkért angolul beszéltek, de aztán kínaira váltottak. Vitatkozás közben Szaj megpróbálta eltolni maga elől a poharat, de Csang párttitkár nem engedte. Fu dékán és Vang professzor somolyogva figyelték a tusakodást, majd ők is bekapcsolódtak, és addig heccelték Szajt, amíg az végül kénytelen-kelletlen fel nem emelte a poharát. Mindenki őt nézte.

Eltartott egy ideig, mire megküzdött az itallal. Három lassú, fájdalmas kortyra osztotta, s az utolsó után felköhögött. Letette a poharat az asztalra, mire a pincérlány máris ott termett, hogy újratöltse. Szaj a tenyerével letakarta a kupicát, és rázta a fejét.

- Elég volt!

Csang párttitkár megpróbálta elhúzni a pohárról a vonakodó tanár kezét. A pincérlány türelmesen várakozott, kezében az üveggel. Mennyire szecsuan ez a jelenet - minden folyóparti tájat ábrázoló festménytekercsre juthatna tíz olyan, ahol egy pohár *pajcsiu* felett huzakodik két férfi, miközben palackkal a kezében fiatal nő várakozik mellettük.

- Komolyan - mondta Szaj. - Nekem elég volt ennyi.

- Szaj kisasszony - csúfolódott Csang párttitkár, és cibálta Szaj kezét.

- Szaj kisasszony - visszhangozta Fu dékán, és ő is derült rajta. Ekkor Vang professzor mondott valamit, amin mindenki nevetett.

Néhány percig az egész asztaltársaság figyelme Szaj tanár úr poharára összpontosult. Hihetetlennek tetszett, hogy alig egy órája még Saul Bellow-ról és Joyce Carol Oatesről folytattunk eszmecserét! Szaj tanár úr végül beadta a derekát.

- Csak még egyet - mondta. - Ez lesz az utolsó.

A pincérlány teletöltötte a poharát. Vang professzor elmosolyodott, és figyelme felénk fordult. Fürge mozdulattal fölemelte a poharát, és ekkor, mintegy jeladásra, mindhárman egyszerre hajtottuk föl a pálinkánkat. Vang tanár úr erőfeszítés nélkül végzett a *pajcsiuval*, és még csak el sem vörösödött.

Kihozták az ételt, így egy időre lelassult az ivászat. Amikor újra belelendültünk, már senki sem törődött Szaj tanár úrral, aki csak a bankettek elején és végén volt szórakoztató. Amikor elkezdődött a komoly lerészegedés, túl sok vesződés volt vele. Most is inkább teát szürcsölgetett, miközben körülötte mindenki nyakló nélkül védte a *pajcsiut*.

A bankettnek ezt a szakaszát kíméletlen stratégiai játék uralta; a körök előtt halkán sutyorogva taktikázunk, a tanárok egymás között szecsuan dialectusban, Adam meg én persze angolul. Mindenki arra törekedett, hogy lehetőleg kettőt üssön egy csapásra - így ha Csang párttitkár Adamre és rám emelte poharát, akkor mindkettőnknek fel kellett hajtania az adagját, és rögtön utána Fu dékán következett, ugyanazzal a műsorszámmal. Ezt próbáltuk kikerülni megelőző csapásokkal; ha megéreztek, hogy összeesküvés készül, egyikünk gyorsan emelte a poharát, kettőjükre vagy éppenséggel az egész asztalra, hogy eltartson egy ideig, mire összeszedik magukat, és újra támadásba lendülnek. Néha engem próbáltak meg lerohanni, mert érezték, hogy én vagyok a gyengébb, ám Adam ilyenkor közbelépett, hogy fedezzen, vagyis helyettem ivott. Szecsuanban ez elfogadható: az ember ihat a barátja helyett. A szecsuan ivászat tehát sok tekintetben hasonlít a háborúhoz.

Minden banketten van vezér, egy alkoholos alfa-hím, ő irányítja a *pajcsi* folyását. Az angol tanszék bankettjein mindig Csang párttitkár volt a főnök, de aznap átengedte a megtisztelő szerepet Vang professzornak. A nagy ember gyorsan és becsületesen irányította az eseményeket, addig-addig köszöntve az egész társaságot, míg kollégái lassan kidőltek a sorból. Ekkor ismét felénk fordult a figyelme. Nem egyszerre itatott kettőnket a megszokott módon, hanem személyre szólóan, külön-külön párbajozott velünk. Figyelemre méltó teljesítmény! Fél órával később még mindig mi hárman voltunk a legjózanabbak az asztalnál, de én éreztem, már nem sokáig bírom, Vang professzor a jelek szerint mégsem akart

lassítani. Megértettem, hogy Fu dékán és Csang párttitkár arra kéri, lazítson egy kicsit, mert nem akarják, hogy rosszul legyek, és ekkor végre abbamaradtak a pohárköszöntők.

Vang professzor belefogott egy hosszú történetbe, ami egy riksáról szólt. Szecsuani dialektusban mesélte, és Szaj tanár úr tolmácsolt nekünk. Túlságosan részeg voltam, nem tudtam rendesen odafigyelni, tekintetem az asztal körül ülőkön vándorolt. Míg azon nem kaptam magam, hogy Vang professzor kísérőjét, a kis emberkét nézem, akiről teljesen megfeledkeztem. Mosolygott rám, és mondott valamit, de nem értettem, mert tájszólásban beszélt, és a *pajcsiu* sem volt valami jó hatással a kommunikációs képességeimre. Végül, erősen összpontosítva, tisztán és érthetően kiejtett négy szótagot mandarin nyelvjárásban.

- *Sa si pi ja.*

- Sajnálom, nem értem - válaszoltam kínaiul. - Hogy mondta?

- *Sa si pi ja.*

Ráztam a fejem, mire még néhányszor megismételte ugyanazt, és mutogatott is hozzá, mintha olvasna. Végre bekattant valami az agyamban.

- Shakespeare? - kérdeztem.

Felnevetett, és feltartott hüvelykujjával mutatta, hogy eltaláltam.

- *Ti ken sze.*

- Dickens? Nevetve rábólintott.

- *Ma ko tu ven.*

- Mark Twain.^[4]

Szép lassan kibogoztuk Melville, Norris, O'Connor és Cheever nevét. Norrist és Cheevert találtam ki a legnehezebben. Nem volt más beszédtemánk, és a kis emberke nevét sem tudtam meg, de annyit azért sikerült tudomásomra hoznia, hogy első számú kedvence Norris *McTeague* című műve, talán az egyetlen nagy amerikai regény, amelynek fogorvos a főhőse. Amerikában manapság senki sem olvassa Norrist; de legalább a Jangce felső

folyásánál találtam egy rajongót.

Vang professzor közben befejezte a riksáról szóló történetét. A nagy részét nem hallottam, de annyit így is kihámoztam belőle, hogy egyszer, amikor nagyon felöntött a garatra, fél órán keresztül tárgyalt egy riksával, aztán egyszerre csak észbe kapott, hogy ott áll a szállodája előtt. A társaság az oldalát fogta. Szaj tanár úr rendületlenül tolmácsolt, így ismét ráterelődött a figyelem.

- Igyon! - mondta Csang párttitkár Szaj poharára mutatva.

- Nem tudok.

- Igyon!

- Nem tudok!

- De tud!

- Nem.

- Igyon!

- Sajnálom.

- Szaj kisasszony!

- Szaj kisasszony!

Aztán csak leerőltetett még egy kupicával, de láthatóan beleborzongott. Közeledett a bankett vége. Vang professzor ránk emelte a poharát. Mi is felemeltük a magunkét.

- A könyvekre! - mondtam.

De Vang valami mást forgatott a fejében. Kifejezetten komoly arccal fordult felém.

- Vang úr szeretné, ha írna valamit a főiskola irodalmi lapjába - tolmácsolta Szaj.

Poharunk megdermedt a levegőben.

- Ezt hogy érti?

- Azt szeretné, ha írna egy irodalmi tárgyú cikket.

- Az amerikai vagy az angol irodalomról? És milyen hosszút?

Ezt hamar megtárgyalták. Poharunkat még mindig köszöntésre emelve tartottuk. Kétségtelenül ez volt a legalkalmasabb pillanat egy ilyen kérés elővezetésére.

- Jobb lenne, ha az amerikai irodalomról szólna - közvetítette Szaj. - Tízezer szónál nem kell hosszabbnak lennie. Nem kaptam levegőt.

- Ilyen terjedelmű íráshoz nem ismerem elég jól az amerikai irodalmat - feleltem óvatosan. - De szóba jöhet az Erzsébet kori költészet vagy Charles Dickens, mert Oxfordban ezeket tanulmányoztam behatóbban. Esetleg Shakespeare. Máskülönben nehéz lenne a feladat. Kevés jegyzetet hoztam magammal.

Újabb rövid egyeztetés. Már alig bírtam tartani a poharam. Vang professzor bólított.

- Dickens jó lesz - mondta Szaj. - Tízezer szó.

Végre felhajtottuk az italt. A *pajcsiunak* már kezdett vészesen pocsék íze lenni, összerázkódtam, amikor leért. A jó bankett olyan volt, mint egy jó novella: mindig volt benne valami lényeg, de hogy mi, az csak a legvégén derült ki.

Végre megértettem, miért hívtak meg vacsorázni, de nem éreztem sértve magam. Legalább megtudtam, hogyan gyűjt friss anyagot egy szecsuanai irodalmi lap. A társaság néhány percig még ugratta Szaj tanár urat, azután mindannyian hazatántorogtunk.

Reméltem, hogy el fognak feledkezni az ígért esszémről, de egy hét sem telt bele, és elhangoztak az első halk emlékeztetők. Mentegetőztem, hogy azért halasztódik az írás, mert sokat kell készülnöm az óráimra, de Vang professzor többször is megüzente, hogy közeleg a határidő, úgyhogy végül nekiültem, és megírtam, amit kért. Tanulmányomban azt elemeztem, mi volt Dickens véleménye a politikai reformokról.

Gyorsan írtam meg, amilyen gyorsan csak bírtam. Amellett érveltem, hogy Dickens alapjában véve a középosztály szülötte volt, aki elsősorban nem azért szeretett írni a társadalmi problémákról, mert forradalmi változásokat akart, hanem sokkal inkább azért, mert ezek a témák remek alapanyaggal szolgáltak termékeny

fantáziájának. Tudtam, a marxistáknak nem nagyon tetszene ez a megközelítés, ezért beleírtam, enyhén vádló élel, hogy Dickens a Kapitalista Út híve volt. Meg voltam elégedve magammal, hogy képes vagyok használni ezt a kifejezést egy irodalmi tanulmányban. Különben nem jelentett számomra különlegesebb élvezetet a munka, és amennyire csak tudtam, telezsúfoltam leírásokkal, hogy növeljem a terjedelmet. Szaj tanár urat bízták meg a fordítással. Egy teljes hétig küzdött velem. Gyakori vendég volt az irodámban, és ontotta magából a kérdéseket feltupírozott szöveggel kapcsolatban, miközben kétségbeesetten fogta a fejét.

Január második napján utcai futóversenyt rendeztek Fuling belvárosában. Ez volt a 22. Tavaszköszöntő Hosszútávfutó Verseny, ahol a város iskolái és munkahelyi kollektívái mérték össze erejüket. A verseny előtt két héttel Fu dékán megkérdezte, akarok-e tagja lenni a főiskolai csapatnak. Láthatóan ideges volt, mert még nem sok idő telt el a kosárlabda-bajnokságon történt incidens óta.

- Tudnia kell - mondta feszült mosollyal -, hogy sok paraszt, sok iskolázatlan ember lesz ott, akinek fogalma sincs a sportszerűségről, ezért előfordulhat, hogy durvább megnyilvánulásokra is sor kerül. Ráadásul az elmúlt huszonegy évben egyszer sem vett részt a versenyen külföldi. A szervezők üdvözlik, hogy rajthoz álljon, de számítsen rá, hogy más lesz, mint Amerikában.

Láttam, Fu dékán úgy érzi, egyszerűbb lenne, ha nem indulnék a versenyen, és igazat adtam neki. Megfordult a fejemben, hogy esetleg tényleg nemet mondok, mert az amúgy egészen jól sikerült szemeszternek is a kosárlabda-bajnokság volt az egyetlen mélypontja. Így is éppen eleget tudnak rólam, semmi okom rá, hogy még többen lássanak bele az életembe.

Csak hogy a futásban nincsen játékvezető, és nem csapatjáték. Lesznek ugyan körülöttem bőven, de úgy okoskodtam, hogy legalább folyamatosan mozgásban leszek. Különben sem

különbözhet annyira egy amerikai futóversenytől, ha pedig mégis, akkor szeretném legalább egyszer megtapasztalni, hogy miben. Közöltem Fu dékánal, hogy szívesen indulnék a versenyen.

Tájékoztattam, hogy minden nevezőnek orvosi vizsgálatra kell mennie, úgyhogy egy héttel a verseny előtt jelentkeztem az iskolaorvos rendelőjében, egy régi, alacsony, cseréptetős épületben, a krosztpálya mellett, amely néhány másikkal együtt még a kulturális forradalom előtti időkből maradt meg a főiskola területén; akkor még középiskola működött itt.

A doktor megmérte a pulzusomat, vérnyomásomat. Minden vizsgálat után mosolygott, és azt mondta, nagyon egészséges vagyok, én pedig megköszöntem. Aztán átvezetett egy másik helyiségbe, ahol egy koszos, valaha fehér, ládaszerű eszköz lógott a falon.

- Most csinálnak magának egy mellkasröntgent - szólalt meg Fu dékán.

Lecövekeltem a küszöbön.

- Nem akarok mellkasröntgent csináltatni - mondtam határozottan.

- Ne féljen tőle - mosolygott Fu dékán -, nagyon biztonságos.

- Nem akarok mellkasröntgent - ismételtem, és a mocskos dobozt méregetve arra gondoltam, különösen *ezzel nem* akarok. - Miért volna rá szükség?

- Mindenkit meg kell röntgenezni, aki benevezett a versenyre. Hogy megbizonyosodjunk róla, tényleg egészségesek.

- Mindenkit? - kérdeztem, ő meg bólintott. Megkérdeztem, hányan indulnak a versenyen.

- Több mint kétezer-ötszáz.

- És mindegyiket meg kell röntgenezni, csak aztán futhat?

- Igen. Ez a szabály. Egyáltalán nem veszélyes.

Képtelenül hangzott, hogy a város, amelynek lakói havonta átlagosan negyven dollárt keresnek, egy mindössze négy kilométeres futóverseny kétezer-ötszáz indulójának kötelezővé tegye a

tüdőröntgent. Gyanítottam, mi állhat valójában a háttérben: a főiskola valamelyik vezetője bizonyára aggódik, mi lesz, ha holtan esem össze verseny közben, és egyszerűen be akarja magát biztosítani. Mindig Fu dékánra bízták a *vajkuozsen* körüli, ehhez hasonló, kellemetlen feladatok végrehajtását. Nem pusztán tolmács volt szegény, hanem egyfajta szűrő is. Hálátlan szerep volt, sajnáltam érte, amikor éreztem, hogy valami ilyesmi történik, és mindig igyekeztem megtalálni a legtapintatosabb megoldást.

De most patthelyzet alakult ki. Fu dékán látta, hogy komolyan beszélek, én pedig tudtam, hogy nem visszakozhat. Nem mondhatja, hogy valójában nincs szükség a röntgenre. Egy pillanatig csak álltunk, a doktor várakozó tekintete előtt, majd közöltem Fu dékánal, hogy felmegyek a lakásomba, és felhívom a Békehadtest csengtui irodáját.

Tényleg megpróbáltam telefonálni, de az orvos éppen nem volt bent. Tíz percig üldögéltem a hálósobában, olvastam egy kicsit, aztán visszamentem a rendelőbe.

- Nagyon sajnálom - kezdtem -, de a Békehadtest álláspontja az, hogy nem röntgenezhetik meg a tüdőmet. Nem tudom, mit tehetünk.

- Semmi baj - mondta Fu dékán. - Épp most beszéltem néhány illetékessel, és azt mondták, kivételesen eltekinthetünk a mellkasröntgentől, mert külföldi résztvevővől van szó.

Megköszöntem közbenjárását, és elnézést kértem az okozott bonyodalomért, ő is elnézést kért. Mindketten kezet ráztunk a doktorral. Kikísért minket, és mosolyogva integetett utánunk az ajtóból.

A versenykezdés időpontját nem határozták meg pontosan. A futók rendezetlen tömegbe verődtek a rajt környékén. A káderek kilenc órakor kezdtek beszélni. A verseny csak a beszédek végeztével kezdődhetett, de a szónokok sehogy se bírták abbahagyni, miközben

a startvonal többször is megbomlott, összekuszálódott. Néhányan nekilódultak, mire mindenki megmozdult, úgyhogy a rendőröknek kellett visszaparancsolniuk őket. Megpróbáltam helyben futni, hogy melegen tartsam az izmaimat, miközben könyökömmel küzdve igyekeztem tartani a helyemet.

A rajtvonalat egy új közpark építésére kiszemelt területen húzták meg. Közvetlenül a mezőny balszárnya mellett málladozó sziklás lejtő és kétméteres mélyedés tátongett. Jobb oldala szűk földút - az egyetlen biztonságos kijárat a rajttól, amely azonban túl közel, alig harmincöt méternyire volt. A mezőny képtelen lesz rá, hogy ilyen gyorsan széthúzódjon, és átférjen a tölcsérré szűkülő szakaszon. Ráadásul még ha épségben el is érünk odáig, a földút rögtön merőlegesen elkanyarodik, ami újabb áldozatokat követel majd.

Soha életemben nem láttam ennyire veszélyes rajthelyet. Megfordult a fejemben, hogy ilyen körülmények között inkább kiszállok, egyrészt testi épségem érdekében, másrészt hogy nézőként figyelhessem a katasztrofális kavarodást. Adam és Rob Schmitz - önkéntes kollégánk a Békehadtestnél, aki azon a héten éppen ott járt látogatóban - az út túloldalán álltak, és fényképezőgéppel a kezükben, derűsen várták, mi lesz.

A főiskolai csapat szerencsére a mezőny jobb oldalán harcolt ki magának rajthelyet, pontosan a kijáratnál szemben. Főként testnevelés szakosok vettek részt, és általában véve bízhattunk benne, hogy a miénk a legjobb csapat, no meg a Tajcsi gyógyszergyáráé. Egymás hegyén-hátán vártuk az indítójelet. Hűvös volt a reggel, téli szmog fojtogatta a várost.

Eltelt öt perc, azután tíz. A káderek csak szónokoltak, és a rendőrök egyre nehezebben tudták visszatartani a mezőnyt. Ha nem indítják el, elindul magától a verseny. Az egyik káder ráérezhetett, mert hamarosan elsütötte a rajtpisztolyt.

Ez Kína. Káosz, zaj, adrenalin; félelem, meglepetés, izgalom, testek tömege. Mindenki ordít, trombitál, dübörög a talaj. Mi pedig

futottunk, ahogy bírtunk, nyújtott karral próbálva biztosítani magunknak egy kis helyet. Keményen dolgoztak az izmok, a lábak, de hátrafelé nem lendíthettünk nagyot, nehogy elgáncsoljuk egymást az utánunk futóval. Voltak futók, akik nagyot ordítva elestek. Mások az első kanyarban csúsztak el, és közben kétségbeesetten kerülgettük azt a néhány szerencsétlent, akik a lábunk alá estek, nehogy összetiporjuk őket. Lassan teltek a másodpercek; minden újabb perc végtelen koncentrációt és erőfeszítést igényelt. Vad hordaként száguldottunk végig az utcán, elértük a második kanyart, majd nyugatnak fordulva rátértünk a Hszinghua útra.

Az út emelkedni kezdett. Az adrenalin miatt még vibrált a világ, de már éreztem, hogy az örökkévalónak tetsző rajt véget ért, már nem vagyok része az egy tömegben startoló mezőnynek. A rajt után minden versenyen elérkezik az önállósulás pillanata, amikor megszűnik az eufórikus érzés, hogy az ember valami nagy, közös dolog részese. Ilyenkor tudatosul az emberben, hogy egyedül van, a saját versenyét kell végigfutnia.

Lassítottam. Hirtelen fáradtság tört rám; felszívódott az adrenalin, mindent újra élesen láttam. Végignézttem magamon: sehol egy horzsolás, sehol egy seb. Magam se tudtam, hogy úsztam meg a rajtot. Körülnéztem, és megállapítottam, hogy az élbolyban futok, talán ötven társammal együtt, akik ugyancsak most kezdik felvenni a ritmust a start tébolya után. Az út folyamatosan emelkedett, ezért lassult az iram. Visszatért lábamba az érzés, a zsibbasztó izgatottság átadta helyét a hosszú, kemény futás ritmusának, egyenletesen, nem lassulva, szinte lábujjhegyen, ahogy egyre meredekebb az emelkedő. Az élboly előtt villogó rendőrautók haladtak. Jóval előttünk iskolás kölykök próbáltak belopakodni az élen futók közé, de a rendőrök leráncigálták őket az útról.

A táv első fele végig emelkedett. Amikor átvettem a vezetést, körülbelül a második perc végén, láttam, hogy a többiek máris

kifulladtak. Vegyes volt a mezőny: diákok, munkások, no meg néhány atléta, akik több edzéssel akár jó futók is lehetek volna, de nagyon kiszívta erejüket az emelkedő. Gyorsan növeltem a köztünk lévő távolságot.

Furcsa érzés, amikor az ember elől fut egy nagy versenyen. Azt mondják, a futás magányos sport, de én csak a versenyeken szoktam magányosnak érezni magam, amikor széthúzódik a mezőny, és lemaradoznak mögöttem a többiek. Amíg a bolyban haladok, bár egymás ellen küzdünk, szolidaritást érzek a többiekkel, az élen viszont elillan az összes illúzió. Ekkor válik a verseny hajszává - egyedül az egész mezőny ellen. Ilyenkor mindig átfut rajtam, hogy ez a világ legmagányosabb érzése. Most pedig még magányosabbnak éreztem magam, hiszen én voltam az egyetlen külföldi a több mint kétezres mezőnyben, ráadásul az út mentén mindenki azt kiabálta: - *Vajkuozsen, vajkuozsen, vajkuozsen!* Országon kívüli, országon kívüli, országán kívüli!

Hátrapillantottam: mögöttem az egész mezőny, futók végtelen sora, fekete hajú tömeg. A rendőrautó lelassított előttem. Alig pár lépésnyire futottam világító hátsó lámpái mögött. Ismét hátranéztem, az emlékezetembe akartam vésni ezt a különös képet. Az út meredeken emelkedett, fent, a távolban a forradalmi emlékmű hegyes tornya. Nézők sorfala között futva a meglepődés hangjai ütötték meg a fülem: izgatott párbeszéd, csodálkozó felkiáltások: - *Vajkuozsen, vajkuozsen, vajkuozsen!*

Azt gondoltam: Ma aztán nem! Ha olyanokat kerestek, akik nincsenek otthon, nem találják a helyüket, nem tartanak lépést, nincsenek formában, ügyetlenek és nehézkesek, ha ilyeneket kerestek, akkor nézzetek csak hátra, ott jönnek messze mögöttem! Akik elsiették a rajtot, akik túl sok Mennyei Hang cigarettát füstöltek el, akik túlóltöztek, és most fuldokolnak, izzadnak, mint a ló. Ne engem nézzetek - én sokszor, sok helyen futottam már így, és mindenütt ugyanazt csináltam. Itt nincs játékvezető, nincs nyelvi

korlát, nincs bonyolult etikett. Csak futni kell.

A körforgalomnál már több mint fél perccel vezettem az utánam legközelebb futó előtt, és onnantól fogva lazíthattam. A táv második fele végig lejtett. Az útvonal visszakanyarodott arra az útra, amelyen feljöttünk, így szembetalálkoztam a mezőnnyel, és ismét le hagytam. Aki bírta tüdővel, csatlakozott a kántáláshoz: - *Vajkuozsen, vajkuozsen, vajkuozsen!* - De már egyáltalán nem zavart, mert a négy kilométer lefutása közben a legteljesebb mértékben otthon éreztem magam.

Két poliészter sportmezt kaptam a győzelemért, mindkettő kicsi volt, de a mellén büszke írásjegyek hirdették Fuling város nevét. Oklevéllel is jutalmaztak, amely tanúsította, hogy Ho Vej (kínai nevem) elvtárs nyerte meg a 22. Tavaszköszöntő Hosszútávfutó Versenyt. A verseny szervezői húsz jüannel ajándékoztak meg, a főiskolától pedig öt jüant kaptam, amiért az ő csapatuk tagjaként indultam. További másfél jüan ütötte a markomat azért, mert részt vettem az orvosi vizsgálaton, ami erősen elgondolkodtatott, hogy mennyit kaptam volna, ha hagyom, hogy megröngtenezzenek? Összesen tehát huszonhat és fél jüannel lettem gazdagabb - ez az összeg kétheti tésztaebéd fedezésére lett volna elég.

A következő héten szerepeltem a helyi tévéhíradóban, a másnapi újság pedig címdalra hozta a versenyről szóló tudósítást: *H. Essler, egy Missouriból érkezett amerikai tanár is benevezett.* Itt részletes leírás következett arról, hogyan melegítettem be a rajt előtt. A cikk szerint a főiskola képviselői nagy örömmel fogadták az eredményt. Az újságíró idézett egy fiatal gyógyszergyári munkást, aki az elsők között ért célba utánam: Ha ezt a versenyt akkor rendezik, amikor éppen befejeződött a kiképzésem a hadseregnél, biztos vagyok benne, hogy legyőztem volna a külföldit. Az írás így végződött:

A verseny abból a szempontból is sikeres volt, hogy hazafias

szellemet vitt a sportba. Amikor riporterünk feltette a kérdést: - Mi a véleményetek arról, hogy egy *vajkuozsen* nyerte meg a versenyt? - Hszü Cseng-po, a kereskedelmi szakközépiskola egyik diákja így felelt: - Nagyon szégyellem, hogy egy kínai földön megrendezett versenyen hagytuk, hogy egy *vajkuozsen* diadalmaskodjék. Figyelmeztetésnek kell vennünk, itt az ideje, hogy diákok és felnőttek többet törődjenek a testükkel, mert ha nagyobb az erőnk, győzedelmeskedni fogunk! ... A Délnyugati Katonai Iskola egyik tanára így nyilatkozott: - A *vajkuozsen* átvette a kezdeményezést, és ezt a szellemet érdemes eltanulnunk tőle. Csak ha komolyan vesszük a testedzést, ha szorgalmasabban, tudományos módszerekkel edzünk, akkor jöhet majd el a nap, amikor mi leszünk a bajnokok!

Nem erre számítottam, de különösebben nem lepődtem meg. Fulingban hazafias szellem uralkodott, amely sportesemények alkalmával csak még nagyobb erőre kapott. Ezért volt olyan rossz élményem a kosárlabda-bajnokság. Még az is megfordult a fejemben, hogy talán mégsem kellett volna beneveznem a futóversenyre. Néhány barátom a Békehadtestnél azon a véleményen volt, hogy jobb lett volna, ha nem próbálok győzni. Én azonban, sok más versenyzőhöz hasonlóan, szeretem keményen végigküzdeni a távot, és most sem láttam rá semmi okot, hogy gyerekként kezeljem a fulingiakat. Azt akartam, hogy tudják, igenis élnek a városukban *vajkuozsenek*, s bár a nyelvükkel elkeseredett küzdelmet vívok, azért van valami, amiben jó vagyok. Ha szégyellik, hogy így alakult a verseny, az sajnálatos, de talán megváltozik a véleményük, ha jobban megismernek. Úgy éreztem, kedvező jel, hogy az oklevélben elvtársnak titulálnak.

A verseny után néhány nappal Liao tanárnővel volt órám. A tanárnő sugárzó arccal érkezett:

- A tanszéki hirdetőtáblán láttam, hogy megnyerte a fulingi futóversenyt! Nem is tudtam. Miért nem mondta el nekem?

- Nem fontos - válaszoltam. - Igazán nem futottam olyan gyorsan.

- De igen! - mondta Liao tanárnő, és szemlátomást külön tetszett neki álszerénységem, amely tökéletesen megfelelt a kínai szokásoknak. - Ez egy nagyszabású verseny, maga pedig egész Fuling leggyorsabb embere lett!

- Vannak nálam jobb sportolók, akik nem vettek részt a versenyen, ebben biztos vagyok. És Vang Csün-hszia még mindig sokkal gyorsabb nálam.

Vang Csün-hszia az a kínai hosszútávfutónő, aki nemrégiben arany- és ezüstérmet szerzett az atlantai olimpián. Liao tanárnőt még boldogabbá tettem azzal, hogy megemlítettem a nevét. Kicsit még magasztalta a teljesítményemet, majd nekiláttunk a következő leckének, amely a kínai búcsúzási formulákkal foglalkozott. Vagy én voltam kivételesen ügyes, vagy ő volt a szokásosnál elnézőbb hangulatban, de azt biztos, hogy aznap szinte alig mondta, hogy *putuj*.

A FEHÉR DARU-HÁT

A Jangce vízállása ma öt centiméterrel magasabb, mint 1234 évvel ezelőtt volt tél közepén. A közben eltelt idő alatt sok minden történt: öt dinasztia császárai váltották egymást; mongolok, mandzsuk, britek, majd japánok jöttek és mentek; felépült a Nagy Fal, és rombolt a kulturális forradalom, jött a Nagy Ugrás Előre, a reform meg a nyitás; a Három Szurdok-gát alig megfogható álmából mára egész Kína leghatalmasabb építkezése nőtt ki - de mindennek ellenére a Jangce vízszintje ma csak pontosan öt centiméterrel magasabb, mint 763-ban volt. Öt centiméter 1234 év alatt.

Ez a történet a Fehér Daru-hátról, egy nyolcvan méter hosszú, keskeny homokkő padról szól, amely úgy ül a fulingi kikötőben, mint egy ideiglenes sziget. A zátony legjobb esetben is csak az öt téli hónapban, vagyis a száraz évszakban emelkedik ki a Jangce sáros felszíne alól, és egyáltalán nem, ha az átlagosnál csapadékosabb az év. Amikor azonban mégis előbukkan a vízből, mesél a homokkő: huszonkét képet és több mint 300 ezer írásjegyet véstek a felszínére. A Jangce teljes, hatezer kilométeres hosszán nincs még egy hely, ahol az ember ilyen élethűen megörökítette volna a folyami és folyóparti életet.

Nem tudjuk pontosan, mikor használták először ilyen célra a homokpadot, de az biztos, hogy gyakorlatilag az összes kőfaragás arra a két kőpontyra utal, amely a folyó emelkedő-süllyedő vízszintjénél helyezkedik el. Mindkettő körülbelül hatvan centiméter hosszú, és egymás után úsznak nyugat felé; hasuk vonala jelzi, meddig ért kifaragásuk korában a víz, a legalacsonyabb vízállás idején. Az elől úszó ponty szájában nemcsak horog, hanem lótuszvirág is van. A halakat még a Tang-dinasztia idején, valamikor a 763-as esztendő előtt faragták a homokkőbe, mert ez az első kőbe vésett évszám, amely már utal a létezésükre. Ma délután a Jangce

alig valamivel van feljebb a pontyok hasánál.

A faragott halak eredetileg gyakorlati, nem pedig esztétikai célt szolgáltak. A Jangce ugyanis sosem lehetett veszélyesebb, mint éppen télen, amikor az alacsony vízállás miatt zátonyai és homokpadjai alattomosan közel kerültek a hajók hasához. A Fulingnál megforduló bárkák kormányosai a Fehér Daru-hátnál tanulmányozhatták, hol áll a víz a pontyokhoz viszonyítva, és ebből már tudták, mi vár rájuk a folyó további szakaszain. A kőbe vésett halak egy helyben úsztak, csak a folyó süllyedt-emelkedett folytonosan; a helybeliek természetesen megértették ezt az összefüggést, és az részévé vált a Jangcénak meg az éves körforgásnak.

A többi dinasztia szintén rajta hagyta keze nyomát a sziklán. A kőfaragványok többsége a Tang-halak ismételt előbukkanásáról számol be. Közvetlenül a pontyok felett az Északi Szung-dinasztia idejéből, 971-ből származó szöveg köszönti megjelenésüket: „A folyó vize visszavonul. Láthatóak a kőhalak. Jövőre gazdagabb lesz a termés.” Nagy ugrás az időben a három méterrel magasabban díszelgő, három és fél évszázaddal későbbi, 1333-as felirat, amellyel a Jüan-dinasztia hivatalnokai örökítették meg a Tang-pontyok visszatérését: „A fulingi kőhalak megjelenése azt jelenti, hogy dús termés várható, bőségben tartja meg járásunkat az új évre.”

A feliratok nagy része ugyanezt a szertartásos formát követi, vagyis jelzi a pontyok megpillantásának időpontját, jósol a termésről, és mindezt a császár nevében teszi. Az emberek a természettel kapcsolták össze a Tang-halakat, míg végül a Fehér Daru-hát egyszerű navigációs segédeszközből afféle jósdává vált, melyből a természet titokzatos és létmeghatározó körforgását olvasták ki. Az ismétlődő ciklusokon pedig átívelt a kínai történelem, ahogy az egymást követő császárok hivatalnokai újra és újra jelet hagytak a sziklán.

Az uralkodók birodalomszerte tucatjával vésettek kőbe minden

évben hasonló feliratokat. A császár, a Mennyek Fia, a természet kimondhatatlan erőinek megtestesítője volt, de ugyanezeknek az erőknek bizonyos megnyilvánulásai, például egy földrengés, árvíz vagy éhínség éppenséggel azt jelezhetnék, hogy az uralkodó és dinasztiája ellen fordult a Menny. A császár olyan erőket testesített meg, amelyek felett nem volt hatalma, s amelyek működését maga sem értette. Szertartásokban keresett tehát menedéket, ezért a fulingi hivatalnokok rendszeresen feliratokat véstek uralkodójuk nevében a sziklazátonyra, mit sem törődve azzal, hogy a régi, málladozó faragványok már csak letűnt dinasztiákról, elfelejtett császárokról szólnak.

Amikor pedig tavasszal megemelkedett a Jangce vize, a megduzzadt folyó elnyelte az írásjegyeket, ismét csak azt bizonyítva, hogy léteznek olyan erők, amelyekkel szemben maga a császár is tehetetlen, s hogy az uralkodó dicső címei, akárcsak ezek a feliratok, nem többek pusztá szavaknál.

A Jüan-dinasztia esetében sem volt ez másként. Az 1333-ból származó derűlátó felirat gazdagabb termést jósol, de a dinasztia csillaga ekkor már hanyatlófélben volt. Csak nyomokban emlékeztetett hajdani tündöklésére, amikor a mongol uralom alatt álló Kína Kubiláj kán vezetésével a világ legnagyobb birodalma volt - ide jutott el annak idején Marco Polo. 1333-ban Marco Polo már elhagyta Kínát, Kubiláj kán már régen nem élt, a Jüan-dinasztia hatalma pedig gyorsan hanyatlott. A tisztviselők ugyan hősiiesen vésték a feliratokat, de a dinasztiának már csak harmincöt éve volt hátra, mielőtt örökre eltűnt a történelem süllyesztőjében.

A Fehér Daru-hát déli oldalánál három kikötött *szampan* ringatózik. Fából készültek, ívelt bambusztetővel, nádfonatos kabinnal. Tetejük legmagasabb pontja sem éri el az egy métert, nehogy túlságosan belekaphasson a szél, hiszen a tókesúly nélküli vízi jármű könnyen felborulna, ha magasabbra építenék. Ezek a

hajócskák könnyűek, keskenyek, peremdeszkájuk alacsony, tulajdonképpen nincs fedélzetük, de remekül irányíthatók. Nem sokat változtak, amióta az ember faragni kezdte a sziklát, amelyhez most ki vannak kötve.

Az egyik hajó orrában négy asszony beszélget. Egyszerű kék kabátot viselnek, ruhájuk ugyanolyan piszkos, mint a hajók. A folyón laknak, a *szampanj*ukon. Az év nagy részében abból élnek, amit fognak; de télen kevés a hal, ilyenkor megpihennek a sziklazátonyon. Apró, evezős csónakokon szállítják az érdeklődő turistákat a partról a zátonyra és vissza.

Ma ünnepnap van, legalább ötvenen kószálnak a zátonyon. Nézegetik a feliratokat. Néha feltesznek egy-egy kérdést a homokkő padon dolgozó nyolc munkás valamelyikének; őket Fuling Város Kulturális Örökségvédelmi Hivatala rendelte a sziklára. A nyolcból kettő valaha régészetet tanult. A többieknek csak az a feladatuk, hogy ennivalót áruljanak, ellenőrizzék a csónakokat, és két jüanért lefotózzák az idelátogatókat a zátony legnagyobb kőhala mellett.

Hideg szél érkezik a folyóvölgyből, a munkások az asztalkájuk köré gyűlnek, forró teát isznak. Lelkiismeretesen figyelik a folyó vízszintjét, mindennap megméri. Nyilván nagyon várják már a vízszint emelkedését, hogy visszatérhessenek az íróasztal mögé, ahol nem süvít a szél. A kőpontyok megjelenése számukra csak azt jelenti, jönnek a száműzetés hosszú, hideg napjai a folyón.

Bizonyos fokig rendjén való így, hiszen annak idején is jó néhány feliratot azok az állami hivatalnokok véstek a sziklába, akiket különféle vétségek miatt Fulingba száműztek, és a büntetés igen hatékony lehetett: az eldugott kis folyóparti városba, távol a birodalom szívéből, még a hírek sem érnek el, a civilizáció a ködbe vész. Sőt olyan felirat is van, amelyet egy már holt császár nevében véstek fel, de mert a halálhír igen lassan haladt a Jangcén, és akkor még nem érkezett meg Fulingba, a hivatalnokok nem tudhatták, hogy már egy új uralkodó alattvalói.

Fuling sok politikai pályafutás dicstelen végállomását jelentette. A homokkő pad azonban bizonyítja, hogy sokféle időtöltéssel lehetett enyhíteni a száműzetés unalmát. A magányos számkivetettek hagyományos elfoglaltságai közé tartozott a versfaragás és a kalligráfia, de sok helybéli hivatalnok is gyönyörű feliratokat hagyott maga után. A szikla nyugati szélén négy, jellegzetes stílusban készült írásjegy látható: „A folyó örökké folyik.” Ennek a feliratnak a keletkezési idejét nem tudták pontosan meghatározni; valamikor a Kuomintang-uralom idején, az 1930-as vagy az 1940-es években készülhetett, és a „futó fű” nevű kalligrafikus stílus tipikus hurkait és görbéit mutatja. Az utolsó írásjegy, a *nien* hosszú, egyenes, határozott vonala lefelé mutat a folyóra, mint egy tőr.

A zátony talán leghíresebb felirata négy nagyméretű írásjegyből áll, alig hat-hét méterre a Tang-pontyoktól. A szavak egymás alatt jelennek meg, s a „futó kéz” stílus jellemzői fedezhetők fel rajtuk. Zöld moszat telepedett meg a vésetek mélyedéseiben: *Sziklapillér a folyó közepén.*

Hszie Pin, a felirat alkotója, a vidék ünnepezt kalligráfusa volt. Művészetével kiérdemelte a „Szent Kéz” nevet. A Csing-dinasztia idején, 1881-ben véste a sziklába az elegáns feliratot, amikor a sziklapillér ugyan szilárdan állt a folyó közepén, de az országban nagy volt a zűrzavar: Kína elvesztette az ópiumháborúkat, s a tajpingok felkelését csak rendkívüli erőfeszítések árán sikerült leverni. A kínai tengeri kikötőket európai hatalmak irányították. A haditengerészet korszerűsítésére szánt állami forrásokat inkább arra használták, hogy új palotát építsenek Ce-hszinek, a császár özvegyének. Tizenhárom évvel később a japánok megszállták a Koreai-félszigetet és Mandzsúria déli részét. De a Fehér Daru-hát akkor is kiemelkedett a vízből, mint mindig, és a fulingi Szent Kéz ott hagyta rajta kezének kecses nyomát.

Orosz gyártmányú szárnyashajó halad el a kőpad északi oldala előtt Csungking irányába. A hullámok a zátony lábát csapkodják,

majd fehér habbá törnek a kőbe vésett írásjegyeken, halfaragványokon. A turisták nevetve feljebb húzódnak. Amikor a hullámok elülnek, gyorsan megszáradnak a kőbe vésett feliratok. A folyó pedig csak hömpölyög egyre, ahogy az idők kezdete óta mindig.

NEGYEDIK FEJEZET

A gát

Az angol fogalmazás művészetére egy kínai kiadású tankönyvből, *A fogalmazás kézikönyvéből* tanítottam a hallgatókat. Többi tankönyvünkhöz hasonlóan ebben is erőteljesen érvényesült a politikai irányvonal. Az *Érvelés* című fejezet egy mintafogalmazást tartalmazott: *A Hármas Szurdokgát megépítésének hasznáról*.

Szokványos, öt bekezdésből álló fogalmazás volt. Az első bekezdés felsorolta azokat a veszélyeket, amelyek miatt sokan ellenzik a tervet: víz alá kerül a táj egy része és számos kulturális emlék, veszélyeztetett fajok pusztulhatnak ki, földrengésveszélyes területre épülne, földcsuszamlások lehetnek, háború esetén megrongálódna a gát, amelynek egy hatszáz kilométer hosszú tározótó vizét kellene megtartania. „Összefoglalva tehát - így a második bekezdés -, ellenzői szerint túlságosan nagy a kockázat ahhoz, hogy kivitelezése valódi hasznot jelenthessen.”

A következő mondat az átvezetést szolgálta. „Aggodalmuk és figyelmeztetésük természetesen nem alap nélkül való, de az evésről sem szokunk le azért, mert félünk, hogy torkunkon akad a falat.” A szerző ezután rátért a gátépítés előnyeire - villamosenergia-termelés, javuló közlekedés, hatékonyabb védelem áradások ellen -, majd levonta a következtetést: a Hármas Szurdok-gát megépítésének több előnye van, mint hátránya.

Felmerültek bennem bizonyos etikai kifogások azzal szemben, hogy a meggyőző érvelést egy olyan téma segítségével tanítsam, amelyről 1987-ben egyszerűen betiltották a nyilvános vitát, hiszen ez felért az érvelés fogalmának arculcsapásával. A legrosszabb esetben propagandagyakorlatnak, a legjobb esetben pedig nem éppen tisztességes eljárásnak kellett tekintenem. Csakhogy nem volt módomban, hogy más tankönyvet adjak a hallgatók kezébe, ráadásul, a politikai üzenettől eltekintve, végül is megfelelő szerkezeti modellnek bizonyulhat a fogalmazás - az a feladatom, hogy megtanítsam a diákokat a szabályos fogalmazás szabályaira, tettem hát a dolgom. Az evésről sem szokunk le csak azért, mert a torkunkon akadhat a falat, vélekedtem.

Megkaptam a büntetésem. Tanítványaim fogalmazványjaiban attól fogva mindig ott szerepelt az ominózus átvezető mondat. Hozzá voltak szokva a magoláshoz, ami azt eredményezte, hogy gyakran hatalmas lelkesedéssel követték a helyesnek vélt modellt. És természetesen gátlástalanul másoltak egymásról; sokszor kaptam kézhez két-három szóról szóra megegyező fogalmazást, és a hallgatóknak eszükbe sem jutott, hogy nem helyes, amit tesznek; mindig azt tanulták az iskolában, hogy példákat kövessenek, kritikátlanul másoljanak modelleket, fogadják el, amit tanítanak nekik, és ne kérdezzenek.

Amikor kijelentettem, hogy a Hármas Szurdok-gátról szóló szöveg jó modell, elhatározták, hogy átültetik saját fogalmazásaikba a modell eszközeit. Például amikor azt a feladatot adtam nekik, hogy írjanak érvelést tartalmazó esszét arról, hogy érdemes-e reggeli tornára kötelezni a diákokat, sokan éppen a reggeli torna előnyeinek a leírásával kezdték, majd jött az értelmetlen átvezetés: De az evésről sem szokunk le csak azért, mert a torkunkon akadhat a falat. Egymással ellentétes álláspontra helyezkedő diákjaim ugyanazt az átvezető mondatot alkalmazták. Később Hamlet jelleméről kellett írniuk. A többség először felsorolta Hamlet hibáit - tétovázik,

kegyetlenül bánik Opheliával -, és egészen eddig viszonylag jók voltak a szövegek, ám ekkor, mint derült égből a villámcsapás, mindent tönkretett az az átkozott, átvezető mondat: De az evésről sem szokunk le csak azért, mert a torkunkon akadhat a falat. Megutáltam ezt a fordulatot. Ismételten felhívtam rá a figyelmüket, hogy szerintem szörnyű ez az átvezetés, mégis kiirthatatlanul felbukkant a munkáikban. Végül feladtam a küzdelmet, és egy apokaliptikus látomással vigasztalódtam: elképzeltem, ahogy a gát átadása után megemelkedik a Jangce, és elsodorja *A fogalmazás kézikönyvének* összes példányát, majd a hétszáz megawattos turbinák örökre szétzúzzák őket.

Természetesen csak fantáziáltam. Az új, gigantikus tározó hatására valóban megemelkedik majd a Jangce vízszintje, de nem fogja elárasztani a főiskola területét. Néhány tanítványom szerint a víz alig éri majd el a Keleti Folyó negyed közepét, míg mások azt állították, hogy az egész kerület víz alá fog kerülni, és a Jangce közvetlenül a főiskola kapuja előtt folyik majd. Egyikük sem tudja biztosan, mi lesz, de ez cseppet nem zavarja őket. Megmondták nekik, hogy a gát hasznos, és ők beérték ennyivel.

A városban pontosan tudtam, hol lesz a Jangce új vízszintje, mivel sok helyen jelek mutatták a várható emelkedés mértékét. Láttam ilyet az óvárosban is, egy falatozó deszkafalára festették rá piros színnel. Egy másik jelet a belvárosban vettem észre, a Hegyközép úton, a dokkok feletti, második nagy utcán.

Hatalmas piros számjegyek: 177 m. Ez a létesítendő víztározó tengerszint feletti legnagyobb lehetséges magassága. Ugyanilyen piros jelzéseket látni minden településen, végig a Jangce mentén. A folyón lefelé haladva ezek egyre magasabbra kúsznak a hegyoldalakra, míg végül olyan alacsonyan fekvő városokhoz érkezünk, mint Vusan, ahol még a legmagasabb épületeket is teljesen elborítja majd a víz, ha a duzzasztómű 2009-ben eléri teljes

kapacitását.

Mivel Fuling négyszázötven kilométerre van a gáttól, a vízszint emelkedése nem lesz olyan drámai, mint például Vusanban. De a piros számok még itt is hatalmas változásokat jósolnak. Fuling hagyományos téli vízszintjelzőjénél, a Fehér Daru-hát Tang-kori pontyainál több mint negyven méterrel magasabban lesz a vízállás.

Ha bementem a városba, néha megálltam valamelyik 177-es jelnél, és percekig elnéztem a hétköznapi délelőtti apró történéseit. A falatozó mellett gyerekek játszottak, bot-bot katonák cipekedtek a lépcsőn, a falatozó tulajdonosnője sárga kondérban babot főzött a küszöb előtt. A Hegyközép úton munkanélküliek ácsorogtak fűrésszel, ecsettel, vödörrel, alkalmi munkára vártak. A 177-es jelnél cipőtisztító vállalkozók és egyéb kiszolgáltatók vertek tanyát. Ahová néztem, mindenhol a jellegzetes, megszokott élet folyt; tíz év múlva azonban mindezt elnyeli már az új víztározó. Lefelé sétálva láthatom, mekkora terület kerül majd víz alá: az óváros cseréptető faépületei, a Hegyközép út és a Rakparti út bevásárló része a boltokkal. Csupa nyüzsgő, életteli, mozgalmas szelete a városnak. Az emberek egyelőre még rohannak a dolguk után, rá se hederítenek a fenyegető piros jelekre. A vízszint csak 2003-ban kezd majd emelkedni, ez pedig még nagyon messze van.

Hisznek a kormány ígéretében, hogy védőgát épül majd Fuling köré, így az alacsonyan fekvő kerületek sem kerülnek víz alá. Ha kérdéseket tettek fel a Hármas Szurdok-gát építésével kapcsolatban, az emberek megvonták a vállukat, és azt mondták, a város ötven méter magas töltést (*sujpát*) fog emelni, így az új gát nem szólhat bele az életükbe. A védőgát megépítésének részleteit azonban teljes homály fedte. Vajon körbeveszi majd az egész várost? Mikor kezdik el a munkát? Ha ötven méter magas fal épül az otthonunk mellé, nem lesz ott borzasztóan sötét? És a biztonság? Milyen erős lesz az a *sujpa*? Sokszor feltettem ezeket a kérdéseket, de soha nem kaptam rájuk választ. Úgy tűnik, hasonló kételyek meg sem fordultak a

fulingiak fejében. Lesz majd egy *suipa* - ezt tudják, és csakis ez számít. Amikor 1998 nyarán búcsút vettem Fulingtól, még nem kezdődött meg a védőgát építése, de ez továbbra sem aggasztott senkit.

Általában csak a gát megépítésének előnyös következményeiről, az így nyerhető villamos energiáról, az áradások megfékezéséről és a javuló közlekedésről lehetett hallani, a tankönyvben szereplő három fő pontnak megfelelően. Ezek pedig fontos szempontok voltak egy olyan helyen, mint Fuling, ahol mindhárom tekintetében lényegi változásokat fog hozni az új gát. A világ legnagyobb teljesítményű vízi erőműve épül a duzzasztógátra, amelynek a főfala körülbelül hatszor olyan hosszú lesz, mint a Hoover-gát. A Hármaskő-gát huszonhat gigantikus turbinája 18 100 megawatt áramot fog termelni, ami tíz atomreaktor teljesítményének felel meg, és elegendő arra, hogy mintegy tíz százalékkal megnövelje a kínai gazdaság teljesítményét. A Jangce nyári áradásai az elmúlt hatvan év során 330 000 ember halálát okozták. Az új gát segítségével sokkal könnyebb lesz kordában tartani a folyót. Csungking városa pedig tengeri kikötővé alakulhat, mivel a tízezer tonnás tengerjáró hajók (ez a jelenlegi súlyhatár háromszorosa a folyó felső folyásán) fel tudnak majd hajózni a városig.

Ez az utóbbi szempont különösen érdekes volt Fuling számára, mert a legnagyobb vízi járművek mégsem lesznek képesek minden évszakban felhajózni Csungkingig. A két várost összekötő folyószakasz több helyen összeszűkül, ezért Fuling arra számít, hogy felértékelődik a kikötője, mert ki tudja majd szolgálni azokat a nagyméretű hajókat, amelyek Csungkingba igyekeznek. Ez valóban jelentős előrelépés lenne Fulingnak, hiszen a gyéren lakott vidékeken áthaladó Vu folyó korábban csak jelentéktelen szerephez juttatta a várost Szecsuan közlekedési hálózatában. Ennél is fontosabb, hogy az új helyzetben megszűnik Fuling elszigeteltsége. Amikor a városba érkeztem, már megkezdődött a Csungkingba

vezető gyorsforgalmi út építése. Arról is készültek tervek, hogy 2000 után vasútvonallal kapcsolják össze a két várost. A fulingiak régóta várják ezeket a változásokat. Városuk nemsokára jóval több lesz jelentéktelen folyóparti településnél, amely már nincs kiszolgáltatva a Jangcénak és lomha bárkáiknak.

Csak hogy a jövő egyúttal egy másik kézenfekvő kérdést is felvet: Hihető-e, hogy senkinek - hajósoknak, üzletembereknek, áradástól rettegő parasztoknak - nem kell többé tartania a Jangcétól? Vagy a folyó mégis erősebb lesz az embernél, és csak még nagyobb katasztrófák előtt nyitunk utat azzal, hogy megpróbáljuk uralmunk alá hajtani? A gát egy törésvonalra épül, ahol gyakori a földrengés, a szorosok története pedig bővelkedik hatalmas földcsuszamlásokban, amelyek pusztító árhullámokat okoztak. A Jangce nem csak víz - ezerszer annyi hordalékot szállít, mint az iszapos Mississipp. Csungking, Fuling és a többi város többé-kevésbé kezeletlenül önti lakossági és ipari szennyvizét a Jangcéba, így nem csoda, ha sokan attól tartanak, az irdatlan mennyiségű szenny és hordalék le fog rakódni a duzzasztógát mögött. Tízezer tonnás hajókkal pedig nem sokra lehet menni egy hatszáz kilométeres, elmocsarasodott ingoványban.

A fenti és más megfontolások alapján is jó ideje szakértők sokasága - kínaiak és külföldiek egyaránt - fest valósággal apokaliptikus víziókat a gátról. Átszakad a gát, a hordalék feltölti a víztározót. Az emelkedő folyó ezernyi új, korábban a paron tárolt mérgező anyagot szállít. A folyam 13 várost, 140 kisvárost, 1352 falut, 650 gyárat és 139 erőművet fog elárasztani. A folyóvölgy több mint tízezer éve ad otthont az emberi civilizációnak, és az ember minden nyoma, így a szeméttelpek és a veszélyesanyag-tárolók tartalma is, belekerül az új tározó vizébe. És már csak azért sem tanácsos félvállról venni a Jangcét, mert vízgyűjtő területén több mint 350 millió ember él, többen, mint Amerikában és Kanadában összesen - vagyis minden tizenkettedik ember a Földön.

Más szakértők arra figyelmeztetnek, hogy higany, ólom és az elárasztott területekről származó egyéb mérgező anyagok kerülhetnek az emberi fogyasztásra szánt vízbe, és ugyancsak féltő, hogy a pangó vízzel feltöltött új völgy különféle betegségek, pusztító járványok - malária, leptospirozis és B típusú japán agyvelőgyulladás - melegágya lesz. A duzzasztógát építésén dolgozó negyvenezer munkás, akik ideiglenes szállásokon élik ideiglenes életüket, az őket kiszolgáló prostituáltak tömegén keresztül elterjesztik a trippert, és hasonló módon terjedhet majd az AIDS is. Arról nem is szólva, hová mennek ezek a munkások, ha majd elkészül a gát.

És mi lesz azzal a kétmilliónyi emberrel, főként paraszttal, akik az új víztározó miatt elveszítik az otthonukat? A kormányzat munkát és földet ígért nekik - ennek költségei mértéktartó becslések szerint a vállalkozás összköltségének egyharmadára, azaz mintegy 30 milliárd dollárra rúgnak.

Szecsuan keleti része azonban mindig elszigetelt vidék volt; a helyi kormányzatok nemigen állnak közvetlen kapcsolatban a központi kormányzattal. Valószínű, hogy ha az utóbbi irdatlan összegeket áldozna is a lakosság hatékony áttelepítésére, inkább táplálná vele a korrupciót, mint amennyire szolgálná az eredeti célt.

A Jangce mentén megszámlálhatatlan síremlék, ősi templom és felbecsülhetetlen értékű kulturális kincs van, amilyen például a Fehér Daru-hát. Mi lesz a sorsuk? A Fehér Daru-hát bárhol a világon fontos műemléknek számítana, de a Hármasszurdok vidéke olyan gazdag régészeti-történelmi kincsekben, hogy a fulingi sziklafaragványok még csak nem is tartoznak a legféltettebb műemlékek közé. Lejjebb a Sipaocsaj, ez a lélegzetelállító, tizenkét emeletes, 18. századi pagoda várja sorsát, még lejjebb pedig az ezerhétszáz éves jünjangi szentély, amelyet Csang Fej, a Három Királyság korában élt hős emlékére emeltek. Mindkét épület gyorsan el fog tűnni a föld színéről, hacsak valamilyen rendkívül költséges

eljárással meg nem mentik őket. Víz alá fognak kerülni a *pa* nép sírjai - ez a népcsoport kétezer évvel ezelőtt élt a Jangce vidékén, és fennmaradt emlékeit még senki sem tanulmányozta alaposan. Keveset tudunk róluk, és aligha fog bővülni a tudásunk, ha kultúrájuk nyomait végleg elnyeli a folyam.

A gát a vadon élő állatokat is veszélyezteti: a szibériai darvat, a felhőpárducot, az uszonytalan barnadelfint, a kínai aligátort, a fehér kínai folyami delfint, a kínai tokot és további 172 halfajt. A Jangcén - ahol a kínai folyami hajózás mintegy nyolcvan százaléka bonyolódik le - már az eddigi fejlesztések is komoly környezeti károkat okoztak, mindössze körülbelül száz folyami delfint hagyva életben. A világ öt édesvízidelfin-faja közül ez az egyik, amely évezredek keresztül alkalmazkodott a Jangce változásaihoz; ezek a delfinek szinte teljesen vakok, a tájékozódásban kifinomult hangérzékelő szerv segíti őket. A folyó ezernyi hajót hord a hátán, és évről évre hangosabban zakatolnak a hajómotorok. A természetes evolúciótól vak és a technológiától megsüketült delfinek már ma is egyre nehezebben kerülnek el a veszélyt, és egyre nehezebben találják egymásra, hogy párosodjanak. Szinte bizonyos, hogy a tízezer tonnás óceánjáró hajók megjelenése a faj kipusztulását fogja okozni.

Attól kezdve, hogy a kínai vezetők fejében megfogant a duzzasztógát megépítésének gondolata, vagyis évtizedek óta, ismételtetik ezeket az ellenérveket a szakértők. Legelőször Szun Jat-szen (Szun Csung-szan) állt elő az ötlettel 1919-ben, majd Csang Kaj-sek (Csiang Csie-si)^[5] és Mao Ce-tung is komolyan mérlegelte a terv megvalósítását. A diktátorok szemében klasszikusan kínai vonzereje volt az elképzelésnek, mert egyszerre tűnt pragmatikusnak és grandiózusnak: a Nagy Fal és a Nagy Csatorna jelentőségével vetekedő, korszerű vállalkozás megvalósításával modernizálni lehet egy elmaradott országot, miközben a nemzeti büszkeség is hallatlan mértékben erősödik. Mao mérnökei 1955-ben teljes körű felmérést végeztek, és minden bizonnyal elkezdődtek

volna a munkálatok, ha a Nagy Ugrás Előre és a kulturális forradalom el nem tereli róla a figyelmet.

A gátnak mindig voltak ellenzői. Még a nyolcvanas években is, amikor Teng Hsziao-ping és Li Peng kormányfő országglása alatt már-már hozzákezdtek az építkezéshez, a duzzasztógát kérdése egyike volt annak a néhány témának, amelyről vita folyhatott a nyilvánosság előtt. Elfogadták a kritikát. Abban pedig nem volt hiány, hiszen nem egy szakértő arra az álláspontra helyezkedett, hogy több kisebb duzzasztógát megépítésével (a Jangcén és a mellékfolyókon), a kockázat nagy részének kiküszöbölésével, ugyanazt az eredményt lehetne elérni. A vita egészen 1987-ig folytatódott, amikor a kormányzatnak elege lett a demokráciából, és elhallgattatta a kritikus hangokat. Ha Kína vezetői meg akarják építeni a világ leghatalmasabb duzzasztógátját, akkor az meg lesz építve, az ezzel járó kockázatokkal és veszélyekkel együtt. Nem számítanak a nehézségek, sem a hordalék problémája, a földrengések, a pusztulásra ítélt kulturális kincsek, a kihaló állatfajok vagy a kitelepített parasztok. A szakértők véleményét szintén figyelmen kívül lehet hagyni, ahogy a múltban már oly sokszor megtörtént: amikor az 1950-es és 1960-as években Mao a születésszám emelkedését ösztönözte; amikor meghirdették a nagy ugrást; amikor elkezdődött a kulturális forradalom. Dönteni kell, nem pedig vitatkozni. Az evésről sem szokunk le csak azért, mert a torkunkon akadhat a falat.

A bíráló hangok valahogy mégsem akarnak elhallgatni. Taj Csing kínai újságíró, aki az egyik legharcosabb ellenzője volt a tervnek, tíz hónapot töltött börtönben, azután, hogy 1989-ben megjelent könyvében ismételten felemelte szavát az építkezés ellen. 1992-ben, Li Peng nyomására, az Országos Népi Gyűlés meghozta a végleges döntést a gát megépítéséről. Senkit nem ért meglepetésként, hiszen a gyűlésben általában pusztá formáság volt a szavazás. Mégis

komoly ellenállásra vallott az a tény, hogy a képviselők egyharmada nemmel szavazott vagy tartózkodott.

Kína első környezetvédelmi érdekcsoportja szintén a duzzasztógát elleni tiltakozás jegyében jött létre. Óvatosan ugyan, de még azután is hangot mertek adni ellenvéleményüknek, hogy 1993-ban megkezdődtek a munkálatok. 1996 augusztusában, amikor Fulingba érkeztem, régészek és tudósok nyilvánosan felszólították Csiang Cö-min elnököt, hogy sokszorozza meg az elárasztandó területek kulturális kincseinek megmentése érdekében tett erőfeszítéseket. Az ez irányú munkáknak 1996-ban kellett volna elkezdődniük, de augusztusig semmi sem történt. A petíció megfogalmazói azt kérték, hogy az állam fordítson 230 millió dollárt a szükséges intézkedésekre: ásatásokra, szentélyek áthelyezésére, új múzeumokra. Javaslat született arról, hogy a szigeti Sipaocsaj-pagodát védőgáttal vegyék körül. Felvetették azt is, hogy bontsák le Csang Fej szentélyét, majd egy magasabban fekvő területen építsék fel újra. A Tiencsin Egyetem indítványozta, hogy építsenek víz alatti múzeumot a fulingi Fehér Daru-hát köré. A látogatók a partról nyíló alagúton át közelítenék meg épületet, amelynek teteje az évezredes sziklazátony formáját utánozná, és kiemelkedne a vízből.

A sok terv és panasz szerfelett bosszantotta azokat, akik sürgették a gát építését. Vej Tingcseng, a hetvenkét éves főmérnök, aki szinte egész életét ennek a tervnek szentelte, megvetően nyilatkozott a régészek megálmodta „palotákról”. Egy 1996-os interjúban a *The New York Times* riporterének többek között ezt mondta: - Az igazat megvallva Kína népe annyira műveletlen, hogy úgysem lenne képes értékelni ezeket a kulturális kincseket, vagyis ezeket a múzeumokat úgymint csak néhány szakértő látogatná.

Ez nem volt éppen tapintatos megjegyzés, de bizonyos szempontból rámutatott egy igen fontos tényre: Kína megszokta, hogy nehéz döntésekkel birkózzon meg, olyanokkal, amilyenekre például Amerikának gondolnia sem kell. Ez minden alkalommal

eszembe jutott, amikor kimentem a Fehér Daru-hátra, hogy újra meg újra megcsodáljam az ősi faragások találkozását a folyó időtlen hullámaival. Sehol nem éreztem még ilyen erősen, hogy kétféle történelem van: a természeté és az emberé, és míg az előbbi ciklikus, az utóbbi egyenes vonalú fejlődésre törekszik, persze vegyes eredménnyel - ennek része az, amit haladásnak, fejlődésnek, emberi uralomnak hívunk. És világosan érzékelttem, hogy a Jangcén különösen veszélyes egy mederbe kényszeríteni a kétféle erőt, tétlenségre kárhoztatva a folyót a hosszú gát mögött.

Költői gondolatfutam, elismerem, és tudom, hogy Fulingban a többség nem engedhetett meg magának ilyesmit. Nem értek rá, hogy ellátogassanak a Fehér Daru-háthoz, és nemigen foglalkoztatta őket ember és természet viszonya sem. Általában egyedül voltam a zátonyon. Egyetlenegyszer láttam népesebb turistacsoportot: 1998-ban, a tavaszünnepek időszakában, amikor éppen anyagot gyűjtöttem a feliratokról szóló fejezethez. A legtöbb fulingi el sem tudta volna olvasni ezeket a klasszikus írásjegyeket - hagyományos stílusúak voltak, a felszabadulás után egyszerűsítették őket, ráadásul a vésetek mindegyike a kínai értelmiség által használt, formális nyelvhasználatot követte, amelyet csak a 20. századi nyelvi reformok tettek mindenki számára hozzáférhetőbbé (az írásjegyek nagy részének írásmódját a felszabadulás után leegyszerűsítették). Még a műveltebb embereket sem mindig érdekelte a kőbe vésett múlt. Ha valaki történelmi emlékekre áhítozott, nem kellett feltétlenül csónakba szállnia - elég volt a határban kószálnia, szinte biztos, hogy a Csing-dinasztia korából származó síremlékekbe ütközött, és még keresnie sem kellett őket.

Kellemes meglepetés volt, hogy a város olyan sok őrt rendelt ki a zátonyhoz, az pedig még kellemesebb, hogy többségük szinte minden kérdésemre tudott válaszolni a feliratok jelentésével és történetével kapcsolatban. Ez jóval több volt, mint amire számítottam, elvégre Fulingba szinte egyáltalán nem jönnek

turisták. Mennyire más itt, mint Amerikában, ahol egy üres, unalmas csatamezőből, ahol tulajdonképpen semmi nem látható, sok millió dolláros támogatással turistalátványosságot varázsolnak. Ha Kínában az összes emlékhelyet műemléki védelem alá helyeznék, nem maradna hely a gabonának.

A víz alatti múzeumról még nem született végleges kormányzati döntés, de valószínűtlennek tűnt, hogy igenlő lesz. A témával kapcsolatban a *Csungkingi Esti Hírlap* közölt néhány cikket, de állami tulajdonú újság lévén sosem mulasztotta el megemlíteni, hogy az illetékesek vizsgálják annak a lehetőségét, hogy még a duzzasztógát elkészülte előtt a Fehér Daru-hát összes feliratáról és díszítéséről lenyomatot készítsenek a szakemberek. Az illetékesek számára kétségtelenül ez tűnhetett a legpraktikusabb megoldásnak, hiszen a régióban egyszerűen nem állt rendelkezésre elegendő pénzforrás egy víz alatti múzeum megépítéséhez, nem szólva arról, hogy a Fehér Daru-hát igazából nem volt szívügye a fulingi lakosoknak. A legjárhatóbb megoldásnak az tetszett, hogy dörzsöléssel lenyomatot készítsenek a sziklafeliratokról, majd az így nyert anyagot elküldik a legközelebbi múzeumba. Utána jöhet a víz, hogy örökre eltakarja a zátonyt. Szakértők becslése szerint a duzzasztógát elkészülte után a hordalék és a homok tíz éven belül eltünteti a homokkőről mindazt, amit tizenkét évszázad alatt rávéstek.

Nem lepett meg, hogy a zátony megőrzését nem tartják különösebben fontosnak a helyi hatóságok, de elcsodálkoztam, hogy a fulingiak ugyanennyire érdektelennek mutatkoznak a duzzasztógát megépítésével kapcsolatos többi kérdésben, beleértve esetleges áttelepítésüket is. A belvárost ugyan elvben megvédi majd a tervezett védógát, de így is rengeteg városlakót kell majd elköltöztetni jelenlegi lakhelyéről: a Keleti Folyó negyed lakóit, a Fehér Lapos-hegy lábánál élő parasztokat, és azokat, akik az Emeld-a-Zászlót-hegy alacsonyabb lejtőin élnek, ők mindannyian *ji-minek*,

azaz bevándorlók; egy részüket azokba a házakba költöztetik majd, amelyeket most építenek a főiskola mögött. Itt az építkezés megkezdése előtt termőföldek húzódtak. Azoknak a parasztnak, akiknek a földjét kisajátították, kedvezményes áron ajánlottak lakásokat az új házakban, vagy választhattak egy állami munkahely vagy a készpénzben fizetendő kártérítési összeg között. Azoknak, akikkel beszéltem, hatezer jüant ajánlottak fel, és mindannyian a pénzt választották - ez az összeg egy tisztességes éves fizetésnek felelt meg. Havi hetvenjüannyi életjáradékot is kapnak, úgyhogy összességében igen jó üzletnek tekintették. Az elmúlt tíz évben sok falusi próbált munkát keresni a városokban, vagyis igazán nem kellett sok pénz ahhoz, hogy meggyőzzék a parasztnak, többé ne akarjon parasztnak lenni. Akárhányszor elsétáltam a félig kész házak között, láttam, hogy a földművesek az üzletekben ücsörögve békésen madzsongoznak és szívják a Mennyei Hang cigarettát, türelmesen várva a napot, amikor a víz új otthonaikba kergeti az összes jövődóbeli szomszédjukat a folyópartról.

Az újságok olyan *jiminekről* tudósítottak, akik még nem kapták meg a nekik járó kártérítést, miközben irdatlan összegek tűntek el korrupciós hivatalnokok zsebében. Ez különösen a lejjebb fekvő városokban, például Vanhszienben jelentett komoly problémát. De még ezekben az esetekben is csupán a halk panasz, nem pedig a nyílt tiltakozás volt a jellemző. Ha jól meggondoljuk, a duzzasztógát, ami a kívülálló szemével hihetetlen mértékben sérelmezhető volna, a helyi viszonyok között nem is okozott olyan különlegesen nagy felfordulást. Az elmúlt ötven évben túl sok mindent tapasztalhatott meg a kínai nép: a felszabadító háborút, a Nagy Ugrást, vagyis 1958 és 1961 között a radikális (és katasztrofális) kollektivizálást, a kulturális forradalmat, majd újabban a „reform és nyitás” politikáját.

Fuling és a többi Jangce-parti város Mao Ce-tung úgynevezett harmadik vonal tervének középpontjába került, ez pedig különösen

az 1960-as években érezte hatását a régióban. A maói terv legkorábbi előkészületei már 1950-ben elkezdődtek, amikor Mao azért küldte az ország délnyugati részébe Teng Hsziao-pinget, hogy derüljön ki, át lehet-e telepíteni Sanghaj hadiiparát Szecsuan és Kujcsou tartomány legtávolabbi hegyvidékeire. A terv az amerikai nukleáris fenyegetés nyomán született meg, Maót ugyanis aggasztotta, hogy az egy helyre koncentrálódott kínai hadiipar könnyű célpontot nyújtana egy esetleges amerikai támadás esetén.

A koreai háború felgyorsította a terv megvalósítását. Kína atomfegyvereinek háromnegyedét, repülőgépiparának pedig több mint a felét helyezték át a „harmadik vonalra”. Harrison Salisbury *The New Emperors* (Az új császárok) című könyvében így ír erről a hatalmas vállalkozásról: „Olyan volt ez, mintha Kalifornia rendkívül fejlett iparát fognánk, és átköltöztetnénk Montanába, olyan viszonyok közé, amelyek, mondjuk, az 1880-as években uralkodtak arrafelé.”

Ehhez képest valóban nem olyan jelentős, hogy tóvá változtatnak egy hatalmas folyamatot. Fuling a „harmadik vonal tervnek” köszönhető gazdaságának nagy részét, vagyis a helybeliek hozzászokhattak az állandó és mélyreható változásokhoz. A Hajling üzem, amely jelenleg belső égésű motorokat gyárt polgári felhasználásra, eredetileg Sanghajban működő hadiipari vállalat volt, amelyet ide költöztettek. Fulingtól néhány kilométernyire felfelé a folyón a Csuantung hajógyár a régi szép időkben atomtengeralattjárókhöz épített alkatrészeket. Az összes Csangan típusú taxi - nevük jelentése: Örök Béke - annak a csungkingi gyárnak a terméke, amely régebben lőfegyvereket gyártott a hadsereg számára.

A „harmadik vonal” számos gyárát átalakították, miután Teng Hsziao-ping 1980-ban hatalomra jutott. Kína nemzetközi kapcsolatainak látványos javulásával az amerikai fenyegetés már nem tűnt annyira közvetlennek, és persze az is világossá vált, hogy a

Fulinghoz hasonló helyek sem nyújtanak igazi védelmet a hadiiparnak egy valódi konfliktus esetén. A „harmadik vonal” irtózatot terhelte a gazdaságra. Voltak évek, amikor a központi költségvetés több mint a felét erre költötték. Soha egyetlen ország sem szervezte át ekkora mértékben a gazdaságát. A „harmadik vonal” mellett még az első sztálini ötéves terv is eltörpül. Egyes számítások szerint ez az átszervezés többet ártott a kínai gazdaságnak, mint a kulturális forradalom.

Gigantikus méretei ellenére az áttelepítés megtervezése és végrehajtása szinte teljesen titokban történt. Kevés fulingi lakosnak - és más, harmadik vonalbeli városnak - volt pontos elképzelése arról, mi történik valójában. Annyit tudtak, hogy Pekingből jönnek az utasítások, és hogy ezek következtében gyárakat telepítenek ide Sanghajból. De azzal is tisztában voltak, hogy ezek a lényegében hadi jellegű műveletek titoktartást tesznek szükségessé, ezért nem is kérdezősködtek. Nem csoda hát, hogy négy évtized múltán még kevésbé van kérdésük a duzzasztógáttal kapcsolatban. Volt, ami megjelent, más meg eltűnt; valami hasonló történt például az áttelepített Csuantung gyárral, ahol először atom-tengeralattjárókat, majd később hajókat gyártottak, végül pedig örökre el fog tűnni az új Jangce vize alatt.

De még a fentiek ismeretében is furcsának találtam, hogy a fulingiaiak ennyire közönyösek a gát kérdésében. Ma sokkal iskolázottabbak az emberek, mint régen, ezért valamennyire elvárható lenne, hogy Kína történelmi katasztrófáiból okulva legalább megpróbálnák elkerülni a vak megismétlődésüket. Az átlagember szemlátomást mégsem foglalkozott sem a gáttal, sem az alacsonyabban fekvő területek lakóinak sorsával. Az egyik órán Kung tanár úrral erről beszélgettünk, és megkérdeztem tőle, nem aggódik-e a közelgő változások miatt.

- Nem - válaszolta, és láttam rajta, hogy furcsának találja a kérdést.

- Van, aki aggódik?

Egy kicsit elgondolkodott.

- Talán a bevándorlók. De az emberek többségének teljesen mindegy.

Minél több időt töltöttem Fulingban, annál világosabban láttam, milyen jellemző ez a fajta válasz. Furcsa volt, hiszen a külföldi sajtóban folyamatosan jelentek meg a leleplező cikkek a tervezett gátról, de még Peking, Sanghaj és sok más kínai nagyváros lapjai is dühödten hangoztatták a kritikát. Ám Fulingban, ahol az emberek életét majd közvetlenül befolyásolja a gát, senki sem elégedetlenkedett. Két év alatt egyetlen fulingit sem hallottam panaszkodni a Hármas-Szurdok-gát megépítése miatt, pedig más kényes témában egyáltalán nem tettek lakatot a szájukra.

Fulingban, ahogyan ezt Kung professzor megjegyzése is mutatta, nem volt erős a közösségi érzés. A közelmúlt történelme arra tanította az embereket, hogy tartsák távol magukat a közügyektől, és tovább súlyosbította a problémát az általános tájékozatlanság. A fulingiak nemigen juthattak fontos helyi ügyeket érintő, megbízható információhoz, és mert amúgy sem volt módjuk a nyilvános tiltakozásra, nehéz lett volna akár csak megkísérelni is, hogy közvetlenül beleszóljanak a sorsukba. S ami még fontosabb, hogy nem vártak el és nem is követeltek ilyen, őket érintő információt.

Azt hiszem, ezt a teljes elidegenedettségét semmiképpen nem lehet pusztán a felszabadulás után kialakult viszonyok számlájára írni. Igaz, az elmúlt fél évszázad arra szoktatta a kínaiakat, hogy ne ártsák bele magukat a közügyekbe, ugyanakkor már a kommunisták is szilárd alapokra, mégpedig a hagyományos kínai közösségi szellemre építhettek, hiszen évszázadokon át ez határozta meg a társadalmi viselkedés mintáit. Nem könnyű meghatározni, miről van szó, különösen ha a következményeit nézzük, de a tanítványaim igen sokat emlegették. Írásaikban gyakran szerepelt a kínai közösségi szellem, amely természetessé teszi számukra, hogy a

szocializmusban is segítsék egymást, és ezzel a kapitalizmus önző útját követő amerikai individualizmust állították szembe.

Nem érthettem egyet azzal, hogy az egyénhez és a csoporthoz való eltérő viszonyulás ilyen egyszerűen és pontosan megmagyarázhatja országaink eltérő politikai berendezkedését. Úgy éreztem azonban, hogy családi és baráti kapcsolatok tekintetében már jóval több igazságot tartalmaz ez a sztereotípa. A Fulingban megismert családokban sokkal közelebb álltak egymáshoz a családtagok, mint egy átlagos amerikai család tagjai, mert a kínaiak kevésbé önközpontúak. Vitathatatlanul nagylelkűen és önzetlenül viselkednek egymással, és önzetlenségük gyakran a barátokra is kiterjed, akik ugyanilyen szorosan összetartozó kis közösségeket alkotnak. A közösségi összetartozás érzése különösen előnyös az idősek számára, mert sokkal több törődést és gondoskodást kapnak, mint Amerikában. Fulingban nem láttam olyat, hogy öregeket otthonban helyeztek volna el. Az idősek gyermekeikkel együtt élnek, vigyáznak az unokákra, és segítenek, amiben tudnak; kertben, házimunkában, családi vállalkozásban. Kínában egyértelműen sokkal több értelme és célja van az idősek életének, mint Amerikában.

Ez a közösségi érzés azonban kis csoportokra korlátozódik, családra, baráti körre és a *tanvejre*, azaz a munkahelyi közösségekre. De amennyire szoros az összetartozás a csoporton belül, annyira kirekesztő is mindenkivel szemben, aki nem tartozik bele. Az átlagos fulingi úgy érzi, saját jól ismert kis körein kívül semmi köze másokhoz. Naponta számtalan megnyilvánulását láttam ennek a gondolkodásmódnak. A legkézenfekvőbb példa talán a jegyért való sorban állás - Fulingban nem is beszélhetünk sorról, hanem inkább nyomakodó-tolakodó csürhéről, amelyekben mindenki a saját érvényesüléséért küzd, és mindenki mindenki ellen. Ha úgy tetszik, ez is a kollektív gondolkodás példája, csak fordított értelemben, nem úgy, ahogyan a diákjaim utaltak rá.

Tulajdonképpen a csürhe tagjai egyetlen közös gondolat jegyében cselekszenek - jegyet kell venni -, de semmi más nem tartja össze őket, így az egyén a csoporton belül mindent kizárólag annak érdekében tesz, hogy saját személyes célját a lehető leggyorsabban elérje.

Ennek a különös közösségi szellemnek egy másik, megdöbbentő példájával a buszon találkozhat az ember, ha zsebtolvaj is utazik rajta. Adam egyszer a Keleti Folyó negyedben buszra ült, amelyről néhány megálló után leszállt egy sunyi tekintetű alak. Erre az Adam mellett ülő férfi megbökte Adam karját, és így szólt:

- Legyen óvatos! Az alak, aki most szállt le, zsebtolvaj.

- Miért nem akkor szólt, amikor még itt volt a buszon? - kérdezte Adam, de az illető csak vállat vont.

Többször történt velem is hasonló. A buszon mutogatással jelezték, hogy vigyázzak a pénztárcámra, de senki sem akart nyíltan fellépni a tolvajjal szemben. Amikor a tanítványaimat kérdeztem erről, azt mondták, mindenki tudja, hogy zsebtolvajok dolgoznak a buszokon, de senki sem tesz semmit. Diákjaim szerint az emberek egyszerűen nem mernek szembeszállni a bűnözővel. Én viszont úgy sejttem, többről van szó: úgy vélik, amíg nem őket vagy családjuk valemelyik tagját fosztja ki a tolvaj, addig semmi közük hozzá. Halkan lehet figyelmeztetni a *vajkuozsent*, hiszen külföldi, és talán nem ismeri a veszélyt, de csakis kockázatvállalás nélkül. Néha pedig az a legkevésbé kockázatos megoldás, ha csak akkor figyelmeztetjük a külföldit, amikor a tolvaj már leszállt a buszról.

Ugyanez az ösztön nyilvánult meg abban a tömegben, amely minden baleset körül összeverődött; az emberek megbámulták az áldozatokat, de fel se merült bennük, hogy segíthetnének is. Léptenyomon tömegek alakultak, ahol történt valami rendkívüli, de egyszer sem tapasztaltam, hogy bármiféle közös morális érzék mozgatta volna az egybegyűlteket. Az individualista Amerikában, ahol az egyén elvárja a közösségtől, hogy őt szolgálja, sokkal

gyakrabban voltam tanúja a spontán segítő szándéknak. Ott ugyanis ha áldozatot lát valaki, így gondolkozik: El tudom képzelni, mit érezhet, ezért megpróbálok segíteni rajta. Természetesen Amerikában is vannak érzéketlen, passzív emberek, akik csak a nyakukat nyújtogatják, de össze sem lehet hasonlítani őket a hasonló helyzetben csoportosuló fulingiakkal. Az átlagember reakciója Fulingban, amikor bajba jutott embert lát, nekem valahogy így festett: Nem testvérem, nem barátom, nem is ismerősöm ez az ember, tehát nagyon érdekes nézni, ahogy szenved. Ha súlyosabb autóbaleset történt, odaszaladtak az emberek, és kíváncsian, hangosan tudakolták: - *Szelö mejju? Szelö mejju?*, vagyis: Van halott? Van halott?

A tömeget és a csürhét sokszor csak egy hajszál választotta el egymástól Fulingban. Ha történt valami, például baleset vagy - még jobb példa - utcai veszekedés, tömeg keletkezett, amely igen gyorsan felduzzadt azon egyszerű oknál fogva, hogy történt valami. És előfordult, hogy az így összeverődött tömeg már önmagában is akkora súlyt képviselt, hogy azután tényleg történt valami: a szóváltás elfajult, vagy valaki a tömegeből résztvevővé lépett elő, és a szót tett követte.

Megzavartak, de egyben le is nyűgöztek ezek a fulingi tömegek, részben azért, mert én magam is gyakran vonzottam őket. Ha utcai nézeteltérés vagy más, nyilvános esemény köré gyűlt tömeget láttam, mindig csatlakoztam hozzá, de inkább a nézők arcát figyeltem, nem pedig magát az eseményt; ezeken az arcokon azonban nemigen olvashattam mást, csak egyetlen mohó, kíváncsi felismerést: történik valami.

Nem Fuling az egyetlen hely Kínában, ahol mindig ellenszenves a tömeg; külföldi és kínai szerzők egész sora tett említést hasonló jelenségekről. Lu Hszün, a 20. századi kínai irodalom talán legfényesebb csillaga, mély érzéssel és csalódottsággal nem

takargatva írt arról, hogy a kínaiak a kommunista hatalomátvétel előtti időkben is hajlamosak voltak magára hagyni bajba került embertársukat. Tanítványaim fogalmazásaiból szintén csalódottságot éreztem ki e tekintetben, különösen amikor arról kellett írniuk, mi történne Robin Hooddal a mai Kínában. A történetek többségében Robin Hood korrump hivatalnokoktól lopott, de jó néhány általuk kitalált történetben olyan helyzetekbe keveredik Robin Hood, ahol érdektelen, közönyös tömeg veszi körül. Egyik tanítványom ezt írta:

Egyszer az utcát járva Robin Hood észrevett egy tolvajt, aki éppen kilopta valakinek a zsebéből a tárcát. Robin Hood azt is látta, hogy az emberek végignézik, amint a tolvaj elköveti a tettet. De csalódott volt amiatt, hogy senki sem állt a sarkára, hogy megakadályozza a tolvajt. Úgy tettek, mintha nem látnának semmit...

Tanítványaim meglepően sok hasonló jelenetet írtak meg, és mindig azzal folytatták, hogy Robin Hood segítségére siet valakinek, akire fütyül a tömeg - pedig, mondjuk, kifosztották, megverték a csavargók vagy éppen fuldoklik a folyóban, míg a tömeg csak bámul. Tanítványaim szemében ez volt az igazi hősiesség: cselekedni, amikor a tömeg tétlen marad. Az, hogy eszményinek tekintették ezt a viselkedésformát, arra utalt, hogy a valóságban ritkán találkoznak ilyesmivel.

Érzékeltem, hogy legalább kis részben ez magyarázza a fulingiai közönyét a Hármas Szurdok-gát ügyében. Az emberek többségét nem fogják közvetlenül érinteni a változások, így ők nem is idegeskedtek. Igaz, hogy a város jelentős része víz alá kerül a következő évtized folyamán, de ez akkor sem volt igazán közügy, nem a közösség problémája volt, hiszen a városlakók közössége, mint olyan, egyszerűen nem létezett. A város sok kis csoport összességéből állt, és jöllehet hazafias érzésekben sem volt hiány, a

hazaszeretetet inkább a félelem és a tudatlanság táplálta itt is, akárcsak a világ sok más részén, nem pedig valamiféle élő lelki kapcsolat a szülőhazával. A félelem és a tudatlanság azonban manipulálható: elég elhiteni a néppel, hogy a duzzasztógát megépítése miatt tönkremegy ugyan a városuk és elpusztul a folyó élővilága, de az építkezés nagyon fontos Kínának.

A gát csak azokat érinthette érzékenyen, akik balszerencséjükre a part közelében laktak, de még az ő esetükben sem látszott valószínűnek, hogy keresnék maguknak a bajt. A kínaiak többségéhez hasonlóan megedzette őket a történelem - és ez a megállapítás különösen helytálló a Fulinghoz hasonló, isten háta mögötti településekre. Minden, ami alaposan megváltoztatta az életüket, más vidékről érkezett: a tajping harcosok keletről, a Kuomintang Nankingból, a kommunisták pedig északon kezdték a földreformot, amely azután a folyó völgyben terjedt tovább dél felé. A „harmadik vonal terv” jött és ment, elsöpörve mindent, ami az útjába került.

Az utóbbi években csinos, új termékek egész sora érkezett a Jangcén Csunkingból, és új törvények, amelyek megteremtették a piacgazdaságot. Sőt, néhány *vajkuozsen* is fel-feltűnedezett Fuling belvárosi utcáin. Elfogadjuk a változásokat és alkalmazkodunk hozzájuk, úgysem áll hatalmunkban megfékezni őket. Olyan ez, mint a Jangce: valahonnan jön, és valahová, egészen máshová megy. Valamikor a jövőben több mint negyven méterrel megemelkedik a vízszintje, és ahhoz is lehet majd alkalmazkodni. Egy barátomnak is föl tettem a kérdést: fog-e valamilyen bajt okozni, hogy ennyire megemelkedik a folyó, de akárcsak Kung tanár úr, ő is meglepődött a kérdésen, és így válaszolt: - Nos, a hajók továbbra is úszni fognak rajta, úgyhogy nem lesz semmi baj.

Sokan szentül hitték, hogy remek ötlet a duzzasztógát. Hiszen a turbinák áramot fognak termelni, ez pedig nagy haladás, ami a legfontosabb szempont volt Fuling lakosságának túlnyomó többsége

számára. Amikor elkészül a gát, állítólag annyi energiát lehet majd termelni, hogy évente ötvenmillió tonna szén elégetését tudják kiváltani, és ez hihetetlenül nagy előnynek számított ebben a borzasztóan szennyezett levegőjű országban, ahol minden negyedik ember valamilyen tüdőbetegségben hal meg. Voltak napok, amikor az erkélyemen állva szomorúan néztem a Jangcét, mert tudtam, hogy gyors futású folyóként meg vannak számlálva a napjai, máskor viszont olyan sűrű volt a szmog, hogy nem is láttam a folyamot.

Télen, amikor rendszeresen kikapcsolták az áramot, mert takarékoskodni kellett vele, én is más megvilágításban láttam a problémát. A lakásomban csak villanyfűtés volt, és az áramszünet gyakran órákig, hosszú, hideg órákig is eltartott; a sötét szobában egyre hidegebb lett, végül már a leheletem is látszott a gyertyafényben. Ilyenkor persze nem jutott eszembe, hogy vajon elég erős lesz-e a fulingi védőgát, vagy hogy méltányosan bánnak-e majd a bevándorlókkal, vagy hogy a Fehér Daru-hátat megfelelő állapotban fogják-e megőrizni az utókornak. Csak arra tudtam gondolni, hogy melegen tartsam magam. A fagyoskodás olyan, mint az éhség: mindent leegyszerűsít.

Kínában rengetegen kénytelenek ilyen leegyszerűsített módon gondolkozni. Amerikában átlagosan háromezer wattnyi elektromos áram jut egy lakosra; ennyi elegendő lenne ahhoz, hogy az összes amerikai egyszerre bekapcsolja a hajszárítót és a sütőt. Kínában százötven watt jut egy főre, ami csupán ahhoz elég, hogy minden kínai egyszerre meggyújtson egy villanykörtét. És akkor nem beszéltünk arról a hatvanmillió kínairól, aki még lámpát sem gyújthat, mert az otthonában nincs bevezetve a villany.

Kínában két szempontból kell vizsgálni a hasonló nagyszabású vállalkozások történetét. Ebben az országban évezredes hagyománya van a vízszabályozásnak. Nincs még egy civilizáció a Földön, ahol ilyen hosszú és sikeres múltra tekinthetne vissza az a törekvés, hogy az ember a maga szolgálatába állítsa a vizet. Szecsuan tartomány

középső vidékének fejlődése akkor indult meg, amikor huszonhárom évszázaddal ezelőtt megépült a Tucsiangjen, ez a zseniálisan megtervezett és még ma is kifogástalanul működő öntözőrendszer. Ennek köszönhető, hogy a Csengtu-medence az ország egyik legjobb rizstermő vidéke. A Jangce megszelídítése sem új keletű, bár eddig kisebb léptékben folyt: a kocsoui duzzasztógát építését a folyó jóval lentebbi szakaszán 1981-ben fejezték be.

Ám intő példa Honan tartomány esete, ahol 1975-ben a hatalmas esőzések következtében hatvankét gát omlott össze dominóként, egyik a másik után, 230 000 ember halálát okozva. Noha ez a katasztrófa egyedülállóan nagy pusztítással járt, az alacsony színvonalú mérnöki munka már nem ilyen ritka: 1949 óta 3200 kínai gát szakadt át. A 20. században a gátak 3,7 százaléka hibásodott meg Kínában, míg a világ átlagában csak 0,6 százalékos ez az arány.

Végül persze én is úgy tettem, mint a fulingiak többsége: néztem az előkészületeket, és igyekeztem elfogulatlanul gondolni az építkezésre. Elvégre kívülálló voltam. Azért persze örültem, hogy előbb érkeztem, mint ahogy a gát elkészült, és így még a folyó megszelídítése, munkára fogása előtt láthattam a Fehér Daru-hátat meg a Hármás Szurdokot. Az embernek is van történelme meg a Jangcénak is, és nem hiszem, hogy jó szívvvel tudtam volna végignézni, ahogy a kettő összecsap, és végérvényesen megváltoztatja a tájat.

A szemeszter január utolsó napjaiban ért véget. Négy hét szünet következett, ez volt a Tavaszünnep. Adam meg én oda mehettünk, ahová kedvünk tartotta. Némelyik békehadtestbeli kollégánk Japánba, Thaiföldre vagy Laoszba utazott, mi pedig a legegyszerűbb megoldást választottuk: lehajóztunk a folyón.

A Csiangjü társaság délutáni hajójára vettünk jegyet, éppen azért, mert figyelmeztettek, hogy ne tegyük. Kollégáink szerint ezeken a

járatokon nagy a kosz és a zsúfoltság, és csak a folyó mentén élő emberek használják őket. Nem állnak meg a templomoknál és más látnivalóknál, mint a turistahajók, és nem utazik rajtuk *vajkuozsen*. Ez jól hangzott - elég templomot láttam már, a Hármas Szurdok sziklái pedig pontosan ugyanúgy néznek ki minden hajóról. Leginkább a folyó hétköznapijaiba szerettem volna bepillantást nyerni.

Korábban a Csiangjü hajózási társaságot Vörös Keletnek hívták, egy Mao Ce-tungot dicsőítő dal nyomán, de időközben már a Jangcéra is betört a verseny, így jobbnak látta a társaság, ha nem emlékezteti reménybeli utasait, milyen szolgáltatást kaptak azelőtt. A hajó, amelyre felszálltunk, a *Majomkirály* nevet viselte, a *Nyugati utazás* című klasszikus regény egyik szereplője után. A könyv egy 7. századi indiai zarándokút történetét beszéli el a Tang-dinasztia idején - a Jangce mentén élő embereknek nem lehetnek rossz úti emlékeik abból a korból.

Gyönyörű délutáni napsütésben hagytuk el Fuling dokkjait; csillogott a napfény a Fehér Daru-háton. A *Majomkirály* pontosan olyan volt, amilyenre vágytunk: zsúfolt, kellemesen piszkos, és négyünkön kívül egyetlen *vajkuozsen* sem tartózkodott a fedélzetén. Négyen utaztunk együtt: Adamen és rajtam kívül Craig Simons, a Békehadtest önkéntese meg egy gyerekkori barátom, Mike Graham, aki Hszianban tanított angolt, illetve tanult kínait. A tatfedélzeten ütöttünk tanyát. Először csak ácsorogtunk a napon, és bámultuk a tájat.

A Fehér Lapos-hegy ismerős sziluettje eltűnt az első folyókanyarulat mögött, az Emeld-a-Zászlót-hegy is hamar beleolvadt a messzeségbe. Furcsa, eddig ismeretlen dombok sorakoztak a folyótól keletre. Nem tudtam a nevüket, nem ismertem a történetüket. Valahányszor elhaladtunk egy pagodával megkoronázott hegy vagy egy folyóparti falucska mellett, arra gondoltam, vajon mi minden történhetett ott. Talán ott is

megfordult Si Ta-kaj serege? Vannak-e nyomai rég letűnt dinasztiáknak? Vannak-e szépen faragott sziklák, ősi sírok? Vajon számúzték-e szomorú tekintetű, de biztos kezű kalligráfusokat ezekre a partokra? Megszoktam, hogy én állok mozdulatlanul, annyiszor álldogáltam erkélyemen, bámulva a hajókat, azon tűnődve, vajon hová igyekeznek. Most azonban én néztem a partot egy mozgó hajóról, és töprengtem, történt-e valami érdekes ott. Ekkor döbbsentem rá, hogy így láthatják az átutazók Fulingot is: egy piszkos kikötő, egy nagy, lankás oldalú hegy, egy kósza gondolat - történt-e valaha is bármi itt? -, azzal már el is tűnt a folyóparti város, más táj bukkan elő.

Megcsillant a napfény az ezüstösen sötét vízen; sólymok köröztek a hajó felett. A part közelében ingatag bambusztutajokkal vitették magukat az emberek. Szénszállító bárkák haladtak el mellettünk. A folyó felett tisztán lehetett hallani a vésők csengését a part menti kőfejtőkből, ahol homokkővet termeltek ki. Rövid időre kikötöttünk Fengtuban, amely hosszan terült el a part mentén, alacsonyan, túlságosan alacsonyan; tíz éven belül elborítja a víz. A város határában pagoda állt a dombtetőn, éppen mellette nyugodott le a nap. Egy pillanatra narancsszínben felizzott, majd lebukott a zöld lanka mögött.

Egy munkás, foga között füstölgő cigarettával, bevonta a kínai zászlót, összehajtogatta, majd eltette egy dobozba. Mike közben beszédbe elegyedett egy fiatalemberrel, aki elmesélte, hogy biológia szakra járt Pekingben, de 1989-ben részt vett a diáktüntetésekben, ezért nem folytathatta egyetemi tanulmányait. Vállalkozásba kezdett néhány barátjával, azóta hajókon használatos tűzjelző készülékeket gyártanak. Most is üzleti úton járt. - A Jangcén minden hajó a mi készülékeinket használja - mondta büszkén. Az 1989-es események résztvevői közül sokan még ekkor is börtönben ültek, de léteztek ugyanennek a fiatal nemzedéknek olyan tagjai is, akik politikai múltjuk miatt, lényegében kényszerűségből választották a viszonylag

szabadabb üzleti szférát.

A hegyek egyre magasabbra emelkedtek, és a szürkületben kékeszöldben játszó takaró borította a megműveléshez sokszor túlságosan is meredek lejtőket. Az északi parton, egy hosszú, vad hegyoldalon két, világos kőből rakott sír tűnt a szemünkbe, szorosan egymás mellett álltak - talán elég magasán ahhoz, hogy ne kerüljenek víz alá a duzzasztógát megépülése után. Fekvésük megfelelt a *fengsuj* elveinek: délre néztek, a folyó felé.

A gépházban leálltak a motorok, csak a sodrás vitte a hajót. Teljes szélcsend volt, a folyó üres, csak mi úsztunk rajta. Még a fedélzet is kiürült, egyedül maradtunk. A csendben rendületlenül sodort bennünket lefelé a Jangce. Ekkor éreztem csak igazán, micsoda ereje van a folyónak, milyen hatalmas, néma ereje! A völgyben lassan leszállt az este, mi csak sodródtunk tovább lefelé.

A két magányos sír beleolvadt a félhomályba, a hegyek sötétlőn magasodtak, háttérben a szürke égbolt, amelyen lassan megjelentek a csillagok, halványan, hidegen és távolian. Ekkor újra beindították a hajómotorokat, és a sötétség birtokba vette a tájat; mi pedig bementünk a harmadosztályú kabinunkba.

A kabinban tíz ágyat és tizenegy embert találtunk. Adam alatt egy fiatalember aludt együtt a feleségével. Kínában ez gyakori, hajón és vonaton egyaránt. A párok nem fizetnek két külön fekvőhelyért, és gyakran az együtt utazó barátok is így takarítják meg egy ágy árát. Senki nem botránkozik meg rajta, ha két fiatalember egy ágyban alszik.

A pulóverekbe bugyolált asszonyka félénknek látszott, a padlóra süttött szemmel közlekedett. Sima, fekete haja a háta közepéig ért. Társa szintén csöndes volt. Udvariasan érdeklődött, hová igyekszünk, aztán megvetette az ágyat, és aludni tértek.

A keskeny fekhelyen vékony bambuszmatrac és koszos takarók fogadtak. Nyugtalanul aludtam, és amikor kikötöttünk Vanhszienben, fel is riadtam, ahogy a város fényei beszűrődtek a

kabinba. Egy óra múlva újra elindult a hajó, és végre sikerült elaludnom, hála a hajómotor monoton duruzsolásának.

Később újra felébredtem a folyó ismeretlen sötétjében. Álmodtam, s egy pillanatig nem tudtam, hol vagyok. Otthon, Missouriban? Vagy Cseng-tuban? Fulingban? Aztán felismertem a Jangce apró neszeit. Már éppen kezdett lecsukódni a szemem, amikor meghallottam azt a bizonyos zajt.

Nyikorgás, elfojtott, mély sóhaj. Aztán egyenletes, mély levegővétel, meg valami lágy, nedves, de csöppet sem folyami nesz. Mi lehet? Nyikorgás, még mélyebb, kevésbé szabályos sóhajok. A figyelmes füleléstől egészen fölédredtem, és akkor megértettem. Adam alatt az ágyon halkán, de eltökélten szeretkezik a párocska, miközben hajónk a Szurdokok felé siklik.

Nem csaptak nagy zajt. A kínai fiatalok megszokták az apró szobákat, a zsúfolt kis lakásokat, a parkok sötét sarkaiban lopott röpké pillanatokat. Péntek estéenként tanítványaink párosával jártak le a Vu partjára. Akkor ott, a hajón, igyekeztem nem figyelni rájuk, és végül sikerült ismét elaludnom. Másnap reggel Craig elmesélte, hogy ő is ébren volt, de Adam végigaludta az egészet, nem is sejtve, mi folyik alatta. Az asszonyka továbbra is lesütött szemmel járt-kelt, majd hátrafésülte a haját, és férjével együtt felkészült, hogy Vusanban kiszálljon.

Az első szurdokot sikerült átaludnunk. Pedig állítólag a Csütang-szurdok a legfenségesebb a három közül, itt a Jangce medre alig több mint százméteresre szűkül össze a háromezer méter magas hegyek között.

A *Majomkirály* legénysége nem tudta pontosan megmondani, mikor érjük el a Csütangot, de aztán megegyeztek abban, hogy valamikor a reggeli órákban, úgyhogy korán fölkeltem, és türelmesen várakoztam a fedélzeten. Az öregek már a *tajcsi* gyakorlataikat végezték a taton. A hatalmas sárga hold hűsége

követte a hajót. A völgy itt már mélyebb volt; kopár hegyekkel és vörös sziklával viaskodott a folyó. Mike csatlakozott hozzám; megnéztük a napfelkeltét, vártuk a szurdokot, ám az egyik utastól megtudtuk, hogy nemsokára Vusanba érünk. Vagyis úgy siklottunk át a Csütangon a sötétben, hogy nem is, tudtunk róla.

- A fenébe! - fakadt ki csalódottan Mike, de aztán rögtön felderült a képe. - Végül is még kettő hátravan, nem igaz?

Vusan városát a kikötő fölé magasodó hegyről nevezték el. A hegy pedig arról kapta a nevét, hogy formája hasonlít a *vu* írásjegyre, amelynek a jelentése: boszorkány vagy varázsló. A város neve tehát: Boszorkány-hegy, és kanyargós utcáin mindenütt a Hármasszurdok vízszintjelei díszelnek, mintegy előrevetítve a megvalósítandó nagy vízi varázslatot. Amikor Mao Ce-tung 1956-ban Vusanba látogatott, látomását az *Úszás* című versében örökítette meg, amely arról szól, hogy a duzzasztógát segítségével az ember dicsőséges győzelmet arat a természet felett:

Bástyával igázzuk a Hszinek a medrét,
elzárjuk a felmeredő Vu fellegeit:
simatükrű tavat kerekít ez a gát.

(Hegedűs Géza fordítása)

A város központjában hirdetőtábla tájékoztatott az ország jövőjére vonatkozó elképzelésekről, mégpedig részletes ütemterv formájában. 2003-ban, amikor befejeződik az építkezés első szakasza, a folyó vízszintje Vusannál 52,72 métert fog emelkedni, amikor pedig 2009-ben véget ér a munka, még 40 métert. 2003-ra 37 908 embert kell új otthonba költöztetni, 2009-re pedig további 18 545-öt. A tárgyilagos hirdetményben azt is feltüntették, hogy összesen hány négyzetméternyi lakóterületet érintenek majd a változások (2003-ig 1 026 082 négyzetmétert! 2009-ig pedig további 530 094-et!). Tíz éven belül magát a hirdetőtáblát is jótékonyan elnyeli a folyam, a statisztikai adatokkal egyetemben.

Vusan klasszikus folyóparti város volt, olyan, mint Fuling óvárosa nagyobb kiadásban, cseréptetőkkal, málladozó, piszkos lépcsőkkel, sikátorokkal. A forgalom óriási, a taxik vadul dudáltak a Csing-dinasztia korában épült utcákon, de már nem sokáig. Esélyük lesz mindent újrakezdeni; az új Vusan utcái bizonyára szélesebbek lesznek, hogy jobban elférjenek az autók. Mindenesetre jó volt kószálni a városban. Két napot töltöttünk itt. A Vörös Lobogó Hotelben szálltunk meg, és bejártuk a Taning folyó feletti hegyeket.

A Taning vize hideg és tiszta, gyors zugokkal a csupasz mézsziklák között. Partjain, a sziklák felett, szénát kaszáltak a parasztok. A kötegeket összefonták, hogy fémhegyű rudakra tűzve könnyedén szállíthassák őket, és ugyanezekkel a szerszámokkal húzták le őket egészen a folyópartra. Ott aztán lapos fenekű csónakokra tornyozták a szénát, melyek a zugokon át leúsztak Vusanba, a Jangcéra. Kemény, embert próbáló utazás - az egyik csónakos erejét megfeszítve a széles evezőlapáttal kormányoz, míg a másik egy hosszú evezővel manőverez a sziklák között. A Jangcén aztán lecsorogtak Vusan városáig, ott pedig eladták a szénát a papírgyáraknak. Fáradozásukért - a lekaszált, kötegbe font, sebes folyón leszállított széna tonnájáért - negyvennyolc dollár ütötte a parasztok markát.

Egy napig túráztunk a hegyekben, olyan meredek sziklák között, hogy a Taning eltűnt a szemünk elől lent a mélyben. A parasztgyerekek sarlójukat elhajítva nevettek, ahányszor csak megláttak minket. Követtük a szénaösvényeket a sziklás, köves folyópartra, és integetve kértük a csónakosokat, hogy vigyenek magukkal. Ezt szerettük volna: a lekaszált szénával utazni a hideg, tiszta vizű Taningon, de a parasztokat sajnos kioktatták, hogy a *vajkuozsennel* jobb óvatosnak lenni, úgyhogy csak nevettek a kérésünkön, és azt mondták, túlságosan veszélyes lenne. Azért alkudozni kezdtünk az egyik csónakossal, pedig nyilvánvaló volt, hogy úgysem tudna elvinni minket, ő pedig elismerően szólt egyre

gazdagodó kínainyelvtudásunkról; mi a vidék szépségét dicsértük.

- Még hogy szép?! - húzta fel a szemöldökét. - Ez a vidék borzasztó szegény!

- De híres a táj, ezért jöttünk ide.

- Itt még út is alig van - mondta. - Nézzék csak azokat az embereket, akik ott dolgoznak a hegyekben - nagyon *hszinku*, nagyon nehéz itt az élet. Ahol ilyen hegyek vannak, ott mindig nagy a szegénység.

Megrázta a fejét, aztán eligazgatta a rakományt a csónakban. Alacsony, inas ember volt, jó harmincas, kemény tekintetű, sötét szemű, sűrű, fekete hajú. Amikor mindent elrendezett a csónakban, cigarettára gyújtott, és nekivágott a zugoknak. Csillogott a szeme, ahogy a folyót figyelte, és amikor elérte az erős sodrást, egész teste megfeszült. Arca ragyogott, úgy koncentrált, és látszott rajta, hogy örül, hiszen tökéletesen érti a dolgát. Szájában a makacs cigaretta túlélte a hegyi folyó permetét.

Másnap mégis kipróbáltuk a Taning sebes vizét, de úgy, ahogyan a turisták szokták, engedélyezett hajón, nyolcvan jüanért, idegenvezetővel. Az idegenvezető megmutatott minden sziklát, amiért fizettünk - a Buddhát Dicsérő Disznóistent, a Sárkányfejet, a Ló Fenekét és a Fekvő Szépséget. A többi turista, kivétel nélkül mindannyian kínaiak, örömükben sikongattak, valahányszor sikerült felismerniük a formákat a töredezett sziklákban. Úgy tetszett, így van ez Kína minden természeti szépségénél; mintha a természeti világnak csak akkor lenne értéke a kínaiak szemében, ha valamilyen módon az emberhez tudják kötni: ha egy hegy valamely formára emlékeztetett, netán verset írtak róla, vagy csak létezett egy ősi legenda, amely életet lehelt a kövekbe.

Az idegenvezető apró, szögletes lyukakat mutatott, amelyeket hat-hét méterrel a folyó felett a sziklafalba fúrtak. Régen deszkapalló rögzítését szolgálták, azon araszolgatva vontatták kinkeservesen a

szolgák a hajókat, árral szemben. A legenda szerint a 9. század végefelé ezen az útvonalon szállították a Tang-dinasztia ágyasának, Jang Guj-fejnek a licsit, kedvenc gyümölcsét, az északabbra fekvő Csanganba. Akkoriban a fulingi licsit tartották a legjobbnak egész Kínában. Sőt, néha még ma is Licsivárosnak hívják. Jang Guj-fej kedvéért leutazott a gyümölcs a Jangcén, aztán fel a Taningon, ami nem csoda, mert a kínai történelem Négy Tündöklő Szépsége közül ez a nő volt az egyik, az a fajta, akihez a licsi a világ végéről is eljut, és aki annyira megbabonázta bájaival Hszüan-cung császárt, hogy az egészen elhanyagolta a kormányzást, úgyhogy fel is lázadtak ellene. A császár ekkor Szecsuanba menekült, Jang Guj-fej pedig megpróbált utána menni, a katonák azonban elfogták, és kényszerítették, hogy akassza fel magát. Az összetört szívű császár száműzetésben halt meg, fia pedig már nem volt képes újra megerősíteni az uralkodóház uralmát. Három évszázados uralkodás után így omlott össze a Tang-dinasztia - végső soron egy szépasszony miatt, aki szerette a fulingi licsit.

Észak felé tartottunk a Taning folyó Kis Hármas Szurdokán át; a kristálytisza folyón csillogott a délelőtti napfény. Üres szénáscsónakok igyekeztek visszafelé, szemben a sodrással; a sekély szakaszokon vízben gázolva, a zugokon fölfelé pedig a partról, kötéllel vontatták őket a parasztok. A Pavu-szurdok szikláin visítózó, aranysárga bundájú majmok ugráltak bokorról bokorra, nagy zajt csapva.

Hajónk többször is kikötött betonmólóknál; partra szálltunk, ahol mindjárt vadonatúj gyalogutakra tereltek bennünket, és ezek mentén egymást érték a parasztból lett árusok sátrai. Mindegyikük ugyanazt kínálta: képeslap a Hármas Szurdokról, Hármas Szurdokvideó, festett kövek, mosolygó Buddha-szobrocska, hamis jade karkötő, hamis antik iránytű, hamis antik pénzérme. Tél volt, nem sok turista járt arrafelé, de úgy látszik, még így is sokkal könnyebb kenyérkeresetnek bizonyult hitvány hamisítványokat árulni, mint

szénát kaszálni és leúsztatni a folyón, tonnánként negyvennyolc dollárért. Nyáron úgyszólván tömegesen érkeznek majd a turisták. Kínaszerte, sőt világszerte folyt a reklámkampány, amely arra buzdította a turistákat, hogy nézzék meg a Hármas Szurdokot, mielőtt elárasztja a víz. A beton gyalogutakat nyilván a turistahadakra gondolva építették meg. Cinikusnak éreztem ezt a reklámot: jöjjenek, csodálják meg ezt a helyet, mielőtt elpusztítjuk! De a kampány tagadhatatlanul sikeres volt - 1997-ben Vusan megye vonzotta a legtöbb turistát Kínában.

A parasztok erőszakosan kereskedtek: kiabáltak, és valósággal az orrunk alá dugták a portékájukat. A harmadik kikötéskor már arra gondoltam, milyen pompás lesz, amikor a nagy víz majd elborítja ezeket a betonösvényeket, az árusok pultjaival együtt. Néha, amikor rossz napom volt, vagy kitört a balhé a kikötőben, Fulingban is gondoltam ilyesmit, már-már kínai Noénak képzelve magam: Jöjjenek hát a vizek, és mossanak el mindent!

De ezek a sötét gondolatok azonnal tovatűntek, amint újra a fedélzeten találtam magam, és tovább bámulhattam a fürge, tiszta vizű folyót. Tudtam, hogy el fog tűnni ez is. A Taning vize száz méterrel magasabbra fog emelkedni, szurdokai félig megtelnek vízzel, és a zúgók sem gyorsak, sem tiszták nem lesznek többé. A hatalmas, új víztározó állóvize tölti majd meg a völgyet is. A szénaszállítóknak talán sokkal könnyebb dolguk lesz, de a szemükből is el fog tűnni a csillogás.

Másnap, amikor egy másik lomha, természetes hajóra szálltunk, hogy átvigyen bennünket a Jangce nagy szorosain, még mindig nyomasztott a veszteség érzése. Megint csodaszép volt a reggel, hideg és napos, vadul csapkodott a szél a Vu-szoros sziklái között.

Elhagytuk a Hszianghszi folyót, Csü Jüan, az i. e. 3. századi költő és Vang Csao-csün otthonát. Vang Csao-csün is a Négy Tündöklő Szépség közé tartozott - őt diplomáciai okokból a hunok fejedelméhez adták feleségül, még a Han-dinasztia idején.

Lánykorában viszont ebben a folyóban mosta a zsebkendőit, vagy éppen fordítva, a zsebkendőiben mosta a folyót, míg az illatos nem lett tőlük. A folyó vizét megédesítette és illatossá tette a partját látogató szépség, ezért kapta a Hszianghszi - vagyis az Illatos folyó - nevet.

Annyi történelmet láttunk összesűrűsödni a Jangce mentén, hogy egyáltalán nem táplálhattunk illúziókat az érintetlen természetről. Minden szikla hasonlított valamire; minden mellékfolyónak saját legendái voltak; és minden hegy súlyos múltat hordott a hátán. Ennyi történés után lehetetlen volt azt állítani, hogy az új gát teljesen újfajta megsértése a természetnek: Vang Csao-csün parfümmé változtatta a folyóját, Li Peng és mérnökei pedig elektromos árammá alakítják a magukét. Bizonyos szempontból még a Fehér Daru-hát is egyfajta vandalizmus eredménye, hiszen tökéletesen ártatlan sziklára emeltek vésőt a Tang-kori hajósok, vagyis létezik valami mélyebb igazságtétel abban, hogy az emberkéz alkotta faragványok egy emberkéz alkotta gát miatt enyésznek el. A szikla feliratai éppúgy a hajósokat szolgálták, ahogy a folyó az embert, ezerféleképpen.

De egyszerűen megállítani, és tová változtatni a folyót - ez sehogy sem fért a fejembe, minden másnál jobban zavart. Önző módon nem is annyira az eltűnő szentélyek, az elsüllyedő tájak, sőt, még csak nem is az otthontalanná váló százezrek izgattak. Legjobban ennek a hatalmas állóvíznek a gondolata zavart; nem akartam látni, sem elképzelni, ahogy lelassul a Taning, a Hszianghszi és a Jangce. Csak úgy magyarázhattam magamnak, hogy az a dolguk, az a lényegük, hogy mindig sietve szaladjanak előre. Erő, lendület, túláradó életerő volt bennük, de néhány éven belül odatesz az egész.

Elhagytuk a Hsziling-szorost, és lassan beúszunk az építési területre. Valóban leírhatatlan volt a látvány. Daruk és kotróhajók százai, a parton pedig föld- és kőhalmok magasodtak. Elővettem ugyan a noteszomat, de egyetlen szót sem tudtam leírni; a

vállalkozás mérete lenyűgözött. A távolban egy hegyoldalon irdatlan, 6-7 méter magas írásjegyek harsogták: Építsd fel a Hármas Szurdok-gátat, fogd munkára a Jangcét! Nyolc sokatmondó írásjegy, de ezek sem tudták leírni, mi történik.

Csupán a hajónkat lehetett leírni. Lassítottunk, miközben az utolsó didergő utas is feljött a fedélzetre. A Népi Felszabadító Hadsereg katonái, fiatal párok, kisbabával a karjukon, öreg parasztok, leselejtezett katonai zubbonyokban. Sokan a kabinjukban maradtak, amikor áthaladtunk a Vu- és a Hsziling-szoroson, mert nagyon hideg volt, de most mindenki döbbenten állt a fedélzeten, ahogy tovasiklottunk a daruk erdeje, a teherautók százai és az irdatlan kőhalmok mellett. Sokan fényképeztek, s lelkesen mutogattak. A kínai zászló csattogott a szélben. Figyelmesen néztem az arcokat. Csodálkozást és eltökéltséget láttam rajtuk - a duzzasztógát elképesztő mérete feletti csodálkozást, és a kellő elszántságot ahhoz, hogy kibírják a hideget a fedélzeten, hogy egyetlen arasznyit se mulasszanak el a lelkesítő látványból. Még mintha a kisgyermek arcára is ugyanez a kifejezés ült volna ki.

A VU FOLYÓ

Avén halász nemigen remélheti, hogy bármit is fog. - Ilyenkor nem jó a kapás - mondja -, télen hideg van, keveset mozognak a halak. Csak azért jövök ki, mert nyugdíjas vagyok, és szórakoztat. - Mosolyog az öregember, nézi a Vu selymes, zöld vizét. Egy szikla tetején ül, mellette egy kisebb sziklának támasztva, peckesen áll a horgászbotja. Órákon át ülnek egymás mellett, az öregember és a horgászbot. A maihoz hasonló hideg napokon némák és mozdulatlanok, mint maguk a kövek, amíg a látvány egy helyben lévő pontjai - a sziklák, a bot és az öregember - egyszerre csak külön világot alkotnak, elkülönülnek a hideg, zöld víztől, amely a Jangee felé siet.

A Vu sodrásához képest minden lassúnak tűnik. A Vu torkolatánál a nagy Jangce is mintha állna, sáros vize csak vánszorog a fürge mellékfolyóhoz képest. A két folyó annyira más, hogy ilyen napon, mint a mai, összefolyásuknál éles, egyenes vonal választja el őket: a Jangce barna, a Vu pedig zöld. Mint két szoroson egymás mellé illesztett színezett üveglap a bozontos szemöldökű Fehér Lapos-hegy alatt.

A Vu hegyi folyó. Kujcsou tartomány gyéren lakott központi vidékén ered, a vad hegyek között. Keleti, majd északi irányba, Szecsuan felé folyik. Csak néhány városka van a partján, egyik sem nagyobb Fulingnál, így a Vu vize végig zöld és tiszta marad, amíg el nem éri a Jangcét. A Vu nem elég széles, nagyobb folyami hajók nem tudnak végig közlekedni rajta; hajózható szakasza több helyen tíztizenöt méteresre szűkül a száraz évszakban. Különben sem lenne értelme nagyobb járművekkel felhajózni a Vun. De még ha a fulingi Keleti Folyó negyed rakpartjáról, háta mögött a városközponttal néz is az ember abba az irányba, ahonnan a Vu érkezik, a távolban jól láthatja a kopár, meredek hegyeket. A szaggatott, csipkés tömbök kéksége elárulja, milyen távoli, vad vidék lehet a Vu felső folyása.

Minden folyónak személyisége van, megfoghatatlan tulajdonságai, amelyek jóval többek, mint a szélesség, a hosszúság vagy a folyás sebessége. Fuling két folyója annyira különböző, hogy semmi közük egymáshoz a markáns vonalon kívül, amely a Vu torkolatánál elválasztja őket. A Jangcét belakták az emberek, csatornákkal vezetik el a vizét, elterelik, gátat építenek rajta; bóják jelzik, ahol sekély, és sok ezer hajó hasítja piszkos hullámain. A Jangce Sanghajba tart. A Vu, amelynek vize tiszta, zöld és alig jár rajta hajó, a hegyekből érkezik. Az egyik folyó csupa cél, a másik csupa eredet - ez határozza meg alapvetően eltérő személyiségüket. A hatalmas, méltóságteljes Jangce fontos helyre igyekszik, a keskeny, fürge Vu pedig vad, titokzatos helyről érkezik, és őrzi annak titkait. Az ember egész nap horgászhat a partján, de a Vu nem ad semmit.

A ponty jobban szereti a lassú vizet. Rá vár az öregember meg a többi nyolc horgász, mind pontyot akarnak fogni a sziklás beszögellés mögött, ahol megtörik a folyó sodra. A zsinór olyan részre nyúlik ki, ahol a víz kissé megemelkedik, s a hullámoknak útját állja a szikla: - Félkilóstól akár négykilósig is akad erre ponty - mondja az öreg. - A városban tizenöt jüant adnak kilójáért, de mi nem áruljuk, amit fogunk, hanem megesszük. Fekete ponty is van a folyóban, ahol nagyobb a sodrás, meg sárgahal, a Vu legfinomabb hala, de azt nem lehet a partról fogni. Ötven-hatvan jüant adnak kilójáért! Nyáron fűpontyot lehet fogni, de olyankor sokkal többen horgásznak, mert jó a kapás, és egyszerre csak túl sokan leszünk.

Az öreg hatvanöt éves; tíz éve vonult nyugdíjba egy csungkingi gyárból. Vastag, szarukeretes szemüveget és piszkos, elnyútt öltönyt visel, a kor súlyától hajlott a háta. Különös ellentét mutatkozik a törékeny kis bácsika és vadonatúj, két és fél méteres, teleszkópos alumínium horgászbotta között. - Százötven jüanba került - mondja büszkén. Egyik cigarettát szívja a másik után, akárcsak a parton ücsörgő többi horgász, és némi alkoholt is érezni a leheletén. Beszél egy másik halfajról is, azt mondja, nincs annál finomabb a folyóban, de szinte soha senkinek nem sikerül kifognia. Mondja a hal nevét is, de tájszólásban beszél, nem igazán értem - mintha *szanju* lenne -, leírni pedig nem tudja. Mindegy is, a legfinomabb halaknak gyakran nincs is nevük. - Ritka, de nagyon finom - mondja. - Csakhogy a kormány védelem alá helyezte. Kilója kétszáz jüan! Ha úgy találja kifogni az ember, hogy senki sem látja, akkor elviheti, de ha más is van a közelben, vissza kell dobnia. - Nagy komolyan mondja mindezt, mintha szó szerint idézné a törvényt. Harákol, a sziklára köp, majd nézi a mozdulatlan zsinórt és a folyó nyugalmas kiöblösödését.

A *vu* írásjegy formája halványan emlékeztet egy madárra, apró bóbítával a feje búbján és kampószerű csőrrel. Az egyenes vonás a

szárnyát jelzi. Több kínai írásjegyhez hasonlóan ennek a formája is a jelentés egyik részét tükrözi: varjú. Jelenti még azt is, hogy fekete vagy sötét, és a folyó talán éppen azért kapta a nevét, mert dühös kékesfekete lesz a vize, amikor viharfelhők érkeznek a völgy fölé; súlyos árnyékuk már akkor megfesti a hullámokat, amikor még egyetlen csepp eső sem érte el a víz felszínét.

Fulingban senki sem tudja biztosan, honnan ered a folyó neve. Nyáron, amikor gyakori az eső, és folyamatosan olvad a hó a hegyekben, a megduzzadt Vu világosbarna; ilyenkor észrevétlenül keveredik el az iszapos Jangcéval. Amikor késő ősszel beköszönt a száraz évszak, barnából szürke, szürkéből sötétkék lesz, míg aztán télen keskeny, jade-zöld szalagként kanyarog a Vu, amely a gyors zugoknál tajtékosan kifehéredik.

Túl vagyunk a száraz évszak felén, de még nem jöttek meg a tavaszi esők, és a Vu már hetek óta kékeszöld. Késő délután van, a parthoz közelebbi zúgók sziporkázva csillognak a lemenő nap fényében. A horgászó öregembertől nem messze homokkő sziklák állnak ki a vízből, és két diák kőről kőre ugrálva bemerészkedik a folyó közepén álló kis szigetre. Gyönyörű hely, ahol az ember annyira közel kerül a vízhez, hogy az arcán érzi a hullámok felett löketszerű adagokban érkező hideg levegőt, a hegyek leheletét, amelyet a folyó Kujcsou tartományból hoz magával. A diákok leülnek, bámulják a tájat, hallgatják a folyót. Egy pillanatra nincs más hang a Vu közepén, csak a hullámok csobogó beszéde.

Hajó horgonyoz a diákok sziklájától nem messze, a móló közelében, ahol véget ér a Keleti Folyó negyedből a folyópartra vezető út. Fedélzetén öt férfi beszélget, nézik a naplementét. Hajójuk körülbelül huszonöt méteres, és a fedélzet félig meg van rakva vas-oxidos hordókkal. Holnap folytatják a rakodást, de mára befejezték a munkát; cigarettáznak, pihennek, és nézik, ahogy a nap lassan a látóhatár alá bukik.

Nemsokára úton lesznek Csiangjin városa felé, amely Csiangszu

tartományban van, ezerhatszáz kilométerrel lejjebb a Jangcén. Áthaladnak majd a Hármás Szurdokon, majd Kína középső vidékének síkságain és tóvidékein, végül megérkeznek a keleti országrészbe. Hét napig fog tartani az út.

- Általában nem megyünk ilyen messzire - mondja a tulajdonos. - Inkább Hunanba járunk, levisszük a hordókat, onnan pedig földpátot hozunk a porcelángyárnak. Öt nap alatt érünk oda. Tudta, hogy abban a tartományban született Mao elnök? A szülővárosától, Saosantól félóránnyira szoktunk kikötni. Nem, még sosem jártam ott. De Hunan jó, sokkal jobb az élet ott, mint itt. Fejlettebb a közlekedés meg a gazdaság. Laposabb a táj, nincs annyi hegy, mint erre. Fuling környékén nem jó a közlekedés. A legtöbb hely, ahol megfordultam Kínában, fejlettebb, mint Fuling.

A férfi negyvenhárom éves. Ha nem beszélgettem volna vele, ki nem találtam volna, hogy az övé a hajó. Piszkos, szürke öltönyt visel tornacipővel, és a fedélzeten guggolva szívja a Mennyei Hangot, abból is az olcsó, négy-jüanos fajtát, ami a fulingi *laopajhszing* - szó szerint Régi Száz Név -, vagyis az egyszerű emberek cigarettája. Piszkos a keze. A válla széles és erős. Az a fajta főnök, aki mindenre odafigyel; irányítja a rakodást, elkíséri a Jangcén a legénységet alkotó nyolc munkást. Látszik, hogy közel áll az embereihez, úgy viselkedik, mint aki közéjük tartozik, egyenrangú velük - szinte vonakodik elismerni, hogy az övé a hajó. Az emberei csöndes tiszteletet tanúsítanak iránta, és ha idegennel akadnak össze, inkább csak a főnök beszél.

- Két emberem tud kormányozni - mondja. - Jómagam nem tudok hajót vezetni, de két kormányos éppen elég. Amíg az egyik dolgozik, a másik pihen. A hajót sokkal nehezebb irányítani, mint az autót. Az autóvezetést két-három hónap alatt el lehet sajátítani, de a folyón öt évig kell tanulni, mire az ember leteheti a vizsgát. Tízezer jüanba kerül az engedély. Azért ilyen drága, és azért ilyen szigorúak a feltételek, mert a hajóval nem hibázhat az ember; a kis tévedés is

nagy veszélyt jelenthet.

- A Hármas Szurdok nem annyira veszélyes, ha az ember érti a folyót. Aki nem ismeri, annak nehéz, de mi sokszor átkeltünk rajta. Olyan sokszor, hogy nekünk már nem is túl érdekes. A táj persze szép, de rengetegszer láttam.

Szavai egy másik, híres hajós sok-sok éve papírra vetett szavait juttatják eszembe: „Most, hogy már jól beszéltem ennek a víznek a nyelvét, és úgy ismertem minden apró részletet a nagy folyó partjain, mint az ábécé betűit, bizony igen értékes tudásra tettem szert. De valamit el is veszítettem. Valamit, amit soha többé nem szerezhetek vissza. Minden, ami bájos, szép vagy költői volt a fenséges folyamban, örökre elveszett a számomra!”

És biztos, hogy Mark Twain, aki a maga korában ugyancsak fájlalta, hogy keresztgátak épülnek a Mississippin, most még szomorúbban látná, hogy egy ilyen folyót, mint a Jangce, irdatlan betonfalak mögé szorítanak. Ez a fulingi hajós azonban csak hajós akar lenni; őt a hajózás érdekli, nem pedig a folyó titkai, történelme vagy költészete. Megvonja a vállát, amikor a duzzasztóról kérdezem; az ő munkájára nem lesz különösebb hatással. Legfeljebb annyi változik, hogy az új zsilipeket kell majd használniuk. A nyolclépcsős rendszeren csak hat-hét óra alatt lehet átjutni, de ez sem lesz baj. Különbösen is, aki ilyen utakra jár, annak ugyanannyiszor kell megküzdenie a folyóval, ahányszor békésen sodortatja magát a hullámokkal. Ez a hajós a maga módján havonta egyszer megszelídíti a Jangcét, így a nagyszabású folyamszabályozás legfeljebb elismerést válthat ki belőle.

- Nagyon nagy gát az - mondja. - Látta már? Amióta elterelték a folyót, csodálatos dolgok történnek ott. Most egy ilyen formájú csatornán jutunk át...

Ujjával a fedélzetre rajzolja az elterelt víz új csatornáját, a kiszáradt medret, az építési területet. A többiek érdeklődve figyelik. A nap lebukott a nyugati hegyek mögé, egyre hűvösebb a levegő.

Errefelé most nincs más hajó a Vu vizén, melyet bíbor árnyalattal fest meg az alkonyi fény.

A hajókabin fehér deszkái világítanak a fogyatkozó fényben. Az emberek tovább beszélgetnek, a főnök pedig elmeséli nekem, hogy hosszú évekig a helyi tévétársaság technikusaként dolgozott: - Szerettem a munkámat - mondja. - Jó körülmények között dolgozhattam, de a fizetésem nagyon kevés volt, ezért határoztam el, hogy valami másba kezdek. 1993-ban vettem ezt a hajót, több mint négyszázezer jüanért. Az ilyen hajók tulajdonosai általában függetlenek, mint én is, *tanvej* nélkül, ők döntenek el, hová mennek, és mennyi idő alatt járják meg az utat. Ez jó, mert szabadok vagyunk. Havonta rendszerint egy utat teszünk meg, aztán kicsit pihenünk Fulingban. Mi idevalósiak vagyunk. Jó, hogy megismerhetjük Kína más vidékeit is, de az otthonunk itt van.

Széles mozdulatot tesz kezében a Mennyei Hang cigarettával - a Keleti Folyó negyed dombjai, az Emeld-a-Zászlót-hegy elhalványuló kék tömbje, a belváros szürke épületei és a bennük gyúló kora esti fények felé. A rakoncátlan Vu sötét zúgóin narancsszínű fények csíkjai cikáznak, megvilágítják a barna Jangcéba siető tiszta, hideg vizet, amely aztán keletnek halad tovább a nagy folyammal - átkel a Hármás Szurdokon, elszalad Mao szülőföldje, Csiangjin mellett, ahol hajósaink majd kikötnek a következő út végén, elhagyja Sanghajt is, míg sáros torkolata össze nem ér a Keletkínai-tenger tágas vizeivel.

ÖTÖDIK FEJEZET

Ópiumháborúk

Teng Hsziao-ping haláláról egyik tanítványomtól, Anne-től értesültem. Éppen akkor érkeztem vissza a vakációról, a száraz évszak közepén. A Vu alacsonyan állt. A gyerekek sárkányt eregettek a folyóparton - a Tavaszünnepe után Kínában mindenütt ez volt a szokás.

Február huszadikát írtunk. Észrevettem, hogy félárbocra eresztették a főépületen a kínai zászlót, de nem izgatott különösebben, miért, amíg le nem mentem a kulcsomért Anne-hez. A földszinten lakott, és őt kértem meg, hogy a távollétemben vigyázzon a lakásomra.

- Hallotta, mi történt? - kérdezte Anne.

- Itt az iskolában?

- Nem, Pekingben. Meghalt Teng Hsziao-ping.

- Sajnálom. Mikor történt?

- Tegnap. Ma délben mondták be a tévében. Amikor meghallottam, majdnem elsírtam magam.

Mosolyogva beszélt, de kínai mosollyal, amely a mélyebb érzések leplezésére szolgál. Ez a mosoly sokféle érzelmet el tud rejteni: fájdalmat, haragot, szomorúságot. Amikor így mosolyogtak kínai ismerőseim, úgy éreztem, mintha szorosán összefogták, és valami titkos helyre tuszkolták volna be az érzelmeiket; de néha elkaptam egy szemvillanást, egy árnyékot a száj szögletében, egy szomorú ráncot a homlok közepén. Anne-nek magas arccsontja, mély gödröcskéi voltak, és aban a pillanatban nagyon is jól láttam, ahogy átvonul az arcán a szomorúság.

- Kedden lesz a temetés - mondta. - Az összes óránk elmarad.

- Szép hosszú élete volt.

- Kilencvenhárom évet élt. Azt hiszem, ma mindenki szomorú Kínában. Különösen itt, Szecsuanban. Ugye, tudja, hogy Teng Hsziao-ping szecsuani volt?

Újra elmosolyodott, de a gödröcskéi körül eltűnt a szomorúság, hogy átadja a helyét a büszkeségnek. Megköszöntem, hogy vigyázott a lakásomra, és indultam az emeletre.

Anne matematikaprofesszor apjára gondoltam, aki nyolc évet töltött egy szecsuani szénbányában a kulturális forradalom idején. Tudtam, hogy Teng Hsziao-ping hasonló megpróbáltatásokon ment keresztül. Kétszer is áldozatul esett a tisztogatásoknak, a fia pedig egész életére béna maradt, miután tisztázatlan körülmények között kiesett egy emeleti ablakból, miközben kihallgatták a vörösgárdisták. De Teng mindent túlélte, mindent kibírt, és végül ő vezette ki az országot a kulturális forradalomból, megmentve a jövőnek sok olyan embert, mint Anne apja.

Az újkori Kína vezetői közül egy sem hasonlít Tengre. Szerény megjelenésű, alacsony ember volt Teng, fiatalon sem jóképű, mint Csou En-laj vagy Mao Ce-tung. Csungkingtól északkeletre, vidéken nevelkedett, ez magyarázta paraszti ízlését és szokásait. Vérbeli köpködő hírében állt, legalábbis külföldön; minden róla szóló tudósításban szerepelt, hogy még a kiemelkedően fontos találkozásokon is szeret hangosan és nagyokat köpni. Képes volt ugyanakkor „keserűt enni”, ahogy a kínaiak mondják, vagyis elviselni mindenféle nehézséget, és gyakorlatias, keményfejű intelligenciájának köszönhetően sikerült elkerülnie a katasztrófát, amely Kínára várt volna, ha időben le nem tér az államilag irányított tervgazdaság útjáról. Egy másik jellemvonása: a bántó nyersség vezethetett részben oda, hogy 1989-ben olyan kíméletlenül verték szét a demokráciáért tüntetőket. Ami jó és rossz lehet a szecsuaniakban, abból igen sok világosan megmutatkozott Teng Hsziao-ping jellemében.

Diákjaim közül sokan születtek Kuanganban, vagyis azon a

vidéken, ahol a pártvezér felnőtt. Az első szemeszter alatt egyszer azt a feladatot adtam a harmadikosoknak, köztük Anne-nek, hogy írjanak példaképükről. Azt a tizenegyet nem számítva, aki valamelyik családtagját választotta, a következő eredmény született:

Heten írtak Mao Ce-tungról. Négyen írtak Teng Hsziao-pingről. Négyen Csou En-lajról írtak. Hárman Napóleont választották, mert „ő zúzta szét Európában a feudalizmust”.

Egy hallgató Kung Fan-szen munkásmártírt választotta, aki Tibetben halt meg.

Egy hallgató George Washingtonról írt.

Egy hallgató Nathan Hale-t választotta mint „amerikai forradalmár”-t. Egy hallgató Muhammad Alit választotta.

Kifejezetten kedvelték a forradalmárokat. Tulajdonképpen Muhammad Ali, aki feladta pályafutását, hogy a vietnami háború ellen tiltakozzon, szintén közénk sorolható. Alit én is csodálom, de annál jobban zavart, hogy olyan sokan tekintik példaképüknek Mao Ce-tungot. Wendy, az osztály egyik legokosabb diákja így írt:

Bár Mao felelős a Nagy Kulturális Forradalomért, nem tagadhatjuk nagy eredményeit. Mindenki tudja, hogy nincs tökéletesen tiszta arany, nincs tökéletes ember sem. Ezért dialektikusan kell néznünk a dolgokat. Ő Kína megmentője és „Vörös Napja”, és az én hősöm is ő.

Seth hasonló tartalmú fogalmazást adott be:

Természetesen Maónak sok tévedése volt, de egy szépséghiba még nem homályosítja el a jade ragyogását. Ma is tiszteli őt a kínai nép. Teste elvegyül a kínai anyafölddel. Megállapíthatjuk, hogy ha nincs Mao, a kínai forradalom sokkal gyengébb lett volna. Úgyhogy én azt hiszem, Mao teljesen megérdemel egy méltó

helyet a világtörténelemben. Attól tartok, csak Lenin és Churchill lehet hozzá fogható.

A tanítás rákényszerített, hogy szinte személyes viszonyba kerüljek elhunyt kínai vezetőkkel, ami elég furcsa, ha arra gondolok, hogy életem első huszónhét évében semmit sem jelentettek számomra. Most viszont lépten-nyomon beléjük botlottam: a főiskola könyvtárának bejáratánál egy egész falat foglalt el Mao kézírása, a tantermekben kifüggesztett képmása várt, a taxisok pedig Teng-képet akasztottak belső visszapillantó tükrükre. Tanítványaim állandóan kínai politikusokról beszéltek, fogalmazásaikat telezsúfolták Mao-idézetekkel, és gyakran hivatkoztak Teng Hsziao-pingre vagy Csou En-lajra. A fulingi ember számára az említettek jóval többet jelentettek egyszerű politikai vezetőknél. Jómagam szintén kezdtem erős érzelmekkel viszonyulni hozzájuk. Olyan volt, mintha kívülállóként egyre inkább öltre mennék azokkal az istenekkel, akiket egy idegen nép imád.

Maót különösen utáltam. Ez persze egyáltalán nem szokatlan egy *vajkuozsen* részéről; az idegen embernek van a legkevesebb oka Maót kedvelni. A kínaiak főleg azért szerették, mert arra buzdította őket, hogy legyenek büszkék önmagukra és hazájukra, de a külföldiek szemében ez a büszkeség tartalmatlan volt: csak tudatlanság, sovinizmus és szemfényvesztés táplálta. Fulingban bőven volt módom megutálni Mao hájas, önelégült ábrázatát, mert úton-útfélen a képmásába ütköztem, de ugyanúgy irtóztam lényegre törő mondásaitól és kerek, tanulságos elméleteitől is, amelyeket olyan könnyen meg lehetett jegyezni. *A bolond, aki elhordta a hegyet* című történetét, diákjaim egyik kedvencét, valósággal meggyűlöltem. Nagyon egyszerű mese volt egy öregemberről, aki egy hegy mellett lakott, és mert útban volt neki a hegy, megpróbálta rábeszélni a falubélieket, hogy segítsenek neki arrébbtolni. Erre kioktatták, hogy a hegyet nem lehet megmozdítani! De hiába csúfolódtak, az öregember makacs volt és kitartó. Addig lapátolta

nap nap után egyedül a földet, míg szabályosan el nem hordta az egész hegyet, és a falubelieknek be kellett látniuk, hogy tévedtek.

Talán gyerekeknek szórakoztató mese lehetett volna, de Mao efféle képtelenségekre építette gazdaságpolitikáját, amely emberek százmillióinak életét határozta meg. 1958 és 1961 között, a Nagy Ugrás politikájának jegyében bizony öregembereknek kellett hegyeket elhordaniuk: a parasztok vasat olvasztottak a hátsó udvarban, hogy Kína ipari termelése megelőzze Nagy-Britanniáét, aminek az lett az eredménye, hogy hatalmas területeken irtották ki az erdőket, és az emberiség ismert történetének legrettenetesebb éhínsége pusztított az országban, sok millió (valahol 30 és 45 millió között) emberéletet követelve. Mégis, alig négy évtizeddel később tanítványaim arról írtak, mennyire lelkesíti őket a történet a bolondról, aki elmozdította a hegyet. Valahányszor újra találkoztam vele a fogalmazásokban, összerándult a gyomrom, és a legszívesebben odaírtam volna a lap szélére: hagyd a hegyet, te ostoba vénember! Természetesen türtőztettem magam, ahogy arra is kínosan ügyeltem, nehogy hallgatóim megtudják, mennyire gyűlölöm Mao Ce-tungot.

Csou En-laj - a legkülföldibb kínai istenség - valóságos rejtély volt számomra. Pedig ő örvendett a legnagyobb tiszteletnek. Országos felmérések tanúsították, hogy a fiatalok szemében ő számít a legnagyobb hősnek. Csodálták, mert kiváló diplomata volt, és mert mérsékelni tudta a kulturális forradalom okozta rombolást. Mindez természetesen igaz: Csou En-laj képességei kétségtelenül mély benyomást tettek minden magas rangú külföldi tárgyalópartnerre, akivel valaha is találkozott, sőt az is nyilvánvaló, hogy a vörösgárdisták sokkal nagyobb kárt tettek volna, ha Csou En-laj nem fékezi meg őket a legfontosabb területeken. Teng Hsziao-pinggel ellentétben ugyanakkor Csou soha nem foglalt állást nyíltan a rombolással szemben. Az örület csúcspontján ő is ott állt az emelvényeken, és a tömegrendezvényeken a többi fanatikussal

együtt rázta a Vörös könyvet.

Valami kellemetlenül síkosat éreztem a jellemében - jóképű volt és okos, és nagyszerűen tudta menteni a bőrét. Valami azt súgta, hogy egy érett politikus, aki a kulturális forradalom alatt mindvégig meg tudta őrizni magas beosztását, nem lehetett igazán jó ember, ahogy egyetlen felnőtt németről, aki szép karriert futott be a náci időkben, sem lehetne elmondani, hogy ne lett volna bizonyos fokig bűnrészes. Kínai szemmel persze túlzott egyszerűsítésnek hatott volna ez a magyarázat. Ők inkább afféle Oskar Schindlernek látták Csou En-lajt - olyan embernek, aki felismerte, hogy rossz a rendszer, és belülről munkálkodott azon, hogy tompítsa káros hatásait. Van valami pragmatikus hősiesség az ilyen alakokban, márpedig a kínaiak mindig is pragmatikusak voltak, sokkal inkább, mint a nyugatiak.

Nekem mindenesetre sokkal rokonszenvesebb volt Teng Hsziao-ping pragmatizmusa. Neki szintén bőven volt hibája - vezető szerepet vállalt az ötvenes évek végén zajló jobboldallelens kampányban, amikor Mao megerősítette uralmát, és ugyancsak Teng volt az, aki 1989-ben jóváhagyta a tiltakozó mozgalmak brutális elfojtását. De ő legalább képes volt eltérni a párt irányvonalától; ezt bizonyítja, hogy a talpnyaló Csou En-lajjal ellentétben nyíltan bírálta a kulturális forradalmat. Meg is bűnhődött érte: kizárták, családját is megbüntették, a fiát pedig kilökték egy emeleti ablakból. A rosszul időzített kritika nem vallott ügyes politikusra, de Tenget nem önmagáért érdekelte a politika. Ő is nagy túlélő volt, de egészen másként, mint Csou Eh-laj. Tetszett nekem ez a vonása, legjobban pedig azért kedveltem, mert személyiségében tükröződött az a szívósság és az az egyenesség, amit a legjobban csodáltam a szecsuanai emberekben. Teng Hsziao-ping volt az egyetlen kínai isten, akit sikerült megértenem, ezért a halála engem sem hagyott egészen hidegen.

A következő kedden délelőtt, a pekingi Népi Gyűlés csarnokában tartották az ünnepélyes gyászszerartást. A Kínai Központi Televízió élőben közvetítette, és az ország összes munkahelyi kollektívájának végig kellett néznie a ceremóniát. Mindenhol félárbocra eresztették a zászlót. Tíz órakor, a szerartás kezdetekor országszerte meggyászolták Tenget, ami abból állt, hogy három percig folyamatosan szóltak a gyárszirenák, a hajókürtök, dörögtek a hadihajók, dudáltak a taxik, a teherautók és fütyültek a vonatok. Kínában ezt sokkal könnyebb volt megszervezni, mint egy egypercnyi néma tiszteletadást.

A délelőtti órák elmaradtak. Az angol tanszék összes hallgatója és tanára az egyik előadóteremben gyűlt össze, hogy megtekintse a ceremóniát. A tanárok elöl, Adam meg én viszont hátul helyezkedtünk el, mert nem tudtuk, ilyen esetben mi a helyes viselkedés, és nem akartuk felhívni magunkra a figyelmet. A folyóról felhallatszott a hajókürtök hangja, miközben ünnepélyesen álltunk és vártunk mindannyian.

A teremben Csang párttitkár irányította az eseményeket. A tévéközvetítésből merítve az ihletet éles hangon utasította a hallgatókat és a tanárokat, mikor mit tegyenek: amikor a tévében felálltak a magas méltóságok, mi is úgy tettünk, és akkor görnyedtünk hétrét, amikor ők. Együtt hajoltunk meg derékből háromszor és lassan, aztán Csang párttitkár azt mondta, hogy hallgassuk ülve a gyászbeszédet.

Csiang Cö-min elnök beszéde ötven percig tartott. Eleinte teljesen össze volt törve, törölgette a szemét, rázta a zokogás. Láttam, hogy a hallgatók közül is többen sírnak. Hátul néhány elsőéves fiú kuncogni kezdett, de rögtön abba hagyták. A többség megőrizte a hidegvérét, és tíz perc múlva már mindenki csak egyszerűen unatkozott. Kopácsolás hallatszott, a munkások újra dolgozni kezdtek az új kollégiumi szárnyon. Arra gondoltam, Teng a különféle megemlékezések közül ennek örült volna a legjobban: a lankadatlan

kopácsolás lett volna a legszebb főhajtás, mert azt jelezte, hogy újabb épület emelkedik az országban.

A gyászszertartás után Adam meg én Liu tanárnővel együtt indultunk hazafelé. Tanszékünkön a legrangosabb tanárok közé tartozott; ötvenhárom éves volt, és Vej párttitkárnak, vagyis az egész főiskola legelső pártkáderének a felesége. Ugyanabban a házban laktak, mint mi, a harmadik emeleten, de Teng temetése napjáig csak elvétve váltottam szót Liu tanárnővel, mert ő is, akárcsak a többi káder, szemlátomást kissé feszélyezve érezte magát a társaságunkban. De aznap, ki tudja, miért, beszédes kedvében volt, és miközben megkerültük az üres krocketpályát, sok mindent elmondott magáról.

- Szinte egyidős vagyok az Új Kínával - mondta. - Hatéves voltam, amikor megszülettem. Végignéztem, ahogy felnőtt; egyszerre voltunk fiatalok. Bizonyára hallottak róla, hogy a felszabadulás utáni első években egymást érték a politikai kampányok. Főleg az 1960-as és 70-es években. Akkoriban mindig napirenden volt valamilyen politikai kampány.

Odaértünk a házhoz. Liu tanárnő a gyász jeleként fehér papírvirágot viselt a mellén, azt gyűrögette, amikor megálltunk a kapuban. Merev, üres mosollyal nézett fel rám, de könnyek csillogtak a szemében.

- Csak akkor lett vége a politikai kampányoknak, amikor Teng Hsziao-ping került az élre - mondta. - Nagyon örültünk neki.

Néhány másodpercig kereste a szavakat. Némán küzdött a sírással, de a makacs, már-már kicsorduló könnyek ellenére megőrizte az arcára fagyott mosolyt. Aztán gyorsan összeszedte magát.

- Most már annyi szabadság jut nekünk - suttogta szinte vadul. - Annyira szabadok vagyunk! Nagy, nagy ez a szabadság.

Kínomban bólítottam, mintha érteném. Nem nagyon hittem, hogy ezen a főiskolán valódi szabadságról lehetne beszélni, bár

tudtam, máshogyan vélekednék, ha átéltem volna a kínai kulturális forradalmat. És talán módosítaná az álláspontomat az is, ha a főiskola legmagasabb rangú pártkaderének felesége lennék. Tisztában voltam vele, hogy gondolataim egy csöppet sem illenek a helyzethez, de nem tudtam elhessegetni őket.

Liu tanárnő megérezhette ezt - és hogy elsősorban nem azért kételkedem, mert más fogalmaim vannak a szabadságról, hanem azért, mert el sem tudom képzelni a kínai közelmúlt borzalmait.

- Nem tudhatja, milyen volt régen - mondta. - Akkoriban nagyon kevéssel kellett beérnünk. Fél *csin* hússal. - Éhesen mondta ezt, egyenesen a szemembe nézve. Egy *csin* nagyjából fél kiló.

- Fél *csin* hús járt egy hónapra - folyüatta. - És mellé havonta huszonhét *csin* rizs. Ennyi, nem több. Huszonhét *csin* rizs! Tudja, milyen kevés az? Manapság egy hét alatt megehet ennyit egy család, de nekünk egyhavi adagunk volt. Egy teljes hónapig ki kellett tartania! Örökké éhesek voltunk. - A gyomrára szorította a kezét; még mindig könnyes volt a szeme. Rádöbbsentem, hogy az igazi éhséget még nehezebben tudom elképzelni, mint azt, hogy a Fulingi Tanárképző Főiskolára beköszöntött szabadság fölött örvendezzek.

- Amikor végeztem - folytatta Liu tanárnő -, egy isten háta mögötti vidékre küldtek. Közel volt a Vu folyóhoz, szinte már Kujcsounál. Paraszt lettem. Tudnia kell, hogy Csungkingban nőttem fel, nem falun. Soha nem voltam paraszt. De nem mehettem haza. Három évig túrtam a földet, aztán három évig dolgoztam egy falusi iskolában. Középiskola volt. Olvasni tanítottam a gyerekeket.

- El sem tudja képzelni, milyen idők jártak akkoriban! Csiang Csing - sisteregve ejtette ki a nevet, ahogyan másoktól is hallottam már -, Csiang Csing, Mao felesége azt mondta, nem kell tanulni, nem kell megtanulni az ábécét. Nincs szükség az ábécére! - Ezt többször megismételte, haraggal, emeltebb hangon. Érezhette, hogy furcsán hangzik, amit szinte sírva mond, de nem tudta másként kifejezni, milyen érzés lehetett egy tanult, városi nőnek falun,

milyen lehetett tanítónőnek lenni úgy, hogy nincs mit tanítani. Most sem tudta szíve szerint megosztani velünk, milyen lehet ötvenhárom évesen még mindig küzdeni a temérdek, elpocsékolt idő emlékével. Csöndben álltam, Adam is hallgatott. Úgy éreztem, mondanom kell valamit. Azt kérdeztem Liu tanárnőtől, miben különbözött Teng Hsziao-ping temetése Maóétól, ami 1976-ban volt.

- Akkor minden *tanvej*ben gyászbizottságot kellett alakítani. Fehér ruhát viseltünk, koszorúkat fontunk, és a gyász egy egész álló hétig tartott. Mindenki a temetésért dolgozott. Diákok, tanárok, munkások, parasztok csak erre készültek. Minden más munkát leállítottak. Most teljesen más a helyzet.

Körbemutatott, egy mozdulatba foglalva a főépületet, a várost, a hajókat a folyón.

- Ez olcsó!

Mintha köpte volna a szót; aztán megtörölte a szemét, és belépett a kapun. Abba az öt percbe több érzés sűrűsödött, mint amennyit egyébként két hét alatt meg szoktam tapasztalni, ha a fulingiakkal folytatott összes beszélgetésemet beszámítom, akkor is. Másnap összefutottam vele az utcán; mosolygott, de mint azelőtt, most sem kívánt szóba elegyedni velem. A következő másfél év alatt egyszer sem folytattunk komolyabb beszélgetést.

A szemeszter első hat hetében az összes harmadéves hallgató hazament falujába tanítási gyakorlatra, így hetente csak négy órát kellett tartano Elsőéveseknek tanítottam angol társalgást, így igazán könnyű volt a felkészülés. A munkám legfeljebb heti öt órát vett igénybe.

Ekkor már Adam is, én is igyekeztünk minél kevesebb időt együtt tölteni, bár továbbra is mindennap találkoztunk legalább egy étkezésnél. Mindig vigyáztunk rá, hogy ne támaszkodjunk túlságosan egymásra, ami a Békehadtest Kínában dolgozó önkénteseinek legáltalánosabb hibája volt. Az idegenek nincs

könnyű dolga egy szecsuanai kisvárosban, természetes tehát a kísértés, hogy a külföldiek a maguk közösségébe húzódnak vissza - akkor is, ha ez a közösség csak két tagból áll.

Így azonban könnyen elszalaszthattunk volna mindent, amit a város kínált, és gyorsan megromolhatott volna a barátságunk is. A Békehadtestnél többnyire szót értenek egymással a párosok, de mindig akad kivétel, sőt olykor látványos összeférhetlenség is. Előfordul, hogy egy év után már szóba sem áll egymással két munkatárs. Mi ketten azonban a fulingi viszonyok között is meg akartuk őrizni a jó kapcsolatot, ezért mindenképpen törekedtünk az egyensúlyra: legyünk barátok, de ne fojtsuk meg, támogassuk, de ne nyomjuk agyon egymást.

Valószínűleg megkönnyítette a dolgunkat, hogy sok tekintetben hasonlítunk. Adam minnesotai, én Missouriból származom; mindketten a keleti parton jártunk egyetemre, mindkettőnk szülei főiskolai tanárok, mindketten éltünk már külföldön. És mindketten függetlenek voltunk - ami döntőnek bizonyult. Ráadásul mindketten hajlamosak vagyunk analitikus módon gondolkodni, és a leggyakrabban így próbáltunk megbirkózni Fulinggal. Eszmecseréink elemző jellege sokat segített, hogy megértsük, miért éppen úgy történnek a dolgok, ahogy.

Az együtt töltött idő nagy részében azonban azt tettük, amit a kínaiak *csujniunak* hívnak, ami nagyjából annyit tesz: játssza a bikát. Régi történeteket meséltünk egymásnak, beszélgettünk sportról, hülyéskedtünk, és közben megalkottuk saját fulingi mitológiánkat: olyan helyszínek szerepeltek benne, ahol gyakran megfordultunk, és azok az emberek, akikkel nap mint nap találkoztunk. Így például a Patkánylány, Jackson, Balszem, Másolónő, a Klub, a Karaoke Hajó vagy a Hepatitis B Borbélyüzlet. Senki más számára nem lett volna semmi értelmük, ahogy az egymás közt használt sajátos nyelvezetnek sem. Tulajdonképpen négy nyelvet használtunk: a kínait; a különleges angolt, amelyet

lassan, tagoltan beszéltünk, hogy tanítványaink megértsenek; a rendes angolt, ha nagy ritkán olyan helyre vetődtünk, ahol rajtunk kívül más *vajkuozsen* is volt; és a fulingi angolt, amit kizárólag egymás között használtunk. Fulingi angolunk a korábbi életünkben felszedett szlengből, az együtt kreált helyi magánmitológiából, valamint egyfajta egyszerűsített kínaiból volt összegyúrva: a hasznosnak ítélt kínai szavakat vagy fordulatokat hanglejtés nélkül és gyakran angolos 's' többes számmal megtoldva alkalmaztuk (a kínaiban nincs többes szám, és egyetlen szó sem végződik 'sz' hangra). Fulingi angolunkban a *kuanhszi* azt jelentette, „kapcsolat”; a *hsziaocsie* „fiatal nők”-et; a *mafan* pedig azt, hogy „probléma”. Ha ilyen sok időt tölt együtt két ember, biztos, hogy kialakítják saját külön nyelvüket, és ennek a nyelvnek fontos része az, hogy sok mindent már mondaniuk sem kell.

E kimondatlan felismerések közé tartozott, hogy levegőre van szükségünk, ezért a második szemeszter elején még inkább függetlenítettük magunkat egymástól. A nyelvtanulásra koncentráltam, és igyekeztem egyre több időt tölteni a városban, amely már nem is volt olyan félelmetes. Rájöttem, hogy érdemes olyan helyeket keresni, ahová később rendszeresen visszatérhetek, mert ha csak céltalanul kószálok, nagyobb feltűnést keltek, és a járókelők állandóan rám kiabálnak. Okosabb volt mindig ugyanoda visszajárni, mindenhová hetente ugyanazon a napon és időpontban, mert így apránként megszoktak, és könnyebben beszédbe elegyedtek velem.

Sokszor megfordultam a Déli Hegykapu-parkban, ahol jókat lehetett beszélgetni Ko Hszen-longgal, a fotóssal. Dialektusban beszélt, de nagyon türelmes volt; hetente háromszor-négyszer társalogtam vele, aztán mentem tovább a Vangcsou Parkba, Fuling legmagasabb pontjára.

Ebben a parkban működött egy kellemes kis teaház, ahol egy tea mellett szívesen forgattam a tankönyvemet. Az egyik felszolgáló

hsziaocsie, Szung Fu-zsung, nagyon kedvesen bánt velem, és más lányok is dolgoztak ott, akiknek a nevét sosem tudtam meg. Ugrattuk egymást, és a lányok olyan szavakra tanítottak, amelyeket nem lett volna szabad ismernem. Mindig ártatlan képpel ejtettem ki őket, mintha fogalmam se volna, mit jelentenek; ilyenkor a *hsziaocsiék* a szájuk elé kapták a kezüket, és nagyot nevettek.

Lassan rájöttem, hogy egy ilyen helyen, mint Fuling, nem is olyan nehéz megtanulni a beszélt nyelvet, ha megvannak az alapok. Senki nem beszélt angolul, de az emberek annyira kíváncsiak voltak a *vajkuozsenre*, hogy minduntalan odajöttek hozzám, és amint megindult a beszélgetés, kifogyhatatlannak látszott mind az érdeklődésük, mind a türelmük. Nyelvtanulási módszerem legfontosabb eleme egyszerűen az volt, hogy elérhető voltam: ott ültem a teaházban a könyvemmel, és aki csak elment az asztalom mellett, mind megállt, mert kíváncsi volt rá, mit olvas a *vajkuozsen*. Szóba elegyedtünk, és ha érdekes volt a beszélgetés, akár fél órát is eltarthatott, aztán megint megállt valaki. Általában három órát maradtam; a *hsziaocsiék* mindig újratöltötték forró teával a csészémet. Minden alkalommal legalább egy tucat emberrel beszélgettem. Kínaiul tanított a város.

A teaház fölött karaokebár volt, ahol prostituáltak várták a kuncsaftokat, így olykor az emeletre igyekvő fiatalemberek is az asztalom mellett haladtak el. Sokszor már be voltak rúgva; falkában, cigarettázva közlekedtek, és mindig maguknál tartották a csipogójukat. Néha megálltak nálam beszélgetni, de az esetek többségében gyorsan rájöttem, hogy csak kötözködni akarnak a *vajkuozsennel*; ilyenkor úgy tettem, mintha nem érteném, mit mondanak, mire ők kinevettek, és odébbálltak. Szung Fu-zsung mulatott ezen, és amikor a fiatalemberek távoztak, megbeszéltük, nekem mi nem tetszett bennük. Íme, még egy fontos felismerés, amit szintén ekkortájt szereztem: *vajkuozsennek* lenni azért is előnyös, mert senki sem tudja, mennyit ért az ember.

Időközben már túljutottam a vonatozást meg a köszönéseket taglaló részekben, és nyelvkönyvemben immár a kínai történelemről és politikai témákról szóltak a leckék. Kínai kiadású tankönyv volt, erőteljes politikai felhangokkal, ami érdekessé tette az órákat, mert a szókincs hasznos volt, és egyúttal tanáraink reakcióit is megfigyelhettem. Az egyik leckében két kínaiul tanuló amerikai diák fiktív párbeszéde szerepelt. Egyikük azt kérdezi, hogyan lehet Kína demokratikus ország, ha egyetlen párt vezeti. John, a másik diák így felel:

Miért ne érhetné el a demokrácia magas fokát egy olyan ország, amelyet egy párt vezet? A Kínai Kommunista Párt a társadalom minden csoportjának érdekeit képviseli, és a kínai nép széles körű demokratikus jogokkal bír.

Amikor ezt a leckét vettük, Kung tanár úr megállt, a szövegre bökött, és kijelentette: - Ezzel nem mindenki értene egyet.

Azt válaszoltam, nem sokat tudok ezekről a dolgokról, bár a legtöbb amerikainak megvan a maga véleménye a kínai politikai berendezkedésről.

- És mit gondol a legtöbb amerikai? - kérdezte.

- A legtöbb amerikai azt gondolja, hogy Kína nem demokratikus ország.

Egyetlen hallgatónak sem mondtam volna ilyet, és a városban sem mertem volna hangoztatni, de Kung tanár úrral más volt a helyzet. Tudtam, hogy nem ellenzéki érzelmű - egy évvel később önszántából be is lépett a kommunista pártba -, de soha nem ítélt elhamarkodottan, és úgy tudta meghallgatni az embert, hogy nem fogadta el azonnal, de nem is utasította vissza kategorikusan a gondolatait. Fulingban ritka erények voltak ezek.

- Kína egész más, mint Amerika - mondta. - Amerikában magasabb színvonalú az oktatás. A kínai nép zömét parasztok alkotják, és ha közvetlenül ők választanák a vezetőinket, az veszélyes

lenne, mert bárki becsaphatná őket mindenféle hazugsággal. Kína még nem érett meg erre. De ez csak a személyes véleményem, nem tudom, helyesen látom-e.

Mintha kissé kényelmetlenül érintette volna a téma; nem is erőltettem tovább. Igazság szerint én magam sem tudtam biztosan, hogyan vélekedjem a demokráciáról, amelynek fogalma sokat bővült, amióta Kínába érkeztem. Részben azért, mert a kínai kormányzat szintén kisajátította a szót, és erről eszembe jutott, hányszor éltek már vele vissza Amerikában. Kung tanár úr megjegyzése cinikus volt ugyan, de átsejlett rajta, hogy igenis némi idealizmussal tekint az amerikai típusú demokráciára, mert nem tudja, hogy a legszegényebbek és a legkevésbé iskolázottak Amerikában sem tolonganak a szavazásokon. Gyakran úgy éreztem, mindegy, ki állítja magáról, hogy a néptől kapta a hatalmát, az amerikai kormány vagy a kínai, nem más az egész, mint becstelen játék a szavakkal. De még a legcinikusabb pillanatomban is beláttam, hogy a becstelenség mértékében hatalmas eltérések lehetnek.

A fulingi élet megtanított arra, hogy a demokrácia legalább annyira a tolerancia, mint a szabad választás függvénye. Miután Kung tanár úrral erről beszélgettem, elgondolkoztam saját részvételem az amerikai rendszerben, és megállapítottam, hogy az bizony igen felszínes volt. Szavazatom sohasem döntött el semmit, és nem is fog, hiszen a választásokat nem egyetlen szavazat dönti el. Soha nem álltam be tüntetést szervezni, és nem háborítottak fel annyira az igazságtalanságok, hogy leveleket írjak vagy felrázzam a sajtót. Lényegében mindössze annyi szerepem volt eddig az amerikai demokráciában, hogy leadtam jelentéktelen szavazatomat, majd elfogadtam a végeredményt. Mégsem éreztem, hogy el lennék nyomva, mert tudtam, hogy szerepem a saját döntésem következménye, és hogy bármikor dönthetek az aktívabb részvétel mellett, ha egy szép napon tűrhetetlennek talállok valamit. Eddig

egyszerűen a passzivitást választottam, és ez a választás ugyanolyan demokratikus volt, mint bármely aktív döntésem lett volna.

Fulingban az ehhez hasonló demokratikus választási lehetőségek többségét rendkívül megnehezíti, hogy nagy árat kell fizetnie annak, aki kilóg a sorból. Legalábbis ezt feltételeztem abból, amit kínai ellenzékiekről olvastam; igaz, Fulingban nem sok ilyennel találkoztam. Annál gyakrabban hozott össze a sors olyan emberekkel, mint Kung tanár úr, akiket hidegen hagyott a demokrácia gondolata. Tekinthessem őket a kínai rendszer természetes velejáróinak, de fordítva is igaz: természetes, hogy egy nép, amely ennyire nem hisz a saját erejében, ilyen rendszert alkot meg. Hogy mi volt előbb, az ilyen nép vagy az ilyen rendszer, nehéz megmondani. Mindenesetre feltűnő volt, hogy noha a fulingiak többsége távol maradt a közügyektől, ezt nem kísérte az a fajta tehetetlenségérzés, amely közönyüket indokolta volna. Inkább úgy tetszett, egyszerűen nem érdekli őket semmi, és ez eléggé emlékeztetett arra, amit Amerikában tapasztaltam. Oknyomozásom végén már-már úgy láttam, Fulingban demokrácia van - igaz, demokrácia kínai módra -, a polgárok zöme ugyanis csak csöndben eltúrta a kormányzatot. És minél többet éltem ott, annál inkább hajlamos voltam olyan emberek hallgatóságos beleegyezésének látni ezt, akik úgy döntöttek, nem élnek a lehetőségeikkel.

A következő héten ugyanazt a leckét Liao tanárnővel is átvettem. Amikor John válaszához értünk, megkérdeztem, mi a véleménye róla.

- Így igaz - vágta rá. - Kína demokratikus ország.
- De ugye vannak olyanok, akik szerint nincs rendjén, hogy csak egy párt létezik Kínában? - próbálkoztam tovább.
- Nincsenek - válaszolta. - Mindenki támogatja a kommunista pártot. És gyakran tartunk választásokat; nemrégiben is volt egy. Kína demokratikus ország.
- És mit gondol, vannak Kínának kapitalista jellemzői? -

kérdeztem, mert az előző héten erről is beszéltünk Kung tanár úrral. Megállapítottuk, hogy az állami vállalatok sorozatos privatizációjával teret nyer a kapitalizmus, és a reformok lehetővé teszik, hogy magánemberek is vállalkozásba fogjanak. De Liao tanárnővel sosem tudtam ugyanúgy beszélgetni, hiába volt ugyanaz a nyelv; valahányszor váltották egymást tanárain, politikai beállítódásuk drámai különbségét is meg kellett élnem.

- Kínának nincsenek kapitalista jellemzői - jelentette ki határozottan Liao tanárnő. - A rendszer szocialista, kínai sajátosságokkal.

Liao tanárnővel nem volt érdemes vitatkozni, legalábbis politikáról, mert szigorúan a kormány irányvonalát követte. Ez a vonal pedig meglepően messzire elért; Fuling könyvesboltjaiban bárki megvásárolhatta a Kínai Népköztársaság alkotmányának szövegét, amelyben a 35. cikkely 2. bekezdése kimondja:

A Kínai Népköztársaság polgárai élvezik a véleménynyilvánítás, a sajtó, a gyülekezés, a szerveződés, a felvonulás és a tüntetés szabadságának jogát.

Ez majdnem olyan jól hangzott, mint ha rabszolgatartó amerikai forradalmárok írnának az egyenlőségről. A kínai alkotmány számomra legkedvesebb részét a 32. cikkely 1. bekezdésében olvashattam:

A Kínai Népköztársaság menedékjogot adhat olyan külföldieknek, akik azt politikai okokból kérik.

Az újságok hasonló valótlanságokat tartalmaztak, így ha Fulingban igazi híreket akart az ember, akkor vagy az ugyancsak propagandával átitatott Amerika Hangjára hagyatkozott, vagy a *hsziaotao hsziaohszre*, amit sikátori híreknek fordíthatnánk, vagyis kutyaközönséges szóbeszédet jelent. Hihetetlen volt, mégis egy ilyen

hatalmas, modernizálódó országban sok ember számára a szóbeli, kósza hírek voltak a legmegbízhatóbb információforrások az aktualitások tekintetében. Én ezt láttam a leglényegesebb különbségnek az amerikai és a kínai rendszer között, még akkor is, ha Amerika önképe sok szempontból merőben hamis; de odaát legalább megjelenhetnek a sajtóban és a könyvekben a hivatalos állásponttól eltérő nézetek. Kínába kellett jönnöm, hogy rájöjjek, az összeesküvés-elméletek hiánya akár még honvágyat is okozhat!

A tavaszi szemeszter elején egy másik tanszéken dolgozó, de angolul is beszélő tanár megkérdezett, tudnék-e neki szépirodalmi könyveket kölcsönadni, ezért meghívtam, ugorjon be hozzám. Megmutattam néhány kötetből álló, szerény készletemet: Hemingway, Jack London, Mark Twain köteteit és egy Norton-antológiát. Volt néhány politikai tárgyú, Kínáról szóló könyvem is, alaposan szemügyre vette őket.

- Ezek a könyvek mind bírálják Kínát - mondtam. - Nem tudom, igaz-e, amit írnak, de magának valószínűleg nem tetszenének.

Felcsillant a szeme. Előreugró állkapcsú, apró emberke volt, vastag szemüveget viselt. Fölvette, forgatta a *China Wakes* (Kína ébredése) című kötetet, és jól megnézte a hátsó borítóját.

- Itt Kínában nem jutunk hozzá ilyen könyvekhez.

- Nagyon elmarasztaló képet fest Kínáról - tájékoztattam. - A *The New York Times* két riportere írta. Sok szó van benne például az 1989-es diáktüntetésekről.

- Kölcsönadja?

Nem láttam benne semmi rosszat, kölcsönadtam. Érdeklődtem, honnan szokott tiltott dolgokról tudomást szerezni, amire azt felelte, hogy az utcai szóbeszédből. A külföldi sajtóban éppen akkortájt jelent meg néhány tudósítás a nyugati Hszincsiang tartományban kiobbant etnikai villongásokról, úgyhogy pusztán kíváncsiságból megkérdeztem, hallott-e róla valamit.

- Hallottam, hogy vannak problémák arrafelé. Vagyis hát éppen

azt mondták a tévében, hogy nincsenek problémák - magyarázta. - De ha nincs semmi baj, akkor miért mondják be a tévében? Innen tudtam, hogy valami még sincs rendben. De semmi pontosat nem tudok.

A kezébe nyomtam egy friss *Newsweeket*, amelynek egyik cikke Hszincsiangról szólt. Fogta a könyvet meg az újságot, és távozott. A szemeszter alatt olykor megjelent nálam, hogy újabb könyvet kérjen kölcsön, de miután elolvasta, igen szűkszavúan nyilatkozott róluk. Félénk, csöndes kis ember volt, aki sosem tudott oldottan beszélgetni velem, és ugyanígy volt ezzel az a két angoltanár, aki szintén benézett hozzám néha. Éreztem, hogy szívesen barátkoznának, de visszatartja őket valami. Talán saját bizonytalanságuk, de valószínűleg inkább a főiskola vezetésének figyelmeztetése; sosem tudtam meg biztosan. Én afféle árnyalaknak láttam őket, akik olyasmit kerestek, amit Fulingban nem találhattak meg.

Liao tanárnő más volt: egyáltalán nem tolerálta a külföldiek Kínáról alkotott nézeteit. Nem hibáztathattam érte egészen; az amerikai sajtó például döntően negatív képet festett az országról, és szinte kizárólag Pekinggel foglalkozott. De mint minden *vajkuozsen*, tudtam, hogy én rengeteg információhoz hozzáférhetek, amihez a kínaiak nem, ezért gyakran úgy éreztem, náluk tisztábban látom a politikai helyzetet. Sehogy sem tudtam kiverni ezt a fejemből, pedig tudtam, önhitt jólértesültségem félrevezető lehet, sőt, a helybeliek leereszkedést láthatnak benne. Vigyáztam is, nehogy kiszaladjon a számon valami. Liao tanárnő azonban szemlátomást észrevette, hogy kétkedéssel tekintek a tananyag eszmei tartalmára, én pedig éreztem, hogy ő erős gyanakvást táplál az iránt, amit nekem tanítottak Amerikában. Tetszett neki, hogy gyorsan haladok a kínaival, és tudtam, hogy tiszteli nyelvtanulási buzgalmamat. Ahogy gazdagodott kínai tudásom, úgy láttuk egyre tisztábban a másik személyiségét, és vészesen közeledett az idő, amikor számot kellett

vetnünk kapcsolatunk központi kérdésével, nevezetesen azzal, hogy én *vajkuozsen* vagyok, ő pedig nem.

A tavaszi szemeszter során egyre egészségtelenebbé vált a viszonyunk, amit a tankönyvben szereplő politikai és történelmi témájú leckék idéztek elő és tápláltak; gyakran szinte tapinthatóvá vált közöttünk a feszültség: kerülgettük, kószolgattuk egymást. Amikor a tankönyv az ópiumháborúkat taglalta, higgadtan felhívta rá a figyelmemet, hogy Amerika is hasznot húzott azokból az egyenlőtlen megállapodásokból, amelyekkel hátrányos feltételeket kényszerítettek Kínára a nyugati hatalmak, majd sokáig elidőzött a Nyári Palotát kifosztó és felgyújtó *vajkuozsen* alakjánál. A tudományról és technológiáról szóló fejezetnél nem mulasztotta el megjegyezni, hogy bár amerikai szakértők azt állították, hogy Kína nem rendelkezik jelentős kőolajkészletekkel, a felszabadulás után hazai kutatók felfedezték a hatalmas tacsingi olajmezőket. Ez borzasztóan tetszett Liao tanárnőnek; hangsúlyozta, hogy Kína kőolajban önellátó, Amerika ellenben rá van utalva a Közel-Kelet olajkészleteire.

Sosem tekintettem magam valami nagy hazafinak, különösen nem az olajjal kapcsolatos kérdésekben, de most valahogy más volt a helyzet - *vajkuozsen* voltam, egyre nagyobb *vajkuozsen* érzékenységgel mindenre, amit sértőnek éreztem. Amikor Liao tanárnő másodszor is eldicsekedett velem, hogy Kína önellátó kőolajból, rámutattam, hogy 1995 óta Kína is importra szorul. Bár Liao tanárnő nem bízott a forrásomban (*Newsweek*), azért látszott rajta, hogy bosszantja a felkészültségem és a pontosan idézett statisztikai adatok. Arra is felhívtam a figyelmét, hogy az amerikaiak nem különösebben aggódnak a kőolajimport szükségessége miatt, mert sok országgal ápolnak jó kapcsolatokat, és sohasem próbáltak elzárkózni a külvilágtól. Közben persze józanabb hangok is megszólaltak a fejemben - no és Pat Buchanan? Amerika az Első? és a 19. századi Kína-ellenes törvények? -, de már túlbillentem,

egyensúlyról szó sem lehetett. Lóttek, hát visszalóttam, és propagandát állítottam szembe propagandával.

Így vívtuk saját kis ópiumháborúinkat - csöndes, értelmetlen csatákat a kínai és az amerikai történelem kényes kérdéseiről burkolt célzásokkal és szolid rágalmak kíséretében. Adam óráin hasonló küzdelem folyt, így néha meg is beszéltük, mi legyen a legokosabb stratégia, például amikor Liao tanárnó előhozakodott az igazságtalan egyezményekkel vagy Hongkong elvesztésével. Nem volt könnyű dolgunk, mert mindig ő vezetett - a tankönyv és a nyelv egyaránt az ő oldalán állt. Kínaiul például így hívják a koreai háborút: „Koreát segítő háború az amerikai beavatkozás ellen.” Nem könnyű jó színben feltüntetni az amerikaiakat egy olyan háborúban, amely már a nevében is ellenük irányul. Ráadásul a kínaiak mindig személyes névmást használva beszélnek nemzeti ügyekről: „a mi Kínánk”, mondják, és: „a ti Amerikátok”. Apró, de lényeges pont ez; a nyelvhasználat sajátosságának köszönhetően minden politikáról szóló beszélgetés gyorsan polarizálódik, és Amerika minden összefüggése - sikerei és a kudarcai egyaránt - személyes üggyé válhat.

Adam meg én azzal védekeztünk, hogy kitapasztaltuk Liao tanárnó gyenge pontjait, és ott támadtunk. Sosem maradt hatástalan, ha ártatlanul megemlítettük, milyen gazdag lett Hongkong a brit uralom alatt, és tudtuk, mennyire felidegesíti, ha Li Peng miniszterelnököt emlegetjük neki. Li Peng egyáltalán nem volt népszerű Kínában. Különösen az értelmiségiek utálták ósdi konzervativizmusa miatt, és mert támogatta az erőszak alkalmazását a Tienanmen téri tiltakozások idején. Az sem volt titok, hogy a külföldi sajtó kíméletlenül támadja. Egyszer egy álmosabb pillanatban felhoztam a témát az órán, kíváncsi voltam, hogy reagál rá Liao tanárnó.

- Mi a véleményük a kínaiaknak Li Pengről? - kérdeztem.
- Mindannyian szeretjük Li Penget - vágta rá gyorsan. Válaszai

mindig ilyenek voltak: minden vagy semmi, fehér vagy fekete.

Bólintottam. - Azért volt valami *kuanhszi* közte és Csou En-laj között, nem?

- Milyen értelemben?

- Nem tudom, hogy mondják kínaiul, de egy történelmi tárgyú könyvben olvastam, hogy Li Pengnek nem voltak szülei. - Próbáltam körülírni az „árva” szót, de kerülő úton igazából a nepotizmus problémájára akartam kilyukadni. - Hogy hívják azt a gyereket, akinek nincsenek szülei?

- *Szesengce?*

- Igen, ez az. Azt olvastam valahol, hogy Li Peng *szesengce* volt, és Csou En-laj vette gondjaiba.

Liao tanárnő azonnal reagált.

- *Putuj!* - fakadt ki dühösen. - Ez külföldi *luansuo!* Csak egy *vajkuozsen* mondhat ilyen butaságot! Nem igaz! Biztosan a külföldi lapjaiban olvasta, de akkor is hazugság!

Most láttam először leplezetlenül dühösnek. Pedig nem sejthettem, hogy Li Peng örökbefogadása ilyen kényes téma. Megkértem a tanárnőt, hogy írja le nekem az új szót - *szesengce*-, és ő vöröslő arccal bevéste a három karaktert a füzetembe. Szó szerinti fordításuk ez volt: személyes gyermek. Felütöttem a szótárt, és meg is találtam benne: törvénytelen gyerek, fattyú. Vagyis az imént azt találtam mondani, hogy Li Peng Csou En-laj törvénytelen fia.

- Ajaj - nyögtem ki -, nem ezt a szót akartam mondani. Sajnálom.

Újra kinyitottam a szótárt, és addig keresgéltem, míg megtaláltam a megfelelő szót: *kuer*. Még egyszer bocsánatot kértem a tévedésemért, és a tanárnő szemlátomást megkönnyebbült; igen, hagyta jóvá, Csou En-laj örökbe fogadta Li Penget. Ennyiben maradtunk. Bántott, hogy így felidegesítettem, még ha részben akaratlanul is. A következő órán a tanárnő azt a kérdést szegezte nekem, hogy miért engedi az amerikai kormány az amerikai atlétáknak teljesítménynövelő szerek fogyasztását, és kezdtük a

csatát előlről, csak ezúttal én védekeztem. Így ment ez minden órán - dült köztünk az ópiumháború, miközben egyre közeledett Hongkong visszacsatolásának pillanata.

Március végén egy nap az íróasztalomnál ültem, és kínait tanultam, amikor észrevettem, hogy átszalad egy szürkészöld gyík a plafonon. Dülledt, fekete szeme volt, és szaggatottan, neki-nekilendülve, majd hirtelen megtorpanva mozgott, mint amikor kimarad minden harmadik filmkocka.

Október óta ez volt az első gyík. Langyos őszi estéken tele volt velük a lakás, a plafonon cikázva szúnyogra vadásztak. A fénytől megriadtak; ha a sötét szobába lépve villanyt gyújtottam, három-négy is lepottyant a plafonról. Mindig talpra estek, hártvás lábuk halkán csattant a betonpadlón. Ez a márciusi gyík kicsi volt, lassan megkerülte a küszöböt, aztán eltűnt egy részben.

Az Emeld-a-Zászlót-hegy barackfáin apró, fehér bimbók jelentek meg. A főiskola virágágyásai életre keltek; majd minden másnap esett. A homokpadok és sziklák egyre kisebbre zsugorodtak a folyók ágyában. A Fehér Daru-hát már el is tűnt. Két napra felszállt a téli köd, és fényesebben sütött a nap, mint bármikor az elmúlt hónapokban. Rövid ujjú pólóban indultam futni. A parasztok az ökrök mögött gázoltak a vízben, szántották a sarat. Elérkezett a rizsültetés ideje.

Azután egyszerre csak visszatért a hideg, ugyanolyan hirtelen, ahogy távozott. Visszajött a köd is, vastagon megült a folyók fölött. Sok virág elfagyott. Az Emeld-a-Zászlót-hegyen a zárt bimbók tovább várták a meleget. A parasztok rendületlenül szántottak. A lakásomhoz vezető lépcsőn egy halott gyíkot találtam; szürke, üres szemén por ült.

Néhány nappal később hosszú gyalogtúrára indultam a Vu folyó mentén. Sátrat, hálósákot és borszeszégőt vittem magammal,

zsebre vágtam az iránytűt is. Angela húgom nemrég elküldte nekem a híres baseballjátékos, Ted Williams önéletrajzának régi, puhafedeles kiadását, elvittem hát azt is. Vállamra vettem a hátizsákot, és kiléptem a főiskola kapuján.

A Mopan-völgy bejárata után délnek fordultam, aztán felkapaszkodtam azon az utcán, amely keresztülvisz a Tajcsi gyógyszergyárat is magában foglaló negyeden. A járókelők mind megálltak, hogy jobban megbámulhassanak; a hátam mögül nevetést hallottam. Egy öregember megállt a járda szélén, és mosolyogva azt kérdezte: - Hazamegy?

- Igen - feleltem, és odaintettem neki, de nem álltam meg.

Szürke, ködös volt a reggel, és a Vu völgye felől hideg szél süvített, de a teli hátizsák a vállamon és maga a gyaloglás jólesett. Elértem a Vu Nagyhidját, ahol a Keleti Folyó út a vizet átszelve nyugatnak kanyarodik, aztán az út túloldalán rátértem a folyó fölött futó gyalogösvényre. Egész télen a meredek zöld hegyeket és a Vu távoli, ködbe vesző kanyarulatát néztem az ablakból, miközben arra gondoltam, hogy tavasszal fölkeredek, és megnézem, mi van azon a kanyaron túl.

Halványzölden csillogott a víz, ösvényem a Vu nyugati partján vezetett. Elhagytam az első mellékvölgyet és benne az alacsony fák alatt megbújó, romos buddhista szentélyt, majd átvágtam néhány kis gazdaságon, és máris elértem a fulingi Liangtang ércbányát; ezen a részén kavicsot fejtettek a domb oldalából. Fehér por borított mindent, a munkagépállásokat, a munkásszálló épületét, a hatalmas, acélvázás szállítószalagokat, amelyeken a szikladarabok érkeztek. A telep kellős közepén hatalmas tábla hirdette:

**Öröm, öröm legyen munkába menni
Biztos, biztos legyen a hazatérés**

A kínaiban nyomatékosító szerepe van a jelző megkettőzésének. Sok helyen láttam már hasonló feliratot hasonló szöveggel,

rendszerint gyárak területén vagy építkezéseken. Mindenhol csalhatatlanul azt jelezte, hogy legjobb azonnal továbbállni. A Jangce mentén rengeteg ilyen tábla sorakozott, főleg ott, ahol dinamittal robbantják szét a hegyeket a Csungkingba vezető, új út nyomvonalán.

Az ércbánya környékén porízú volt a levegő, és szünet nélkül dübörögtek a légkalapácsok. A munkások - kíváncsiak, meglepettek - döbbsen meredtek rám, ahogy elhaladtam a telep mellett. Aztán megmászta a fölöttem emelkedő, félig már kivájt dombot; a torkom kiszáradt a portól. Az ösvény itt nyugatnak fordult, és a következő, útirányomra merőleges völgybe tartott. Végre kiértem a városból.

A Vu magas, fehér mészkősziklák között rohant északra, és a sziklafalak tetején teraszokat képeztek ki, ott természetek mindenfélét. A búza katonás sorokban állt, nem sok hiányzott az aratáshoz, a hegyeket sárga repce pettyezte. Veteményeskertek között bandukoltam - retek, hagyma, bíbor virágú fejtőbab termett bennük; odalent pedig, a völgy legalján, gazdasági épületek, cseréptetős vályogházak bújtak meg. Bambuszoszlophoz kikötve egy tehén legelészett. A bányák zaja már nem hallatszott ideig, csiripeltek a madarak, néha kukorékolt a kakas. Az alacsonyabban fekvő részekben banánfák álltak, elszáradt leveleik megzörrentek a gyenge szélben.

Délnek tartottam továbbra is, jobb oldalamon a rohanó folyó. A szélesebb völgyekben jámbor vízi bivalyokkal szántottak a parasztok a rizsföldeken, de mindannyian elképedve torpantak meg, amikor megláttak. A bivaly merengve pihent, míg gazdája kikérdezett: honnan jövök, hová igyekszem. Nem volt pontos úti célom, és ez zavarta őket; kiáltásuk visszhangzott a völgyben, mindig ugyanúgy: - *Putung! Putung!* Az az ösvény nem visz sehová! Jöjjön vissza! - De én csak baktattam tovább, mintha nem hallanám őket, mert tudtam, hogy az ösvény mindig elvezet a következő parasztházhoz, onnan pedig újabb ösvény indul tovább a dombok felé.

A Vu vize itt még tisztábbnak tűnt, mint Fulingnál; a mélyzöld hullámokat fehér csíkokra tépték a zúgók. A folyón gyér volt a forgalom, néha felbukkant egy komp, félóránként elhaladt egy dereglye, és kicsi *szampanok* lebegtek a part közelében. A kisebb csónakok bukdácsolva keltek át a zugokon, de mély vízre érve ismét nyugodtan úsztak tovább.

Dél felé már belelendültem a gyaloglásba, egyenletes ritmusban lépkedtem, és a hátzszakom is megnyugtatóan hintázott a hátamon. Olyannyira, hogy elképzeltem, mi lenne, ha meg sem állnék, hanem mindig délnek tartva egészen Kujcsouig vagy még azon is túlra mennék, bámulnám a mindig megújuló, dombos tájat, és fülelnék az egyre nehezebben érthető kiejtésre. Pedig már errefelé sem volt könnyű szót érteni az emberekkel, mert sokkal erősebb tájszólást beszéltek, mint a városban, és a tetejébe borzasztóan felizgatta őket egy *vajkuozsen* felbukkanása. Nem volt könnyű dolgom, ha útbaigazítást kértem, mert mindenki azt hitte, végzetesen eltévedtem, és hogy segítsenek, buzgón magyarázták, hol szállhatok hajóra, amely majd visszavisz Fulingba. De én csak mosolyogtam, megköszöntem a segítséget, és figyelmeztető hangjokkal a fülemben mentem tovább, dél felé.

Néhol olyan meredek volt a parti mészkőszirt, hogy el kellett távolodnom a folyótól. Ilyenkor az iránytűmre hagyatkoztam, és igyekeztem nem szem elől téveszteni a folyóvölgy fölötti nagy, üres teret. Kilométerekről is pontosan sejteni lehetett a folyó helyét, mert a völgy pereménél véget értek a dombok, és a tágas, levegős üresség úgy függött fölötte, mint égbolton az árnyék. Így ha éppen nem láttam a vizet, akkor is követni tudtam a dél felé kanyargó Vu szemhatáron felsejlő visszatükröződését.

Késő délután nagy nehezen áthatolt a napfény a ködön, miközben épp egy meredek ösvényen ereszkedtem a folyópart felé. Nem tudtam, mennyit gyalogolhattam - talán tizenöt-húsz kilométert. Ekkor négy ember jött szembe, az utolsó fulingi hajóval tértek haza.

Figyelmeztettek, hogy legkorábban csak másnap hajnalban jön megint hajó. Azt mondtam, az nekem tökéletes. Kíváncsiságukra elmondtam, hogy amerikai tanár vagyok, és Fulingban tanítok.

- És mennyit keres? - kérdezte az egyik fiatalember. Vadonatúj pulóverben feszített, éppen aznap vásárolt be a városban. Sokszor feltették már nekem ugyanezt a kérdést, és mint mindig, most is őszintén válaszoltam. Havonta ezer jüant kapok, ami majdnem százhusz amerikai dollárnak felel meg.

- Nahát! - méltatlankodott. - Ilyen keveset! Egy *vajkuozsennek* többet kellene keresnie. Miért nem megy máshová dolgozni?

Ahol csak megfordultam, mindenki hasonló tanácsot adott. A Békehadtest önkéntesének lenni már csak azért is nehéz volt, mert a helybeliek rendszerint elmeháborodottnak néztek minket, amiért hajlandók vagyunk ilyen nyomorúságos fizetésért dolgozni. A fiatalember a fejét csóválta, de a barátnője félénken közelebb lépett, és megkérdezte, miért éppen erre a vidékre jöttem.

- Tavasz van, és szeretek gyalogolni - feleltem. - Fulingban most éppen semmi dolgom.

Ez még nevetségesebben hangzott, mint a fizetésem, és most már mindannyian csóválták a fejüket. - Túl sok holmit cipel magával - mondta a nő, és a hátizsákomba bökött. Igaza volt, én pedig örömmel nyugtáztam, hogy errefelé is fulingi ismerőseimhez hasonló, józan gondolkodású emberek laknak. Búcsút intettek, nekivágtak az emelkedőnek, én pedig egy szűk kis szurdokon át lejutottam a folyóhoz.

Rajtam kívül senki sem volt a parton. Kövek szegélyezték a partot, és egy nagy mészkőtábla szolgált kikötő gyanánt; mély, négyszögletes vájatot koptattak rá az itt megálló komphajók. Kicsit feljebb kis füves rész zöldellt; ott vertem fel a sátrat, bejáratával a folyó felé. Itt nyugodtan alhatok, gondoltam. Nem volt ház a közelben, csak a ködbe nyúló sziklatornyok.

Leültem egy kőre a víz szélénél, néztem a folyót. Aztán elővettem

Ted Williams könyvét, és olvasni kezdtem:

Minden idők legkiválóbb ütőjátékosa akartam lenni. Kell, hogy legyen célja az embernek - egy napra, egy egész életre -, és az enyém ez volt; azt akartam, hogy aki csak meglát, ezt mondja: - Nézd, ott megy Ted Williams, minden idők legnagyobb ütőjátékosa. - Egy biztos, nálam keményebben senki nem dolgozott érte. Ez volt a szívem vágya: mesterien ütni a baseballabdát.

Jól választottam, hogy éppen ezt a könyvet vittem magammal olvasni a Vu folyó partjára, március végén. Ott, a kövön ülve egy szuszra el is olvastam a felét, de aztán egyre sűrűbb lett a köd, és lehűlt a levegő. Egy *szampan* úszott el előttem, de én mozdulatlanul ültem, így utasai - egy házaspár - nem vettek észre a növekvő sötétben. Hasonló kis halászhajókon gyakran dolgozik együtt férj és feleség. Az asszony a hosszú farevezővel irányította a csónakot, míg a férfi a csónak orránál kivetett hálókka foglalatostkodott. Nem beszéltek. Eltűnődtem, vajon milyen lehet összeházasodni valakivel, aztán naphosszat együtt dolgozni egy öt méter hosszú csónakban. Úgy tetszett, ez az emberpár jól kezeli a helyzetet. Gyakorlott mozdulatokkal dolgoztak, csak az evező halk csobbanásait hallottam, meg valami tompa, nedves neszt, ahogy a férfi behúzta a hálókat a csónakba. Túl sötét volt, nem láttam, fogtak-e valamit. A kanyarban eltűntek a szemem előtt, sodródtak lefelé az árral.

Szemerkelni kezdett az eső. Szerencsére találtam a sziklafalon egy kiszögellést, az alatt nem ázott meg a borszeszegő. Szépen odakészítettem mindent, majd felforraltam a magammal hozott víz maradékát. Zabkását főztem, aztán tésztát, és amikor jóllaktam, elzártam az égőt, és hagytam kihűlni a maradék vizet. Egy részét a kulacsomba töltöttem, a többit félretettem a mosogatáshoz.

Az eső egyre jobban nekikezdett, ezért megnéztem, minden rendben van-e a sátor körül. Kiterítettem benne a hálósákat, majd

egész felszerelésemet behúztam a sátorba, és még egyszer ellenőriztem az összes zsinórt és cöveket. Minden rendben. Egyszer két hónapig használtam ezt a sátrat Svájcban; azon a nyáron dolgoztam ki a vele való kempingezés pontos módszertanát, melyet azóta is követtem.

Elmosogattam a langyos vízzel. Ted Williams körül forogtak a gondolataim, vajon mit szólna Szecsuanhoz. Valószínűleg nem tetszene neki, hiszen ő a rossz oldalon harcolt a „Koreát segítő háborúban az amerikai beavatkozás ellen”, és abban a háborúban bizony lelőtték a gépét. Viszont remek horgász volt, ezért talán vonzónak találná a Vut. Nem is olyan rossz itt *vajkuozsennek* lenni, elég, ha megtanul alkalmazkodni az ember.

Bebújtam a sátorba, hamarosan már zuhogott az eső. Harsogva rohant a folyó a sziklák között, azt hallgattam. Reggel kikötött a parton egy rozsdás bárka, amely három jüanért visszavitt a Keleti Folyó negyed kikötőjébe. Ez volt az első Fulingban töltött tavaszom.

A FEHÉR LAPOS-HEGY

A császárfák lila és fehér virágruhába öltöztek a Fehér Lapos-hegy alsóbb lankáin. Rövid életű virágok - már a jövő héten hervadni, fakulni kezdenek. Nemsokára a repce lágy sárgáját is levágnák a hegyoldalokról, majd a rizspalánták élénkzöldjét nyeli el a teraszok iszapja, ahová átültetik őket. A tavasz nem egyszerűen csak megérkezik Fulingba; a gyorsan változó színek vihara valósággal lerohanja a vidéket.

Ma április ötödike van, *csingmingcsie*, a Tiszta Ragyogás Napja, ünnep, amikor az élők felkeresik a holtakat. Ho Csung-kuj és családja a Fehér Lapos-hegyre igyekszik. Kompra szállnak, átkelnek a Jangcén. Kiöltöztek: a gyerekek új ruhában, a nők magas sarkú cipőben, Ho Csung-kuj pedig kockás sportkabátban feszít, piros mintás nyakkendővel. Kilógnak a komp többi utasa, zömmel a

piacról hazafelé igyekvő parasztok közül, akik üres vesszőkosárral, de kék ruhájuk zsebében jó sok pénzzel utaznak.

Ho Csung-kuj szülei földművesek voltak, egész családja a hegyen lakott, így gyerekkorát részben ő is ott töltötte, de mostanában ritkán fordul meg arrafelé. Egy fulingi építővállalat tulajdonosa, márpedig a Fehér Lapos-hegy meredek lejtőin nem sok építeni való akad. Szülei azonban a hegyen vannak eltemetve, és a kínai *csingmingcsie* az emlékezés ünnepe: ilyenkor elzarándokolnak az emberek a sírokhoz, például a Fehér Laposhegyre, ahol a sírkövek némán, rezzenéstelenül bámulják a folyó völgy és a vad, diadalmas tavaszt.

Ho Csung-kuj csoportja tizenöt főből áll, nagynénikkel, nagybácsikkal, unokatestvérekkel együtt. Van közöttük hatvanas éveiben járó öregasszony, de tizenöt hónapos csecsemő is. A csoport az északi parton száll ki, és elindul kelet felé a Jangce köves partján. Ott van közöttük Taj Mej, Ho Csung-kuj tizennégy éves unokahúga. Cserfes kis teremtés, csupa élet. Barna kordbársony overallban van, haja rövidre vágva. Folyamatosan csivitel, közben kőről kőre ugrik.

Néhány kilométerrel lejjebb a folyó mellett karcsú, fehér pagoda emelkedik; távoli, elmosódott forma, mégis fényesen ragyog, akár egy délibáb a délelőtti ködben. - Tudja, miért építették azokat a pagodákat? - kérdezi Taj Mej. - Mert úgy hitték, egy sárkány él ott a föld alatt, de ha pagodát építenek fölé, a föld alatt marad. Ha egyszer összedől a pagoda, a sárkány elő fog bújni.

Elhallgat, felnéz a hegyre, hátrasimítja fényes, fekete haját, és témát vált, ugyanolyan megdöbbenő könnyedséggel, mint bármelyik tizennégy éves a világon. - A nagyszüleim sírja odafent van. Akadnak lejjebb is sírok, de a legtöbb fent van, jó magasan. Olyan sírt akartak, ahol jó a *fengsuj*, és úgy gondolták, minél magasabban lesz, annál jobb. Ők maguk választották ki a helyet. Sokszor taoista papot hívtak az emberek, hogy segítsen megállapítani, egy bizonyos helyen jó-e a *fengsuj* vagy nem. Pedig a

pap becsapta őket, mert ez az egész csak babona. De a parasztok közül még most is sokan hisznek a *fengsujban*, ugyanúgy, ahogy régen mindenki. A mi nemzedékünk viszont már nem hisz az ilyesmiben. Mi már tudjuk, hogy ez mind csak *csiatö*, porhintés, merő babona. Mi a tudományban hiszünk, és azt mondjuk az ilyesmire, hogy feudális csökevény.

Mint sok kínai fiatal, aki ösztönösen elutasít minden hagyományt - mely törekvésében messzemenően megerősíti mindaz, amit az iskolában tanul -, Taj Mej is úgy használja a „feudális” szót, ahogyan egy amerikai gyerek az „elavult” jelzót használná. Egyik vesszőparipája, hogy Kína „rettentő feudális”, és egy komolyabb kifakadás alkalmával így minősíti az idősebbeket: - A kínaiak, különösen a hatvan-hetven évesek, nagyon, de nagyon feudálisak! Ha rövid szoknyát akar felvenni az ember, vagy olyan blúzt, amiből kilátszik a válla, mindjárt azt mondják, nem illik. Az anyukám szerencsére nem feudális, és ő is hord rövid szoknyát, mert nagyon fiatalosan néz ki. De az apukám nagyon-nagyon feudális! Az olyanokat, mint ő, *lao fengcsi*ennek hívjuk, ami azt jelenti: Öreg Feudális.

Taj Mej ma megtartja magának az ehhez hasonló gondolatokat. Azt mondja, nem hisz a *fengsujban* és a buddhizmusban, de vállat vonva megadja magát a sorsnak: - Ilyen napokon, mint a *csingmingcsie*, mindent úgy csinálunk, ahogy a szüleink és az idősebbek akarják. Elmegyünk a nagyszüleink sírjához, imádkozunk, füstölőt égetünk, és úgy teszünk, mintha hinnénk benne. De a szívünk mélyén nem hiszünk.

Petárdák durrannak a csúcson, a tűzijáték visszhangja ide-oda verődik a folyóvölgy sziklafalai között, a család pedig lassan kaptat fölfelé a Fehér Lapos-hegy oldalába vágott keskeny, szabálytalan kőlépcsőn. Egyre lassabban lépegetnek, zihálva szedik a levegőt. Fuling környékén ez a legmeredekebb hegy, az egyetlen, amely

valóban több egy dombnál; még az Emeld-a-Zászlót-hegy is, ahol valóságos lépcsőrendszert alkotnak a teraszos rizsültetvények és a konyhakertek, sokkal lankásabb, vagyis aligha tekinthető igazi hegynek.

A Fehér Lapos-hegy déli oldalának nagy része annyira meredek, hogy nem lehet rajta teraszokat kialakítani, a csúcsa körül pedig sűrű fenyőerdő burjánzik, egy negyvenméteres, függőleges sziklafal fölött. Valószínűleg erről a mészkőszikláról kapta a nevét a hegy, bár Szecsuan tartománynak ezen a vidékén elég homályos a helynevek eredete. Vannak helybéliek, akik Északi Lapos-hegyet mondanak, vagyis értenek a Fehér Lapos-hegy helyett. Az itteni dialektusban ugyanis a „fehér” és az „észak” szavak ejtése megegyezik, mindkettő *pej*, csak az írásmódjuk más. Tovább növeli a zűrzavart, hogy a térképeken hol az egyik, hol a másik névváltozat szerepel. Ezen a vidéken, ahol az írni-olvasni tudás csak nemrégiben vált általánossá, időtlen időkkal korábban mondták ki a dolgok nevét, mint ahogy leírták volna őket, és még mindig a beszéd, a kiejtett szó az, ami igazán számít. Egy biztos: a hegy nevét *pej*nek kell kiejteni.

A család keletről kerüli meg a sziklafalat, arra szelídebb az emelkedő, és fél óra alatt el is érik Ho Csung-kuj unokatestvérének házáat. Parasztember a rokon, a hegy első nagyobb emelkedőjének magasságában áll a háza; szinte mindenki, aki erre jár, megpihen egy kicsit cséplőteraszánál, a kinyúló cseréptető alatt, az árnyékban. A parasztoknál a cséplőterasz az otthoni élet központja: gabonát csépelnek, fűszert szárítanak, zöldséget aprítanak, unokát nevelnek rajta, és ott kínálják meg teával a vendéget. Erről a bizonyos terasról pedig olyan lélegzetelállító kilátás nyílik a tájra, hogy egészen elcsendesednek a vendégek.

Alattuk a hegyi táj változatos mintázata, színes, más-más anyagú rétegei: teraszos, zöld búzaföldek, szabályos sorokkal; repcemezők tomboló, vad sárgája; a szürke tetős házak felett a lágy virágú császárfák; a hatalmas Jangce napon megcsillanó ezüstkígyója; a

túlparton pedig a ködön átsziporkázó, karcsú, fehér pagoda. Gyenge szellő borzolja a fiatal búza sorait. Az árnyékban nagyszerű a hőmérséklet.

A földműves és a felesége teát szolgál fel. A vendégek csevegnek, lengedezik a szellő. A tea lassan kihűl. Amikor már eltelt annyi idő, amennyit megkíván az udvariasság, fölkerelkedik a klán, és egy tekintélyes méretű, régi síremlék mellett kivonulva folytatja az útját.

Senki sem tudja, hogy hívták az ide temetkező családot. A Csing-dinasztia idejéből való, állítják a helybéliek, ha a sír kora felől tudakozódunk. Csakhogy Fulingban szinte minden olyan kérdésre ezt válaszolják, amely régi sírra, öreg házra vagy más ereklyére vonatkozik; ezek eredetét ugyanis elmosta a kaotikus 19. század. Csing-dinasztia, mondják bölcsen a helybéliek, mert tudják, hogy nem tévedhetnek nagyot, hiszen a Csingek csaknem háromszáz évig, 1644-től 1911-ig uralkodtak. Milton *Elveszett Paradicsoma* a Csing-dinasztia idején született, és ugyancsak a Csing-dinasztia korában vívták az amerikai függetlenségi háborút. De a Chicago Cubs baseballcsapat is a Csing-dinasztia korában nyert utoljára világbajnokságot. Amikor a fulingiak azt mondják valamire, hogy a Csing-dinasztia idejéből való, azt valószínűleg úgy kell értelmezni, hogy régi az a valami, de azért nem annyira, mint sok más régiség.

Annyit azért tudni lehet, hogy gazdag földbirtokos sírjáról van szó, mert legalább ötször akkora, mint a többi sír a környéken. Az öt méter magas építmény a hegyoldalnak támaszkodik. Földdel borított hátsó részén kilenc sorban nő a kukorica. Mellette sötét bambuszszárok zizegnek, nyikorognak a szélben. Faragványok díszítik a homlokzatot, de jó néhány alaknak hiányzik a feje; valószínűleg a kulturális forradalom vandalizmusa benne a ludas. Lehet, hogy a neveket is akkoriban távolították el a sírról, amely ennek ellenére viszonylag jó állapotban van. A felirat egy része tisztán kivehető:

Édesítse szíved orchidea és babér

Legyenek utódaid sikerben gazdagok
És lakjon béke a te lelkedben.

A sír láttán nem nehéz elképzelni a földesúr leszármazottainak sorsát a felszabadulás után: kivégzés, száműzetés, az ellenség szerepe az osztályharcban, esetleg átnevelőtábor. Nagyon valószínű, hogy a földesúr utódai nem dúskáltak az elképzelt sikerben - de ez csak sejtés. Csak az biztos, hogy nincs név a síron, a bambusz árnyékában nem nőnek orchideák, és a *csingmingcsie* napján nem tülekednek itt boldog utódok, hogy leróják tiszteletüket. Kissé arrébb, Ho Csung-kuj apjának és nagybátyjának sírjánál égi papírpénzt ajánlanak fel a közben zavartalanul beszélgető rokonok. Ennél a sírnál azonban az egyetlen felajánlás a hátsó falánál növekvő fiatal kukorica, és minden csöndes, csak az odaadó, szelíd szél susstorog titokzatosan a nyikorogó bambuszszárok között.

Ho Csung-Kuj apját és nagybátyját egymás mellé temették. A masszív mészkőből faragott ikersírkő délkeletre, a Jangcéra, sőt a folyón túlra néz. A családtagok libasorban vágtak át a gabonátáblán a sírokhoz, vigyázva, nehogy letapossák a zsenge hajtásokat. Most pedig vastag, piros gyertyákat gyújtanak, és marokszám égetik a papírból való égi pénzt.

A 800 milliós címletű bankjegyeken ez áll: „Mennyei Bank”. Legális túlvilági fizetőeszközzel van szó. Fekete hamugombóccá égnek, ahogy ropogva, lobogva felfalja őket a tűz. A gyertyák lángja szeszélyesen táncol a Jangce felől érkező szélben. A fel-felcsapó lángok nyomában meleg léghullámok érkeznek.

Az öregasszonyok a földig hajolnak, és imákat mormolnak a lángoló pénz előtt. Amikor befejezik, a gyerekeken a sor, akiket szüleik egy csöppet nógatnak. Vihogva, nyeglén háromszor meghajolnak. Papírcsíkra térdelnek, nehogy piszkos legyen a nadrágjuk, aztán behunyt szemmel imádkoznak, néha fennhangon. -

Kérlek, segíts, hogy jól sikerüljenek a vizsgáim - motyogja Taj Mej unokatestvére, egy tizenhat éves, szemüveges fiú.

A csoport távozik, libasorban ismét átkel a búzaföldön, de három fiatalember hátramarad. A szertartás alatt türelmesen, de hűvösen, sőt közönyösen a háttérbe húzódtak; a *csingmingcsie* nem a fiatalság ünnepe, ők pedig húszas éveikben járnak. Most azonban fellépnek a sírkövekre, kezükben cigaretta és petárdák. Már gyújtják is meg a kanócokat.

Kísérteteket, gonosz szellemeket ugraszt szét a durrogó tűzijáték. A gyerekek tapsolnak és sikítoznak, az öregek befogják a fülüket, elfordulnak. A fiatalember megőrzi nyugalma a fülsiketítő durrogás alatt. Az utolsó pillanatig a kezükben tartják a kanócot, és csak akkor dobják el hanyag mozdulattal, amikor a láng már majdnem belekap az ujjukba, és már gyújtják is a következőt. Nem használnak füldugót, nem nevetgélnek, nem fintorognak. Arcuk tökéletesen kifejezéstelen marad, teljesen nyugodtnak tűnnek. De a tekintetükben van valami, amit nem lehet elrejteni: az ujjongó izgalom, ahogy ott állnak a síron, és hirtelen egyetlen pontba sűrűsödnek össze az ünnep képei és hangjai, a dübörgő robbanások, a lőporszag, az örvénylő por, füst és napfény, míg odalent óriási, napozó sárkányként csillog a Jangce hosszú, kígyózó ezüstteste a hirtelen kitört robajban.

A menet indul tovább, zöld babültetvények és derékig érő búza mellett. Maguk mögött hagynak egy újabb meredek emelkedőt, ahol keskeny teraszok és kanyargós, kővel kirakott gyalogösvények vannak. Dél felől a távolban még mindig látható a Jangce. Messziről petárdák durrogása hallatszik. A család még elzarándokol Ho Csung-kuj édesanyjának a sírjához, akit kicsivel feljebb temettek el a Fehér Lapos-hegyen, alig néhány percre az urától. Harminc évvel túlélte a férjét, és talán saját elképzelése volt a *fengsujról*. Akkoriban nem volt szokatlan, hogy férjet és feleséget nem egymás

mellé temetnek.

Az asszony sírkövén tábla, azon pedig öt, nagyméretű, rávéselt írásjegy: Li Cseng-jü, Ho anyja. Alatta két oszlopban nevek.

- Látja, ezek a leszármazottak - magyarázza Taj Mej, miközben a sírhoz lép, hogy tiszteletét tegye. - A bal oldali oszlopban a nők, a jobb oldaliban a férfiak. Az én nevem is itt áll!

Kinyújtja a kezét, megérinti az utolsó nevet az oszlop alján. Taj Mej és a nagyanyja között több mint egy tucatnyi név olvasható. Viselőik közül többen itt állnak most, de vannak, akik túlságosan messze laknak vagy már meghaltak. A táblán azonban az összes családtagnak szerepelnie kell. Taj Mej végigsimít kőbe vésett nevén, és csak ennyit mond: - Ez vagyok én.

Késő délután leereszkedik a család a hegyről. Egy másik rokon cséplőteraszán ebédeltek, és most ráérősen ballagnak hazafelé, meg-megállva, gyönyörködve a tájban.

Ho Csung-kuj egyáltalán nem lelkesedik ezért a környezetért. A kívülállók gyönyörűnek, regényesnek találják a tájat, de az ő nagyszülei egész életükben robotoltak itt, így Ho Csung-kuj számára a hegy a küzdelmes, nehéz életet jelenti; büszke rá, hogy ő ki tudott törni belőle. Valahol a hegyoldal közepe táján megáll, a Jangcére pillant, és halkán így szól: - Én már a városban nőttem fel, nem itt, vidéken. Igaz, ott is szegények voltunk; apám a kikötőben dolgozott. Tizenöt évesen magam is dolgozni kezdtem. Saját szakállamra. Az építőiparban vállaltam munkát. Egyszerű munkásember voltam, annyi idős, mint most ő - azzal Taj Mejre mutat. Egy pillanatra úgy tűnik, mintha folytatni szeretné a történetet, de inkább elhallgat. Nem túl beszédes ember, és valószínűleg százszor is elmondta már a történetét.

Életútja azonban ennyiből is kihámozható. Minden arról árulkodik: öltözete, magabiztossága, no meg a mobiltelefonja, amely a mai szertartásos menet alatt többször is megszólalt. Történetének

folytatását tükrözi háromemeletes otthona is, amelyet maga épített Fuling szívében. A ház minden lakója családtag. A földszinten egyik lánya lakik, a fivére az emeleten, egy másik testvér a kettő között. A lakások fedetlen belső udvarra nyílnak, így a családtagok kényelmesen átkiabálhatnak egymásnak. Szép, tágas mindegyik lakás, videolejátszóval és karaokeberendezéssel. A plafonon mindenütt műdrágakövekkel díszített világítótestek, barokkos stukkódíszek, a falakon mélyvörös és bíbor árnyalatokban pompázó, bársony faliszőnyegek. A tetőteraszról, ahol aranyhalas medence és narancsfa is van, a Jangcéra és a Fehér Lapos-hegyre látni Fuling cseréptető házai felett.

Kevés magántulajdonú személyautó közlekedik Fulingban, de Ho Csung-kuj egy vadonatúj Vörös Zászló szedán büszke tulajdonosa. Szívesen jegyzi meg, hogy ugyanilyen kocsival járt Mao Ce-tung és Teng Hsziao-ping. De Ho Csung-kuj maga vezet, és még ma délután szép lassan és kímélettel elautózik a Keleti Folyó negyedbe. Elhalad majd egy bérház mellett, amelyet nemrég fejezett be, és csendes büszkeséggel mutatja meg. Jó nagy épület fehér csempeburkolattal és kék ablaküveggel. Mostanában rengeteg hasonló ház épül egész Kínában, egyik olyan, mint a másik. Finoman lassít majd az épület mellett, bekapcsolja a légkondicionálót, és megkérdezi: - Elég hűvös van ott hátul?

De ez majd később történik. Előbb még leereszkedik a klánnal a Fehér Lapos-hegy kanyargós, köves ösvényein, és a hegy lábánál, amíg a kompra várnak, mindenkinek fagylaltot vesz. A Jangce kavicsos partján fagylaltozik a család. A hegy elcsöndesedett odafönt, ma már nincs több tűzijáték. Nyugat felől fúj a szél völgyben. A pagoda most tisztán, élesen látszik a délutáni napfényben. A családtagok megették a fagylaltot, és nevetgélve kezet mosnak a folyóban.

HATODIK FEJEZET

A vihar

Május elején Fulingtól keletre tűz ütött ki a hegyekben. Előtte heteken át tombolt a forróság. Remegett a levegő, perzselt a nap, a hőmérséklet folyamatosan harminc fok fölött maradt. A főiskola mögötti aszfaltozatlan utak felett porszalagok kígyóztak, a hőség szinte nyomta az ember mellkasát. Általános vélekedés szerint nagyon kevés eső esett tavasszal, ekkor tört ki a tűzvész a Két Kilátó-hegyen.

Ez a környék legnagyobb hegye; tiszta időben a csúcsáról el lehet látni Fulingig és Fengtuig. Erdők borítják, és kisközségek települtek rá; a tűz megfékezhetetlenül pusztított. Senki sem tudta, mi okozta. A Jangce felől forró, száraz szél fújt, az táplálta a hegyen végigsöprő lángokat.

Az első éjjel ötven önként jelentkező diákot vittek el a főiskoláról, hogy segítsenek az oltásban, másnap reggel még kétszázat. A második csoport gyülekezőjét az erkélyemről néztem végig. Mindannyian fiúk voltak, a katonai gyakorló egyenruhájukat viselték. Nevetgéltek, izgatottan beszélgettek, várták az indulást. Megjöttek a buszok, elvitték őket, újra csend lett a főiskolán.

A nap tompa fényű, forró korongként vöröslött az égen, és füstöt hozott a szél a hegy felől. Az erkélyemen is éreztem a szagát. Sokan hiányoztak az óráimról, és egész nap az járt a fejemben, vajon hogyan haladnak az oltással a Két Kilátó-hegyen. A lányok sem tudtak odafigyelni, aznap alig haladtunk.

Már a hálószobámban tanulgattam, amikor észrevettem, hogy a Vu fölött a nyugati égboltot fekete felhők lepték el. Hirtelen feltámadt a szél, s lefújt néhány papírt az asztalomról. Becsuktam az ablakot, leszedtem a száradó ruhát, aztán az összes ablakot és ajtót

gondosan ellenőriztem. Gyorsan közeledett a vihar. A sötét felhők egyre nagyobbra nőttek a város fölött. A nappali ablakát már alig bírtam becsukni, olyan erővel nyomta a szél.

Elooltottam a villanyt, új elemet tettem a zseblámpámba. Éppen akkor léptem ki a beüvegezett konyhai erkélyre, amikor eleredt az eső. Erős, ferde sugarakban verte az üveget, és az erősödő szélben dühödten hajladoztak a fák. A tér túloldalán nagy csörömpöléssel vágódtak be a főépület nyitva felejtett ablakai, a diákok sikoltoztak és kiabáltak. Mindig izgatottan hangoskodtak, ha nagy vihar kerekedett, és néha elfelejtették bezárni az ablakot. Tavasszal sokszor hevert üvegcserep a lépcsőfordulók betört ablakai alatt.

Most a Keleti Folyó negyedből hallatszott üvegcsörömpölés, az emberek futva igyekeztek fedezékbe. Az Emeld-a-Zászlót-hegy nyugati oldalában hirtelen kéken villámlott valami, aztán robbanást hallottam. Azonnal elment az áram, egész Fuling elsötétült.

Az erkélyemről néztem a vihart. A felhők átbuktak a hegyeken, egyre erősebben vert az eső. Elsötétült az ég, aztán hirtelen fehér villanást láttam, mintha valaki gigantikus gyufát gyújtott volna a rohanó felhők előterében. Egymásba gabalyodó villámok világították meg a Fehér Lapos-hegy csúcsát, amely egy pillanatra szinte dermedten ragyogott a Jangce felett a delejes, fagyos fényben, aztán újra eltűnt a hegy, és csak a mennydörgés robaja töltötte be a haragos eget. Az esőfüggöny mögött hamarosan eltűnt a Jangce, és a Vuból is csak egy lapos, szürke szalag maradt, amely beleolvadt az ismeretlen, szürke láthatárba.

Fél óráig tombolt az ítéletidő. Aztán egyszerre csak megint zöldek voltak a hegyek, a por és a füst eltisztult a levegőből. Egész este könnyű eső permetezett. Másnap szerencsésen hazatértek a hegyről tanítványaim. Kiderült, hogy mire odaértek, a vihar már eloltotta a tüzet. De az utazás egy kis változatosságot hozott az életükbe, amit jól mutatott, hogy ugyanolyan izgatottan tértek haza, mint ahogyan elindultak.

Két hét múlva a főiskola háromnapos sportrendezvényen vett részt az Emeld-a-Zászlót-hegy lábánál épült új stadionban. Tavasszal szinte minden kínai iskolában sportnapokat tartanak, de a mi rendezvényünk különösen nagyszabású volt, mert nem sokkal azelőtt adták át az atlétikai központot. Ráadásul alig másfél hónap volt hátra Hongkong visszacsatolásáig.

Ebben a szemeszterben mindennek Hongkonghoz volt köze, ahogy az őszi szemeszterben minden a hosszú menetelés jegyében történt. Tanulmányi versenyt rendeztek Hongkong gazdaságáról, és a párttagok Hongkong-kitűzőt viseltek, ami megkülönböztette őket a többi hallgatótól. A könyvtár bejáratánál felirat hirdette: Üdvözlünk újra itthon, Hongkong!, és naponta cserélték mellette a számot, amely jelezte, hány nap van hátra a gyarmat visszatéréséig. Olykor megkérdeztem a tanítványaimtól, hány nap hiányzik még, és ők mindig pontosan tudták. Heteken át készültek a sportnapokra. A komolyabb sportolók szorgalmasan edzettek a büfé melletti régi sportpályán, és mindenki próbált a versenyek előtt tartandó felvonulásra is. A fiúk a díszlépést gyakorolták, a lányok bonyolult zászlós táncot tanultak be. A vasárnap esti politikai gyűléseken Hongkongról szóló dalokat énekeltek.

A verseny ünnepélyes megnyitóját elmosta egy felhőszakadás. A Hongkong-zászlók szomorúan lekonyultak, a rikítóan színes, hélium léggömbök sehogy sem akartak a levegőbe emelkedni. Az ünnepség mégis folytatódott: több mint ezer diák menetelt komoran a sáros pályán, a táncosok merev arccal hajtották végre a koreográfiát a zuhogó esőben. Néző viszont alig maradt; a káderek a lelátó egyetlen fedett részén, dideregve szemlélték az eseményt. Tanítványaim átköhögték és áttüsszögték a következő egy hét óráit.

A sportversenyeket két nappal elhalasztották. Közben megjavult az idő, úgyhogy fennakadás nélkül meg lehetett tartani a rendezvényt. Az órák természetesen elmaradtak. A hallgatók tanszékenként foglaltak helyet a lelátón. Komoly verseny volt. Az

összes női versenyszámnál, ahol négyszáz méternél többet kellett futni, a célba érve kivétel nélkül minden induló összeesett, de a futók jó előre odacsődítették a barátaikat, akik levonszolták őket a pályáról. Tulajdonképpen megható volt ez az óvintézkedés, majdnem olyan, mint amikor a katona búcsúlevelet ír haza, mielőtt csatába indulna. A lányok pontos utasításokat adtak barátnőiknek, aztán célba érve a barátnők karjaiba rogytak, majd zihálva és zokogva kivitették magukat a színről - jobbra el, akár egy kissé rendhagyó szecsuanai operában. A fiúk kevésbé ragaszkodtak ehhez a forgatókönyvhöz, de azért közülük is nagyjából minden negyedik összeesett a célvonalban. A barátok a tanszéki elsősegélyasztalhoz vitték őket, ahol forró teát és Mennyei Hang cigarettát kaptak. Öt perc múlva már kutya bajuk sem volt.

Én is beneveztem 1500 és 5000 méterre meg a négyszer százas váltóra, tanárokból szintén alakultak csapatok, sőt még a nyugdíjasoknak is külön versenyeket szerveztek; hősiiesen küzdöttek is, mégsem estek össze a finisben. Mivel megnyertem a fulingi országúti versenyt, most a diákok mezőnyében indultam, és ez a látványosság - a külföldi tanár megküzd a hallgatókkal - elég volt ahhoz, hogy felborzolja a közönség kedélyét. A tömeg egészen a pálya széléig nyomult, sőt csak két sáv maradt szabadon; saját tanítványaim álltak lelelől. Láttam, hogy Huang Hsziao-csiang tézstafőző mester és kedvenc éttermem tulajdonosa szintén eljött a fiával, hogy szurkoljon nekem.

A többi induló nagyon izgatott volt, hogy a *vajkuozsennel* fog megmérkőzni, így aztán túl gyorsan kezdtek. A közönség lelkesen biztatta őket. De már az elején éreztem, hogy ez más közönség, mint a januári, országúti versenyen; hangok kiáltották a nevemet, angolul és kínaiul egyaránt, és az angol szakosok rendületlenül biztattak, ahogy folyamatosan feljöttem a mezőny végéről a legelejére. Mindkét számot könnyedén megnyertem, és amikor az 1500 méteres verseny végén a célnál vártak, és gratuláltak nekem a

tanítványaim, sokkal inkább éreztem magam a tanszékhez tartozónak, mint *vajkuozsennek*. Ugyanígy éreztem a váltónál is, ahol ugyan túl rövid volt a táv ahhoz, hogy előnyre tegyek szert. Én futottam másodiknak, és megtartottam a csapat helyét. Csang párttitkár, negyedik váltótagunk, fölényesen lekörözte a kínai tanszéket; az angol szakos hallgatók torkuk szakadtából, lelkesen ordítottak. A verseny után fénykép készült négyünkről, háttérben az Emeld-a-Zászlót-heggyel. Csang párttitkár sugárzó arccal gyűjtött rá.

Igaz, az 5000 méteres verseny közben csúfondáros hangokat hallottam a testnevelés szakos hallgatók felől. - Haallóóó! - kiabáltak gúnyosan, meg: - *Jangkujce!* -, ami „külföldi ördög”-öt jelent. Amikor a tanítványaim rájuk szóltak, a többség befogta a száját, de még így is hallottam egy-két csúfolódó megjegyzést. Válaszul leszegtem a fejem, és az utolsó másfél kilométeren keményen meghajtottam magam. Pedig nem volt rá szükség - nyilvánvaló volt, hogy nyerek, és éreztem, hogy megfázás lesz a vége. Nem tehettem róla: ha verseny közben méltatlanság ér, mindig így reagálok.

Mire hazaértem, már harmincnyolc fokos lázam volt. Beláttam, rosszul tettem, hogy ennyire meghajtottam magam az ötezer méteren, de így legalább rájöttem, hogy nincs értelme részt vennem több hasonló versenyen. Túl nagy erővel dolgozott bennem a versenyszellem, a helybéliek pedig még nálam is rosszabbak voltak. Talán javult valamicskét a helyzet, de lényegében továbbra is egyedül küzdöttem - mindenki ellen. Arra a következtetésre jutottam, hogy több örömöm lesz benne, ha ezentúl csak néző maradok, így később egyetlen versenyen sem indultam.

A szemeszter során folyamatosan romlott egészségi állapotom. Néhányszor belázasodtam, de az volt a legnagyobb baj, hogy a légszennyezés miatt állandósult az arcüreggyulladásom, és szinte

mindvégig antibiotikumot kellett szednem. Furcsa időszak volt, mert egészségi problémáim ellenére ekkor élveztem a leginkább fulingi életemet. Már egész otthonosan mozogtam a városban, és mind több olyan baráttra tettem szert, aki nem beszélt angolul. Kínai életem egyre teljesebbé vált, és immár biztosra vettem, hogy második évem sokkal kellemesebb lesz, mint az első.

Még Liao tanárnő óráin is lényegesen csökkent a feszültség. ópiumháborúnk arra mindenképpen jó volt, hogy az egymásnak feszülő meggyőződések rövid villámfényében tisztábban lássuk a másikat. Többet nyomott a latban, hogy őszintén kimondtuk a véleményünket, mint az, hogy általában egymással ellentétes volt az álláspontunk. Jól tudtam, hogy vélekedik a tanárnő - szerinte minden *vajkuozsen* gyanús, és semmit sem tud Kínáról. De nem is rejtette véka alá, őszintén hangot adott minden efféle gyanújának, amit egyre jobban értékeltem, mert kellemes ellentétben állt az angol tanszék kádereinek viselkedésével: ők mosolyogtak, kedvesen bántak velem, de mindig résen voltak. Liao tanárnő legalább tisztelt annyira, hogy ízelítőt adjon a nézeteiből, és éreztem, hogy neki is hasonló a véleménye rólam: *vajkuozsen* vagyok, aki ugyan nem mindig tiszteli eléggé Kínát, de legalább hajlandó beszélni róla. ópiumháborúnkban egyik fél sem győzött, de nem is szenvedett vereséget; csak észrevétlenül elmúlt a harc, én pedig jobban élveztem az órákat.

Ugyanakkor fizikailag és szellemileg egyaránt fáradni kezdtem, éreztem, hogy kell egy kis szünet, amikor nem nyomaszt a fulingi szűk világ, kitörhetek belőle. Adam ugyanígy volt vele. Ahogy telt a szemeszter, egyre komorabban sorjáztak a konok rutinmunkával töltött, egyhangú napok. Hongkongot június 30-án éjfélkor kapja vissza Kína, és másnap a tanév is véget ér. Akkor aztán szabadon utazgathatunk, és tovább mélyíthetjük a nyelvtudásunkat.

Először akkor alkothattam fogalmat róla, hogy milyen fontos esemény Hongkong visszatérése az anyaországhoz, amikor az első

félévben egyik harmadéves osztályom hallgatóinak azt a feladatot adtam, írják le életük legboldogabb napját. Ahogy vártam, azt a napot választották legtöbben, amikor megkapták a felvételükről szóló főiskolai értesítést. Don, aki egy nagyon szegény vidékről, Fengtu környékéről jött, a következőt írta:

Aznap nagyon korán keltem. Reggeli után gyorsan elmentem a postahivatalba. Nagyon kíváncsi voltam az eredményemre a főiskolai felvételin. A postás látta, hogy oda igyekszem, és már messziről kiabált: - Gratulálok! Itt a felvételi könyved! - Kikaptam a kezéből. Felemeltem a fejem fölé, és öntudatlanul azt kiáltottam: - Sikerült! - Akkor boldog könnyek jöttek ki a szememből. Ez az eredmény, amiért tizenöt évig keményen dolgoztam. Tizenöt év alatt mindig szorgalmasan tanultam. Földműves fia voltam, de el akartam kerülni vidékről. Ezt csak úgy lehet, hogy szorgalmasabban tanulok, mint a városiak. Nem okoztam csalódást, pedig a szülők és rokonok súlyos elvárásokat tettek rám. Fordulópont volt az életemben. Mehetek a főiskolára tanulni sok tudást. 1994. augusztus 31-e, soha nem foglak elfelejteni. Te vagy az életem legboldogabb napja. Az vagy, amit saját vérrel és verejtékkel szereztem.

A fogalmazások nagyjából háromnegyed része hasonló tartalmú volt, és én élvezettel olvastam mindegyiket, mert láthattam belőlük, hogy a tanulás csakugyan átformálja diákjaim életét, és örömmel töltött el a tudat, hogy valami kis részem nekem is lehet benne. Kisebb lelkesedéssel olvastam azonban két másik tanítványom dolgozatát: mindkettő azt írta, hogy élete legboldogabb napja még nem jött el, mert az a nap lesz az, amikor Kína visszakapja Hongkongot. Egyikük, akinek angol neve Peace, azaz Béke volt, így fogalmazott:

Biztos vagyok benne, hogy 1997. július 1-je lesz az én

legboldogabb napom. Azon a napon mi, kínaiak, mindannyian vidámak és boldogok leszünk. Mert 1997. július 1-je nagyon különleges nap lesz a számunkra. Aznap fogják visszaadni Hongkongot Kínának, és ez Kína újraegyesítése magasztos ügyének beteljesülését jelzi. Mindannyian tudjuk, hogy Hongkong visszatérése az anyaországhoz és a tény, hogy újra kínai fennhatóság alá kerül, nem vitatható, nem lehet tárgyalás témája. Természetesen azon a napon leszek a legboldogabb.

A félév előrehaladtával egyre nagyobb megütközéssel vettem tudomásul, hogy a politikai tantárgyak és a különféle rendezvények hatására Hongkong visszacsatolása tanítványaim személyes ügyévé válik. Az általam tanított tárgynak már-már feltűnően semmi köze nem volt a kínai politikához, néha mégis elkerülhetetlenül ebbe az irányba sodródtunk. Amikor irodalomórán Kate Chopin elbeszélését, a *Désirées Babyt* vettük, a fajgyűlöletnél lyukadtunk ki. Az amerikai feketék helyzetéről meg a vegyes házasságról beszélgettünk, és a hallgatók feltették a kérdést, léteznek-e Amerikában előítéletek, sztereotípiák a kínaiakkal kapcsolatban. Azt válaszoltam, hogy a mai sztereotípiák gyakran abból fakadnak, hogy a kínai-amerikai diákok rettentően komolyan veszik magukat. De azért megemlítettem, hogy a 19. században Nyugaton sokan gyengének és tehetetlennek hitték a kínaiakat.

- De miért? - kérdezte valaki.

- Azt hiszem, az ópiumháborúk miatt.

- Hogyhogy?

- Ti is tudjátok, mi történt az ópiumháborúban - magyaráztam. -

Kína akkoriban nem volt erős nemzet, az idegen országok könnyűszerrel arattak győzelmet a kínai seregek felett. Ebből sok külföldi azt a következtetést vonta le, hogy a kínai nép gyenge. Később aztán megváltozott ez a kép, de akkoriban igen elterjedt előítélet volt.

Amikor befejeztem a mondatot, nagy lett a csend. Tanítványaim

maguk elé, a padra meredtek. Mindig ez történt, valahányszor megsértettem egy tabut - a hirtelen beálló csendben lehajtott fejjel ültek, és csak a negyvenöt fekete üstök fordult felém. Egy héttel korábban ugyanígy reagáltak; akkor szintén a fajgyűlöletről folyt a beszélgetés, és azt találtam mondani, egyébként igen finoman, hogy szerintem a rasszizmus és az idegengyűlölet mindenhol, még Kínában is problémát jelent.

- Kínában nincsenek előítéletek és nincs rasszizmus - jelentette ki Wendy azonnal, de láttam rajta, hogy meg van sértve. Az egyik legokosabb lány volt az osztályban, erős hazafias érzelmekkel.

- Szerintem ez nem ilyen egyszerű - feleltem. - Például miért van az, hogy amikor Mr. Meier meg én bemegyünk Fulingba, az emberek gyakran ránk kiabálnak az utcán?

- Barátkozni akarnak - mondta Wendy. - Szeretnének beszélgetni az idegenekkel, csak éppen faragatlanok. Nem akarnak ők durvák lenni.

- Előfordult, hogy megdobáltak a gyerekek - mondtam. - Ez nem valami barátságos.

- De hát csak gyerekek!

- Igen, de a szüleik csak nevettek rajta, nem szóltak rájuk. Nem azt akarom mondani, hogy ez szörnyű, de nem hiszem, hogy a rasszizmus és az idegengyűlölet kizárólag amerikai jelenség lenne. Ezeket a bajokat még Kínában is orvosolni kell.

A diákok lehajtották a fejüket, kínos csend támadt. Felfogtam, hogy erről a kérdéstről képtelenség beszélni, és gyorsan témát váltva visszatértem az elbeszéléshez meg az amerikai rasszizmushoz. Külföldi tanárként meg kellett tanulnom, hogyan reagáljak, amikor a diákok egyszerre csak lehajtják a fejüket, és többnyire az lett a tanulság, hogy Kínát semmi módon nem szabad bírálnom. Mégis meglepődtem, amikor egy héttel később ugyanezt az érzékenységet sértettem meg az ópiumháborúk felemlítésével.

Már csak azért is furcsállottam a dolgot, mert néhány héttel

korábban semmilyen érzékenységet nem mutattak a kínai történelem hozzájuk sokkal közelebb eső korszakaival kapcsolatban. Azt a feladatot kapták, hogy írják meg és adják elő a kínai Rip van Winkle történetét; mindegyik csoportnak más korszakban kellett feldolgoznia az elbeszélést. Az egyiknek egy olyan kínairól kellett szólnia, aki 1930-ban aludt el, és 1950-ben ébredt föl, egy másik csoport hőse pedig az 1948-tól 1968-ig terjedő időszakot aludta át, és így tovább. A hét csoport együtt Kína egész 20. századi történelmét átfogta. Leginkább arra voltam kíváncsi, hogyan birkózik meg a feladattal az a csoport, amelyiknek a kulturális forradalom időszaka jutott.

Jelenetükben Aumur alakította Rip van Winkle-t; vastag szemüvege és rövid, fekete haja bagolyszerű külsőt kölcsönzött neki. Megzavarodva ébredt álmából; a többiek pedig, akik mind vörösgárdistát alakítottak, papírcsákót nyomtak a fejébe, és papírcsíkot kanyarítottak a nyaka köré, ezzel a felirattal: KAPITALISTA ÚTON JÁRÓ SZEMÉLY. Hátrakötözték a kezét, durván térdre kényszerítették, majd szorosan körülállták, azzal megkezdődött a nyilvános osztályharc.

- Miért nem vagy vörösgárdista? - üvöltött rá az egyik lány.

- Mi az, hogy vörösgárdista? - hebegte Aumur.

- Tudod te nagyon jól, kik a vörösgárdisták. Miért jársz kapitalista úton?

- Azt se tudom, miről beszélnek. Mi az, hogy kapitalista út? Az én nevem Rip van Winkle, hű katonája vagyok a Kuomintang seregének.

- Mit mondtál?

- Csang Kaj-sek seregében szolgállok, hű katonája vagyok a Kuomintangnak. Szegény ember...

- Vagyis ellenforradalmár! Bitang ellenforradalmár!

- A nevem Rip van Winkle, én csak egy...

- Pofa be! - üvöltötte a lány. - Most pedig repülőgép leszel! Ketten

talpra állították, hátrafesztették a kezét. A többiek bádogfazekat püföltek kanállal, ordítottak, és fel-alá masíroztak közben. Én a hátsó sorból néztem a produkciót, és kétségbeesetten fohászkodtam, nehogy Fu dékán véletlenül arra járjon, és kedve támadjon kideríteni a nagy ricsaj okát. Nem szerettem volna megmagyarázni, hogyan ragadtatott minket Rip van Winkle idáig.

Az volt a legkülönösebb az egészben, hogy nagyon tetszett az osztálynak - ez a jelenet aratta a legnagyobb sikert, tapsolt és kacagott a közönség. Egyáltalán nem ezt vártam. Arra számítottam, hogy mértéktartó előadást fogok látni, amelyben tapintatosan kerülnek majd a korszak embertelenségének bemutatását, már csak azért is, mert tudtam, hogy sok diákom szülei igencsak megszenvedték a kulturális forradalmat. Ezt soha nem néztem volna ki belőlük; egyikük sem szívta mellre, sőt, olyan jól szórakoztak, mintha a *Szentivánéji álom* vagy bármi más vígjáték lett volna műsoron. Valami olyasmi mehetett végbe, mint amiről Lu Hszün kínai írónál olvastam egyszer: „A jó memóriájú emberek hajlamosak összeroppanni a szenvedés súlya alatt. Csak akiknek rossz az emlékezetük, a túlélésre legalkalmasabbak, csak ők tudnak tovább élni.”

De az én tanítványaim memóriája nem egyformán volt rossz. Tudtak viccelődni a kulturális forradalommal, de az ópiumháborúkat halálosan komolyan vették. Tudtam, hogy ez részben az én személyemnek, külföldi mivoltomnak szól, ugyanakkor nyilván közrejátszott benne az idővel való, szándékos manipuláció: olyan hamis hangsúlyokkal tanították nekik a történelmet, hogy végül közelebb érezték magukhoz a 19. század közepének megoldatlan problémáit, mint szüleik nemzedékének küzdelmes közelmúltját. A kínai történelemkönyvek jelentéktelen korszaknak állították be a kulturális forradalmat, Mao Ce-tung túlkapásait pedig elintézték Teng Hsziao-ping értékelésével, amely szerint a Nagy Kormányosnak hetven százalékban igaza volt,

harminc százalékban pedig tévedett. Ezeket a számokat mindenki pontosan ismerte; bűverejük hihetetlen mértékben le tudta egyszerűsíteni a múltat. Előfordult, hogy beszélgetés közben - csak hogy lássam partnerem reakcióját - hanyagul megjegyeztem, hogy Maónak hatvanhét százalékban igaza volt. Kivétel nélkül mindig azonnal kijavítottak. A számok fényében egészen eltávolodott a jelentől a kulturális forradalom, afféle statisztikai tényé zsugorodott össze.

Ezzel szemben semmi sem volt ilyen egyszerű az ópiumháborúkkal kapcsolatban; ezt a témát szemlátomást sokkal nehezebben dolgozták föl tanítványaim. Egész évben azt sulykolták a fejükbe, hogy történelmük egyik legszégyenteljesebb korszaka volt ez, Hongkong visszacsatolását pedig úgy állították be, mint ami épp e gyalázat jóvátételét jelenti, és ezáltal tényleges hatással lesz az életükre. A legtávolabb az 1989-es tiltakozások álltak a jelentől, mert diákjaim a maguk részéről meg voltak róla győződve, hogy a mozgalom erőszakos elfojtása meg sem történt. Pedig éppen a Tienanmen téri események következményeként kellett nekik maguknak is lélekölő katonai kiképzésen részt venniük, mégis akadt szecsuanai diákjaim között olyan, aki Hongkong visszatérését tartotta élete legboldogabb napjának.

A főiskoláról szemlélve így festett a helyzet a nagy esemény előestéjén. De minél több időt töltöttem a városban, annál világosabban láttam, hogy minden más színben tűnik fel az egyszerű ember, a *laopajhszing* - azaz a Száz Öreg Név - szemében. Hetente kétszer-háromszor is megálltam beszélgetni a Déli Hegy-kapu parkban Ko Hsien-lung negyvenhét éves fényképésszel, és minél jobban megismertem, annál meglepőbbnek találtam politikai nézeteit. Teljesen iskolázatlan volt, de érdekes gondolatokat osztott meg velem; többször hangoztatta például, hogy nagyobb demokráciára és több politikai pártra lenne szüksége az országnak, amit a főiskolán sosem hallottam. Egyszer szóba hoztam

Hongkongot, de úgy látszott, untatja a téma, nem jelent neki semmit.

- Ha Hongkong nem lett volna ilyen hosszú ideig a briteké - mondta -, ma nem lenne ilyen gazdag. Ha Kínáé marad, megkapta volna a maga részét a nagy ugrásból meg a kulturális forradalomból és minden egyébből, ami csak ártott volna neki. Tönkretettük volna Hongkongot, mint minden mást.

Soha senkit nem hallottam így beszélni Fulingban. Mondtam is neki, hogy egyik tanítványom se értene vele egyet.

- Persze hogy másképp látják a dolgokat, mint én! - válaszolta méltatlankodva. - Hát mit tudhatnak ők? Túl fiatalok. Fogalmuk sincs az életről, teljesen tapasztalatlanok.

- Az idősebb tanárok sem mondanak ilyet.

- Még szép! Minden héten politikai eligazítást kapnak, és el kell hinnük, amit a kommunista párt mond. De nekünk, a Száz Öreg Névnek, lehet saját véleményünk. Nekem nem kell megtanulnom azt, amit a főiskolán tanítanak!

Igaza volt: mint gondolkodó embernek éppen abban rejlett az előnye, hogy tanulatlan volt, vagyis senki sem mondta meg neki, mit kell gondolnia; ennek köszönhette a tisztánlátás adományát.

Ez a felismerés persze nem volt ínyemre mint tanárnak. Minél többet törtem a fejem rajta, annál borúlátóbb szemmel néztem diákjaim oktatását, és annál vegyesebb érzelmek fogtak el, ha arra gondoltam, hogy ebben a nevelésben - így vagy úgy - magam is részt veszek. Különösen bosszantott, hogy ős óta szinte semmit sem változott a kapcsolatam a harmadévesekkel. Továbbra is engedelmesek és tisztelettudók voltak, és hihetetlenül lelkesedtek az irodalomért. Hittem a költészetben, de nem korlátlanul, és meg voltam győződve róla, hogy a munkám több, mint az irodalom tanítása; szerettem volna elősegíteni, hogy olyan kölcsönös tisztelet és megértés alakuljon ki közöttünk, amely lehetővé teszi a fesztelen, szabad, igazi eszmecserét. Úgy éreztem, valami ilyesmi kezd

létrejönni kínai tanárainnal, pedig eleinte hatalmas nyelvi és kulturális nehézségek tornyosultak közénk. Ez a pozitív változás csakis úgy következhetett be, hogy mindkét fél rengeteg türelmet és komoly erőfeszítést áldozott érte. Leginkább pedig őszinteség kellett hozzá, még akkor is, ha az őszinte pillanatok gyakran kellemetlennek bizonyultak.

Tanítványaimmal még nagyon messze jártunk attól, hogy megtörténhessen ez az átmenet. Ha csak utaltam rá, hogy Kínában is létezhet idegengyűlölet, azonnal védekező állásba vonultak, vagyis be kellett látnom, hogy inkább kellemetlenkedő honfitársaikkal szolidárisak, mint *vajkuozsen* tanárukkal. Továbbra is gyakran előfordult, hogy lehajtották a fejüket, ha kényelmetlennek éreztek valamit. Apránként megutáltam ezt a szokásukat; mert valahányszor így tettek, rá kellett döbennem, hogy nem negyvenöt önálló és önálló gondolkozású fiatal tanítók, hanem egy csoportot. Ezekben a pillanatokban pedig a csoport gondolkodott, nem pedig a tagjai, és még ha néma és passzív maradt is, varázsütésre tömeg lett belőle. Én pedig rögtön visszaváltoztam *vajkuozsenné*, aki egyedül áll az osztály előtt.

De más is zavart Fulingban. Egyre világosabbá vált, hogy megfigyelés alatt tartanak, csak azt nem értettem, miért. A családom sokszor nem vagy csak nagy késéssel kapta meg a haza küldött leveleimet, és olykor én is egyértelműen láttam, hogy felnyitották a postámat. Ezen a tavaszon például a szüleim postáztak egy példányt a *The New York Times* utazási mellékletéből, ahol megjelent egy írásom, de úgy kaptam meg, hogy valaki gondosan kivágta belőle a cikkemet. Az egészben az volt a legfurcsább, hogy a cikk a Mississippiről szólt, és az egyetlen Kínával kapcsolatos utalás az volt benne - de az is a cikk után szerepelt -, hogy az írás szerzője jelenleg Fulingban él. Nem sokkal ezután hosszú levelet küldtem a szüleimnek flopin, de mire megkapták, az egyik bekezdés helyén csak ikszek álltak hosszú sorokban. Ez volt a levél egyetlen kényes

része. Arról számoltam be a hiányzó bekezdésben, hogy három részeg hallgató molesztálni próbált. A levél többi része hiánytalanul ott volt a lemezen. Apám kíváncsiságból megmutatta a flopit egy számítógépes szakembernek a Missouri Egyetemen, aki kijelentette, hogy csak szándékos beavatkozás eredményeképpen kerülhettek oda az ikszek, lemezhiba nem okozhat ilyen hibát.

Ezek a kis incidensek zavartak is, de leginkább szánalmasak voltak. Miért kell Fulingban cenzúrázni egy Mississippiről szóló cikket? Ki ért rá, hogy elolvassa egy külföldi tanár leveleit? Nem lehetett volna hasznosabban kamatoztatni az illető nyelvtudását? Annyira értelmetlen volt az egész, hogy végül arra a következtetésre jutottam, csakis a megfélemlítés lehet a cél - szándékosan ügyetlenül csinálták, nyilvánvalóan azért, hogy észrevegyem. Pedig nem értek el vele semmit: csak újabb példáját adták annak az értelmetlen paranoiának, amely a kommunista Kína lételapja volt.

A főiskolán szintén tapasztaltam a jól szervezett megfigyelés jeleit. Januárban Csengtu közelében a Békehadtest egyik önkéntesét bevitték a rendőrségre, miután összekülönbözött egy taxissal. Egyértelműen ő volt a hibás, haza is küldték Amerikába; csak hogy miközben kikérdezték az őrsön, kiderült, hogy a rá vonatkozó rendőrségi anyagban az óráin elhangzott összes kényes megjegyzése is megtalálható. Ott volt minden - véleménye a kapitalizmusról, Mao Ce-tungról, és minden másról, ami egy kicsit is érzékeny témának számíthatott. Különösen tiszteletlenül beszélt a kínai politikai élet korlátairól; de tudtam, nemcsak ő, hanem mindannyian - így vagy úgy - állandóan átlépjük a nekünk szabott határokat. Sejtettem, hogy valószínűleg nekem is van dossziém a fulingi kapitányságon, benne a kínai idegengyűlöletre és az ópiumháborúkra tett megjegyzéseimmel, és minden mással együtt, amit órán mondtam.

Egyik-másik hallgatónak az volt a dolga, hogy jelentsen az általam leadott anyagról - ha úgy tetszik, nevezzük őket politikai informátornak vagy besúgónak. Nagyon valószínű, hogy a

legokosabbak közül választották ki őket; sőt talán egyik-másik kedvencem is közéjük tartozott. Az biztos, hogy mindenről tudtak, ami elhangzott, és erről bizony nehéz volt megfeledezni tanítás közben.

Legnehezebb feladataim közé tartozott, hogy vitát kezdeményezzek az órákon, és pedig azért, mert diákjaim rendszerint mindenről ugyanazt gondolták. Távoli, idegen témákat kellett kitalálni, mint amilyen Robin Hood volt, mert akkor nem tudtak arra hagyatkozni, amit előzőleg a fejükbe vertek. Nagyjából az volt a lényeg, hogy valahogy kicsalogassam belőlük a saját véleményüket. Ősszel ez jól sikerült, amikor a Robin Hooddal kapcsolatos feladatokat adtam nekik. Tavasszal pedig Adam járt sikerrel, amikor vitafórumot rendezett a születésszabályozásról.

Adam az egyik civilizációs csoportjában vetette föl a népesedési kérdést. Egyik este nálam, az erkélyen üldögéltünk kínai sört kortyolgatva, és azon töprengtünk, milyen vitatémát dobhatna be Adam ezen az órán. Nyilvánvaló volt, hogy semmiképpen nem lehet őszintén megvitatni a születésszámot korlátozó kínai intézkedéseket, mert senki sem merte volna bírálni őket; Amerikáról azonban mindenki azt mond, amit akar. Már is megvolt hát a vitatéma: indokolt lenne-e Amerikában is olyan törvényt hozni, amely csak egyetlen gyermek vállalását teszi előnyössé a párok többségének?

Adam négy osztályban vezette le a vitát, és a kérdés mindig két egyenlő csoportra osztotta a résztvevőket - mindig ugyanúgy. A párttagok és a valamiféle hatalmi pozíciót betöltő diákok egységesen támogatták a törvényt, míg a másik oldalon afféle marginális, már-már kívülálló elemek álltak, és ők ellenezték. Amerikában természetesen nem számítanak marginális elemnek, de Fulingban kilógtak a sorból: rendszerint csendesebb hallgatók voltak, akik valamennyire tartották a távolságot, és egyáltalán nem vettek részt

az osztály politikai szerveződésében.

A vita során minden alkalommal önkéntelenül is Kínára lyukadtak ki, és Adam pontosan ezt akarta. A legutolsó vita folyamán egészen felforrósodott a hangulat, és akkor felállt egy Rebecca nevű harmadéves hallgató.

Fiú volt, egyike azoknak, akik képtelenül rossz angol nevet választottak. Rövidre nyírt, sűrű kefehaja és fáradt tekintete volt; látszott rajta, hogy intelligens, de reménytelenül lusta, gyakran meg is bukott a vizsgán. Sosem láttam, hogy elvegyült volna a társai között. A vitában a törvény ellenzői között így érvelt:

- Amerikában - mondta tisztán, jól érthetően - nagyobb szabadsághoz szoktak az emberek, mint mi itt, Kínában. Nagyon fontosnak tartják az emberi jogokat. Az amerikaiak sosem támogatnának egy olyan törvényt, amely csak egy gyermeket engedélyez nekik, mert úgy éreznék, hogy csorbítja a szabadságukat.

Visszaült a helyére. Dühös mormogás futott végig a termen, egy pillanatra úgy tetszett, mindjárt leszegik a fejüket, és elkezdik bámulni a padot. De valaki gyorsan megcáfolta Rebecca állítását, elmúlt a pillanat, és a vita végéig több hasonló kijelentés már nem hangzott el.

Másnap, az irodalomóra után Rebecca velem együtt lépett ki a folyosóra, és megkérdezte, hogy kölcsönkérhet-e egy magazint. Jöjjön velem az irodába, mondtam, ott halomban állnak a régi *Newsweek*ek; a Békehadtest járatta nekünk a lapot.

Már a lépcsőn mentünk felfelé, amikor Rebecca újra megszólalt:

- Gondolom, észrevette, hogy Kínában kisebb a szabadság, mint Amerikában.

Körülöttünk diákok nyüzsögtek, sokan értettek angolul. Adam elmesélte, hogy folyt a vita előző nap, úgyhogy sejtettem, mire gondol a fiú.

- Menjünk az irodámba - javasoltam. - Választhatsz a magazinok közül.

Félig nyitva hagytam az ajtót. A folyosón nagy volt a zaj, így nem hallhatták, miről beszélünk. Másfelől feltételeztem, hogy Rebeccának már megvan a maga híre, és egy bezárt ajtó gyanús lett volna, őt azonban szemlátomást nem zavarta a helyzet: nyugodtan leült, és a szemembe nézett.

- Sokszor kell azt gondolnom, hogy a mi Kínánkban sok probléma van - mondta. - Kínában nincs elég szabadság. Szerintem Amerikában nagyobb szabadság van.

Először hallottam ilyesmit egy hallgató szájából; hirtelen nem is tudtam, mit feleljek.

- Azt hiszem, igazad lehet - mondtam lassan.

Rebecca nem beszélt jól angolul, kereste a szavakat. Némi szünet után folytatta:

- Nagyon csodálom az amerikai szabadságot.

- De sokan úgy gondolják, túl nagy szabadsággal rendelkeznek az amerikaiak - vettem ellen. - Egyebek között ezért harapózott el annyira a bűnözés Amerikában. Szabad fegyvert tartani, és bármilyen bolond nézetnek hódolhatnak.

- Szerintem ez nem olyan lényeges - mondta Rebecca. - Amerikában az emberek többségének nagyon jó az élete, és a gazdaság is nagyon jó, mert olyan nagy szabadság van.

- Azt hiszem, a csoporttársaid nagy része nem értene egyet ezzel.

- Nem bizony! - emelte meg a hangját. - Ők mások. Ők persze azt hajtogatják, hogy *én* vagyok más. Néha azt mondják, Új Ember vagyok. Nem értik, hogy miért gondolkozom így.

- Nos, én alighanem egyetértek veled, de azt hiszem, óvatosabbnak kellene lenned.

- Néha félek - mondta. - Gyakran érzem úgy, hogy nem mondhatom ki, amit gondolok.

A folyosón már alábbhagyott a zaj, szétoszlott a tömeg, nem értettem hát, miért beszél Rebecca még mindig ugyanolyan hangosan. Ugyanakkor látszott, hogy sokáig készülhetett erre a

beszélgetésre, és most nem törődött semmivel, nem érzékelt semmit, csak nézett a szemembe, és mondta a magáét:

- Nem szeretem ezt az iskolát - jelentette ki. - Nem tetszenek a szabályok, és nem értek egyet a társaim nézeteivel. És nem szeretem a kínai szabályokat.

- Valószínű, hogy hamarosan sok minden megváltozik - feleltem. - Szerintem már most is más az élet Pekingben vagy Sanghajban.

- Kínában nagyon lassan változnak a dolgok. Bárcsak olyan országban élhetnék, mint Amerika, ahol szabadság van!

Nincs rá sok esélye, gondoltam, de csak ennyit mondtam:

- Sokan hiszik, hogy Kína gyorsan változik. Lehet, hogy néhány év múlva minden más lesz. Néhány hete olvastam valamit ezzel kapcsolatban.

Megkerestem azt a számot, amelyben az egyik cikk arról szól, hogy a kínai kormány a közeljövőben esetleg átértékeli álláspontját a Tienanmen téri tüntetésekkel kapcsolatban. Nem sok, de nem tudtam ennél többet felajánlani Rebeccának.

- Ez talán érdekelni fog - mondtam, és a kezébe nyomtam az újságot. Elvette, megköszönte, és még egyszer a szemembe nézett.

- Szeret Kínában élni? - kérdezte. »

- Igen - feleltem. - De valószínűleg más problémáim vannak, mint neked. Sokszor ellenszenvesnek találom a rendszert, de nem nagyon avatkozik bele az életembe. Másfelől sok mindent szeretek, ami csak itt van.

- Én a maga helyében egyáltalán nem érezném itt jól magam. Inkább Amerikában maradnék.

Mindent elmondott, amit akart. Felállt, búcsúzóul bólintott, és kilépett a folyosóra. Becsukta maga mögött az ajtót.

Egyedül maradtam a szobában; egy darabig még Rebecca szavain tűnődtem. Ő volt az egyetlen tanítványom, akire rá lehetett mondani, hogy mer másképp gondolkozni, pedig annak idején, mielőtt Fulingba jöttem, azt hittem, csupa ilyen diákkal leszek majd

körülvéve. Nemes jellemű, karizmatikus, intelligens, széles látókörű, bátor fiataloknak képzeltem őket. Lehet, hogy 1989-ben voltak ilyenek, és a nagyvárosokban talán most is megtaláltam volna őket, de Fulingban más volt a helyzet. Legjobb tanítványaim - Soddy, Linda, Armstrong és Aumur - csupa karizmatikus, intelligens, széles látókörű, bátor fiatal, már régóta párttagok voltak, őket szemelték ki leghamarabb. Aki kicsit is tehetséges volt, az a játékszabályok szerint játszott, és különben is mindenki tudta, hogy a párttagság jót tesz a karriernek. Diákjaim pedig mind meggyőződéssel hitték, hogy hazafias érzelmeiket a hivatalosan kijelölt szűk mozgástérben kell kimutatniuk. A másképp gondolkodó kínairól alkotott képem Fulingban nem bizonyult reálisnak.

Nekem csak Rebecca jutott, egy szerencsétlen flótás. Rosszul tanult, nem tudott beilleszkedni, egyetlen barátja sem volt, és lánynevet választott magának. Kilógott a sorból, és keserűségében nyilván még jobban eltávolodott a párt irányvonalától. Ha Kína valóban jelentős változások előtt állt, nehezen tudtam elképzelni, hogy azokat majd a Rebecca-félék hajtják végre, sőt, ha már itt tartunk, többi tanítványomról sem tudtam volna föltételezni ugyanezt. Megint oda lyukadtam ki, hogy a jelentős változások először Pekingben és Sanghajban fognak megtörténni, aztán majd szép lassan eljutnak az ország minden csücskébe, Fulingba és a hozzá hasonló városokba, ahogyan eddig is történt.

Rebecca soha többé nem beszélt nyíltan a témáról, de valahányszor adtam neki egy-egy lapot, mindig szépen megköszönte. Év végén jobb jegyet adtam neki, mint amit megérdemelt. Részben csodáltam a bátorságát, de leginkább csak sajnáltam.

Június közepén arcüreggyulladásom átterjedt a jobb fülemre, és átszakította a dobhártyámat. Gyorsan történt - egyik délután nyomást éreztem a fülemben, estére már nagyon zavart, majd

hamar elviselhetetlenné fokozódott a fájdalom. A fejem egész jobb oldala lüktetett, de semmit sem lehetett tenni, meg kellett várni, hogy a nyomás végre kilyukassza a dobhártyát.

Képtelen voltam elaludni, és a fájdalomtól olvasni sem tudtam. A fájdalomcsillapítók egyáltalán nem használtak. A végén már csak ülni bírtam a kanapén, és a tévét bámultam. Zenés műsor ment, bonyolultan kimódolt táncokkal. Azt néztem egy ideig, majd egy olyan műsor következett, amelyben vastagon kifestett kisgyerekek hányták a bukfencet, és táncikáltak hozzá. Állandóan ilyen műsorokat adtak a tévében, mert a kínaiak odavannak a gyerekekért. Ezért aztán szinte bármely napszakban lehet olyan csatornát találni, ahol csapatostul ugrabugrálnak a színpadon a mosolygós gyerekek.

Éjfél után már csak egyetlen csatornán volt adás, az viszont Hongkong visszacsatolásának jegyében éppen egy ópiumháborúkról szóló filmet sugárzott. A fülemben egyre erősödött a fájdalom, de én már csak valami dacból is tovább kínoztam magam: nagyon odafigyeltem a filmre, és jegyzeteket készítettem róla. Az angol feliratok megkönnyítették, hogy megértsem a benne elhangzó párbeszédet: „Ezek a külföldiek tényleg nagyon kapzsik”; „Ezek az egyezmények nemcsak megalázóak, hanem igazságtalanok is”; „De a külföldiek gonosz szándékkal jöttek ide”; „A külföldiek csak merő nyereségvágyból szállnak meg minket”; „A külföldiek étvágya csillapíthatatlan”; „Nyugodt lelkiismerettel becsaphatjuk a külföldieket”; „Miért? Miért ilyen végtelenül arrogánsak a külföldiek?”

A külföldiek angolok voltak, és a film végén kifosztották a Nyári Palotát. Még árverést is tartottak. Egy ronda, vörös szakállú angol feltartott egy tekercset, és azt mondta: - Ez a legrégebbi kínai festmény. - Egy fontot kért érte, de senki nem jelentkezett. Az árverés után felgyújtották a palotát.

Nem sokkal hajnali egy óra után lett vége a filmnek és az adásnak.

Nem volt mit néznom, inkább lementem járni egyet a főiskolai épületek között. A séta jobban elvonta a figyelmemet a fájdalomról, mint a megfilmesített ópiumháborúk. A hőmérséklet kellemes volt, minden csupa béke, a csillagok hunyorogtak a Fehér Lapos-hegy sötét sziluettje fölött. Tisztában voltam vele, hogy nem ez az éjszaka lesz kínai élményeim csúcspontja, de kellemes volt, vagyis sokkal több a semminél.

Egy óra múlva aztán sikerült végre elaludnom. Reggel arra ébredtem, hogy átszakadt a dobhártyám, és a párnám csupa vér. De már nem fáj a fejem, így nekivághattam a hosszú útnak Csengtuba, a Békehadtest központjába. Szárnyashajóval három óra, aztán busszal még négy. Jelentkeztem az orvosunknál, aki szépen kipucolta a fülem, majd ötnapos pihenést írt elő. A csengtui Nép Park teaházában üldögéltem. A félév végére visszamehettem Fulingba. Kellemetlen utóhatásként egy hónapig semmit nem hallottam a jobb fülemre, csak állandóan csengett. Egy darabig idegesített, de aztán rájöttem, hogy még mindig jobb, mint az örökös dudálást hallgatni. Ha már egy ideig fél fülre süketen kell élnem, Fulingban sem rosszabb, mint máshol.

Június 30-án Hongkong visszatérése tiszteletére minden óra elmaradt. A visszaszámláló táblát jól látható helyre vitték, a kollégium épületére pedig vörös zászlókat tűztek ki. A főépület folyosóit színes izzókkal, lampionokkal díszítették fel.

Nem volt több órám. Adam korán elment, de én csak két nap múlva készültem elutazni, a vizsgajegyek kiosztása után.

A hallgatók négy órakor gyülekeztek a tantermekben, hogy tévét nézzenek. Az ünnepi műsor hajnali kettőig tart majd, így a diákok tíz órán keresztül fogják bámulni a képernyőt. Mindenki nagyon izgatott volt. Az épület visszhangzott a nevetéstől.

Kilenckor tűzijáték kezdődött a város fölött, a diákok kiabálva rohantak ki a fedett átjáróra, hogy jobban lássák. A Vu vizén piros és

sárga csíkok villogtak, a durranások betöltötték a völgyet. Egész Fuling ki volt világítva, az üzletek, a bérházak ablakai, a hosszú út a folyópart mentén, mintha a város lángban állt volna a hegyoldalakon.

Gyerekcsoportok kószáltak a főiskolán, ahogy ünnepnapokon szokás volt. Néhány kissrác feljött az irodámba. Éppen dolgozatokat osztályoztam. A gyerekeket Vang Hszüe-szung vezette, egy nyolcéves fiúcska, aki a velem szemközti lakásban lakott a szüleivel. De a vele folytatott legemlékezetesebb beszélgetésem máskor történt; egyszer megkérdeztem tőle, tudja-e, kik Kína ellenségei.

- Anglia - vágta rá azonnal.

- Miért?

- Az ópiumháborúk miatt. Ellopták Hongkongot a mi Kínánktól. Megkérdeztem tőle, Anglián kívül van-e más ellensége Kínának.

- Japán. A nankingi mészárlás^[6] miatt.

- Hát még?

- Portugália.

Megkérdeztem, miért, de most egy kicsit gondolkodnia kellett a válaszon.

- Mert elvették tőlünk Kantont.

Nyilván Makaóra gondolt, nem javítottam ki. Feltettem neki még egy kérdést:

- Kik Kína barátai?

Ráncolta a homlokát, oldalra billentette a fejét. - Nem tudom - bökte ki végül, és vállat vont.

Hongkong visszatérésének estéjén Vang Hszüe-szung és a többi srác az irodámban lévő kanapén ugrált; megállás nélkül izgatottan karattyoltak. Adtam nekik néhány külföldi bélyeget, és beszélgettünk Hongkongról. Elmeséltem, hogy két évig éltem Angliában, ami láthatóan mély benyomást tett rájuk - mármint az, hogy túléltem.

Fél tizenkettőkor néhány elsőéves tanítványom kukkantott be egy

kis beszélgetésre, ők lettek a kedvenceim, pedig év elején még borzasztóan szégyenlősek voltak; de időközben lelkes kis csapatná kovácsolódtak össze, óráink mindig jól sikerültek, élvezték őket. Nem éreztem magam és közöttük akkora távolságot, mint a harmadévesekkel, talán azért, mert sokkal alacsonyabb szinten álltak, így én sem vártam el tőlük olyan sokat. Diákjaim meglepően jól fogadták, amikor Shakespeare-t vettük, ezért nem nagyon értettem, miért nem képesek feldolgozni azt az egyszerű tényt, hogy külföldi a tanárunk.

Nevet is én adtam nekik, s ez valahogy még rokonszenvesebbé tette őket. Sokukat a barátaim és a családtagjaim után neveztem el. Amikor csoportmunkára került sor, általában összeeresztettem a rokonságot: Angela húgom Doriával, a nagyanyámmal dolgozott együtt, Amy nővérem pedig a gyerekeivel, Connorral és Heidivel. A többieknek pedig csupa olyan nevet adtam, amit egyszerűen csak szeretek: Puck, Anfernee, Miranda, Latoya, Ariel, Mike D, Ophelia, MCA. Ebből a szempontból nagyon színes csoport volt ez, egész más, mint egy átlagos fulingi osztály, ahol hasonló családi háttérrel rendelkeztek a diákok, és a gondolkodásmódjuk is hasonló volt. Itt magától értetődőnek látszott, hogy Latoya és Ophelia már csak nevük radikális különbözősége miatt is eltérő álláspontot fognak képviselni a legtöbb kérdésben; legalábbis erről fantáziáltam, mert Fulingban ez hiányzott nekem a legjobban: az Amerikában megszokott sokféleség. Különös volt olyan helyen élni, ahol mindenki ugyanahhoz az emberfajtaához tartozott: már egy éve nem láttam egyetlen feketét sem. Elsőéveseim között legalább ott volt Latoya és Anfernee, ami jobb a semminél. Jólesett az órák elején kiosztani a szerepeket, jólesett kimondani az egzotikus, mégis ismerős neveket.

Aznap este fáradtnak tűntek - akár a gyerekek, akiknek megengedték, hogy egész éjszaka fenn maradjanak, és ettől annyira izgatottak lettek, hogy már vacsoraidőben kidőltek. Ariel álmos

szemekkel azt mondta, hogy megpróbált lefeküdni, de kulcsra zárták a hálótermeket. Senki sem mehetett aludni, amíg Hongkong vissza nem tért az anyaországához!

Tíz perccel éjfél előtt bekukkantottam az egyik televíziós terembe. Sötét volt, csak az apró tévékészülék villódzott, és talán százan is szorongtak a helyiségben. Rebeccát kerestem, aztán fel is fedeztem az egyik sarokban. Egyedül ült, szemüvegén megcsillant a képernyő kék fénye.

Hongkongban napok óta ömlött az eső. A szertartás azonban a terveknek megfelelően zajlott, rendületlenül, ahogyan a képernyő sarkában peregtek visszafelé a számok. A diákok üdvrivalgásban törtek ki, amikor megjelent Csiang Cö-min elnök. Tapsoltak, amikor először tűnt fel a képernyőn a kínai zászló. Károly herceget kinevették, és jót derültek a pódiumon átmasírozó skót szoknyás zászlóvivők láttán. Éjfélkor visítva üdvözölték a kínai lobogó felvonását és a kínai himnusz első hangjait. Az egész főépület az ünneplés hangjait zengte.

Éjfél után következtek a beszédek. Csiang Cö-min azt ígérte, hogy a Különleges Autonóm Terület gazdasági életében és az emberi jogi kérdéseket szabályozó törvényekben nem lesz semmiféle változás. Hongkongban továbbra is szakadt az eső. Néhány percig hallgattam a beszédet, aztán aludni tértem. Amikor átvágtam a krocketpályán, észrevettem, hogy egyik-másik diákpár a maga módján ünnepel. A sötétség rejtekében, a bokrok mögött szeretkeztek.

MÁSODIK RÉSZ

HETEDIK FEJEZET

Nyár

Jenan úgy nézett ki, mintha egy kiadós eső elég volna, hogy elmossa a föld színéről. A kisvárosban finom sárga por ült mindenben. A környező domboldalak morzsolódó falaiban egymást érték az ovális barlangnyílások. Jenan külvárosában sokan ma is barlangban laknak, és ezek a trogloditák nem is élnek rosszul. Láttam tévével, hűtőszekrényvel, karaoke-berendezéssel felszerelt barlanglakásokat. Jenantól északra a falvakban egész iskolák és állami hivatalok működnek a száraz löszbe vájt barlangokban. Okos megoldás: így lehet elviselni a perzselő nyarakat és a dermesztő teleket.

Kínának ez az északi tája kopár, kietlen, és elhagyatott, de a maga módján kísértetiesen szép. Pontosan erre volt szükségem a Szecsuanban töltött egy év után, mert ez a vidék szinte semmiben sem emlékeztetett a Fuling környéki zöld rizsteraszokra és a ködös folyókra. Jenanban száraz volt a levegő, és a poros dombok fölött kobaltkéken ragyogott az égbolt.

Egész nyáron ráértem. A Békehadtest befizetett egy egyhónapos nyelvtanfolyamra Hszianban, de az csak két hét múlva kezdődött; elhatároztam, hogy addig körülnézek az északi Senhszi tartományban. Bizonyos szempontból ez a vidék a modern Kína szíve, legalábbis politikailag, mert itt ért véget a hosszú menetelés 1935-ben. Amióta Fulingba jöttem, sokat hallottam a *csangcsengről* és a jenani időszakról. Többek között megtudtam, hogy Senhszi tartománynak kulcsfontosságú szerepe volt a kommunista ellenállásban mind a japánokkal, mind pedig a Kuomintanggal szemben. Ugyancsak történelmi írásokból tudtam, hogy a táj sebezhetősége csupán látszólagos: a lepusztult dombok egy kiadós

esőnél sokkal rosszabbat is láttak már, de még mindig itt vannak.

A Jenani Forradalmi Múzeum bejárata melletti táblán ez áll: Ünnepeid Hongkong visszatérését, kívánj bőséget az anyaországnak! Kifizettem tíz jüant, és megnéztem a gyűjteményt. Ki volt állítva Mao Ce-tung kitömött lova, bozótívó kése, nyerge, egy háborúról szóló vers Mao jellegzetes, folyóírászerű kalligráfiájával. Megtekintettem két fontosabb ütközet térképét és a Jenanban élt forradalmárokról készült fényképeket. A múzeumban nem sok turista lézengett. Az üvegszemű lovat Hsziao Csingnek hívták, és egy kissé félrebillenve állt.

A ló nevééről eszembe jutott Csiang Csing, aki Jenanban ment feleségül Maóhoz. Egyetlen képet sem láttam róla a múzeumban, eszméltem rá. Visszamentem a bejárathoz, ahol a jegyszedő nő pulóvert kötött.

- Mao elnök nem itt ismerkedett meg Csiang Csinggel? -
kérdem.

- De igen - mondta a néni.

- Vannak róla fényképek?

- Nincs fénykép a Négyek Bandájáról - válaszolta kurtán, és tovább kötött.

A Caojüan Parkban ugyanez volt a helyzet; itt Mao és a Vörös Hadsereg többi vezetőjének barlanglakásait tekinthettem meg. Liu Sao-csi barlangjában felesége, Vang Kuang-mej társaságában ábrázolja a vezetőt a fénykép; Csu Te szintén a feleségével szerepel a fotókon, de Mao barlangjában egyetlen apró jel sem utal Csiang Csingre. Ő csak bonyolultabbá tenné a történelmet, ezért mindenhol kitörölték az emlékét. Mao barlangjában csak a puritán berendezést lehetett megcsodálni: ágy, fürdőkád, könyvespolc, csupasz kőpadló. A bejáratnál a turisták magukra ölthették az egykori kommunista harcosok sűrű egyenruháját, és abban fényképezkedhettek. Vihogó kamaszlányok kapaszkodtak lóhátra és hadonásztak ósdi pisztolyokkal.

Megismerkedtem egy negyvenes éveiben járó hsziani vasúti szerelővel, aki azért hozta el ide a lányát, hogy megtanítsa arra, amit a forradalomról tudni kell. A nyolcéves kislány lófarokba kötve hordta a haját, és „Hongkong visszatér” feliratú gumipapucs volt a lábán.- Kínában a fiatalabbak alig tudnak valamit a forradalomról - magyarázta az apa. - A mi nemzedékünk annál inkább, úgyhogy elhoztam a lányomat, hadd tudjon meg többet a kínai történelemről.

Megkérdezte, mit gondolnak a forradalomról az amerikaiak. Azt válaszoltam, hogy a többségük nem érti. Ez a legóvatosabb megoldás, mert a kínaiakat mindig boldoggá teszi, ha a *vajkuozsen* azt állítja, nem érti Kínát. Elbeszélgettünk, de egy idő után kezdtünk kifogyni a szóból. Hogy udvariasan jelezze, végéhez közeledik a társalgás, ünnepélyesen kijelentette:

- Országaink más-más utat választottak. De most már barátok vagyunk.

- Igen - feleltem - fátylat boríthatunk a múlt problémáira. Véletlenszerű beszélgetéseim többnyire így végződtek a Fulinghoz vagy Jenanhoz hasonló, kisebb városokban. Az emberek szükségét érezték, hogy összegző megállapítást tegyenek Kína és Amerika kapcsolatáról, mintha ennek óriási jelentősége lenne beszélgetésünk szempontjából. Gyakran életükben először beszéltek amerikaival, ezért nagy horderejű eseménynek tekintették a találkozást. Kína isten háta mögötti vidékeit járva kifejezetten élveztem ezt a részét - minden futó beszélgetést fontos diplomáciai eseménynek tekintettek.

Beszélgetős kedvemben voltam, úgyhogy leültem egy padra, nem messze a park bejáratától. Perceken belül észrevett egy öregúr, és máris átült hozzám. Kiderült, hogy a Vörös Hadsereg jenani veteránja; amikor közöltem, hogy amerikai vagyok, elmosolyodott.

- Köszönöm, hogy segítettek nekünk a japánok elleni honvédő háborúban - mondta. Nem először fordult elő, hogy megköszönték nekem, amit a hazám tett a második világháborúban. A csungkingi

taxisok különösen szerették kifejezni a hálájukat. Az öregúrnak ugyanazt feleltem, amit a taxisoknak szoktam:

- *Mej kuanhszi*- mondtam. - Nincs mit.

Közben kisebb tömeg gyűlt körénk, kíváncsiak voltak a *vajkuozsenre*. Beszédbe elegyedtem egy diáklánnyal, aki a *hsziani* híradás-technikai egyetem hallgatója volt. Azért jött Jenanba, mert érdekelte a kínai kommunizmus korai szakasza. Megkérdeztem, szerinte mi történt volna, ha a forradalmárok kudarcot vallanak.

- Most nem lenne kommunista párt - válaszolja.

- És ha nem lenne kommunista párt?

- Más lenne Kína.

- Milyen lenne?

- Olyan, mint Tajvan. Vagy mint Amerika.

- Miért, azok milyenek?

- A gazdaságuk fejlett, de... - itt angolra váltott, mert eszébe jutott egy mondat, amit valamikor tanult - a gazdagok egyre gazdagabbak, a szegények pedig egyre szegényebbek lesznek.

- És mi a helyzet az új gazdaságpolitikával? Egyetértesz a „reform és nyitás” politikájával?

- Persze. Mindenki egyetért vele.

- Akkor is, ha szakadék nyílik a gazdagok és a szegények között? Nem lesz ez a szakadék egyre nagyobb?

- Lesznek, akik meggazdagodnak, például a tudósok és az üzletemberek. De erre szükség van a gazdaság fejlődéséhez, és igaz, hogy a többiek helyzete lassabban fog javulni, de azért nekik is jobb lesz.

Néhány percet még beszélgettünk. Megkérdezte, igaz-e, hogy az amerikaiak többsége nem érti Kínát. Rábólintottam. Inkább meg sem kíséreltem elmagyarázni, milyen nehéz megérteni egy olyan országot, ahol a marxista forradalmárok szentélytént tisztelt barlanglakásai mellett kapitalista gazdaságfilozófiát csöpögtetnek az emberbe. A múzeumból kifelé menet pedig hosszú sorban

kínálgatták ajándéktárgyaikat az árusok; volt minden a pultokon: nyaklánc és Mao képmásával díszített függő, történelemkönyvek a kommunista párt kiadásában, hamis jade, faliszőnyeg, szobrok, karkötők, bélyegek, cintányér, dob és csemegerizs. A Hongkong visszatérése alkalmából kibocsátott érmesorozat 320 jüanba került. Hangosan kiáltoztak utánam, ahogy elhagytam a múzeumot.

Aznap éjfél után törtek rám a rendőrök a szállodai szobámban. Olcsó kis szálloda volt a pályaudvar közelében. Már mélyen aludtam, amikor megjelentek.

Nem kopogtak. Kulcsra zártam az ajtót, de a rendőrök megkaparintották a pótkulcsot, és azzal jöttek be, azonnal villanyt gyújtva a szobában. Mire felültem, öt egyenruhás állta körül az ágyat. Finoman szólva megijedtem.

- Mi baj? Mi baj? - kérdeztem rémülten, újra meg újra, de csak bámultak rám.

Végül egyikük megszólalt:

- Látni akarjuk az útlevelét.

Remegő kézzel előkotortam az övtáskámat, és átadtam az útlevelem. Kinyitotta, az első oldalon megnézte a fényképet, aztán lassan a második oldalra fordította a tekintetét. A második oldal üres volt, kizárólag az útlevélpapír színes mintázatát lehet rajta tanulmányozni. Társai köréje gyűltek, kíváncsian bámulták az okmányt. Átlapozott a harmadik, szintén színpompásan üres oldalra. Azt is alaposan megnézték.

Kezdett tisztulni a fejem, így már azt is észrevettem, hogy egészen fiatalok. Nagyra nőtt kamaszok buggyos egyenruhában. Félénken méregettek a szemük sarkából. Megmutattam nekik azt az oldalt, ahová a kínai vízum volt bepecsételve. Tetszett nekik, mert el tudták olvasni. Átpörgették a többi lapot, aztán mosolyogva visszaadták az útlevelet.

- Minden rendben van? - érdeklődtem.

- Igen - mondta az egyik. De nem mozdultak, csak álltak az ágy körül, és bámultak. Hosszú csend állt be.

- Nos - szólaltam meg végül -, nagyon fáradt vagyok. Félek, hogy mindjárt elalszom. Nagyon szépen köszönöm.

- Köszönjük - mondták egyszerre mind az öten.

Még egyszer alaposan megnéztek, aztán elballagtak. Megint kulcsra zártam az ajtót, és visszafeküdtem.

Nem volt különösebb értelme, hogy Jülinbe menjek, ráadásul tíz óráig tartott az utazás. Egyik útikönyv sem írt semmi érdekeset a városról azon kívül, hogy a külföldiek csak két drága hotelben szállhatnak meg. Julin Senhszi tartomány északi csücskében, Belső-Mongólia határának közvetlen közelében fekszik, és ez volt az, amiért úgy döntöttem, odautazom.

Jenantól észak felé haladva egyre kihaltabb lett a táj. A szűk hegyszorosok falában barlanglakások sorakoztak. Az út mellett a folyó patakká zsugorodott, és a perzselő hőségben ez a kicsiny vízfolyás vált az élet legfontosabb színterévé: parasztok merítgették vödrüket, asszonyok mostak benne, meztelen fiúk lubickoltak a sekély, zöld vizű öblöcskében. Magasan a folyó felett teraszos kiképzésű földeken mindenféle termés nőtt. A teraszok szélén porlepte táblák hirdették: Tartsd féken a népesedést, javítsd a nép életminőségét! Sokat elárul Kínáról, hogy ezen a terméketlen tájon is élnek emberek. Ám az még beszédesebb, hogy a népességet még itt is szabályozni kívánják.

Öt óra buszozás után úgy éreztem, már éppen eleget láttam. Kegyetlenül meleg volt, szállt a por, éppen javították az utat, és zsúfolásig tömve volt a rozoga busz. De nem tehettem mást, ki kellett bírnom. Valahányszor Kínában buszra szálltam, mindig bekövetkezett az a pillanat, amikor pontosan kétszer olyan hosszúnak bizonyult az út, mint amennyit ép ésszel kibírok. Ráadásul tudtam, hogy ugyanezen az úton kell majd visszajönnöm,

és hogy Jülinben bizonyára nevetségesen sokba fog kerülni a háromcsillagos *vajkuozsen*-hotel. Már rég megbántam, hogy elindultam.

Naplemente után érkeztünk meg. A buszpályaudvar mellett egy olcsó kis hotelt pillantottam meg. Az útikönyv szerint csak kínaiak szállhattak meg benne, de miért ne tegyek egy próbát? A recepciós nő döbbenetesen bámult rám, ahogy beléptem. Egy szót se szólt, csak vadul integetve mutogatott az ajtó felé, hogy menjek vissza, ahonnan jöttem. Kiguvadt szemmel, némán meredt rám, mint aki megkukult.

- Beszélek kínaiul - mondtam, és ezt hallva még nagyobbra nyitotta a szemét. Aztán nagy nehezen összeszedte magát annyira, hogy megkérdezze, mit akarok.

- Szeretnék kivenni egy szobát,

- *Vajkuozsen* nem szállhat meg itt - felelte. - Másik hotelbe kell mennie.

Még mindig túlságosan meg volt döbbenve ahhoz, hogy goromba legyen, pedig ez lett volna a normális - mint minden olyan esetben, amikor egy kínai alkalmazott meg volt győződve róla, hogy nem teljesítheti a kérésemet. Ez adta az ötletet.

- Megváltoztatták ezt a szabályt - jelentettem ki. - Most már *vajkuozsen* is alhat ugyanabban a szállodában, ahol a kínaiak.

Összeszűkült a szeme, de továbbra is figyelt. Szürkeállományomból előbányásztam kínai tankönyvem ideülő szókinsét.

- A Nemzeti Népi Kongresszus módosította a törvényt. Igen, Pekingben módosították, nem is olyan régen. Nem hallott róla? Legalábbis a tanárookra már nem vonatkozik. Külföldi tanárok, mint én, szintén megszállhatnak ott, ahol eddig csak kínaiak, mert mi is itt élünk Kínában, és ugyanannyit keresünk, mint ők. Nézze, itt a *tanvej*-igazolványom!

Odaadtam neki piros munkahelyi kártyámat, világoszöld

tartózkodási engedélyemet, sötétzöld külföldi szakértői igazolványomat, valamint kék útlevelemet. Színes kis halomban feküdtek előtte az igazolványok. A dolgozó módszeresen, egyesével áttanulmányozta az egészet, és egészen megilletődött tőle. A kínaiak gyengéje minden hivatalos okmány, és általában szeretnek hosszan szemezni egy külföldi ördög fekete-fehér igazolványképével, így tett ez a dolgozó is, aztán a kezembe nyomott egy bejelentkezési lapot. A szoba két dollárba került. Ettől kezdve egész nyáron a Nemzeti Népi Kongresszusra hivatkoztam, ha minden más érv csődöt mondott, ami remek taktikának bizonyult. Mégiscsak volt értelme betanulni a politikai zsargont!

Másnap reggel taxit fogtam, azzal mentem a Nagy Falhoz (*Csangcseng*), amely Jülintől északra szeli át a sivatagot. A turisták ritkán látogatják ezt a szakaszt, mert itt nincs helyreállítva, és mert Senhszi tartomány északi részén nagyon rosszak az utak. Útikönyvem meg sem említette, hogy erre is látható a *Csangcseng*, de a birtokomban lévő kínai térképen egyértelműen fel volt tüntetve.

A taxis elvitt egy nagy, Ming-kori erődhöz, nyolc kilométerre a várostól, ahol véget értek Jülin öntözött földjei, és elkezdődött a sivatag. Az erőd legmagasabb tornyából kilométerekre el lehetett látni északi irányba. A terméketlen tájat itt-ott megszínesítette egy-egy zöld folt - facsoport, magányos kis rét -, ahol a víz utat talált magának, de nagyrészt csak homok, alacsony, barna dombok és a hatalmas, közönyös égbolt uralta a vidéket. Reggel kilenckor már perzselt a nap. Néztem az üres tájat, a szemhatár éles, alacsonyan futó vonalát, és megértettem, miért építették ide a Falat. Ha nem fenyegeti az országot a mongol támadás veszélye, a vidék akkor is olyan nyomasztóan egyhangú, hogy valósággal rákényszeríti az embert: építsen valamit.

Az erődtől keletre és nyugatra futott tovább a Fal. Nyugaton a Csiajü-hágónál, vagyis az északi Kanszu tartomány hegyei között ér véget, keleten pedig Sanhajkuannál, a Sárga-tenger partján állnak az

utolsó falromok. Teljes hossza e két pont között nagyjából kétezer-ötszáz kilométer lehet, és Julin valahol a közepe táján helyezkedik el; a Nagy Falat azonban még nem mérték fel teljesen, így senki sem tudja, milyen hosszú pontosan. Álldogáltam a sivatagi erőd mellett, néztem a homokdombok fölött sziporkázó, forrón hullámzó levegőt, és úgy döntöttem, az óceán felé indulok el. Jó szorosra fűztem a bakancsomat, és elindultam a romok mellett, keletnek.

A Fal itt nagyrészt egy méter magas, döngölt földből készült töltés volt csak, alaposan megrongálta a szél és a homok. A mintegy kétszáz méterenként álló, hat-hét méter magas, szintén döngölt földből emelt, málladozó őrtornyok haszontalanul, értelmetlenül meredeztek a perzselő nap alatt. Követtem a Falat egy téglagyáron át, aztán átkeltem egy öntözőcsatornán és egy kukoricatáblán. Egy homokdűne teljesen maga alá temette a romokat, de amikor megkerültem, már láttam a távolban a következő őrtornyot. Telepített nyárfaerdő volt mellette, de a fák csenevésznek, törékenynek tűntek az őrjítő napsütésben. A Nagy Fal itt térdmagasságú volt, mögötte végtelen, lapos homoksvatag.

A toldott-foldott tájképben kemény munkáról árulkodtak a kukoricatáblák és a nyárfaligetek, de a dűnék és az élettelen, barna horizont azt sugallta, hogy ez a munka úgyis kárba vész. A romos Fal ugyanilyen elpocsékoltság eredménye - a Ming-dinasztia császárai külső támadók ellen emelték, pedig diplomáciával sokkal könnyebben boldogultak volna. A Fal mérete, az, hogy egyszerre száználmasan kicsi és megdöbbentően nagy, hogy könnyedén át tudok lépni rajta, ugyanakkor kétezer-ötszáz kilométer hosszú, szintén jól mutatja, hogy a kínaiak milyen messzire képesek elmenni a rossz ötletek megvalósításában.

Ugyancsak jellegzetesen kínai jelenség, hogy noha eredeti funkcióját tekintve kudarcot vallott, most nagyon értékesnek tartják. A kínai nemzeti büszkeség talán legerőteljesebb jelképe lett, és senkinek sem jutott eszébe olyan negatív fogalmakat kötni hozzá,

amilyen a szándékos elszigetelődés vagy az értelmetlen konokság. A tévécsatornák állandóan műsoron tartottak egy zenés videoklipet, amelyet a Nagy Falon forgattak; a benne elhangzó dalnak a *Szeresd Kínát* címet adták, és az ország ötvenöt nemzeti kisebbségéről szólt, valamint arról a boldogságról, amely a népköztársaság kebelében osztályrészül jutott nekik. A *Szeresd Kínát* ócska, hazug giccs volt, de a tévében futó többi csapnivaló zenei programhoz hasonlóan volt valami végzetes vonzereje: mindig az utolsó rémes beállításig végignéztem. A zeneszám zárójelenetében a nemzetiségek népviseletbe csomagolt képviselői a Nagy Fal tetején táncolnak, miközben arról dalolnak, mennyire szeretik az ő Kínájukat. Valahányszor megnéztem, mindig ugyanaz jutott eszembe: a ti Kínátok azért emelte ezt a Falat, hogy kirekesszen benneteket.

A tévénező mindig találhatott valami hasonlót - bármely napszakban akadt egy csatorna, ahol valamelyik boldog kisebbségről, leggyakrabban a tibetiekről volt szó. A szórakoztatásnak ezt a formáját egész sajátos módon képmutatónak találtam, legalábbis addig, amíg a következő évben haza nem utaztam Kínából. Missouriban, egy általános iskolában jártam mint tanfelügyelő, és ott tapasztaltam, hogy a gyerekek az ősbevándorlók és az indiánok csodás barátságáról szóló mesékkel ünneplik meg a hálaadás napját. Micsoda kapocs ez a mítoszteremtő hajlam Amerika és Kína között! Mindkét ország olyan határtalanul dölyfös, hogy addig csúri-csavarja legnagyobb bűneit, amíg a nemzeti büszkeség hizlalására alkalmas tárgy nem lesz belőlük. Most, hogy ezen tűnődtem, eszembe jutott, hogy az amerikai tévében jó néhányszor láttam táncoló indiánokat.

A Nagy Fal, akár csak a hálaadás, kinőtte eredeti jelentőségét, és ma már csak a nagyság jelképe. Amit összeírtak róla - például hogy kétezer éve épült, vagy hogy látható az úrból -, jórészt nem igaz, de a tények ritkán számítanak. A Nagy Fal mint a kínai elszigetelődés jelképe szintén kiüresedett, hiszen manapság minden magas rangú

külföldi látogatót elvisznek a Peking melletti szakaszhoz, ahová az összes *vajkuozsen* turista is ellátogat. Az új, nyitott Kína egyik legfőbb attrakciója ez, inkább híd, mintsem fal - általa a kínaiak egyetlen lenyűgöző látványba foglalva mutathatják be hazájuk dicsőségét az idegeneknek. A barbárokat ugyan nem tartotta távol az irdatlan építmény, de legalább tiszteletet ébresztett bennük Kína iránt, tehát mégsem volt egészen haszontalan. Eltartott ötszáz évig, de végül mégiscsak vették valami hasznát a Nagy Falnak a kínaiak. Ugyanezért reméltem, sőt tudtam, hogy a homokdűnék között küzdelmesen elvetett kukorica sem veszhet kárba; ki fogja bírni valahogy.

Majdnem egy órát gyalogoltam a Fal mellett, kelet felé. Néha felléptem rá, bakancsom alatt szétmorzsolódott a kiszáradt föld. Újabb nyárfaliget mellett haladtam el, és felvettem egy fácánt, riadtan menekült az aljnövényzet ágbogai között. Gyíkok futkostak a homokban. Amikor elfogyott a vizem, visszagyalogoltam az erődhöz.

Jülinben ébredtem rá, hogy kínai életem új szakaszába lépett. Sosem volt könnyű *vajkuozsennek* lenni Fulingban, ahol a rám nehezedő nyomás - a fojtogató figyelem, az elmaradhatatlan gúnyos kiabálás, a folyamatos küzdelem, hogy kiderítsem, mit szabad és mit nem a külföldinek - teljesen kimerített. Másfelől ugyanez a javamat is szolgálta, mert az az igazság, hogy a kínaiak nagyon kíváncsiak minden *vajkuozsenre*; ha egyszer beszédbe elegyedtünk, sokkal figyelmesebben bántak velem, mint egymással. Amerikában persze egész más a helyzet: senki nem kiabál rá a másokra csak azért, mert annak szokatlan a megjelenése, de ugyanúgy eszébe sem jut a lelkét is kitenni azért, hogy beszélgethessen egy vadidegennel vagy kedvességgel halmozhassa el.

Már tavasszal úgy éreztem, kínai életem előnyös oldalai kezdenek túlsúlyba kerülni a problémákkal szemben, ami főleg türelem és bizalom kérdése volt. Csak hagynom kellett, hogy megtörténjenek a

dolgok. Ha odajött hozzám valaki, szóba álltam vele, és gyakorlatilag minden meghívást elfogadtam. Nem hihettem, hogy minden helyzetnek ura lehetek, és nem gyanakodhattam folyamatosan; amúgy is szinte mindig jó szándékkal közeledtek hozzám. A *vajkuozsen* életét megkönnyíti, ha bizonyos fokig passzív marad, én pedig soha életemben nem voltam passzív; ezért ment rá szinte az egész tavasz, míg sikerült megbarátkoznom ezzel a szereppel. Jülinben végre úgy éreztem, minden a helyére került - elfogadtam, hogy akkor a legjobb, ha egyszerűen hagyom megtörténni a dolgokat.

Ebben az egyik legfontosabb tényező természetesen az idő volt. Kínában mindig bővelkedtem benne, és még a legnagyobb félévi hajtásban is rengeteg szabadidőm maradt, mert nem foglalkozhattam mindazzal, ami Amerikában sok időt elvett az életemből: család, barátok, szokásos utak, körök, programok. Fulingban nem volt internet, a nemzetközi telefonbeszélgetésekhez viszont nem kerestem eleget. Levelet írhattam volna, de a posta lassúsága ellehetetlenítette a kommunikációnak ezt a formáját. Első évem őszén a nővéremnek kislánya született, de én csak három hét múlva értesültem róla.

Néha nyomasztó volt, hogy ennyi szabadidőm van, de lényegében mégis nagyszerű, felszabadító érzésnek éltem meg. Délutánonként, amikor semmi dolgom nem volt, általában a teaházban üldögéltem, újságot olvastam, és beszélgettem azzal, aki éppen arra járt. Utazásaim alatt szintén bevált ez a módszer. Új helyen, ismeretlen városokban is kerestem egy parkot, vagy legalább egy padot valahol, ahová leülhetek olvasgatni, amíg egy helybéli föl nem fedez.

Falmenti sétám után a Ming-kori erőd árnyékában ültem le, és naplót írtam. Néhány perc múlva három fiatal nő állt meg mellettem; tudakolták, hogy honnan jöttem, így kezdődött a beszélgetés. A lányok valamikor együtt jártak középiskolába, és most osztálytalálkozóra jöttek Jülinbe. Egy másik volt osztálytársuk meg

a férje nemrég éttermet nyitott a közelben, úgyhogy mindjárt meg is hívtak, hogy ebédeljek velük. A helyi specialitás valamilyen disznógyomorból készült étel volt, úgyhogy azt ettünk, és jülini sört ittunk hozzá.

Egyikük sem értette, miért jön Jülinbe egy *vajkuozsen*, de amikor elárultam, hogy Szecsuanban élek, egy csapásra világossá vált számukra minden.

- Szecsuanban nagyon *csiaohuák*, sunyik az emberek. És rossz híre van az asszonyoknak.

- Szecsuanban nincs olyan kultúra, mint nálunk, Senhsziben. Tudta, hogy a mi vidékünk a kínai kultúra bölcsője?

- Járt már Hszianban? Ma Senhszi tartományunk fővárosa, de az ősi Kína fővárosa szintén Hszian volt. Könnyebb is megérteni a mi beszédünket, mint a szecsuaniakét, mert régen a mi nyelvjárásunk volt a mérvadó az egész országban. A pekingi mandarin nagyon hasonlít ahhoz, ahogy mi beszélünk. A szecsuani dialektusnak csúnya a hangzása.

Ebben igazuk volt. Senhsziben utazgatva úgy éreztem, mintha lekerült volna a vállamról egy súlyos nyelvi teher. Nézeteiket amúgy némi fenntartással fogadtam, mert már tudtam, hogy a kínaiak számtalan előítéletet táplálnak mindenkivel szemben, aki az ország más vidékéről származik. Mielőtt útnak indultam Fulingből, Liao tanárnő alapos eligazításban részesített Senhszi tartományról.

- Szívesen elmennék Hszianba - sóhajtotta. - Látni fogja az agyagkatonákat, Csin Si Huang-ti^[7] sírját, és a Kőtáblák erdejét^[8]. Maga nagyon szerencsés. De északon mások az emberek, mint itt délen. Magasabbak, mert rizs helyett búzát fogyasztanak, és a nők nem olyan szépek, mint Szecsuanban. Ez azért van, mert arrafelé nagyon erős a nap, mindig fúj a szél, hordja a rengeteg homokot. Északon minden nőnek csúnya a bőre.

Ahogy a senhszibeli hölgyek elmarasztaló véleményét hallgattam a szecsuani nőkről, eszembe jutott, mit hallottam Liao tanárnőtől, és

mint hűségese tanítványa úgy véltem, kutya kötelességem megemlíteni, hogy az északi tartományoknak is vannak hátrányos oldalai:

- Egyik-másik szecsuanai barátom szerint délen jobb, mint északon, még hozzá a klíma miatt. Azt mondják, északon sok embernek csúnya a bőre a naptól. Nem tudom, igaz-e, de nekem ezt mondták.

A nők nem lepődtek meg, nyilván nem először hallották ezt az elméletet, úgyhogy azonnal készen álltak a válasszal: - Az északi vidékeken többnyire így van - ismerte el Vang Jü-mej, hármuk közül a legbeszédesebb. - De Jülinben más a helyzet, a víz miatt. A mi vizünk nagyon-nagyon jó! Nagyon mélyről, a föld gyomrából jön, és azt mondják, nálunk azért szépek a nők, mert jó a víz. Szóval tényleg nagyon erős a nap, de így is szép a bőrünk. Nézze, az én bőröm nem fekete.

El kellett ismernem, hogy igaza van - Vang Jü-mej bőre kifogástalan volt. Arra gondoltam, ha a jülini vizet csővezetéken el lehetne szállítani Fulingba, kétségkívül egész Kínában, sőt talán az egész világon ott lennének a legszebb nők, hála a hegyeknek, a folyóknak és a sivatagi város mélyről fakadó artézi vizének.

Ebéd után betértünk az utca túloldalán a buddhista szentélybe, hogy Kuo Hsziao-csin, az egyedüli hajadon a csapatban, jósoltasson magának. A szentély udvarán egy szerzetes és egy fiatalember ordított egymással. A szerzetes balszerencsét jósolt a fiatalembernek, aki erre úgy döntött, ilyen jóslatért nem adományoz semmit a templomnak, és az így kerekedő vita hevében még le is vert néhány templomi tárgyat, mire a szerzetes megütötte. A hatvanas éveiben járó papi személy az udvar közepén állt, és az öklét rázta. A fiatalember a barátjával volt, aki megpróbálta visszatartani, miközben a sértett válogatott trágárságokat üvöltött. Nagyon meleg volt, úgyhogy a nők meg én helyet foglaltunk a szentély oldalépületének árnyékában, hogy ott várjuk meg a vita végét.

Átlagos perpatvar volt, mindössze kétfelvonásos. A barát kivonszolta a fiatalembert az udvarról, ő azonban kiszabadította magát, és visszaroht a szentélybe, ahol még további öt percig folytatódott az ordítózás. Nyilvánvaló volt, hogy a fiatalember nem akarja bántalmazni a szerzetest, ami pedig a jövendölést illeti, azt már úgylis késő lett volna megváltoztatni; csak a méltóság látszatát akarta megőrizni, és még a barátja is nevetve taszigálta újra a kijárat felé. Megvártuk, amíg hallótávolságon kívülre kerülnek, és már nem ér el hozzánk a méltatlankodó kiabálás, vagyis biztos, hogy nem lesz harmadik felvonás. Fulingban ugyanis láttam olyan rengeteg felvonásból álló utcai csetepatét is, amit még a bot-bot katonák is eluntak, és inkább mentek a dolgukra.

Ez a kis szóváltás nem volt jó előjel, de Kuo Hsziao-csin, aki huszonhat éves volt, és szemlátomást fontosnak tartotta az idő szerepét, ragaszkodott hozzá, hogy jósoljanak neki. A szerzetes összeszedte magát, imádkozott egy sort, majd felszólította alanyát, hogy háromszor hajoljon meg az oltár előtt. Míg a nő hajlongott, a szerzetes ráütött egy gongra, majd fapálcákkal teli csövet adott Kuo Hsziao-csin kezébe, aki addig rázta, amíg egy pálcika csörögve ki nem esett belőle. A pap megnézte a pálcára írt számot, amelyet úgy értelmezett, hogy Kuo Hsziao-csin nemsokára férjhez megy, talán még az idén. Megkönnyebbülten sóhajtottunk fel. Vang Jü-mej tíz jüant nyomott a pap kezébe, ő pedig mosolyogva nézte, ahogy távozunk.

Elsétáltunk egészen a Vörös Szikla-szurdokig, ahol taoista és buddhista szentélyeket vájtak a homokkő sziklákba, némelyiket tizenhárom évszázaddal ezelőtt. A szurdok mélyén tiszta vízű folyó csörgedezett a homokos partok között. Levettük a cipőnket, belegázoltunk a sekély vízbe, aztán letelepedtünk az árnyékban. A túlsó parton hat fiatal piknikezett, huszonéves nők és férfiak, parasztok mindannyian. Falatozás után belevetették magukat a vízbe, és a nők nagyokat sikongattak, miközben a férfiak kergették

őket.

- Nálatok vannak ilyen helyek? - kérdezte Vang Jü-mej.

Megpróbáltam elképzelni, hogy találkozom a barátaimmal Amerikában, aztán felszedünk egy külföldit, akibe csak úgy belebotlunk, majd pusztán kíváncsiságból és kedvességéből vele töltjük az egész napot.

- Nincsenek - válaszoltam. - Az én országomban nincs hely, ami egészen olyan lenne, mint ez.

Nem akartam elmenni Jülinből. Jó volt a szálloda, és a nappali hőséget éjszaka sivatagi hideg váltotta föl; egyszer sem gyúlt meg a bajom az alvással. A reggelek kellemesek voltak. Mindennap korán ébredtem, és elnéztem a főutca forgalmát. Öregemberek söpörték a járdát a boltjuk előtt, asszonyok húztak tejeskocsit, és az éjszakai szemétbegyűjtők ekkor indultak a városból kifelé. Az ószeresek kézikocsival közlekedtek, és püfölték kis dobjukat, hogy jobban menjen az üzlet. Lovas kocsit szállította a szenet az éttermeknek. A vakító napkorong a cseréptetők fölé emelkedett, és a poros várost lassan birtokba vette a forróság.

A főutca mentén három Ming-kori torony emelkedik, de az utcában lévő többi ház is majdnem mind öreg, legalábbis a Csing-dinasztia korából való. Jülin ősi városfala eredeti állapotban maradt meg, majd hét méterrel nyúlt a házak teteje fölé. Sosem láttam ilyen jó állapotban megmaradt régi kínai várost, mégis én voltam benne az egyetlen külföldi turista.

Minden reggel addig figyeltem az utca életét, amíg ki nem tört a meleg; akkor vettem egy pohár joghurtot, és kerestem egy árnyékos éttermet, ahol meleg zsömlét eszegetve megpróbáltam újságot olvasni. Egyik reggel egy öregembertől vettem a joghurtot, aki hirtelen nagy izgalomba jött, és kézzel-lábbal magyarázva kérte, hogy várjam meg, amíg hazaszalad. Hamarosan egy öreg kínai könyvvel tért vissza, szó nélkül a kezembe nyomta.

Kinyitottam, megpróbáltam elolvasni az első oldalt. Nem mindent értettem, de nagyjából követni tudtam a szöveget - kezdetről, földről és várt. Elolvastam az egész oldalt, és mire a lap aljára értem, már tudtam, mit olvasok. Felnéztem az öregemberre.

- Keresztény?

- Igen! - válaszolta ragyogó arccal, és megrázta a kezem.

- Honnan való ez a Biblia?

- Svéd barátainktól kaptuk - mondta, amiből arra következtettem, hogy evangélikus misszionáriusok lehettek. Elárultam az öregnek, hogy gyerekkoromban éltem Svédországban, ami nagyon tetszett neki. Megkérdezte, én is keresztény vagyok-e.

- Katolikus vagyok.

- *Csaputuo* - mondta. - Az majdnem ugyanaz, mint a mi keresztény hitünk. Majdnem ugyanaz, csak ti jobban hisztek *Maliban*.

Igaza volt, Máriát valóban nem egyformán tiszteli a két felekezet, mindazonáltal úgy látszott, nagyon örül a találkozásnak. Luónak hívták, és a lelkemre kötötte, hogy később visszamegyek hozzá; akkor majd megismerkedhetem a fiával meg az unokáival.

Luóék a főutcán laktak, hagyományos *szehojüanban*, ahol központi udvar köré rendeződnek a régi tégláépületek. A család hét ága élt itt együtt, és mindenkit Luónak hívtak; maguk az épületek nem sokat változhattak az évszázadok során. Az öreg Luo lakrészében még most is hagyományos *kangon*, vagyis téglából készült fekhelyen aludtak, amelyet télen szénnel melegítenek alulról.

Luo elmesélte, hogy ősei a mandzsuk seregében szolgáltak, így kerültek Hszianból erre a vidékre az 1700-as években, hogy fölvegyék a harcot a Nagy Fal túloldaláról érkező mongolokkal. Azért küldték őket ide, hogy távol tartsák a betolakodókat, de saját leszármazottaikat már nem óvhatták meg a sok idegen hatástól; az öreg szüleit aztán misszionáriusok térítették keresztény hitre, még a felszabadulás előtt. Az öreg *kang* fölött egyszerű kereszt lógott; két

érdekes erekleje.

Az öreg Luo fiát Luo Hsziao-lejnek hívták. Negyvenes éveiben járt, és a helyi irodalmi újság szerkesztőjeként dolgozott. Az ő lánya viszont nemrég végzett a Jülini Tanárképző Főiskola kínai szakán. Barátságos, jól nevelt ember volt mindkettő, és a Jülinben töltött hét minden napján hosszan elidőztem náluk. Többször is meghívtak afféle késői reggelire, aztán teáztunk és görögdinnyét eszegettünk a hűvös nappaliban üldögélve.

Luo Hsziao-lej öt évet ült börtönben a kulturális forradalom alatt, mert értelmiségi volt, ráadásul keresztény, apját pedig tíz évre száműzték egy sivatagi munkatáborba. Az öreg nem sokat beszélt róla, csak annyit mondott, hogy nehéz volt a munka és értelmetlen. Sokan, akik átérték, ugyanígy írták le a száműzetést, amelyben az elpocsékolt időt érezték a legfájdalmasabbnak.

Könnyűnek találtam, hogy nyíltan beszéljek Luóék előtt, egyfelől mert szkeptikussá tette őket a tapasztalat, másfelől mert tudtam, hogy nemsokára úgymint továbbállok. Ez volt a legjobb az utazásban: nem vonhattak felelősségre semmiért, amit mondtam vagy csináltam, vagyis bárkivel elmehettem, és arról beszélhettem, amiről akartam. Fulingban szemmel tartottak, ráadásul mindig bennem motoszkált a tudat, hogy egy évem még hátravan a folyóparti városban. Jó volt persze, hogy van egy hely Kínában, ahová hazamehetek, de ez nem tartozott az előnyei közé.

Egyik délután Luo Hsziao-lej megkérdezte, milyen Kínában tanítani, és úgy éreztem, nehezet kérdezett.

- Többszörre nagyon élvezem - mondtam -, főleg pedig nagyon szeretem a tanítványaimat. Úgy veszem észre, jobban tisztelik a tanárokat, mint az amerikai diákok. Irodalmat tanítok, és ez is jó, mert kínai tanítványaim jobban szeretik a költészetet, mint általában az amerikaiak. De nem tetszik a főiskola politikai berendezkedése. Nehéz megmagyarázni, miért. Talán mert a rendszer befolyásolja a diákokat. *Hsziaajtö*, szűk, korlátolt lesz tőle

a gondolkodásmódjuk.

A félév vége felé, Kung tanár úrtól tanultam ezt a szót, amely nagyszerűen összegezte számomra Fuling minden kellemetlenségét. Luo Hsziao-lej bólintott.

- Talán még nem szokták meg a *vajkuozsent*. Kína eldugottabb vidékein nem nagyon fordulnak meg külföldiek.

- Tudom, de van más probléma is. Rosszak a tankönyveik. Nem mindig igaz, amit tanulnak belőlük.

Vendéglátóm lánya is ott ült velünk. Azt kérdeztem tőle, tanulnak-e Konfuciusról a kínai tanszéken.

- Nem - válaszolta.

- De Marxról igen, ugye?

- Igen.

- Akárcsak Fulingban. Tanítványaim Shakespeare-t és Marxot olvasnak, de nem olvasnak Konfuciuszt. Az előbbi kettő külföldi eszméket képvisel, míg Konfucius a kínai kultúra része, mégsem tanulmányozza senki.

- Tanult Marxról Amerikában? - kérdezte a lány.

- Igen, egy keveset. Amerikában sok egyetemista találkozik vele mint filozófussal.

- És mit gondolnak a marxizmusról a maguk Amerikájában?

- Sokan úgy gondolják, hogy érdekes, de nem nagyon... - kerestem a megfelelő szót, de a lány megelőzött:

- *Sijung* - mondta. - Hasznos.

- Úgy van. Nem nagyon hasznos.

- Egyetérték - mondta a lány. - Szerintem merő időpazarlás.

Politikai tanulmányaink java része időpazarlás.

Hátrasimította az arcába lógó tincseket, és az apjára nézett. Annak valószínűleg máshol jártak a gondolatai, de amikor észrevette, hogy a lánya választ vár tőle, elmosolyodott, őszült, és kerek szemüveget viselt; csillogott a szeme, ahogy rátört az emlékezés.

- Nem - mondta -, a marxizmus nem valami hasznos. - És az ő

apja, aki az árnyékban ette a görögdinnyét, semmit sem fűzött hozzá.

Jülinben beosztottam a napomat: Luóéknál töltöttem a délelőttöt, délután pedig egy kisvendéglőben ebédeltem. Finom gombócot adtak, és olcsó helyi sört mértek hozzá, a tulajdonos pedig afféle karakán nőszemély volt, az a fajta, aki tudja, hogy kell bánni a munka után betérő, szomjas férfiakkal. Ugratott az akcentusommal, azt mondta, félig idegenes, félig meg szecsuan. Ha új vendég érkezett, rögtön tájékoztatta legfontosabb ismérveimről: nemzetiség, kor, kínai név, *tanvej*, fizetés. A vendégek rendszerint megjegyezték, hogy igen keveset keresek, és mindjárt meghívtak egy sörre. Méltóságom megőrzése végett tájékoztattam őket a Békehadtest feladatáról, és elmagyaráztam, hogy jelenlétünk Amerika és Kína barátságának erősítését szolgálja, nem pedig azt, hogy sok pénzt keressünk, ami kivétel nélkül mindig ugyanazt a hatást érte el, vagyis még egy ingyen sör került az asztalomra. A harmadik kört megpróbáltam én fizetni, rendszerint sikertelenül. Ezután kezét fogtunk, mondtunk még valamit országaink javuló viszonyáról, majd visszatértem a szállodába, hogy aludjak egyet estig, amikor már hűvösebb lesz.

Utolsó jülingi napomon két fiatalember jelent meg az étteremben, s mindjárt itatni kezdtek; mindketten húszas éveik végén járhattak. Az egyiket Vangnak, a másikat Csaónak hívták. Azt mondták, szólíthatom őket elvtársnak. Péntek volt, éppen letették a délelőtti műszakot a közeli gyárban.

Gyorsan legurítottunk fejenként két sört. A harmadik üveg felénél mindketten kezdtek kivörösödni, és terítékre került a kínai történelem. Vang elvtárs Jü császárról mesélt nekem, ő volt az első, aki megfékezte a Sárga-folyó áradását. Már ismertem a történetet kínai nyelvkönyvemből, szerencsére, mert Vang elvtárs előadását gyakran zavarossá tette a helyi dialektus. Mindenesetre lelkesen

bólogattam, és úgy tettem, mint aki érti, de Csaó elvtárs így is többször félbeszakította az elbeszélést:

- A mandarint használd! Nem fogja érteni, ha tájszólásban beszélsz!

Vang elvtárs ilyenkor bólintott, mondott néhány mandarin mondatot, aztán, ahogy Jü egyre hősiesebb erőfeszítéssel építette a gátakat és töltéseket a Sárga-folyó mentén, szépen visszacsúszott a tájszólásba. A történetnek az volt a veleje, hogy Jü rettentő keményen dolgozott, annyira, hogy jóllehet gyakran elment családi otthonának kapuja előtt, sosem ért rá meglátogatni a szeretteit. Irtózatos egy vállalkozás volt az, a Sárga-folyó megzabolázása.

A folyó végül csak megszelídült, és Vang elvtárs végre hátradőlhetett, hogy felhajtsa a sörét. Mindig újra rendeltek, az asztalunk már megtelt üres üvegekkel. A kínai kisvendéglők számos előnye közül ez az egyik: a vendég távozása előtt nem viszik el az üres üvegeket, vagyis a közönséges járókelő, aki csak úgy odapillant, láthatja, mekkora pusztítást vitt végbe az ember, pedig még csak délután két óra van. Ilyenkor dagadt az ember melle a büszkeségtől. Aznap igen jól álltunk, az elvtársak meg én.

- Megértette a történetet? - kérdezte Csaó elvtárs. - Nem értette meg, ugye? Vang egyfolytában a mi tájszólásunkban beszélt.

Minden világos, feleltem, és felmondtam a történetet a nyelvkönyvem alapján.

- Látod? - Vang elvtárs diadalt ült. - Megértette az egészet! Hirtelen szükségesnek érezték, hogy megmutassák nekem Vang elvtárs vállalkozását, ami ugyanabban az utcában volt. A vendéglős megígérte, hogy tartja az asztalunkat, amíg vissza nem jövünk. Mindkét elvtársam nagy termetű volt. Közrefogtak, és imbolyogva megindultunk a macskaköveken. Elhaladtunk Luo úr standja előtt, integettem neki. Fogalmam se volt, hová megyünk vagy hogy mi lehet a vállalkozás; csak annyit mondtak, hogy megnézzük Vang elvtárs vállalkozását. Nagyon meleg volt, és a rengeteg sör után

rendesen kiizzadtunk a gyaloglásban.

Beléptünk egy kapun, keskeny lépcső vezetett az emeletre. A másodikon egy tágas teremben kötöttünk ki, ahol egy görkorcsolyás lány pörgött a kemény deszkapadlón.

- Ez a vállalkozásom - mondta Vang elvtárs.

Büszkén körbenézett a görkorcsolyapályán, aztán a pulthoz lépett, hogy tanácskozzon az ott őrködő alkalmazottal.

- Túl sokba került a vállalkozás - súgta Csaó elvtárs gyászos képpel, amikor Vang már hallótávolságon kívülre került. - Nagyon nagy kölcsönt kellett felvennie. Sosem fogja visszafizetni!

Láttam, hogy Vang elvtárs rólam mond valamit a dolgozónak, és hegyeztem a fülem.

- Nincs elég vendég - súgta Csaó elvtárs. - Tegnap este pedig verekedés volt, összetörtek valami üveget. Rengeteg pénzt fog veszíteni!

Vang elvtárs visszajött, és a kezembe nyomott egy pár görkorcsolyát.

- Tessék! Görkorcsolyázzon! Most! Ingyen!

Alig bírtam kinyögni, hogy nem tudok görkorcsolyázni.

- Már hogyan tudna! - mondta Vang elvtárs. - A görkorcsolyát a maga hazájában találták ki!

Azt mondtam, fáj a lábam, mire azonnal felajánlották, hogy orvoshoz visznek. Ott, az utcában is van egy, biztosított Csaó elvtárs, és a kínai orvoslás nagyon hatékony. Elmagyaráztam, hogy pontosan tisztában vagyok a kínai orvoslás jótéteményeivel, hiszen azt is egy kínai orvos tanácsolta, hogy minél többet üldögéljek a fájós lábammal, és kerüljem a megerőltető testmozgást, amilyen például a görkorcsolyázás. További udvarias ajánlatok hangzottak el, melyeket sikerült elhárítanom, majd úgy oldottuk meg a problémát, hogy visszamentünk a vendéglőbe, leültünk, és rendeltünk még egy sört. Nem bántottam meg őket; Vang elvtárs örült, hogy meg tudta mutatni nekem a vállalkozását. Az üres

üvegek még mindig ott voltak az asztalunkon.

Végeztünk még egy körrel, és akkor Vang elvtárs mélyen a szemembe nézett.

- Ho Vej - szólított kínai nevemen -, én eddig csak egyetlen amerikai láttam, méghozzá az Emej-hegyen, és csöppet sem voltam elájulva tőle. Kövér volt, és parancsolgatott: „Csináld ezt! Csináld azt!” Munkások cipelték fel a hegyre, mint valami gazdag földesurat. De maga más. Mielőtt találkoztunk, azt hittem, az amerikaiak mind rosszak, de most már tudom, hogy nem ez az igazság.

Ez szíven ütött; furdalt a lelkiismeret, hogy azt hazudtam, már jártam kínai orvosnál. Igaz, csak amolyan ártalmatlan hazugság volt, kínai módra, ami már-már fölért egy feloldozással. Megköszöntem Vang elvtárs szavait, majd ittunk egymás egészségére.

- Az az amerikai az Emej-hegyen irtó fehér volt - tette hozzá Vang.
- Nagyon fehér volt a bőre, és nagyon csúnya! De maga egy kicsikét sárga, jobban hasonlít egy kínaihoz. A maga bőre sokkal jobb, mint azé a másiké!

Minden jól sikerült azon a nyáron. Hszianban, az egyetemen tanultam, és nem voltak túl nehezek az órák. A városban több kellemes parkot is találtam, ahol egy csésze tea mellett elbeszélgettem a helybeliekkel. Mindennap 35 fok volt. Egy kormányrendelet kimondta, hogy ha 35 fok fölé emelkedik a hőmérséklet, mindenki hazamehet, úgyhogy hivatalosan mindig csak 35 fokot ismertek el. Egyik barátom biciklijével gyakran eltekertem a Hszingcsing Palota parkba, rendeltem egy csésze teát, majd megkérdeztem a dolgozókat, hány fok van.

- 35 - mondták, és bágyadtan legyezték magukat az újsággal.

- És tegnap mennyi volt?

- 35.

- Hát holnap mennyi lesz?

Bosszúsan forgatták a szemüket, és azt javasolták, hogy

foglalkoznak a teámmal; nem találták viccesnek a kérdést. Alighanem Kína volt a világ egyetlen országa, ahol a kormány szabályozta a hőmérsékletet. Két évvel később a pekingi meteorológiai állomások már kezdték a valós hőmérsékletet közölni. A lapok úgy üdvözölték ezt a fejleményt, mint ami fontos lépés a helyes irányba, vagyis amikor az állam eljut oda, hogy igazat mond a polgárainak, és ez feltehetően helyes meglátás volt a sajtó részéről: ma a valós hőmérséklet, holnap a Tienanmen téri mézszárlás hiánytalan története. A kormányzat azonban azt is bejelentette, hogy a 37 fok fölött járó szabadnap csupán mese volt, vagyis az új hőmérsékleti adatok továbbra sem jogosítanak fel a henyélésre. De legalább már pontosan tudta az ember, hány fok van.

Hszianban tehát az elképzelhető legmelegebb 35 fokban éltünk, és nehezen aludtam éjszaka, de a hőség ellenére minden jól alakult azon a nyáron. Angela húgomat, aki geológiát tanult a Stanfordon, Hszincsiangba, Kína egyik nyugati tartományába küldték nyári terepmunkára. Egy hetet töltött velem Hszianban; együtt néztük meg a város műemlékeit. Mindenkinek azt mondtam, a húgom Hszincsiangban segít olajat keresni Kínának, én pedig önkéntesként angolt tanítok Szecsuanban, ami akkora tetszést aratott, hogy mindenütt kivételes bánásmódban részesültünk. Az agyaghadsereg múzeumában kínai áron adta a belépőjegyet a dolgozó, mert olyan derekasan fáradozunk Kínáért.

Azután Angela elrepült a terepmunka helyszínére, én pedig egy héttel később befejeztem a nyelvtanfolyamot, majd vonatra szálltam, hogy utána menjek Hszincsiangba. Negyvennyolc órás vonatkozás az ősi Selyemút mentén, Kanszu és Hszincsiang tartomány sivatagain át. Mindig szerettem a hosszú vonatozást és a nagy, üres tájakat.

Olcsó, deszkaágyas hálókocsira váltottam jegyet, a kínai vonatokon ezt az osztályt élveztem leginkább. A fapados kocsik borzalmasak voltak, hering módjára összezsúfolódó paraszttal és vándormunkásokkal, az első osztályú, matracos hálókocsi pedig épp

ellenkezőleg, ott szinte csak káderek, hájas üzletemberek, *vajkuozsen* turisták utaztak. A deszkaágyas hálókocsik sem voltak kényelmetlenek - mindenki saját fekhelyet kapott -, de a magukat Régi Száz Névnék tartó utasok, vagyis az egyszerű emberek is meg tudták fizetni. A Régi Száz Nevűekkel mindig könnyű volt szóba elegyedni, különösen vonaton, ahol amúgy is csevegő hangulatban teázgattak, és ették a kínai gyorstésztát.

Az első napon egy Hopej tartománybeli fiatalember ült velem szemben, onnan nézte Kanszu mellettünk elsuhanó dombjait. Huszonöt éves volt, két éve dolgozott Hszincsiangban, de nem szerette. Ott túl nagyok a végletek, mondta, nyáron perzselő forróság, télen csikorgó hideg. Négy hónapig szabadságon volt, és egyáltalán nem élvezte a kétnapos vonatozást abban a tudatban, hogy az út végén ismét munkába kell állnia, ráadásul Hszincsiangban. Egy olajtársaságnál dolgozott, munkavédelmi munkakörben.

- Minden évben két-három munkást veszítünk el - mondta. - Főleg a sivatagi utak szednek sok áldozatot, mert Hszincsiangban pocsék a közlekedés. Semmit nem tudunk tenni ellene.

Elmondtam, hogy a húgom Turfán közelében keres olajat. Vállalat vont, mintha azt mondaná, tőle aztán a húgomé lehet az egész. Odakint alacsony, poros dombok vonultak el a vonatablak előtt. Ahogy nyugat felé haladtunk, egyre szárazabb lett a vidék.

Okos fiatalember volt, nem is egészen úgy társalogtam vele, ahogy kínaiakkal rendszerint szoktam. Volt valami nyugodt és átható a pillantásában, pedig mintha elnehezült szemhéjjal, álmosan tekingetne; de én jól láttam, hogy mindent alaposan megfigyel maga körül. Észrevette, hogy jegyzetelgetek, de a többséggel ellentétben nem kérdezősködött, hogy mit írok, talán mert kitalálta. Ha kérdezték, általában azt feleltem, hogy naplót vezetek, vagy egyszerűen azt, hogy írok az anyanyelvemen. Ez szinte mindig elégséges válasznak bizonyult - ha valaki beszél egy idegen nyelvet,

természetes, hogy sok időt tölt az adott nyelven való írogatással. Senki sem gondolt arra, hogy éppen róla és pillanatnyi környezetemről írok, arról, ami körülvesz, de ez a hopeji fiatalember figyelmesen nézte papírt szántó tollamat, és én éreztem, hogy tudja, éppen őt írom le. Mégis fesztelenül beszélt; könnyedén csevegtünk politikáról, és a kommunista párt is szóba került. Megkérdeztem, tagja-e a pártnak.

- Nem - mondta. - És nem is akarok az lenni.

- Miért?

- Mert nyüzsgögni kell. A barátaim, sőt a fiatalok többsége ugyanúgy gondolkodik, mint én. Minket nem érdekel a politika. Nálunk máshogy mennek a dolgok, mint Amerikában. A mi Kínánkban csak egy párt van.

Szemlátomást izgalmas témának tartotta a két ország közötti különbségeket.

- Minden kínai szereti az amerikaiakat - jegyezte meg később. - De sok amerikai úgy gondolja, nálunk baj van az emberi jogokkal. Pedig a Régi Száz Név fütyül az egészre. A Régi Száz Név csak a hasával törődik, és hogy legyen mit fölvennie. Tessék, magad is láthatod - mutatott ki az ablakon. Poros falucskánál jártunk; a töltés mellett szemétkupac, egy girhes szamár, parasztember kék ruhában: Régi Száz Név.

- Azt hiszed, érdekli az ilyen embert a demokrácia? Először az életkörülményeinek kellene javulnia, akkor aztán elkezdhetne másról is gondolkodni. Amerikát és Kínát ezért nem lehet összehasonlítani.

Eltávolodtunk a politikától; arról beszélt, hogy három év múlva feleséget fog keresni magának. Sok kínai fiatalnak, akit megismertem, hasonló ütemterve volt az életre: pragmatikus gondolkodásuk ugyanúgy megnyilvánult a szerelemben, ahogy a politikában és szinte minden másban. Három év múlva huszonnyolc éves lesz, mondta a fiatalember, se nem túl idős, se nem túl fiatal a

nősüléshez, és addig sikerülhet elegendő pénzt is gyűjtenie hozzá. Sokba kerül a nősülés, mondta, és különben sem akar Hszincsiangban nősülni. Remélte, hogy három év múlva már Hopejben élhet, vagy talán a keleti partvidéki Csingtaóban, az egykori német koncessziós területen. Miközben vonatunk rendületlenül zakatolt nyugat felé, egyre beljebb a sivatagba, szeretettel beszélt Csingtaóról, ahol gyönyörű, piros cseréptetős házak, tiszta utcák, barátságos emberek vannak, és szelíd a tenger.

Üresen telt a hosszú nap. Odakint semmi érdekes, és a vonaton sem tudtunk mit kezdeni magunkkal. Néhány órás beszélgetés után felmáshztam a fekhelyemre. Elhagytuk Lancsout, Kanszu tartomány központját, ahol a szmog ernyedten lógott a levegőben a komor Sárga-folyó felett. Álomba szenderültem. Amikor felébredtem, új látvány tárult elém: egészséges, zöld fű, sárga repce, dimbesdombos, dűnés táj, ameddig ellátott a szem.

Egyszerre csak ott termett egy műtrágyával kereskedő ügynök, és hamarosan azon kaptam magam, hogy kizárólag pénzzel kapcsolatos kérdéseire válaszolhatok. Mennyibe kerül Amerikában egy új autó? Hát egy használt? És mennyit kell fizetni a jogosítvány megszerzéséért? No és az adók? A biztosítások? Mindent, amit mondtam - egytől egyig óvatos becsléseket -, felírt a noteszébe, én meg örültem, hogy rajtam kívül más is ír a vonaton. De mit természetnek ezen a kihalt vidéken, amihez műtrágya kell?

- Búzát és kukoricát - mondja az emberem. - Természetesen szőlő és más gyümölcs is terem errefelé, de Ürümcsi közelében a gabona van túlsúlyban. Az általunk gyártott műtrágyát azonban az ország belsejében használják fel. - Gyorsan visszatért a pénzre: Mennyiért lehet venni Amerikában egy házat? Mennyi a munkanélküli-segély? Mennyit áll a társadalombiztosítás?

Amikor végeztünk a kérdésekkel, csendben üldögéltünk egy kicsit, és kibámultunk az ablakon. Úgy éreztem, folytatni kellene a beszélgetést, de már teljesen kifogytam a műtrágyával kapcsolatos

kérdésekből. Megkérdeztem hát, mikor került Hszincsiangba.

- Itt születtem.

- Mikor költöztek ide a szülei?

- Az ötvenes években, a felszabadulás után. Azért jöttek, hogy részt vegyenek az országépítésben. Pont, mint Amerikában.

Egy ideig lekötötte a figyelmünket a kinti látnivaló: pásztor és nyája zöld réten, kék ruhás ember kerékpárral, poros földúton, vályogviskók, körülöttük sárból tapasztott kerítés, dél felé csipkés, fehér hegycsúcsok sora, nyugaton pedig széles, üres horizont, amelyet ritkán láttam Kínában. Hosszú kilométereken át egyetlen fát sem találtam.

- Nyugatra menj, ifjú! - jutott eszébe a műtrágyaügynöknek; történelemórán hallhatta, valamikor nagyon régen.

Valamikor a második éjszaka folyamán a vonat áthaladt a Csiajühágón, ahol a Nagy Fal utolsó erődítménye áll. Éppen aludtam, de reggel már világosan látszott, hogy átléptünk egy határvonalat. Errefelé nem voltak falvak, sem falak, csak szikla, por és alacsony, rögös felszínű dombok, amelyek éles árnyékot vetettek a sivatagi napsütésben.

Kína határvidékére értünk, igaz, csak jelképesen, mert ha még ezerötyszáz kilométert megtennénk nyugat felé, akkor is az országhatáron belül maradnánk. De eddig tart az a terület, ahol a han, vagyis a kínai etnikum él; innentől fogva a Selyemút vidékének nehezen meghatározható tájain jártunk. Kínaiul Hszincsiang Ujgur Nemzetiségi Autonóm Terület a tartomány hivatalos neve, őslakói az ujugrok, akik Türkisztánnak vagy Ujgursztánnak hívják a szülőföldjüket, és szeretnék, ha csak az övék lenne.

Hszincsiang azt jelenti: Új Határ. Az elmúlt jó kétezer év során Kína többször is elfoglalta, majd elveszítette, végül 1949-ben a kommunisták végérvényesen megvetették itt a lábukat. De nem volt könnyű kormányozni ezt a Tibettel, Indiával, Pakisztánnal,

Tádzsikisztánnal, Kirgíziával, Kazahsztánnal és Mongóliával határos területet, amely Kína területének közel egyhatoda, és olajban, ásványkincsekben gazdag vidék. Lakosainak zöme ujgur, török nyelvcsaládhoz tartozó nyelvet beszél, és mozlím vallású, egyszóval semmi köze a han kínaiakhoz. Ezek a tényezők meglehetősen bonyolult helyzetet teremtettek Hszincsiangban. Februárban a tartomány északi részén erőszakos megmozdulásokra került sor. Az őslakosok számára az volt a legfontosabb, hogy megakadályozzák a kínaiak tömeges bevándorlását. Negyven éve a tartomány lakosságának még csak tizenöt százaléka volt kínai, de időközben ötven százalékra duzzadt ez a szám. A kínaiaknak sok dolguk akadt errefelé - szolgáltak a hadseregben, állami hivatalokban dolgoztak, műtrágyával kereskedtek -, és csak jöttek, egyre csak jöttek, ilyen vonatokon, mint a miénk. A mi kocsinkban egyetlen ujugurt sem láttam, csak kínaiakat; jöttek nyugatra dolgozni.

Ezekről a feszültségekről senki sem akart beszélni a vonaton - néhányszor kérdezősködtem a tavaszi eseményekről, de senki sem adott egyenes választ. Egy negyvenes asszonyság azt mondta, nem ért hozzá, ő csak egy egyszerű ember, Régi Száz Név. Ez volt a legjobb abban, ha valaki a Régi Száz Név széles rétegébe tartozott: nem felelt semmiért, nem tehetett semmiről. Így van ez máshol is, ahol az emberek szeretik „egyszerű embernek” tekinteni magukat, csak hogy Kínában sokkal többen vannak az egyszerű emberek, mint máshol. Akárkivel találkoztam, szinte kivétel nélkül mindenki Régi Száz Név volt, és egy szemernyit sem érezte magát felelősnek az országban uralkodó állapotokért.

Miután az asszonyság bemutatkozott, mint Régi Száz Név, bombázni kezdett Ta San kérdéseivel. Ta San kanadai volt, folyékonyan beszélt kínaiul, és mert gyakran szerepelt a televízióban, kétségkívül ő volt a legismertebb *vajkuozsen* Kínában. Maga a két lábon járó *csungkuotung*, vagyis olyan külföldi, aki aztán tényleg ismeri Kínát, ha úgy tetszik, Kína-szakértő. Ha nyelvileg jó

napom volt, rám is mondták, hogy *csungkuotung*, de tudtam, hogy ilyenkor csak hízelegnek. Távoll álltam még tőle, hogy Kína-szakértő lehessenek, és ha abból indultam ki, amit Ta Sanról tudtam, nem is éreztem ezt annyira vonzó célnak. Valószínűleg rendes ember volt Ta San, de tréfásan „feleselgetős” műsoraiban és operaénekesi teljesítményében túl sokat véltem fölfedezni az idomított majomból.

Úton-útfélen kikérdeztek, mi a véleményem Ta Sanról, akinek esete ékesen bizonyította, micsoda nehézséget kell leküzdenie egy külföldinek, ha kínaiul akar híres lenni. Ugyanúgy el voltak ragadtatva tőle, mint az amerikaiak, ha azt tapasztalják, hogy egy kínai fordulatosan tud angolul beszélni.

- Ismeri Ta Sant? - kérdezte a nő. - Maga jól beszéli a nyelvünket, de azért nem annyira, mint Ta San.

- Igen, ő sokkal jobban beszél nálam - válaszoltam szerényen, pedig Kínában a *vajkuozsenek* többsége éppen ezért utálta Ta Sant; minél jobban beszéltünk kínaiul, minél többet beszélgettünk Régi Száz Nevekkel, annál gyakrabban hallottunk Ta Sanról, és annál sűrűbben dörgölték az orrunk alá, hogy mennyivel jobb nálunk.

- Ismeri? - kérdezte az asszonyság, hiszen ez is a jellegzetes tévhitiek közé tartozott: minden *vajkuozsen*, aki kínaiul tanul, nyilvánvalóan ismeri egymást. Az egész országra kiterjedő hálózatot alkotnak, akár a szabadkőművesek.

- Nem - feleltem. - Sosem találkoztam Ta Sannal.

- Pedig nagyon jól tud vitatkozni. Olyan vicces.

- *Tuj*. Én is láttam a tévében. Tényleg jól csinálja!

- Ta San jobban beszéli a mandarint, mint a legtöbb kínai - állapította meg a nő.

- Igen, mások is azt mondják.

- És el tudja énekelni a mi hagyományos kínai dalainkat is! Ugye ő is a maguk Amerikájából jött?

- Nem. Ő az ő Kanadájukba való.

- Mi a véleményük az amerikaiaknak Ta Sanról?

- A mi Amerikánkban nem lehet látni Ta Sant a tévében. A mi Amerikánkban senki sem ismeri.

- Vagyis csak az ő Kanadájukban szerepel a tévében?

- Még az ő Kanadájukban sem szerepel a tévében! Csakis Kínában lehet látni a tévében Ta Sant.

Láttam, nagy csalódást okoztam neki, akárcsak másoknak, akiknek elárultam ugyanezt. Kész tragédia egy országnak, ha ilyen tehetséges fia van, mint Ta San, de engedi, hogy kisajátítsa magának egy másik ország. Elmagyaráztam neki, hogy ez bizony általános jelenség Kanadában, ahonnan minden tehetségesebb ember az első adandó alkalommal külföldre távozik. Ezen aztán gondolkozott egy kicsit, majd így folytatta:

- Ta Sannak kínai felesége van. Tudta?

- Igen - válaszoltam. Nekem ugyanis semmi újat nem tudtak mondani Ta Sanról, mert már mindent hallottam. Némelyek szerint kínai volt a nagymamája, ami elég valószínűtlen, tekintve hogy Ta San szóke. Kínai tanára szintén híres lett. Sokan tanácsolták, hogy költözzem Kína keleti részére, és keressem meg Ta San tanárát; így tettek a kétezer évvel ezelőtt élt vándor tudósok is, akik ősszel és tavasszal mindig tudományos körútra indultak. Jól megy nekem a nyelv, biztattak, igazán kár Szecsuanban vesztegetni az időmet, ahol még a helybéliek sem tudnak rendesen beszélni.

- Tudja, hogy mennyit keres Ta San? - kérdeztem, mert kétségbeesetten el akartam terelni róla a szót, és a pénz ígéretes témának látszott.

- Több ezer jüant havonta - mondta a nő határozottan. - Nagyon jó fizetése van. Hát magának?

- Én ezer jüant kapok.

- Nem annyit, mint Ta San.

- Nem. Nem annyit, mint Ta San.

- De eleget. Egyedülálló fiatalembernek ezer jüan éppen elég.

- Igen. így is többet keresek, mint a többség Fulingban, ahol élek.

Hallott már Fulingról? Szecsuanban van.

Elgondolkozott, aztán megrázta a fejét.

- Biztos vagyok benne, hogy ismeri a fulingi csípős mustárt. Egész Kínában ismerik. Nem látta a tévéreklámot?

Elénekeltem neki a bugyuta dalocskát:

Ahol a Vu folyó a márka,
ott keresse a fulingi csípős mustárt!

Kínaiul sokkal jobban hangzik, mint angolul, fel is ismerte azonnal az asszonyság. Minden kínai ismerte a fulingi csípős mustárt, ezért az volt a legegyszerűbb, ha a mustárral magyaráztam a lakóhelyemet. Csevegtünk még egy kicsit, aztán elhangzott egy finom megjegyzés arról, hogy a mi Kínánk egyre nyitottabb más országok előtt. Megköszöntem a társaságát, ő pedig visszament a helyére.

Beértünk a Turfán-medencébe, és még nagyobb lett a hőség a vonaton. A töltés mellett megrepedezett a föld a szárazságtól. A szemhatáron egyre alacsonyabb dombok sorakoztak, végül teljesen ellaposodott a táj. Csak az ég tiszta, kék kupolája feszült a fekete föld fölé.

Egy órát álltunk Hami oázisvárosban, ahol kétnyelvű, arab és kínai feliratokat lehet olvasni. Itt végre ujugurokat is láttam, szőlőt és dinnyét árultak a peronon. Az ujuguroknak hosszú, napbarnított orruk volt, és vonásaikkal megálltak volna a helyüket Szaúd-Arábiában vagy Törökországban, de talán még Olaszországban sem lógtak volna ki a sorból. Évszázadokkal ezelőtt nomád életmódot folytattak, karavánjaik a Selyemút mentén kereskedtek. Talán még ma is ugyanez az ősi kereskedői ösztön hajtja őket, ahogy üzlet reményében beutazzák egész Kínát. Sok ujugur él valutázásból a nagyvárosokban, mások mazsolát és gyümölcskenyeret árulnak. Még Fulingban is rendszeresen megjelennek, és valamelyik belvárosi utcán felállítják mazsolás-gyümölcskenyeres bódéjukat.

Vékás kosaraikkal sodortatják magukat keletnek a Jangcén, néhány hétig időznek egy városban, aztán továbbállnak. Nem láttam az ujugroknál bátrabb kisvállalkozókat egész Kínában. Háromezer kilométerre is elmerészkednek az otthonuktól egy kosár mazsolával és egy tálca gyümölcskenyérrel. Sosem jöttem rá, közben miből élnek.

Hamiban a munkavédelmi dolgozóval néztük a gyümölcsárusokat. Megkérdeztem, milyen a viszony a hanok és az ujugrok között.

- Vannak problémák - mondta. - Előfordul, hogy rossz a *kuanhszi*. A kormányzat támogatja az oktatásukat, a mezőgazdaságot, a gazdasági élet fejlődését, de még mindig akadnak gondok. Ennek történelmi okai vannak, nem a mostani politika hibája. Minden országban vannak hasonló gondok - a ti Amerikátokban például ugyanez a baj a feketékkel.

Igyekeztem megnyugtatni, hogy Hszincsiang problémáihoz Amerikának semmi köze. Ugyanakkor felhívtam rá a figyelmét, hogy Kínának viszont nagyon is van köze hozzájuk, ezért furcsának tartom, hogy Csungkingban és Fulingban az újságok meg sem említették a tavaszi eseményeket.

- Szecsuan nagyon messze van. A nagyvárosokban értesültek róla az emberek, hogy mi történt.

- És mi történt?

- Voltak bombák - mondta vállvonogatva. - Mint Izraelben.

- A maga vállalatánál dolgoznak ujugrok?

- Nem. Nincs megfelelő képzettségük, anélkül pedig veszélyes lenne alkalmazni őket. Ha képzettek lennének, őket is felvonnánk.

- Beszéli az ujugur nyelvet?

- Nem, nincs rá szükség. A munkahelyeken és az üzletekben kínaiul beszélnek az emberek.

- Azért ismer egy-két szót?

- Keveset. *Szalaam alejkum* azt jelenti, hogy „légy üdvözölve”. A „köszönöm” pedig azt jelenti...

Elhallgatott, törte a fejét. Két éve élt az Ujgur Autonóm Nemzetiségi Területen.

- Elfelejtettem. De azt tudom, hogy mondják, „vizontlátásra”. Mondta is, de olyan halkán, hogy a szót elfújta az állomáson végigsöprő forró sivatagi szél.

Újabb oázisvárosok tűnnek fel a töltés mellett, egy-két órányira egymástól, majd ugyanolyan hirtelen belevesznek a sziklák, a por, a homok tengerébe. Nem romantikus oázisok pálmafával, csillogó vizű tavacskával, mert ilyen nem volt bennük; csak csupasz beton, üveg és por. Szerepet cserélt város és sivatag: megkönnyebbültem, amikor eltűntek a házak, és újra csak a kopár, de magával ragadó szépségű táj vett körül. Nem is tudtam elképzelni, mi vonzotta a vándorokat ezekbe a kietlen városokba.

Nem bántam volna, ha még napokig tart az utazás, oázistól oázisig, a nagy semmivel a háttérben. A vonat kényelmes volt, az emberek barátságosak. Én voltam az egyetlen *vajkuozsen* a vagonban; az utasok enni- és innivalóval kínáltak - paradicsommal, uborkával, jégkrémmel, szárított hallal, sörrrel. Néha ottragadt valaki, hogy csevegjünk egy kicsit az árakról vagy a kínai-amerikai kapcsolatokról, de az irdatlan pusztaság mintha a beszélgetéseket is elnyelte volna, és végül csak ültünk, és némán bámultuk a tájat.

Délen feltűnt a Lángoló-hegy (*Huojensan*) vörös vonulata, azután megpillantottuk a Tiensant, a Mennyei-hegységet. A magasabb csúcsokon világított a hó. Besötétedett; a telihold súlyosan függött a keleti égbolton. A vonat tovább zakatolt nyugat felé. Úgy tűnt, soha nem érünk Ürümcsibe, de ez egyáltalán nem zavart.

Ellenőrző pontokat állítottak fel Hszincsiang országútjain, minden járművet gépfegyveres rendőrök vizsgáltak át. Szokatlan volt a komoly fegyver a kínai rendőrök kezében, ezért a hszincsiangi közegek büszkén, felelősségteljesen feszítettek, és egyre csak a

fegyvert babrálták. Nem hagyhatták, hogy csak úgy lógjon a szíjon - éppen az volt a lényeg, hogy a kezükben legyen, mintha szüntelenül valamely célpont felé fordítanák. Ürümcsiből busszal utaztam tovább Turfánba. Az egyik ellenőrző ponton egy ostoba rendőr, miután átvizsgálta az utasok papírjait, fegyverével intett nekik, hogy lépjenek tovább.

A nagyobb városokban tapintható volt a feszültség. Az ujjurokból néhány perc beszélgetés után máris dőlt a panasz. Panaszkodtak, hogy elárasztják őket a han bevándorlók, hogy a hanoknak jut az összes jól fizető állami állás, hogy korlátozzák a születések számát, noha az ujjuroknak így is két gyermeket engedélyezett a törvény, és a korlátozás csak a városiakra nézve volt kötelező. Nem lepett meg, hogy a tavaszi bajokat nem fújta el a szél; a kínaiakról szerzett ismereteim alapján biztos voltam benne, hogy csapnivaló gyarmatosítók. Nem áll messze tőlük a faji alapú gondolkodás, nem erős oldaluk a vallási türelem, és szinte képtelenek figyelembe venni a nem kínai szempontokat. Fulingi ismerőseimnek talán az volt a legjobb tulajdonságuk, hogy büszkéek voltak a kultúrájukra - sosem éltem olyan helyen, ahol ennyire erős lett volna a kulturális identitástudat. A kulturális forradalom önpusztító rombolása, majd az azt követő gyors nyitás a külvilág felé szerencsére nem homályosította el az emberek tudatában, hogy mit tekintsenek kínai értéknek, és én meg voltam győződve róla, hogy ez segít majd nekik átvészelni a modernizációt. Ugyanakkor éreztem valami szűkkeblűséget a kínai nemzeti érzésben, ami szinte elképzelhetetlenné teszi, hogy egy Hszincsiangba érkező kínai megtanulja a nyelvet, és összebarátkozzon az őslakosokkal. Történelmük ötezer éve alatt a kínaiak megdöbbenően kevésbé voltak kíváncsiak, nem vonzotta őket a felfedezés, és ma is ez a tulajdonságuk szab határt a lehetőségeiknek, akár saját országhatáraikon belül is. Tökéletesen elégedettnek látszanak azzal, hogy kínaiak, és feltételezik, hogy mindenki más ugyanígy van vele.

Amikor nyugatra, Hszincsiangba, Tibetbe mentek a hanok, eleinte úgy gondolták, mi sem természetesebb, mint hogy ezek a vidékek majd hasonulnak az ország belsejéhez, különösen a modernizáció tekintetében, még akkor is, ha ez tönkreteszi a helyi kultúrát. Idegenkedem ettől a megközelítéstől, mert úgy látom, így is túl sok szép helyet modernizáltak elhamarkodva, és jobban örülnék, ha békén hagynák Kína még érintetlen szögleteit. De én sosem voltam szegény, tehát eleve másképpen ítélt meg egy Hszincsiang típusú helyet.

A kínai tömegek, az átlag, egészen más színben látott mindent, és ezt akkor kezdtem jobban megismerni, amikor ősszel fogalmazásórán az amerikai nyugattal foglalkoztunk az egyik csoportommal. A nyugati terjeszkedés kapcsán a 19. század végének nagy dilemmájára is felhívtam a hallgatók figyelmét: a fehér telepesek előretörése miatt veszélybe került a préri indiánjainak kultúrája. Azt kértem a hallgatóktól, hogy képzeljék magukat az amerikai polgárok helyébe, és tegyenek javaslatot a dilemma feloldására. Szinte kivétel nélkül mindannyiuk megközelítését jól tükrözi két diákom itt következő fogalmazása:

Az indiánoknak ugyanúgy be kell illeszkedni az amerikai társadalomba, mint bárki másnak. Bár szegények és vadak, segíthetünk nekik, hogy rezervátumokat alapítsanak, ahol civilizálttá válhatnak, fejlett tudást, és tapasztalatokat adhatunk nekik át, hogy megváltoztassák életstílusukat és fejlesszék a gazdaságukat. Ezáltal elérhetjük, hogy meggazdagodjanak, és alkalmasak legyenek a modern életre. Végül majd jól megférünk egymással, az indiánok meg mi, és együtt fejlődünk, haladunk tovább.

A világ változik és fejlődik. El kell érni, hogy az indiánok alkalmazkodjanak a mi modern életünkhöz. Az indiánok hozzászoktak, hogy a prérin szerteszét éljenek, és gyakran

költözködni is, nincsen állandó lakhelyük, de ez cseppet sem praktikus a mi modern életünkben... Országunknak erős országnak kell lennie, rá kell kényszerítenünk az indiánokat, hogy magukévá tegyék a mi modern életünket és lépést tartsanak a társadalommal. Csak így tudjuk megerősíteni az országot.

Ekkor döböntem rá, hogy ők meg én mennyire más fogalmat alkotunk haladásról és modernizációról. Kitettem magamért, hogy a lehető legeszményibb képet fessek az indiánok életéről, a hallgatók szemében mégsem volt vonzó életmódjuk és kultúrájuk. Ugyanakkor, a kínaiak nagy tömegeihez hasonlóan, mindössze egy nemzedék választotta el őket a legmélyebb szegénységtől. Vagyis ami az én szememben szabadság és kultúra volt, az nekik nyomor és tudatlanság.

Ugyanígy gondolkodtak Hszincsiangról és Tibetről. Azoknak a hanoknak, akikkel Hszincsiangban megismerkedtem, sehogy sem fért a fejükbe, hogy miért nem értékelik az ujugurok Kína erőfeszítéseit. Hangsúlyozták, hogy a felszabadulás előtt rendkívül elmaradott volt ez a vidék, és a kormányzat igen sokat tett a fejlesztése érdekében. Ez kétségkívül igaz volt; utakat, vasutat, iskolákat építettek. A kínaiak azonban elmulasztották megtenni az első ésszerű lépést - meg sem próbálták komolyan megérteni és tisztelni az ujugur kultúrát, a telepések többségének eszébe sem jutott megtanulni a helybeliek nyelvét. Irdatlan pénzeket és rengeteg energiát öltek a sivatagba, de ha a két kultúra kapcsolatát nézzük, csak gigászi erőpazarlásnak tekinthetjük az egészet.

Ebben a feszültséggel terhes környezetben én magam is furcsa helyzetbe kerültem. Az ujugurok nem szívesen beszéltek a hanok nyelvét, a turisták által látogatott helyeken pedig sokan jobban tudtak japánul vagy angolul, mint kínaiul. Ezért aztán a kínaiul megszólaló külföldivel szemben bizalmatlanok voltak. Egész nyáron élvezhettem annak az előnyeit, hogy eljutottam társalgási szintre a kínaiban, de itt angolul kellett beszélnem, ha nem akartam

politikailag gyanús kívülálló lenni, friss nyelvtudásom ugyanis azzá tett volna.

A nyelvi kérdésen kívül rengeteg új kulturális játékszabályt kellett elsajátítanom, ami csak tovább bonyolította érintkezésemet az ujugurokkal. Gyökeresen különböztek a Fulingban megismert kínai típusoktól. Az ujugurok kimutatták érzelmeiket, könnyen dühbe gurultak, és még a velük való alkudozást is kellemetlennek találtam, mert gyakran haragot színleltek, sőt megvetően kezeltek mint vevőt. Hiányoltam a kínaiak kiszámíthatóságát. Kínai környezetben már ismertem a társadalmi érintkezés szabályait, nagyjából fel tudtam mérni, hogyan fognak reagálni arra, amit teszek vagy mondok. Ebből a szempontból kifejezetten kellemes, sőt kényelmes volt primitív társalgást folytatni a fizetéséről, az amerikai-kínai kapcsolatokról vagy Ta Sanról. Hszincsiangban azon kaptam magam, hogy szívesebben térek be kínai étterembe vagy üzletbe, és különösen jólesett, ha szecsuan bevándorlókkal beszélgethettem, akikből egyébként bőven volt. Egész nyáron úton voltam, és most valósággal megörültem, hogy újra hallhatom gyalázatosan csúf, elnyelt hangzóikat. Sokkal kellemesebbnek találta őket a fülem, mint az ujugur nyelv törökös trilláit. Be kellett látnom, hogy rámragadt a jellegzetes kínai szűklátókörűség: még Hszincsiangban is elégedett voltam azzal, hogy kínai vagyok.

Amíg meg nem szólaltam, éppen fordított volt a helyzet. Őseim között olaszok is vannak, így akár ujugurnak is nézhettek; a hszincsiangi utcákon legalábbis egyáltalán nem keltett feltűnést a megjelenésem. Többször előfordult, hogy őslakosnak néztek - a kínaiak néha megkérdezték, ujugur vagyok-e, az ujugurok pedig megkérdezték, nem vagyok-e véletlenül kazah. Fulingban sok kint éltem át a külsőm miatt, hiszen nap mint nap szembesülnöm kellett azzal, hogy szinte mindenben különbözöm a helybeliektől; itt azonban, Hszincsiang sivatagi városaiban sok embert láttam, akinek olyan orra, haja, szeme volt, mint nekem. Ekkor láttam át először a

maga teljességében a faji hovatarozás jelentőséget; mert nem csak az a fontos, hogy elválaszthatja egymástól az embereket, hanem az is, hogy összeköti őket - azokhoz tartozom inkább, akik úgy néznek ki, mint én. Egy éve nem éreztem hasonló köteléket. Hajszálvékony kötelék volt, de több a semminél.

Már nem sok volt hátra a vakációból, de nem mondhatnám, hogy alig vártam a visszatérést. Élveztem az utazás adta szabadságot, a lustálkodást, sőt még lebegően bizonytalan hszincsiangi státusomat is. Nem rendelkeztem munkahellyel, és kérdéses volt faji hovatarozásom. Semmit sem lehetett biztosra venni, még magát az időt sem. Egész Kína egyetlen időzónába esik, ezért Hszincsiangban reggel, nyolc és kilenc között kel a nap, és este tíz után nyugszik. Az itteniek többnyire praktikus módon, valamiféle homályos, helyi időzónának megfelelően tartják számon az időt, és ez a pekingi időhöz képest két órával el van csúszva, miközben az összes hivatal és a közlekedés a hivatalos idő szerint működik. Ez a kettősség nagyszerűen példázza a kormányzók és a kormányzottak közötti szakadékot - ugyanott laknak, de kétórás eltéréssel élik az életüket.

Hszincsiangban mégis a nyers táj ragadta meg a legjobban a fantáziámat. Három napig kóboroltam háromezer méter feletti magasságokban, a Mennyei-hegységben, azután alászálltam Turfánba, ahol a sivatagi medence százötven méterrel a tengerszint alá süllyed, észak felől pedig a Lángoló-hegy emelkedik. Turfánban olyan hőség volt, hogy azt már központilag sem tudták megzabolázni. Mindennap 42 fokig emelkedett a hőmérséklet, nem is próbálták eltitkolni. Délben bezártak az üzletek, az emberek átaludták a pokoli forróság legszörnyűbb óráit.

Hamiban, ahol Angela húgom közetmintákat tanulmányozott, ugyanilyen meleg fogadott. Évfolyamtársával, egy geológussal együtt egy állami tulajdonú kínai olajtársaság alkalmazásában állt. A vállalat külön kis várost emelt Hami mellett, a sivatagban. Ahol most akkurátusan megtervezett utcák, iskola, kórház, üzletek,

bérházak sorakoztak, négy évvel ezelőtt még csak sívó homok sárgállott és kopár sziklák meredeztek. A vállalat ötvenezer hán alkalmazottját Kanszu tartományból költöztették ide. A piacon ujjgurnak néztek; érthető tévedés, mert az olajváros lakói szinte sosem hagyták el a sivatagi komplexumot, ahol mindent megtaláltak, vagyis csak elvétve láttak őslakost. Mégis délibábváros volt. Hamiban ugyanis nem volt sok olaj, legalábbis Angela meg a kollégája szerint, aki jól ismerte a környék geológiai adottságait. Kész csoda, hogy ennek ellenére egy egész várost építettek ide, a sivatagba. Mi értelme lehetett ideköltöztetni azt a rengeteg embert? Mit keresnek az isten háta mögött, a pusztaságban? Lehet, hogy száz év múlva ez a város is a Nagy Fal sorsára jut? Betemeti a homok? Mi lehet az, ami a határvidékeken megfosztja valóságérzéküktől a kínaiakat, vajon mi hajtja őket, amikor falakat, erődöket, egész városokat emelnek a semmi kellős közepén? És mi tartja vissza őket, hogy szóba álljanak azokkal, akik viszont mindig is ott éltek?

Nem maradt több időm, hogy tovább keressem a magyarázatot. Hamiban csak három napot töltöttem. Kollégámmal, Adam Weisszel még Turfánban futottam össze, és mindketten abban a hotelben szálltunk meg, ahol Angela lakott. Elérkezett a búcsú ideje: Adam meg én felszálltunk a csengtui vonatra, és magunk mögött hagytuk a sivatagi várost.

Ötvenórás vonatkozás várt ránk. Már akkor rosszat sejtettem, amikor Weiss meg én megpróbáltunk jegyet venni a vonatra. Hamiban az állomáson már nem volt hálókocsijegy; azt mondták, ha találunk jobb helyet a vonaton, próbálkozzunk menet közben.

Közeledett a tanévkezdés, a vonat tele volt Szecsuanba igyekvő egyetemistákkal. A hálókocsikban egyetlen hely sem akadt, sőt még a fapados szakasz is megtelt, nem találtunk sehol ülőhelyet. Az utasok a folyosón, egymásnak dőlve ültek a bőröndjükön. Emberek kuporogtak a vagonok közti átjárókban, sőt a mosdókagylón is ültek.

Soha életemben, még Kínában sem láttam ilyen zsúfolt szerelvényt.

Ötven órát nem gyerekjáték kibírni a vonaton, ha még ülőhelye sincs az embernek. Első éjjel a folyosón kuporogtunk, hátizsákunkra roskadva, de alvásról szó sem lehetett. Mindig akadt valaki, aki ment valahová, és belénk botlott. A dolgozót, aki a mi vagonunkra felügyelt, idegesítette a tömeg; az éjszaka folyamán, csak hogy bosszút álljon az utasokon, háromszor is felmosta a padlót. Következésképp minden egyes alkalommal, nyolckor, tízkor és éjfélkor, fel kellett állnunk, és tartanunk kellett a csomagunkat, amíg a dolgozó a mocskos felmosóronggyal kerülgette a lábunkat. Mindenki morgott, de senki sem mert nyíltan ellenkezni. Kínában türelmesen viselik azoknak az embereknek a hibáit, akiknek a többi ember kiszolgálása a feladata. Vagy megpróbálják elhagyni a helyszínt. Mi ez utóbbi megoldást választottuk: átmentünk egy másik kocsiba, ott normálisabbnak látszott a dolgozó. Érezhetően javult a helyzetünk. Ácsorogtunk a folyosón, a vonat rendületlenül zakatolt a sivatagon át, keletnek.

Ezen az úton nem rajzoltak a fejemben a derűsebbnél derűsebb gondolatok. Ráértünk: kibeszéltük Békehadtest-csoportunk összes többi tagját. Megvitattuk, mi bennük az idegesítő, és nem feledkeztünk meg az újonnan érkezettekről sem, és biztosra vettük, hogy eleinte nagyon ügyetlenek lesznek. Ócsároltunk minden *vajkuozsent*, akivel a nyár folyamán találkoztunk. A többi utast fürkésztük, ízekre szedve minden apró hibát, amit csak fel tudtunk fedezni rajtuk. Elterveztük, mit fogunk tenni és mit fogunk enni, ha majd hazamegyünk Amerikába. Elemeztük Notorious B.I.G. legutóbbi lemezének legdurvább szövegeit, majd arról elméltünk, mit csinálna Notorious B.I.G. egy ilyen lepusztult vonaton, és hogy mennyiben csinálna mást, mint Snoop Doggy Dogg. Arra a következtetésre jutottunk, hogy egyik rappernek se tetszene a vonat. Hatpercenként az órára néztem.

Az ablakon át nem sok látnivaló volt, olvasni sem tudtam. Néha

bekapcsoltam a walkmanemet, de nem volt nálam elég kazetta. Szinte egész idő alatt annyira elcsigázott voltam, hogy nem bírtam megszólalni kínaiul, de délután nagy nehezen beszédbe elegyedtem néhány, Csengtuba tartó diákkal. Számításom bevált; amikor megtudták, hogy tanárok vagyunk, felajánlottak egy helyet a padjuk szélén. Így a második éjszakán hol Weiss ült, hol meg én, felváltva, de a rendkívül kényelmetlen ülőhely legfeljebb tízpercnyi folyamatos alvást tett lehetővé.

Vánszorgott az idő, különösen amikor állni kellett. Hogy elüssem az órákat valamivel, jól bevált módszerhez folyamodtam, amely máskor is kisegített, ha kellemetlen helyzetbe kerültem. Felidéztem magamban azokat a helyeket, ahol megfordultam, és megpróbáltam arra gondolni, ami a legjobban tetszett bennük. Kellemes szálloda, jó kis vendéglő, zöldellő folyóvölgy. Mérlegettem, hogy a világnak melyik általam ismert szöglete lehetne ennek a lidérces kínai vonatnak a tökéletes ellentéte. Végül arra jutottam, hogy Svájc. Felidéztem hosszú svájci túráimat, gondolatban újra végigjártam az útvonalakat. Lelki szememmel láttam a svájci Valais egy szakaszát, ahol - Val d'Anniviers-ből indulva - erősen emelkedett az út, és sietnem kellett, nehogy útközben esteledjen rám. St. Luc fölött sátrat vertem, méghozzá sietősen, mert kiizzadtam, és közben erősen lehűlt a levegő; azonnal elaludtam a hálósákban.

Másnap reggel megmásztam a Bella Tolat. Kora nyár volt, de hó borította a hegyet. A jégen szaharai homokcsíkok vöröslöttek - a főn hozta át a homokot a Földközi-tenger fölött. A Bella Tola után a Meidpasson keresztül jutottam a Turtmantálba, az első völgybe, ahol németül beszélnek, ha Valais déli részén keresztül kelet felé halad az ember. A Turtmantal meredek, üres völgy, déli végén kék gleccser. A következő hágó felé tartva az emelkedő felénél, egy kis réten vertem sátrat. Mindent szépen elrendeztem, ellenőriztem a cövekeket, aztán bemásztam a hálósákba, és elaludtam. Mindig tudtam aludni.

A vonat kelet, majd dél felé vitt bennünket. A második napon olyan érzésem támadt, mintha valami eltörött volna bennem. Ahhoz is fáradt voltam, hogy gondolatban kiránduljak, sőt már rövid, ház körüli sétákra sem futotta az erőmből Missouriban. Amikor beléptünk Szecsuanba, egyre többen szálltak le. Az utolsó öt órában már mindkettőnknek volt ülőhelyünk, de ez már nem sokat segített. Csak ültünk, és némán meredtünk magunk elé. Kora este értünk Csengtuba. Vonaton állva töltöttem két teljes napot az életemből. Véget ért a nyári szünidő. A Békehadtestnél töltött hátralévő időben többet nem szálltam vonatra.

A PAP

Fuling óvárosában van egy katolikus templom. A templomudvarban egy táblán négy sorban négy-négy írásjegy hirdeti:

**Szeresd a hazát, szeresd a vallást!
Tiszteld Istent, szeresd a népet!
Vesd bele magad a négy modernizációba!
Szolgálj a népet!**

A „négy modernizáció” az ipar, a mezőgazdaság, a hadsereg és a tudomány modernizációja, és nem tudom, mi közülük lehet a fulingi katolikus templomhoz, amelyet 1861-ben francia misszionáriusok építettek. A miséket a 83 éves Li Haj-zsou atya tartja, aki tehát több mint négyszer idősebb a négy modernizációnál.

Li atya körülbelül 150 centiméter magas, és többnyire puha, fekete sapkát visel ősz feje búbján. Hosszú, büszke orra van - már-már olaszos szabátú egy kínai katolikus papnak. Fekete szeme érzéseit tükrözve villámlik és csillog, máskor reszelős, mély hangját hatja át egészen az érzelem. Mindenkinek feltűnik csillogó fehér

fogsora, amelyet Li atya, saját bevallása szerint, a modernizációnak köszönhet. Kétszáz jüanba került, és amíg el nem készült - két hónapig -, az atya csak rizkását evett. Li atya sokat mosolyog. Sárkányfejű bottal jár. Fájt a veséje, a térde. Amikor erősebb a fájdalom, latinul miséznek, mert úgy gyorsabb. Az is előfordul, igaz, csak ritkán, hogy elmarad a mise, mert annyira rosszul van. Li atya erős, bár lassan mozog. Méltóság van a tartásában. Kínában sok hasonlóan méltóságteljes tartású, idős embert látni, részben mert kultúrájukban automatikusan tiszteletet parancsol a magas kor, részben pedig azért, mert sokan - akárcsak Li atya - a nehéz, keserű évekből csak merítenek; nem megtörnek, hanem büszkén kihúzzák magukat. Li atya villogó tekintetében a hosszú évek keserve táplálja az erőt. Li atya több mint fél évszázada pap Fulingban. Ötvenévesi szolgálat bárhol a világon nagy idő. Ötven évig papnak lenni Fulingban: örökkévalóság.

Li Haj-zsou dédapját francia misszionáriusok térítették katolikus hitre még a 19. század első felében. A Li család Tacuban élt, Csungking közelében; Li Haj-zsou egy boltos másodszülött fiaként jött a világra. Tizenegy éves korában beírták a csungkingi francia egyházi iskolába, aztán pedig papnak tanult Csengtuban. Elsajátította a franciát és a latint, s mint minden papnövendék, Rómában szeretett volna továbbtanulni. Társai közül néhányat valóban elküldtek Olaszországba, Li Haj-zsou azonban Kínában maradt; 1944-ben, huszonkilenc éves korában szentelték pappá. Három évvel később került Fulingba, egy szegény tartomány e távoli, elmaradott szögletébe. Más korban talán nyugodtan élhette volna le az életét, de a 20. század derekán Kínában sehol sem ismerték a nyugalmat: a japánok ellen vívott háború után polgárháború jött, aztán a kommunista felszabadítás, amely Csungking vidékén gyakorlatilag mindenkinek beleszólt az életébe. Li Haj-zsou bátyja elesett, öccse pedig, aki a felszabaduláskor a rossz

oldalán találta magát, Szingapúrba menekült; megnősült, tanárember lett belőle. Li atya Fulingban maradt két francia pappal együtt, akik szintén ezen a vidéken tevékenykedtek, és rendületlenül szolgálták a gyülekezet háromezer tagját; várták, hogy a forradalom hullámai tovább terjedjenek a Jangce völgyében. Nemsokára elmentek a franciák, elültek a hullámok, de Li atya tovább gyakorolta hivatását.

- Az ötvenes években - meséli - először idegen tanításnak bélyegezték a katolicizmust. Később pedig, a nagy kulturális forradalom idején, azt mondták, hogy le kell győzni minden babonát. Eleinte csak az idegen tanításnak akartak gátat vetni, ezért a felszabadulás után falura helyezték. Ez 1953-ban történt. Fulingtól északra, több mint száz kilométernyire fekszik az a vidék, ahová távoznom kellett. Akkoriban borzasztó állapotok uralkodtak vidéken. Sokszor nem volt mit enni, Kína-szerte éheztek az emberek. Ez volt a *takungfan*, a közös étkezések korszaka. Az egyik néhány retket, a másik egy marék rizst, a harmadik meg valami zöldséget dobott a nagy, közös kondérba, mindenki azt, amije volt, de így is éhen maradtak. Hatalmas hibának bizonyult a nagy ugrás, Mao elnök ötlete. Sajnos Mao nem értett úgy a gazdasághoz, mint Teng Hsziao-ping. Mao csak a forradalmat szerette igazán, imádott küzdeni. Közben a nép egyre jobban elszegényedett. Minél szegényebbek az emberek, annál könnyebb elnyomni őket.

Li atya a templommal szomszédos, szűk, sötét kis irodában üldögél. Oly sok kínai szobához hasonlóan meglehetősen bizarr itt a dekoráció: üres akvárium, műanyag Donald kacsa, apró Mária-szobor, még kisebb Mikulás, és egy digitális beszélő óra, amely kínaiul mondja be a pontos időt. A legfurcsább darab azonban a falon lóg, éppen Li atyával szemközt: a nagyméretű fényképen Mao Ce-tung és Teng Hsziao-ping látható.

Fekete-fehérben mosolyognak, kezükben teáscsészével, kényelmesen hátradöntött nyugágyon pihenve. Akár egy szecsuan

teaházban is lehetnének. A fotó azonban Mao élete vége felé készült, amikor Teng Hsziao-ping már bőségesen megszenvedte Mao politikai ötleteit, biztos tehát, hogy komoly feszültség volt közöttük; ezt azonban nem örökítette meg a fényképezőgép. Li atya szívében ugyanígy bizonyára laknak olyan érzések, amelyekről nem árulkodik egyszerű, megfontolt stílusa, amikor a múltról beszél. De azért a képre pillantva fölparázslík a szeme; ingatja a fejét, aztán tovább mesél.

- Falun nem volt miseruhám, de még Bibliám se. Egy rózsafüzér volt minden kincsem, azt naponta háromszor végigimádkoztam. 1955-ben jöttem vissza Fulingba, de közben bezárták a templomot. Nem szolgálhattam papként, elküldtek hát dolgozni a kikötőbe. Takarítanom kellett. Naphosszat söprögettem, sikáltam a padlót. Huszonnégy jüant kerestem havonta. Gondolhatja, hogy nem sokra futotta belőle. Magamnak misézgettem. Templomunk nem lehetett, de egyedül, magamban misét mondani szabad volt. Amikor aztán elkezdődött a nagy kulturális forradalom, azt is megtiltották. A vörösgárda zoknigyárat csinált a templomból, engem pedig folyamatos megfigyelés alatt tartottak. Nem börtönöztek be, de rajtam tartották a szemüket, és mindenféle módon megaláztak. Papi süvegben kellett túrnöm csúfolódásukat, aztán arra kényszerítettek, hogy térdeljek le, és hajtsak fejet előttük - meséli kurta kis nevetéssel, és mutatja, hogyan kellett hajbókolnia. - Táblát akasztottak a nyakamba, elől-hátul, azzal kellett járnom az utcákat; jó nagy írásjegyekkel az állt rajta, hogy: Le az imperializmus hűségese kutyáival!

A tíz írásjegyet teába mártott ujjával rója az előtte álló, alacsony asztal lapjára. Külföldiekkel beszélgetve gyakran folyamodnak ehhez a módszerhez a kínaiak, mert kiejtve sok írásjegy hangzik egyformán; meg-megállnak, szünetet tartanak beszéd közben, és leírnak egy-egy szót, hogy a *vajkuozsen* jobban megértse. A levegőbe írnak, máskor a tenyerükre, néha pedig teával az asztal lapjára. Ha

ezt látom, még különlegesebbnek érzem az írott kínait, amelynek szavai nem egyszerű hangsorok, hanem formák; megfogható, megérintható tárgyak. Li atya nem beszél, csak felírja szépen a tíz írásjegyet az asztalra. A forró teavíz gyorsan elpárolog, eltűnnek a szavak.

- Három évig különösen nehéz volt - mondja. - De azon belül is három hónapot vészeltem át a legnehezebben. Négy vörösgárdista figyelt egész nap, és naponta ötször vittek ki az utcára, hogy nyilvánosan megbélyegezzenek.

Melyik évben történt, kérdezem, mire Li atya tűnődve maga elé mered, motyog valamit, aztán megrázza a fejét.

- Nem emlékszem pontosan - feleli -, de azt tudom, hogy kemény próbatételt kellett kiállnom. Az osztályharc jegyében a vörösgárdisták rendszeresen megdobáltak rothadt gyümölcssel. Diákok voltak, még gyerekek. Azt gondolták, mulatságos, amit csinálnak.

Most nem mosolyog az atya, megkeményedett tekintettel, vádlón mutat Mao képmására:

- Az ő ötlete volt. Az ő tévedése. Amikor Teng Hsziao-ping hatalomra került, megváltozott a helyzet, de a kulturális forradalom alatt szörnyűségeket éltünk át. Nem bántalmaztak komolyabban, nem szenvedtem sérüléseket, de szinte alig adtak enni. Naponta két csésze rizskását kaptam. Abban az időben sok kínai papnak kellett meghalnia. Sokan belebetegedtek az éhezésbe meg az állandó zaklatásba. Csungkingban is sokan meghaltak.

Szünetet tart, összeszámolja magában a halottakat. Könnyebben megy, mint az előbb, hiszen régi barátairól van szó; együtt tanult, együtt imádkozott, együtt szenvedett velük, a róluk őrzött emlékképek bizonyára tiszták és élesek. Mégis hosszú a szünet. Talán maga előtt látja az arcukat, látja őket meghalni, ahogy ő maga is majdnem éhen halt. A távolba révedve mondja:

- Hatan voltak. Csungkingban hat pap halt meg.

Li atya mégsem keseredett meg, talán ezért élt meg ilyen szép kort. Egyetlen rossz szava sincs a jelenlegi kommunista pártra, és mintha komolyan gondolná, hogy az ő kormányzásuk ellen nem lehet kifogás. Valóban, most sokkal jobban mennek a dolgok, mint annak idején. Tűrhető állapotban van a templom, és Li atya havonta kétszáz jüant kap az államtól. Szabad miséznie, a híveket sem zaklatják, amiért templomba járnak. Hétköznap latinul miséznek, vasárnap szecsuanai dialektusban.

A vasárnapi misén általában ötvenen vesznek részt, főleg idős asszonyok. Ritkán tévednek be a templomba negyven év alattiak. Nincsenek esküvők, sem keresztelők - annál több a temetés.

Igaz, sok szabályt kell betartani. A missziós tevékenység be van tiltva. Tilos hivatalos kapcsolatot fenntartani Rómával, ami nem csoda, hiszen már közel öt évszázada feszült a viszony Kína és a Vatikán között.

- Egyénileg elismerhetjük a pápát - magyarázza Li atya -, vagyis a lelkünkben, a hitünkben. Ha nem ismernénk el, hogyan lehetnénk katolikusok? Mindennap imádkozunk érte. De gazdasági *kuanhszi* nem létezik, Róma nem támogat minket pénzzel. Politikai kapcsolatot sem tartunk fenn a Szentszékkal, és a pápa nem látogathat Kínába. Pedig szeretne, de nem engedik, mert elismeri Tajvan függetlenségét. Ha Kínát ismerné el, akkor jöhetne. Ennek ellenére vannak papok Kínában, akik jártak Rómában. A pápa az idén Kubába utazott, ahol sok éve nem járt, és jól sikerült a látogatása. Egy szép napon talán Kínába is eljut.

Ezek azonban igen távoli kérdések, és Li atyát sokkal jobban érdeklik a Fulingban sürgősen megoldandó problémák. Aggódik az öregedő gyülekezetért, aggasztja a szecsuanai papság nagyon alacsony létszáma. Százhusz templomra mindössze hetven pap jut. Nyomasztja a pénzhiány, mert a hívek szegények, tőlük nem is várhatja, hogy támogassák a templomot, de külföldről sem jön segítség, főleg amióta Szingapúrba menekült öccse öt éve meghalt.

De azért nem aggódik túlságosan, hiszen ezek a problémák eltörpülnek a múlt borzalmai mellett. Li atya átélte a japánok elleni honvédő háborút, a polgárháborút és a felszabadulást. Személyes tapasztalatokat szerzett az idegen tanítások elleni harcról és a babona elleni küzdelemről. Láta, ahogy zoknit kötnek a templomban. És itt volt 1981-ben is, amikor a templom újra megnyitotta kapuit a hívek előtt. Az első vasárnapi misén alig húszan jelentek meg, mindenki ideges volt. Ma Fulingban legalább ezer katolikus él, de a misén ritkán gyűlnek össze ötvennél többen. Li atya ennyinek is nagyon tud örülni. Sok társa nem lehetett ilyen szerencsés.

Furcsa, hogy irodájában éppen Mao képe lóg a falon, Maóé, aki három évtizedes lyukat ütött papi pályáján, életén. Nem szokatlan, hogy a kulturális forradalom szecsuanai áldozatai Teng Hsziao-ping képét akasztották a falra, mert Teng hozzájuk hasonlóan megszenvedte azt a kegyetlen korszakot; de Mao képét nem tartják túl nagy becsben. Li atya esetében talán politikai ok magyarázza ezt a furcsaságot; talán ugyanazért tette ki a képet, mint a négy modernizációt hirdető táblát az udvarra - hogy jó pontot szerezzen a kádereknél. Kínában gyakran még mindig a felforgatás eszközének tekintik a vallást a közhivatalnokok, a katolikus egyházat pedig különösen gyanúsnek tartják - talán az ő megnyugtatókat szolgálja a kép.

Li atya gyakran felpillant a portréra. A múlt megpróbáltatásait ecsetelve többször is odanéz, és mindig felizzik a szeme, mintha lenne valami azon a képen, ami összetartja az emlékeit. Amikor meséje végére ér, még egy pillantást vet rá, és határozot ujjal Maóra mutat:

- Az ő ötlete volt az egész - mondja, és a képre mered. Mosolygós arca nem árulja el, mit fed „az egész”: a meggyalázott templomot, a kegyetlen, erőszakos suhancokat, kabátjukon vörös karszalaggal, vagy az elveszített éveket, barátokat. Egyszerűen hangzanak az

utolsó szavak:

- Ezért nem tiszteljük.

NYOLCADIK FEJEZET

Hétköznapiak

Vasárnap reggelente részt vettem a nyolcórás misén. Első évem tavaszán egyedül jártam templomba, de ősszel már Noreen Finnegannel, egyik újdonsült fulingi önkéntes kollégámmal. A Békehadtest két új embert küldött, Noreent és Sunni Fasst. Furcsa érzés volt, hogy hirtelen megduplázódott a *vajkuozsenek* létszáma. Adam meg én eleinte nem is tudtuk, hogyan kezeljük ezt a tényt. Elégedettek voltunk az első év során kialakult szokásainkkal, munkarendünkkel, és élveztük, hogy kapcsolatunk teljesen mentes mindenféle feszültségtől - barátok voltunk, de sok időt töltöttünk külön. A városban és a főiskolán egyaránt saját köreinket jártuk, és vigyáztunk, hogy ne legyünk egymás terhére.

Egy Fuling-féle kisvárosban gyorsan eljut arra a pontra az ember, amikor már a magáénak érzi a közeget. Rajtunk kívül eddig nem volt *vajkuozsen*, csak elvétele bukkanak föl idegenek, azok is a mi barátaink voltak, látogatóban. A Békehadtesttel csak minimális kapcsolatot tartottunk. Még az első hónapban ellátogatott hozzánk két adminisztrátor, de később már ránk se hederítettek. Fuling messze volt a csengtui központtól, és az alkalmazottak nem szívesen szálltak jangcei hajóra, mert lassúnak és veszélyesnek tartották őket. Tavasszal Csungking közelében összeütközött két fulingi hajó. A baleset több mint tíz halálos áldozatot követelt. Magam is sokszor láttam félig elsüllyedt, elhagyott hajókat sodródni a folyamon. Gondosan ügyeltem rá, hogy ezek a hírek a Békehadtest adminisztrátorainak is a tudomására jussanak, nehogy véletlenül

kedvük támadjon meglátogatni minket. Az látszott a legegyszerűbbnek, ha békén hagynak, és többnyire így is történt.

Most azonban egyszeriben négyen lettünk, ami idegesített, legalábbis egy darabig. Szerencsére hamar kiderült, hogy ennek nincs különösebb hatása az életünkre. A főiskolán módosult valamennyire a helyzet, de a város azért elég nagy volt ahhoz, hogy négy *vajkuozsen* is jól megférjen benne. Az első félévben Noreen és Sunni ugyanúgy járt, mint annak idején én és Adam: sokkolta őket a város, alig hagyták el a főiskola területét.

Noreen szülei Írországból vándoroltak ki New Yorkba, magától értetődő volt tehát, hogy vasárnap misére jár. Amikor először említette, hogy az apja még burgonyát termelt Írországból, Vang úr, a *vajpan* képviselője egészen izgalomba jött.

- Tehát paraszt volt az apja! - mondta lelkesen.

Noreen nem tudta, mit kell erre lépni.

- Hát, igen, farmer volt Írországból - nyögte ki.

- Nem azt mondta, hogy szegény volt az édesapja?

- De igen.

- Akkor paraszt volt!

- Ööö, igen, persze.

- Az én szüleim is parasztok voltak! És legtöbb hallgatónk szintén földműves családból származik!

Noreennak persze nem sok fogalma volt Kína társadalmi osztályairól. Tőlem kérdezte, hogyan reagáljon, ha parasztnak titulálják az apját. A kínaiában nincs olyan szó, amelyet „farmer” - gazda - értelemben lehetne használni. A földet művelő emberekre a *nungmin* szót használták, ami szó szerint „mezőgazdasági ember”-t jelent, és az angolban mindig a *peasant* (paraszt) szóval fordították. Bizonyos szempontból nem pontos ez a fordítás, mert a „paraszt” a feudalizmusra emlékeztet; másfelől az angol „farmer” szóból hiányzik az a negatív jelentésárnyalat, amely Kínában feltétlenül társul a mezőgazdasági munkához. Az ország népességének

hetvenöt százaléka a földből él, széles szakadék tátong a falusi és a városi emberek között. Fuling lakói például első pillantásra felismerték a parasztot. A városlakók előítéleteket tápláltak a vidékiekkel szemben, lenézt őket. A „föld” szót (*tu*) becsmérő jelzőként is használják, azt jelenti: műveletlen, durva.

Rengeteg falusi tanítványunk volt, ezért a főiskolán nem nagyon érzékeltük ezeket az előítéleteket. Egy negyvenöt fős csoportban legfeljebb tízen lehettek, akik kisvárosban, még Fulingnál is eldugottabb kisvárosokban nevelkedtek. Nagyon kevés hallgatónak volt pénze, így nemigen lehetett találkozni a módosabbak sznobizmusával, de az alantasabb származásból fakadó sértettséggel sem. Amikor megkérdeztem a tanítványaimat, mivel foglalkoznak a szüleik, szinte mindig ezt a választ kaptam: - Anyám, apám paraszt.

Eleinte zavart, ugyanis a lehető legtermészetesebben használták ezt a feudális szót. Amikor az egyik elsőévest kérdeztem a családjáról, ezt mondta:

- Apám paraszt, anyám sepregető.
- Sajnálom, nem értettem jól. Mit csinál édesanyád?
- Sepregető.
- Sepregető?
- Igen. Söpri az utcát. Utcaseprő.

Egyáltalán nem szégyellte; de nem csak ő - egyikük sem szégyellte a származását. Noreennak azt feleltem tehát, legyen büszke rá, hogy ír paraszt leánya, mert az összes fulingi *vajkuozsen* közül ő származik a legforradalmibb osztályból.

Vasárnap tehát templomba jártam Noreennal, ami egyik legkedvesebb fulingi időtöltésem lett. Elnéztem a papot és az öregasszonyokat: csupa vérbeli túlélő. Volt valami nyugodt erő ebben a gyülekezetben; nyomát sem láttam itt az amerikai templomjárók potrohos önelégültségének. Ennek a gyülekezetnek minden tagja drágán, pénzben nem kifejezhető módon fizetett a hitéért, és mind közül Li atya fizette a legnagyobb árat.

Anyai nagyapám jutott róla eszembe, aki egykor bencés szerzetes volt. Arkansasban nőtt fel. Egyházmegyéje olaszországi ösztöndíjjal jutalmazta az ígéretes növendékeket. Nagyapám így került a római San Anselmo-apátságba 1929-ben. Tizennyolc éves volt akkor. Pap akart lenni, talán misszionárius.

Olvastam az olaszországi években írt naplóját. Honvágya volt, soraiból mégis az érződött elsősorban, hogy csodálja Rómát, építészeti szépségét, a pompás templomokat. Mindenütt a történelembe botlott, aztán ő maga is részese lett az élő történelemnek - naplójában gyakran emlegette a nacionalista tömegmegmozdulásokat, néhányszor Mussolinit is látta.

1931 tavaszán a Pekingi Katolikus Egyetemről hazatért az apátságba néhány pap. Nagyapám március elsején, szép fekete betűivel a következőt jegyezte fel naplójába:

Néhány amerikai társammal ma délelőtt Sylvester Healy atya szobájában hosszasan beszélgettünk Kínáról. Később a Pekingi Katolikus Egyetemre terelődött a szó. Healy atya ma délelőtt tette le szerzetesi fogadalmát iskolánk templomában. Derűlátó a Katolikus Egyetem jövőjét illetően, és örül neki, hogy teljes szívvel belevetette magát a munkába.

Ezután megváltozott a napló. Nagyapám egyre kevesebbet írt Rómáról, Kínáról viszont annál többet. Látszott, hogy mind jobban foglalkoztatja Kína. Végül már csupa nagybetűvel, aláhúzva szerepel a szövegben, hogy KÍNA, mint afféle szent szó.

1931. március 18.

Francis Clougherty atya, a Pekingi Katolikus Egyetem rektora ma érkezik. Megy vissza Kínába. Tagbaszakadt ír.

1931. március 22.

Clougherty atya nem hivatalos összejövetelt tartott ma délelőtt

otthonában. Körülbelül tizenöten zsúfolódtunk a szobájába. Természetesen lehetett dohányozni. Igazán meghitt volt a hangulat. Clougherty atya nagyon érdekes dolgokról mesélt. Szerinte már tökéletesen szilárd alapokon nyugszik az egyetem, és jó néhány nagyszerű tanár (bencések és más rendiek) ígéretet tett arra, hogy vele tart Kínába tanítani.

1931. március 23.

Mi, amerikaiak, állandóan Kínáról beszélünk egymás között.

1931. március 25.

Ralph, Donald meg én Kínáról beszélgettünk. Clougherty atyának nehéz napja volt, de lejött Donald szobájába. Csupa ösztönző dolgot mondott Donaldnak, Hugh-nak, Edwardnak és nekem. Annyira beleéltük magunkat, hogy amikor az atya éjfélkor visszavonult, Donald, Hugh és én hajnali háromig folytattuk a beszélgetést. Azt hiszem, fordulóponthoz ért az életem: jelentkezni fogok a Kínába utazó csapatba. Isten segítsen bennünket!

1931. március 26.

KÍNA! Ma elég későn keltem. Majdnem egész délelőtt Donald szobájában ültünk. Kínáról volt szó. Clougherty atya is benézett, képeket mutatott azokról a szobrokról, amelyekről a múlt éjjel beszélt. Még a végén valóságos kis amerikai kolónia emigrál a római San Anselmóból a Pekingi Katolikus Egyetemre. Deo volente, ha Isten is úgy akarja, én is köztük leszek.

1931. március 27.

Minden, amit teszek, Kínával kapcsolatos. Kínával kelek, Kínával fekszem, Kínáról álmodom. Azt hiszem, a „kínai csapat” minden tagja így van ezzel.

Már közeledett nagyapám fogadalomtételének ideje, amikor feljebbvalója tájékoztatta, hogy visszaküldik Arkansasba. Nagyapám hosszú levélben válaszolt, kifejtve, hogy lelke mélyén érzi az isteni sugallatot, amely Kínába szólítja, hogy ott szolgálja az Urat. Rendfőnöke azonban kijelentette, hogy Isten útjai kifürkészhetetlenek - néha hamis elhivatást plántál fiatal szerzetesei lelkébe, hogy így tegye próbára lojalitásukat az e világi feljebbvalókhöz; olykor bizony igaz szívvel érezheti az ember, hogy Kínába kell mennie - de akkor is Arkansasban a helye.

Végül valóban ez lett nagyapám életének fordulópontja. Nem akart visszatérni Arkansasba, a bencések pedig nem engedték Kínába papnak, így aztán fogta magát, és kilépett a rendből. Biztosítási ügynök lett, megnősült, jöttek a gyerekek, az unokák. Nyugdíjba ment, golfozott, utazgatott. Vasárnap lelkiismeretesen eljárt a misére. De Kínába soha nem jutott el. Keveset mesélt szerzetesi korszakáról, arról pedig végképp nem tudtam, hogy szenvedélyesen érdekelte Kína; aztán egyetemista koromban megtaláltam a naplóját. Nagyapám akkor már hét éve nem élt. 1987-ben halt meg; akkor tizenhét éves voltam - közel annyi idős, mint ő Rómában. És - ugyancsak hozzá hasonlóan - túl fiatal ahhoz, hogy fogalmam legyen az időről, megsejtssem, mit tartogat a jövő, és hogyan jelenik meg benne a múlt.

Fulingban folytatódtak a nyelvóráim Kung tanár úrral és Liao tanárnővel. Az órák mindig társalgással kezdődtek; Liao tanárnő általában elmesélte, hogy mit látott előző este a tévében. A legtöbb fulingi barátomhoz hasonlóan rengeteget tévézett. Egy alkalommal nagyon izgatottan újságolta:

- Tegnap egy *vajkuozsen* szerepelt a tévében - mondta -, és kínaiul beszélt.

- Ta San?

- Nem, nem Ta San; ez nem beszélt olyan jól, mint ő. Még maga is

jobban beszél nála.

- Az lehetetlen.

- Nos, jobban tudta a nyelvtant, viszont magának jobb a kiejtése.

Borzasztó hanglejtése volt.

- Nem hiszem.

- Pedig komolyan mondom. Maga jobban beszél, mint az a *vajkuozsen*, aki tegnap a tévében szerepelt. Ha több figyelmet szentelne a nyelvtannak, sokkal jobban beszélne nála.

- És hová valósi az illető?

- Ausztráliába. Nagyon csúnya. Csúnya a bőre, és nagyon hosszú haja van. Tényleg nagyon csúnya ember.

A hosszú hajú és hibás hanglejtéssel beszélő *vajkuozsen* iránt érzett közös ellenszenv jegyében hallgattunk egy kicsit, aztán elkezdődött az óra. Ez alkalommal Liao tanárnő a szokásosnál is nagyobb hangsúlyt fektetett a nyelvtanra.

Attól fogva rendszeresen beszámolt a tévében szereplő *vajkuozsen*ről kapcsolatos fejleményekről. Több külföldi is felfelbukkant a tévében, csupa kiválasztott, de természetesen Ta San aratta a legtöbb babért. Mindenesetre nyilvánvaló volt, hogy még évekig szorgalmasan kell tanulnom, hogy eljussak az ő szintjükre, de Liao tanárnő szerint volt remény. Addig is kíméletlen kritikával illette az összes *vajkuozsent*, aki hibás hanglejtéssel beszélt a tévében. És hangsúlyt fektetett arra, hogy felhívja a figyelmemet az illető fizikai tökéletlenségeire is. A kövér külföldiektől viszolygott a legjobban. Liao tanárnő filigrán, törékeny nő volt, és ki nem állhatta a hájas *vajkuozseneket*.

Kapcsolatunk továbbra is némileg hivatalos jellegű maradt, de most már legalább kényelmesen hivatalos, tipikusan kínai tanár-diák viszony. A tanárnő büszkén figyelte fejlődésemet. Elkezdtem újságokat olvasni, ő pedig a *Csungkingi Esti Hírlap*ból vágott ki cikkeket, azokat olvastuk az órán. Előszeretettel válogatott olyan írásokat, amelyek a japánok második világháborús bűneit

tárgyalták, illetve Hongkong helyzetének anyaországhoz csatolása óta tapasztalt, pozitív változásairól szóltak (nagy dolgok történtek az azóta eltelt három hónapban). Néha engedett a kísértésnek, és olyan cikket hozott, amely Amerika imperialista törekvéseit taglalta. Szeptember végén, amikor Franciaország felemelte szavát az Iránt sújtó amerikai szankciók ellen, több olyan cikket is végigolvastunk, amely kárhoztatta Amerikát, mert a világ rendőrének szerepében tetszeleg. De még ezeken az órákon sem újult ki közöttünk a feszültség. ópiumháborúnk végleg lezárult, megtanultuk kezelni egymást. Mind a ketten megváltoztunk, és valószínűleg én változtam többet. Sem az ő szemében, sem a magaméban nem voltam már teljesen *vajkuozsen*.

Azért is tetszett most jobban a tanárnő, mert ráébredtem, hogy a maga módján igazi, hagyományos kínai asszony. Azt hiszem, ő volt a legkínaiabb kínai, akit Fulingban megismertem. Büszke nőisége semmi szín alatt nem tűrte, hogy egy *vajkuozsen* leereszkedően bánjon vele, de hosszú hónapok közös munkája során valahogy én is bekerültem büszkeségének ernyője alá. A büszkeségen kívül igen erősen élt benne a tudat, hogy mi a helyes és mi a hagyományoknak megfelelő viselkedés. Soha nem vett fel rövid szoknyát és nem festette a haját. Kung tanár úrral ellentétben nem volt hajlandó a lakásomon tartani az óráit. Liao tanárnő ugyanis férjnél volt, én pedig nőtlen férfi voltam, tehát biztosan megszólnák, ha hetente hat órát a lakásomon töltene. Mindig az irodámban tartott nekem órát.

Azért is élveztem a vele való tanulást, mert őt figyelve könnyűszerrel felmérhettem egy-egy ügyel vagy hírrel kapcsolatban, hogy mi lesz az általános kínai vélekedés. Csak meg kellett kérdeznem őt mint abszolút kínai kínait. Gyakran kihasználtam az óra adta alkalmat, hogy segítségével tisztázzak valamit, amit láttam vagy másoktól hallottam. Jó darabig például föl nem foghattam, vajon miért tisztelik a kínaiak Hitlert. Az egyszerű emberek általában jó véleménnyel voltak a róla. Nyáron Hszianban

megismerkedtem egy német egyetemistával; bevallotta, hogy nagyon kínosan érinti, valahányszor kiderül róla, hogy német, mert ilyenkor a kínaiak mindig lelkesen így reagáltak:

- Szóval Németországból jött! *Hszitölö* (Hitler)! Nagyon jó!

Kíváncsiságból kérdezgettem Hitlerről kínaiakat, és többségük valóban úgy vélekedett, hogy Hitlernek voltak ugyan hibái, de alapjában véve nagy vezére volt a népének, és sokat tett a hazájáért. Bizonyos fokig talán természetesnek tekinthetem, hogy afféle maoista örökségként rokonszenveznek a diktátorokkal, de ez azért sok volt. Megkérdeztem hát Liao tanárnőtől, hogy miért van ilyen jó véleményük Hitlerről a kínaiaknak. Mint mindig, segítőkészen válaszolt. Elmondta, hogy Chaplin filmjét, *A diktátort*, évekig játszották a mozik, és a tévében is sokszor vetítették, vagyis gyakorlatilag minden kínai látta.

- Maga is? - kérdeztem.

- Természetesen.

- Hányszor?

- Négyyszer - válaszolta -, legalább négyyszer, de lehet, hogy többször.

- És mit gondol róla?

- Hogy csodálatos! Nagyon tetszett, ahogy Hitler a filmben beszél, mint egy igazi őrült. Tudja, így... - és utánozta a Hitlert parodizáló Chaplint. Felvont vállal rázta az öklét, felszegte az állát. - Blabla blabla blabla blabla! - kiabálta, mintha szónokolna, aztán jót kuncogott.

- De hát ez a film kifigurázza Hitlert, nem gondolja? - kérdeztem.

- De, igen.

- Akkor hogyan gondolhatja mégis olyan sok kínai, hogy Hitler jó dolgokat is művelt?

- A mi fejünkben két egymással ellentétes elképzelés is megfér: a kínaiak egyrészt nagyszerű vezetőnek tartják Hitlert, másrészt elmebetegnek, aki szörnyűségeket vitt véghez. A két gondolat a mi

elképzelésünk szerint nem zárja ki egymást, érti? Még a tetejébe érdekes személyiség is, ezért arat tetszést. Izgalmas mint emberi jelenség.

Az egészben az volt a leghajmeresztőbb, hogy a kínaiak ugyanakkor mélységesen tisztelik a zsidókat. Kínainak lenni a legjobb, de rögtön utána az a legjobb, ha valaki zsidónak születik - úgy vélik, főként Einstein és Marx példájából kiindulva, hogy a zsidók rettentő okosak. Hszianban együtt tanultam egy izraeli diákkal, és a saját szememmel láthattam, hogy a tanárok valósággal keresik a kegyeit. Mindenki le volt nyűgözve, hogy milyen hihetetlenül intelligens, pedig nem is volt különösebben okos, és az órákon pocsék teljesítményt nyújtott. Minden zsidó intelligens, ezt mindenki tudta; a tények fölött pedig egyszerűen elsiklottak. Ahogy mindenki mérget vett volna rá, hogy nekem kék szemem van.

Hasonlóan kiszámítható vélekedésminták tucatjait fedeztem föl a kínaiakban, és minél több időt töltöttem ott, annál inkább arra lyukadtam ki, hogy - legalábbis ebből a szempontból - nem is olyan kiismerhetetlen ez az ország, mint amilyennek a külföldiek általában hiszik. Állandóan azt hajtogatják, hogy nagyon nehéz megérteni Kínát, és ez sok szempontból igaz, de legalább ugyanennyire igaz, hogy Kínában nagyon is kiszámítható és meglepően egységes az emberek gondolkodásmódja. Bizonyos gombok - Hitler, zsidók, japánok, ópiumháborúk, tibeti kérdés, Tajvan - megnyomásával az esetek kilencven százalékában szinte szóról szóra ugyanaz lesz a reakció. Ami természetes is, ha meggondoljuk, milyen véleményformáló tényezők működnek közre Kínában: etnikailag szinte teljesen homogén a népesség, évszázadokon át elszigeteltségben élt az ország, a jelenlegi oktatási rendszer pedig egységes, és szigorú politikai ellenőrzés alatt áll.

Érthető, ha ezek a körülmények olyan meglehetősen bizarr dolgokat eredményeztek, mint a Hitler iránti tisztelet vagy a thaiföldi transzvesztiták. Ez utóbbi felfedezésem is a nyár hozadéka

volt; bárkit kérdeztem Thaiföldről, mindenki ugyanazzal hozakodott elő: a thaiföldiek híresek a *zsenjaó*król, vagyis a transzvesztitákról.

E különös hiedelmek ismeretében az ember néha hasznot is húzhatott belőlük. Hszincsiangban Angela húgom elpanaszolta, hogy ő és Todd, egy stanfordi kollégája betegre unják magukat az ebédnél a kínai tolmács társaságában; leírtam hát nekik gyorsan, mely témákkal tehetik garantáltan szórakoztatóbbá a helyzetet. Todd zsidó volt. Tájékoztattam, hogy bűn volna nem kijátszani ezt az adut. Elutazásom után Todd egy nap azzal törte meg az étkezés unalmát, hogy bejelentette a származását.

- Maga zsidó? - kérdezte a tolmács, és nagy, csodálkozó szemeket meresztett rá.

- Igen.

- Akkor biztos nagyon okos!

Attól fogva kitüntető tisztelettel bánt Todd-dal. Hasonló élményben volt része az egyik tanárnőnek, aki a Békehadtest második önkéntescsoportjával érkezett. Amint kiderült, hogy zsidó, megváltozott körülötte a világ. Egyik kínai barátnője egyenesen bocsánatot kért tőle amiatt, hogy korábban nem adta meg neki a zsidóknak járó tiszteletet.

Szintén még a nyáron történt, hogy ültem egy vonaton, és kínai nyelvkönyvemet tanulmányoztam, mély benyomást gyakorolva utastársaimra. Egy *vajkuozsen* nagyon könnyen érhet el hasonló, látványos eredményt, mert bármilyen csapnivaló a nyelvtudása, már a kevésse is kivívja a kínaiak tiszteletét. De azon a vonaton volt egy nő, aki egészen kivételes figyelmet szentelt nekem.

- Maga egy *csungkuotung* - mondta. - Kína-szakértő. Látom, nagyon szorgalmasan tanul.

- Sajnos, nem vagyok az - válaszoltam. - Ha igazán szorgalmasan tanulnék, sokkal jobban tudnék kínaiul.

A nő rám meredt; látszott, hogy erősen töri a fejét.

- Maga zsidó? - bökte ki végül.

- Nem - mondtam, mire olyan arcot vágott, mintha elvárná, hogy bocsánatot kérjek.

Azért hajlandó volt egy kicsit beszélgetni. Amikor visszament a helyére, éreztem, hogy csalódott, de nem volt mit tenni: csak egyszerű *vajkuozsen* voltam, nem zsidó.

Fulingban minden megváltozott a második évben. Új tanítványokat kaptam, végzőseim ugyanis lediplomáztak, és többségük már be is állt tanítani - vidéki iskolákban. Kínai nyelvtanáraim mintha szintén kicserélődtek volna: hús-vér emberek lettek, akikkel bármiről el tudtam beszélgetni. A város nem tűnt olyan mocskosnak, zajosnak, mint egy éve, és barátságosabbnak éreztem az embereket. Ha mondtak valamit, megértettem. Csak a munkám nem változott. Továbbra is irodalmat tanítottam, de most már könnyebben ment, mert volt mit elővennem: a tavalyi óravázlataimat. Szabadidőm javát a városban töltöttem: jártam az utcákat, és beszélgettem. A hét minden napjára jutott egy útvonal, a nap bármely órájában akadt beszélgetőtárs. Reggel olykor lementem a Déli Hegy-kapu Parkba, és egy padon ülve figyeltem a város ébredését. Kedden délután a fényképésszel beszélgettem, és a Vangcsou Parkban szemlélődtem. Hétfő este a Hegyközép út forgalmas utcáin őgyelegtem. Vasárnap templomba mentem, azután beszélgettem Li atyával, ő pedig pocsek kávéval itatott. A jó kávéért sem rajongok, de az atya kávéját mindig megittam - tiszteletből, hiszen azért főzte, mert tudta, hogy a külföldiek rendszerint jobban szeretik a kávéét, mint a teát.

A Li atyával való beszélgetés után átvágtam az óvároson, és leskelődtem egy kicsit: néztem, hogy dolgoznak a kovácsok a folyóparti műhelyekben. Aztán visszaballagtam a városközpontba, a teaházba, ahol vasárnap mindig madárbemutató volt. Középkorú vagy idősödő férfiak hozták el ide kalitkába zárt kedvenceiket. Mindig szívesen láttak, különösen Csang Hsziao-lung, Fuling legszerencsésebb lakója. Tíz évvel korábban motorbalesetet

szenvedett, megsérült, és rosszul forrt össze az egyik lába, rövidebb lett, mint a másik, ezért sántított. Pompás sérülése jóvoltából hivatalosan nyomorékká nyilvánították, ennek következtében pedig nem lehetett elbocsátani a Hajiing gyárból. Az állami tulajdonú létesítményben számítani lehetett rá, hogy majd létszámleépítéssel járnak a reformok, de Csang Hsziao-lungnak nem kellett aggódnia, őt nem foszthatták meg az állásától. Nagy szerencse érte a motorbalesettel, ki hitte volna, de a sors még meg is duplázta a szerencsét, amikor felesége nem leánygyermeknek, hanem fiú ikreknek adott életet. Viszonylag könnyű sérülése hivatalos rokkantsági igazolvánnyal ajándékozta meg, a tetejébe pedig két kisfiút is kapott a sorstól egyszerre - felfoghatatlan mázli. A valóságban nem szokott ilyesmi megesni, hasonló csodák csak könyvekben történnek.

Csang Hsziao-lung minden vasárnap büszkén elsántikált a teaházba, vitte a kalitkát, és sugárzó arccal szürcsölte a teát a napon. Íme Fuling legboldogabb és legszerencsésebb embere. Szerettem beszélgetni vele, nem mintha különösebben izgalmas személyiség lett volna, de mindig nagyon kedvesen bánt velem. Eszembe juttatta, hogy immár kellemes mederben zajlik az én fulingi életem is. Bárhová tértem be, megismertek a törzsvendégek. Ha végigmentem valamelyik kitaposott ösvényemen, mindenhol szívesen láttak. Még mindig sokszor kiabáltak gúnyos „Heeelllóóó!”-t utánam a suhancok, de már nem zavart úgy, mint az első évben. A kedves többség feledtette a kellemetlen kisebbséget. Már a nyáron megértettem ezt az ellentmondást - amilyen gorombák, olyan türelmesek és nagylelkűek is tudnak lenni a kínaiak a külföldivel. Azt hiszem, az első évben megtanultam elviselni a *vajkuozsen* élet buktatóit, így most, a második évben, már az előnyeit élvezhettem.

Valójában nem a város változott meg, hanem én. Új személy, Ho Vej lettem. Ezt a nevet kaptam a Békehadtestnél a kiképzés alatt. A „vej” írásjegy jelentése „nagy”; ugyanolyan gyakori név Kínában,

mint Amerikában a John. Családi nevem sem különleges. Szecsuanban nagyon sok Ho él, úgyhogy amikor bemutatkozom, mindig azt mondják, hogy *csiamenek*, azaz rokonok vagyunk. A főiskola testnevelés tanszékén egy másik Ho Vej is tanít.

Máshogy van ez, mint a világ egyéb országaiban, ahol a saját nevét használhatja az ember, vagy legalább a saját nevéhez hasonló nevet, amely egyértelműen kapcsolható az eredeti énjéhez. Kínai nevemnek semmi köze nem volt a Hesslerhez, és úgy éreztem, Ho Vejnek sincs valami sok köze amerikai énemhez. Óriási szabadság rejlett ebben a kettőzöttségben - huszonnyolc évesen teljesen új identitást kaptam.

És ez az identitás egészen különleges volt, mert akár a név önhatalmú megváltoztatását is lehetővé tette nekünk. Adam élt is vele az első év végén, mert első kínai neve - Mejj Er-kang - nagyon külföldiesen hangzott (ráadásul gyanúsan hasonlított egy Szecsuanban gyártott, vidéken igen népszerű sertéstáp nevéhez). Adam megpróbált eredetibb hangzású nevet keresni magának, amely nem jár állattartási áthallásokkal. Bevonta a tanítványait is a munkába; a hallgatók ötleteket adtak, különféle neveket javasoltak, és persze el is magyarázták a jelentésüket. Végül a Mejj Cse-jüannál maradtak. A keresztnév - Cse-jüan - azt jelenti, „Nemes céloktól vezérelt”. Hét évszázaddal ezelőtt, a Jüan-dinasztia korában élt is egy híres viselője, Ma Cse-jüan, honvágyról írt híres versét minden kínai ismeri. Az iskolázottabbak tehát azonnal elértették a célzást, a nevet jelölő két írásjegy különben is végigvonul a kínai költészetben. Adam tehát sertéstápból hirtelen klasszikus irodalmi utalássá alakult át - ilyen könnyű volt a *vajkuozsennek* újra meghatározni önmagát.

Én sosem változtattam meg a kínai nevem, de éreztem, hogy kínai identitásom könnyen elválk amerikai énemtől. Végül már úgy gondoltam magamra, mintha két személy lennék: Ho Vej és Peter Hessler. Ho Vej egészen a második év kezdetéig nem volt valódi

személy, de ahogy múlt az idő, rá kellett ébrednem, hogy identitásom nagyobb részét már ő tölti ki: tanítványaimon, kollégáimon és a külföldieken kívül mindenki Ho Vejként ismert, és csakis kínaiul érintkezett velem. Ho Vej nagyon más volt, mint az amerikai énem: barátosabb, beszédesebb, közvetlenebb; olyan ember, aki örömét leli még a legbanálisabb beszélgetésekben is. A maga kezdetleges módján mégis szórakoztató tudott lenni, hiszen elég volt kinyögnie néhány szót a helyi dialektusban, máris megnyerte a fulingiakat, akik az örökkévalóságig elhallgatták volna. Ho Vej ugyanakkor buta volt, és én ezt szerettem benne a legjobban. Tájszólásban beszélt, mondataiban hemzsegték a nyelvtani hibák, és képes volt nagyokat nevetni a hibáin. Egy ilyen buta alak társaságában könnyen feloldódtak az emberek, szívesen szóba álltak vele, pedig gyakran kétszer el kellett mondaniuk valamit, hogy Ho Vej megértse, máskor meg bele kellett írniuk a noteszébe egy-egy kifejezést. Ho Vejnek mindig ott lapult a zsebében a notesze; állandóan új szavakat tanult belőle, máskor jegyzetelt. És amikor Ho Vej hazament, Peter Hessler íróasztalán hagyta a noteszét, az pedig szépen begépelte minden újat a számítógépébe.

A lakásomban két íróasztal volt. Az egyikén kínait tanultam, a másikon írtam. Az egyik Ho Vej asztala volt, a másik Peter Hessleré. Néha úgy éreztem, nem helyes, hogy a buta Ho Vej mögött ott van az a másik, aki pontos megfigyeléseket végez, és papírra veti őket. De a meg hasonlottságot nem tudtam volna máshogyan feloldani, mert kínai és amerikai életem egyaránt valós volt. Noha sok közük volt egymáshoz, alapvetően különböztek. A lakásom elég nagy volt, megtehettem, hogy nem ugyanabban a szobában tartom a két íróasztalt. Ho Vej és Peter Hessler sohasem találkozott. Egyedül a noteszen osztoztak.

Egyik vasárnap gyászmisét tartottak a templomban. Noreen beteg volt, úgyhogy egyedül ültem a padban, és próbáltam követni a

szertartás menetét a misekönyvemben. Ezt nagyon szerettem, mert gyakorolhattam a nyelvet, és a gyermekkoromat is felidézte. Korai olvasmányaim közül nem egyet misék alatt olvastam végig.

A szertartás után a templomudvarra mentek a hívek, én pedig leültem Li atyával a parókián. Kávét és süteményt rendelt, egy idős asszony hozta be tálcán. A kávé még a szokásosnál is ízletlenebb volt. Megköszöntem, és megittam belőle annyit, amennyit bírtam. A süteménnyel próbáltam elnyomni a szörnyű ízt. Érdeklődtem Li atya egészsége felől, ő is tudakolta az enyémet, aztán megjegyezte, hogy az aznapi misét egy nemrég elhunyt hívő lelki üdvéért mondta.

- Sajnálom - mondtam. - Ki halt meg?

Az asszony nevét akkor hallottam először.

- Hány évet élt? - kérdeztem.

- Nyolevanat.

- Szép hosszú élete volt.

- Igen - válaszolta az atya. - És sokat tett a templomért. Minden vasárnap eljött misére.

- Dolgozott?

- Nyugdíjas volt, de azelőtt a Hagiing üzemben dolgozott.

Kevés hívő járt hetente misére. Kérdezgettem az atyát, hátha fel tudom idézni, ki lehet a halott asszony. Li atya türelmesen válaszolgatott, azután a hátam mögé mutatott.

- Ott van.

Megfordultam. A fal mellett, egy asztalon, alig négyméternyire tőlünk, ott feküdt kiterítve az öregasszony. A szobában csak pislákkolt a világítás, észre sem vettem, amikor beléptünk. Az álláig fel volt húzva a fehér lepedő. Apró öregasszony, ősz hajú, szája szorosán összezárva. Emlékeztem rá, láttam a templomban. Visszatettem a tálcára a kezemben maradt, félbeharapott süteményt.

- Szóval ő az.

- Igen - mondta Li atya. - Róla beszéltem.

- Én most kimegyek egy kicsit a levegőre - jelentettem be.

A nap besütött az udvarra. A hívek hosszú, fehér papírcsíkokra rótták búcsúszavaikat. Néhány nagyméretű, fehér kelméből és bambuszból font koszorút láttam a templom falának támasztva. A napon gyorsan magamhoz tértem a váratlan halottlátás megrázkódtatásából, és a háttérbe húzódva figyeltem a gyászolókat. Az öregasszonyok türelmesen várták, hogy megigyam a kávémat, azután bementek, hogy leróják tiszteletüket a ravatalnál.

A halott öregasszony ötvenes éveiben járó fia szintén jelen volt a szertartáson. Boldoggá tette, hogy egy *vajkuozsen* is elment az anyja temetésére. Mondtam neki, hogy az édesanyja mindig nagyon kedves volt hozzám, ettől még boldogabb lett. A hagyomány szerint a család ilyenkor apró ajándékokat osztogat a gyászolóknak. Az öregasszony fia a kezembe nyomott néhány szem gyümölcsöt és egy csomag Mennyei Hang cigarettát. Megköszöntem, elfogadtam. Jobb gyászajándékot el sem lehetett képzelni.

Később betértem a teaházba, ahol Csang Hsziao-lung, Fuling legszerencsésebb embere szélesen mosolyogva integetett felém. Néhány idősebb emberrel üldögélt, úgyhogy leültem az egyik szomszédos üres asztalhoz. A pincérnő már jött is, és mosolyogva kérdezte, mit kérek.

- A *jangkujce* egy csésze teát szeretne - mondtam.

Amikor *jangkujcénak*, azaz „külföldi ördögnek” tituláltam magam, mindig biztos sikerre számíthattam. Nyáron kezdtem használni ezt a szót, és közönségem eleinte nem is tudta, hogyan reagáljon rá. Volt, aki zavarba jött, és próbált meggyőzni, hogy ne nevezem így magam, de olyankor mindig büszkén kivágtam magam, és kijelentettem valami olyasmit, hogy „nekünk, külföldi ördögöknek komoly múltunk van”, vagy hogy „a külföldi ördögöknek igazán pompás a kultúrájuk”.

A teaházban már számtalanszor elhangzott ez a tréfa. Az ott dolgozó fiatal *hsziaocsie*, mint mindig, most is a szája elé kapta a kezét, úgy nevetett, miközben kitöltötte a teámat. Amíg hűlt a tea,

szépen átlapozhattam az utcán vett újságomat.

A teaházban a szokásos módon követték egymást az események: néhányan odajöttek hozzám beszélgetni. Már majdnem véget ért a délelőtt, amikor odaült az asztalomhoz egy fiatal nő, akit még sosem láttam. Körülbelül tíz percet társalogtunk. Kicsit szokatlan volt, hogy egy nő csak úgy odaül az asztalomhoz, de azért nem furcsállottam különösebben. Li Csia-linak hívták. Elkérte a telefonszámomat. Ez egyáltalán nem volt meglepő - Fulingban mindenkinek megadtam a számomat. Legfeljebb az volt a baj, hogy néha hajnali öt és hét között hívtak, ezért éjszakára általában kihúztam a telefont. Leírtam a számot, és nyomban meg is feledkeztem róla.

Egy hét múlva megint beültem a teaházba, és Li Csia-li ismét odaült hozzám. Nagyon rövid szoknyát viselt, és erősen ki volt festve. Nem találtam szépnek, de a stílusa nem tért el feltűnően egy bizonyos típusú *hsziaocsie* viselkedésétől; ez a típus a kelleténél többet mosolyog, édelegve beszél, és a mondat végén elnyújtja a szavakat. A teaházi felszolgálólány nem ebbe a csoportba tartozott. Láttam, hogy csóválja a fejét, amikor Li Csia-li az asztalomhoz ült, és pózba vágta magát. Az öregemberek szintén bennünket bámultak. Még a madarak is elhallgattak. Éreztem, hogy valami nem stimmel, elnézést kértem asztaltársamtól, gyorsan fizettem, és mentem is.

Li Csia-li utánam jött.

- Hova rohan? - kérdezte.

- Mennem kell - mondtam. - Szeretnék valamit enni, aztán haza kell mennem.

Már annál a tézsaétteremnél jártunk, ahová gyakran betértem. Hirtelen belém nyilallt, hogy kellemetlen helyzetbe kerülhetek, ha ez a nő egészen hazáig kísér, és a főiskolán együtt látnak vele.

- Szóval, mennem kell. Ebben az étteremben fogok ebédelni.

Viszontlátásra!

- Ó, akkor én is magával ebédelek!

A tulajdonos letörölt egy asztalt. Ott találtam magam a nővel a vendéglőben. Ebben sem volt semmi különös - Fulingban csak úgy megtörténtek velem a dolgok. Általában kifejezetten élveztem a kiszámíthatatlan helyzeteket, de most gyanakodtam, nem tudtam, mit akar tőlem ez a nő, hogyan szabaduljak meg tőle. Velem szemben foglalt helyet, és mindjárt locsogni kezdett, mire gyorsan megkérdeztem, hol dolgozik.

- Nem érdekes - mondta.

Ettől aztán persze nagyon is érdekes lett.

- Itt dolgozik, Fulingban?

- Nem jó munka - vonta meg a vállát -, de a bácsikám majd szerez nekem jobbat Csungkingban. Van egy nagy étterme. Nagyon gazdag! Ott leszek *hsziaocsie*. A bácsikám éttermében minden *hsziaocsie* szép ruhában dolgozik. Ilyen a *csipao*, amit viselek majd... - azzal megmutatta, hogyan fest majd a ruhája: ujjatlan lesz, és szorosan simul a nyakára, alul combközépig felhasítva.

- Aha - mondtam.

- A *csipao* nagyon drága ruha, és nekem kell megvennem.

- Ajjaj!

- Szeret karaokéval énekelni?

- Nem. Az amerikaiak nem szeretnek énekelni.

- Elmehetnénk valamikor egy karaokebárba. Megtanítanám énekelni.

- Sajnálom, de egyáltalán nem érdekel.

- Nem baj - mondta mosolyogva. - Engem nagyon érdekel a *maga* Amerikája.

- Mi érdekli benne?

- Minden. Szeretnék elmenni Amerikába.

Átfutott az agyamon, hogy nem jó irányba haladunk. - Nehéz ügy - jelentettem ki.

- Szeretnék Amerikában élni. Ott több pénzünk van az embereknek, mint itt.

- Amerikában is sok szegény ember él.

- De nem annyi, mint Fulingban!

Ebben igaza volt, úgyhogy más megközelítéssel próbálkoztam. Megemlítettem, hogy igen nehéz vízumot szerezni. Végre megérkezett a tésztánk. Gyorsan falatoztam, közben azon gondolkodtam, mi legyen a következő lépés.

- Ho Vej - szólalt meg a nő -, maga nagyon *koajtö*.

Vagyis imádnivaló vagyok. Most már biztos, hogy az egész étterem minket figyel.

- Nagyon szép a szeme - folytatta. - Szerintem a külföldieknek szebb a szemük, mint a kínaiaknak.

- Nem igaz - vágtam vissza. - A kínaiak sokkal szebbek, mint a külföldiek. A külföldiekre még ránézni is rossz, olyan csúnyák.

Ezt bóknak vette. Mosolygott, megpróbált elpirulni. Ho Vej, mekkora ökör vagy, gondoltam.

- Szeretem hallgatni, amikor kínaiul beszél. Olyan vicces.

Eszembe jutott, hogy amikor egyetemre jártam, a fiúk rettentően buktak a svéd lányokra, akik családoknál kisgyerekekre vigyáztak; a lányok bájos akcentussal beszéltek, és halvány fogalmuk sem volt semmiről. Nem túl hízelgő összehasonlítás.

Fizettem, a tulajdonos sejtelmes mosollyal vette el a pénzt. Ahogy kiléptünk az utcára, Li Csia-li belém karolt. Hihetetlen! Egy fulingi nő hozzám ért a Déli Hegy-kapu legforgalmasabb kereszteződésének tőszomszédságában. Mintha az összes autós csakis nekünk nyomta volna a dudát!

- Most mennem kell - hebegtem. - Nem jöhet velem. Ma nagyon sok dolgom van.

- Jövő héten lesz a születésnapom - tájékoztatott Li Csia-li.

- Remek - feleltem.

- Jövő héten látjuk egymást!

Vesztettül túlkölő taxi száguldott el mellettünk. Forrón tűzött a nap, de nem csak ezért izzadtam. - Viszontlátásra! - mondtam, és

ekkor végre elengedett.

Li Csia-li két nappal később telefonált. Ho Vej vette fel a kagylót. Li Csia-li megkérdezte, Ho Vej ott lesz-e vasárnap a teaházban. Ho Vej azt válaszolta, ott lesz. Minden vasárnap oda szokott menni; nem volt rá oka, hogy hazudjon.

A telefonhívás után mégis fontolóra kellett vennem, milyen bonyodalmakhoz vezethet ez a história. Tisztában voltam vele, hogy nem tudom kezelni a helyzetet. A legegyszerűbb megoldás az lett volna, ha elkerülöm a teaházat, de a nő sajnos tudta, hogy a főiskolán dolgozom; mindenképpen el akartam kerülni, hogy oda járjak utánam.

Tudtam, hogy Li Csia-lival még meggyűlhet a bajom - egy átlagos kínai nőtől igen távol áll ez a merészség. Vagy pénzt akar, vagy bolond. Adamnek, de nekem is volt már hasonló élményem. Az első évben hetekig ólálkodott Adam lakása körül egy elsőéves lány. Nekem Ou kisasszony, egy középkorú nőszemély jutott, aki a két év alatt mindvégig üldözött a szerelmével. Mindkét nő egyértelműen személyiségzavarral küszködött. Nyilvánvalóan azért közeledtek hozzánk, mert más formában ugyan, de mi is kívülállók voltunk. Fulingi életünk érdekes és egyben roppant kellemetlen velejárójának tekintettük ezt a jelenséget. Mint *vajkuozsen* egyszerűen vonzottuk a kétes elemeket. Hiába éltünk kínaiul, mégsem éltünk normális kínai életet.

Az első évben még angolul rendeztük kényes ügyeinket, így valamelyest nálunk volt az irányítás. Most azonban kínaiul kellett boldogulnom. Biztos voltam benne, hogy Li Csia-lival nem lesz könnyű dolgom, ha meg akarom győzni, hogy úgysem kaphatja meg, amit szeretne. Ho Vej egyedül került pácba, és nem nagyon bízott benne, hogy ki tud mászni belőle.

A következő vasárnap addig halogattam a teaházat, ameddig csak lehetett. Hosszan csevegettem Li atyával, aztán leballagtam a

kovácsokhoz, és sokáig bámultam, ahogy vésőket kalapálnak. Majdnem dél volt, amikor beléptem a teaházba.

A *hsziaocsie* kihozta a teámat. Túlságosan ideges voltam, nem ment a viccelődés. Mosolyogva újságolta, hogy Li Csia-li már keresett. Megkérdeztem, ismeri-e.

- Ismerem, de nem barátkozom vele.

- Hol dolgozik?

- Az utca túloldalán, a *mejfatingban*.

Vagyis a szépségszalomban. Mint Fulingban mindenki, a *hsziaocsie* is megvető hangsúllyal ejtette ki a szót. A város prostituáltjai többnyire szépségszalomban dolgoztak. Most már biztosan tudtam, miből él Li Csia-li.

Ültem és vártam. Csak egy törzsvendég telepedett oda az asztalomhoz beszélgetni. Csöppet sem voltam oda érte, mert fanatikus Falunkung-hívő volt. A Falunkung rendszere buddhizmusból, taoizmusból és a *csikungé*hoz hasonló, mélylélegzési technikákból van összegyúrva. Eleinte érdeklődve hallgattam, mert sosem hallottam még ilyesmiről. Helybéli követői vallásos áhítattal végezték a gyakorlatokat, pedig a fulingiakra nem túl jellemző a vallásos áhítat. A fickó azonban nemsokára potenciális megtérőt kezdett látni bennem, és többször felhívott, hogy telefonon taglalja a Falunkung remek hatásait. Általában hajnali ötkor hívott, így is bizonyítva, hogy milyen kevés alvással beéri, amióta a Falunkung az élete részévé vált.

Ho Vej ebbe a csapdába is belesétált. A *csikung* egyáltalán nem érdekelt, hiszen rendszeresen futottam, és kifejezetten ellenszenvesnek találtam azt a gondolatot, hogy olyan testgyakorlatot végezzek, amelynek lényege, hogy az ember a lehető leglassabban hajtsa végre a mozdulatokat. Talán jobban érdeklődtem volna, ha tudom, hogy 1999-ben a kommunista párt szektának nyilvánítja, majd betiltja a Falunkungot. Nem is sejtettem, hogy politikai kérdés kerekedhet belőle, arra pedig

végképp nem gondoltam, hogy a kormány valamilyen veszélyt fog látni benne. Az én szememben az számított a legnagyobb hibájának, hogy hajnali ötkor ébredtem miatta.

Aznap mégis megörültem a falunkungos embernek, pedig szinte minden fontos kérdésben ellentétes nézeteket vallottunk. Ilyen volt például az alkoholfogyasztás. A Falunkung szigorúan tiltja a dohányzást és az alkoholt, és én egy rossz pillanatomban azzal próbáltam leszerelni, hogy nem érdemes rám pazarolnia az idejét, úgyszólván képtelen lennék lemondani a sörivás élvezetéről. Mint Ho Vej oly sok „megoldása”, ez is komoly hibának bizonyult. Azt eredményezte ugyanis, hogy a fickó hétről hétre részletekbe menő, végtelenül unalmas előadásokat tartott nekem az alkohol veszélyeiről. Mindig azzal kezdte, hogy az alkohol leülepedik a sejtekben. A Falunkung ellenben már a sejtek szintjén is mindent egyensúlyba hoz. Ezen a ponton mindig elveszítettem a fonalat, és csak bóloggattam, mintha érteném.

A falunkungos ember még javában beszélt, amikor befutott Li Csia-li. Mosolyogva foglalt helyet az asztalomnál. Keresztülnéztem rajta, fanatikusom pedig folytatta előadását az alkoholról és a Falunkungról. Az öreg madártulajdonosok szemük sarkából figyelték az eseményeket.

Li Csia-li most is kihívó öltözetben volt. Sőt ott, az asztalnál sminkelte ki magát. Pirosítót kent az arcára, belenézett apró tükrebe, kifestette a szemét. Fulingban kevés nő festette magát, és még kevesebb nyilvánosan, ez ugyanis a laza erkölcsök egyik jele volt. Ezekből egyébként akadt bőven; a leginkább egyértelmű jel az volt, ha egy *hsziaocsie* nyilvános helyen dohányzott, mert akkor biztos lehetett benne az ember, hogy prostituálttal van dolga. Li Csia-li ugyan nem cigarettázott, de éppen elég kínnal vettem tudomásul, hogy az én asztalomnál festi ki magát.

Többször is megpróbálta magára vonni a tekintetemet, míg végül ránéztem.

- Ho Vej - mondta -, ugye Pete az amerikai neve?

- Igen.

Még az első találkozásunkkor megkérdezte a nevemet, de most már bántam, hogy elárultam neki. - Pete - mondta, de igen rossz kiejtéssel. Inkább „Bí-du”-nak hangzott.

Egyáltalán nem tetszett, hogy Pete belekeveredik Ho Vej kusza ügyeibe.

- Bí-du - kezdte újra -, hozott nekem ajándékot?

- Nem.

- Pedig mondtam, hogy születésnapom lesz...

Megint elővette a flörtölős *hsziaocsie* stílusát, bennem pedig gyűlni kezdett az indulat.

- Amerikában ez nem szokás - mondtam.

- Nem ajándékozzák meg azt, akinek születésnapja van?

- Nem kérünk meg senkit, hogy adjon nekünk ajándékot.

Ho Vej száját talán még sosem hagyta el ilyen éles megjegyzés, de Li Csia-li ettől sem jött zavarba. A jövő héten is ráér az ajándék, jelentette ki. Megkérdezte, elviszem-e ma is ebédelni - ez volt az utolsó csepp a pohárban.

- Már van barátnóm - hazudtam. - A főiskolán, ő is *vajkuozsen*, magas, vörös hajú lány. - Úgy kalkuláltam, Noreent célszerű választanom, mert az ő testmagassága néha elijesztette a kínaiakat. Most már a Falunkung-fanatikus is nagyon figyelt.

- Oda se neki - mondta Li Csia-li. - Nem baj, ha van barátnője.

- Mennem kell - mondtam. - Nem akarok ebédelni.

- Megyek én is - mondta a Falunkung-fanatikus.

Felálltunk. Li Csia-li odavetett valamit a férfinak, aztán gyors párbeszéd következett, dialektusban. Sarkon fordultam, az utcán értek utol. A Falunkung-fanatikus a bal oldalamon jött, Li Csia-li a jobb karomat rángatta.

- Bí-du! Hová megy?

- Kérem, hagyjon békén!

Elhúzódtam tőle, megpróbáltam eltűnni a tömegben. A falunkungos ember a fülembe súgta: - Milyen *kuanhszi*ban vannak?

- Egyáltalán nincs köztünk *kuanhszi*. Azt se tudom, ki ez a nő.

Egyszerűen nem hagy békén.

- Magát nem is érdekli?

- Nem, egyáltalán nem érdekel.

Li Csia-li ismét utolért minket, ezúttal közénk préselődve. A férfi mondott neki valamit, mire a nő durván válaszolt. A férfi ekkor szembe fordult vele, és ráordított. A nő azt üvöltötte válaszul, hogy *kujerce* - ez a szecsuanai szitokszó azt jelenti, „teknőc fia”. Az édelgő *hsziaocsie* eltűnt, mintha lerántották volna róla a maszkját. Köpködött, és trágárságokat üvöltött, mint egy igazi feldühödött prosti. A járókelők megálltak körülöttünk, úgy bámultak. A fickó sem volt rest, visszakiabált a nőnek, és bizony keményen kioszthatta, mert a kirohanás egy perc alatt véget vetett a nem kért társaságnak. Li Csia-li felszegte a fejét, majd bőszen elrohant.

A tömeg szétoszlott, mentem tovább a buszmegálló felé, a Falunkung-fanatikussal. Hátranéztem, még mindig erősen kalapált a szívem. Mégis csak megérte végighallgatni a dögunalmas kiselőadásokat az alkoholoról. Megfogadtam, hogy ezentúl mindig udvarias leszek megmentőmmel, és legalább egyszer kipróbálom azokat a híres gyakorlatokat.

- A nő kettesben akart maradni magával.

- Prostituált, ugye?

- Talán - mondta a fickó, de ez a kínai „talán” valójában „biztosan”-t jelentett.

Megjött a buszom, megköszöntem a segítségét.

- Legyen óvatosabb - mondta. - Az ilyenek a pénzét akarják, vagy csak azért keresik a társaságát, mert *vajkuozsen*. Ne adja meg fűnek-fának a telefonszámát! És ne felejtse, nekem nem kell a pénze, én csak szeretném megtanítani a Falunkungra. Én nem vagyok olyan, mint ő.

Bólintottam, felszálltam a buszra. Három hétig feléje se néztem a teaháznak. Li Csia-li Csungkingba költözött, és azon az őszön még szerelmeslevelet küldözgetett nekem. Természetesen nem válaszoltam, őt magát sem láttam soha többé. És soha nem próbáltam ki a Falunkungot. Viszont éjszakára kihúztam a telefonszinórt. Rájöttem, hogy ha kínai életet akarok élni, nem tudom megúszni a bonyodalmakat, de legalább megbizonyosodtam róla, hogy vészhelyzetben Ho Vej még akkor is szabadul a csávéból, ha pocsék formában van. Nem korlátoztam a szabadságát. Úgy, ahogyan a felnőtt figyeli a növekvő gyermeket - körülbelül ennyire tudtam irányítani kínai életemet, amelyben - minden kockázatával együtt - éppen a kiszámíthatatlanság vonzott, leginkább. Hagytam, hogy Ho Vej a maga útját járja, és csak remélhettem, hogy nem lesz semmi baj.

A VENDÉGLŐS

Huang Hsziao-csiang DVD-lejátszót szeretne. Meg egy mobiltelefont, és egy autót, hogy taxizhasson vele. Még több pénzt akar befektetni a tőzsdén, hogy a jövedelméből a szülei, a felesége és kétéves kislánya jobb lakásba, biztonságosabb környékre költözhessenek. Ilyen nagy terveket dédelget, de jelenleg csupán egy aprócska tézsaétterme van, Diákotthonnak hívják. Ebből próbálja meg a legtöbbet kihozni.

Meg kell hagyni, jó helyen van az étterme. A Keleti Folyó negyed szívében, a főiskola kapujával szemben, ahol gyümölcsöt árulnak a járdán az asszonyok. A hat asztal körül mindig látni diákokat, különösen vasárnap esténként nagy a forgalom, amikor a politikai gyűlések után vacsorázni mennek a fiatalok. A Diákotthon fölött gyanús karaokebár foglalja el az emeletet, és esténként az ott dolgozó pillangók lejönnek az étterembe. A *hsziaocsiék* nagyon ki vannak festve, derekukon mobiltelefon fityeg, és mindig hangosan beszélnek. Eszik a tézstájukat a hamvas arcú diákokkal, akik az imént még a kínai jellegű szocializmusról társalogtak.

Huang Hsziao-csiang ismeri az összes helybélit, a buszsofőröket, a gyümölcsárosokat, a porcelángyári munkásokat, a boltosokat, a diákokat és a karaoke bár *hsziaocsiék*. Ismeri napjuk ritmusát, a buszok menetrendjét, a gyári műszakbeosztást, tudja, mikor van politikai gyűlés a főiskolán. Saját időbeosztása szorosan összefonódik a Keleti Folyó negyed lakóinak életével. Az étterem reggel hatkor nyit, és este tizenegykor zár: - *Hen hszinku* - mondogatja Huang, vagyis „nagyon fárasztó”. De nem kell annyira sajnálni, hiszen van elég segítsége: a szülei és a felesége, egy csinos, huszonöt éves asszonyka, Feng Hsziao-csin. Sokszor a nővére jön segíteni, aki a porcelángyárban dolgozik. Gyakran beáll a többi rokon is, ők a Huangok szülőfalujából, a Fulingtól délre fekvő

Pajtaóból jönnek a városba. Valójában maga Huang Hsziao-csiang a legkevésbé szorgalmas. A vendéglőt főként a felesége és az anyja viszi, mivel Huang ideje nagy részében Mennyei Hangot szív, egyiket a másik után, és ápolja a *kuanhszit* a helybéli férfiakkal.

Huszonhat éves. Öt éve elvonatozott Csengtuból a nyugati sivatagba, Hszincsiang tartományba, hogy munkát keressen: - Túl hideg van arrafelé - mondja -, munka lett volna bőven, és nem akármilyen, de az éghajlat nagyon mostoha, télen túl nagy a hideg, nyáron túl nagy a forróság. - Egy évvel később délre, Kantonba utazott, ahol jobb volt az időjárás, de nem talált kedvére való munkát.

A szecsuan fiatalokéhoz hasonló úton jár. Szecsuan azelőtt Kína legnépesebb tartománya volt, több mint 120 millió lakossal. 1997 márciusában két részre osztották. Fuling a többi folyóparti várossal együtt az újonnan létrehozott csungkingi körzet része lett. Ezzel azt szerették volna elérni, hogy javuljon a túlnépesedett tartomány közigazgatási színvonala, de így akarták megkönnyíteni a Hármasszurdok terveinek megvalósítását is. A kettéválás még annyira friss, hogy egyáltalán nem módosította az emberek tudatában a Szecsuan kiterjedéséről alkotott fogalmakat. Fuling lakosai továbbra is szecsuaninak vallják magukat. Földünkön továbbra is minden ötvenedik ember ebből a tartományból származik.

A szecsuaniak szívesen hagyják el a szülőföldjüket. A tartomány hegyvidékei és folyóvölgyei nagyon hosszú ideje adnak otthont az embernek. Az életkörülmények miatt azonban örömmel szabadul innen, aki tud - minden kínai városban akadnak Szecsuanból származók. Különösen gyakoriak éttermekben, építkezéseken, szépségszalonokban. A városiak nem kedvelik őket; azt mondják, szorgalmasak, de műveletlenek, eszesek, de megbízhatatlanok.

Hallottam olyan véleményt, hogy a szecsuan nők csúnyák, a férfiak pedig *csiaohuák*, vagyis sunyik. Ugyanezek a sztereotípiák a világon mindenütt elmondhatók, ahol szorgalmas és eltökélt

bevándorlók próbálnak boldogulni, és az ellenszenv a legmélyebb szegénységet maguk mögött hagyó szecsuaniakat sem bátortalanítja el jobban, mint a világ többi földönfutóját. Különbösen is, arról híresek, hogy mindent kibírnak. Nem érdekli őket mások véleménye, és szívesen elvégeznék mindenféle munkát. A Négy Folyó tartományából továbbra is zajlik a tömeges elvándorlás.

Huang Hsziao-csiang azonban hazajött. Megnősült, megvette a vendéglőt, beszállt a mókuserékbe. Reggel a többiekkel együtt készíti a *csaosout*. Délben igyekszik megbirkózni a vendégek rohamával, késő este pedig, amikor megjön a rizstészta, a lágy szálakat egyforma csomókba köti, hogy másnapra készen álljanak az adagok. Minden napja pontosan ugyanúgy telik.

Huang Hsziao-csiang ritkán beszél politikáról a vendéglőjében. Egyik este, amikor megkérdezik, mi a véleménye a kormányról, vállat von, és azt válaszolja, hogy a kínai politikával nincs *kuanhszija*. - Csiang Cö-min nagy ember - mondja -, én pedig nagyon kicsi vagyok.

Észreveszi Mao képét egyik angol nyelvű könyvem borítóján (Edgar Snow: *Red Star over China - Vörös csillag Kína felett*). Tanulmányozza a címét, nevetve így szól: - *Kanputung* (Nem értem). - A képet azonban érti, ismeri, a lakásában is lóg a falon egy Mao-poszter. - Mao Ce-tung a vezérünk volt - jelentette ki. - A forradalom alatt nagyszerűen viselkedett, de később... - Rázza a fejét, történetbe kezd. Hasonlót nagyon gyakran hallani Kínában. Ezekről érzi úgy az idegen, hogy számára reménytelen vállalkozás meghódítani ezt az országot.

Tulajdonképpen rövid történet. Huang nagyapja kisbirtokos volt. 1958-ban, a kommunista földreform idején kivégezték. Huang bemutatta, hogyan lőtték tarkón a nagyapját, majd felnevetett, de azzal a zaklatott, ideges kínai nevetéssel, aminek semmi köze a humorhoz. A nevetés hiányzó szavakat helyettesít.

A közelmúlt kínai történelmének őrült forgatagában már nagyon távolinak tetszik 1958. Ezért olyan rövidek ezek a történetek. Amint elhangzanak, már nincsenek is.

- Ma minden jobb - teszi hozzá gyorsan Huang Hsziao-csiang. - Régen nem lehetett szabadon beszélni. Bármit mondott az ember, félhetett, nem bélyegzik-e kapitalistának vagy ellenforradalmárnak. Most egész más a helyzet. Amikor Teng Hsziao-ping állt az élre, minden rendbejött. Sokkal magasabb az életszínvonal, az embernek lehet saját cége. Olyanok vagyunk, mint a földbirtokosok.

Ebből azért kerekedik egy kis vita a vendéglőben. A vendégek nem értenek egyet. A „földbirtokos” szó még mindig erős politikai jelentéstartalmat hordoz. Huang talán kissé komolytalanabban használta, mint kellett volna. A vita nem tart sokáig. A többiek gyorsan megértik, hogy a vendéglős a kinyíló lehetőségekre utalt vele, nem a kizsákmányolásra. Különbözik egyiküket sem érdekli különösebben a politika. Legtöbbjük független, önállóan dolgozik - buszsofőr, utcai árus, boltos. Nem tartoznak *tanvejek*hez, tehát csakis saját intelligenciájuktól, szorgalmuktól és a szerencsájüktől függ, hogy mennyit keresnek.

Nem kell megfelelniük semmilyen munkahelyi kollektíva írott vagy íratlan szabályainak, és ez nagyfokú szabadságot biztosít. Huang Hsziao-csiangnak nem kell politikai gyűlésekre járnia. Senki nem írja elő, hány órát dolgozzon naponta vagy mit szolgáljon fel a vendéglőjében. A fizetendő jövedelemadó minimális, és különben sincs sok köze a valós jövedelemhez. Évente egyszer megjelennek nála az illetékesek, felbecsülik a vendéglő egyhavi forgalmát. Az adó ennek tíz százaléka. Jelenleg ezer jüan a becsült havi forgalom, így Huang havonta száz jüannyi adót fizet. Az étterem valójában havonta két-háromezer jüant hoz, de Huang adója ettől függetlenül száz jüan marad. A kínai szocializmus egyik sajátossága, hogy a szinte teljesen szabályozatlan vadkapitalizmus keretei között működhetnek a kisvállalkozások, ami a Huang családnak például

kifejezetten előnyös. Hátránya azonban, hogy aki nem tartozik *tanvej*hez, nem részesül semmilyen állami juttatásban. Huang Hsziao-csiang tehát örökösen új lehetőségek után kutat, de addig is elégedett, hogy van egy vendéglője. Nem panaszkodik a politikára, és nem foglalkoztatják nagyszabású elképzelések a jövőről. Vendégei ugyanígy vannak vele. Csak dolgozni akarnak, jól élni, és ha együtt dolgozhatnak a családjukkal, kétszeres a boldogságuk.

A Diákokthon vendéglő szűk világ, nem terjed túl a Keleti Folyó negyeden, és Huang családja alkotja a magját. Huang kisfia, Huang Kaj, a vendéglőben tette meg első lépéseit. Az első egyszerű írásjegyeket az étlap táblájáról olvasta le. Az ételek közül a *csaosou* volt a kedvence. A nap nyugodalmassabb óráiban a nagyszülei ölében ül, gyermekkönyveket nézeget. Nagyanyja, Vang Csao-szu nem tud olvasni, de fejből tudja a meséket.

Ez a család nem akar elvándorolni: - *Jipejce*, egész életre itt maradunk - mondja Huang. Némi érdeklődést azért mutatnak a külvilág iránt; Huang apja, Huang Neng olykor megkérdezi, mennyibe kerül a repülőjegy Amerikába és hogy mennyi ideig tart az út: - Tizenöt óra! - szörnyülködik. - Van-e vécé azon a repülőgépen?

- Van hát - mondja nevetve a menyee, Feng Hsziao-csin.

Az egyik vendég, egy környékbeli boltos is bekapcsolódik a társalgásba:

- A Csungking és Csengtü között járó nagy távolsági buszokon is van vécé. Meg telefon. Pedig az csak négyórás út.

De csak beszélnek a levegőbe, igazából nem akarnak ők utazni.

- Drága mulatság - mondja Feng Hsziao-csin. - Ha lenne tízezer jüanom, akkor sem költeném utazásra, inkább gyűjteném tovább, hogy legyen belőle negyvenezer. Olyan vagyok én is, mint a többi. Soha nem elég. Maguk, amerikaiak, nagyon szeretnek utazni, ugye? Pedig sok vesződéssel jár. Cipelni a csomagokat, hol ide, hol oda. Meg aztán angolul is meg kellene tanulnom, ha Amerikába mennék.

Csak púp lenne a hátamon.

Ha változik valami, az a vendéglő zárt kis világán belül változik. 1997 őszén például a főiskola felemelte az épület bérleti díját havi háromszáz jüanról hétszázra. A Huang család egy kicsit összehúzta magát. Aztán beszereltettek egy nyilvános telefont, azzal is keresnek némi pénzt. Az első hónapban háromszáz jüant veszítettek, mert nem tájékozódtak a távolsági hívások díjáról. A következő hónapban már odafigyeltek, így a telefon is hoz valamennyit a konyhára. Huang Hsziao-csiang négy hetet és háromezer jüant áldozott a jogosítványra, de megszerezte. Nincs is nála büszkébb ember, amikor mutatja a papírt. Az autóvezetés Kínában kiváltság: sokba kerül, és nehéz átmenni a vizsgán. Huang most sofőri állást keres: - Nekem nincs meg hozzá a *kuanhszi* - mondja -, de még annál is fontosabb, hogy jól vezessen az ember, mert azt nézik. Nem árt egy jó adag szerencse sem.

Egyelőre tehát nem sofőrködik. Már az is nagy öröm, hogy megvan a jogosítványa. Megvan az étterem, az új telefon, és az ötszobás lakás, ami Fulingban nagynak számít. Van színes tévéje, magnója, 35 milliméteres filmfelvevője. Van egy fia. Ott az egész családja, és mindannyian együtt élvezik a diákok meg a kerület lakóinak rokonszenvét és tiszteletét; mindenki nagylelkű, jószívű embereknek ismeri a Huangokat. Kicsi a világuk, de vigyáznak rá, és rendben tartják.

Korán reggel van, de Huang Hsziao-csiang már a *csaosout* készíti. Egy tál sertéshúsos töltelék, egy tányér négyszögletes tésztalap, egy tál víz, egy serpenyő. Huang egyik kezében evőpálcika, a másikban tésztalap. A pálcikával kevéske tölteléket helyez a lapra. Vízbe mártja a pálcikát, aztán ráhajtja a tésztalap sarkait a húusra. Már mehet is a serpenyőbe.

Kína más vidékein *huntunnak* hívják ezt azeledelt. Szecsuanban *csaosounak* nevezik, ami azt jelenti, „keresztbe tett kezek”, mert a

tésztalap felhajtott sarkai keresztezik egymást. Szecsuan bármelyik éttermében egyetlen szó nélkül is lehet *csaosout* rendelni: elég, ha csak keresztbe teszi az ember a karját.

Huang Hsziao-csiang alig öt másodperc alatt készíti el az első darabot. A másodikat pontosan ugyanúgy csinálja, majd a harmadikat és a negyediket is. A serpenyőben gyorsan gyúlik a *csaosou*. Odakint a nap magasabbra hág az égen, vadul tülkölnek a mikrobuszok. A gyümölcsárus asszonyok már felállították a pultjukat. Kezdődik a narancsszezon. Huang Hsziao-csiang egykedvűen készíti a *csaosout*. Mindegyik darab tökéletes - és teljesen egyforma.

KILENCEDIK FEJEZET

A pénz

Fulingban nem különösebben érdekelt a pénz. Havonta ezer jüant kerestem, míg az átlagos kínai háztartásban az egy főre jutó havi jövedelem csak 430 jüan volt, azaz körülbelül ötven dollár. A hivatalos árfolyam szerint egy dollár nyolc jüant ért. Vidéken az egy főre jutó jövedelem mindössze havi 175 jüan körül mozgott, de a parasztok ennyiből is megéltek valahogy, mert az ennivalót többé-kevésbé megtermelték maguknak.

A fizetésem tehát viszonylag magasnak számított. Megéltem belőle, bár utazásra nemigen futotta. A Csungkingba közlekedő szárnyashajóra nyolcvan jüanba került a jegy, de ha a lassú, éjszakai hajóra váltottam jegyet huszonöt jüanért, jóval olcsóbban utazhattam. A helybeliek általában ugyanezt a megoldást választották. Az első évben mindig lassú hajóval utaztam a folyón, de csak addig, amíg egyszer át nem szaladt a fejemen egy patkány. Felriadtam, villanyt gyújtottam. A kabinom tele volt patkánnyal;

kövére, barna jangcei patkányok szaladgáltak a földön, még a csomagokba is bemásztak. Az egyik alsó ágyon alvó nő takaróján is mászkált egy példány. A nő megmozdult, de nem ébredt fel. Egy darabig figyeltem a patkányokat, aztán kimentem a kabinból.

Az éjszaka hátralévő részét a fedélzeten ülve, a sötét vizet bámulva töltöttem. Mindössze hét dollárt spórolok vele, gondoltam, és máskor mindig a nappali szárnyashajóval mentem. Úgyis ritkán utaztam Csungkingba, ahol volt néhány barátom, de különben nem húzott oda semmi. Időm java részét Fulingban töltöttem.

Így viszont nem volt könnyű elkölteni a fizetésemet, márpedig ezt a célt tűztem ki. Értelmetlen lett volna spórolni; ha óvatosan bánok a pénzzel, akkor talán havonta háromszáz jüant tehettem volna félre. Vagyis egy év alatt mindössze négyszáz dollárt tudtam volna összekuporgatni. Jó volt a Békehadtestnek dolgozni, mert ebből az alacsony fizetésből is meg tudtam élni, de a takarékoskodás szóba sem jöhetett. Fulingban egyszerű és olcsó volt az élet, nem kellett beosztanom a pénzemet. Bizonyos értelemben akkor voltam életemben a leggazdagabb - füttyültem a pénzre.

Jártam a várost, és szórtam a pénzt. Megvettem mindent, amit megkívántam: könyvet, képet, csecsebecsét, illegálisan sokszorosított műsoros kazettát. Egyszer még egy bambusz horgászbotot is begyűjtöttem, amely a nappali sarkában kötött ki, a falnak támasztva, és sosem használtam. Vásároltam olyan tárgyakat, amelyek a felszabadító néphadsereg felszereléséhez tartoztak; vettem többek között egy pár bakancsot, valamint harminc jüanért gumibotot, de a bilincs már százharmincba került. Háromszáz jüanért igazi elektromos bénítófegyvert lehetett kapni. Aki megfelelő engedélyt tudott szerezni a *tanvejtől*, kétszáz jüanért akár gázsprayt is vehetett. Revolvert ugyan nem árultak, de pisztolytáskát igen.

Több üzletbe kellett elmennem, mire sikerült összeállítanom az egyenruhámat: piros-sárga csíkos, régi katonanadrág, rendőrségi mellény, válltöméses katonai zubbony, rövid ellenzós, vörös

csillaggal díszített tányérsapka alkotta. Amikor tizenöt júanért rangjelzést vásároltam a váll-lapomra, az eladónő nagy komolyan kijelentette, hogy nem az való rá - egy *vajkuozsennek* nyilván valami mást kell viselnie a vállán, ha éppen olyan napja van, hogy felszabadító néphadseregnek öltözik. Mégis megvettem, mert jól ment a sapkámat ékesítő vörös csillaghoz és nadrágom csíkjaihoz.

Különleges alkalmakra a tanításhoz is egyenruhát öltöttem, és tanítványaim mindig rendkívüli izgalomba jöttek tőle. Volt, aki meg akart győzni, hogy tanítsak mindennap egyenruhában. Amikor bementem a városba, soha nem vettem fel egyenruhám minden darabját, de a nadrágot például sokat hordtam, mert kifejezetten kényelmes volt. Parasztok és bot-bot katonák is jártak ilyen nadrágban; néha megkérdezték tőlem, uigur vagyok-e.

A maradékot szinte hiánytalanul ennivalóra költöttem, mert mindig vendéglőben ettem. A vendéglőkben kellemes hangulat várt, tulajdonosaik közül kerültek ki legjobb barátaim, a szecsuanai konyha pedig igazán kitűnő. Ugyan miért főztem volna otthon?

Naponta legalább egyszer megfordultam a Diákotthonban. Általában egyedül étkeztem, de hetente egyszer együtt ebédeltünk, a négy önkéntes. Megtanítottuk Feng Hsziao-csinnek, hogyan kell spagettit készíteni, és Adam az étlapra is felírta az idegen szót. Rajtunk kívül soha senki nem rendelt spagettit. Miután Huang beszereltette a telefont, Adam vagy én gyakran telefonon, előre leadtuk a rendelést. Ez a profi megoldás annyira tetszett a személyzetnek, hogy nemsokára már ők hívtak bennünket. Felvettem a kagylót, Huang Hsziao-csiang pedig mindjárt a tárgyra tért: - Jönnek ebédelni? Mit kérnek? - Egy tál kínai tésztát és egy tál spagettit, feleltük rendszerint. Mire odaértünk, elkészült. Huang éppen akkor szedte ki a vokból.

Vasárnap este szerettem legjobban a vendéglőt, mert mindig tele volt diákokkal, sőt még az utcára is jutott belőlük: kihasználták a hétvége utolsó pillanatait. De a hétköznapok is kellemesek voltak,

különösen késő délután, amikor alig akadt vendég. Ilyenkor gyakran egyedül üldögéltem az újsággal. Elbeszélgettem a családdal, gyakran a pénzről, mert Fulingban mindig mindenki a pénzről beszélt. Idővel nekem is szokásommá vált, pedig számomra nem is volt valóságos: minden hónapban hagytam kifolyni a kezeim közül.

Egy decemberi délután a Diákotthonban üldögéltem, és a lépcsőn játszó Huang Kajt néztem. Mint télen minden kínai gyerek, ő is úgy be volt bugyolálva, akár egy rongybaba. A sapkáját és a nadrágját az anyja kötötte. A nadrágjának azonban nem volt ülepe, így könnyebben hozzá lehetett férni a pelenkához. Még nem töltötte be a kettőt, de közel járt hozzá. Az ingek és pulóverek rétege fölött műbőr dzseki, azt a városban vette az anyja: - Elég vacak - mondta, amikor megdicsértem a kabátot -, csak húsz jüanba került. - Mindig tájékoztatott, mennyibe kerültek Huang Kaj ruhái és játéka.

Tésztát ettem, és átlátszó, műanyag Nalgene kempingpalackból vizet ittam hozzá. Kínában felbecsülhetetlen érték egy ilyen palack, én Amerikából hoztam az enyémet. Kemény műanyagból készült, ebbe töltöttem a forralt vizet, amely minden szállodában, étteremben, vonaton és hajón rendelkezésre állt. Amikor Szecsuanba érkeztem, még alig lehetett látni hasonlót, de nagyvárosokban, például Csengtuban talákoztam taxisofőrökkel, akiknek már volt. Gondolom, rokontól vagy jó baráttól kaphatták, aki megjárta valamelyik fejlettebb tengerparti nagyvárost, például Sencsent.

1997 kora tavaszán Csengtuban néhány üzlet árusítani kezdte ezeket a palackokat, és júniusban már boldog-boldogtalan ilyennel járt. Csengtu viszonylag fejlett, és gyorsan, de gyakran kritikátlanul veszi át a nyugati újdonságokat; sokszor megmagyarázhatatlan, mi célból. Például amikor ott jártam, nagyon sok bicikli hátsó sárvédőjén díszelgett „Pentium Intel Inside” matrica. Csengtuban szinte kizárólag egysebességes bicikliket lehetett látni, és egészen biztos, hogy semmiféle Intel nem volt bennük, ezek a matricák

mégis divatba jöttek.

A Nalgene palackok iránti érdeklődés sokkal érthetőbb, különösen a Csengtuhoz hasonló, nagy teafogyasztó városokban. A társadalom minden rétegében gyorsan elterjedt ez az egyszerű tárgy. Először a taxisofőrök szerezték be; mindig is élenjártak az új divatok meghonosításában, mert az átlagosnál vagányabbak, és van pénzüik. Példájukat előbb az üzletemberek, aztán a *hsziaocsiék* követték, és nyár végén már az öregek is hamis Nalgene palackokból szürcsölték teájukat a teaházban. Akkor már Szecsuan összes városában kapható volt, mindössze húsz jüanért.

A címkén általában az állt, hogy a vevő egy amerikai fejlesztésű *tajkung pingce* - úrhajós palack - boldog tulajdonosa, de lerítt róla, hogy Kínában gyártották. Az utánzatok felismerhetően különböztek az eredetitől, és gyakran hibás helyesírással szerepelt rajtuk az angol felirat. Ebből a szempontból nem sokat változott a helyzet a 17. század óta, amikor egy spanyol pap, bizonyos Domingo Navarrete így írt a kínaiakról: „A kínaiak rendkívül ügyesek az utánzásban. Mindenről, ami Európából került hozzájuk, tökéletes másolatot készítenek. Kanton tartományban olyan pontosan lemásoltak számos árucikket, hogy európai portékaként kelnek el.”

Fulingban szintén elterjedtek az utánzatok, de Huang Kajt továbbra is lenyűgözte a palackom. Talán a csillogó műanyag miatt, és mert egy *vajkuozsené*, akiben Huang Kaj nem nagyon bízott meg.

Azon a decemberi napon megráztam a palackomat, és letettem az egyik székre. A kisgyerek odatotyogott. Óvatosságát legyőzte a kíváncsiság.

- *Kupiao* - mondta. - *Kupiao*.

Ez a szó „részvény”-t jelent. Az anyjára néztem.

- Szerinte a tőzsdei árfolyamok grafikonjaihoz hasonlít, azt meg a tévében látja - magyarázta nevetve, és palackom oldalára mutatott, ahol száztól kilencszáz milliliterig be volt jelölve az űrtartalom. A vizem ötszáznál tartott, és egyre apadt.

Huang Kaj közben megfélekedett a palackról, és visszament a lépcsőhöz. Lehajolt, tovább tologatta a játék autóját. Egy perccel később hallottam, hogy maga elé motyog: - *Mao csuhszi, Mao csuhszi*, vagyis „Mao elnök, Mao elnök”. El sem tudtam képzelni, mi készíthet egy kétéves gyereket ilyen gügyögésre. Tudtam, hogy a nappalijuk falán van egy Mao-plakát, talán az jutott eszébe. Még kétéves sem volt, de a fejében máris elég nagy zűrzavar honolt.

Mao elnök gyűlölte a pénzt. Ravasz és mohó földbirtokos apja pedig jó sokat összekuporgatott. Mao Ce-tung részben talán ezért nézett le mindent, aminek köze volt a pénzhez. Nyomorgó forradalmárból a Kommunista Párt elnöke lett, de akkor sem nyúlt a megvetett pénzhez.

Mao az Új Kína atyja. Talán ezért gondoltak olyan sokat a pénzre a kínaiak, ezért lehetett állandó beszédtema. Vagy talán csak azért, mert még soha nem volt ennyi pénzük. De hiába született egyre számosabb pénzkereseti lehetőség, és - ugyanígy - ezernyi új módozata a pénz elköltésének, még mindig nem volt elég, és soha nem is lesz. Fulingban mindenki a pénzről beszélt.

Egyáltalán nem számított alantas témának. Mindenki tudta, ki mennyit keres. Ha valami újat látott a barátjánál az ember - új inget, rádiót, tollat -, azonnal megkérdezte, mennyibe került, és az illető megmondta. Olyan természetességgel emlegették a pénzt, mint ahogy ezzel a hagyományos fordulattal köszöntek: *Cse fan meju?*, azaz „Ettél már?” Alig néhány évtizede még nélkülözött a többség, az evés valódi örömet jelentett. Most ugyanilyen öröm volt nekik, ha minél több pénzt kereshettek.

Tetszett nekem ez a nyíltság, mert így könnyebben megismerhettem az életkörülményeket - senki nem sértődött meg, ha megkérdeztem, mennyit keres és mekkorák a kiadásai. Én is mindenkit szívesen tájékoztattam a fizetésemről. (Új ismeretségnél általában másodiknak vagy harmadiknak hangzott el az erre

vonatkozó kérdés.) A második évben már nem is firtatták, valószínűleg az egész város tudta. Egyik este a Déli Hegy-kapunál ültem a padon, és beszélgettem, amikor a körém gyűlő csoportból valaki megkérdezte, mennyi a fizetésem. Mielőtt válaszolhattam volna, egy hang bekiabálta: - Ezer jüant keres! A főiskolán minden külföldi tanár ennyit kap.

Noha állandóan a pénzről beszéltek, nem állíthatom, hogy a kapzsiság különösen nagy méreteket öltött volna. Fulingi ismerőseim legalábbis kivétel nélkül mind őszinte nagylelkűséget mutattak irányomban. Ha valakivel együtt ettem, meghívott, hiába tiltakoztam. Ha tanítványaink is jelen voltak a Diákotthonban, mindig megpróbálták kifizetni a számlánkat, pedig ők aztán nem dúskáltak a pénzben. Egy átlagos diáknak körülbelül havi kétszáz jüanból, vagyis huszonnégy dollárból kellett megélnie, és sokuk családjának még ez is komoly terhet jelentett. A többség igen szegény vidékekről érkezett, nekik az állam havonta ötven jüannál többet juttatott.

A Diákotthonban gyorsan megtanultunk előre fizetni, mert csak így kerülhettük el, hogy meghívjanak. De a vendéglős családnak nem tetszett az eljárásunk: - Maguk tanítják őket - mondta egyszer Feng Hsziao-csin. - Ők pedig tisztelik a tanáraikat, ezért úgy illik, ők fizessenek. Kínában ez a szokás. - Feng Hsziao-csin maga is bőkezű volt, gyakran ettem náluk ingyen.

Közrejátszott itt a „külföldi barát jelenség”, de - ha kisebb mértékben is - egymáshoz ugyanígy viszonyultak. Különösen családtagoknak járt nagylelkűség; ha egy közeli rokonnak pénzre volt szüksége, gondolkodás nélkül adott neki a család, és nem várták el, hogy visszafizesse. Egyik tanítványom, Aumur, Tibetben vállalt tanári állást, miután lediplomázott. Ezer jüant keresett havonta, kétszeresét annak, amit Szecsuanban kaphatott volna ugyanazért a munkáért. Tibeti keresetének a felét minden hónapban hazaküldte falura a szüleinek, és ezt egyáltalán nem találta terhesnek: -

Kötelességem - jelentette ki egyszerűen, és hozzátette, hogy csak így tudják taníttatni az öccsét. Aumur nyolc évre szegődött el Tibetbe. Ha korábban hagyná ott az állását, húszezer jüanos büntetést kellene fizetnie, mégsem panaszkodott.

Fulingban mindennek ára van. Tízjüanos bírsággal sújtják azt a diákot, aki megbukik a vizsgán. Két jüant kell fizetni az osztálynak, ha nem takarítják ki elég alaposan a tantermet, és másfél jüan a büntetése annak, aki lóg a reggeli tornáról. Egy másik szecsuan városban tanító önkéntesektől hallottam, hogy ötszáz jüantól, vagyis kéthavi ösztöndíjától kellett megválnia egy diáknak csak azért, mert nyilvános helyen megfogta a barátnője kezét, miközben kormányküldöttség tartózkodott a városban.

A pénz kiemelt szerepe mégis segített a felnőtt életre való felkészülésben. Előfordult, hogy ha munkahelyet változtatott valaki, azért is fizetnie kellett - afféle fordított jutalom. Liao tanárnő például szülővárosában, Cekungban kezdett tanítani, de a férje Fulingban dolgozott, és miután összeházasodtak, Liao asszony is ide akart költözni. Kapott állást Fulingban, de akkor jöttek a nehézségek. Cekungban ötezer jüant követelt a *tanvej*, csak úgy akarta elengedni, a Fulingi Tanárképző Főiskola pedig ugyanekkor összeget kérhetett volna tőle, hogy munkába állhasson. Fuling azonban lemondott a pénzről, ami azt jelezte, hogy a kínai tanszéknek nagyon kellett Liao tanárnő. Büszke is volt rá, hogy egyetlen jüan befizetése nélkül kapott állást a főiskolán. Jó tanárnak kellett lennie annak, aki ingyen megkaphatott egy ilyen állást.

A második gyerek megszülése tízezer jüanos büntetéssel járt; legalábbis vidéken - Fuling környékén - ezt tapasztaltam. A városban ritkán fajult odáig, hogy valóban ki kellett fizetni ezt az összeget, mert a második gyermeküket váró terhes nőket inkább az állásuk elvesztésével fenyegették meg. Aki nem állami vállalatnál dolgozott, arra más módon gyakoroltak nyomást. A második gyermeknek életet adó nőket kényszeríthették, hogy vessék alá

magukat sterilizációs műtétnek.

A városiak zöme zokszó nélkül elfogadta a kemény születésszabályozási politikát, hiszen Fuling zsúfolt utcáin igazán könnyű belátni, hogy Kínának meg kell akadályoznia a túlnépesedést. Vidéken azonban nem így álltak hozzá, mert könnyebben ki tudták játszani a hatóságot. Új, erre utaló kifejezés jelent meg a nyelvben: *csaoseng jucsituj*, ami körülbelül annyit tesz: „a születés gerillái”. Sok asszony a terhesség idejére elköltözött a rokonaihoz, majd a baba világrajövele után hazatért, és kifizette a bírságot. A város közvetlen közelében, ahol a hatóságok jobban szemmel tarthatták a lakosságot, nem volt gyakori a gyermekért folytatott gerillaharc. A városoktól távolodva azonban egyre népesebbek a családok.

Egyszer egy parasztasszony mellett ültem a buszon, hazafelé tartott a piacról. Végigvettem vele a már megszokott beszélgetés minden elemét - mennyit keresek, honnan jöttem, és mi dolgom egy ilyen vacak helyen, mint Fuling -, csupa ismétlődő motívum. Sehogy sem fért kínai embertársaim fejébe, hogy egy magára valamit is adó *vajkuozsen* hogyan képes Fulingban élni havi ezer jüanért. Nehéz kérdés volt ez, mert az igazságot em akartam elárulni, úgysem értették volna; hiszen éppen a tökéletlensége miatt szerettem meg Fulingot, és pontosan azért éreztem magam gazdagnak, mert olyan keveset kerestem, és így nem láttam értelmét a takarékoskodásnak.

Azt mondtam hát az asszonynak a buszon, hogy az amerikai kormány üldött Fulingba. Ez volt a lehető legegyszerűbb magyarázat - Kínában mindenki természetesnek vette, hogy egy kormány megmondhatja, hol dolgozzon az ember. Én meg a családjáról kérdeztem. Két gyermeke van, mondta, egy lánya meg egy kislány.

- Nem nehezebb az élete így, hogy két gyermeke van? - kérdeztem.
- Nehezebb, de nem olyan vészes. Bírságot kellett fizetnünk.
- Mennyit kellett fizetni a fiáért?
- Négyezer jüant.

- Ez ugye kevesebb, mint amennyit mostanában kell fizetni?
- Kevesebb. Most már tízezer jüant kérnek. Nekünk még kevesebbet kellett fizetnünk.
- Szerencsénk volt!
- Akkoriban olcsóbb volt az élet - sóhajtott fel. - Nem szabtak ki olyan magas bírságokat.
- Egy év alatt félre tudnak rakni négyezer jüant?
- Jó évben igen.
- Akkor tényleg nem volt olyan drága.
- Nem, nem volt túl drága.

Elmosolyodott, miközben a négyezer jüanos fiára gondolt, aki otthon várja. Elrendezte bambuszkosara tartalmát, majd újra felém fordult.

- A maguk országában van születésszabályozás?
- Nincs.
- Akkor hány gyereke lehet az embernek?
- Ahányat akar.
- Tényleg?
- Tényleg. Ha valaki tíz gyereket akar, annyi is lehet neki. Nincs korlátozás. De a legtöbb párnak csak kettő van, mert csak annyit akarnak.

Az asszony a fejét ingatva sokat sejtetően elmosolyodott. Azon gondolkodtam, vajon mi döbbenti meg jobban: az, hogy létezik ország, ahol nincs születésszabályozás, vagy az, hogy az amerikaiak annyira ostobák, hogy beérik két gyerekkel. A parasztok zöme alighanem az utóbbi véleményt osztotta volna. Hasonlóan reagáltak, ha szóba került az amerikai mezőgazdaság, amely egy szecsuanai földműves szemében a szerencse és a hozzá nem értés csodálatos kombinációjának számított. Döbbenten hallgatták, hogy Missouriban százötven hektáros az átlagos földbirtok, és teljesen gépesített termelés folyik rajta. Ennek ellenére időről időre állami támogatást is kapnak a gazdaságok, de még így is beüthet egy-egy

nehéz év. A szecsuanai paraszt szerint csakis rossz gazdálkodó lehet, aki ilyen körülmények között képes nehézségekkel küzdeni; azonos logika alapján minősítette hihetetlen ostobaságnak, ha valaki az utódnemzés csorbíthatlan szabadsága ellenére csak két gyermeket akar.

Tanítványaim nemzedéke volt az utolsó, amelyben a második gyerek után fizetendő bírság összege még minimális volt. Másodéves angol csoportom harmincöt tagja közül mindössze kettőnek nem volt testvére; ők ingyen jöhettek a világra. A többiekre, ha kisebb testvérek voltak, még alacsony bírságot vetettek ki, vagy ha ők voltak az elsők, kisebb testvéreik kerültek pénzbe: Diana csak száz jüanba, Davy öccse háromszázba, Rex húga hatszázötvenbe, Julia öccse százkilencvenbe. Jeremyért száz jüant kellett fizetni - ő volt a hatodik gyerek a családban, öt lány után végre egy fiú. Az ő apja, szintén kínai parasztember, jobb helyre nem is tehetne volna a száz jüanját.

Sok ilyen családot láttam: sorban a lányok, aztán végül egy fiú, és utána már senki. Minimális volt a bírság, a parasztok tehát addig folytatták az utódnemzést, amíg legalább egy fiú nem született. Ezek a bírságok sem számítottak kényes témának. A pénzzel kapcsolatban nem ismertek tabut. Néha ugrattam Jeremyt, hogy ő csak száz jüanba került. Felajánlottam Julia öccséért ötszáz jüant, hadd keressenek a szülők egy kis extrát, de Julia csak nevetett, és rázta a fejét.

Végzős tanítványaim többnyire vidéken kaptak állást, körülbelül havi négyszáz jüanos, vagyis kevesebb mint ötvendolláros kezdő fizetéssel. Ez nagyon kevés pénz, de legalább biztos állás volt, keresniük sem kellett. A kommunista Kínában nem szokás önállóan állást keresni; tanítványaim zöme megijedt a gondolattól, hogy csak saját magára hagyatkozzék, és inkább gondolkodás nélkül elfogadta, amit államilag felkínáltak. Már csak azért is, mert bírságot kellett

volna fizetniük, ha visszautasítják az ajánlatot. Ha saját maguk keresnek munkát, vissza kell fizetniük az ösztöndíjat, vagyis körülbelül ötezer jüant. A második évben a kormányzat megkezdte a rendszer lebontását, de első, végzős csoportom tagjaira még a régi szabályok vonatkoztak.

A rámenősebb diákok kifizették a bírságot, vagy megtalálták a módját, hogy másképp kerüljék el a számukra előírt munkahelyet. A fiúk közül öten (mindannyian párttagok) vállaltak munkát Tibetben, részben hazafias érzelmektől vezérelve, részben a jó bérezés reményében. North, az osztály egyik pártfelelőse a Vu Folyó Csípős Mustár gyár értékesítési osztályára került. A lányok közül ketten, a két legokosabb, keletre, Csöcsiang tartományba, egy magániskolához szegődtek. Anne, akinek családja velem egy épületben lakott, először Kunmingban (Jünnan tartomány) vállalt titkárnői állást, azután Sencsenbe, a Hongkong közelében fekvő, különleges gazdasági státusú övezetbe költözött.

Sencsenben afféle ígéret földjét látták a Szecsuanból elvándorló tömegek. Ott gyorsan meg lehet gazdagodni, gondolták, akár *kuanhszi* vagy magasabb végzettség nélkül is. Csak józan paraszti ész és egy kis szerencse kell hozzá. A szecsuani tanárképző főiskolákon dolgozó barátaim kivétel nélkül hallottak hasonló legendákat Sencsenről. A diákok kirúgott hallgatókról puszogtak, akiket vizsgacsalás vagy sima bukás miatt ért a szomorú vég, de aztán hamarosan Sencsenben kötöttek ki, ahol egy év alatt meggazdagodtak. Első évemben kidobtak az angol tanszékről egy Don nevű srácot, az meg szerencsét próbált Sencsenben. De pénz, állás és *kuanhszi* nélkül bizony nem boldogult a virágzó városban. A következő évben Don komoly bírságot fizetett ki azért, hogy újra járhasson a főiskolára. Vagyis Sencsenben sem mosolygott rá mindenkire a szerencse, csak éppen nem a pórul jártakról szóltak a legendák. Szép szecsuani lányokról szintén hallottam, akik pénzüik fogytával prostituáltak lettek, de a fáma inkább azokat szerette, akik

csakugyan megálltak a helyüket.

Anne lendületes leveleket írt Adamnek meg nekem Sencsenből; az egyikben beszámolt a „tehetségpiacokról”, ahol tíz jüan ellenében potenciális munkaadókkal lehet tárgyalni. A város drága volt, tele társadalmi feszültséggel, úgyhogy Anne, aki a nővérével együtt ment Sencsenbe, nemsokára összes spórolt pénzét ilyen „piacokon” költötte el. Végül a nővére talált egy állásajánlatot: angolul folyékonyan beszélő munkatársat kerestek. Anne ment el az interjúra. Meg is kapta az állást. Ezerkétszáz jüant kért, de leendő főnöke csak kilencszázat tudott ajánlani, Anne pedig elfogadta, mert már annyi helyen utasították el, hogy nem akarta elszalasztani az első reális lehetőséget.

Anne a diploma megszerzéséig nem hagyta el Fuling környékét; hirtelen szakadt rá az önálló élet Kína talán legizgalmasabb városában. Nem sokkal később megírta, milyen volt a munkahelyén töltött első néhány nap:

Az első két napon csak egyetlen lány fogadott kedvesen az irodában, a többiek tudomást sem vettek rólam. Nagyon magányosnak éreztem magam. Eszembe jutott, hogy eleinte ti is biztos nagyon egyedül éreztétek magatokat Fulingban. Bátorítottam magam, hogy ki merjem mutatni, milyen fontos nekem, hogy összebarátkozzunk. Erőfeszítéseimet gyors siker koronázta. Alig telt el egy kis idő, máris maguk közül valónak tekintettek.

Az irodánkban összesen nyolcan dolgozunk. A főnök kivételével, aki idős férfi, csupa fiatal lány. Három különböző tartományból jöttek. Lu-lu, Lu-jün, Hszü-li és Lily Csianghsziból, Ji Hsziao-jing Hunanból, Lin-na pedig Szecsuanból. Lu-lu a legszebb, legügyesebb és legkisebb termetű közöttünk, mindenki szereti. Lu-jün nagyon kedves, Airane-re, fulingi csoporttársamra emlékeztet. Hszü-Ii igazi klasszikus szépség, őt keresi telefonon a legtöbb fiú. De én nem nagyon szeretem, mert néha sértő, ahogy

beszél. Lily a másik titkárnő, előttem két nappal érkezett. Az a benyomásunk róla, hogy buta és felelőtlen. Őt nem nagyon szeretjük. Hsziao-jing a legkövérebb lány, mindig fogyókúrázik. Ért a számítógéphez, de nem beszél jól angolul. Megbeszéltük, hogy megtanít mindenre, amit tudni kell a gépről, én pedig cserébe angolul tanítom. Lin-nával szecsuanai dialektusban beszélünk, de a szecsuanit a többiek is könnyen megértik, úgyhogy egyáltalán nem érezzük magunkat náluk különbnek, amikor így beszélünk.

Még mindig nem tudjátok, mivel is foglalkozik a vállalatunk. Néhány hónapja érkezett a cég Tajvanról. Ruhát és kagylóból készült ékszereket exportálunk. Nekem az a dolgom, hogy levélben vagy faxon tartsam a kapcsolatot a vevőinkkel. Felveszem a megrendeléseket, leadom a gyáraknak, és kiválasztom a legjobb fuvarozókat, akik eljuttatják a vevőkhöz a termékeinket. Még bele kell rázódnom a munkába. Lu-lu sokat segít nekem.

Aki nem ment Sencsenbe, az a tőzsdén is gyorsan meggazdagodhatott. A méretes fulingi tőzsdeterem a Déli Hegykapu mellett állt. Széken ülve, hatalmas digitális kivetítőn figyelték a részvények árfolyamait az érdekeltek. Néhányszor én is betértem ide, mert azt reméltem, jó nyelvgyakorlat lesz, de itt senki nem beszélt. Egyre csak az árfolyamokat bámulták.

Sok barátom és ismerősöm tőzsdézett, pedig a regisztrációhoz harmincezer jüant kellett letétbe helyezni. Egy bizonyos idő után visszatérítették, de akkor is hatalmas összeg volt; általában többen adták össze, és csoportként regisztráltatták magukat. Liao tanárnő az egyik rokona révén fektette be a pénzét, a Diákotthont üzemeltető család pedig Huang Hsziao-csiang nővérén keresztül. Egyszer Huang Kajt is elvitték a tőzsdére, mert esténként, amikor megjelentek a tévéképernyőn az árfolyamok, izgatottan kiabálta, hogy „részvény”, de a helyszínen, ahol hirtelen kézzel fogható lett a

tömeg, a villódzó kivetítő, a lárma és a fény, sírva fakadt, és vigasztalhatatlanul zokogott, amíg haza nem vitték; otthon aztán valószínűleg megnyugodott, amikor megpillantotta Mao elnök jól ismert portréját.

1998. január 9-én, egy pénteki napon, Scott Kramer barátom hívott fel New Yorkból, hogy figyelmeztessen, komoly spekulációs nyomás nehezedik a kínai részvénypiacra. Kramer a Wall Streeten dolgozott, és a fejlődő piacokkal foglalkozott, a kedvemért pedig különösen odafigyelt Kínára.

Aznap a kínai órámon mondtam Liao tanárnőnek, hogy gyorsan adja el a részvényeit, de nem hallgatott rám.

Hétfőn a sanghaji tőzsdeindex 9,1 százalékot, a sencseni pedig 7,8 százalékot esett. A kínai börzék történetének egyik legfeketebb napja volt. Liao tanárnő ezer jüant veszített. A Diákotthon tulajdonosai majdnem ugyanennyit buktak. Mesélték, amikor ott ebédeltem. Huang Kaj fülét megütötte egy szó, és percekig ismételte: - *Tielö, tielő* (esett, esett). - A család egy héten belül eladta az összes részvényét.

A következő alkalommal Liao tanárnő bűnbánó mosollyal lépett be a tanszéki szobámba.

- Igaza volt - mondta. - Ki is ment a fejemből, hogy figyelmeztetett, egészen hétfő estig. Amikor hazaértem, akkor láttam a tévében, hogy mi történt. De már késő volt, szünetelt a kereskedés. Mondtam is a férjemnek, hogy maga tudta előre.

- Nem tudtam én semmit - válaszoltam. - Csak felhívott egy barátom Amerikából, és figyelmeztetett, hogy nagyot zuhanhatnak az árfolyamok. Ez a munkája, és elég jól érti a dolgát.

- Meg kellett volna fogadnunk a tanácsát.

Megkérdeztem, mennyit bukkott, és ő nem is titkolta. Mostanában mindenki sokat veszít, tette hozzá, pedig még két éve is állandóan emelkedtek az árfolyamok; most viszont hosszú ideje nem volt jó hónapja a tőzsdének. Megígértem neki, hogy mindig továbbadom

neki Kramer tippjeit.

Anne a sencseni cég telefonjáról néha esténként felhívott engem vagy Adamet. Akkor is telefonált, amikor felemelték a fizetését ezer jüanra, amihez természetesen gratuláltam neki. Jó érzés volt, hogy nem hiába tanítottam, megtérül a befektetés; volt tanítványaim rendszeresen felhívtak, hogy beszámoljanak felnőtt, független életük mérföldköveiről. Sokszor persze a pénzzel függött össze az előmenetel: fizetésemelés, új lakás, új mobiltelefon. Egyszer valóban azért hívott fel egy volt tanítványom, hogy büszkén elújságolja, sikerült szert tennie egy mobiltelefonra. Perceken át a telefonjáról beszélt, aztán mellékesen megjegyezte, hogy nemrég volt az eljegyzése.

Megjegyeztem Anne-nek, hogy ezek szerint most ugyanannyit keres, mint én, mire felnevetett. Valami furcsát éreztem a hangjában, meg is kérdeztem, mi baj.

- A vállalatnak Hongkongban is dolgozik egy képviselője - mondta lassan. - Sokszor jön Sencsenbe. Idősebb férfi, kedvel.

- Hogy érted?

Csönd. Újra próbálkoztam:

- Miért kedvel?

- Mert kövér vagyok - kuncogta idegesen a telefonba. Anne csinos lány volt. Tudtam, hogy felszedett egy keveset, amióta végzett, de ettől csak még csinosabb lett.

- Hát ezt meg hogy érted? Azért kedvel, mert kövér vagy? - kérdeztem.

Csönd.

- Szeretné, ha a barátnője lennél?

- Talán.

- Családos?

- Elvált. Kicsi gyerekei vannak Tajvanon, mert oda valósi. De többnyire Hongkongban tartózkodik.

- Milyen gyakran megy Sencsenbe?
- Havonta kétszer.
- Komoly?
- Mindig módot talál, hogy velem legyen.
- Kilépsz a munkahelyedről?
- Azt mondja, ha akarom, segít munkát keresni Hongkongban. Ott sokkal magasabbak a fizetések. Azt mondja, Hongkongban jóval többet kereshetnék.

Nagy levegőt vettem. - Elég rossz ötlet - mondtam lassan. - Ha munkahelyet akarsz változtatni, ne kérj segítséget tőle, abból nagy baj származhat a jövőben.

- Igen, tudom. Soha nem tennék ilyet.
- Próbáld kerülni.
- Azt csinálom - mondta. - Amikor jön, meg szoktam kérni a kolléganőimet, hogy maradjanak mellettem.
- Úgy érzed, baj lesz belőle?
- Egyelőre nem.
- Ha igazán komolyra fordul, lépj ki. A hasonló helyzetek nagyon kellemetlenek tudnak lenni.
- Tudom - felelte -, de nem hiszem, hogy rákényszerülök.

Különben meg nem is olyan jó hely ez, úgyhogy ha mennem kell, nem fogom sajnálni.

Kung tanár úr egyik távoli unokahúgát elrabolták, és eladták feleségnek Anhuj tartományban. Nem voltak közeli rokonok, csak a családnevük egyezett. Azon az órán került szóba, amikor a *fanmaj zsenkoukriól*, vagyis azokról az emberekről beszélgettünk, akiket pénzért adnak-vesznek.

Érdekelt, hogy az unokahúg később meg tudott-e szökni, de Kung tanár úr azt mondta, még mindig együtt él a férjével. Az 1980-as évek közepén adták el. Már több mint tíz éve házasok.

- Tulajdonképpen elégedett - mondta. - A férje tehetős ember.

Csak az lehetett, ha volt pénze asszonyt venni magának. De most tegyük félre a pénzkérdést, javasoltam, mert sokkal jobban érdekelt, hogyan élte meg az erőszakot maga az áldozat.

- Nem tudom. Nem ismerem olyan jól - válaszolta Kung tanár úr. - Azt hiszem, amúgy is el akart menni Fengtuból. Nagyon elmaradott vidékről származott. Maga is tudja, egy nőnek milyen nehéz kitörnie. Egyébként általában nem erőszakkal viszik el, hanem egyszerűen rászedik őket. Például munkát ajánlanak nekik valahol messze, aztán amikor jelentkeznek a távoli munkahelyen, eladják őket menyasszonynak. Ilyen egyszerű. Az otthonuktól távol nem tudják megvédeni magukat. Valószínűleg az unokahúggal is ez történt.

- Azóta egyszer sem tért haza?

- Öt év után egyszer hazalátogatott. De eleinte borzasztóan szégyellte magát, még írni is röstellt. Egy idő után azonban újra felvette velünk a kapcsolatot, végül pedig hazalátogatott. Azóta többször is járt otthon. Azt mondja, szereti a férjét. Sokszor végződik így a leányrablás, különösen ha olyan szegény faluból származik a lány, mint az én unokahúgom. Csak akkor tör ki a botrány, ha valami ütődöttnek, nyomoréknak vagy vénembernek, adják el a nőt, mert akkor csakis boldogtalan lehet. És az baj. De amíg kitart a pénz, a nők zöme nem panaszkodik.

- Az otthonuktól mindig nagyon messzire kerülnek, ugye?

- Igen. Néha éppen az a baj, hogy nagyon messze lakik a férj, és nagyon vigyáz az asszonyra, nehogy elszökjön. A nők között sok az írástudatlan, levelet sem írhat haza; sokan azt sem tudnák, merre induljanak, ha el akarnak szökni. Amerikában is sűrűn történik ilyesmi?

- Nem, nem sűrűn. Sőt még sosem láttam olyan nőt, akit valaha is eladtak volna.

- Most már Kínában sem fordul elő olyan gyakran. Az 1980-as években, amikor meghirdették a „reform és nyitás” politikáját, egy

darabig még sok hasonló esetről hallottunk. Az eldugottabb helyeken állítólag még most is számolni kell vele.

Az irodalmi kurzus amerikai felét mindkét évben azzal kezdtem, hogy elolvastuk az *Amerikai Függetlenségi Nyilatkozatot* a szöveggyűjteményből. A kínai kiadó nyilván azért tette bele a kötetbe, mert voltak forradalmi vonásai, vagyis megfelelő témát kínálhatott a kínai diákoknak. Az amerikai alkotmányt vagy annak módosítását, a *Bill of Rights* szövegét épp ezért soha nem vennék bele a tananyagba.

Feladtam a fejezetet, aztán azt a feladatot kapták, hogy írják meg saját nyilatkozatukat, amelyben függetlenítik magukat valamitől, ami jelenleg korlátozza őket. Majdnem az összes fiú a főiskolától való függetlenségét nyilvánította ki, de akadt néhány eredetibb ötlet. Marx nyilatkozata, választott nevéhez híven, a szerző pénztől való függetlenségét fogalmazta meg:

A pénz rabszolgái vagyunk mindannyian, ez tény. De tudjuk, hogy a pénz emberi alkotás. Azt akarjuk, hogy az élelem, a kabát, a kocsis és többi dolgaink függetlenek legyenek a pénztől. Mi nem akarunk harcolni a pénz ellen, mert az bizonyos kényelmet is hozott az életünkbe. De többet árt, mint amennyit használ. Meg kell szabadulnunk a pénztől! A pénz a mi társadalmunk zsarnoka. Ki kell hajítanunk!

Lányok nem írtak a pénzről, és csak kevesen akartak függetlenedni a főiskolától. Sokan inkább a szülői uralom alól szabadultak volna - arról írtak, hogy anyjuk elolvassa a naplójukat, és nem engedi, hogy azzal barátkozzanak, akivel akarnak, különösen a fiúk közül. Több lány magától a férfi nemtől akart megszabadulni. Egyikük így írt:

A törvények és Isten minden embernek egyenlőséget adnak. Megszabadítanak a szélsőségtől, a félelemtől, megajándékoznak a véleményalkotás szabadságával, a szeretet szabadságával és sok mással. A barátom azonban majdnem egészen lerombolja a szólásszabadságomat és a cselekvési szabadságomat, sőt a szerelem szabadságát is. Olyan személyiség, aki mindenben uralkodni akar. Mind a ketten felvilágosultak vagyunk. Ő azzal beszélhet, akivel csak akar. Játszhat a „húgocskáival”, nevetgélhet velük, amennyit akar. Nem tudom, hány „húgocskája” van. De ő nem tűri, hogy én is így viselkedjek. Szerelmünk előtt sok barátom volt. Szerettem beszélgetni, együtt jártunk szórakozni, jókat viccelődtünk stb. Akkor még nem tudtam, mi az a szellemi fájdalom. Olyan voltam, mint egy boldog madár. Most, ha észreveszi, hogy fiúkkal beszélgetek, gorombáskodik. Egyáltalán nem tiszteli az érzelmeimet. Elvesztettem a barátaimat. Annyira magányos vagyok, hogy az egyéniségem is megváltozik. Néha apróságok miatt kapok dührohamot. Nem találok az eredeti, igazi éneket. És nem bírom elviselni a barátom durvaságát. Tehát elhatározom, hogy örökre otthagynom. Amikor megtudta, mit tervezek, megfenyeget: - Ha elhagysz, megöllek. - Istenem, most mit tegyek?

Továbbra is hiszek benne, hogy a törvények és Isten előtt mindenki egyenlő. Most fennhangon kijelentem, hogy függetlennek kell lennem! A szabadság és a függetlenség fontosabb minden másnál, még a szerelemnél is!

Nem sokkal a telefonbeszélgetés után Anne megírta, hogy a hongkongi férfi már nem hajt rá, így ismét jól érzi magát a munkahelyén. Hamarosan egy fulingi csoporttársa is Sencsenbe érkezik, hogy szerencsét próbáljon. Azt tervezik, hogy együtt fognak lakni, Anne, a nővére meg a csoporttárs.

Anne sokat idegeskedett a nővére miatt, aki túl sűrűn változtatott

munkahelyet. Amikor Adam utoljára beszélt Anne-nel, a nővére éppen valami piramisjátékhoz hasonló ügyletbe keveredett. Kína többi részéhez hasonlóan Sencsenben is igen gyakran fordultak elő hatalmas csalások. Anne nővére természetesen a piramis legalján talált beosztást. Adam meg én tapintatosan javasoltuk Anne-nek, próbálja meg rábeszélni a nővérét, hogy nézzen más munka után. A piramisjátékok össze fognak omlani; a kormány pedig erőfeszítéseket tesz a felszámolásukra. Következő levelében Anne beszámolt a fejleményekről:

A nővérem helyzete javul. Ószintén szólva ő sokkal ügyesebb nálam, csak nincs szerencséje. Mostanában nem keres valami sokat, sok barátja van, és komoly tapasztalatra tesz szert, ami majd jól jöhet, ha talál magának munkát. A szüleink persze nem így gondolják, különösen az anyám. Aggódnak miatta, mert már huszonöt éves, de nincsen se állandó munkahelye, se komoly barátja. Furcsa helyzet - amikor megtudták, hogy nekem viszont van barátom, nagyon idegesek lettek, sőt dühösek. Mert az ő szemükben én még mindig kislány vagyok. Eltúlozzák azt a három-négy év különbséget, ami elválaszt a nővéremtől. Minden leveledet többször is elolvastam [mind a kettőt]; nagyon jó, hogy tudok „beszélgetni” egy nálam idősebb férfival, akinek mindig jó ötletei vannak. Apám is bölcs ember, de neki inkább az elkényeztetett kisgyerek szerepét játszom, ritkán beszélünk egymással komolyan.

Néhány hét múlva fölhívott a munkahelyéről. Érdeklődtem, mi újság a hongkongival.

- Neki minden nő tetszik - nevetett -, aki csak a szeme elé kerül, úgyhogy emiatt nem fáj a fejem.

Jól megy a munka, mesélte. A nővére felől is kérdeztem.

- Jól van.

- Talált új állást?

- Igen. Fel kell vennie a telefont.
 - Vagyis?
 - Felhívják, ő meg beszélget velük.
 - Beszélget velük?
 - Igen.
 - Sokan hívják?
 - Igen.
 - Miről beszélgetnek?
 - A problémáikról.
 - Milyen problémákról?
 - A lelki bajaikról - kuncogott Anne, aztán hallgattunk egy kicsit.
 - Tetszik a nővérednek a munka?
 - Azt hiszem.
 - Mennyit keres?
 - Hatszáz jüant havonta. Ha sokan telefonálnak, akkor többet.
 - És kik hívják? Inkább férfiak vagy inkább nők?
 - Fele férfi, fele nő. Sokan telefonálnak.
 - Miért?
 - Sencsenben mindenkinek sok gondja-baja van.
 - De miért?
 - Sok lelki baj van. Azt mondják, itt már kihalt az igazi szerelem.
- Annyira el van foglalva mindenki a pénzkereséssel, hogy nem marad ideje élni.

Első fulingi évünkben Adam legjobb elsőévese egy Janelle nevű lány volt. Kiemelkedett a társai közül, de egyértelmű szellemi fölénye miatt teljesen magára maradt. A csoportból senki sem barátkozott vele. Többnyire csak Adammal és velem érintkezett, hogy gyakorolja a nyelvet. A tanév végén meglehetősen lehangoltnak látszott, aztán ismeretlen okból a többieknél korábban hazautazott, még az év végi vizsgáit sem tette le.

A második év első óráján Adam névsorolvasást tartott. Mindenki

ott volt, Janelle-t kivéve. Talán beteg, kérdezte Adam, de néhányan a fejüket rázták. Senki nem mondott semmit.

- Később érkezik? - próbálkozott Adam.

- Nem - mondta Shannon, a csoportfelelős. - Idén már nem fog jönni.

- És miért nem?

- Mert meghalt - felelte Shannon, és nevetett, de idegesen és humortalanul. Gyakran nevetnek így a kínaiak, ha kényelmetlen helyzetben találják magukat. Könnyű megkülönböztetni ezt a nevetést az igazítól, és a *vajkuozsen* mindig beleborzong, ha hallja. A hallgatók leszegték a fejüket. Adam gyorsan témát váltott. Nagyon hosszú volt az aznapi óra.

Később sem lehetett szóba hozni a témát, így szinte semmi közelebbi nem derült ki a lány haláláról; maguk a diákok sem ismerték jól Janelle-t. Csak annyit tudtak, hogy a nyári szünetben leugrott egy hídról. A kínai öngyilkosok általában levetik magukat valahonnan - hídról, háztetőről, szikláról. Falun rovarirtót esznek. Sokkal alaposabb munkát végeznek, mint Amerikában, ahol az öngyilkosjelöltek, különösen a nők, csak egy marék gyógyszert vesznek be, és megússzák gyomormosással.

Kínában több nő lesz öngyilkos, mint férfi. A világ összes női öngyilkosságának több mint a fele történik Kínában, és ha az ország összlakosságára kivetítve vizsgáljuk ezt a számot, akkor kiderül, hogy a világátlag ötszörösének megfelelő számú nő végez magával. Kína a Föld egyetlen olyan országa, ahol több nő követ el öngyilkosságot, mint férfi.

Fulingban számos jelből láthattam, hogy valóban nem könnyű a nők élete. Adamnek meg nekem kellemetlen élményeink is voltak nyilvánvalóan zavart elmeállapotú nőkkel. Első évünkben egy elsőéves lány kerülgette Adam lakását, és vádaskodott, hogy Adam bele van esve. Adam természetesen megpróbálta jobb belátásra bírni, többször is megkérdezte tőle, honnan veszi ezt. A lány azt

felelte, hogy a teste súgta meg neki. Máskor kerek kis történeteket talált ki, amelyekben Fu dékán összehívta a hallgatókat, és tájékoztatta őket Adam iránta tanúsított érzelmeiről. Egyszer pedig dühösen kollégám fejéhez vágta, hogy túlságosan félénk, azért nem udvarol neki, ráadásul mint minden amerikai, ő is gyáva és hazudós.

Nekem is megvolt a keresztem. Ou kisasszony egy belvárosi áruházban dolgozott. A negyvenes évei derekán járt, egyedül élt, és lehetetlen időpontokban telefonált. Képes volt reggel hatkor felhívni, hogy látogassam meg. Ajándékokat adott: evőpálcikát, könyveket, kézzel kötött pulóvert. Eleinte kedves, ártalmatlan nőnek látszott, úgyszólván jóindulatúan fogtam föl a dolgot, de nemsokára nyomasztani kezdett kétségbeesett magánya. Kéthetenként verseket, aforizmákat küldött; angol nyelvű könyvekből másolta ki őket, egyiket-másikat maga fordította angolra. „Együtt tárjuk ki a jövő álmának kapuját!” - írta egyszer. „A harmonikus család a sikeres karrier elengedhetetlen feltétele” - tudatta egy másik alkalommal.

Néha hosszabb levelet írt. Az alábbiaknak ezt a címet adta: „Tartsd örökké zölden a szerelem fáit!”

Tudnod kell, hogy a nő a férfi erejének kiapadhatatlan forrása. A nő sokféleképpen hat a férfira: önbizalmat ad neki, felvidítja, izgalmassá teszi, a félénkből bátrát, a gyengéből erőset csinál. Minden attól függ, hogy a nő mennyire képes kiaknázni a benne lakozó erőket.

A jó asszony olyan, mint az iskola: szeret, bátorít, és valamiféle mágikus szellemet kölcsönöz a férfinak, hasznára van egész életében. A férfinak azért kell ebbe az iskolába járnia, hogy tökéletesítse önmagát. Az a férfi, akinek vannak eszményei, a legerősebb.

Úgy éreztem, a fulingi nők sokkal magányosabbak és feszültebbek, mint a férfiak, de nehezen tudtam volna megfejteni ennek a nagy boldogtalanságnak az okát. A nemek közötti kapcsolatokba szinte

lehetetlen volt bepillantást nyernem, mert ez ott is a legkényesebb terület, intim tényezők összessége; én pedig idegen voltam. Így is egyértelműen láttam, hogy hatalmas szakadék tátong nők és férfiak között.

A két nem szemmel láthatóan másként viszonyult a pénzhez. Mintha Fulingban elsősorban a férfiakat érdekelte volna. A tudatomban természetes módon kötődött a pénz a férfiakhoz, talán az öltözködési szokások miatt. A városban a férfiak soha nem viseltek rövidnadrágot, még kánikulában sem. A hűvösebb napokon pedig szigorúan nyugati szabású öltönyt hordtak, és büszkén rajta hagyták a címkét a zakó ujján. Nyáron színes selyemingben pompáztak, keskeny, műszálas nyakkendőt kötöttek hozzá. A csipogót vagy a mobiltelefont jól látható helyen, az övükön hordták, amely vékony csípőjükön néha másfélszer is körbeért. Nagy, fekete bőrtárcában tartották a pénzüket, és rendkívül kényesek voltak a cipőjükre. Amikor jó módú barátaimmal ebédeltem a városban, először kitisztítottuk a cipőnket; egymás mellett foglaltunk helyet a járdán sorakozó, cipőtisztító székeken, míg a szakember dolgozott, csak aztán tértünk be a legközelebbi étterembe.

Némely fulingi férfi ötcentis körmöt növeszt a kisujján, így hozza a világ tudomására, hogy nem végez kétkezi munkát. Néhány tanítványomnál is láttam. A hosszú köröm bizarr látványt nyújtott a mezei munkától kérges kezeken. De hallgatóim közül senki sem tervezte, hogy valaha is visszatér a földekre. Hosszúra növesztett körmük az emelkedő szerencsecsillag jele volt. Fulingban a hosszú körmű férfiak zöme hasonlóan átmeneti társadalmi réteghez tartozott: egykori földművesek, akikből taxisofőr, hivatalnok vagy kisvállalkozó lett. Az igazi jó módúnak nem kellett körmöt növesztenie, drága öltönye és mobiltelefonja is elárulta, hogy az átlag felett áll.

A kisujj megnövesztett körme, akárcsak a férfidivat többi kelléke, szintén kötődött a pénzhez - bankokban és üzletekben láttam, hogy

bankjegyek számolásánál ügyesen lehet használni. A női divatnak is megvannak a magasabb társadalmi státusra utaló eszközei, de ezek nem olyan arcátlanul egyértelműek, mint a férfiaknál. A pénzes férfiak sokkal feltűnőbbben, sokkal kevélyebben nyitogatják dagadt tárcájukat, mint a nők. Amikor egy ilyen alak fizet a boltban, szándékosan úgy nyitja ki a tárcáját, hogy mindenki lássa, milyen vaskos bankjegyköteg lapul benne.

Világosan látszott tehát, hogy a pénz nagy része a férfiak kezén megy át - jobban kerestek, gyorsabban költöttek, és szívesebben beszéltek a pénzről, mint a nők. A nők esetében sokkal kevésbé volt valószínű, hogy vállalkozásba fognak, vagy olyan jól jövedelmező munkát találnak, amilyen például a taxizás. Vagyis a pénz a férfiaknak volt fontosabb. Identitásuknak olyannyira meghatározó részét képezte, hogy nehezen tudtam elképzelni, hogyan viselkedtek Fulingban a férfiak a „reform és nyitás” politikájának meghirdetése előtt.

Énjüknek pénzhez kapcsolódó részét kifejezetten ellenszenvesnek találtam. Egy év után világosan meg tudtam mondani, melyik társadalmi réteggel nem érintkezem szívesen, és ez a fiatal, jómódú férfiaké volt, bár akadtak kivételek. Főként azért viszolyogtam ettől a rétegtől, mert tipikus egyedei erősen behatárolt célok és ambíciók rabjai voltak, ezért tökéletesen ábrázolta őket a pöffeszkedő hím karikatúrája, ők a legújabb mobiltelefonért lelkesedtek, és azért izzadtak, hogy megvehessék a legjobb DVD-lejátszót és a legjobb karaokegépet. Folyamatosan Mennyei Hangot szívtak. Harsányak, hangosak voltak, fenn hordták az orrukat, és még mozogni is csak hivalkodva tudtak. Hétvégén értelmetlen vedelőversenyeken kapcsolódtak ki hasonszórú barátaik társaságában. Ha valami extra izgalomra vágytak, betértek egy karaokebárba vagy szépségszalomba, ahol prostituáltak várták őket.

Később beláttam, hogy igazságtalan, sőt előítéletes vagyok. A második évben több olyan jómódú kínai fiatallal barátkoztam össze,

akire egyáltalán nem illett ez a sztereotípa. Mégis sokkal könnyebben találtam utat a középosztály vagy az alsóbb osztályok tagjaihoz. Sokkal jobban éreztem magam Kung tanár úr társaságában, mert gondolkodó ember, érdekes személyiség volt, és a legkevésbé sem anyagias. Tanítványaim többségéből szintén hiányzott a fulingi gazdagok pökhendisége. Noha kényszerűségből sokat foglalkoztak a pénzzel, a Huang Hsziao-csianghoz hasonló kisvállalkozók sem játszották meg a pénzes alfa hímet. Egyébként a pénzes alfa hímet is be lehet cserkészní, nem is olyan nehéz, csak több idő kell hozzá. Néhány kivételtől eltekintve az egyszerűség kedvéért kihagytam ezt a réteget az életemből.

Előítéleteim kialakulásához feltétlenül hozzájárult, hogy megfigyeltem saját férfiúi viselkedésemet, különösen ha köreim akarva-akaratlanul érintkeztek a helyi felső középosztály közkedvelt férfiköreivel. A második évben Adam is, én is megelégeltük a banketteket, az értelmetlen ivászatokat, az állandó heccelődést, a *pajcsiu*-ivás stratégiáit. Az első évben még szórakoztatónak találtuk őket; igaz, társasági életünk mutatója majdnem a nullán állt. A bankettekről őrzöm a legkacagtatóbb és egyúttal legkínosabb emlékeket. A második év karácsonyán rendezett bankett egybeesett egy fontos csungkingi káderlátogatással. Jobb alkalmat elképzelni sem lehetett a lerészegedésre. Káderdelegáció plusz karácsony! Mintha a Naprendszer mind a kilenc bolygója pontosan egy vonalba esett volna. Amikor megtudtam, mi készül, rögtön sejtettem, hogy csúnyán fog végződni.

Több mint harminc káder vett részt a banketten, és mire elhangzott az összes ünnepi pohárköszöntő, Adam meg én már szecsuanai dialektusban káromkodtunk, és játék pisztollyal lövöldöztünk egymásra. Legalábbis ezt mesélték. Az utolsó két órára egyáltalán nem emlékeztem. Csak annyit tudok, amennyit Sunni és Noreen később elmesélt, ők is kivették a részüket a tivornyából, de a társaság elsősorban Adamet és engem tüntetett ki a figyelmével.

Egy másik kultúrában izmos lelkiismeret-furdalással ébredtem volna, de ezúttal egyáltalán nem szégyelltem magam. Iszonyúan másnapos voltam, és csúnya horzsolásokat fedeztem fel a testemen, de tudtam, semmi értelme elnézést kérni, úgysem várják el. Nagyon valószínű, hogy az elmúlt év folyamán legalább egyszer minden káder bolondot csinált magából, így, hogy Adammal végre mi is egészen kivetkőztünk magunkból, bizonyára sokkal jobban szórakoztak. A játék pisztoly ötlete egy éppen Fulingban tartózkodó külföldi barátunktól származott; ő hívta fel a figyelmet a játék pisztolyokra, a káderek pedig nyomban felismerték benne a nagyszerű karácsonyi ajándék lehetőségét. Egy utcai árustól valaki megvette, és meg is töltötte patronnal a két pisztolyt, aztán a kezünkbe nyomták - a többi már ment magától.

Ha egy fulingi férfi minősíthetetlenül viselkedik, az alkoholra fogják. Még az első évben érdekes közjáték részese lettem: a főiskola büféjében ettem vacsorámat, amikor három hullarészeg testnevelés szakos hallgató odajött az asztalomhoz, és kötekedni kezdett. Megpróbáltam rájuk se hederíteni, de körbefogtak, és egyre hangosabban sértegettek. Végül felálltam, és egy pillanatra úgy tűnt, verekedés lesz belőle, de akkor a büfé dolgozói közbeléptek, és kikísérték a részeg hallgatókat. Ennyi történt; nem írták fel a nevüket, nem jelentették az esetet a vezetőségnek. Csak kivezették őket a helyiségből, és elnézést kértek tőlem - magyarázatnak csak annyi hangzott el, hogy a három fiatalember részeg volt. Szerintük mást nem is kellett mondani, mert a részeg ember nem felel a tetteiért.

Az ivászat olykor agresszív viselkedéshez vezetett, engem mégis az egyhangúságuk zavart. Ha visszagondoltam első évem legmulatságosabb bankettjére, amikor felkért az irodalmi újság, hogy írjak cikket Dickensről, már az elkótyavetyélt lehetőségeket is megláttam benne: aznap este intelligens, művelt emberek ültek az asztal körül, mégis a vonakodó Szaj professzor leitatásába fektettük

a legtöbb energiát. Ostoba gimnáziumi buli szintjén mozogtunk, csak ebben csupa negyven-ötven éves ember vett részt. A második évben tartott csúfos kimenetelű karácsonyi bankett után elhatároztuk, hogy tartani fogjuk magunkat a Békehadtest tanácsához, és többé nem nevezünk be egyetlen vedelőversenyre sem.

Saját magunknak kellett meghoznunk ezt a döntést; nem vártak el felelősségteljes viselkedést tőlünk. Talán ez az előítélet vert a legmélyebben gyökeret bennem, különösen a felsőbb osztályba tartozó férfiak vonatkozásában - úgy láttam, minden komolyabb elvárás és elv nélkül élik az életüket. Az én szememben semmivel sem volt különbség a fulingi férfitársadalom, mint bármely férfiak uralta kultúra, ahol a teremtés koronái a kelleténél többet engedhetnek meg maguknak. Hogy mennyire így van, az akkor vált leginkább szembetűnővé, amikor a férfiúi büszkeséghez anyagi siker is párosult.

Általában tehát megpróbáltam kerülni a jómódú férfiak társaságát. Néha olyan kedvemben voltam, hogy minden fulingi férfitársamat az elvtelenek táborába soroltam. Nincs mit csodálkozni rajta, természetes reakció volt; idegenellenes megnyilvánulásokat leginkább fiatal férfiak részéről tapasztaltam. Valahányszor bementem a városba, mindig akadt egy odakiabáló. Az esetek kilencvenöt százalékában férfi volt az illető. A legnyilvánvalóbb magyarázat az, hogy a férfiak a lehető legférfiasabb szerepben akarnak tetszelegni. Ha például három fiatal fickó jött velem szemben a járdán, egyikük biztosan tett rám valamilyen megjegyzést, hogy felvágjon a cimborái előtt. Amerikában sincs másként, de Fulingban sokkal inkább része volt a mindennapoknak.

Gyorsan felismertem, hogy férfiakkal sokkal többször fog meggyűlni a bajom, mint nőkkel, ezért ennek jegyében alakítottam az életemet. Ha vásárlás közben azt láttam, hogy két árus kínálja ugyanazt, mindig a nőhöz fordultam, mert nála kisebb volt az esélye

annak, hogy becsap vagy kigúnyol. Ismertem a Békehadtestnél más önkénteseket, akik ugyanerre a következtetésre jutottak. Ez a vegytiszta előítélet azonban kizárólag a tapasztalaton alapult.

Az előítéletek még inkább megnehezítették, hogy megismerjem a nemek közötti kapcsolatok finom szövevényét. Saját kapcsolatrendszerem is ellentmondásos volt, hiszen annak ellenére, hogy jobban tartottam a férfiaktól, legközelebbi barátaim mégis közülük kerültek ki, és sokkal kényelmetlenebbül éreztem magam, ha négyszemközt maradtam egy nővel. Egy szecsuanai kisvárosban a hímnemű *vajkuozsen* és a helybéli nők között olyan hallgatólagos, de egyértelmű határ húzódott, amelyet nem léphettem át, ha nem akartam bajba kerülni. A Békehadtestnél azt az utasítást kaptuk, hogy Fulinghoz hasonló kisvárosokban feltétlenül kerüljük a találkákat, mert az emberek eleve gyanakodva tekintenek a *vajkuozsenre*. Ha nem figyelmeztetnek, akkor is azonnal feltűnt volna, hogy az ilyesmi bizony komoly bonyodalmakhoz vezethet. Minden önkéntes komolyan vette ezt a tanácsot. Hét egyedülálló férfi volt a csapatban, de a két év alatt egyikünknek sem volt viszonya kínai nővel.

A nők tehát mindig kissé titokzatosak, kissé idegenek maradtak számomra. Talán ezért került be a *hsziaocsie* az első kínai szavak közé, amelyekkel hétköznapi angol beszédünket kiegészítettük. Azt jelenti, „kisasszony”, illetve „fiatal nő”, de számunkra a fulingi nők idegensége és az a határvonal is benne volt, amelyet a *vajkuozsen* nem léphet át. Ezt a szót minden Kínában élő külföldi sokat használja, már csak azért is, mert bizonyos munkákat szinte kizárólag fiatal nők végeznek - felszolgáló, bolti eladó, vonatkalauz -, akiket egyszerűen *hsziaocsiéne*k szólítanak. Ugyanakkor valamiféle finom kétértelműség lakik ebben a szóban, mert az a nő is *hsziaocsie*, aki karaokebárokban vagy gyanúsabb szépségszalonokban férfiakat szed fel. Fulingban úgy nevezik az ilyen nőket, hogy *szan pej hsziaocsie*, ami azt jelenti: „háromra való

lány”. Való arra, hogy a férfi vendég meghívja egy italra, vagy arra, hogy táncoljon vele, de karaokét is énekelhet vele. Ha pedig mélyebben a zsebébe nyúl, egy negyedikre is való lesz a nő: vele alszik.

A *hsziaocsie* jelentését tehát nem lehetett pontosan behatározni. Anne és Li Csia-li, a prostituált, aki rám akaszkodott a teaházban, egyaránt *hsziaocsie*. Ez a kissé megfoghatatlan szó nagyon találó volt, mert ugyanúgy nem lehetett pontosan meghatározni, milyen társadalmi elvárásokat támasztanak Fulingban, ha fiatal nő van a pakliban. Nagyon más réteg az övék, mint a felsőbb osztályba tartozó, fiatal férfiaké, mert az utóbbiak céljai egyértelműen körülhatárolhatók. De egyik-másik, fiatal nővel kapcsolatos elvárás így is kiviláglott: menjenek férjhez fiatalon, és szüljenek minél hamarabb, miközben a születések számát szigorúan korlátozzák; keressenek pénzt, ám a munkahelyi diszkrimináció jóval erősebb, mint például Amerikában. A hagyományos erkölcs lazult ugyan, de nem egészséges módon kiegyenlített, terjedt a prostitúció, és egyre több szerelmespár mutatkozott nyíltan. Egészen megdöbbenett, hogy fiatal barátaim közül milyen sokan csalják a feleségüket, a válás azonban továbbra is megbélyegezte - a nőt.

Ha nős férfival volt viszonya egy nőnek, azt mondták rá, *tou zsen* vagy *tou hance*, azaz „férfit lop”. De a kifejezés párja, vagyis az, amikor egy férfi „nőt lop”, egyszerűen nem is létezett. Ha nőtlen férfi és férjes asszony viszonyáról volt szó, az asszonyra azt mondták, *sujhszing janghua*, vagyis hogy „állhatatlan, mint a folyóvíz vagy a szélfúttá fűzfamag”. Természetesen ezt a kifejezést sem lehetett férfiakra használni, tehát maga a nyelv is hozzájárult, hogy ne őket hibáztassák a félrelépésért. A kínai nyelv még nyíltabban férfipárti megnyilvánulásának tekinthető, hogy aki a legszívesebben lekurvázott volna egy nőt, azt mondta rá, hogy „búzlik, mint a harmadik hó nyolc”, mert március 8-án van a nemzetközi nőnap.

A fulingi nőket tehát bonyolult elvárások fojtogatták. A „reform és

nyitás” politikájának gazdasági következményei különösen nagy súllyal nehezedtek a nők vállára, mert sok falusi férfi özönlött a városokba - majd minden bot-bot katona vagy építőipari munkás otthon hagyott egy asszonyt a falujában, aki egyedül művelte a földet. A kínai mezőgazdasági dolgozók 66 százaléka nő volt. Egyes szociológusok szerint részben ez a felbillent egyensúly hajlamosította öngyilkosságra a nőket, és az elmélet igaza mellett szólt, hogy a női öngyilkosságok zöme vidéken történt. Általában nem a szegénység volt a közvetlen kiváltó ok; a viszonylag tehetősebb és iskolázottabb falusi nők végeztek magukkal a leggyakrabban. Janelle, Adam tanítványa, tökéletesen példázta ezt - nem nyomorgott és tanulhatott. Janelle-nek a főiskola elvégzése után persze haza kellett volna mennie tanítani, ami nem túl vonzó lehetőség egy kimagaslóan okos fiatalnak. Vélhetően tisztában volt vele, hogy mennyire tehetséges, és átlátta, milyen szürke jövő vár rá: lehet belőle falusi tanítónő, férjhez mehet, gyereket nevelhet. Talán ezt a gondolatot nem tudta elviselni.

A világ számos táján azonban még rosszabb sora volt a nőknek. Kínában több lehetőséget kaptak, mint a fejlődő országok nagy részében. Helyzetüket össze sem lehetett hasonlítani például a közel-keleti nők sorsával. Kínában egyértelmű jelei mutatkoztak a fejlődésnek, mert a felszabadulás után bevezetett reformok megkönnyítették a nők munkavállalását. A kommunisták kemény kampányokat folytattak a nők adásvétele ellen, és támogatták váláshoz való jogukat. A kínai nők jóval iskolázottabbak lettek, mint a múltban bármikor. Következésképp tisztában voltak vele, hogy a helyzetük korántsem rózsás. A kínai élet sok más területéhez hasonlóan a nők függetlenségének kérdése is egy különösen fájdalmas, átmeneti szakaszba jutott.

Tovább bonyolította a kérdést a hagyományos, közösségi szellem. Minél több időt töltöttem Fulingban, annál inkább megdöbbenett a kínaiaknak az egyénről alkotott képe - úgy éreztem, ebben

mutatkozik a legnagyobb különbség a nyugati és a szecsuanai szemléletmód között. A fulingi ember éntudatát elsődlegesen a külvilág határozta meg, az, ahogyan a többiek látták őt. A konfucianizmus az egyén helyét mindig is szigorúan a körülötte lévőkhöz való viszonyában állapította meg. Egy nő lehetett valakinek a lánya, valaki másnak a felesége, a gyermekének az anyja, és minden szerephez meghatározott kötelességek tartoztak. Kitűnő eszköz volt a társadalmi harmónia fenntartására, de amikor megsérült ez a harmónia, az azonosságtudat hiánya megnehezítette az eligazodást a valóságban. Ilyesmit éreztem a kulturális forradalom áldozatairól szóló történetek olvasásakor is, mert - meglepő módon - ezeket a történeteket áthatja a szégyen: valaki ma még jó kommunista, aztán holnap megváltozik a politikai széljárás, és halálra vált „ellenforradalmár” lesz belőle, akit „repülőpózba” kényszeríthetnek a demonstráción, vagyis fájdalmasan hátracsavarják, összekötik a kezét. Önmagában nem lenne különleges egy ilyesféle irracionális bakugrás, mert tudvalévő, hogy a világon mindenütt történtek már képtelen politikai tisztogatások. Az volt benne igazán furcsa, hogy sok áldozat hitte, valamiképpen benne lehetett a hiba, és szégyenkezett miatta. Mint ahogy a mccarthismus megtört áldozatai vallották be azonnal tévedésüket, vagy ahogyan a holokauszt sok áldozata meggyűlölte magát, mert elhitte, hogy ő valóban csak egy „mocskos zsidó”. Gyakran támadt olyan érzésem, hogy a kínaiakból hiányzik a belső iránytű, és ezért válik sebezhetővé a személyiségük.

A kollektív gondolkodás csapdaként működött - az egyén identitástudata a csoportból táplálkozott, a csoportot pedig eltorzult formában is tisztelni tudták; de az éntudat közben széteshetett. Kínában hiányzott az a hagyomány, hogy az ember szilárd értékrendhez kösse az identitását, attól függetlenül, hogy mit gondolnak a többiek. Néha ez is hozzájárult a nemzeti katasztrófákhoz. A kulturális forradalom megmutatta, hogy a kínai

társadalmat teljesen ki lehet fordítani a sarkaiból. Kisebb erővel ugyan, de minden átmeneti időszakban is elkerülhetetlenül jelentkeztek problémák. És az utóbbi évtizedekben a társadalmi szerepeket és elvárásokat semmi sem bolygatta meg jobban, mint éppen a „reform és nyitás” politikája.

A csoportmentalitás különösen a nőknek okozott sok gondot, mert az ő életüket a szigorú korlátok és a bizonytalanság furcsa elegye határozta meg. A nők hagyományos szerepe sokkal szűkebb volt a kínai társadalomban, mint a férfiaké, az új típusú gazdaság viszont ijesztően homályos elvárásokat és igényeket teremtett. Egészében véve a változások kétségtelenül előre mutattak, de olyan gyorsan zajlottak le, hogy tömegek érezhették nyomasztónak a hirtelen kapott szabadságot.

Gyakran nem volt hová fordulni segítségért. Ezt mindegyik osztályomnál megfigyeltem. Általában hihetetlenül közel álltak egymáshoz a diákok, és szívesen támogatták egymást, de ha valamelyikük más volt, azt könnyörtelenül kiközösítették. Soha senki nem mutatott különösebb érdeklődést Janelle iránt, és a többi osztályban is mindig akadt egy magányos (többnyire lány). A másság nem felszabadított, mint Amerikában, hanem éppen ellenkezőleg, különösen a paraszti származású nők esetében, ők ugyanis meg sem kísérelték büntudat nélkül figyelmen kívül hagyni mások véleményét, és soha nem merészkedtek ismeretlen területre. Kívülállóvá váltak, de nem önszántukból, hanem mert hajlamosak voltak alávetni magukat egy közkeletű tévedésnek, nevezetesen annak, hogy a hibát magukban kell keresniük.

Bizonyos fokig Anne is közéjük tartozott. Okos, vonzó lány létére soha nem sikerült teljesen beilleszkednie. Hála tehetségének, lett azért annyi önbizalma, hogy bizonyos csoportszempontokat figyelmen kívül hagyjon. Janelle azonban „csak” rendkívüli intelligenciájára hagyatkozhatott, ami valószínűleg felerősítette benne az elszigeteltség érzését.

Sokszor a pénz állt a háttérben. A parasztasszonyok elengedték a férjüket a városba, és ez anyagilag némi biztonságot jelentett - a magány azonban legyűrte őket. A nők kereshettek is, függetlenné is válhattak, de a női karrier gondolata bénítólag hathatott, mert kiválthatta azok rosszallását, akik nem nézték jó szemmel a céltudatos nőket. Egy olyan lány, mint Anne, akár Sencsenbe, a pénz forrásához is elmehetett - amiből persze sokféleképpen lehetett inni, hiszen az egyik *hsziaocsie* titkárnő lett, a másik meg karaokebárban dolgozott. Anne és Li Csia-li mindketten *hsziaocsiék* voltak, mégis mások. És mindketten megtettek minden tőlük telhetőt a pénzért. Körülöttük a férfiak már rég eladták a lelküket; a nőknek immár egyedül kellett eligazodniuk ebben a bizonytalan világban.

A szemeszter végén, a kínai újév előtt Ou kisasszony egy borítékot csúsztatott be az ajtó alatt. A borítékban egy levél, egy orvosi jelentés és ötszáz jüan lapult. A levél tört angolsággal íródott.

Kedves Pete,

milyen rég nem láttam maga, hova ment el mostanában?

Kérem emlékezni: „Először a fontos dolgokról!” Mondja nekem el. Segíthetek?

„Mindenben van kockázat.”

„Kockáztasson! Az egész élet lehetőség, és mindig az jut legmesszebbre, aki akar és mer cselekedni.”

„Bár a nyelv nem teljesen összefügg, nincs félreértve a szerelem kifejezése.”

„Az a kapcsolat lesz a legjobb, amelyért őszinteséggel és megértéssel saját magunk szolgáltunk meg.”

Mivel nem könnyű, kétszeresen megbecsülnünk kell.

„Néha történnek csodák, de nagyon keményen meg kell dolgozni értük.”

„Hatalmas erők segítenek majd.”

„A jó feleség és a jó egészség a férfi legnagyobb kincse.”

„A boldogság az, ha a legjobb barátjával házasodik össze az ember.”

„Gondolkodj többet, válj bölcsebbé!” A tiéd csodálatos! Kérhetek egy szívességet? Vagyok biztos benne, hogy maga tud csinálni valami. Ne haragudni, hogy zavarok, szíves segítséget köszönök. Kérem lakásomba küldeni ennivaló, tölteni együtt a tavaszünnepet, ugye? A legjobb szerencsét kívánok! Üdvözlettel,

Ou Hsziao-mej

Ui.: Ez az orvosi bizonyítványom.

Az orvosi papír szerint Ou kisasszony egy méter hetven centi magas volt, és hatvanhét kilogrammot nyomott. Szíve és tüdeje egészséges, fogai, szaglása és hallása ép. Harmincéves. Ez persze nem volt igaz; látszott, hogy átjavították a számot, amikor a fénymásolat készült. A többi adat pontosnak tűnt.

A lap jobb felső sarkában egy legalább húszéves fénykép. Kisméretű, fekete-fehér felvétel egy sokkal fiatalabb Ou kisasszonyról, aki vastag keretű szemüveget és rendezett csigákba göndörödő frizurát hord. Szép, fiatal nő mosolygott a fényképen, és magabiztosan nézett a kamerába.

A százjúanos bankjegyek szépen félbe voltak hajtva. Ez a pénz több mint a fele Ou kisasszony egyhavi keresetének. Hatvan dollár Amerikában is hatvan dollár, de Fulingban két hónapra elegendő élelmiszert lehet venni belőle. Hússzor ennyiért pedig második gyerek szülhető.

Tartottam Ou kisasszonytól, és igyekeztem kerülni. Az első évben megtanultam, hogy nem lehetek őszinte hozzá, mert az csak még jobban felbátorítaná. Egyszer nyomatékosan megkértem, többé ne

jöjjön hozzám este látogatóba, amitől egészen izgalomba jött, és egy héten keresztül csak azért is minden este megjelent nálam. Ou kisasszonyról szóló többi történetemhez hasonlóan önmagában ez is viccesnek tűnhet, de amikor átéltem, bosszantott és nyomasztott, hogy kétségbeesett boldogtalanságát mindenáron velem akarja orvosolni.

Elvittem a pénzt Fej Hsziao-jünnek, aki ugyanabban az áruházban dolgozott, mint Ou kisasszony, csak másik osztályon. Fej Hsziao-jün vitán felül a legcsinosabb és az egyik legkedvesebb *hsziaocsie* volt a városban. Amikor még alig tudtunk kínaiul, ő már akkor is szívesen megpróbált beszélgetni velünk. Ha a városban jártam, sokszor beugrottam hozzá. Biztos voltam benne, hogy megérti a problémát. Odaadtam neki a pénzt, és körvonalaztam a helyzetet.

- Közeledik a tavaszünnep - mondta Fej Hsziao-jün. - Sokféle régi kínai szokás felelevenedik az ünnep környékén, és ilyen az is, hogy pénzt ajándékozunk egymásnak. Valószínűleg maga is ezért kapta. A kisasszony csak kedveskedni akart vele.

Évekkel ezelőtt Fej Hsziao-jün is a főiskolára járt, mandarinja nagyon kellemesen csengett. Igen világos hanglejtéssel, tisztán beszélt.

- Tavaszünnepkor gyerekeknek adnak pénzt - ráztam meg a fejem.
- Én is ismerem, és értem ezt a szokást. De én nem vagyok gyerek, felnőttnek pedig nem szokás pénzt ajándékozni. Vagy helyesnek tartaná, ha ötszáz jüant adnék, mondjuk, magának, mert jóban vagyunk?

- Nem, nem tartanám helyesnek - válaszolta.

- Hát erről van szó. Furcsállom, és kínosan érzem magam miatta.

- Igen - sóhajtott. - Tényleg elég furcsa.

Azt szerettem a legjobban Fej Hsziao-jünben, hogy sosem hazudott nekem, nem akarta becsapni a *vajkuozsent*. Olyannyira együtt érzett Ou kisasszonnyal, hogy védeni próbálta, ugyanakkor megértett engem is. Szomorúan méregette a borítékban lapuló

bankjegyeket.

- Szeretném megkérni, hogy adja vissza Ou kisasszonynak - mondtam.

- Rendben van, visszaadom.

- Értesse meg vele, hogy nagyon sajnálom, de nem fogadhatom el. És kérem, ne hogy valami bátorítót mondjon neki, mert nagyon terhemre van. Nem szeretnék durva lenni hozzá, de nem akarom, hogy még egyszer telefonáljon vagy meglátogasson.

- Értem. Megpróbálom megértetni vele.

Láttam rajta, hogy reménytelennek tartja a vállalkozást. Ou kisasszonynak a tudata volt sérült, és az ilyen sérüléssel nemigen lehet mit kezdeni. Számítottam rá, hogy ha majd végleg távozom Fulingból, Ou kisasszony ki fog borulni, és pontosan így is történt. De akkor, ott az áruházban, még nem gondoltam a jövőre. Fulingban egyszerre mindig csak egy problémával foglalkoztam, és abban a pillanatban éppen az volt a legfontosabb, hogy visszajuttassam a pénzt Ou kisasszonynak.

Előre megköszöntem Fej Hsziao-jünnek a segítséget, és kellemes tavaszünnepet kívántam neki. Elmosolyodott, és íróasztala fiókjába tette a borítékot. Néhány hét múlva tájékoztatott, hogy sikerült visszaadnia a pénzt. Ou kisasszony egészségügyi lapját beraktam egy dossziéba, hogy végleg átadjam a feledésnek, de néha azon kaptam magam, hogy a fiatalkori fényképen merengek, vagy töröm a fejem, vajon miért nem ment férjhez, és vajon mitől borult el az elméje. Nem tudom, miért, de még most is őrzöm a fényképet.

A TANÁR

Mindenkinek szüksége van hitre, mondja Kung Ming. Lehet vallásos hit, vagy hit a kapitalista demokráciában, hit a kommunizmusban - mindegy, miben hisz az ember, csak higgyen valamiben. Az én vallásom a kommunista párt. Először egyetemista

koromban szerettem volna belépni, de akkor elutasítottak.

Kung tanár úr paraszti sorból emelkedett jelenlegi pozíciójába, és ma már párttag. Klasszikus kínai irodalmat tanít a Fulingi Tanárképző Főiskola kínai tanszékén. Harminchárom éves, fekete hajában máris bőven akad ősz hajsza. Puha mosolyát vékony kis bajusz árnyékolja. Rengeteget tud a Han-dinasztia korának költészetéről. Hároméves kisfiának a Szung-tao nevet adta, amelynek a jelentése: „fenyőhullám”, vagyis a fenyőerdő suhogó hangja, ha fúj a szél.

- Közkedvelt kifejezés a kínai költészetben - magyarázza. - Egyszer egyébként Shelley is élt vele egy erdőről szóló versében, amelyet fordításban olvastam. Abban használja ezt a szóképet. Talán Olaszországban volt az az erdő, de nem vagyok biztos benne.

Kínában csak 58 millió párttag van, ami a népesség 5 százalékát sem éri el. Kung tanár úr tíz éven át ostromolta a párttagságot, de csak tavaly léphetett be, hónapokig tartó meghallgatások és személyének alapos mérlegelése után.

- Azelőtt alaposabban megvizsgálták a párttagjelölt családját - mondja -, mert nagyon fontos volt, hogy milyen a háttere. Ez megváltozott, ma már inkább a gondolatainkra, eszméinkre kíváncsiak, és jobb is ez így. A kommunizmus alapvető célja a szegények megsegítése, a társadalmi egyenlőség. Szerintem nemes cél. A párt természetesen nem hibátlan, ráadásul sokan csak önző céljaik érdekében lépnek be, ami roppant helytelen. Azért létezik korrupció, mert sokan csak a maguk javát nézik. Ha pedig a kommunista párt korrumpálódik, az egyszerű emberek nem fognak hinni benne. Jelenleg ez a legnagyobb gond. Mégis úgy látom, a nép zöme továbbra is támogatja a pártot, ami pedig engem illet, egyetértek a céljaival. Problémák mindig lesznek, de az alapvető célok jók.

A Kínai Kommunista Párt egyik fő célkitűzése mindig is az volt,

hogy megteremtse a stabilitást az átlagpolgárnak. Ennek hagyományos eszköze az állami irányítás alatt álló munkahelyi kollektíva. Kung tanár úr *tanveje* a főiskola, életében nyoma sincs a vállalkozók életét jellemző izgalomnak és bizonytalanságnak. Háromszobás lakása főiskolai tulajdon, havonta harminc jüan lakbért - jelképes összeget - fizet érte. A főiskola állja Kung tanár úr egészségbiztosítását, és nyugdíját is tőlük kapja majd. Alig nyolcszáz jüant keres havonta. Nem jó fizetés, de biztos, mert a főiskoláról senkit nem bocsátanak el az állásából. Amerikában végleges kinevezésnek nevezik az illetet. A kommunista Kínában már abban a pillanatban véglegesítik a dolgozót, amikor munkába áll valamelyik állami *tanvej*ben: iskolában, kormányhivatalban, a postánál, a vasútnál, kikötőben, gyárban. A kínai kommunizmus biztos állást - „vasból készült rizses tálát” - ad a dolgozónak.

Igaz, lassan már csak múlt időben lehet használni ezt a kifejezést. A fulingiak kétféle értelmet adnak neki: általában ironikusan utalnak vele a pazarló rendszerre, mondván, hogy nagyon ráférne egy átfogó reform, míg mások őszinte nosztalgiával használják, és az eltűnőfélben lévő társadalmi biztonságot értik rajta. Azon múlik, hol áll az illető a *tanvej* rendszerében. Manapság a kormányzat viszonyul egyre kritikusabban a „rizses tálhoz”, ezért ma már egyetlen „rizses tál” sem készül szintiszta vasból - egyetlen *tanvej* sem kerültek el a reformok. E téren a szocializmushoz szervesen hozzátartoznak a kínai sajátosságok, azaz a kommunizmus és a kapitalizmus e sajátosságok által meghatározott, furcsa ötvözete, amelyben folyamatosan módosulnak a Kung tanár úrhoz hasonlók életkörülményei.

Kung tanár úrnak idén nyáron, 1998 júniusában kell majd szembenéznie az első igazán jelentős változással, amikor privatizálják a lakását. Többé nem kell majd fizetnie a harmincjüanos lakbért. Valamivel több mint tízezer jüanért megveheti az ötvennégy négyzetméteres lakást. Jutányos ár, de így

is komoly összeg annak, aki havonta nyolcszáz jüant keres, és akinek felesége még kevesebbet visz haza szabadúszó fotósként. Persze jó eséllyel számíthat rá, hogy idővel megnő a lakás értéke, ami tiszta haszon Kung tanár úrnak, de még nem volt módja megtanulni, hogy az ingatlan jó befektetés lehet. Fulingban nem létezik jelzálog vagy hitelátütemezés. Az egyszerű állampolgár nem kap bankkölcsönt. Ha az embernek nagy értékű dolgot kell megvennie, csak az a pénz áll a rendelkezésére, amit összespórolt, nem beszélve a családi és baráti kölcsönökről. Ha nem sikerül előteremtenie a megfelelő összeget, kútba esik a vásárlás - ilyen egyszerű.

De máshol is repedezik a vastál. A kormány nemrégiben döntött arról, hogy a *tanvej* biztosítási rendszerét meg kell reformálni. Hogy pontosan miben áll a változás, egyelőre nem tudni, de ami a fulingi tanárokat illeti, valószínűleg egyénileg kell majd szerződést kötniük valamelyik új kínai biztosítótársaságnál. Kung tanár úrnak és feleségének, Hszü Li-csiának nemsokára azon kell majd törnie a fejét, milyen iskolába járassák a gyerekeiket. A Keleti Folyó negyed általános iskolái a szokásos tandíjat kérik, vagyis száz jüant félévenként, valamint a tankönyvek és az iskolai egyenruha árát. Ez nem terhelné meg különösebben a családot, ám annál nagyobb különbségek mutatkoznak az oktatás színvonalában. A jó hírű intézmények egyre több tandíjat kérnek, hogy magasabb fizetést adhassanak, és megtartsák a legjobb tanárokat. A Keleti Folyó negyed iskolái kezdenek lemaradni ebben a versenyben, ezért a főiskolán tanítók általában belvárosi iskolába járatják a gyerekeiket. Külön pénzbe kerül, ha nem a lakóhely szerinti körzeti iskolába jár a gyerek: néhány éve még nyolcezer, újabban tizenkétezer jüan. Vajon mennyibe fog kerülni a körzetváltás, amikor három év múlva Kung Szung-tao iskolába megy? És érdemes lesz-e kifizetni? Időközben milyen újabb kínai sajátosságokkal gazdagodik az egykor oly stabil szocialista *tanvej* rendszere? Hány hasonlóan nehéz döntést kell majd meghoznia a családnak? Vajon lesz-e olyan mérvű az

átalakulás, hogy Kung tanár úr többé már nem tekinti *hszinjangnak*, vagyis vallásnak a kommunizmust?

Kung tanár úr a változások ellenére nem aggódik különösebben. Majd meghozzák a döntéseket, amikor szükséges lesz, de addig békében tanít továbbra is régi kínai irodalmat, és nézi, hogy cseperedik a fia. Higgadtsága nem abból fakad, hogy párttag és elkötelezett híve a kormány politikájának. Ugyanazért őrzi meg egykedvű nyugalmat, amiért a kínaiak döntő többsége: hatalmas változások közepette a legnagyobb lelki nyugalommal tudják élni az életüket, hiszen láttak már sokkal rosszabbat is.

- Kisfiú koromban éhezünk - meséli Kung professzor. - 1972 és 1973 volt a két legnehezebb év. Eldugott kis faluban éltünk, és a silány föld nagyon keveset adott, de nem csak ez volt a baj, hanem a kulturális forradalom is. Akadozott a termelés, rossz módszereket alkalmaztak a mezőgazdaságban. A hetvenes évek második felében valamicskét javult a helyzet, de még mindig nagyon nehezen éltünk. Hús sosem került az asztalra, örökké éhes voltam. Mindennap rizskását ettünk, abból is keveset. Só ritkán került az ételbe. Gazon, vadvirágon, fenyőtűn éltünk. Édesanyám meghalt, amikor a húgom született, én ötéves voltam. Nem tudtunk tejet adni az újszülöttnak, nem is bírta sokáig. De nem emlékszem a kisbaba halálára. Arra viszont igen, amikor apám is meghalt. Tízéves voltam, hirtelen megbetegedett, és három nap múlva belehalt a csúnya meghülésbe. Utána még rosszabbra fordult a sorsunk. Nagyapám gyenge, én meg túl fiatal voltam a munkához. Nagybátyámnak kellett gondoskodnia rólunk. A helyi termelőbrigád gyatrán teljesített, onnan nem várhattunk segítséget. Később országosan is javult a helyzet, akkor segítettek minket; de éveken át siralmas körülmények között éltünk.

Kung Ming egész gyerekkorát a Fengtu környéki hegyekben töltötte. A városnak ma körülbelül harmincezer lakosa van. Házuktól egyórányi gyaloglással lehetett elérni a legközelebbi

országutat, onnan három óra alatt ért Fengtuba az irgalmatlanul zötyögő busz. Kung Ming tizennégy éves koráig nem is járt a városban. Nagybátyjának segített a földeken. A lankákon búzát és kukoricát, a teraszokon rizst termesztettek. A zöldséget meg ott nevelték, ahol helyet találtak neki.

- Nem éreztem nehéznek a munkát - meséli -, de most már nem bírnám, elszoktam tőle.

Nézegeti a kezét, elmosolyodik. Tanárkéz: tintafoltos és puha, a fekete föld és a kerges bőr már rég a múlté.

- Ha vidéken járok, mindig elámulok, milyen nehéz még ma is a paraszti munka. Akár Fuling környékén is, pedig errefelé viszonylagos jómód uralkodik. El se hiszem, hogy annak idején ugyanilyen körülmények között éltem. Elnézem a diákokat; a többség parasztcsaládból származik. Néha szeretnék rájuk szólni, hogy ne pazarolják a szüleik pénzét. Sok diák éppen olyan családi háttérrel bír, amilyen az enyém volt, mégsem jut eszébe, milyen kemény munka a földművesé, és hétvégén csak úgy szórja a pénzt a városban.

Általános iskolai osztálytársai közül csak néhányan kerültek gimnáziumba. Felsőoktatási intézménybe pedig egyedül ő járhatott. Négy évig járt a Csengtuban működő Szecsuani Tanárképző Főiskolára, amely az egész tartomány legjobb tanárképző intézménye. 1988-ban diplomázott, majd hat évig egy fengtui kereskedelmi iskolában tanított; ekkor ajánlottak neki állást Fulingban.

Aki Amerikában tesz meg ilyen nagy utat, azt majd szétveti a maga erejéből boldoguló ember magabiztos gögje. A kínaiakból azonban hiányzik ez a fajta kevélység. Kung tanár úr ritkán beszél a múltjáról, és sosem hangsúlyozza túl, milyen nehéz gyerekkora volt; tudja, hogy sokkal rosszabbul is járhatott volna.

- A családomat nem érte baj a kulturális forradalom alatt - mondja. - Túlságosan szegények voltunk hozzá. Háromféle paraszti

gazdálkodót különböztettek meg: nagygazda, középparaszt és szegényparaszt. Mi nagyon szegények voltunk. Annyira, hogy rá se hederítettünk a kulturális forradalomra, hiszen nem volt mit veszítenünk. Ha nem lopott, nem gyilkolt az ember, nem kellett félnie. A családukból senkit nem bántottak. Emlékszem a kulturális forradalom vége felé, 1974-75-ben tartott falugyűlésekre, bár nem sokat értettem az egészből. Kisiskolás voltam, de helyzetekre tisztán emlékszem. Kiválasztottak egy nagygazdát, esetleg egy kapitalista utat követőt, vagy csak olyat, aki tűzifát vagy zöldséget árult. A falugyűlés bíraskodott fölöttük. A vádlott valahogy így állt... - És Kung tanár úr meg is mutatja: összezárt lábbal, enyhén hajlott derékkal, leszegett fejjel. Másodpercig némán, mozdulatlanul tartja a pózt, aztán felnevet, és tovább mesél.

- A repülőgépes figurát nem sokszor csinálták. Inkább így kellett állniuk a vádlottaknak, és ha nem hajtották elég mélyre a fejüket, lenyomták. Most is előttem van egy falukbéli öreg gazda arca. Órákig kellett így, leszegett fejjel álldogálnia sok-sok gyűlésen. Oldalra billentette a fejét, úgy kissé elviselhetőbb volt a póz. Annyi falugyűlésen ítélték el, hogy úgy maradt a feje az öregnek. Már régen véget ért a kulturális forradalom, de ő még mindig oldalra billentett fejjel jött-ment a faluban.

Kung tanár úr oldalra billenti a fejét, átkel a szobán. Nevet.

- Gyerekkoromban ez jelentette számunkra az izgalmat, és természetesen befolyásolta a gondolatainkat is. Zsenge korban ért az élmény, mély nyomot hagyott, pedig akkor jót mulattunk rajta mi, gyerekek. Ha a falugyűlés valamelyik osztálytársunk apját bírálta nyilvánosan, azzal csúfoltuk a szerencsétlent: - Ellenforradalmár az apád! Ellenforradalmár! Ellenforradalmár! - Nem értettük a szót, de azért használtuk.

Utánozza a gyerekeket, mutogat, röhög, kezével takarja a száját, úgy ismételteti: - *Fan koming, fan koming, fan koming!* - Aztán hirtelen elkomolyodik.

- Manapság, ha felidézzük azokat az időket, azt mondjuk, teljesen értelmetlen és *huangtung*, nevetséges komédia volt. De akkor mindenki komolyan gondolta. Valóság volt: az életünk. Semmi nevetséges nem volt benne. Ma már képtelenség megérteni ezt.

- Lehet, hogy a jövőben majd azt tartjuk nevetségesnek, ami most történik velünk. Amióta Teng Hsziao-ping meghirdette a „reform és nyitás” politikáját, sokkal jobban élünk, és biztosra vesszük, hogy nem ismétlődhetnek meg a kulturális forradalom visszasságai. De ki tudja, mit hoz a jövő? Visszagondolunk a kulturális forradalomra, és kijelentjük, nevetséges volt az egész. De talán ugyanezt fogják mondani erről a korról, amelyben most élünk.

TIZEDIK FEJEZET

A kínai újév

Az őszi szemeszter végén harmadéves tanítványaink tanítási gyakorlatra mentek. Decemberben Adam meg én elutaztunk délre, Vulungba, hogy megnézzük, milyen órákat tartanak kedvenc diákjaink a város középiskoláiban. Vulung a Vu folyó partján fekszik, nem messze Kujcsou tartomány határától. Ezen az isten háta mögötti helyen hatalmas megtiszteltetésnek vették az iskolák a külföldi tanárok látogatását. Két napon át jártunk banketről banketre, és beszédeket mondtunk. Még pályára is léptünk egy kosárlabda-gálamérkőzésen.

Annyi időt töltöttünk már együtt, hogy Adam meg én tökéletes beszédeket tudtunk rögtönözni. Tudtuk, hogyan adjuk egymás alá a lovat. Olajozottan ment minden. Felerészt angolul, felerészt kínaiul mondtuk vulungi beszédeinket. Mindig megpróbáltuk felkelteni a diákok érdeklődését, ami nem volt nehéz. Minden beszédünk után százával gyűltek körénk, hogy autogramot kérjenek, mi pedig

természetesen eleget tettünk a kérésüknek, amíg a káderek el nem cipeltek a következő rendezvényre. Vulungi tartózkodásunk óráról órára be volt osztva: beszédek és különféle gyűlések, ahol csupán jelen kellett lennünk, egyik a másik után.

A két nap alatt borzasztóan elfáradtunk. Szecsuanban sokszor előfordult, hogy a nap végén teljesen elcsigázottan dőltünk ágyba. Ami engem illet, részben azért, mert sokat betegeskedtem - idült homloküreg-gyulladásom miatt a futást is abba kellett hagynom, végül olyannyira leromlott az egészségem, hogy tuberkulózist kaptam. Amikor elhagytam Fulingot, a Békehadtestnél kövérre hízott egészségügyi dossziém maradt: a két év nyavalyái és sérülései között tuberkulózis, amóbás vérhas, idült homloküreg-gyulladás, dobhártyaszakadás, kosárlabdázás közben szerzett orrcsonttörés, fél szemem rejtélyes okból erősen megromlott látóképessége szerepelt.

Az éghajlat sem volt éppen egészséges, de talán a *vajkuozsent* érő mindennapi stressz viselt meg leginkább. Kimerített, hogy állandóan a figyelem középpontjában kellett lennem. Sokszor kellett megoldanom válsághelyzetet, amilyenbe például Ou kisasszony miatt kerültem, de volt, hogy egy héten át minden reggel felhívott valaki a teaházból. Igazából mégsem zavartak ezek a dolgok, magam választottam ezt az életet. Maga a tanítás nem jelentett túl nagy megterhelést, így annyit jártam a várost, amennyit jólesett; egészen megbabonázott a kínai élet.

De az utazás általában feszültebbé tett. A legnehezebb feladatok közé tartozott, ha egy Vulung-féle folyóparti kisvárosban kellett helytállnom; a Fulingban megszokott nyomás itt többszörös erővel nehezedett rám. Ugyanakkor élveztem is, mert a helybéliek nagyon megörültek a külföldieknek - csak éppen átvették az irányítást az életem fölött. Szinte elképzelhetetlen, hogy egy napon a Vulunghoz hasonló városkákban is élnek majd külföldiek. Pedig eljön az ideje, ahogy egyre inkább felgyorsul a „reform és nyitás” folyamata. Egyelőre azonban biztosra vettem, hogy egy *vajkuozsen* három

hónapot sem bírna ki hasonló helyen. Jóindulatúan, jó szándékkal közelítenének hozzá, de megölnék a kedvességükkel, a bankettjeikkel és a különféle rendezvényekkel. Mi már két nap után ágynak estünk, és négy nap kellett a felgyógyuláshoz.

Január közepén öthetes vakáció kezdődött, amely a kínai újévnek is nevezett tavaszünnepet ugyancsak magában foglalta. Sunni Thaiföldre utazott, Noreen Kína déli részére és Vietnamba. Adam úgy döntött, hajóra ül, és elmegy Sanghajba, aztán délnek fordul, és meglátogatja Anne-t Sencsenben. Én pedig azt terveztem, hogy Kujcsou hegyei között túrázom, de minél többet gondoltam az utazásra, annál erősebben gyötört a legutóbbi vonatkozás emléke; akkor Hszincsiangból jöttünk vissza Fulingba. Eszembe jutott az is, mennyire kimerített Vulung. Egyre vonzóbbnak tűntek a kellemes fulingi hétköznapiak.

Fél év múlva úgyis elhagyom a várost. A tanítási szünet kezdetén hirtelen ráébredtem, hogy a fulingi életem nem is olyan sokára véget ér, és úgysem találtam volna Kínában olyan helyet, ahol szívesebben tölteném a tavaszünnepet. Ez a legnagyobb kínai ünnep, mindenki otthon, a családjával tölti. Fuling volt az otthonom, tehát nem utaztam el.

Reggelente korán ébredtem, három-négy órán keresztül írtam. Napomnak ez az angol nyelvű része általában délelőtt tíz-tizenegy óra körül ért véget. Ezután egy órát a kínai nyelv tanulmányozásával töltöttem, újságot olvastam, kazettát hallgattam, megtisztítottam a fejem az angoltól. Aztán lementem ebédelni a Diákokotthonba. Délután és este csavarogtam a városban, majd rendszerint a barátaimmal vacsoráztam. Liao tanárnő és a férje no meg Kung tanár úr is vendégül láttak néhányszor. A városban sok ismerősöm akadt, aki szívesen meghívott vacsorázni. Ha mégis magamra maradtam, beültem egy vendéglőbe, vagy visszamentem a Diákokotthonba, ami éppen olyan volt, mintha a barátaimmal

vacsoráznék.

Az angolt csak írásban használtam. Az egész hónap folyamán kizárólag kínaiul szólaltam meg. Ebben a roppant kellemes időszakban végre a nekem legmegfelelőbb kerékvágásban folyt a kínai életem, amely világos, áttekinthető viszonyban állt a helybeliek életével. Ho Vej műve volt az egész - a vakáció ideje alatt egyetlen angol tanszéki kollégám sem hívott meg, kizárólag a saját barátaimmal érintkeztem. Valamivel később, még tavasszal megtudtam, hogy kollégáimat utasították is, hogy ne keressék a kapcsolatot velem. Amikor Adam és én megérkeztünk Fulingba, az egész angol fakultást figyelmeztették, hogy ne törekedjenek bizalmas viszonyra a külföldi tanárokkal. A káderek oly sok intézkedéséhez hasonlóan ez is valamiféle homályos, értelmetlen paranoiából fakadt, és talán az benne a legszomorúbb, hogy kifejezetten hatékonynak bizonyult: sokkal közelebb állt hozzám a tézsaétterem tanulatlan személyzete, mint angolul beszélő kollégáim a főiskolán. Azzal, hogy elszigetelt, csupán azt érte el a főiskola vezetése, hogy valaki mássá váljak. Nem is cseréltem volna el egyetlen angolul beszélő kollégám barátságáért sem a kínai életemet. A szünidő alatt én voltam az egyetlen *vajkuozsen* a városban, de most történt meg velem először, hogy nem éreztem egyedül magam.

Gyerekek jártak fel hozzám csapatostul, hogy megcsodálják ünnepi lámpafüzéremet, amellyel az erkélyt feldíszítettem: gyönyörűen mutatott a Vu fölé magasodó hegyoldalban. Néha kislányok is jöttek, Ho Li vezetésével. Ho tizenegy éves volt. Mivel megegyezett a családnevünk, a bátyjának (*koko*) nevezett. Máskor szilaj kisserácok törtek rám, Vang Hszüe-szunggal az élen. A kilencéves fiú a folyosó túloldalán lakott a nagyszüleivel és az elvált édesanyjával. A felnőttek szigorúan megtiltották neki, hogy zavarja a *vajkuozsen* szomszédot, de a kis Vanggal gyorsan kifundáltuk, hogyan csapjuk be őket: hol csapatostul jöttek látogatóba, hol pedig

Vang előbb lármásan lecaplatott a lépcsőn, aztán visszalopakodott, és halkán megkocogtatta az ajtómat. Szerettem beszélgetni vele; főiskolai pletykákat tudtam meg tőle, de mesélt az iskolájáról is, meg a közutálatnak örvendő, dagi osztálytársáról, akit Csang Kaj-seknek csúfoltak a többiek. A kis Vang imádott nálam tévézni. Szívesen nézegette a fényképeimet, és lekiabált a járókelőknek az erkélyemről. Engedtem, csináljon, amit akar. Hiányzott az unokahúgom és az unokaöcsém, ezért kifejezetten élveztem, hogy egy kisfiú rendetlenkedik velem egy fedél alatt.

Vang segített feldíszíteni az erkélyt: kis híján száz izzót aggattunk fel. Még a Jangce partjára is ellátszott a fényük. Két óráig pepecseltünk vele, mire sikerült fölszerelni az összeset. A végén megengedtem neki, hogy a kiégett izzókat ledobálja a hatodik emeletről; nagyokat durrantak a járdán. Nem volt büntudatom, mert ahányszor kicseréltek nálam egy égőt a főiskolai karbantartók, a kiégett izzót mindig lehajították - és legalább annyira élvezték a pukkanást, mint a kis Vang.

Fuling belvárosa esténként fényárban úszott. Az utcákon vörös lampionokkal és izzósorokkal díszítették fel a fákat. A város szívében, a Déli Hegy-kapu Parkban valósággal tomboltak a színek - kormos bokrain és fáin színes égők ragyogtak. Sokan lefényképezték. Az ünnep közeledtével mintha esténként az egész város az utcára tódult volna: családok, fiatal párok, gyerekcsapatok. Céltalanul sétálgattak, bámulták a kirakatokat, éttermekben üldögéltek, és nézték egymást, a járókelőket. Hazatértek a szabadságos katonák. Büszkén feszítettek egyenruhájukban, lesték a *hsziaocsiéket*. Árusok lepték el az utcákat, a lépcsőket, húst és krumplit sütöttek, tofut és levest kínáltak. Ezekben a napokban szinte mindenki az utcán vacsorázott. Követtem a példájukat. Mindig is szerettem az esti várost. Most pedig, ha lehet, még több étellel teltek meg az utcák, Fuling duzzadt az életerőtől. Még a főutca csenevész fáin is életre keltek a fehér izzók fényében. Ahol

figyelmetlenül végezték a szerelést, néha felrobbant és kigyulladt egy-egy égő: a fák büszkén ragyogtak a hirtelen fellobbanó láng fényében. A járókelők megálltak, fecsegték és nevetgéltek, aztán amikor ellobbantak a lángok, felszállt a füst, és finoman sistergett a megpörköltödött fa, mentek tovább a fényárban.

A kínai újév előestéjén a Diákotthont vezető család meghívott vacsorára. Ez az év legfontosabb étkezése, amikor együtt a család - a karácsonyi vacsora kínai megfelelője. Huang Hsziao-csiang korán bezárt, aztán együtt gyalogoltunk el az Emeld-a-Zászlót-hegy lábához, ahol a vendéglős és családja lakott.

Huang Kaj már elmúlt kétéves, és újabban félt a *vajkuozsenektől*. Mindig is szeszélyes kisgyerek volt: hol békésen játszott velem, hol meg sírva menekült az arcomtól. Furcsa, zavaros reakciót váltottam ki belőle, félelem és kíváncsiság keveredett benne. Ha *vajkuozsent* látott a tévében, Huang Kaj izgatottan kiabálta: - Ho Vej! - A szüleitől tudtam, hogy gyakran emleget, azon a télen mégis inkább félt; ha csak megpillantott, megrémült tőlem.

Az újévi vacsorakor is sírva fakadt, amikor megjelentem náluk.

- Már egy órája ezt csinálja - mondta az édesanyja. - Mondtam neki, hogy eljön hozzánk, erre elkezdett sírni. Nem tudom, miért.

- Sajnálom - mondtam. - Nem jöttem volna el, ha tudom, hogy ennyire zavarom a gyereket.

- Ugyan, nem lesz semmi baj. Majd abbahagyja. Csak átviszem egy kicsit a másik szobába.

Leültem a kanapéra, Huang Hsziao-csiang és az apja, Huang Neng mellé. Tévét néztünk. Olyan benyomásom volt, mintha a kínaiaknak ez is hozzátartozna a tavaszünnephez - két napon keresztül a végkimerülésig tévéznek. Az első évben azt a szünidei házi feladatot adtam a tanítványaimnak, hogy írják le, mivel töltik az ünnepet - szerettem volna minél többet megtudni a kínai hagyományokról. A második évben már nem adtam ki ugyanezt a

feladatot. Nyomasztó lett volna ismét arról olvasni, hogy a karácsonynál is őszibb kínai ünnepen ízléstelen revüműsoroké a főszerep.

Huangék rágyújtottak. A felszabadító néphadsereg zárt alakzatban masírozott át a képernyőn. Hallottam, hogy Huang Kaj még mindig sír a másik szobában, bár talán már nem olyan vigasztalhatatlanul. Anyja kedvesen csitítgatta, hallottam, hogy többször emleget.

- Ugye a maguk katonái Amerikában nem úgy masíroznak, mint a mieink? - kérdezte Huang Hsziao-csiang.

- Nem, nem ugyanúgy.

- Amikor visszakaptuk Hongkongot, azok a katonák az ünnepségen amerikai katonák voltak? - érdeklődött Huang Neng.

- Brit katonák voltak - szólt közbe a fia.

- De ők is máshogy csinálják a díszlépést, mint mi. Így masíroztak.

Huang Neng felállt, és minden lépésnél magasra húzott térdrel, talpát jól odacsapva a padlóhoz átmasírozott a szobán. Apró kis ember, negyvenkilenc éves. Inas, mint a parasztok.

- Amerikában is így lépnek?

- Nagyjából.

- Furcsa. Amikor Hongkong visszatérését néztük, mulattunk rajta.

- Mi máshogy masírozunk, mint a kínaiak, úgyhogy nekünk meg az itteni módi furcsa. A kínai díszlépésről *Hszitölö* és a *nacujik* (Hitler és a nácik) jutnak eszünkbe.

- Értem. És a háború miatt nem nagyon szívelik őket, igaz?

- Pontosan. Úgy tekintünk rájuk, mint a kínaiak a japánokra.

- Mi, kínaiak egyáltalán nem szeretjük a japánokat.

- Tudom.

- Rengeteg kínait öltek meg Nancsingban. A maguk Amerikáját is bombázták.

- Úgy van. Hawaii szigetén.

- Kínában „törpe ördög” vagy „japán ördög” a nevük. Amerikában hogy nevezik a japánokat?

- A háború alatt japcsinak csúfolták őket.

Huang Nengnek tetszett a szó. Élvezettel ismételte, aztán megkérdezte:

- Sértő ez a szó?

- Eléggé. Mint amikor a kínaiak „törpe ördög”-nek nevezik őket.

- Szóval az amerikaiak sem kedvelik a japánokat?

- Azt hiszem, ma már inkább szeretik, de legalábbis nem utálják őket. Már nem mondjuk rájuk, hogy „japcsi”. De a háború alatt bizony nem állhatták őket az amerikaiak.

- Mert bombázták a maguk Amerikáját.

- Így van.

- De aztán maguk ledobták az atombombát Japánra.

- Igen. Kettőt is.

- Amerikának volt legelőször atombombája.

- Igen.

- A tudományban Amerika a legjobb az egész világon. A maguk országa ezért *csaocsi kuocsia*, szuperhatalom!

Huang Neng felfelé fordította a hüvelykujját, és tovább nézte a tévét. Elégedett volt a beszélgetéssel. A család legidősebb férfi tagjaként ő felelt azért, hogy a vendég jól érezze magát. A katonák már eltűntek a képernyőről, most feszes dresszben ugrándozó *hsziaocsiék* ügyeskedtek színes karikákkal. Feng Hsziao-csin időközben áthozta Huang Kajt. A gyerek bizonytalan pillantást vetett rám, és a szoba legtávolabbi sarkában kezdte tologatni a játék autóját. Nem törődtem vele, amíg véletlenül oda nem gurította hozzám. Kezembe vettem a kisautót. Láttam a kisfiún, hogy meg van rémülve. Gyorsan visszagurítottam az autót, a gyerek szégyenlősen elfordult.

Vang Csao-szu, Huang Neng felesége elkészült a vacsorával, asztalhoz ültünk. Sertéshúsból készült, csípős fogások vártak ránk, mellé tofu, zöldbab és a piacon vásárolt, friss hal. Annyi enivaló volt, hogy három nap alatt sem tudtuk volna megenni. Rizs is került

az asztalra. Vang Csao-szu szedett a tányéromba.

- Tudom, hogy az étellel együtt eszi! - kiabálta. - Nem úgy, mint a kínaiak! Mi utána esszük a rizst!

Vang Csao-szu mindent kiabálva közölt velem, pontosan úgy, ahogy az amerikaiak is hajlamosak kiabálni az angolul nem jól beszélő külföldiekkel. Vang Csao-szu nem tudott írni, és csak a dialektust beszélte, de remek humorérzéssel volt megáldva; ő volt a kedvencem a családban. Nagyon tetszett neki, hogy mindig külföldi ördögnek nevezem magam, és azon is jól szórakozott, hogy Adam meg én állandóan megpróbáltuk csőbe húzni, ősszel például azt hazudtuk neki, hogy Sunnitól és Noreentől ötször annyit is elkérhet a tésztáért, és ha nekünk adja a nyereség felét, tartjuk a szánkat.

- Ez egyáltalán nem lenne udvarias - mondta döbönt arccal. - Csak most érkeztek, nem szabad becsapni őket.

- Na és? - mondtam. - Úgyis csak két külföldi ördög! És tele vannak pénzzel! Mindketten borzasztóan gazdagok.

- Hazudik! Tudom, hogy hazudik! Legközelebb magát fogom becsapni!

Ezen mindig jót derültünk. Valahányszor megjelentünk az étteremben, Vang Csao-szu fogadkozni kezdett, hogy most aztán becsapja a külföldi ördögöket.

Nagyszerűen főzött, igazán pompásak voltak az ünnepi étek. Ő azonban kritikával illette magát: - Rémes! Ehetetlen! - kiáltott fel a legváratlanabb pillanatokban, mire sietve biztosítottam, hogy ellenkezőleg, tökéletes az étel. Ilyenkor újra szedett nekem: - *Man man cse* (Lassan egyen)! - ordította.

Evés után visszaültünk a kanapéra. Huang Kaj már legyőzte a rettegését, oda-vissza gurítottuk egymásnak a kisautót. Kacagott. Apja tévét nézett, a nagyapja a fotelben ülve fehér és piros papírcsíkokat vágott, *fenpiao*, sírkódísz készül majd belőle. A *fenpiao* hosszú, vékony cső fehér papírból, a közepén piros sávval, az aljáról pedig fehér szálacsókák csüngenek. Pajtaóba készült a

család, mert onnan származtak; újév napján a *fenpiaó*val fogják feldíszíteni őseik sírjait.

- Elmegyünk apám sírjához - mondta Huang Neng. - Évente legalább kétszer meglátogatom. A felszabadulás után halt meg.

Mindig arra számítottam, hogy ez a szó egyszer megakad a torkán Huang Nengnek, és sok másnak, aki hasonló cipőben járt. Huang Neng apját kivégezték a kommunisták. De összes fulingi ismerősömhöz hasonlóan ő is minden gúny nélkül használta a „felszabadulás” szót. Megkérdeztem tőle, hány éves volt, amikor meghalt az apja.

- Tíz.

- Nagyon kicsi.

- Nem fogtam föl a halált - mondta. - Tízévesen még semmit sem ért az ember.

Mosolyogva vágta a papírcsíkokat. Elgurult a játék autó, az unokája kacagva, visítózva szaladt utána.

- Ugye a maguk karácsonya hasonlít a mi tavaszünnepünkre? - kérdezte Huang Neng.

- Többé-kevésbé. A karácsony a legnagyobb ünnepünk.

- Elmennek karácsonykor az őseik sírjához?

- Nem, nálunk nem szokás. Az amerikaiak többsége nem is tudja, hol nyugszanak a felmenői. Amerikában sok a bevándorló, és sűrűn költözködnek az emberek. Például az én nagyszüleim sírja sem abban a városban van, ahol élek, hanem Kaliforniában, vagyis olyan messze tőlem, mint ide Sanghaj. Nem tudom, hol pihen a többi ősöm; némelyik Olaszországban, mások Németországban, de néhányan Írországban és Angliában nyugszanak.

- Ilyen sok helyen!

- Nagyon sok amerikaival ez a helyzet.

- Úgysem tudna végiglátogatni ennyi sírt karácsonykor. Képzelve csak, milyen sokba kerülne!

- Nagyon sokba. Európa nagyon messze van Amerikától.

- Holnap Pajtaóba kell mennünk. A buszjegy csak négy jüanba kerül.

Üldögéltünk, tévét néztünk. Villany hőszugárzó fűtötte a szobát, izzószálán gyújtották meg a cigarettájukat. A tévéműsor jobb volt az átlagosnál. Családi körben egyáltalán nem éreztem olyan nyomasztónak az ünnepet, mint amikor a tanítványaim házi dolgozataiban olvastam róla. Beszélgettünk, humorizáltunk, aztán Feng Hsziao-csin egyszer csak elkomolyodott.

- Amikor Kínába jöttek, eleinte nem találták utálatosnak a kínaiakat? - kérdezte.

Váratlanul ért a kérdés, és nem értettem, miről juthatott eszébe. Hogy érti, kérdeztem.

- Maga szerint nem vall goromba viselkedésre, amikor kinevetik magukat az utcán?

Zavarba ejtő kérdés, most mit feleljek? Különbben is, olyan távolinak tetszett minden kellemetlenség ezek között a nyájas emberek között, akik meghívtak ünnepi vacsorára. Mindenkit jobban érdekelt a tévé, úgyhogy megpróbáltam másra terelni a szót.

- Nem - mondtam -, szerintem a fulingiak nagyon barátságosak.

- Ugyan már - mondta erre türelmetlenül. - Gondoljon csak arra, amikor Mej Cse-jüannal nálunk ettek a vendéglőben, és az a nő kinevette magukat.

Mej Cse-jüan Adam kínai neve volt. Emlékeztem az esetre, de jelentéktelen kis ügy volt. Egy hónapja történt. Egy *hsziaocsie*, az a fajta, aki karaokebárban dogozik, ugyancsak ott evett; valóban kinevetett, csúfolta kínai beszédünket, sőt még azt is, ahogyan étkezünk. Megjegyzéseket tett, mi pedig javasoltuk, hogy fogja be a száját, és törődjön a maga dolgával. Többnyire nem reagáltunk rá, ha kinevettek, és most is csak azért szóltunk vissza, mert a törzshelyünkön otthon éreztük magunkat - az otthonunkban pedig senki se merjen rajtunk gúnyolódni.

Láttam, hogy Feng Hsziao-csin szeretné, ha őszintén válaszolnék.

Úgy éreztem, van benne megértés, annyi biztosan, mint minden fulingiban, sőt akár több is, hiszen a vendéglőben sokszor megfigyelhette, hogyan reagálok erre-arra. Ugyanúgy szemmel tartott, mint mindenki más, tetteim előtte sem maradhattak titokban; mégis, mintha több empátiával közeledett volna hozzám, mint a többiek.

- Igaza van - mondtam. - Valóban nagyon gorombának tartottam azt a nőt. Kifigurázott minket, azért szóltam rá, hogy hagyja abba a röhögést. Nem bántódtam meg különösebben, és a nő is befogta a száját.

- Nincs kultúrája - mondta Feng Hsziao-csin.

Így nevezték a tanulatlan embert. Feng Hsziao-csin csóválta a fejét:

- Azért viselkedett úgy - folytatta -, mert nincs kultúrája. Sajnos sok ilyen ember él Fulingban.

- Nem, szerintem a többség nem ilyen. És most már sokkal jobb a helyzet, mint amikor idejöttünk.

- Akkor sem megengedhető, hogy kinevessék magukat. Szerintem ez durvaság.

Rezzenéstelen pillantású, fekete szemében valami arra készítetett, hogy elfordítsam a tekintetemet. A kisfiúra néztem: játszott, gügyögött magában.

- Nem érdekes - mondtam. - Sokkal fontosabb, hogy ma itt lehetek, hogy meghívtak az ünnepi vacsorára. Huang Kaj nagyon udvarias házigazda.

Feng Hsziao-csin rámosolygott a fiára. Sokat nőtt, állapítottuk meg, és már rengeteg szót ismer. Nem említettük, hogy az imént még félt tőlem, nyoma sem volt már a különös rettegésnek; jelenlétem egy csöppet sem zavarta. Nem mondhattam el Feng Hsziao-csinnek, hogy a kisgyerek rettegésében tükröződni látom összes fulingi problémámat, amellyel meg kell küzdenem: alapjuk az ismeretlen, idegen dolgoktól való, ösztönös félelem. Éppen ezért

természetes, önkéntelen, emberi - és ártatlan, mint egy gyermeké. Idő, erőfeszítés és türelem kell hozzá, csak úgy kezelhető. Ezen töprengve döbbsentem rá, hogy a félelem leküzdéséért a másik oldalon is meg kell dolgozni.

Ebben a fényben még szebb gesztusnak tetszett, hogy meghívtak az ünnepi vacsorára. Nyilván tudták, hogy sírni fog a kisfiú, és a sírása talán rosszul esik majd nekem, mégis meghívtak. A karácsonyi vacsorákra gondoltam, odahaza. Vajon én meghívnék-e egy külföldit vagy egy feketét, tűnődtem, ha tudom, hogy fél tőle a gyerelem. Valószínűleg igen, de döntésem céltudatos lenne: azért tennék így, mert egy ilyen élményből sokat tanulhat a gyerek, a vendég pedig bizonyára értékelni fogja a gesztusomat; ettől nyomban úgy érezném, helyesen cselekszem. Magamért is tenném, nemcsak őérte.

Kínai vendéglátóim esetében semmiféle tanító szándék nem játszott közre. Feng Hsziao-csin megértett, de annyira nem, hogy pontosan tudja, az én szemszögemből mi a közös Huang Kaj és a fulingiak viselkedésében. Nem azért hívtak meg, hogy mindannyian valami homályos leckét kapjunk az ideggyűlés témájában. Tudták, hogy egyedül vagyok, és a barátjuknak tekintettek. Nem gondoltak semmi másra. Egyszerűen jószívű emberek voltak, én pedig soha nem ettem Kínában finomabb vacsorát.

Éjfélkor tűzijáték köszöntötte az új évet. Viszonylag korán elbúcsúztam a Huang családtól, mert elég fáradt voltam, és már lefekvéshez készülődtem, amikor meghallottam a durranásokat. Mintha mennydörgés közelített volna a hegyek felől. Egyre erősödött, visszhangzott a folyó völgy felett a zaj. Kimentem az erkélyre, hogy onnan nézzem.

A Vu folyó komoran sötétlett. A város is sötétbe burkolózott, de ahogy közeledett az éjfé, egyre több helyen lóttak fel petárdákat, amelyek bevilágították az utcák és lépcsők labirintusát. A durrogás

most már kétszer olyan hangos volt, mint az elején. Az Emeld-a-Zászlót-hegy felől szintén pukkanások hallatszottak. A távolban, a Jangce túlsópartján a Fehér Laposhegy is fel-felvillant néha. Pontosan éjfélkor az egész város megrázta magát, és valósággal felbömbölt, száguldottak a visszhangok a Vu völgyében. Minden ablakon színes fények tükröződtek. Meghalt az óév, menekültek a gonosz szellemek. A völgy szívében reszketett a Vu, vizét színesre festette a felragyogó város tükörképe. Gyorsan elmúlt az éjfél. Mindenütt véget ért a tűzijáték; az új év küszöbén álltunk, amely egyelőre ugyanolyan misztikusan üres volt, mint a néma folyó a völgyben.

Másnap reggel bementem a városba. Nyüzsögtek az emberek az utcán, sokan új ruhában feszítettek. A hagyomány szerint újév napján új ruhába kell öltözni, a gyerekeket is gyönyörűen felöltöztetik. A kislányok kifestették magukat, a fiúk egytől egyig játék pisztollyal közlekedtek. Úgy látszik, ez is az ünnep tartozéka volt; műanyag játék fegyvereket árultak az utcán. Puska vagy pisztoly, esetleg mindkettő volt a fiúknál. Műanyag golyó való bele, pontosan lehet vele célozni, és viszonylag nagy erővel lövi ki a töltényt. Amerikában azonnal betiltanák őket. Pedig Amerikában madarakra, kutyákra, macskákra lövöldöznének velük a gyerekek. Fulingban azonban kevés az állat, annál több az ember. A város tele volt egymásra lövöldöző, rohangáló fiúkkal.

Újévi újdonságként megjelentek a kolduló diákok. A Déli Hegykapu környékén mindig dolgoztak koldusok: nyomorékok, más etnikumú, szerencsétlen asszonyok maszatos gyerekekkel, akik előszeretettel csimpaszkodtak bele az ember kabátjába. De mostanában nem tudtam úgy a városba menni, hogy ne láttam volna diákokat, akik egyenruhába öltözve, szégyenükben fejüket leszegve ácsorogtak táblájuk mellett. „NINCS PÉNZEM TANDÍJRA”, hirdették, a tömör tény alatt pedig egy kaptafára készült történetekből lehetett megtudni, hogy a középiskolai diák vagy

egyetemi hallgató pénztelensége a családjában bekövetkezett hirtelen halálesetnek tulajdonítható, ezért arra kéri a járókelőket, segítsenek rajta. Rendszerint kitették mellé felvételi értesítőjüket és diákigazolványukat is. Nem volt köztük fulingi; csak átutaztak, majd továbbállnak valamelyik jangcei hajóval.

Jól kerestek a koldulással. Öt- és tízjüanos bankjegyek gyűltek a sapkáknakban. Ez is alátámasztotta, milyen fontosnak tartják a tanulást a kínaiak. Nem hiszem, hogy Amerikában bárki bevinné a tandíjról szóló mesét. Megfigyeltem két fiút, egyértelműen összedolgoztak. Egyik nap az egyik viselte a diákegyenruhát, másnap a másik. Az egyik koldult, a másik őrt állt a közelben. Naponta akár száz jüant vagy még többet is megkerestek. A koldulás sokkal nagyobb hasznot hozott, mint a tévézés.

Kibusoztam a buddhista szentélyhez, onnan szép kilátás nyílt a Jang-céra. Figyeltem a szerzetest, ahogy jövendöl. Fulingban ez volt az egyetlen működő szentély. A kulturális forradalom előtt állítólag több mint háromezáz templom és szentély állt a környéken, de csak három maradt meg, és abból is csak ebben az egyben éltek szerzetesek. A szentélyben többnyire csak néhány látogató lézengett, de újév napján százával jöttek jósoltatni maguknak. Odalent az utcán léggömböt árultak. A fiúk lufira lődöztek a játék pisztolyukkal. Amerre megfordultam, mindenütt hisztiző gyerekek cibálták a szüleiket, azok pedig mindent megvettek nekik. A többi kínai ünnephez hasonlóan a tavaszünnep is az egygyermekes családpolitika társadalmi következményeit tükrözte.

A napfényes hidegben jólesett a séta a folyó felett, a hegyoldalban. Itt-ott petárda durrant, mások sírt díszítettek. Már visszafelé ballagtam az ösvényen, amikor észrevettem egy hétévesforma kisfiút. A sziklán kuporgott, ölében játék puska. Ahogy elmentem előtte, szigorúan ránéztem, mintha azt mondanám: - Meg ne próbáld!

A hátam közepét találta el a lövedék. Füleltem, hátha meghallom,

amikor felhúzza a kakast, de úgy látszik, előre felhúzta, hogy meglepesse az ellenséget.

Megfordultam, szép lassan odamentem hozzá. Ha újra felhúzta volna a puskáját, és mellbe lő, talán nem veszem el tőle, a vakmerősége iránti perverz tiszteletből, de ahogy közeledtem hozzá, a gyerek szinte megdermedt a rémülettől. Elegem volt ebből az újévi mókából. Mielőtt észbe kaphatott volna, kivettem a puskát a kezéből. Egy pillanatra kiült az arcára a megdöbbenés, aztán bömbölni kezdett. Hátat fordítottam, mentem tovább. A visszhangzó petárdadurrogás szüneteiben még a lejtő alján is hallottam a visítást.

Néhány nap múlva átjött hozzám egy gyerekcsapat a szomszédból, és megengedtem nekik, hogy különféle célpontokra lövöldözzenek a lakásban az elkobzott játék puskával. Aztán megbeszélték, ki mennyi pénzt kapott a tavaszünnep alkalmából. Ilyenkor az a szokás, hogy a rokonok és barátok *hungpaót*, pénzzel kitömött piros zsákocskát ajándékoznak a gyerekeknek.

A kis Vang 1250 jüant kapott, egy átlagos fulingi háztartás egy főre jutó havi jövedelmének mintegy a háromszorosát. A többiek nyolcszáz és ezer jüan közötti összegeket zsebeltek be, Fang Sze-jang kivételével, aki valamivel kevesebbet kapott hétszáznál. Nagyon helyes, copfos kislány volt Fang Sze-jang, és láttam rajta, hogy kínosan érzi magát, mert neki van a legkevesebb. Egyszer megkérdeztem Vangtól, hogy mi a véleménye Fang Sze-jangról. Igen tömör módon foglalta össze a kislány társadalmi helyzetét: - A családjának van néhány tyúkjá meg kakasa.

Fang Sze-jang meg a többiek amerikai pénzürméket és képeslapot kaptak tőlem, aztán elmentek. Vang maradt még egy kicsit, játszani akart a puskával.

- Kölcsönvehetem? - bökte ki.

Amikor legutóbb láttam, állig fel volt fegyverezve, ezért furcsálltam a dolgot.

- Az összes fegyveremet elveszítettem - mondta. - Nem találom őket. Elég volt ránézniem, tudtam, hogy hazudik.

- Ugye elvették tőled? Az igazat mondd!

A cipőjét bámulta.

- Megsebesítettél valakit?

- Nem - mondta. Nem hangzott, meggyőzően a válasza. Lehajtotta a fejét, a puska csövét piszkálta.

- Ha neked adom ezt a puskát, megígéred, hogy nem fogod soha emberre?

- Megígérem.

Nekiadtam, reménytelen képmutatásom teljes tudatában. Vang retentő helyes kölyök volt, és én ugyanúgy elgyengülök a gyerekektől, mint a kínai szülők. De nem csak erről volt szó: hogy őszinte legyek, nem kedveltem Vang családját, pedig egész normálisnak tűntek. Soha nem hívtak be magukhoz, ha összefutottunk a lépcsőházban, és lassan beszéltek hozzám, ahogy hülyékhez vagy kutyákhoz szoktak. Tudtam, hogy nem rosszindulatból teszik, ezért nem volt valami szép tőlem, hogy felfegyvereztem a gyereket. De semmit sem utáltam úgy, mint azt, ha nem tekintettek személynek. Ho Vej ostoba volt, de azért nem ennyire.

Vang a kabátja alá dugta a puskát, kiengedtem. Rám mosolygott, majd lábujjhegyen lement a lépcsőn. Óvatosan becsuktam az ajtót. Nemsokára hallottam, hogy felfelé trappol, majd dörömböl a lakásuk ajtaján, mintha most jött volna meg.

Február első hetében lehajóztam Fengtuba, hogy találkozzam Kung tanár úrral és a felesége családjával. Kung tanár úr még gyerekkorában elveszítette a szüleit, így mindig Fengtuban töltötte az újévet.

Megmásztuk a Két Babérbokor-hegyre vezető kőlépcsőt, föntről az egész vidéket látni lehetett. Néhány perc alatt el is hagytuk a 175

méter magasságot jelző táblát. Megálltunk, lenéztünk a városra. A szürke reggeli ködben, a Jangce északi partja mentén terpeszkedett Fengtu. Nemsokára az egész várost elborítja a víz. Azt kérdeztem vendéglátómtól, hogy ha elkészül a duzzasztógát, hová költözik majd a felesége családjával.

- Átköltöznek a folyó másik partjára, az Új Bevándorlók Városába - mondta. - Ebéd után oda is elmehetünk, ha kíváncsi rá.

- Mikor lesz a költözködés?

- Még nem tudják. Talán két év múlva, de lehet, hogy később. A részleteket még senki sem ismeri.

- Mennyibe fog kerülni nekik?

- A kormány jelentős támogatást ad, de nem ússzák meg ingyen. Az új lakásért is fizetniük kell valamennyit, de nem hiszem, hogy túl sokat. Talán kétezer jüant, talán kicsit többet.

- Ellenzik a tervet?

- Nem. Szívesen költöznek, a mostani lakásuk úgyis túl kicsi. Majd meglátja. Az új lakásuk szebb lesz. Fengtu zsúfolt kisváros, egy koszfészek. Az új város tágasabb lesz, örökre elfelejtheti a fengtui közlekedési dugókat. Errefelé kevesen ellenzik a gátat.

A Hármas Szurdok-gát kapóra jött a várostervezőknek: végre megfelelő út- és csatornahálózattal rendelkező városokat építhettek. Nagyon is jól értettem, hogy a Hszü család miért nem bánja a kényszerű költözést. Szűk lakásuk ajtaja piszkos kis sikátorra nyílt. Máskülönben nekem tetszett Fengtu. Én a turista szemével tekintettem a kormos, régimódi épületekre, a szűk, macskaköves utcákra. És a kifejezetten hangulatos, ódon folyóparti város, a kosszal és a kényelmetlen közlekedéssel együtt, pezsgett az élettől.

Kung professzor felesége, Hszü Li-csia, éppen aznap töltötte be a harmincat. Mindkét húga eljött a szülői házba, ott ünnepelték meg a születésnapot. Huszonéves, fiatalabbik húga Fengtuban dolgozott, a nagyobbik, Hszü Hua pedig egy hsziameni biztosítótársaság alkalmazottja volt, a keleti partvidék egyik virágzó városában. Még

egyikük sem volt férjnél.

Hszü Hua magával hozta a mobiltelefonját, és három üveg francia borral járult hozzá nővére születésnapjához. A Kuo asszony készítette gombóc mellé el is fogyott az egyik üveg, miközben egymás egészségére koccintgattunk. A gombóc nagyon finomra sikeredett, a bor viszont nem volt olyan jó. Az ötvenhárom éves Hszü úr, a helyi áramszolgáltató vállalat dolgozója, savanyú arccal kortyolgatott belőle. Pedig importáru, Hszü Hua büszke is volt rá, hogy francia bort hozhatott a nővére születésnapjára.

Kung professzor felesége kezdettől fogva rokonszenves volt nekem, már csak azért is, mert egyáltalán nem jött zavarba a társaságomban, nem úgy, mint sokan mások a főiskolán. Talán azért viselkedett oldottabban, mert független fényképezőként nem tartozott a főiskolai *tanvej*hez. A vállalkozók többnyire közvetlenebb módon kezelték a *vajkuozsent*, mint az átlagos kínai. Hszü Hua, középső nővér, szintén nyájasan fogadott. Sugárzott róla az a kifinomultság, ami csak a keleti partiaknak van. Költözzek Hsziamenbe, tanácsolta, ott rengeteg *vajkuozsen* él, és az emberek nem olyan maradiak, mint Fengtuban vagy Fulingban. Felhívta rá a figyelmemet, hogy Hsziamenben már több McDonald's is működik. Micsoda fejlődés! Másfél éve nem láttam McDonald's gyorsbüfét. A rövid hajú Hszü Hua testhez álló, fehér nadrágot és citromsárga, válltöméses blézert viselt. Megkérdeztem, visszajön-e valaha Szecsuanba.

- Nem akarok itt élni - felelte nevetve. - Fengtu és Fuling nagyon kicsi, mindentől messze vannak, kevés a jó állás. A tavaszünnepeken minden évben hazalátogatok, és ez nekem elég.

Az asztalnál Hszü úr elmesélte, hogy van egy öccse, aki Amerikában él. Meglepődtem. Azon pedig még jobban, hogy Hszü úr öccse a Columbia Egyetemen doktorált, és a New York-i egyetemen tanít. Hihetetlennek tűnt, hogy egy fengtui ifjú amerikai egyetemi karriert fusson be.

- Itt járt iskolába az öccse? - kérdeztem.

- Nem, dehogy - mondta Hszü úr. - Az öcsém Tajvanon nőtt fel, akárcsak három lánytestvérem. A családom kettészakadt.

Az ebéd végéig nem is árult el többet, de aztán átment a másik szobába, ahonnan egy köteg levéllel tért vissza.

- Ezeket Amerikából küldte az öcsém. Évente kétszer szokott írni.

A leveleket spárgával kötötték át. Hszü úr óvatosan kibogozta a csomót, átnyújtotta a köteget. A bélyegeket már rég leáztatta, eltette a gyűjteményébe. Lassan átpörgettem a borítékokat. Némelyik levelet Tajvanon adták fel. Hszü úr öccse a bonyolultabb, tajvani-hongkongi írásmódot használta, úgyhogy még akkor sem tudtam volna elolvasni őket, ha lett volna merszem belepillantani. De hát épp csak az imént ismertem meg Hszü urat; udvariasan megbámultam hát a borítékokon a bélyegek helyét, aztán szépen visszaadtam neki az egész paksamétát.

Különben sem volt rá semmi szükség, hogy beleolvassak a levelekbe, ahogyan Hszü úr történetének minden apró részletét sem kellett tudnom. A spárgával átkötött, féltve őrzött levelek önmagukban is épp elég beszédesek voltak; a mögöttük felsejlő családi történet csakis szomorú lehetett. Megértettem, hogy Tajvanon egészen más életet élnek, mint Fengtuban.

Hszü úr fényképet is mutatott: öccse egyetemi talárban, a Columbia Egyetem vörös téglás épületei előtt. Sokkal fiatalabb Hszü úrnál, szélesen mosolyog. A képen egy csinos kínai nőt ölel át, a ragyogó napsütésben tisztán csillog, ragyog az egyetemi környezet.

- Aznap kapta meg a doktori címet - mondta Hszü úr büszkén. - Ez pedig a felesége. Ő is kínai, de Amerikában nőtt fel.

- Jártak már itt látogatóban?

- Nem. Sosem találkoztam az öcsémmel.

A levelek egyszeriben még súlyosabbnak tűntek. Éppen meg akartam kérdezni, miért kellett kettészakadnia a családnak, de a lánya közbeszólt; arra volt kíváncsi, hogy mennyit kereshet egy

tanár a New York-i egyetemen.

- Nem tudom - válaszoltam. - Rangos egyetem, úgyhogy legalább évi ötvenezer dollárt.

- Autója is van - tette hozzá Hszü úr.

- Amerikában majdnem mindenkinek van autója.

- Mennyibe kerül egy kocsi?

- Attól függ. De legalább tízezer dollárba.

- Biztosan sokat félre tud tenni a fizetéséből, és a felesége is dolgozik. Nem szokott a pénzről írni.

- Biztosan drágán bérlik a lakást. Amerikában nem olcsó az élet, New Yorkban meg különösen drága.

- Az apósa vett nekik egy házat, szóval biztosan nincsenek anyagi gondjai.

Sejtelmem sem volt, hová akarnak kilyukadni. Mintha csak az érdekelné őket, milyen az élet Amerikában. Hogyan lehet megszerezni az amerikai állampolgárságot, kérdezték, és milyen lehet ott tanítani. Szóba került a politika, és Hszü úr egyszer csak megkérdezte, mi a véleményem a tajvani kérdésről.

Azt feleltem, sosem jártam Tajvanon, tehát nem tudok érdemben nyilatkozni.

- De mit gondolnak róla az amerikaiak?

- Azt hiszem, az amerikaiak elég tájékozatlanok Tajvant illetően. Talán azt szeretnék, ha békés megoldás születne.

- De ugye külön országnak tartják Tajvant?

Örültem, hogy a névmás eltávolodott tőlem: harmadik személyben beszélgettünk. Ha eszmecsere közben bizonytalan vizekre eveztem, mindig igyekeztem az „ő Amerikájuk”-ról, nem pedig az „én Amerikám”-ról beszélni. Kicsi, de fontos különbség volt.

- Az amerikaiak zöme úgy tudja, Tajvan önálló állam - feleltem -, önálló kormányzattal, önálló gazdasággal. De tudják azt is, hogy történelme és kultúrája egyaránt kínai. Ezért talán egyetértenének

vele, hogy újra Kínához tartozzon, de csak akkor, ha Tajvan népe már felkészült rá. Az amerikaiak megítélésem szerint jóval bonyolultabbnak látják Tajvan kérdését, mint Hongkongét.

Hszü úr valószínűleg kielégítőnek találta a válaszomat. Haboztam, kérdezzem-e tovább az öccséről. Talán egyszerűbb, ha majd valamikor máskor, Kung tanár úrral térek vissza a témára. Inkább a régi Fengturól faggattam Hszü urat.

- Amikor Mao Ce-tung vezette az országot, rosszul éltünk. Nem állhattunk szóba külföldiekkel. Nem voltunk szabadok, és egyáltalán nem voltak jogaink. De amióta Teng Hsziao-ping meghirdette a „reform és nyitás” politikáját, jó irányba fordult Kína sorsa. Minden tekintetben javult az életünk.

Szecsuanban gyakran hangot adtak ennek a véleménynek, de Hszü úr a szokásosnál sarkosabban fogalmazott, legalábbis Maót illetően. A televízió fölötti díszhelyen nála csak Teng Hsziao-ping portréja lógott a falon.

Miközben átkeltünk a Jangcén, Hszü Hua elárulta, hogy tud autót vezetni. Ütött-kopott komp vitt át bennünket a déli partra, ott épült az Új Bevándorlók Városa. Egész másról beszélgettünk, amikor Hszü Hua hirtelen kibökte, hogy tud vezetni. Elgget éltem már Szecsuanban, tudtam, hogy ez bizony nagy dolog.

- A munkájához kell?
- Nem. Szabad időmben tanultam meg.
- Csak úgy, szórakozásból?
- Igen. Ez a hobbim.
- Drága hobbi lehet. Fulingban legalábbis nem olcsó mulatság jogosítványt szerezni.
- Hsziamenben még drágább. Hatezer jüanba kerül a tanfolyam. Remélem, egyszer kocsira is telni fog, azért tanultam meg vezetni. Mint a maguk Amerikájában. Mert ott, ugye, mindenkinek van kocsija?

- Igen. Még a diákoknak is. Én például már gimnazista koromban vettem magamnak egy kocsit.

- Látja? A mi Kínánkban gyorsan emelkedik az életszínvonal. Nemsokára nálunk is lehet majd saját autója az embereknek, akár csak a maguk Amerikájában.

Lassan dohogott a komp a Jangce közepén. Rémitő látomásban képzeltem el a magánautókkal túlterhelt fulingi közlekedést; el sem tudtam képzelni, milyen lesz húsz év múlva a mai káosz.

- Szeretnék ellátogatni Amerikába - folytatta Hszü Hua -, főleg New Yorkra lennék kíváncsi. Lehet, hogy egyszer elküld majd oda a vállalat, üzleti útra.

Közeledtünk a parthoz. Már odalátszott az irdatlan hirdetőtábla, rajta a befektetőket csábító szöveg:

Eltereljük a Nagy Folyót Ön mire vár?

A nyitott övezet új városa tárt karokkal várja!

Három hónappal ezelőtt a Jicsangnál megépítendő gát közelében mesterséges csatornába vezették át a folyót. Ez az elterelés jelezte először kézzelfoghatóan, hogy valóban halad az építkezés. Egész Kína látta a tévében, én is néztem a közvetítést. A folyó elterelése valóságos ünnep lett, nemzeti büszkeséggel töltötte el a népet: a munkások védősisakjukkal integettek a kamerának, és üdvrivalgásban törtek ki, miközben a katonazenekar az *Óda a hazához* című közismert melódiát játszotta. Csiang Cö-min elnök és néhány vezető politikus beszédet mondott a modernizáció jótéteményeiről és a kínai típusú szocializmus sikeréről. Ködös nap volt; a petárdák pukkanásai visszhangot vertek a dombok között.

Fengtuban már nagyon távolinak tetszett az a novemberi ünnepély. Partra szálltunk, nekivágtunk a homoknak, majd az emelkedő gyalogútnak. Körös-körül mustármezők, szeméthegeyek. Parasztházak, nyomorúságos viskók mellett haladtunk el. Átható

földszag terjengett. Még szegényesebb viskók közé ért, majd meredeken emelkedett az ösvény. Hszü Hua és a többi nő is kiöltözött: világos ruhát viseltek, magas sarkú cipőt húztak - lassan haladtunk a sárban. További kunyhókat hagytunk el, aztán végre átjutottunk a domb túloldalára, ahol elénk tárult az új Fengtu; köd ülte meg a félkész várost.

Kínába érkezésem óta vártam ezt a pillanatot, és valami hasonlóra voltam fölkészülve. Igaz, a korábban látott városokat is jórészt építési területnek tekinthettem - még az ősi Jülinben, Senhszi tartomány északi részén is láttam felállványozott épületeket, komoly építkezéseket. Fuling arca hónapról hónapra változott: fehér csempés, kék üvegű, új épületek nőttek ki a földből, noha egy hónappal később már fekete foltok csúfították el a falaikat. Egész Kína építkezett. A városok gyorsan duzzadtak, folyamatosan változtak, és sokkal létezőbb, élőbb benyomást keltettek, mint a vidék. Mintha az épületekkel együtt az egész nemzet akarna egyszerre felemelkedni - Kína már nem a Nagy Fal, hanem az állványzatok szorításában élt.

És most, Fengtuban, valósággá vált mindaz, amit addig csak elképzeltem: egy egész város épült a szemem előtt. Utcák, járdák, bérházak, üzletek - félig kész mindegyik. Még csak sejteni lehetett, milyen lesz az új település, de máris látszott, hogy gyors ütemben épül, semmi sem állíthatja meg. Ha most abbahagynák a munkát, minden eddigi erőfeszítés értelmét vesztené. Kína szívében, ebben az elfelejtett zugban találtam meg azt, ami tökéletesen hordozza magában az egész ország fejlődésének lényegét.

Aznap nem folyt igazi munka, csönd volt. A készülő város azonban nem ürült ki, sőt ellenkezőleg: valóságos tömegek keltek át a folyón Fengtuból, hogy megnézzék új otthonukat. Mint amikor többnyire jól öltözött emberek elhatározzák, hogy az egész napot a parkban fogják tölteni. A férfiak öltönyt viseltek, a nők magas sarkú cipőben botladoztak a földutakon. Kacarászva evickéltek sárpöttyös

harisnyájukban, megbámulták az állványzatokat, az útkereszteződésekben emelkedő hulladékdombokat. A félig kész utcákon táblák, a propaganda örök eszközei:

**Nincs fejlődés bevándorlók nélkül,
nincsenek bevándorlók fejlődés nélkül!**

**A nép a népnek épít várost; ha jól lesz megépítve,
a népet fogja szolgálni a város!**

Megálltunk a majdani főutcán, a Pingtu úton. Hszü Hua felhívta a mobilján egy hsziameni barátját, hogy boldog születésnapot kívánjon neki. A vadonatúj épületek között még mindig megbújt vagy fél tucat parasztház - kicsik voltak, de eltökélten álldogáltak a fölējük tornyosuló monstrumok árnyékában. A mellékutcákban tyúkok kapirgáltak. Néhány régi sírkő is a helyén maradt, bánatosan fityegett rajtuk a fehér dekoráció: az emelkedő város alatt is ősök csontjai nyugszanak.

A parasztok hajlékainak zömét már elbontották. Gazdáik új bérházakban kaptak lakást. Az egykori parasztok az építési terület közepén felállított asztal körül üldögéltek. Teát kortyolgattak és madzsongoztak. Mihez kezdenek majd ezek az emberek, kérdeztem Kung tanár urat. Legtöbben az építkezésen dolgoznak, felelte, és arra számítanak, hogy ha elkészül a város, az új gyárakban fognak munkát kapni. Addig is meg vannak elégedve a sorsukkal, hiszen naphosszat csak teáznak és madzsongoznak.

Lefényképezkedtünk egy irdatlan tábla előtt, amelyen az új város térképe pompázott. A két fiatalabb nőnek annyira tetszett a baseballsapkám, hogy a fényképezés alatt felváltva viselték. Hszü Liczia egy egész tekercs filmet elfényképezett, leginkább a nővéreire, akik klasszikus *hsziaocsie*-pózekba vágta magukat: hátrahúzták a vállukat, a fejüket csábosan oldalra billentették, lágyan mosolyogtak, huncut szemekkel néztek a kamerába. Az összes képen

régi, koszos, princetoni sapkám díszileg a fejkön.

A háttérben nemcsak a táblát, hanem az állványzatokat és törmelékkupacokat is megörökítették a fényképek.

Krumpliföldeken át, sűrű ködben gyalogoltunk vissza a komphoz. Kung tanár urat érdekelte, hogy vélekedem az Új Bevándorlók Városáról.

Az igazat megvallva még soha nem láttam semmit, ami távolról is emlékeztetett volna rá: egy vadonatúj város, ahol kiköltöztetett parasztok madzsongoznak a félkész épületek tövében, a rövidesen felduzzadó folyó otthonukból kiöntött áldozatai pedig úgy jönnek-mennek az utcákon, mintha egy hatalmas parkban sétálgatnának. Kung tanár úr kérdésére nem lehetett válaszolni, ezért úgy feleltem rá, ahogy ilyenkor szoktam:

- Szerintem nagyon jó.

Odaát Fengtuban taxiba ültünk. A kikötőből a buszpályaudvarra kellett mennem, a hölgyek pedig majd útközben kiszállnak.

Éppen kikötött egy hajó, sok taxi várt fuvarra. Szemerkélni kezdett az eső. Sáros, csúszós volt az út. A taxisok veszettül dudáltak. Szaporábban lépkedtek az utcán az emberek, sokan újságot tartottak a fejük fölé.

Meredeken emelkedett az utca, és legfölül annyira meredek lett, hogy a taxik nem tudtak felmenni rajta; csúszott a kerék, visszacsúsztak a kocsik is. Sofőrünk padlógázzal ment neki az emelkedőnek, de a felénél meg kellett állnia, mert kipörögtek a kerekek. Újra megpróbálta.

A harmadik próbálkozás előtt a nők kiszálltak, és gyalog indultak haza. Sofőrünk ezúttal messzebről vett lendületet, de az emelkedő tetején így is újra kipörögtek a kerekek. Azon kaptam magam, hogy igyekszem hűvösen elemezni a helyzetet, és csupa egyszerű dolog jutott eszembe, ami elkerülhetővé tenné a hasonló kellemetlenségeket. Ez a rossz szokás előbb-utóbb minden Kínában

élő külföldit utolér. Én másfél év után sem tudtam teljesen megszabadulni tőle.

Egy kis földmunkával csökkenteni lehetne a lejtő dőlésszögét, gondoltam, esetleg néhány kanyart is be lehetne iktatni, vagy - ez sokkal egyszerűbb - keresztben barázdálni kellene az útfelületet, hogy az abroncs esős időben is meg tudjon kapaszkodni rajta. Aztán eszembe jutott: hát persze, minek is fáradnának vele? Egy-két év múlva úgyszólván víz alá kerül az egész város! Kit érdekel? A szép új utakat majd a szép új városban, a folyó másik partján építik meg.

Az ötödik próbálkozás végre sikerrel járt. Miközben átszáguldottunk a városon, éreztem az égett gumiszagot. A buszpályaudvaron kezet ráztam Kung tanár úrral, megköszöntem vendégszeretetét, és felszálltam a fulingi buszra. Az országút a folyó mellett haladt. Már zuhogott az eső. A falvak, amelyeken áthaladtunk, türelmesen várták a nagy áradást.

Hetek múlva, amikor egyszer Kung tanár úrral volt órám, apósáról, Hszü úrról kérdeztem. Elmondta, hogy Hszü úr édesapja a vuhani egyetemen diplomázott. Ezután a Kuomintang Csengtuba küldte rádiózni. Ez még az 1940-es években történt. Végül Tajpejbe, Tajvan fővárosába helyezték át. Felesége a két kisgyerekekkel Fengtuban, a rokonoknál maradt. Az áthelyezés nem örökre szólt. Hszü úr apja ezért azt hitte, nemsokára visszatérhet Szecsuanba a családjához.

1949-ben a Kuomintang Tajvanra menekült, és a család ekkor végleg kettészakadt, még levelezniük is tilos volt. A Fengtuban rekedt Hszü úrnak tehát már zsenge korában sem volt szerencséje, és a balszerencse-sorozat azóta sem ért véget.

- A felszabadulás után nagyon nehezen éltek - magyarázta Kung tanár úr. - Hszü úr édesanyja nemsokára éhen halt, mert vidéken még rosszabb volt a helyzet. A gyerekek is alig élték túl azokat az éveket, de akkor sem fordult sokkal jobbra a sorsuk, amikor iskolába

kerültek. Örökké zaklatták őket, mert az apjuk Tajvanon élt. A kulturális forradalom alatt megkapták a *pantu*, vagyis „áruló” és a *tevu*, azaz „titkos ügynök” minősítést. Kémnek tartották őket. Ekkor virágzott a Kilenc Fekete Kategória; hallott már róluk? Idetartoztak a földbirtokosok, a gazdagparasztok, az ellenforradalmárok, a kétes elemek, a jobboldaliak, az árulók, az ügynökök, a kapitalista út követői és végül a „büdös öreg kilencedik”, vagyis az értelmiségiek. Maga meg én „büdös öreg kilencedik” lettünk volna. Viccből néha még ma is így szólítjuk egymást mi, tanárok. Tettlegesen nem bántották a két gyereket, de kiközösítették őket. Ez elsősorban azt jelentette, hogy megfosztották őket a lehetőségektől. Esélyt sem kaptak, hogy a középiskola után továbbtanuljanak vagy jó állást kapjanak egy gyárban. Politikai gyűléseken örökösen bírálták őket, pedig alig ismerték az apjukat. A „reform és nyitás” meghirdetése után Hszü úr írt Tajvanra, meg akarta tudni, él-e még az apja. Valamikor 1980 után rá is talált. Addig nem tudta, él-e, hal-e. Levelezni kezdtek. Először 1988-ban látogatott haza az apja. Jó állása volt Tajpejben; a távirati irodánál dolgozott, olyan magas beosztásban, mint nálunk a fő-fő káderek. Tajvan elszakadása után újra megnősült, gyermekei születtek, köztük az a fia, aki most Amerikában él.

- A kínai-tajvani kapcsolatok javulása után az apósomhoz hasonló embereknek, akik egészen addig állandó zaklatásnak voltak kitéve, már könnyebben adott munkát a kormány. Ezzel is hozzá akartak járulni a kapcsolatok javításához. Hála e törekvésnek, Hszü úr 1988-ban, az erőműnél kapott állást. De addig rémálom volt az élete. Azóta sem beszél szívesen a kulturális forradalomról.

Lelki szemeim előtt megjelent a fengtui öregúr a borítékjaival. Sok hasonló élmény ért Szecsuanban: egy felületes ismeretség, futó bepillantás valakinek az életébe elengendő volt ahhoz, hogy megsejtsen az örvénylő múltat, azt, amely olyanná formálta újdonsült ismerőseimet, amilyenek. Ijesztő, hányféle erő alakította

Hszü úr életét, és mi lesz még a jövőben; megélte a háborút, Tajvan elszakadását, a kulturális forradalmat; megéli még a gáttal megnyomorított folyót és az új várost, csinos lányának pedig mobiltelefonja és jogosítványa van Hsziamenben. Hogyan tudja feldolgozni mindezt, és közben megőrizni az ép eszét?

Nem felejtettem el, hogy Hszü úr tévékészüléke fölött Teng Hsziao-ping képe lóg, és azt sem, hogy fintorogva itta a felejthető francia bort, amit a lánya hozott Hsziamenből. Nem ízlett neki, de tudta, hogy a drága ajándékkal a köszöntő fényét akarták emelni, ezért zokszó nélkül ürítette fenéig a poharát. A lánya újra töltött, és Hszü úr a második pohár bort is megitta.

A tanítási szünet vége felé nyilvános vitába keveredtem a Kaoszuntangon, Fuling legforgalmasabb útkereszteződésében. Váratlanul történt, és csúnya nézeteltéréssé fajult, amilyenben se előbb, se később nem volt részem.

A vakáció alatt nemegyszer vacsoráztam a környéken, ahol ismerőseim, jórészt utcai árusok is megfordultak. Csang Lung-hua volt közöttük a legjobb barátom. Nappal cigarettát árult és nyilvános telefonfülkét üzemeltetett, esténként pedig helyben süített kebabot kínált. Nyájas, kiegyensúlyozott ember lévén tiszteletnek örvendett a törzsvendégek körében. Esténként gyakran tört ki kisebb-nagyobb csetepaté vevők és eladók között, bár leginkább egymással akaszkodtak össze az árusok; igyekeztek megvédeni vagy éppen növelni a területüket a forgalmas járdán. Este igen nagy volt a gyalogosforgalom, így Csang úr jobb napokon akár ötven jüant is megkeresett a kebabbal. Az előző évben még Sencsenben árult, de visszajött Fulingba, ahol alacsonyabb kiadásokkal állíthatta elő a portékát.

Egyszer két *hsziaocsie* vérre menő küzdelmének voltam szemtanúja, mindketten hordozható grillsütővel dolgoztak. Párbajuk kölcsönös szitkozódással kezdődött, és fokozatosan fajult a

hajtépésig. A csúcsponton üvöltve, visítva, sikoltozva ütötték-karmolták egymást, szaggatták egymás ruháját, már egész kis tömeg gyűlt köréjük. Furcsának találtam, hogy a harc alatt a két nő férje vagy barátja békésen álldogált a háttérben. Szemlátomást kínosan érezték magukat; egyikük úgy tett, mintha el lenne foglalva a sütővel, és a faszenet piszkálta, a másik meg bamba képpel bámulta a megvadult nőszemélyeket. Csang úr közbelépése véget vetett a csatának; az egyik nőről közben már a blúz is leszakadt. Egy szál melltartóban káromkodott és köpködött még egy darabig, aztán valaki hazakísérte. A férje maradt, békésen sütötte tovább a húst.

Ritkán fordult elő ilyen vad veszekedés. Többnyire jól megfértek egymással az árusok, sőt a bajban számíthattak is egymásra. Ez tetszett nekem a Kaoszuntangon - igazi kis közösség volt, Csang úrral a középpontban. Rajta keresztül ismertem meg a többi utcai munkást. Volt köztük egy tízéves cipőtisztító lányka, aki azért nem járhatott iskolába, mert a családja nem tudta kifizetni a tandíjat. Tanácstalanul néztem az ilyesmit. Rendszerint én is a városban tisztítottam a cipőmet. Hol úgy okoskodtam, hogy akkor teszek jót, ha a kislánynak adok vele munkát, hol meg rettenetesnek éreztem, hogy egy tízéves, kényszerű iskolakerülővel fényesítkessem a lábbelimet, és inkább máshoz mentem. Fulingi életem sok más ellentmondásához hasonlóan zavaros érzéseket keltett bennem - nem tudtam eldönteni, mi a helyes.

Egyik este öt kebabot rendeltem Csang úrnál, aki szokása szerint átengedte nekem a székét. Egyik-másik árus odajött beszélgetni, járókelők gyűltek körénk, hogy megbámulják a *vajkuozsent*.

Egy idő után már nem voltam annyira érdekes. Végeztem a kebabbal, és a *Csungkingi Esti Hírlapot* lapozgattam. Éreztem, hogy valaki mellém lép. Az illető egyszer csak előrehajolt, és az arcomba ordította: - Heeeeeel-lóóóó! - Toroka szakadtából üvöltött, majd nagyot röhögött. Fel se pillantottam; az ilyenek még a létezéséről sem érdemes tudomást venni.

Érzékeltem, hogy odébbáll, és reméltem, hogy végleg távozik. A kötekedőket úgy lehet legkönnyebben lerázni, ha nem vesz rólok tudomást az ember. Csakhogy ez a fickó egy perccel később visszajött. Felkapott egy darab sült kolbászt Csang úr pultjáról, és az újságom mögé nyúlva az orrom alá dugta: - *Csel Csel Csel* (Egyél!) - kiabálta.

Fulingban két dolgot nem bírtam, és mindkettőtől nagyon hamar dühbe gurultam. Az egyik a fizikai durvaság volt, vagyis ha meglöktek, taszigáltak vagy nekem jöttek. A másik az, ha úgy kezeltek, mint valami állatkerti állatot, és ordítva beszéltek hozzám, idéetlenül, túlzón gesztikulálva, mert feltételezték, hogy a tökkelütött *vajkuozsen* úgysem beszél kínaiul. A fickó tehát duplán belegázolt a lelkembe a kolbással. Egy csapásra kijöttem a béketúrésból.

Felpattantam, kiütöttem a kezéből a kolbászt. Kis termetű alak volt, a harmincas évei végén járhatott. Hátrahőkölt, előreléptem.

- Miért kötözködik? - kérdeztem.

Megpróbált kinyögni valamit, de csak szánalmas dadogásra tett tőle. Feje búbja magasságába emeltem a kezemet, vízszintes vonalat húztam. Az államig ért.

- Maga sokkal alacsonyabb nálam - mondtam. - Nem kéne olyanokat piszkálnia, akik nagyobbak magánál. Legközelebb behúzok egyet.

Még egyet lépett hátrafelé, én meg visszaültem. Mindenki elhallgatott körülöttünk. Közben ráértem alaposabban is szemügyre venni a kötözködő alakot, és azonnal láttam, hogy baj lesz. Gonosz szeme volt. Ordított róla, hogy szegény, mint a templom egere. Összeszedte magát.

- Vannak barátaim, akik nagyobbak magánál - jelentette ki.

- Szívesen találkozom velük.

- Egy sarokkal arrébb megtalálja őket.

- Akkor menjen, hívja ide a barátait. Én majd itt várok.

Takarodjon!

A sértő felszólításra néhányan nevettek. A kis ember nem mozdult. Dühösen morgott valamit, de nem értettem. Csang úr ekkor lépett oda. Barátja-e az illető, kérdeztem.

- Nem - válaszolta Csang úr. - Cipőtisztításból él. Nincs kultúrája. Ne foglalkozzon vele.

- Vajon mi fán terem az ilyen? - színleltem a töprengést.

Szecsuanban ez is nagy sértés volt: megkérdezni valakitől, hogy mi fán terem. Nem kellett volna tovább hergelnem a fickót, de képtelen voltam annyiban hagyni. Pedig tudtam, csak abszurd lehet az a jelenet, ahol én vagyok a nagy ember a hetven kilómmal, miközben egy másfél méteres törpe azzal fenyeget, hogy odahívja a nagy barátait.

Az összetűzés mégis komolyabb volt, mint amennyit a külső szemlélő felfogott belőle. Éreztem, mindkettőnknek többet jelent kölcsönös sértegetésnél. Kihívóm nincstelen volt, pillanatnyi tétlenségemben valószínűleg csak egy feltételezett pénzeszsák tunyaságát látta, és elfojthatatlan, zsigeri gyűlöletet érzett iránta. Az én szememben viszont mindannak a gyűlöletnek és félelemnek a tömény elegye nyilvánult meg az ő korlátoltságában, amivel az elmúlt másfél év során Fulingban találkoztam. Szerencsétlen találkozása két ellenkező előjelű sértettségnek; de ha már belekeveredtünk, nem tudtuk egykönnyen abbahagyni.

- Menjen csak, kis barátom - mondtam -, hívja ide a nagy barátait.

Az emberek nevettek körülöttünk, ettől még dühösebb lett. Csangnak szemlátomást nem volt ínyére a helyzet; megpróbálta eltanácsolni az agresszort, de az nem mozdult. Tőlem alig három méternyire állt, és gyűlölködve meresztette rám a szemét.

Csang úr felé fordultam. Beszélgetni kezdtünk, mintha az égvilágon semmi nem történt volna. Eltelt néhány perc. Az emberek újra nekiláttak enni, beszélgettek. A kis ember továbbra is csak állt, és nézett, szemében gyűlölet. Az egyik női árussal is váltottam néhány szót, közben fogtam a kisbabáját. A tízéves cipőtisztító

lányka odajött megnézni a csecsemőt, majd útban visszafelé a cipőtisztító sámlijához, odavetett egy sértést emberemnek:

- *Sencsingping* (Bolond)! - kiáltott rá. - Maga tiszta bolond! Hagyj békén a *vajkuozsent*.

Ha lehetséges egyáltalán, a kis ember még mérgeesebbnek látszott, mint az imént. Bizonyára nemcsak azért, amit a kislány mondott, hanem mert látni se bírta, hogy a saját fajtája elfogad, figyelmet tanúsít irányomban, felajánlja a székét, kezembe adja a kisbabáját. Próbáltam megérteni: ő egyedül dolgozik, cipőt pucol naphosszat, minden garasért a földig hajol, miközben a *vajkuozsen* a nagy fizetésével itt lopja a napot, húst zabál, kellemesen eltársalog.

Most megszólalt. A fejében kavargó gondolatokat kemény gyöngyszemmé sűrítette össze a gyűlölet: ez csillogott a szemében.

- Nekünk, kínaiaknak nincs szükségünk az ilyen *vajkuozsenre* - mondta jó hangosan. - Miért engedjük, hogy az ilyen *vajkuozsen* betegye a lábát a hazánkba? Nézzétek, milyen durva, milyen csúnyán sérteget! Ebben az országban nincs szükség ilyen *vajkuozsenre*.

Akkor már tudtam, bármennyi gyűlölet lakik benne, könnyedén kicsiholok magamból ugyanannyit. Nem kezdeményezek verekedést, de ha megüt, keményen visszaütök. Akit támadóm így feldühített, azt magam sem ismertem igazán, hiszen Ho Vej otthon, Amerikában nem létezett. Szecsuan úgy változtatott meg, hogy sok szempontból türelmesebb lettem, mint azelőtt, ugyanakkor képtelen voltam lenyelni az efféle gyalázkodást. A körülöttem állókhoz intéztem szavaimat:

- Maguknak, kínaiaknak nincs szükségük ilyen kínaiakra. A hozzá hasonlók miatt lesz rossz híre a hazájuknak. Amikor hazamegyek, mindenkinek el fogom mondani, hogy a kínaiak szinte kivétel nélkül nagyon kedvesek, mint az összes jelenlévő, de elmondom azt is, hogy néha bizony talákoztam olyanokkal, mint ez az ember, aki gyűlöli a *vajkuozseneket*. Ő a durva, nem én. Minden ok nélkül

belém kötött, ő kezdte.

Néma csend, csak az én hangom hallatszott. Megborzongtam. Dühös voltam, de féken tartottam az indulatot, hogy tisztán, érthetően tudjak beszélni.

- Maga jött ide piszkálódni, barátocskám. Kértem, hogy hagyjon békén. Ha bajt akar, tőlem megkaphatja! Jöjjön csak ide, kis barátom, jöjjön csak ide!

A fickó lépett egyet felém, de Csang úr közénk penderült. A büfésnő kiabált:

- *A vajkuozsen* tanár! Van kultúrája! Hogy képzeli?!

A kis ember is egyértelműen láthatta, hogy senki sem áll mellé. Nyilván felmérte, hogy így nem érdemes verekedni. Nagy barátainak színét sem lehetett látni. Visszament a sámlijához, leült, és most onnan méregetett gyűlölködő tekintettel.

Menni akartam, de tudtam, hogy várnom kell: csak akkor mehetek, ha már nyilvánvaló, hogy nem félek. Beszélgettem hát még egy kicsit, olvastam az újságot. Még mindig feszültség rezgett a levegőben. Mindenki arra várt, vajon csinál-e valamit a kis ember.

De én már szégyelltem az egészséget. Örültem ugyan, hogy a Kaoszuntang közönsége szeret, és a védelmemre kel, de tudtam, hogy kegyetlenül és kicsinyesen viselkedtem. Nem kellett volna, kínosan éreztem magam. Lám, hiába tanultam Princetonban meg Oxfordban, most mégsem álltam meg, és tengelyt akasztottam egy szecsuanai cipőtisztítóval, akinek még a helybeliek szerint sem volt kultúrája. A kötözködésnek semmi köze a személyemhez, jól tudtam, meg kellett volna értenem a keserűségét. A Fulingban töltött másfél év után azonban nem tudtam visszafojtani magamban a hirtelen gyűlöletet. Hiába emlékeztettem magam, ki vagyok, és a környezetemhez képest milyen nagy előnnyel indultam az életben - az utcán semmivé foszlott az érvelés. A teljes idegenségben maga az élet vagy éppen a hely szokatlansága változtatja meg az embert, és úgy éreztem, bennem is már régen megkérgesedett, megdermedt

valami. Ugyanakkor mégsem voltam teljesen biztos benne, hogy a fickó téved: a fulingiaknak talán tényleg nincs szükségük ilyen *vajkuozsenre*. Másfelől bizonyos mértékben ők is felelősek azért, hogy ez a *vajkuozsen* olyan lett, amilyen.

Jó lett volna tudni, mi jár a kis ember fejében. Csak ült a sámliján, és továbbra is engem bámult. Éppen nem volt vendége. Valamivel később eleredt az eső.

- Mennem kell - mondtam Csang úrnak.

- Vigyázzon a pénzére - figyelmeztetett, és a kis ember felé intett a fejével.

- Azzal nincs baj - feleltem.

Szándékosan a kis ember sámlija előtt sétáltam el. Meg se moccant. Mentem tovább, nem fordultam hátra.

A FÖLD

Április 15.

Létezik egy új módszer a rizspalánták átültetésére. Az Emeld-a-Zászlót-hegyen a parasztok fele már ezt alkalmazza. Azelőtt kézzel ültették át a palántákat, sorról sorra. Újabban viszont hódít a *paojang*, ami szó szerint annyi tesz: „palántadobás”.

A magokat először műanyag tálcákban csíráztatják; egy tálcán ötszáz rekeszben ötszáz kis palánta nő. Amikor eljön az átültetés ideje, a palánta gyökerére kerek kis földlabda tapad, amelynek súlya lehúzza a palántát, amikor a földműves „eldobja”. A *paojang* tehát időtakarékos módszer, hiszen így a rizsterasz széléről mindjárt a helyére lehet dobni a palántát, nem kell egyesével, kézzel átültetni őket.

A hegyoldal közepe táján lakik egy ember, aki már két éve áttért erre a módszerre. Tegnap dobálta ki a palántáit, ma pedig megigazgatja azokat a növénykéket, amelyek nem kapaszkodtak meg rendesen a sárban. Harmincöt éves, fekete bajszú, vastag lábikrája csupa sár. Játék csipogó fityeg a derékszíján. Csak másfél *mu*, vagyis alig fél hold földje van. Errefelé a legtöbb parasztnak ennyi sincs.

Fontosak a számok itt is, mint mindenütt a világon, ahol a földből élnek az emberek. Ennek a férfinak mindössze négy kis teraszból áll a földje; egyenként kétszáz négyzetméteresek. A paraszt így számol: egy teraszra tizenkét tálcányi, vagyis hatezer darab rizspalánta kerül, ezek körülbelül százhatvan kiló rizst adnak, amiért háromszáz jüant lehet kapni.

Az egyik szomszéd cséplőteraszán egy kislány írja a leckéjét. Mögötte a város, szürke épületek, narancssárga naplemente. A házikó mellett két fiatal fiú palántát dobál. Nevetnek, minden irányba hajigálják a kis növényeket. Panaszkodnak, hogy vidéken

nehéz az élet, bár hozzáteszik, hogy a városban mindig akad építkezés, ott is dolgozhatnak, ami egy fokkal jobb, mint ha cipőt tisztítanak vagy elmennének hordárnak: - Ilyesmit csak a messziről jött parasztok vállalnak. Mi, akik a város mellett élünk, nem vállalunk ilyen alantas munkát.

Megkérdezem, ki él jobban, ő vagy egy gyári munkás. Töpreng, aztán így felel:

- Paraszt, munkás, egyre megy. Mindkettőt rosszul fizetik.

Április 28.

A nap elviselhetetlenül éget. Az elrnúlt két hétben egyetlenegyszer esett az eső. Lassan azt lehet mondani, aszály van. A kukorica alig félméteres. A föld száraz, könnyen porlik a léptek alatt.

A világ más táján El Niñóra fogják a szokatlan időjárást, de a parasztnak saját elképzelésük van róla. A régi kínai holdnaptár szerint négyévente be kell iktatni egy új hónapot - kilencediket, másodikat, ahogy éppen megfelelő. Idén az ötödik hónapból van kettő. Ilyenkor számítani lehet rá, hogy forró, száraz tavasz lesz, amelyet különösen csapadékos nyár követ. Így volt ez mindig, a parasztnak tehát egyáltalán nem lepi meg a száraz kánikula. Faluhelyen mindenütt higgadtan panaszzolják, hogy az az év, amelyikben két ötödik hónap van, úgyis csak bajt hozhat.

Május 5.

A búza javát learatták. A hétvégén esett, de amint felszáradt a föld, a parasztnak nekiláttak a munkának, alig maradt lábon álló búzatábla az Emeld-a-Zászlót-hegyen. Kézzel, sarlóval arattak. A föld közelében vágják el a szárakat. A tarlót majd a következő vetés előtt szántják be.

A búza eltűnése megváltoztatta a hegyoldalak mintázatát. Múlt héten még puhán sárgállottak a teraszok, de most mintha csupaszok lennének. Igaz, a kukoricaföldek egyre dúsabb zöldben pompáznak,

és híznak a rizsteraszok. A hegy lábánál nemsokára buja zöld szőnyeg takarja majd a lankákat.

A parasztok bottal cséplik a gabonát a cséplőteraszokon. Egyenletes suhogás visszhangzik mindenütt. Hallani a békák kuruttyolását a rizsföldeken, kacsák hápognak a tavacskákban, lágyan susog a szél a magasodó kukoricásban.

A hegy déli nyúlványa mentén keskeny tábla húzódik, éppen aratnak rajta; a munkások kévébe kötik a búzát, hajlékony nádvevesszővel szorítják meg. Egy-egy kéve legalább huszonöt kilót nyom, és gyorsan tető alá kell vinni őket, hogy szárazak maradjanak. Egy fiatalember hosszú botot szúr a kéve közepébe, a vállára emeli, aztán a másik végét egy másik kévébe döfi. A vállán egyensúlyozva egyszerre kettőt tud elvinni. Gyorsak a léptei, laza térddel, ruganyosan jár. Hazafelé igyekszik.

Május 11.

Hat nappal később rá sem lehet ismerni a learatott búzatáblára. Azóta vízzel árasztották el, és félig megtöltötték rizspalántákkal. A víz felszíne felett még csak fuldokló fűszálnak tetszenek a zöld hajtáscsúcsok. Egy hét sem kell hozzá, a búzaföld rizsterasszá változik.

Egy férfi térdig gázol a sáros vízben, kézzel ülteti a palántákat, nadrágszára és ingujja feltúrva. Mélyen előrehajol, és lassan hátrafelé halad, mint a rák. Ez a paraszt nem hisz a *paojangban*, kézzel, egyesével végzi az átültetést.

A hegyen most mindenki a rizzsel foglalkozik. A zömét már kiültették, csak a búzát felváltó rizsteraszokon vannak kicsit lemaradva. Lejjebb néhányan még csak most szántanak. A hegy meredekebb lejtőin, ahol nem lehet rizst termesztetni, a parasztok még búzát aratnak, és megkapálják a kukoricát, amely alig egy hónap múlva be fog érni. Már mellig ér, de a csövek még nem nőttek

meg. Ma enyhébb, borongós az idő, de a késő délutáni nap ki-kinéz a felhők mögül. A Jangce ezüstszalagja nyugatnak tart a hegyek között. A folyó vízszintje alacsony, már egy hónapja tart a szárazság. De tudvalévő, hogy mindig ilyen a tavasz, amikor két ötödik hónap van az évben. Miközben ültetik a rizst, aratják a búzát és kapálják a kukoricát, a parasztok a bőséges nyári esőkre gondolnak: azok sosem maradnak el.

Június 10.

Itt az eső. A levegő mozdulatlanul, vastagon ül a folyó völgyekben. Összetorlódnak a felhők, és a Fehér Lapos-hegy mögött már dörög az ég.

Ma nem fog sokat esni, de a hónap végén egy hétig ömlik majd az eső, azután egész júliusban és augusztusban. A folyók megdagadnak, kilépnek medrükből. Keleten, ahol a Jangce elhagyja a szorosokat, és Közép-Kína síkságaira ér, évtizedek óta nem látott, hatalmas áradások következnek. Több mint 64 millió holdnyi mezőgazdasági terület kerül majd víz alá, a halálos áldozatok száma 3656 lesz. A két ötödik hónap miatt történik így. Az Emeld-a-Zászlót-hegyen nem lepi meg a rossz nyár a parasztokat.

A nedvesen csillogó réteken, a sötét felhőtornyok alatt továbbra is tavasz van. A hegy külseje újra megváltozott; a kukorica kétméteres, lassan beérik. A száraz színe még friss tavaszi zöld, de a címer már rózsaszínű: lágy, selymes, rózsaszín pamacsok ülnek a sűrűn vetett táblák mélyzöld felületén.

A rizs combig ér, hosszú szálú, mint a vizenyős rétek füve. A teraszokon már csak alig egyarasznyi a víz, nem csillan meg a buja zöld alatt. Távolabbról puhának, simának látszanak a rizsföldek, akár a frissen nyírt pázsit.

Az Emeld-a-Zászlót-hegyen minden évszak gyönyörű, de a hosszú szecsuanai tavasz a legszebb. A mai nap pedig - a zsenge kukoricával és az erősödő rizzsel - talán a legszebb napja a legszebb évszagnak.

Jövő hónapban betakarítják a kukoricát, azután pedig már halványsárga lesz a rizs. Ma még távoli ez az átalakulás. Ma minden tökéletes: a hegy olyan egyensúlyt mutat, mint egy jó festmény - a rizsföldeket hosszú, egyenletes ecsetvonásokkal hordták fel, a kukoricát szerteágazó vonalakkal. Ahogy ma itt áll az ember, könnyen megfeledkezik róla, hogy növekszik, érik, változik minden, és könnyen elfelejti, hogy ugyanúgy elmúlik ez a pillanat, mint a többi. Olyan ez, mint nyugodtan várni az esőt.

TIZENEGYEDIK FEJEZET

Újra tavasz

Apám a tavaszi szemeszter elején látogatott meg. Amióta Kínába jöttem, Angela húgom kivételével senkit sem láttam a családomból. Angela addig nógatta apámat, míg az végül csak összeszedte a bátorságát. Édesanyám inkább otthon maradt.

Kimentem apám elé a csungkingi repülőtérre. A kikötő közelében, egy kínaiaknak fenntartott szállodában aludtunk. Nem láttam értelmét, hogy négyszer annyit fizessünk egy *vajkuozsen*-hotelben. Az éjszaka folyamán kétszer is telefonált a személyzet, majd váratlanul ránk törtek, hogy útlevel-ellenőrzést tartsanak. Apám természetesen halálra rémült. Nagyon ki volt merülve az időeltolódástól, hiába is magyaráztam neki, hogy a dolgozók valószínűleg pusztán kíváncsiságból zaklatnak minket.

Reggel felszálltunk a kilenckor induló hajóra, hogy Fulingba utazzunk. Akárcsak a szállodánál, most is rosszul választottam: ha a

szárnyashajóval megyünk, feleannyi ideig tartott volna az út. Azt hittem, apámat érdekelheti a folyami élet, de az öt és fél óras hajókázással inkább csak az időt pocsékoltuk.

A kilencórás hajó ráadásul mindig tömve van szecsuanai munkanélküliekkel, akik Vuhanba mennek munkát keresni. Most is úgy heverték a folyosókon, mint csata után a sebesültek: szunyókáltak, dohányoztak, köpködtek. Túl nagy volt a tömeg, nem tudtuk bejárni a hajót. A vastag köd miatt a tájból is alig látszott valami. Apám az ágyán feküdt, és vacogott egészen Fulingig.

A kikötőben alkudoztam egy kicsit, és végül találtam is egy taxist, aki vállalta, hogy tizenöt júanért elvisz a főiskolára. A kocsipillanatok alatt megtelt a Mennyei Hang cigarettafüstjével. A sofőrt lelkesítette a nem várt felelősség, hogy *vajkuozseneket* kell szállítania. Vadul átszáguldottunk a belvároson, szétrebbentek előttünk a gyalogosok. Keményen kanyarodtunk fel a Vu nagyhídjára. A mélyzöld víz messze alattunk örvénylett. Apám erősen megmarkolta az autó kapaszkodóját. A hídkorlát őrült iramban vágatott el mellettünk. Felbőgött a motor.

- Miért nyomja folyamatosan a dudát? - kérdezte apám.

Apám két napig nem tudott aludni. A zaj, a kosz, az ismeretlen nyelv, az őrült nyüzsgés, az utcán tapasztalható állandó ostromállapot túl sok volt az idegeinek. Az egész éjszakát ébren töltötte. Forgolódott az ágyban, hallgatta a hajókürtöket. Nekem fél év alatt sikerült megszoknom a várost, apámnak csak tíz napja volt ra.

Világéletében szerette a sportot, ötvenhat évesen is mindennap tizenöt kilométert futott. Ezért gondoltam arra, hogy sporttal harcoljunk az álmatlanság ellen. A futás egyszerű tevékenység, de hatékony: az első időkben engem is átsegített a nehezén. Két egymást követő napon hosszú futásra vittem apámat, túl az Emeld-a-Zászlót-hegyen, magasan fekvő, vad hegyvidékre; a parasztnak

tátva maradt a szájuk. Húsz kilométert tettünk meg mindkét alkalommal, feszes tempóban.

Bevált a módszer, apám jól aludt. Cserébe állandóan folyt az orra, a torka égett. A szénportól feketét köpött. Meg sem gyógyult, amíg Fulingban volt. Az én homloküreg-gyulladásom is kiújult. Szüneteltessük a futást, javasolta apám.

Ezt a másfél hetet éreztem Kínában a leghosszabbnak. Mintha az első itt töltött évem ismétlődött volna meg apám tíz napjába sűrítve, és benne ugyanannyi félelem, aggodalom, megdöbbenés, kíváncsiság és varázs - a városé. Be kellett látnom, hogy nem tudom megjósolni, mi fog tetszeni apámnak, vagy éppenséggel mi zavarja. Olyan hosszú ideje éltem Fulingban, hogy már semmit sem tudtam a kívülálló szemével nézni. A hajó, amelyben én semmi kivetnivalót nem találtam, borzadállyal töltötte el apámat; fölöslegesen idegeskedtem viszont sok más - például a csípős koszt - miatt, pedig a legkisebb problémát sem okozta neki. A világ összes Békehadtest-önkéntéséhez hasonlóan nekem is egy kinyilatkoztatással ért fel a szülői látogatás: hirtelen egészen éles fényben láttam, milyen sokat tanultam és mennyi mindent felejtettem el.

A harmadik napra apám megszokta a zajt és a szmogot. Innentől fogva többórás sétákat tettünk a városban. Néztük az utcán rendelő vándordoktort, éppen egy paraszt lábát operálta; a kovácmestert, ahogy üti a vasat az üllőn; és a bot-bot katonákat, ahogy bennünket néznek. Jól megfigyeltük, hogyan készíti a nyújtott tésztát - szigorúan kézzel - a Lancsou tésztaüzlet szakembere. Jártuk a piacot; a szemünk láttára tisztították az angolnát, amelyet a parasztok kis tavacskákban tenyésztenek. Egyik délelőtt egy kis üzletre bukkantunk; odabent egy ember koszos kefével fecskendőket súrolt.

- A kórháznak megy - felelte vidáman érdeklődésemre.
- A központi kórháznak?

- Annak.

Nekem is oda kellene befeküdnöm, ha megbetegednék.

- Újra használni fogják ezeket a tűket?

- Természetesen!

Mindent lefordítottam apámnak. Tájékoztattam a propagandatáblák tartalmáról, és összes ismerősömet bemutattam neki a városban. Megismerkedett Huang Hsziao-csianggal meg a többiekkel a Diákotthonban, találkozott a parkban lebzselőkkel, a grillsütősökkel és a tízéves cipőtisztító lánnyal. Bemutattam teaházi barátaimnak. Amikor kiléptünk a teaházból, három *hsziaocsie* jelent meg a szemközti szépségszalón ajtajában: - Ho Vej! Ho Vej! Ho Vej!
- kiabálták lelkesen.

- Mit mondanak? - kérdezte apám.

- Ez a kínai nevem.

A festett hajú *hsziaocsiék* vihogtak, és tovább kiabálták a nevemet. Egy kiló smink volt rajtuk. Egyikük cigarettázott.

- Miért kiabáltok? - érdeklődtem.

- Ide akarunk hívni - kiabálta az egyik. - Szeretnénk, ha idejönnél.

- Honnan tudjátok a nevemet?

- Li Csia-litól, a barátnőnkől. - Újabb csoportos vihogás.

- Nekem most mennem kell - mondtam.

Mentünk tovább, de ők még mindig kuncogtak a hátunk mögött. Apám hátrapillantott.

- De hát kik ezek a nők? - kérdezte.

Hogy helyrebillentsem az egyensúlyt, úgy gondoltam, remek ötlet ezután benézni Li atyához a templomba. Elbeszélgettünk Li atya szobájában, ahol engem is fogadni szokott. Udvariasan szólt apámhoz, én tolmácsoltam. Megemlítettem, hogy az atya hétköznapi latinul miséznek.

- Mondd meg neki, hogy valamikor latin nyelvű miséken ministráltam.

Li atya bólintott, majd azt mondta, Fulingban senki sem ért már

latinul. Megkérdeztem apámtól, emlékszik-e még a hagyományos szertartásra. Bólintott.

- *In nomine Patris* - mondta -, *et Filii et Spiritus Sancti. Amen.*

- *Introibo ad altare Dei* - felelte a pap -, az Úrnak oltárához járulok.

- *Ad Deum qui laetificat juventutem meam* - mondta apám -, Istenhez, aki örömet ad ifjúságomnak.

A következő percekben átvették a latin mise elejét. Már egy hete tolmácsoltam apámnak, furcsa volt hát csöndben ülni, és hallgatni ezt a két embert, akit olyan jól ismertem, mégsem értettem gyakorlatilag egy szavukat sem. Az atya latinján érződött a szecsuan dialectus, apám pedig amerikai akcentussal beszélt. Formális, szertartásos beszélgetést folytattak egy holt nyelven. Párbeszédük hatására mégis másképp kezdték látni egymást. Li atya ezután kínaiul szólt apámhoz, mintha megfedkezett volna róla, hogy nem érti. Amikor elbúcsúztunk, megint latinul szólalt meg:

- *Dominus vobiscum* - mondta -, az Úr legyen veletek.

- *Et cum spiritu tuo* - felelte apám.

Túrázni mentünk a Fulingtól délre emelkedő hegyek közé, ahol az Arany Buddha-hegy majdnem kétezer-ötszáz méteres magasságba nyúlik. Már jártam itt Adammal; gyönyörű, vad vidék, néhány régi hadiipari létesítményen és katonai bázison kívül semmi sem csúfítja el. Még a Harmadik Vonal programja idején építették őket, amikor Mao átalakította a kínai hadiipart, hogy megvédje az országot az amerikai nukleáris fenyegetéssel szemben. Amióta Teng Hsziao-ping 1980-ban megkezdte a program felszámolását, a Fulingban és más, hasonló városokban működő, nagyobb gyárakat alkalmassá tették békés célú termelésre, de a félreesőbb vidékeken épült, kisebb üzemek jelentős részét egyszerűen bezárták, és elfelejtették. A rossz utak miatt nem lett volna értelme, hogy átalakítsák őket. A program csúcs éveiben annyira kapkodva építkeztek, hogy sok létesítményt már néhány év elteltével újra kellett építeni.

Az Arany Buddha-hegyre menet átkeltünk egy magasan fekvő völgyön: elhagyott gyárépületek és raktárak roskadoztak benne. A málló falakon húszéves, kifakult propagandafeliratok hirdették:

**Készülj a háborúra! Készülj az éhezésre!
Szolgáld a népet!**

Az omladozó falak sürgős üzenete megrekedt a csöndes völgyben. Nem járt erre senki, hogy elolvassa: a munkások régen visszaköltöztek Csungkingba, Fulingba, vagy oda, ahonnan jöttek. Csak én és apám túráztunk a völgy romjai között, amelyek az amerikai atombombára adott sietős válasz emlékét őrizték.

Két éjszakát töltöttünk sátorban. Fölmásztunk egy barlanghoz, amelynek természetes bejáratát valamilyen katonai megfontolásból alaposan kimélyítették; talán lőszert gyártottak benne, esetleg raktárnak használták. Hosszú alagút vezetett belőle az Arany Buddha-hegy gyomrába. Elemlámpával világítottunk. Körülbelül négyszáz métert haladtunk a sötétben, mire kijutottunk a napra a hegy másik oldalán, majd az északi völgyben leereszkedtünk a rizsteraszokig, és rátértünk a Fulingba vezető útra.

Amikor visszaértünk a főiskolára, megtudtam, hogy egy Belinda nevű angol szakos hallgató meghalt, mialatt túrázni voltunk. Péntek délután megfájdult a feje, este bevitték a kórházba, szombaton meghalt. Az orvosok nem tudták, miért. Egy éven belül második angol szakos hallgatóját veszítette el a főiskola. Fu dékán nemrégiben temette el egyik nővérét, ősszel pedig Csang párttitkár lánya, egy bájos kisiskolás halt meg. Ha nem is várták, valamiképpen megéreztek a kislány halálát - egy évvel korábban agyműtéten esett át, a műtét után pedig új nevet kapott. A komoly műtét miatt Csang párttitkár feleségének engedélyezték, hogy második gyermeket szüljön. A névváltoztatás kínai szokás: a beteg kislány esetében azt akarták elérni, hogy az új név új egészséget - gyógyulást - hozzon.

Sokan haltak meg Fulingban. Ez persze mindenhol így van, de ebben a folyóparti városban különösen gyakran, hirtelen és nagyon furcsán csapott le a halál. Ugyanebben az évben úgy halt meg egy asszony a katolikus templomban, hogy a fejére esett a plafon egy darabja. Már nem voltam Fulingban, amikor a legértelmetlenebb és legszomorúbb haláleset történt: egy angol szakos hallgató elcsúszott a vécében, és beütötte a fejét. Fulingban és a hasonló méretű kisvárosokban az egészségügyi ellátás nem állt a helyzet magaslatán, és gyakran tragikus következményekkel jártak az apró balesetek. Diákjaimat ez az eset sem döbbsentette meg különösebben. Gyászoltak egy ideig, aztán túlléptek rajta.

Apám tanúja volt ennek is; segített vigasztalni a diákjaimat Belinda halálának feldolgozásában. De a diákok gyásza, mint mindig, csendes és eltökélt volt. A tehetetlenség és az erő e szívbe markoló elegye különösen meghatott.

Aztán véget ért ez a fergeteges tíz nap is. Az utolsó délután felkaptattunk apámmal az Emeld-a-Zászlót-hegyre, de nem a tetejére, csak a derekára. Meleg volt, fényesen tűzött a nap a város felett. A hegyen lágy szellő lengedezett. Egy rizsföldjén dolgozó paraszt a házába invitált minket egy kis pihenőre. A belső udvaron, durva faragású, elnagyolt székeken üldögéltünk. Nem kiabált senki, nem hallatszott fel az autók zaja, a város lármája, és egyetlen propagandafelirat sem volt a közelben. Ültünk, és szívtuk a tiszta, friss levegőt.

Előjött a házból vendéglátónk nyolcvanegy éves édesanyja, kíváncsi volt az idegenekre. Nevetett, amikor megkérdeztem, ebben a házban nőtt-e fel.

- A földbirtokos lakott benne - mondta. - Én nagyon szegény voltam, nem lehetett ilyen szép nagy házam.

Igaz, valóságos udvarház volt. Az öregasszony szerint százötven éve építették. Most több család osztozott rajta. A cseréptető épület ereszcatornája alatt régi, faragott figurák vonultak körbe. Láttam

már ilyet Fuling környékén. Mi történt a földbirtokossal és a családjával, kérdeztem.

- Az 50-es években, a felszabadulás után elkergették őket északra, a Fehér Lapos-hegyen túlra. Nem tudom, mi történt velük aztán.

- A maguk országában vannak földbirtokosok? - szólt közbe a menyé, aki eddig az öregasszonyt hallgatta.

- Nincsenek - feleltem, mert az asszony hozzám intézte a kérdést. Lefordítottam apámnak, ő azonban nem értett egyet a válaszzal.

- Természetesen vannak földbirtokosok Amerikában - jelentette ki.

Átgondoltam, és igazat adtam neki. A Kínában töltött két év után furcsának tűnt, hogy van olyan ország a földön, ahol nem gyilkolták meg, nem száműzték a földbirtokosokat.

- Tévedtem. Az én hazámban is vannak földbirtokosok.

- Én is úgy hallottam. Kínában már nincsenek földbirtokosok.

Majdnem egy órát üldögéltünk, és beszélgettünk az egykori földbirtokos házánál. Egy férfi egy ázsiai bivalyt vezetett át az udvaron. Megjöttek a gyerekek az iskolából. Az egyik tizenéves kislány apám szerint éppen olyan volt, mint Angela húgom. A narancssárga nap lebukott a város mögött. Megköszöntük a vendéglátást, elballagtunk.

- Nem hittem volna, hogy ezt is lehet - mondta apám. - Hogy csak egyszerűen besétálok egy kínai paraszt házába, és ilyen jól beszélgetünk. A te helyedben minden héten legalább egyszer felmennék hozzájuk.

Apámra pillantottam; mosolygott, könnyedén lépkedett. Most először ötlött föl bennem, hogy sokkal kevésbé fáradt, mint én. Egész Fulingot megkapta gyorsított felvételen - két évet tíz napban -, és már ment is haza. Irigyeltem érte - ugyanakkor hálás voltam a sorsnak, hogy igaza van, bármikor újra felkereshetem a kínai parasztot és vendégszerető családját.

Nem sokkal apám hazautazása után megérkeztek Adam szülei. Adam tanult a hibámból, de néhányat ő is elkövetett. Szülei a csungkingi Holiday Innben szálltak meg, de a lassú hajóval jöttek Fulingba, és nekik is kalandos volt a taxizás. Adam szülei eleinte ugyanolyan dermedt arcot vágtak, mint apám.

Néhány nappal később Adam esti előadást szervezett a hallgatóknak. Szülei vidéken éltek, Wisconsin államban, és Adamnak az az ötlete támadt, hogy diavetítéssel egybekötve beszélhetnének a diákoknak az amerikai mezőgazdaságról. El is ment hát a *vajpanirodába*, hogy bejelentse szülei tervezett előadását Vang úrnak, a külügyi megbízottnak. Én elmulasztottam ugyanezt, pedig apám is tartott előadást. Az én elvem az volt, hogy inkább semmiről sem tájékoztatom a hivatalt, mert az csak kiszámíthatatlan bonyodalmakhoz vezet, de Adam arra gondolt, Vang úr talán maga is kíváncsi lenne az előadásra, ezért határozta el, hogy előre szól. Vang úr kerek pereg kijelentette, hogy a hallgatók nem érnek rá szerda este.

- Órájuk van? - kérdezte Adam.

- Igen. Más elfoglaltságuk van abban az időpontban.

- Semmi baj - válaszolta Adam. - Akkor csütörtökön tartjuk meg.

Vang úr könnyedén felnevetett. Mindenem ilyen könnyedén tudott nevetni. Az efféle finom kis nevetés nagyon alkalmas rá, hogy egy csapásra bizalmatlanságot keltsen az emberben. Vang esetében persze csak addig, amíg jobban meg nem ismertük; mert amikor ez sikerült, még kevésbé bíztunk benne.

- Sajnos, ez sem lehetséges - mondta. - A hallgatóknak csütörtökön is dolguk van.

- Este?

- Igen.

- Akkor beszélek velük, keresünk egy megfelelő időpontot, és tájékoztatom róla. Azt gondoltam, magát is érdekelheti az előadás.

- Az a helyzet - mondta Vang úr intelligensen -, hogy a szülei nem

tarthatnak előadást a hallgatóknak.

- Miért?

- A főiskola vezetése úgy ítéli meg, hogy nem volna helyénvaló. -
Ismét nevetett.

- Hogyhogy nem helyénvaló? Ezek a diákok angolul tanulnak. Az előadás jó alkalom nekik a gyakorlásra, különben is, kizárólag a mezőgazdaságról lenne szó, egyáltalán nem érintené a politikát. Arról a vidékről szeretnének beszélni a szüleim, ahol régen éltünk.

- Értem, de magának a saját tantárgyait kell tanítania.

- A szüleim éveken át tanítottak egy amerikai főiskolán. Sokkal jobb tanárok, mit én. De ha csak ez a baj, beiktathatok egy pluszórát. Szerintem nagyon hasznos, ha a diákoknak módjuk van az idegen nyelv különböző beszélőit meghallgatni.

- Higgye el, *én* megértem - mondta Vang úr. - Magam is szívesen meghallgatnám a szülei előadását, de Tan úr ellenzi. Sajnálom.

Vang úr egyik kedvenc trükkjét sütötte el - a Jó Káder kontra Rossz Káder trükköt. Tan úr magas rangú káder volt, és ő felelt az egész *vajpan* irányításáért; Vang úr általában őt kiáltotta ki Rossz Kádernek. Nekünk az egész főiskolán a mindig nyájas Tan úr messze a legrokonszenvesebb adminisztrátor volt, aki sokkal becsületesebben kezelt minket, mint Vang.

Egyszerűbb lett volna az életünk, ha megengedik, hogy ügyes-bajos kérdésekben is közvetlenül vele tárgyaljunk, de szemlátomást úgy diktálta a hatalmi érdek, hogy maradjon tőlünk biztonságos távolságra - így bármikor rá lehetett fogni, hogy ő a Rossz Káder.

- És ha én tartom meg az előadást, utána pedig a hallgatók kérdéseket tesznek fel a szüleimnek? Úgy jó lesz?

- Sajnos nem.

- Vagyis a szüleim nem beszélgethetnek a diákokkal?

- Dehogynem, beszélgessenek nyugodtan.

- Csak az én órám nem szólalhatnak meg?

- Pontosan.

Másnap Adam névsorolvasást tartott, majd bejelentette, hogy elmarad az óra. A hallgatók távozhatnak, de akit érdekel, meghallgathatja Mr. és Mrs. Meier előadását, szívesen van látva. Mindenki maradt. Adam szülei diavetítést tartottak, és beszéltek az amerikai mezőgazdaságról.

A hallgatók kérdéseket tettek fel, amelyekre választ is kaptak. Egyetlen káder sem volt jelen, de később bizonyára mindenről értesültek.

Ebben a félévben már egyre rosszabbul túrtük az ostoba politikai korlátozásokat. Én kerültem a kádereket, ami szerencsére egyáltalán nem volt nehéz. Csak végső esetben fordultam a *vajpan*hoz, és az adminisztrátorokkal sem érintkeztem. A lakásomban az egyik telefonon a külső hívásokat fogadtam, a másik telefon pedig a főiskola belső vonalára volt kapcsolva. A káderek kizárólag a főiskola vonalát használták. Ha az csörgött, egyszerűen nem vettem fel.

Ugyanakkor Vang úr volt az egyetlen vezető, akit valóban nem állhattam. Újra meg újra sikerült bebizonyítania, hogy sunyi és tisztességtelen. Noha a többi káderrel kapcsolatban nem mondhattam el ugyanezt, volt bennük valami nyomasztó. Talán Fu dékán esete volt a legszomorúbb; tudtam, hogy őszintén kedvel minket, és a szívéen viseli, hogy jól érezzük magunkat, mégis, mintha rettenetes nyomás alatt állt volna, amely nemegyszer gátat vetett az őszinteségének. A magyarázat, a kibúvó mindig egy kaptafára járt: felülről gyakorolnak nyomást a Rossz Káderek, és elnyomják a Jó Kádereket. Rengeteg Jó Káder volt, a Rossz Káderekkel viszont sosem találkozott az ember - valahogy mégis ők irányították a dolgok menetét.

Sunni, Adam és én, még decemberben, rövidített változatot írtunk Dickens *Karácsonyi énekéből*, hogy osztályaink színre vigyék. Még javában készültünk rá, amikor Fu dékán irodájába hívtak: a dékán idegesen kijelentette, hogy semmilyen körülmények között nem

taníthatunk karácsonyi dalokat a hallgatóknak.

- A kommunista párt egyáltalán nem nézi jó szemmel a vallás terjesztését - magyarázta -, úgyhogy nagyon sajnálom, de a hallgatók nem énekelhetnek karácsonyi dalokat az órán.

- Azért a karácsonyról csak beszélhetünk? Elvégre az amerikai kultúráról tanulnak.

- Igen. Ezzel nincs baj, de dalokat nem énekelhetnek.

- És nem vallásos dalokat? A darab egyik részében karácsonyi dalokat kellene énekelniük, de tegyük föl, hogy én olyan dalt énekeltek velük, amiben egyáltalán nincs szó vallásról.

Amerikában sokan nem is tekintik vallásos ünnepnek a karácsonyt. Van például egy nóta, amelyikben csak háromszor boldog karácsonyt kívánunk, utána meg egyszer boldog újévet. Mit szól hozzá?

- Nem - mondta Fu dékán, továbbra is merev mosollyal. - Attól tartok, a karácsonyról semmiféle dal nem jöhet számításba. Sajnálom, de maga is tudja, hogy nem én döntöm el.

Felhívhattam volna a figyelmét, hogy még tavasszal is - az ebédidőben közvetített házi szórakoztató műsor részeként - gyakran lehetett hallani a főiskola hangosbeszélőiből a „*What Child Is This?*” (Ki ez a gyermek?) háttérzenévé szelídített változatát, de tudtam, nincs értelme vitát nyitni, mert az egésznek semmi köze a logikához. Ebben a szellemben arra utasítottam a diákjaimat, hogy hazafias kommunista dalokkal helyettesítsék a karácsonyi dalokat, ami még jót is tett Dickensnek. Kedvenc jelenetemben a dühös Scrooge sétapálcájával ráhúzott a vidám nótázók hátsójára, akik közben teli tüdőből fújták a Mao Ce-tung dicséretét zengő *Kelet vörös* című mozgalmi dalt, majd elkiáltotta magát: - Humbug!

Köztünk és a vezetés között többnyire kifejezetten jelentéktelen ügyekben adódtak a legképtelenebb problémák: egy fikarcnyit sem dúlt fel, hogy nem taníthatok karácsonyi dalokat. De másfél év után elvárhattuk volna, hogy kevésbé legyenek otrombák;

barátságunknak már ki kellett volna bírnia, hogy nyíltan beszélhessünk bármiről, ami ennyire jelentéktelen.

Volt példa durvább beavatkozásra is. Sunni és Noreen az angol tanszék két fiatal nőtanárától tanult kínaiul, a tanév során össze is barátkoztak. Tavasszal, a tanítási szünetben az egyik tanárnő meghívta magához a két lányt, aztán az utolsó pillanatban lemondta a meghívást, mondván, hogy az út nagyon rossz, járhatatlan. Furcsának találtuk, mert még nem jött el a tavaszi esőzések ideje, semmi sem moshatta el az országot. Később megtudtuk, hogy a tanszék vezetői utasították a fiatal tanárnőt, hogy ne hívja meg a két *vajkuozsent*. Ők azzal magyarázták, hogy ha valami baja esne Sunninak és Noreennek, a tanárnő fog felelni érte. Valószínűbb azonban, hogy az utasítás hátterében az az alaktalan paranoia állt, amely kezdettől fogva munkált ellenünk: az a félelem, hogy a *vajkuozsen* politikai veszélyforrás, jobb távolságot tartani tőle.

Az efféle utasításokat mindig a hátunk mögött adták ki, és ez volt a legkellemetlenebb az egészben. Ez tette olyannyira ragályossá a paranoiát, hogy a manipuláció jeleit keresve végül már mi magunk is ízekre szedtünk minden beszélgetést, a kisebb-nagyobb változtatásokat, módosításokat. Amikor Sunni és Noreen elmondták, hogy ugrott a meghívás, leszaladtam a buszpályaudvarra, ahol pontosan azt tudtam meg a sofőröktől, amire számítottam: az utakkal minden a legnagyobb rendben, vagyis valaki már megint hazudott. Ez a klasszikus mechanizmus az összes kommunista rendszerben bevált: a félelem és a paranoia egyik szintről a másikra terjed, míg a bizalmatlanság légköre tökéletesen át nem hatja egész környezetünket.

Ugyanakkor apránként be kellett látnunk, hogy igenis jogos a bizalmatlanság; paranoiánk nem megalapozatlan. Egyik-másik barátunk nem félt beavatni minket az intézmény belső mechanizmusába, és mi döbbenetben láttuk, milyen hihetetlen mértékben irányítanak bennünket. Azon a tavaszon kezdték vetíteni

a *Titanicot*, és az egyik kollégánk hamarosan meghívott, hogy nézzük meg nála DVD-n - az utolsó pillanatban ő is visszavonta a meghívást. Később elárulta, és naivul el is hitte, amivel etették: a káderek állítólag attól féltek, a *vajkuozsenek* rá fognak jönni, hogy kalózkidrást néznek. Nevetséges próbálkozás volt az igazság elleplezésére, hiszen Fulingban minden sarkon rá akartak tukmálni az emberre egy házilag másolt *Titanicot*. A film óriási sikert aratott, úgyhogy még a fulingi színház tetejéről is lelógattak egy hatalmas feliratot, amely furcsán ötvözte a propagandát és a reklámot:

**A Futung ékszeráruház a *Titanic* egyedüli támogatója,
amelyet Csiang Cö-min elnök és főtitkár is ajánl!**

A tanszéki utasítások gyakran kétszeresen is az önáltatás hibájába estek: nemcsak azt tudtuk meg, hogy a film kalózmásolatban terjed, hanem azt is, hogy a főiskola manipulálni akarja körülöttünk a világot. Ugyanakkor következetlen maradt az ellenőrzés, hiszen sok szempontból óriási szabadságot biztosított számunkra. Különösen igaz volt ez a tanítással kapcsolatban, pedig talán éppen e téren lett volna kézenfekvő kordában tartani minket. Az apróságoktól - például Adam szüleinek előadásától vagy a Dickens-darabtól - eltekintve tulajdonképpen nagyobb szabadságunk volt tananyag tekintetében itt, mint valaha is odahaza. Senki nem ellenőrizte a tantervünket, és azt adtunk le az óráinkon, amit akartunk. Különösen meglepett, hogy taníthatunk irodalmat és kultúrát, pedig ezek a tárgyak gyakran erősen átpolitizáltak.

Jobbára rendszeresen bántak velünk. Ha pedig figyelembe vettük, hogy Fuling egy eldugott kisváros, és hogy rajtunk kívül még mutatóba sem látni külföldit, azt kellett mondanunk, végső soron mégis bíznak bennünk.

De azt az utolsó kis lépést még nem tudtuk megtenni, ami különösen azért okozott csalódást, mert máskülönben annyi jelentős akadályt küzdöttünk le sikerrel. Tavasszal már tudtam, hogy amíg

Fulingban vagyunk, ezeket az utolsó kis akadályokat már nem is lehet eltávolítani az útból, és próbáltam fütyülni rá. Sok más szempontból viszont látványosan jobb lett az élet.

A második évben különösen sokat fejlődött kapcsolatunk a hallgatókkal. Nagyrészt Adam érdeme volt, mindig is jobban lelkesedett a tanításért, mint én. Órán kívül is sok időt töltött a diákokkal, és segített egy kis könyvtár összeállításában, amely az irodánkban kapott helyet, ő volt az első *vajkuozsen* tanár, aki valóban elnyerte a bizalmukat, és mert mi ketten elválaszthatatlanul összekapcsolódtunk a tudatukban, természetesnek vették, hogy rám is kiterjesszék ezt a bizalmat.

De fontos tényező volt az idő is - két évet töltöttünk velük. Nemcsak az számított, hogy egy idő után elfogadták a *vajkuozseneket*, hanem az is, hogy mi magunk is sokat változtunk. Egyre tisztábban láttuk, hogyan kell közelíteni hozzájuk. Továbbra is számíthattak közvetlenségünkre, amely az első pillanattól megkülönböztetett minket a többi tanártól. Ugyanakkor tudták, hogy komolyak is tudunk lenni, de a legkomolyabb pillanatokban sem hallanak tőlünk propagandaszöveget. Nagy hangsúlyt fektettünk az őszinteségre, ha Amerikáról volt szó. Ebben a félévben a *Désirée's Babyt* és Langston Hughest tanítottam. Adam pedig a polgárjogi mozgalmakat állította amerikaikultúra-órái középpontjába. Teljesen nyíltan kezelte a témát. Levetített egy videót, így a diákok maguk is láthatták, hogy James Meredith holtteste az országút mellett hever, miután valahol Mississippiben végzett vele egy fajgyűlölő orvlövész. A hallgatók pontosan tudták, senki sem kényszeríti Adamet, hogy ilyen filmeket vetítsen le nekik. Nyugodtan beszélhetett volna az amerikai sikerekről a technológia, a gazdaság vagy az oktatásügy területén, de így elérte, hogy a hallgatók is hajlandók legyenek őszintén beszélni az általuk fontosnak tartott dolgokról.

Sokat nyomott a latban, hogy közben elfogadhatóan

megtanultunk kínaiul, ősszel már kínaiul szóltam a diákokhoz - persze csak a tanítási időn kívül -, mert kíváncsiak voltak, mit tanulok éppen, és hogyan haladok. Később rájöttem, hogy nemcsak az újdonság varázsa hatott: hozzám hasonlóan ők is más emberek lettek, amikor az anyanyelvükön szólaltak meg. Ilyenkor sokkal inkább elemükben voltak, ami nemcsak nyelvi, hanem politikai jelentőséggel is bírt.

Adam szüleinek elutazása után egyik este éppen a Diákotthonban vacsoráztam, amikor beugrott Jimmy, Mo és George. Kedvenc harmadéveseim közé tartoztak, és angolul kezdtük a könnyed társalgást. Kíváncsiak voltak, jól érezték-e magukat Fulingban Adam szülei.

- Jól, de a káderek nem nagyon nyerték el a tetszésüket! - válaszoltam. Mindhárman közelebb hajoltak.

- *Vejsenma?*- kérdezte halkán Jimmy. Angolul feleltem:

- Mert úgy érezték, hogy a *vajpan* megsértette őket, és nem értették, mi volt az oka.

- *Vomen vajpan kan senma?*

Most már kínaiul, elmeséltem nekik az egészet. Kínában durva tiszteletlenségnek számít, ha bárki szüleivel éreztetik, hogy nem látják szívesen őket. Csalódást láttam a diákok szemében, őszintén elmondtam, mi a véleményem a tanszékről, és hogy ezek a kis ügyek idővel összeadódnak. Mo és George párttagok voltak. Egy évvel korábban semmi pénzért nem beszéltem volna ilyen nyíltan. De mert most kínaiul folyhatott a beszélgetés, mindenki feloldódott, engem is beleértve.

Mind sűrűbben találkoztam a diákokkal órán kívül is, így sokszor megtapasztaltam ezt az erős hatályú szabályt: ha érzékeny téma került szóba, kínaiul beszélünk róla. Furcsának találtam, hiszen az lett volna természetes, hogy az angol legyen a titkos nyelvünk. A főiskolán kívül senki nem beszélt angolul a városban. Az érzékeny témákat tehát nyugodtam megvitathattuk volna angolul, és nem

kellett volna attól félnünk, hogy esetleg kihallgatnak. A kulcsfontosságú pontoknál mégis mindig kínaira váltottunk, még egy olyan forgalmas vendéglőben is, amilyen a Diákotthon. Politikáról, szexről vagy a főiskolához fűződő *kuanhszinkról* mindig kínaiul beszéltünk. Még a legjobb diákok is kínaira váltottak ilyenkor, pedig ők jobban beszélték az angolt, mint én a kínait.

Aztán megértettem: fel se merült bennük, hogy baj lehet belőle, ha valaki meghallja őket. Egyszerűen arról volt szó, hogy az anyanyelvükön könnyebben kezelték a kényes témákat. Ha féltek valamitől, csakis önmaguktól félhettek, mert az összes korlát beépült a tudatukba. Az angolt az iskolában tanulták, ezért a nyelv elválaszthatatlanul összefonódott az oktatási rendszerrel és a politikai szabályokkal. Ha angolul szólaltak meg, rögtön berregni kezdett a fejükben a vészcsengő - az angol számukra iskolai és persze *vajkuozsen* nyelv volt. Kitorölhetetlenül beléjük kódolták, hogy mindkét esetben - az iskolával vagy a *vajkuozsennel* - óvatosan járjanak el. Amikor felismertem, hogy ezek a korlátok ott benn, a koponyájukban laknak, arra gondoltam, hogy talán a Rossz Káderekkel is ez a helyzet. Talán csak a Jó Káderek agyának valamelyik homályos szögletében léteznek. Ők testesítik meg a zsibbasztó félelmet, amely megöli a jó szándékot.

Azon a tavaszon sok fiú határozta el, hogy angol családnévre is szüksége van. A külföldi tanárok kínai családnevet kapnak, miért lennének ők mások?

Akkor kaptam fel először a fejem, amikor egy nap dolgozatjavítás közben rájöttem, nem tudom, ki az a George Baker Frost. Sose hallottam róla, a lap tetején mégis ez a név állt nagy, hetyke betűkkel.

Végigolvasva már egyértelműen látszott, hogy George dolgozata van a kezemben. George nagymellényű fiú, igazi hangadó volt a csoportban: jóképű, és ügyes sportoló. Egész kis mozgalmat indított

el: nemsokára William Fostertől (korábban Willie) is kaptam egy írásművet, ő később William Jefferson Fosterré léptette elő magát. William Jefferson Foster meggyőzte a barátnőjét, hogy legyen Nancy Drew (Adam javaslatára). Mo, az osztály diákfelügyelője nem engedhette meg magának, hogy bármiből kimaradjon, mert az a tekintélye rovására ment volna. Tőlem kért tanácsot, és azután már Mo Money aláírással látta el a dolgozatait.

Néhány hallgató pedig a fejébe vette, hogy feljavítja szecsuan szókincsünket. A Diákotthon közönségének óriási öröme szolgált, amikor megszokott beszélgetéseinkbe új szavakat, kifejezéseket loptunk be: - Most már igazi *csungkuotungok* mind a ketten! - mondta Huang Neng, és büszke volt ránk.

Nem kellett sok idő, a tanszék vezetése értesült a fejleményekről. George Baker Frost az egyik szünetben felkeresett. Párttagként nagyon jó kapcsolatok fűzték a vezetéshez.

- Az angol tanszék azt akarja, hogy ne tanítsunk több szót maguknak - mondta.

- Azok a teknőcfiak - mondtam kínaiul - tisztára fogkefék.

George elvigyorodott, és hátra pillantott. Azt mondani valakire, hogy fogkefe, különösen nagy sértés a csungkingi dialektusban. Szecsuan más tájain meg sem értenék, de a keleti folyóvölgyekben valami ismeretlen okból előszeretettel használják jelzőként ezt a szót. Aki „fogkefe”, az haszontalan, hitvány ember.

- Legyen óvatos - mondta George.

Kedvem szerint azt válaszoltam volna, hogy a falnak is füle van, de inkább csak elmosolyodtam, és egyetértően bólintottam.

- A főiskola környékén ne nagyon használja ezeket a szavakat, mert ha meghallják, bajba kerülhetünk.

Megegyeztünk, hogy tiltott zónának tekintjük a főépületet és környékét, ám nem sikerült betartani a korlátozást. Veszélyes vizekre tévedtünk - azt mondani a hatalom képviselőire, hogy fogkefék, még felforgatóbb, mint karácsonyi dalokat énekelni -, de a

közös ellenállás csak még közelebb hozott minket a hallgatókhoz. Kétirányúvá vált a nyelv áramlása, többé nem lehetett gátat szabni neki. Amióta az első félévben Jonathan Swiftet vettük, a hallgatók nem szűnő lelkesedéssel használták a „yahoo”-t, mert úgy hangzik, mintha kínai szó lenne, és még hasonlít is a fogkefére, ami kínaiul *jasua*. Mindegy, miért, de a diákok folyamatosan „yahoo”-z-tak, amit még elbűvölőbbé tett, hogy felcserélték a szecsuan dialectusban gyakran felcserélhető „f” és a „h” hangot, így általában „yafu”-t mondtak „yahoo” helyett. Huang Kaj is így ejtette ki (az első angol szó volt, amit megtanítottam neki). Amikor ebédelni mentem a Diákotthonba, rám nézett, és nagy komolyan elkiáltotta magát: - Yafu! - Irodalomtanárként talán erre voltam a legbüszkébb. Biztos voltam benne, hogy Swiftet boldoggá tenné, ha látná, hogy ez a kétéves kínai fiúcska, akit még pelenkázni kell, yahoo-nak hívja a külföldieket.

Adam ősszel spanyoltanfolyamot indított, ami tovább bonyolította a helyzetet. Nemsokára a *tonto* (hülye) is elterjedt a *jasua* és a *yahoo* mellett - a központi épületben és a Diákotthonban egyaránt hallani lehetett. Szinte sajnáltam a tanszék vezetőit. Borzasztóan össze lehettek zavarodva ettől a sok marhaságtól. Lelki szemeim előtt megjelentek a Rossz Káderek, amint éjt nappallá téve dolgoznak rajta, hogy felmérjék a Jonathan Swiftben és a spanyol szlengben rejlő politikai kockázatokat. Valószínűleg alig várták, hogy elutazzunk, és magunkkal vigyük a veszélyes szavakat, de volt még néhány hónapunk: addig három nyelvben és egy dialectusban dúskálhattak a potenciális bajkeverők.

Már rég elfelejtettem az első tavaszon átélt kellemetlen érzést, amikor mint *vajkuozsen* egyedül álltam az osztály színe előtt. A második évben egyszer sem hajtották le a fejüket a hallgatók. Nagyon örültem, hogy végre az órákon kívül is tudtunk érintkezni, és hogy viszonyunk tökéletesen illik a kínai környezethez: humor és komolyság épp olyan arányban elegyedett benne, ahogy kell.

Most kezdtem valóban emberinek érezni a főiskolai életet, és a hallgatók, akik korábban tehetséges, de szerencsétlen gyalog benyomását keltették a saktáblán, időközben önálló személyiséggé kerekedtek.

Egyik kedvencem, Linda, nem érezte szükségét, hogy angol családnevet válasszon magának. Talán ő volt a legokosabb a harmadévesek között. Egy évvel korábban lehetőséget kapott, hogy jelentkezzen a csungkingi Szecsuani Idegen Nyelvi Intézetbe, és ott tanuljon tovább. Ez nagy előrelépés lett volna a fulingi főiskolához képest; minden évben csak a legjobbakat választották ki, és a szerencsésen bejutók előtt már nem csak a falusi tanítói pálya állt nyitva. Ám a kiválasztási folyamatot erősen áthatotta a politika, és nagy szerepet kapott benne a protekció. Linda nem ment át a testnevelés vizsgán, mert az egyik tornatanár már elsőéves kora óta pikkelt rá. Pedig Linda a sportban is a jobbak közé tartozott, és az igazságtalanság kellőképpen fel is háborította az angol tanszéket. De nem volt mit tenni, a tornatanár kimondta a végső szót. Linda esete az értelmetlen és kegyetlen hatalmi játszma iskolapéldája volt, érthetetlen módon mégis eltűrték. Külön kis abszurd, hogy éppen a testnevelés tanszék játszott ilyen dicstelen szerepet.

Linda állta a sarat, nem okozott csalódást. Megszokta, hogy ha baj van, és nem tehet semmit, akkor se veszítse el a lelkierejét - édesanyja nem sokkal azelőtt halt meg, tavasszal pedig kiderült, hogy az apja rákos. Linda a nővérével elment egy tenyérjósához, és mindkettőjüknek ugyanazt jósolták: édesapád hamarosan meghal. Adam meg én ebben is bizonyítva láttuk, hogy jobb elkerülni a jövőmondókat. Ezt a gondolatot megosztottuk Lindával, ő azonban tudta, hogy nem menekülhet a sorsa elől, és nyugodtan viselte, amit az rámért. A félév folyamán néhányszor hazautazott hétvégére, de mindig sikerült megőriznie a nyugalma. Amikor az apja már nagyon beteg volt, Linda akkor is osztályelső maradt.

Egyik este a könyvtárban megmutatta nekem a fényképalbumait.

Mindig furcsa élmény volt a diákok fotóit nézegetni, a kínaiak ugyanis semmi értelmét nem látják az olyan képnek, amelyen nem ők maguk láthatók. Különös ez egy szerénységéről közismert népnél, de senki sem hibátlan. Egy-egy fotóalbum legalább ötven portrét tartalmazott az album tulajdonosáról, amivel szemben tanácstalan voltam. Mit mond az ember, miután végignézett ötven fényképet egy fiatal nőről?

Adamnek volt saját módszere. Minden egyes képnél megkérdezte:

- Ez ki?

- Én vagyok! - válaszolta az album gazdája. Adam lapozott. - És ez?

- Az is én!

Adam rendkívül szórakoztatónak találta, nekem viszont távoznom kellett az irodából, mert félttem, kupán találok vágni, amikor huszadszor is felteszi ugyanazt a kérdést. Nekem nem volt türelmem hozzá, tehát olyan gyorsan pörgettem át Linda albumait, ahogy csak lehetett a durva érzéketlenség látszata nélkül. A képein az összes jellegzetes *hsziaocsie*-póz szerepelt. A felvételek többsége különféle parkokban készült; Linda ritkán mosolygott. Néhány kalapos kép, erős smink, kontúrokat lágyító, puha fényszűrővel fotózva; kezében virággal, álmodozó, égnek fordított arc, hátrafesztett váll. A két albumot öt perc alatt végignéztem.

- Nagyon szép - mondtam.

- Nem, nem nagyon szép - válaszolta Linda, és elmosolyodott. - De elég szép.

Igaza volt: csinos lány, de nem annyira, hogy elterelje a figyelmét a tehetségéről és a képességeiről. Újabb példája a pragmatizmusnak, amellyel annyiszor találkoztam Fulingban; a kínaiak sokkal inkább képesek voltak objektív képet alkotni magukról, mint az ameriakiak. A fulingiak zöme pontosan tudta, milyen lapot osztottak neki. Lindának a sok megpróbáltatás mellé jó képességeket. Tudta is, mihez kezdjen velük.

Egyszer Adam, Linda, Mo Money meg én együtt vacsoráztunk. Néhány sör után komoly beszélgetésbe fogtunk, még hozzá kínaiul. Eljutottunk a demokráciát követelő Tienanmen téri tüntetéseikig. Ez a téma ritkán került szóba Fulingban. Az emberek nagy többségének fogalma sem volt, mi is történt ott 1989-ben. Fulingban csupán kisebb megmozdulások voltak, és a diákok levonultak a Déli Hegykapuhoz. Az emberek a kósza hírekből értesültek róla, hogy Csengtuban és Pekingben erőszakos cselekményekre került sor. De szinte senki nem sejtette a vérontás mértékét. A kevés kivételek egyike fotós barátom, Ko Hszen-lung volt, aki lelkesen hallgatta az Amerika Hangját, ezért tudta, hogy a külföldi tudósítók több százra becsülik a halálos áldozatok számát.

Ő volt az egyik legkevésbé hazafias érzelmű kínai, akit Fulingban megismertem. Az első évben elárulta, nem tetszik neki, ahogy a diákok lelkesednek Hongkong visszacsatolásáért, amit egyébként tudatlanságuknak és éretlenségüknek tulajdonított. Meglepetésemre a demokráciapárti mozgalomról is hasonlóan vélekedett.

- Marhaság volt - jelentette ki, amikor szóba hoztam az 1989-es megmozdulásokat. - A diákok által megfogalmazott bírálat persze nagyon is megállta a helyét, de hát mit tudtak ők az egészről? Talán képesek lettek volna rá, hogy vezessék az országot? A diák csak diák. Nem tud semmit az életről, mert túl fiatal. Éretlen még, soha nem dolgozott olyan keményen, mint a Régi Száz Név, következésképp csupa olyasmit panaszol, amiről fogalma sincs.

Végő soron megértettem az álláspontját, legalábbis abban az értelemben, hogy ha egy nemzet morálján huszonéveseknek kell segíteniük, az nem jó jel. Annál félelmetesebbnek találtam, hogy Kína új huszonéveseinek szinte elképzelésük sincs, mi történt a hazájukban alig egy évtizede. Vacsora közben erről is beszéltem Lindának és Mo Moneynak, főleg mert kíváncsi voltam a véleményükre.

Mo Money párttag volt ugyan, mégsem tiltakozott a téma ellen, és

a hivatalos forrásokkal ellentétben nem is próbálta tagadni a történeteket. Tisztában volt vele, hogy az én adataim minden bizonnyal pontosabbak, mint azok, amelyeket a kormányzat sulykolt a közvéleménynek, és hogy nincs értelme vitatkozni a karhatalmi fellépés mértékéről.

- De azt is meg kell értenie - mondta Mo -, hogy utólag már nem tudom megváltoztatni a történeteket. Nem mintha nem érdekelne, sőt, azt mondom, bárcsak lehetne tenni valamit, csak hát ez egyszerűen lehetetlen, úgyhogy legfeljebb annyit tehetek, hogy szorgalmasan tanulok, és jó tanár leszek. Ez a legtöbb, ami tőlem telik.

Mo sok tekintetben emlékeztetett Kung tanár úrra, aki ugyancsak párttag volt, jó adag idealizmussal megspékelve. Mindketten hittek benne, hogy hosszú távon életképes a rendszer, és fontosnak vélték, hogy a magukfajta párttag megbocsátó, türelmes és hűséges legyen. Igazából nem a párt ideológiájában hittek, hanem abban, hogy a hozzájuk hasonló emberek a rendszer hibái ellenére képesek - és egyben kötelesek is - munkájukkal hozzájárulni a társadalom jólétéhez. Bizonyos értelemben ez igenis demokratikus gondolkodás volt, de legalábbis annak reményében fogant, hogy a fennálló korrupciós rendszeren belül, valahol mélyen eltemetve, mégiscsak föllelhető lesz a demokrácia. Egyszerűen képtelenek voltak rá, hogy elutasítsák a részvételt a közügyekben.

Linda nem volt párttag, bár biztos voltam benne, hogy az ő tehetségével minden további nélkül beléphetett volna, ha akar. Megkérdeztem, miért nem jelentkezett.

- Nem fűződik hozzá semmilyen érdekem, hogy belépjek - mondta. - Eddig sem akartam csatlakozni, és most sem. Tudom, hogy most fontos témákról beszélgetünk, és talán egyszer én is tudok majd valami hasznosat tenni, de egyelőre nekem ez az egész túlságosan bonyolultnak tűnik.

Hangja nyugodt maradt, s láttam, hogy válasza pontosan

ugyanolyan őszinte volt, mint Móé. Mind a ketten függetlenítették magukat a problémától, akárcsak összes fulingi ismerősöm, de más-más indoklással. Mo Money úgy okoskodott, hogy ha legalább a maga szintjén foglalkozik politikával, leküzdheti azt az érzést, hogy a komolyabb ügyekben tehetetlen, Lindának pedig egyszerűen más kötötte le a figyelmét, neki másra kellett az erő. Ő így is éppen elég lapot kapott a játékhoz - minden egyéb várhatott. Fulingban sokan gondolkodtak így, két év után végre meg is értettem, miért.

A száraz, poros március utolsó hétvégéjén hosszú kirándulást tettem a Vu folyó mentén. Pontosan ugyanaz a hétvége volt, mint tavaly, és pontosan ugyanaz az útvonal. Mindig is szerettem megfigyelni a természet ciklikus változását. Már-már tavaszi szertartásnak tekintettem, hogy márciusban a zöld folyó mellett sátorozom.

Elhagytam az első két mellékvölgyet, és gyorsan odaértem a Liangtang vasgyárhoz. Semmi nem változott az elmúlt egy év alatt, de most már el tudtam olvasni két propagandafeliratot, amelybe egy éve még beletört a bicskám:

Szorgalom - Kedvesség - Engedelmesség

**Tartsd be a szabályokat, és dicsőséges lesz a munkád!
Ha megszeged a szabályokat, szégyent hoznak rád a gépek!**

Három csille fehér kavics ereszkedett le a hegyoldalon, a rakomány tetején munkások vigyorogtak és füttyögtek. Újra megpillantottam a tavalyi feliratot:

**Öröm, öröm legyen munkába menni
Biztos, biztos legyen a hazatérés**

Aznapra jó lesz mantrának, gondoltam. Ismételtettem

magamban, miközben átvágtam a megsebzett hegyoldalon, majd leereszkedtem a mély, zöld völgyekbe, ahol nyugat felé, a Vu folyóba sietnek a patakok.

Egészen átjárta a tavasz ezeket a völgyeket - a virágzó császárfákat, a szél borzolta, aranyló repceföldeket, a retek-, káposzta-, hagyma- és babültetvényeket. A rizspalánták fénylő, friss zöldben pompáztak a bambuszkeretekre feszített fólia alatt.

A negyedik mellékvölgyben egy paraszt nógatta ázsiai bivalyát. Combig feltúrta a nadrágját, úgy gázolt a sárban, a vízben. A közeli repcetábla súlyos, édes illata megtöltötte a levegőt. Felesége és unokája a szántás szélén üldögélt. Köszöntöttem őket.

Az asszony jól megnézett magának.

- Ugye tavaly is járt erre?

- Igen, jártam. Fulingban lakom.

A férfi megállt, elmosolyodott.

- Emlékszem. Térképe is volt. Útbaigazítást kért. Nem értette, mit mondunk, és rossz irányba indult. Pedig segíteni akartunk.

Gyorsan megígértem, hogy ezúttal mindenképpen a helyes irányba megyek. Megkérdezték, mivel foglalkozom Fulingban. Tanár vagyok, feleltem.

- Az uram szintén tanár - mondta az öregasszony, és a férjére mutatott. - Hétfőtől péntekig az általános iskolában tanít, szombaton és vasárnap meg a földeken dolgozik.

A férfi levette a szerszámot a bivalyról, hogy az állat szabadon legelhessen a repcetáblán. Ötvennégy éves, kis termetű ember volt, de legalább olyan erősnek tűnt, mint a bivaly. Fekete haja fegyelmezetten rövidre nyírva. Egy alapos mosdás után valóban úgy festhet, mint egy tanár. De hétvégén csupa sár a lába, ruháját és bőrét sárpettyek borítják.

Cigarettaival kínált, rágyújtott, leült egy kőre. Ledobtam a hátizsákomat, és leültem mellé, hogy pihenjek egy kicsit a napon. A férfi azt kérdezte, német vagyok-e.

- Nem, amerikai.
- Nemrég járt itt egy német.
- Tényleg? Mit keresett errefelé?
- Nem tudom. Tanulmányozott vagy kutatott. Nagyon gyorsan gyalogolt, még a környékbeli hegylakóknál is gyorsabban szedte a lábát. Tolmács kísérte. Gazdag ember lehet, ha a saját pénzén jött Kínába. Maga mennyit keres?

- Többet, mint az átlag - bólintott, amikor megtudta. - Faluhelyen sokkal kevesebbet dolgoznak a tanítók. De az a német magánál is sokkal jobban keres, biztosra veszem.

Ötéves unokája a hátam mögé ugrott, és kacagva ráncigálni kezdte az ingem. A férfi mosolygott, de azért rászólt.

- Nagyon eleven gyerek - mondta büszkén.

Bólintottam, megsimogattam a kisfiú fekete kobakját. A németre gondoltam; meglepett, hogy rajtam kívül itt, a semmi közepén, akad még *vajkuozsen*. Egy kicsit bosszantott is, mert egészen addig biztos voltam benne, hogy én vagyok a világon az egyetlen külföldi, aki valaha megfordult ezen a vidéken.

Ősszel mintha láttam volna egyet Fulingban, de amint észrevettem, máris belépett egy vendéglőbe, így nem is biztos, hogy valóban külföldi volt. Két év alatt egyszer, januárban találkoztam külföldiekkel, méghozzá két dán turistával: azért ragadtak Fulingban, mert Csungkingba tartó hajójukon halaszthatatlan javítanivaló akadt, és be kellett állnia a dokkba. Fuling egyetlen gyorsétteremszerű létesítményében, a California Beef Noodle King USA fantázianevű helyen botlottam beléjük. Fűszeres kínai tésztaételeikért minden héten egyszer-kétszer betértem. A tulajdonos nő többször is érdeklődött, jól csinálja-e a dolgát, tényleg olyan-e a koszt, mint Kaliforniában. Minden alkalommal megnyugtattam, hogy pontosan azt kapom, amire Kaliforniában számítanék, ő pedig nagyon örült. Az étterem neve angolul is ki volt írva, a két dán nő valószínűleg így kötött ki benne.

Amikor beléptem, szúrós pillantást vetettek rám, aztán gyorsan másfelé néztek, mintha észre sem vettek volna. Máskor is tapasztaltam, hogy a turisták nem örülnek, ha valami isten háta mögötti helyen más turistákkal találkoznak. Csakhogy Fulingban én nem voltam turista, és enyhén szólva idegesített, hogy a két *vajkuozsen* úgy viselkedik, mintha megzavartam volna magányos kalandjukat. Szó nélkül leültem egy asztalhoz, nem messze tőlük.

Nem beszéltek kínaiul, és csak rövid ideje tartózkodtak az országban. A falon lévő fotókra mutatva rendeltek maguknak. A pincérnő megkérdezte, kérnek-e csípős paprikát a tésztához. A dánok nem értették, de érezhették a pincérnő hangsúlyozásából, hogy fontos döntést kell meghozniuk, úgyhogy vadul lapozgatni kezdték a szótárukat. Elhatároztam, csak akkor segítek, ha kérnek.

A pincérnő ekkor rám nézett, és megkérdezte, tolmácsolnék-e. A dánok meglepetést színleltek, mintha csak most vettek volna észre, és nem kértek csípős paprikát. Csábított a gondolat, hogy az ellenkezőjét mondjam a pincérnőnek: persze hogy kérnek, sőt, mintha kissé lefitymálnák a szecsuan *lacsiaót*, a nagyszerű Dániában ugyanis csecsemőknek való az ilyen gyenge fűszer. Mégis inkább az igazat mondtam; a helyükben valószínűleg minden turista így viselkedne. Máshol, máskor, én sem voltam különb.

Aztán szóba elegyedtünk. Nehezen fért a fejükbe, hogy élhetek olyan helyen, ahol ennyire nyomasztó a külföldre irányuló, intenzív figyelem.

- Mást se csinálnak, csak bennünket bámulnak - fakadt ki egyikük.
- Magát nem bámulják?
- Igen, de talán kevésbé.

Nem sértésnek szántam, de szemlátomást annak vették. Nem volt kedvem fáradságosan megmagyarázni, hogy csak arról van szó, engem itt már valamennyire megszoktak. Udvariasságból megadtam nekik a telefonszámomat, hogy legyen kit hívniuk, ha netán bajba kerülnének, aztán otthagytam őket a bot-bot katonáknak.

A Vu folyó mellett a német példáján tűnődve eltöprengtem, vajon eljut-e valaha is ez a vidék oda, hogy mindennapos lesz a *vajkuozsen*. Közben a tájat néztem, úgyhogy az asszony meg is kérdezte, vannak-e ilyen hegyek az én hazámban.

- Vannak, de én Fulingnál laposabb vidéken lakom.

- Hát a földet művelik-e?

- Kevés a farmer, de nagy a földjük. Egy-egy birtok több száz *mu* is megvan. Az én hazámban gépekkel művelik a földet.

A férfi bólintott.

- Mint Hszincsiangban - mondta - és Észak-Kínában, ahol több a termőföld, több a síkság. Ott is gépeket használnak. Mi itt semmire se mennénk velük.

Tovább beszélgettünk a mezőgazdaságról. Megkérdezte, igaz-e, hogy Amerikában a parasztok repülőgéppel vetik a rizst. Fuling környékén gyakran föltették nekem ezt a kérdést, úgy látszik, benne volt a köztudatban. Mindig azt feleltem, hogy a kaliforniai rizst olykor valóban repülőgépről vetik. Szinte láttam, ahogy a szecsuanai parasztok fejében forogni kezdenek a fogaskerekek: nézik az ekét, a bivalyt meg a sarat, és megpróbálnak elhelyezni egy repülőgépet a rendszerben.

A földműves mosolyogva csóválta a fejét, és a lábára száradt sárgásbarna sarat nézte. A szikkadt sárréteg alatt feszes, erős vádli domborodott.

- Tavaly is ilyentájt járt erre? - kérdezte.

- Igen, tavaly is márciusban kirándultam.

- Észrevette, hogy az idén kicsit más? Tavaly látnia kellett, hogy a teraszokon áll a víz, de az idén még nem jött meg az eső, késik minden. Idén nagyon száraz a március.

Panaszkodott, hogy az eső hiánya hátráltatja a tavaszi munkákat. De nincs mit tenni, a paraszt csak vár, és reméli, hogy túléli a száraz tavaszt meg a két májust.

Meleg volt, izzadtam a hátizsák alatt. Ugyanott álltam meg ebédelni, ahol az előző évben: a magas sziklán, a Vu fölött. Lenéztem a mélyben csillogó folyóra: „Öröm, öröm, biztos, biztos”, gondoltam. Felszállt a köd, a napfény aranycsíkokat rajzolt a folyóra.

A hegyekben mindenütt emlékeztek rám, s hogy egy éve is ott jártam. Sokan említették a németet, úgy látszik, igen mély benyomást gyakorolt rájuk. Egy parasztháznál megálltam pihenni, és közben megtudtam, hogy a német ugyanolyan bakancsot viselt, mint én.

- *Csuancsia* volt - mondta egy öregember -, szakértő. Talán a fákat tanulmányozta. Direkt erre a szegény vidékre jött.

Az öregembert Jangnak hívták. Forralt, cukros vízzel kínált, leült velem a cséplőteraszra. Fia, menyé és egy négy hónapos csecsemő éltek vele egy háztartásban, és szemlátomást nem ment nekik rosszul. Már vagy tíz éve bevezették hozzájuk a villanyt. A rizs szépen hízott a fólia alatt. Volt hat süldő malacuk és egy macskájuk pórázon. A póráz végére vízzel félig tele műanyag kóláspalackot kötöttek, hogy a macska ne kóborolhasson túlságosan messzire. Sosem voltam oda a macskákért; a kóláspalackot kifejezetten jó ötletnek tartottam.

Nemsokára az öreg felesége is kijött a teraszra. Hetvenhárom éves volt, és dőlt belőle a panasz, pedig az egész völgyben nem láttam az övékénel szebb földet.

- Hónapok óta nem esett - siránkozott. - Tavaly ilyenkor már víz állt a teraszokon. Nézze csak, milyen csúnya most minden. Szörnyű! Nagyon nagy mifelénk a szegénység!

Borúlátó hangulatban szidták az időjárást, akárcsak a többi környékbeli paraszt. A valamivel gazdagabb Fuling környéki földeken is sűrűn hallottam hasonló panaszt, de úgy éreztem, nem más ez, mint az alázat megnyilvánulása, még hozzá az elégedettséget leplező alázaté. Talán babonából is panaszkodnak, nehogy megtámadja a lelküket a gőg. A kínaiak ebben a szellemben nevelik

a gyereket is: nem dicsérik agyon, nehogy megártson neki a túlzásba vitt figyelem.

Az asszony meghívott vacsorázni, akárcsak első pihenőmnél a tanítóföldműves, de tovább kellett mennem. Vidéken mindenki szívesen látta a vándort. Valahányszor nagyobb sétára indultam, mindig meg akart etetni valaki. Biztosra vettem, hogy akár egyetlen fillér nélkül is be lehetne járni egész Szecsuant, mert lakói hihetetlenül nagylelkűek: azonnal étellel, szállással kínálják az idegent, náluk elemi szabály a vendégszeretet.

Kicsit később egy huszoneves fiatalemberrel és tizenkét éves öccsével találkoztam az úton. A fiú iskolai tréningruhát viselt, és rögtön megismert.

- Maga az a *vajkuozsen*, aki tavaly megnyerte a fulingi országúti futóversenyt?

- Igen.

- Láttam a főiskola közelében. A Keleti Folyó Középiskolába járok.

A közelben nem volt középiskola, így aki tovább akart tanulni, Fulingba ment. A fiú havonta 170 jüant fizetett a kollégiumi szállásért és az étkezésért. A bátyja úgy vélte, a környékbeli gyerekek kilencven százaléka jár középiskolába. A gyerekek hajóval jártak be Fulingba, és hétfvégén rendszerint hazamentek.

Gyerekcsoportot bukkant fel; nagy szemeket meresztettek rám. A tizenkét éves fiúcska tájékoztatta őket, hogy én vagyok az a *vajkuozsen*, aki megnyerte a fulingi futóversenyt. Színesen, izgalmasan mesélte el a versenyt, és hangsúlyozta, hogy igen nagy előnnyel győztem. Egészen zavarba jöttem, pedig már megszokhattam volna, hogy a fulingiak zöme a verseny óta ismer.

Mély benyomást tett rám, hogy innen, a világ végéről ilyen sok diák teszi meg a hosszú utat Fulingba, hogy tanuljon. Majd villámcsapásként ért a felismerés: hiszen ezeket a gyereket tanítják majd az én hallgatóim, ha lediplomáztak. Csakugyan volt hát értelme a munkámnak: nemcsak irodalomra tanítottam őket,

hanem magam is részévé lettem egy oktatási rendszernek, amely ilyen gyerekeket tudott nevelni.

Valahányszor a főiskola környékén kóboroltam, és cséplőterazon leckét író diákokat láttam, mindig eszembe jutott ez. Napsütéses délutánokon minden udvarban ült egy gyerek - a fulingi iskolákban nagyon sok házi feladatot adnak, és a diákok szorgalmasan meg is írják. Talán éppen az tetszett a legjobban az itteniekben, hogy különös tisztelet élt bennük a tanulás iránt; tanárként nem is érezhettem volna magam jobban.

Ebből a szempontból egészen megváltozott a véleményem az első tavasz óta; eleinte borúlátón tekintettem az oktatást fojtogató, tömény propagandára, és csak akkor lélegeztem föl, ha szabadulhattam az osztályteremből, a munkától. Ha most a határt járva elnéztem a leckéjüket író gyerekeket, eszembe jutottak a saját tanítványaim, hiszen ők is hasonló környezetben, hasonló körülmények között nőttek fel, és ugyanebbe a világba térnek majd vissza, hogy tanítsanak. Noha változatlanul viszolyogtam a propagandától, már nem tulajdonítottam neki nagy jelentőséget. A jelmondatok nem tarthatnak örökké - Kínában semmi nem tart örökké -, de a gyerekek, akikből tanult emberek lesznek, tanult emberek is maradnak, bármerre megy is az ország.

Amikor nem voltam biztos benne, merre menjek, egyszerűen megkérdeztem valakit, hogy egy évvel korábban merre indultam tovább. Mindig tudták a választ. Mintha nem lett volna olyan, aki ne emlékezett volna rám. És mindenki megemlítette a németet. Szerettem volna találkozni vele, kíváncsi lettem, mit kutat. Mintha Kurtz nyomában járnék a Kongó mentén; folyamatosan, de töredékekben kaptam róla az információt. Már tudtam, hogy gyorsan jár, sok pénze van, és olyan bakancsot visel, mint én. Nyilván ő is hallott már rólam, jutott eszembe, és talán ő is úgy érzi, egy ismeretlen *vajkuozsent* üldöz a Vu vad völgyében.

Késő délután kezdtem leereszkedni a folyóhoz. Átkeltem egy napfényes völgyön: végében tágas, négyszögletes rét, oldalt egy zugban házak csoportja. Megálltam pihenni. Kisvártatva parasztasszonyok bukkantak fel. Hatvan fölött járhattak, kék ruhát, hordtak. Nagyon szép vidéken laknak, mondtam nekik.

- Nem jó hely ez - felelte az egyik. - *Csiongsancsü*, szegény hegyvidék. Nagyon rossz állapotban van a gazdaság.

Mindig megdicsértem a vidéket, hogy hallhassam, hogyan szidják az ott élő parasztok. Pedig ezekről a parasztasszonyokról is süttött a boldog elégedettség, ahogy ott álltak a verőfényben: virágzó repce, búza, zsenge rizs nőtt, gyarapodott körös-körül, ők mégis azt panaszták, milyen nehéz az élet.

Egy kislány lépett mellém. - Maga az a fulingi *vajkuozsen*, aki mindig fut?

- Én.

- Volt Fulingban egy országúti futóverseny, és ő lett az első - tájékoztatta a kislány az öregasszonyokat.

- Azért tud ennyit gyalogolni - vágta rá az egyik. - Nézzétek, milyen egészséges. Látjátok, milyen kevés ruha van rajta?

- És nézzétek, milyen nagy a zsákja! Milyen nehéz lehet!

- Mekkora lába van! Nézzétek ezeket a hatalmas cipőket!

Egy darabig tanulmányoztak, én meg arra vártam, mikor kérdezi meg valamelyik, hogy mennyi a fizetésem. Az egyik asszonyt azonban jobban érdekelte, hogy az én hazámban van-e születésszabályozás.

- Nincsen - válaszoltam. - Annyi gyereke lehet mindenkinek, amennyit akar.

Csodálkozva ingatták a fejüket. Amerikát nem fenyegeti túlnépesedés, magyaráztam, ezért mások a szabályok, mint Kínában.

- A maga családjában hány gyerek van?

- Négy. Három lánytestvérem van.

- Nálunk ez tilos. Csak egy gyereke lehet minden házaspárnak. Ha még egy születik, bírságot kell fizetni.

- Több mint tízezer jüant! - vágott közbe egy másik asszony. Időközben gyerekek gyűltek körénk, és jól megbámultak. Két kisfiú állt szorosán egymás mellett.

- Hát ők? - kérdeztem. - Olyanok, mintha testvérek lennének.

- Úgy van - mondta az öregasszony. - A szüleiknek bírságot kellett fizetniük.

A kisebbik négyéves lehetett, a bátyja talán hat vagy hét. Nagyon maszatos volt mind a kettő. Félénken ácsorogtak, kissé feljebb, egy búzával bevetett terasz szélén; nyilván tartottak egy kicsit a *vajkuozsentől*. Egy ötévesforma kislány futva érkezett: kócos, fekete hajú, maszatos arcú tündérke. Tágra nyílt szemmel bámult rám. Hatalmas, szénfekete szeme volt, mint Brigittának, legkisebb húgomnak. Rámosolyogtam, visszamosolygott.

- Ő a harmadik abban a családban - mondta az egyik asszony.

- Ó, akkor biztosan nagyon nagy bírságot kellett fizetniük érte.

- Nem - mondta az asszony. - A házuk *tujlő*.

- Micsoda?

- A házuk *tujlő*.

- *Tujlő*?

- Bizony.

Nem akartam hinni a fülemnek. Gyorsan lefirkantottam az írásjegyet a noteszembe. - Ez a *tuj*?

- Így van.

Ez a szó sok mindent jelent: lök, fordul, vág, vált, elhalaszt, megválaszt. De ha egy házra mondják, hogy *tujlő*, az egyszerűen annyit tesz, hogy lerombolták. A helyi születésügyi hivatal leromboltatta a kislány szüleinek a házát, mert született egy harmadik gyerekük.

Külföldi cikkekben olvastam hasonló esetekről, de mindig feltételeztem, hogy ilyesmi csak egészen elszigetelt, félreeső kis

falvakban eshet meg. De hiszen egész nap gyalogoltam, jutott eszembe, és ez a gyönyörű kis völgy nagyon is félreeső hely.

Az öregasszonyok fejcsóválva nézték a kislányt, aki kellemetlenül érezte magát attól, amit hallott. Mintha ezt olvastam volna le az arcáról: bocsánat. Nem lehetett egyszerű abban a tudatban felcseperednie, hogy világra jötte miatt lerombolták a családja házát. De volt valami más is a tekintetében, valami alig észrevehető, meghatározhatatlan üzenet: vannak dolgok, sugallta a pillantás, amelyek többet érnek, mint a pénz vagy egy ház. Az öregasszonyok is pontosan látták ezt. Az egyik megsimogatta a kislány fejét, aki már szaladt is a többiekhez játszani a még felszántatlan földre.

Nem jutottam el régi táborhelyemre. Elbeszélgettem az időt. De találtam egy jó kis helyet, magasan a Vu folyó felett, ahol szépen megvacsoráztam, és megint Ted Williams önéletrajzát olvasgattam. Elhatároztam, hogy életem hátralévő részében minden tavasszal el fogom olvasni ezt a könyvet. Az ő számára egyáltalán nem volt „öröm, öröm”, amikor a Red Soxhoz szegődött, és én ezt tiszteletre méltónak találtam. Volt valami nagyon amerikai a hangjában, valami hetykeség, valami földszagú szleng. Különösen tetszett, ahogy elkezdi a könyvet:

„Minden idők legkiválóbb ütőjátékosa akartam lenni...”

Korán reggel tábort bontottam, és hajóra szálltam. Alacsony volt a vízszint. A part mentén, a fehér és makulátlanul tiszta mészkősziklákon harántirányú repedések futottak. Öt méterrel a víz fölött éles csík mutatta, meddig emelkedik a folyó nyáron. Vasárnap volt, a hajó zsúfolásig megtelt iskolába tartó parasztyerekekkel. A hajóorrban álldogálva néztem, ahogy eltűnnek a ködben a fehér sziklák. Tudtam, hogy utoljára látom a folyónak ezt a szakaszát. Ez volt az utolsó tavasz, amit Fulingban töltöttem.

A JANGCE

Legegyszerűbben a folyón lehet elhagyni Csungkingot. A városnak vadonatúj repülőtere és autópályája van, nem beszélve az 1952-ben megépített vasútról, amely akkoriban komoly műszaki eredménynek számított. Teng Hsziao-ping akkor még Mao bizalmasaként, délnyugaton dolgozott, és a vasút megépítése első jelentős eredményének tekinthető. A Jangce azonban verhetetlennek bizonyult. A vonat lassú, az országutakon rossz a közlekedés, a repülőgépek pedig a légszennyezés meg a folyóvölgyekben keletkező köd miatt gyakran késve indulnak és érkeznek. A folyam ellenben mindig nagyszerű közlekedési útvonal volt - és marad.

Ma hatkor a lassú járat, a *Csunghua* nevű hajó készülődik indulásra. Az utasok türelmetlenek, fáradtak, nyugösek. Június van, fullasztó meleg. A város fölé boruló, szénporos szmogfelhőn keresztül forrón, nedvesen szűrődnek át a napsugarak. Az utasok között sok a turista, aki már fél Kínát bejárta zsúfolt vonatokon, ütött-kopott, öreg buszokon. Az idegek megszenvedik a szecsuanai forróságot. Tíz perccel indulás előtt vita robban ki az egyik utas és a személyzet egy tagja között, a felső fedélzeten.

Az utas hatalmas termetű, bikanyakú, lapátkezű egyén, a haja nagyon rövidre van nyírva. Sötét szeme vadul villog a dühtől, kerek arca csupa veríték. Sok pénze lehet, ez egyértelműen kiderül öltözékéből, csillogóra fényezett cipőjéből, selyemingéből, sőt pusztán abból is, hogy turista. A belföldi turizmus fellendült ugyan az elmúlt évtizedben, de az átlagember továbbra sem indul útnak csak az utazás örömeért. A veszekedő utashoz hasonló turisták már új osztály tagjai, lerí róluk, hogy van mit aprítaniuk a tejbe: finom ruhákban járnak, övükön mobiltelefon fityeg, és feltűnően jól tápláltak.

A probléma ezúttal éppen a pénz. Az utas nincs megelégedve

harmadosztályú kabinjával. A csungkingi Csaotienmen kikötőben váltott jegyet, ott azt mondták neki, hogy színvonalas hajóval fog utazni, de a *Csunghua* - használható, de öreg, mocskos fedélzetű jószág - nem színvonalas hajó. Az utas hosszú utat tett meg, hogy láthassa a Hármás Szurdokot, és egyáltalán nem volt olcsó a jegye. Dühösen, sisteregve beszél, húsos kezével a dolgozó váll-lapját markolja, maga felé húzza, úgy ordít közvetlen közletről az arcába.

A dolgozó alacsonyabb fiatalember, húszas évei végén járhat. Gyenge hozzá, hogy kiszabadítsa magát. Mocskos, kék-fehér csíkos matrózinget visel az egyenruhához, és hadarva magyarázkodik: nem ő adta el a jegyet az utasnak, nem áll kapcsolatban a Csaotienmen kikötő jegypénztárával, ezért kéri az utast, ne taszigálja őt tovább. Közben kisebb tömeg gyűlt köréjük, a vitatkozók egyre izgatottabbak, már kiabálnak, a matróz segítségére végül felettese siet.

Az utas tovább szorongatja a dolgozót, miközben a főnöknek reklamál, aki csak ugyanazt tudja mondani, ami az imént is elhangzott, csak egy fokkal magabiztosabban. Percekig tart a patthelyzet, aztán izgatott mozgolódás támad a nézők között: érzik, hogy közel a megoldás.

- Van szabad kabin a másodosztályon? - kérdezi a behemót.

És a vita már véget is ért, ilyen egyszerűen. Gazdát cserél egy kis pénz, a behemót és a matróz felettese kezét ráz. A behemót cigarettát kínál körbe. A tömeg szétoszlik. A kis ember, akinek a becsületébe gázoltak, megigazítja a váll-lapját, és visszavonul a korláthoz az ajándék cigarettával. Senki nem törődik vele. Megszólal a *Csunghua* kürtje, indul a járat. Az utasok már el is felejtették a vitát. A hajó a hatalmas, széles Jangce közepe felé siklik.

Csungkingtól öt kilométerre, északi irányban hirtelen keletnek fordul a folyó. A kanyart egy buddhista szentély és egy öreg, viharvert pagoda őrzi. Itt már magasabbak a hegyek - a zöld,

csipkézett hegygerincektől meredek lejtők vezetnek le a hófehér mészkősziklás partig, ahol látszik a tavalyi legmagasabb vízállás nyoma. Ezekre a meredek lejtőkre nemigen lehet gyárat vagy lakóházakat építeni, de ahogy haladunk kelet felé, egyre több megművelt földet látni. Az egyszerű parasztházak vályogból vagy téglából épültek, sűrű cseréptetővel. Általában banánfák vetnek árnyékot körülöttük. A folyó mellett végig teraszok húzódnak.

Nyugodt szépség árad ebből a tájból, nem lélegzetelállító, inkább ígéző a hegyek gyöngéd érintetlensége vagy éppen a teraszok szabálytalan, mégis állandó ritmusa. Csungkingot elhagyva bárki láthatja, hogy ezt a tájat teljes egészében a Jangce szűnni nem akaró ereje alakította ilyené.

Mert ennek a folyónak bizony ereje van. Néhol több száz méternyire kiszélesedik, máshol meredek hegyek közé szorul, de mindenütt erős a sodra. Az egész nyugati hegyvidék a Jangce vízgyűjtője. Mire erre a tájra ér a folyó, hétszáz mellékfolyójának zöme már belefolyt, így hát sietős az útja a hegyek között. A világ nagy folyamai közül egyedül az Amazonas szállít több vizet az óceánba.

Közeleg a naplemente. Lágú, hűvös szellő érkezik a folyó fölé. Az utasok nagy része a fedélzeten áll, a hegyeket nézi. Egy csapat kantoni üzletember folyamatosan telefonál, lármásan csiripelnek a mobiljukba, kantoni nyelvjárásban. A korlát mellett magányos fiatal nő álldogál, a szél belekap hosszú, fekete hajába és rövid, rózsaszínű szoknyájába.

A levegő most tiszta, csak néhány apró báránnyfelhő vonul az ég fakuló kék kupoláján. A halászok *sampanjai* már a part felé tartanak, ahol mezítlábas gyerekek játszanak a sekély vízben. A hegyoldalakon magas a kukorica - két hónapja vetették, mostanában kezd érni. A száruk friss tavaszi zöld, de a csöveken már aranyszínű a bajusz.

Errefelé nem termesztenek rizst, a túlságosan meredek lejtőkön

nem lehet. A kövesebb részeken a kukorica is alig terem meg, de minden talpalatnyi földet megművelnek. A sorok egyenesen futnak lefelé a hegyoldalra.

Nem lehet könnyű itt az élet. Még a jól menő gazdaságok tulajdonosai is panaszkodnak, hogy nehéz növényt termesztetni ezen a zord vidéken, bár ők maguk kétemeletes házakban laknak, több disznajuk rőfög az ólban, tágas, betonból készült cséplőteraszuk van, és legalább tucatnyi kukoricatáblát művelnek a hegyoldalra. Igaz, minden egyes teraszért keményen meg kellett dolgozni. Családok egymást követő nemzedékei alakították ki, évtizedek, évszázadok kitartó munkájával. Erős kéz és néhány egyszerű szerszám segítségével olyan lassan, olyan fokozatosan történik a vidék átalakítása, hogy a földművesek munkája már-már ugyanolyan magától értetődő és törvényszerű része a tájnak, mint maga a folyó vagy a természet erői. Az ember története, ahogy egész Kínában, jól látható, mély nyomot hagyott a tájon.

A nap mindjárt lebukik. Az ég alja még narancssárga, de a hegyek sziluettje már egyre sötétebb. A nap kerek labdájáról még egy utolsó fénycsík vetül a hajó nyomdokvizére, aztán a nyugati hegyek mögött végre lebukik a vörös korong.

A harmadosztályú kabinban a fiatal férfi és nő szépen elrendezi poggyászát a földön. Lehetnek tizennyolc, de akár harmincévesek is: sok kínaihoz hasonlóan egyszerűen csak kortalanul fiatalok. Négy emeletes ágy van a kabinban. Az egyik alsó ágyon öregasszony üldögél, azt kérdezi a fiataloktól, hogy övék-e az utolsó két ágy.

- Egy ágyon alszunk - válaszol a nő. - Most házasodtunk össze.

Nincs benne semmi szokatlan, ha ketten alszanak egy ágyban, az ifjú férj mégis elpirul. Csinos, bubifrizurás felesége rámosolyog, vállára teszi a kezét.

A két nő vált néhány mondatot. Udvariasan megkérdezik egymástól, ettek-e már, hová utaznak, és hogy mi dolguk volt

Csungkingban. A házaspár hazafelé tart, Jicsangba, az idős asszony Vuhanba igyekszik. Csungking egyiküknek sem tetszett.

- Nagyon elmaradott - mondja az öregasszony fejcsóválva. - Az emberek keveset keresnek, mégis minden nagyon drága.

Ebben egyetért a két asszony, és még megtoldják azzal, hogy a Csungkingi közlekedés is borzasztó, egyszóval Jicsang sokkal lakhatóbb.

Az ifjú férj bölcsen hallgat. Segít lehúzni felesége cipőjét, aztán felmászik mellé az ágyba. Képes újságot lapozgat, az asszonyka már szendereg. Alig kilencven centi széles az ágy, de nekik kényelmes, jól elférnek rajta.

Éjszaka csupa béke a folyó. A nyári csillagok fényesen ragyognak ma éjjel. A Göncölszekér pontosan a lágyan ringó hajó felett áll. Dél felé a hold sarlója csillog. A Jangce fekete vizén fénypettyek remegnek. Errefelé kevesebb házat lehet látni a parton, és a legtöbb helyen már a villany sem ég. Halványan derengenek a folyópart homokkő sziklái, partjelző fények és csónakok imbolygó lámpásai törik meg itt-ott a sötétséget. A déli parton vörös villogó működik, az északin pedig zöld. A hajó reflektora szintén fel van kapcsolva.

Éjjel nem járnak szárnyashajók, és nem dolgoznak *szampanj*ukon a halászok. A *Csunghua* lapos partszakaszok mellett halad, oda, bambuszkalyibák mellé húzták ki éjszakára a halászcsonakokat; az ablakokból meleg fény szűrődik ki - vacsoráznak, madzsongoznak, pihennek a halászok.

A folyón ilyenkor szinte csak az utasszállító hajók mozognak: nagy, úszó fényszigetek. Némelyik Sanghából jött fel idáig, Anhuj tartomány síkságain keresztül, Hupej tavai, Vuhan gyárai és a Hármás Szurdok sziklái között. Most, alig néhány órányira Csungkingtól, szinte már otthon vannak.

A fiatalasszony kis idő múlva felébred. Forgolódik, közelebb bújik a férjéhez.

- *Ni si sej?*- mondja gyengéden, játékosan. - Hát te ki vagy?

A férj dörögve válaszol, mire az asszonyka halkán felnevet. A kabin ajtaja tárva-nyitva, behallatszik a gépház dohogása, a folyó hullámai finoman paskolják a hajótestet.

- Ki vagy? - sítja az asszony megint. - Ki vagy?

Fulingban csak néhány utas száll ki. A többség még két napig utazik, átkel a szorosokon keresztül Jicsangba, Vuhan pedig még háromnapnyira van. Fuling most olyan, mint a szünet egy álomban. A folyó nyugodt, az utasok békésen horkolnak a zsúfolt kabinokban, miközben lassan kiemelkednek a Jangce fekete vizéből a város fényei.

Négy óráig tartott az út Csungkingból. A fények házakká, gyárépületekké, autókká állnak össze a parton. Átúszunk az új híd alatt. A hajó hangosbeszélője rekedten jelenti, hogy a következő megálló Fuling.

A városmag a folyó öble köré épült. A part széles íve fölött úgy emelkedik a meredek hegyoldalakon, mint egy fényből hímzett függöny. A Jangce sötét vize felett üzletek halvány fényei, taxik reflektorai, ablakok sárga négyszögei pislákolnak. A *Csunghua* közelít a parthoz, megszólal a hajókürt. Déli irányba húz a hajó, amíg ki nem kerül a fősodorból. A part közelében már kisebb a Jangce ereje. Kikötünk.

TIZENKETTEDIK FEJEZET

Szemben a sodrással

Az utolsó szemeszterben Washington Irving, Edgar Allan Poe, Mark Twain, Kate Chopin, Jack London, Robert Frost és Langston Hughes műveivel foglalkoztunk, a legvégén pedig Amy Tannel és néhány kínai-amerikai költővel. Nagyon messziről jöttünk - Rip van

Winkle-nél, az ugróbékánál és Hughes távoli folyóinál kezdtük az irodalmat -, és egyszerre csak a *Joy Luck Club* című film végénél találtuk magunkat. Azt a részt néztük a hallgatókkal, amikor a kínai-amerikai narrátor megérkezik Kínába, és végre találkozik a nővéreivel. Kína most először került közvetlenül szóba az órán. Amikor a diákok kínai módra színre vitték Shakespeare-t, vagy amikor megírták, mi történne, ha Robin Hood Kínába jönne, akkor csupán annyi történt, hogy számukra ismerős környezetbe helyezték át a külföldi irodalmat. Most azonban tényleg Kínába érkeztünk: a narrátor megölelte a nővéreit, az osztályban sírva fakadtak a lányok. A fiúk keményen tartották magukat, nehogy kicsorduljon a könnyük.

Később azt a feladatot adtam nekik, hogy írjanak a családjukról, nem feledkezve meg szüleik és nagyszüleik életéről sem. Egy Dina nevű hallgató versben énekelte meg családjá történetét:

Őseimre gondolva

Egy gyenge asszony
nyomorúságos konyhóban üldögél.
Keze folyvást a rokkán.
Ki nem léphet,
mert erős a múltnak láncá.

1921 -ben megszületett a KKB
s nagyanyám elindult a forradalom útján.
Sanghaj, Csungking s még tovább...
Kína földje őrzi léptei nyomát.

Anyám, a fiatal asszony,
vörösgárdista lett,
mikor lángolt a kultúra forradalma.
Tagadott mindent, mi modern, és Maót éltette.

Sok hallgató, például Linda, a vidéki életről írt:

Dédnagyanyám szegény családban született. A földesurat kellett szolgálnia. Sokat szenvedett. Nem volt elég ennivalójuk, és nem volt elég ruhájuk, hogy megvédje őket a hidegtől. Rosszul bánt vele az úr.

A nagyanyám helyzete sem volt sokkal jobb. A lábát elkötötték, ami nagyon fájdalmas volt. Öt gyermeknek adott életet. Sajnos közülük három éhen halt. Ettől a nagyanyám nagyon szomorú lett. Három napig sírt megállás nélkül. És ráadásul a férjét elvitte egy halálos betegség. Nagyanyám harminc éven át sok nehézséget élt meg özvegyasszonyként.

Édesanyám élete már egy kicsivel jobb volt, mert akkor született, amikor az Új Kína. Édesanyám nem volt túl magas, de nagyon kedves és szép. Nagyon gyengéden bánt velünk. Természetesen nem volt tökéletes az ő élete sem. Keményen meg kellett dolgoznia a megélhetésért. A hideg napokon fűvet sarlózott a malacoknak, szemet hordott, hogy legyen mivel fűteni, éjszaka pedig a ruháinkat foltozta. Egész életét a családnak szentelte.

A beadott írások zöme hasonló stílusban íródott, és hirtelen úgy éreztem, képtelen vagyok leosztályozni őket. Nem volt bennük egyetlen szó sem, amihez hozzá lehetett volna nyúlni. Némelyik írást alig tudtam végigolvasni a bennük lüktető, tömény fájdalom miatt. Végül pedig nem bírtam rávenni magam, hogy visszaadjam őket. A hallgatóknak csak annyit mondtam, hogy mindenki jó munkát végzett.

Írásaik hatására elgondolkodtam jövőn és múlton. Diákjaim kitartó küzdelemmel jutottak el oda, ahol akkor tartottak - a következő nemzedékre hasonló küzdelem vár.

Elképzeltem Linda jövőendő lányát egyetemistának: talán egy

kicsivel könnyebb sora lesz, mint az édesanyjának. Elképzelttem, hogy ő is leírhatja majd ugyanezt: „Édesanyám nem volt túl magas, de nagyon kedves és szép...”

Óráim után általában kisétáltam a főiskola mögött elterülő földekre. Abbahagytam a rendszeres futást, de a gyaloglást nagyon élveztem; így lelassult körülöttem a táj. Parasztokkal beszélgettem, néztem, ahogy dolgoznak. Gyakran megkérdezték, ismerem-e a *vajkuozsent*, aki a hegyekben szokott futni. Mindig azt válaszoltam, hogy én vagyok az, csak abbahagytam, amitől láthatóan megkönnyebbültek. Az ő szemükben az égvilágon semmi értelme nem volt annak, hogy valaki lélekszakadva felrohanjon az Emeld-a-ZászIót-hegyre.

Estéimet és a hétvégeket jól bevált időbeosztás szerint a városban töltöttem. A vasárnap délelőttöket szinte tökélyre fejlesztettem: mise, beszélgetés az atyával, kovácsok, teaház. Aztán gombócot rendeltem a Déli Hegykapu Parkkal szemközti étteremből. Egész Fulingban ott készítették a legjobb gombócot. Általában pontosan tizenegykor kaptam be az első falatot, amikor a parkban rázendített a tizenkét tagú rézfúvós zenekar. Minden vasárnap esküvőn játszottak, mert a nagy felhajtás arrefelé is a pompás menyegző ismérve. A banda az *Auld Lang Syne*-t. és az *Oh Come All Ye Faithful*t fújta. Az elmaradhatatlan bot-bot katonák is mindig megjelentek, és jól megmérték maguknak az agyonsminkelt, esküvői ruhába csomagolt menyasszonyt.

A vendéglőben rendszerint mindig ugyanott ültem, hátamat a falnak vetve. Onnan jól láttam az utcát és a parkot. Amikor már melegen tűzött a nap, izgalmasabb látványt nyújtott a járda forgataga, mint a rezesbanda - kosarat cipelő parasztok, sétáló családok, párocskák, öregasszonyok, napernyő gyanánt esernyővel a kezükben.

Hét közben gyakran meglátogattam Gao Minget és Ma Fu-lajt, két

barátomat, akikkel tavaszünnepekor ismerkedtem össze a parkban. Gao Ming, huszonhat éves, újsütetű barátom, néhány éve végzett a Szecsuan Képzőművészeti Főiskolán. Tehetséges képzőművész, lakása teli volt jobbnál jobb, európai stílusú olajfestményekkel, amelyeket még a főiskolán készített. Saját vállalkozást működtetett Fulingban. Festett és karcolt virágokkal, bambuszligetekkel, pandamackókkal és más kínai motívumokkal díszített tejuveget forgalmazott a cége. Drága éttermekben és luxuslakásokban térelválasztó elemeket állítottak össze az üveglapokból. Gao Ming nagyon jó érzékkel vezette az üzletét. Ez persze azzal járt, hogy émelyítően giccses darabok kerültek ki tehetséges keze alól, amiért nem lehetett hibáztatni, hiszen ő csak a megrendelők elképzeléseit mintázta meg, azoknak pedig általában az volt a kívánságuk, hogy minél több formát és színt zsúfoljon össze.

Ügyfelei a jómódú fulingiak köréből kerültek ki. Néha vele tartottam, amikor házhoz szállított egy-egy elkészült darabot. A fulingi gazdagok mind ugyanúgy fogták fel a lakberendezést, azaz státusszimbólumnak számító tárgyakkal díszítették az otthonukat. Ezek közé tartoztak Gao Ming festett üvegei, cifra csillárok, álbarokk stukkók, bársonyos drapériák, bizarr rácszatok műanyag szőlőlevelekkel és szőlőfürtökkel, falra akasztható, fából készült, óriási karórák, a lehető legnagyobb és legmodernebb tévékészülékek, videolejátszók és karaokegépek. Máshol újjazdagnak neveznék őket, de Fulingban értelmét veszti a kifejezés, hacsak nem percekben gondolkodunk. Nem ítélem el őket azért, mert kérkednek a világ előtt azzal, amit megszereztek.

Szívesen elkísértem Gao Minget ilyen házakhoz. A gazdag ügyfelek is örültek nekem, mert egy *vajkuozsen* megjelenése a lakásban még a kövér műanyag szőlőfürtökkel díszített rácsoknál is előkelőbb dolog. Kellékeik között azonban maguk a gazdag fulingiak voltak a leglátványosabb lakásdíszek: a férfiak zselézett kefefrizurája, rikító selyeminge, a kanapékon elomló nők ujjnyi vastag sminkje, áttetsző

ruhája. Sosem fogom megtudni, mivel foglalkoztak egész nap. Úgy néztek ki, mint akik éppen most érkeztek, vagy most indulnak valahová. Mégis mindig a kanapén üldögéltek.

Gao Ming több mint tízezer jüant keresett havonta, de örökösen meggyűlt a baja az alkalmazottaival, és válságba került a magánélete is. Hét hónapos kislányát a felesége nevelte, aki ugyancsak művészként dolgozott, csak éppen Csungkingban. Gao Ming élt az alkalommal, és kerített magának egy barátnőt. Amikor a felesége megtudta ezt, a gyerekekkel együtt Honan tartományba költözött, és ott állt munkába. Fenyegetőzött, hogy elválik, de Gao Ming nem aggódott emiatt, sőt biztosra vette, hogy visszamegy hozzá az asszony. Ugyanakkor meg se fordult a fejében, hogy szakítson a barátnőjével, aki egy rekedt hangú, dörzsölt, vérbeli szecsuan *hsziaocsie* volt. Gao Minget nem izgatta a jövő, kizárólag azzal törődött, hogy a jelenben jól érezze magát. Nem vetette meg a szerencsejátékot, karaokebárokba járt, és gyanítottam, hogy prostituáltak bájait is igénybe veszi - mindenesetre sokszor emlegette őket. Előfordult, hogy egyetlen este nyolcszáz jüant veszített, ugyanis csapnivalóan madzsongozott.

Szívesen beszélt velem a problémáiról, mert úgy gondolta, biztosan megértem az ő - szerinte tipikusan amerikai - életstílusát.

- Kínában még mindig nem nyitottak az emberek - állapította meg.

- Nálatok bárkinek lehet nő barátja, de nálunk mindig csak baj van belőle. A feleségemnek is ez a baja. Nem elég nyitott a gondolkodása.

Tanácsstalanul hallgattam. Természetesen nem azt tekintettem a „reform és nyitás” politikája legfontosabb eredményének, hogy Gao Ming-nek viszonya lehet egy *hsziaocsié*vel. Ezért inkább csöndben maradtam. *Vajkuozsenként* az volt a legegyszerűbb, ha ilyen felvetésekre nem mondok semmit.

Fülledt estéken Gao Ming néha egészen elmerült problémái

taglalásába, de közben szerencsére ettünk is: remek kelet-szecsuan specialitást, amely csípős zöldséges-húsos tészta formáját öltötte. Köztudott, hogy Szecsuanban minden étel csípős, a reggelire fogyasztott, csípős borsba mártott zsemlettől a *kungpao* csirkéig. A Békehadtestnél többen is gyomorfekélyt kaptak a fűszeres szecsuan kosztól. A csípős zöldséges-húsos tészta még szecsuan mércével is különösen erős. Az asztal mellett, nyílt lángon, forró olajban készítik. Egész évben fogyasztják, de leginkább mégis nyáron. A csípős ételtől ugyanis megizzad az ember, ami köztudomásúlag hűti a testet.

Nyáron utcai árusoknál is lehetett kapni. Ilyenkor egész kis társadalmi megmozdulás szerveződött az árus köré. Gao Ming meg én a járdán, a gőzölgő edény mögött ültünk, és bámultuk a járókelőket. Lassan ettünk, közben mustrálgattuk a *hsziaocsié*kat. Ha jó kedve volt, művész barátom arról álmodozott, mi mindent akar megvenni magának, ha pedig bal lábbal kelt, akkor a válást emlegette. Többnyire azért igyekezett derűlátó lenni. Többször is elmesélte, milyen esküvői szertartást szeretne, feltéve, hogy addig nem válnak el. Öt éve házasodtak össze, de mint Fulingban oly sokan, ők is elhalasztották az ünneplést, mondván, hogy ha lesz elég pénzük, nagyszabású, látványos menyegzőt rendeznek. Gao Ming most már dúskált a pénzben, de elment a felesége. Mégsem szegte a kedvét ez a tény, és továbbra is nagy élvezettel ecsetelte vágyai pompás kézfogóját:

- Kocsit bérelek, legalább tízet. A Déli Hegy-kaputól a Kaoszuntangra hajtunk, aztán kirobogunk a Keleti Folyó negyedbe, majd vissza. Mindenki megáll az utcán, hogy megnézze a kocsisort.

Ma Fu-laj, Gao Ming barátja, bizonyos szempontból hasonló cipőben járt: neki is volt kislánya, felesége meg barátnője, de elkövette azt a hibát, hogy mindhármat Fulingban gyűjtötte be. Gyötrődött is eleget, és hiányzott belőle Gao Ming vidám optimizmusa. Ma Fu-laj gyakran fordult hozzám tanácsért, részben

mert ő is úgy vélte, egy amerikai biztosan tudni fogja, hogyan kell kezelni az ő helyzetéből fakadó nehézségeket. Másfelől azért nyílt meg előttem, mert én mint *vajkuozsen* nem vettem részt a társadalmi életben. A városban több barátom is így gondolkodott velem kapcsolatban: tudták, hogy nem ismerem a helyi pletykafészeket, ezért szívesen megosztották velem a titkaikat, és gyakran kértek tanácsot.

Április végén egyik este beállított hozzám Ma Fu-laj. A nappaliban ültettem le. Azonnal rágyújtott. Láttam, hogy ideges, de nem akarja kibökní, mi a baja. Váltottunk néhány szót, aztán megpróbáltam kiugrasztani a nyulat a bokorból.

- Baj van az asszonnyal?

Bólintott, kifújta a füstöt. De még mindig nem mondott semmit.

- Új barátja van?

Biztos voltam benne, hogy máshonnan fúj a szél, de reméltem, ettől majd megoldódik a nyelve. Ma Fu-laj gyorsan megrázta a fejét:

- Nem erről van szó. Az a baj, hogy egyáltalán nem jövünk ki egymással. Nincs bennünk semmi közös, se egy hobbi, se közös érdeklődés, semmi. Örökké veszekszünk. És ez így megy, amióta összeházasodtunk.

- Miért házasodtatok össze?

- A szülei miatt. Az anyja meg az apja akarták.

- Hogyhogy?

- Talán meg se érted. Nálunk máshogy van, mint nálatok. Ha viszonyod van valakivel, akkor el is kell vened feleségül.

Felsőhajtott, nagyot szívott a cigarettájából.

- Más szóval, ha egyszer szexuális kapcsolatot kezdesz egy lánnyal, akkor feleségül kell vened. Ez történt velünk is. Én huszonnégy éves voltam, ő meg huszonkettő. Elvettem, pedig tudtam, hogy nem illünk össze.

Ezen a meleg estén sem volt mit mondanom. Hét óra lehetett, lassan szürkült odakint. Hagytam, hadd gondolkodjon egy kicsit.

- Nem tudom, mitévő legyek - bökte ki. - Mit tanácsolsz?
- Hát, elég bonyolult. Ilyen helyzetben nem könnyű jó megoldást találni.

- Egész nap ezen törtem a fejem, már egészen megfájdult tőle.
Nem tudok másra odafigyelni.

- Úgy tudom, Gao Mingnek van barátnője - mondtam. - Neked is van?

Kis szünet, aztán bólintás.

- Ki az?

- A főiskolára jár. Tudod, van egy lány, akit meg szoktam látogatni a főiskolán. Emlékszel, neked azt mondtam, hogy az unokatestvérem, de nem az. Nagyon jól megvagyunk egymással. Minden szempontból jobb vele, mint a feleségemmel.

Sejtettem már, hogy az a lány a barátnője, nem lepődtem meg. Adamnek is voltak hasonló gondokkal küszködő barátai a városban - az egyik elvált, a másik válófélben volt, kisgyerekekkel, cserélődő barátnőikkel. A főiskolán dolgozók között kevésbé volt általános a felbomló házasság, és valószínűleg más hagyományos *tanvej*ben sem volt olyan vészes a helyzet. A független, ifjú vállalkozók azonban megengedhették maguknak, hogy barátnőt tartsanak, őket nem fékezte a munkahelyi közösség, nem tartották vissza maradi viselkedési szabályok. Mégis, fulingi szokás szerint az első adandó alkalommal megnősültek, és gyermekük született. Tud-e a felesége a barátnőjéről, kérdezem Ma Fu-lajt.

- Nem is sejti.

- Biztos vagy benne? Gao Ming felesége Csungkingban lakott, mégis megtudta, hogy a férje szeretőt tart.

- Az én feleségem nem tud róla, ebben biztos vagyok. Ha elmegyek valahová a lánnyal, olyan helyet választok, ahol csak ketten lehetünk.

Nem tudtam elképzelni, hogy Fulingban hol talált ilyen helyet. Oda én is szívesen elmentem volna néha. Ma Fu-laj megint nagyot

sóhajtott:

- Pokol a házasságom. A kislányom benne az egyetlen jó. Rajta kívül semmi sem köt össze minket. Sosem beszélgetünk, nem étkezünk együtt, külön ágyban alszunk. Láttad a lakásunkat: külön szobánk van, az én ágyam egyszemélyes. A szülei, testvérei olyanok, mintha idegenek lennének. Tudják, hogy nem szeretem a feleségemet.

- És ő mit akar?

- Ő? Semmit.

- Miért?

- Mert szeret. És talán azt hiszi, hogy ilyen egy rendes házasság.

- Te mit akarsz?

- Nem tudom. Van ötleted? Nálatok mit csinálnak ilyenkor az emberek?

- Nálunk is létezik ez a probléma. Nem jó elválni, ha kisgyerek van otthon. De ha nincs gyerek, akkor ilyen helyzetben ripsz-ropsz elválnak.

- Nálunk nem. Akkor sem könnyű válni, ha nincs gyerek. Nálunk még a hagyományos, zárt gondolkodás az uralkodó. Nálatok a 40-es és 50-es években lehetett ilyen. Az a legnagyobb baj, hogy férfiak és nők még ma sem egyenlők. A válás jobban sújtja a nőt. Az elvált asszonyt nem becsülik semmire.

- És az elvált férfit?

- Az ő helyzete se rózsás. Sokan gonosz embernek tartják. De a nőnek még nehezebb. A közgondolkodás ezen a téren is nagyon maradi, akárcsak a szexualitással kapcsolatban: ha lefekszik veled a lány, feleségül kell vened. Nálatok ebből a szempontból jobb a helyzet. Nekem nem minden tetszik Amerikában, de ebből a szempontból nagyon jó lenne, ha Kína hasonlítana Amerikához.

- Amerikában viszont túl sok a válás - mondtam. - Azért mert mindenki tudja, hogy könnyű elválni. Egyik ország sem csinálja jól.

Csendben ültünk egy darabig. Nem tudtam tanácsot adni

barátomnak. Csak azt mondhattam, amit szoktam: ne kapkodj, légy türelmes, gondolj a gyerekre. Ezt már mind hallotta, úgyhogy a fejét ingatta.

- Mindenki ugyanezzel küzd - fakadt ki. - Fiatalok, idősek, mindenki. Azért van így, mert fiatalon kell megházasodnunk, mert nálunk nem ismerik a szexuális szabadságot. Szerintem az emberek nyolcvan százaléka ugyanolyan boldogtalan, mint én. Az összes barátom elégedetlen a házasságával, de ők is tudják, hogy nagyon nehéz válni. Te talán föl sem fogod, milyen komoly probléma ez.

Szívesen üldögélt még nálam egy kicsit, nem volt ellene kifogásom. Leültem az íróasztalhoz, mert készülnöm kellett, de a gondolataim egyre csak Ma Fu-laj és hasonszőrű barátai, például Gao Ming körül forogtak. Egy pillanatig se hittem, hogy pusztán a szexuális szabadság hiányából fakadt volna a probléma. Sokkal valószínűbbnek látszott, hogy éppen annyi szabadság van, amennyi elég ahhoz, hogy problémákat szüljön. Később majd kibővül ez a szabadság, mégsem hozza el a fulingiak számára - sem - a megoldást. Ki tudja, miért, de bizonyos dolgok egyformán nehezek, akárhol él az ember.

Egyetlen őszinte tanácsot adhattam volna, azt: ne nősülj meg! Tanácsomnak azonban nem sok köze lett volna a valósághoz, különben is, könnyen beszél, aki *vajkuozsen*, és más kategóriába tartozik, mint a fulingiak, hiszen biztos, hogy nem itt fog megházasodni. Ezek a problémák többnyire egyáltalán nem érintettek, így távolról nézhettem őket, ahogy annyi minden mást. Hasonló érzéssel léptem be az újjgazdagok lakásába, tudtam kívülállóként olvasni diákjaim történeteit vagy erkélyemre kiállva nézni a Jangcén úszó hajókat, amelyek ki tudja, hová igyekeztek. Erőt adott, ha valami nem érintett közvetlenül, és ebből a távolságból teljes értékű, szép pillanatokot tudtam megőrizni - a folyami hajótúrán, vagy ha kirándultam -, hamisítatlan, élő pillanatképeket. De gyakran találkoztam szomorúsággal,

tehetetlenséggel is. Ahogy ott ültem Ma Fu-lajjal, éreztem is, hogy ideje lesz lezárni életemnek ezt a fejezetét. Elszívott még egy cigarettát, azután elment.

Azon a tavaszon emlékeztek meg a Pekingi Egyetem alapításának századik évfordulójáról, amit országszerte a Május Negyedike Mozgalom hetvenkilencedik évfordulójával együtt ünnepeltek meg. Az ünnepi tévéműsorban Ta San, a kínaiul beszélő kanadai is szerepelt: vicceket mesélt és különféle táncos műsorszámokat konferált fel a Pekingi Egyetem területén erre az alkalomra felállított színpadon.

A Május Negyedike Mozgalom 1919-ben bontakozott ki, a versailles-i békeszerződések megkötése után. A békeszerződés ugyanis azzal jutalmazta Kína hozzájárulását az antant győzelméhez, hogy a volt német koncessziós területeket - például Csingtaót - a japánoknak juttatta. Ez az igazságtalanság természetesen felháborította a kínai népet. A mozgalom a diákok tiltakozó akcióiból fejlődött ki; hamarosan csatlakozott hozzá a reformpárti kínai értelmiség színe-java. Ez a nacionalista jellegű tiltakozó mozgalom egyúttal a Nyugat felé is nyitni próbált. Kulcsszavai a „tudomány” és a „demokrácia” voltak.

A Kommunista Párt saját előfutárának tekintette a Május Negyedike Mozgalmat, ami különösen kirívó példája a gátlástalan történelemhamisításnak. A Május Negyedike Mozgalomnak valóban voltak kommunista vagy idővel a kommunizmus felé húzó vezetői, de arcátlan elrugaszkodás a valóságtól azt állítani, hogy bármiféle közvetlen összefüggés állna fenn az egykori mozgalmi vezetők eszményei és a párt jelenlegi ideológiája között. A televízió ünnepi műsora valószínűtlen ellentmondások lenyűgöző kuszasága volt: a Kommunista Párt vezető káderei beszédekben dicsőítették a diákok emlékét, valamint hangsúlyozták a „tudomány” és a „demokrácia” fontosságát. A Pekingi Egyetem pedig büszkén ünnepelte az 1919-es

eseményeket, miközben diszkréten hallgattak arról, ami 1989-ben ugyanott történt. Ta San elsütötte szokásos poénjait. A műsor a maga módján kifejezetten érdekesítő volt.

A Fulingi Tanárképző Főiskola egyfelvonásos színelőadás-versennyel csatlakozott az országos ünnepléshez. A selejtezők a tanszékeken zajlottak, aztán az első kör győztesei még egyszer előadták darabjukat a főiskola nagytermében. Az egyik irodalmi csoportom a Rómeó és Júliából készült néhány jelenettel, a másik Kate Chopin *Désirée's Baby* című írásának színpadi adaptációját adta elő. Linda játszotta Désirée-t, Mo Money volt a szívtelen Armand. Mindkét csapatnak segített a felkészülésben.

Adam spanyol csoportja a *Don Quijotét* vitte színre. Kis csoport volt, tucatnál is kevesebb hallgatóval, de tagjai között tudhatta a legfrissebb szellemű harmadéves fiúkat. Saját változatot készítettek Cervantes regényéből, Fulingba helyezve át a cselekményt. Don Quijotéból tézistaárus lett a Keleti Folyó negyedben, aki szabad idejében Lej Feng dicső tetteiről olvasott. Lej Feng, a mintamunkás, Mao elnök hűséges híve volt, akinek az alakját 1963 óta használta a propaganda. Alakjában a hétköznapi hősiességet ünneplik a kommunisták. Egyszerű katona volt, akit nem vonzottak sem az e világi javak, sem a hírnév előnyei, ezért szerény névtelenségben munkálkodott az ügy érdekében, amíg egy napon egyik elvtársa teherautóval véletlenül neki nem tolatott egy ruhaszáritó oszlopnak, amely Lej Feng fejére dőlt, és megölte őt. (Az óvatlan sofőrt csak huszonöt évvel később fogadta soraiba a párt.)

A „reform és nyitás” politikájának meghirdetése óta kissé megkopott Lej Feng népszerűsége, de a régi idők emléke még nem halványult el teljesen. A fulingi tőzsde melletti épületen díszelgő propagandafeliratot már régen eltávolították, de még ma is tisztán kivehetők a nyomai a fehér burkolaton: „Tanulmányozd Lej Feng szellemét!” Március a hivatalos Lej Feng-hónap, bár a helybeliek többsége már csak nevet egy jót, ha emlékeztetik erre az idejétmúlt

hagyományra. A főiskola azonban továbbra is komolyan vette, és Lej Feng emlékének tisztelegve kötelező önkéntes munkára osztotta be a hallgatókat. Ennek jegyében került sor második évem márciusában arra, hogy a káderek vezetésével a hallgatók feltakarították a Keleti Folyó negyedét. Lényegében csak annyi történt - de azt egy televíziós stáb is megörökítette -, hogy a főiskola vezetői a diákokkal karöltve átsepregették a szemetet az utca egyik oldaláról a másikra.

Így aztán a Keleti Folyó negyedben szervezett nagytakarítás mindössze tíz percig tartott. Adam meg én a Diákotthonból követtük figyelemmel az eseményeket. Péntek délután volt, szecsuanit ettünk, helyi sörrel öblítettük le. Néhány tanítványunk azzal a kéréssel állt oda az asztalunkhoz, hogy vegyük ki a részünket az önkéntes munkából, akkor minket is lefilmeznek, amint együtt dolgozunk a káderekkel. Csalódottnak látszottak, amikor nem vállalkoztunk a nemes feladatra.

- Éppen vacsorázunk - magyarázta Adam, és nagyot húzott a korszójából.

- Mi amúgy is önkéntesek vagyunk - tettem hozzá -, a Békehadtest önkéntesei.

Ez a jelenet valószínűleg nem kerülne be a Békehadtest színes reklámanyagai közé, de bármilyen szomorú, csakis cinizmussal tudtunk reagálni Lej Feng szellemére. A Május Negyedike Mozgalom megünneplése ugyancsak a bögyünkben volt, mert az idealizmus megcsúfolásának éreztük. Valószínűleg ezek a tényezők játszottak közre abban is, hogy a spanyolos csoport a *Don Quijotét* vitte színre. Igaz, nehéz lett volna megmondani, kinek mennyi része volt a végeredményben, Adam ugyanis csak az alapötletet adta: Don Quijoténak legyen tézstaboltja a Keleti Folyó negyedben, és rajongjon Lej Fengért. Innentől fogva a hallgatók vették át az irányítást, ők írták meg a párbeszédet, beleszóve saját ötleteiket.

A tanszéki versenyen a vége felé kerültek sorra. Az előadás nyitó jelenetében Mo Money a tézstaboltja előtt ült, és elmélyülten

olvasott, majd hirtelen talpra ugrott, és így kiáltott fel:

- Minő csodálatos! Micsoda nagyszerű tetteket visz véghez Lej Feng! Hány, de hány embernek segít élete minden egyes napján! Ó, de szeretnék én is olyan lenni, mint Lej Feng!

Elolvastott még egy oldalt, elkerekedett a szeme. Aztán felállt, hogy felmossa az éttermet, s közben fennhangon morfondírozott:

- Miért töltöm minden percem így? Ezzel a munkával? Milyen unalmas az életem! Mi értelme felmosnom a követ, mikor én is lehetnék igazi hős, akárcsak Lej Feng?

És ekkor ragyogó ötlete támadt: keresztül-kasul beutazza az országot, és nagy tetteket visz végbe a nép szolgálatában. Mo felpattant a felmosó rúdjára, és ócska vödört nyomott a fejébe. Tésztaboltjának falára bikinis, japán *hsziaocsie* képe volt kitűzve (fél jüanért árulták a belvárosban). Mo Money elragadtatottan nézte a képet:

- Ó, én édes Dulcineám! Bárhová elmegyek, csak hogy rád találjak!

A lovag letépte a kitűzött képet, és zászlóként magasba emelve kiügetett a színről. Nemsokára egy robotoló paraszttal találkozott a mezőn, akit Roger alakított.

- Sancho Panza! - kiáltotta Mo Money. - Tarts velem kalandos utamon!

De Sancho Panza csak tovább dolgozik: - Nem megyek, sok a dolgom!

- Ó, te rettentő *tonto* vagy! - jelntette ki Don Quijote. - Gyere, részesülj kalandjaimból! Az igazságért fogunk harcolni, mint Lej Feng. Gyönyörű szüzeket mentünk meg, és bemutatlak szívem hölgyének, Dulci-neának! Na, gyerünk, ne légy *yahoo*!

- Te vagy a *yahoo*, nagyuram! Sok dolgom van, nem mehetek.

- Micsoda *tonto* - morogta Don Quijote. Tanácstalanul ácsorgott, azon töprengve, mit ajánlhatna a parasztnak. A regényben Don Quijote azt ígéri Sancho Panzának, hogy ad neki egy szigetet, s azon

ő lesz a kormányzó. Adam javasolta, hogy erre a célra Hajnant válasszák a diákok; a sziget Kína déli részén található. A hallgatóknak azonban saját elképzeléseik voltak Sancho Panza jutalmát illetően.

- Szükségem van egy szolgára - mondta Mo Money. - Ha velem tartasz, megígérem, hogy neked adom... Tajvan szigetét! Kinevezlek Tajvan kormányzójává!

Ekkor Sancho Panza is rúdra pattant, és mindketten kivágtattak, nagyszerűen úgy időzítve, hogy akkor történjék színről való lelépésük, amikor a közönség a legjobban nevet. Mo Money és Roger tehetséges színészek voltak, azonnal ráéreztek egymásra. Roger, a hűséges fegyverhordozó megtestesítője, sovány, ámuló szemű fiú volt, alig negyvenöt kiló, és szolgálatkészen leste a lovag minden parancsát. Mo Money pedig bizonyára sokat tanult *A diktátorból*, mert mesterien ordított, és egy pillanatra sem zökkent ki az álkomolyságból.

Együtt szerencsétlenkedtek Szecsuan útjain, szélmalomokra rontottak, tigrisekkel küzdöttek meg, falusi kocsmákban csetepatéba keveredtek. Amikor megálltak pihenni, Don Quijote megparancsolta szolgájának, hogy költsön egy dalt Dulcineának. Sancho Panza fogta a gitárját, és kornyikálni kezdett, kezében a japán nő képével:

Dulcinea!

Dulcineeeeeeeaaaa!

Oly gyönyörű vagy...

De hol az én szigetem?

Az én drága Tajvanom...

Mire Csungkingba értek, kalandjaik híre már megelőzte őket. Csungking polgármestere, akit Lewis alakított, tisztelete jeléül két fogkefét adományozott nekik, és észrevétlenül cetliket ragasztott a hátukra: *tonto; yahoo, jasua*, hirdették a papírdarabok. Hőseink büszkén a nyakukba akasztották a fogkefét. Don Quijote

kidüllesztette a mellét, és így kiabált:

- Minden jótetemet a gyönyörű Dulcineának ajánlom! És nagyon remélem, hogy mindenki nekilát a nagy tettek véghezvitelének, éppen úgy, mint Lej Feng!

A közönség akkor már az oldalát fogta a nevetéstől. A tanárok, akik az első sorban ültek - ők alkották a tanszéki zsűrit -, szintén képtelenek voltak uralkodni a nevetőizmaikon. A közönség energiája csak még jobban feldobta a színészeket: a színpadon fel-alá száguldozva hajszolták magukat újabb meg újabb kalandra. Nem lehetett kérdéses: toronymagasan a legjobb produkció volt, de éreztük, hogy alkotói politikailag ingoványos talajra tévedtek. A közönség fogadtatásában mintha az is benne lett volna, hogy nem akar hinni a szemének meg a fülének. Bizonyos fokig én is hasonlót éreztem. Azon kaptam magam, hogy a darab végén Csang párttitkár arcát lesem. Nehéz lett volna kitalálni, mi jár a fejében; mosolygott, és finoman nevetett, de biztos voltam benne, hogy odabent kattogva forgásba lendültek a fogaskerekek. Ő volt az egyetlen zsűritag, akinek valóban számított a véleménye.

A tanszéki méltóságok egy nap múlva reagáltak: betiltották a *Don Quijotét*. Öt másik darabot választottak ki, azok szállhattak versenybe immár az egész főiskola előtt, a nagyteremben, köztük a *Désirée's Baby*. Hasonló döntések esetében nem volt helye fellebbezésnek. A tanszék egyértelműen politikai kérdést koholt a darabból.

A hallgatók azonban, noha többnyire csak magukban dohogtak, ezúttal nyíltan hangot adtak felháborodásuknak. Még a *Rómeó és Júlia* színpadra állítói is sötét tekintettel jártak-keltek, és kijelentették, hogy az ő darabjuk szintén politikai okból nem juthatott tovább, mert a címszereplők az életben is együtt jártak, ami a főiskolai házirend megsértésének minősült (a diákok a szerelmi kapcsolatokat tiltó szabályt szegték meg a leggyakrabban).

Természetesen a spanyol csoport tiltakozása volt a leghangosabb - egyszerűen nem fogadták el a tanszéki döntést. Mo Money dühösen vágta oda a tanszék politikai tanácsadójának, hogy ha feketelistára kerül a *Don Quijote*, akkor, ami őt illeti, ő a *Désirée's Baby*ben sem hajlandó fellépni. Ennek már a fele sem tréfa, a vezetőség sem akarhatta, hogy meghiúsuljon a verseny, a Kate Chopin-féle történet politikai üzenete pedig kifejezetten kapóra jött nekik, hiszen az amerikai rasszizmus kíméletlen bírálata kapott benne hangot.

Átmenetileg holtpontra jutott hát a Május Negyedike Mozgalom tiszteletére rendezett színházi verseny. A tanszék és a párt csak azt kapta, amit megérdemelt, gondoltam. Aki az egész világot átpolitizálja, aki minden irodalmi művet és a történelem minden darabkáját saját célra akar felhasználni, az biztos lehet benne, hogy saját kezében robban fel a bomba. Két év után már nagyon elegendő volt az évfordulókból, megemlékezésekből, rosszul voltam a folyamatos történelemhamisítástól, és halálosan untam a propagandával átítatott tankönyveket.

Adam azonban bűnösnek érezte magát, és - jóllehet nem az én csoportom járt pórul - én is hasonló büntudattal küszködtem, nyilvánvaló volt ugyanis, hogy a mi hatásunkra tévedtek veszélyes vizekre a hallgatók. Ha mi nem vagyunk, nem adták volna elő a *Don Quijotét* és a *Désirée's Babyt* (és nélkülünk egész biztosan nem lenne olyan párttag, akinek Mo Money az angol neve). Máshol, más körülmények között többnyire bizonyos távolságból szemlélhettük Fulingot, de ez most egész más volt. Itt közvetlen hatást gyakoroltunk a hallgatókra; mindig arra bátorítottuk őket, hogy elfogulatlanul, előítéletek nélkül, a saját fejükkel gondolkodjanak; kérdezzenek, ne tiszteljék automatikusan a tekintélyt. Részben szándékosan tettük - ilyen volt a Robin Hoodról folytatott vita vagy a kínai nyelvű beszélgetések -, részben akaratlanul. *Vajkuozsen* lényünkéből fakadóan nem mindig figyelmeztetett belső hang, amikor átléptünk valamilyen határt. Sok időt töltöttünk Fulingban,

eleget, hogy hassunk néhány itt élő személyre, de arra már nem futotta, hogy igazán mélyen elsajátítsunk minden szabályt. Ez az átmeneti állapot politikailag kockázatos tényezővé tette a jelenlétünket.

Igaz, hogy a darab véresen komoly, nevetésre egyáltalán nem ingerlő témákat érintett ellenállhatatlanul komikus formában, mégis, egy pillanatig sem kételkedtem benne, hogy a hallgatóktól távol állt a lázadásnak még a gondolata is. Mo Money párttag volt, a csoport politikai képviselője. A darabnak tehát azért kellett elbuknia, mert senki nem látta egyben az egészet. A több forrásból táplálkozó tartalom megsokszorozta a hatást: Adam javasolta, hogy szőjék bele Lej Fenget, de a diákok ötlete volt Tajvan; bolondos szavaik pedig az egész tanév során értek-forrtak bennük. Egyetlen igazi hibájuk éppen az lehetett, hogy túl erősen koncentráltak Don Quijote szellemére. Megpróbálták hűek maradni Cervantes regényéhez, és szatirikus szellemét minél szórakoztatóbban alkalmazni a fulingi életre. A szatíra és a szórakoztatás azonban kockázatosnak bizonyult a kommunista rendszerben, amelynek léte egyebek között a jó komédiát is megfojtó ellenőrzéstől függött.

Az egész ügy kicsinyessége volt a legelkeserítőbb. A produkció nem akarta kinőni a diákok lelkesedéssel megszerzett ismeretanyagának kereteit, és biztosra vehető, hogy nem robbantott volna ki ellenforradalmat (véletlen, de az 1989-es tiltakozók több fontos gyűlést a Pekingi Egyetemen álló Cervantes-szobor tövében tartottak meg). Ha egyszer összeomlik a kommunista Kína építménye, bizonyára nem néhány fulingi diák bohóckodása fogja okozni rajta az első repedést. Szomorú, hogy volt, aki még a szívből jövő nevetés örömét is megtagadta magától, pedig vitathatatlanul rettentő mulatságosat látott; a jól beidomított, furmányos emberek azonban, mint például Csang párttitkár, mindig meghallgatták a belső hangot, amely azt kérdezte: „Szabad nekem ezen nevetni? Mulatságosnak vagy inkább veszélyes provokációnak tartsam?” A

kommunizmus összes ismérve közül ezt sikerült a legjobban megutálnom - a képmutatást, a hazudozást lényegében megszoktam, de a humor teljes hiányát nem tudtam megbocsátani. Kína nagyon komor helyé válik, ha megfosztják tőle a nevetést.

Azt javasoltuk hát Mo Moneynak meg a többieknek, próbáljanak úgy eljárni, hogy ne okozzanak újabb súrlódást. Ezenkívül azonban nem avatkoztunk bele. A hét folyamán a hallgatók rendszeresen beszámoltak a másik féllel folytatott megbeszéléseikről, és nekem kezdett derengeni, miért érintett olyan érzékeny pontot a Don Quijote. Azért, mert tökéletes kínai jellem: szegény lovag ósdi eszményekkel és arany szívvel. Minden kínai ismerősömben volt belőle egy kicsi: ő volt Mo Money a reménytelen darabjával, de ő volt Csang párttitkár is a reménytelen politikai hitével. Hiszen Csang párttitkár csak igyekezett minden tőle telhetőt megtenni, hogy számos elődjéhez hasonlóan kézben tartsa a szálakat, és igen valószínű, hogy munkájának ezt az oldalát egyáltalán nem is élvezte. A félév folyamán meghalt a kislánya, a felesége nemrég szült neki egy kisfiút; élet és halál sokkal komolyabb kérdései személyesen, közélről is foglalkoztathatták. Csang párttitkárnak azonban a feladatai közé tartozott, hogy felügyelje a főiskola politikai életét, és ő ennek megfelelően járt el. Tulajdonképpen mindenki szélmalomharcot vívott, és senkit sem lehetett hibáztatni.

Néhány nap múlva megszületett a megállapodás. Eldőlt, hogy még egyszer előadhatják a *Don Quijotét*, de csak az angol tanszék hallgatóinak, és a politikailag kényes részeket ki kellett húzni belőle. Mindenki elégedett volt a megoldással; a *Désirée's Baby* a tervek szerint ment tovább, a spanyol csoport pedig még egy lehetőséget kapott, hogy megmutassa, mit tud - legalább az angoloknak, ha már az egész főiskola nyilvánossága előtt nem lehetett. A próbákon és a párbeszédok átfogalmazásában újra Adam segített nekik.

A hét végén újra összegyűlt a közönség, hogy megtekintse a *Don Quijote* második előadását. Bizonyos szempontból csalódást okozott

a produkció, mert hiányzott belőle az első előadás energiája, és a színészek annyira idegesek voltak, hogy többször belesültek a szövegbe. Nem is az volt a baj, hogy fontos részek elvesztek a műből, hanem az, hogy túl sokat tettek hozzá: egy hét alatt hihetetlen szimbolikus súlyra tett szert. Az első előadást nézve senki sem tulajdonított a kelleténél nagyobb fontosságot a Lej Fengre és Tajvanra történt utalásoknak. Most viszont, hogy a jó komédiához szükséges oldottság nem volt meg a színészekben, roppant feltűnő volt a cenzúrázott részletek hiánya. Arról nem beszélve, hogy a hallgatókat egészen kimerítette az egyhetes alkudozás.

A két főszereplő bohóckodását azonban semmi sem tudta egészen tönkretenni, így a közönség most is hálásan fogadta. A darab csúfondárosan szomorú búcsúval ért véget, mert Don Quijote elhatározta, hogy hazamegy a tésztavendéglőjébe. Mo Money lassan, szomorúan lehorgasztott fejjel poroszkált a felmosórúdján, miközben a *Titanic* gyászos főcímzenéje szólt.

William Jefferson Foster volt a narrátor. Az utolsó jelenet végén felállt, hogy felolvassa az utóhangot. Adammal rögtön rájöttünk, hogy eltér a szövegétől, s azt olvassa fel, amit saját maga írt. Gyakran önállósította magát. Előfordult, hogy az órámon egyszer csak beletemetkezett a szótárba, aztán a szünetben odajött hozzám, és kínosan ügyelve a kiejtésére valami ilyesmit kérdezett: - Hogy állsz a korai magömléssel?

Valahogy mindig ebben az irányban kalandozott el a tananyagtól, új meg új trágárságokkal rukkolva elő. Gyerekesen viselkedett, ugyanakkor a csoport egyik legjobb diákja volt. Tudtam, hogy angoltudása nagyrészt abból az élvezetből fakad, amit ezek a nyelvi csínyek jelentettek neki. Uralma alá hajtotta, és úgy csúrte-csavarta a nyelvet, ahogy neki tetszett, és ez rokonszenves vonás volt, ahogyan az is, hogy bár szegény parasztcsaládban nevelkedett Teng Hsziao-ping szülőhelye, Kuangan környékén, mégsem átalott tüntetően előkelő angolszász nevet választani magának.

A *Don Quijote* végén William Jefferson Foster megint csak a saját útját járta. A tanszék összes diákja és tanára előtt bátran felolvasta a saját összegzését:

Don Quijote visszament hát a téztaüzletbe, Sancho pedig a tanyára, hogy disznót neveljen, amiből talán majd fizetni tudja egyetemi tanulmányait, és diplomát szerezhet Oxfordban. Ezalatt Don Quijote tanulásra adta a fejét, a Penn Universityre járt. Később a két bolond Kínába utazott, és angoltanár lett belőlük, illetve Fuling két leghíresebb *yahoo*-ja.

Gyorsan beszélt, és egyik káder sem értette. Aztán fölnézett, kíváncsian, hogy Adam meg én megértettük-e, és elmosolyodott. A darab véget ért.

Adám és én másnap reggel korán keltünk: filmezni akartunk a belvárosban. Három napra megkaparintottunk egy videokamerát, mert a Békehadtest hozzánk küldött tereplátogatásra egy tisztiorvosnőt, aki magával hozta a hivatal filmfelvevő felszerelését. Amióta mi ketten a városba érkeztünk, ez volt az első eset, hogy a Békehadtest állományából Fulingba jött valaki.

Három nap alatt megpróbáltunk lefilmezni mindent, amire emlékezni akartunk. Fölvettük a *Don Quijotét*, a város körüli vidéket, a kedvenc helyeinket az óvárosban. A szalag nagy részére barátainkkal folytatott, rövid párbeszédnek kerültek: a Diákothont működtető család, az atya, a különféle éttermek és teaházak dolgozói, és persze a parkok, ahol annyi időt eltöltöttünk. Taxiba ültünk, utasítottuk a sofőrt, hogy taposson bele, és a lehúzott ablakon keresztül felvettük a kegyetlenül dudáló autókat, ahogy elsuhanunk mellettük.

A doktornő indulni készült, de mi még gyorsan fel akartunk venni ezt-azt. Reggel hétkor már a belvárosban voltunk: nyugdíjasokat

filmeztünk, akik szokásos reggeli *tajcsi* gyakorlataikat végezték a Déli Hegy-kapu Parkban, aztán leballagtunk a lépcsőn a kikötő felé, hogy útközben megörökítsünk néhány tipikus részletet.

Nehéz volt filmre venni az utca életét, mert amint megjelentünk valahol, azonnal kővé dermedtek az emberek. Feltűnően nagy volt a kamera, drága, profi gép, amelyet tévés stábok szoktak használni - nem csoda, hogy az emberek megálltak, és megbámultak. Fulingról készített filmünk - a barátainkkal folytatott beszélgetéseken kívül - jórészt kamerába bámuló járókelők és hordárok arcát őrizte meg.

Odalent, a kikötő közelében kisebb tömeg gyűlt körénk. Mindketten ritkán fordultunk meg itt; erre nem voltak teaházak vagy éttermek, ahol ismertek volna bennünket. Közönségünk nagy része most látott minket először. Azt mondtuk, fulingi tanárok vagyunk, és a filmezés a hobbink.

Adam megpróbálta elterelni a figyelmüket. Odébb péksüteményt készült venni egy utcai árusnótól. Alkudoztak egy darabig, a tömeg apránként átpártolt köréjük. Adam elsütött egy poént, a nő a szája elé kapta a kezét. Lassan hátráltam a kamerával, hogy kikerüljek a báméskodók gyűrűjéből. Már húszan, harmincan, negyvenen is álltak Adam és az asszony körül. Néhány kíváncsi taxis is megállt. Dudaszó hallatszott. Gyorsan átmentem az úttest túloldalára. Végre egyedül maradtam, Adamet filmeztem az emberek gyűrűjében. Mindenki megfeledkezett róla, hogy én is ott vagyok.

Ez a jelenség eleinte kifejezetten ijesztő volt. Első évemben semmit nem utáltam jobban, mint a körém gyűlő embereket, akik hihetetlen érdeklődéssel tanulmányoztak. Pedig csak kíváncsiak voltak, és lassan mi is megtanultunk bánni velük. Én mindig mosolyogtam, és igyekeztem megőrizni a nyugalmamat. Általában csak egyvalakire figyeltem - az meg különféle kérdéseket tett fel nekem, én válaszolgattam, a többiek hallgattak minket. Rendszerint megmondtam, mennyit keresek, mi a munkám, azután többnyire Amerikával kapcsolatos kérdésekre válaszoltam. Hogy

megnevettessem őket, dialektusban beszéltem, vagy idegen ördögnek neveztem magam. Mintha politikus lennék egy alapvetően jóindulatú környezetben, és sajtótájékoztatót kellene tartanom egy egyszerű témáról, amelynek a neve: kíváncsiság.

Ezekben a pillanatokban erősnek éreztem magam, mert mégsem akármilyen negyven ember figyelmét lekötöni, akik csapat-papot otthagytak, hogy engem szemügyre vegyenek. A filmezős reggelen egyre vastagodott az emberek gyűrűje Adam körül. Már legalább ötvenen voltak, nevettek a viccein. Adam zsemlét kínált az egyik taxisnak. Aztán vásárolt még kettőt, és zsonglórködni kezdett velük. Hordárok újabb csapata vágott át az úttesten, hogy közelebből élvezze a látványosságot. Ráközelítettem az arcokra - a nevető árusra, az üzletük elé kiálló fiatal boltosokra, a bot-bot katonák gyűrött ábrázatára, mosolyukra, amit a *vajkuozsen* csalt ki belőlük.

Adam leejtette az egyik zsemlét, aztán gyorsan felkapta, és odadobta nekem. Közben rám mutatott. Az emberek nevettek, aztán megint felé fordultak, hogy meghallgassák az újabb viccet. Még egyszer körbepásztáztam az arcokon, és akkor hirtelen elsötétült a kereső.

Valami hátrafelé nyomott, tennem kellett egy lépést, hogy megtartsam az egyensúlyomat. Újra elsötétült a lencse, és most még erősebben meglöktek. Felnéztem. Egy nagydarab fickó állt előttem, műbőr autóstáskát rázva az orrom előtt.

- Ezt nem csinálhatja - mondta. - Itt nem filmezhet.

- Maga kicsoda? - kérdeztem.

Megismételte parancsát, én pedig megismételtem a kérdésemet. Nem hagytam abba a filmezést, a kamera még mindig a vállamon volt.

- A város polgára vagyok - mondta. - Nem filmezhet, mert tiltja a törvény!

Újra felém suhintott idéetlen táskájával, ezúttal erősebben. Forrni kezdett bennem a düh.

- Ne bántsa a kamerát! - mondtam erélyesen. - Ki maga?

- Egy polgár - mondta újra.

Erős helyi akcentussal beszélt, és fenyegetően közelebb lépett. Komoly pocakja, zsíros haja és kerek, mérges tésztaképe volt. Első látásra is sokat tudtam róla - az akcentusából ítélve nem volt tanult ember, de a ruhája és a testtartása elárulta, hogy valami kis pozícióba azért fölverekedte magát, talán állami káder lehetett jelentéktelen beosztásban vagy művezető egy gyárnál. Negyvenes évei végén járt, vagyis az „elveszett generációhoz” tartozott, amelyet azért neveztek így, mert tagjai a kulturális forradalom idején nőttek fel.

- Fulingi polgár vagyok - mondta még egyszer.

- Én is - vágtam rá. - Fulingban élek. A tanárképzőn tanítok. És semmi törvényellenes nincs abban, hogy filmezek.

Megint a kamera felé suhintott szánalmas táskájával, és ezúttal el is találta. Léptem egyet előre.

- Hagyjon békén! - mondtam. - Nem teszek semmi törvénybe ütközőt. Tűnjön el! Takarodjon innen!

Ez a kifejezés megtette a magáét. Nagy szemeket meresztett.

- Mit mondott?

- Azt mondtam, takarodjon. Mit gondol, ki maga? Csak úgy idejön, és minden ok nélkül megüt valakit. Mit gorombáskodik?

Erős szót használtam: *culu*, mondtam, ami inkább „durvá”-t jelent. Ettől még idegesebb lett.

- Itt nem filmezhet! - üvöltötte. - Nem is tanárok, hanem riporterek! És nem lehet az utcán dobálózni, ahogy a barátja tette. Több tiszteletet kellene tanúsítaniuk. Nincs itt semmi keresnivalójuk!

- Két éve itt élek - mondtam. - Tanárok vagyunk, és azért filmezünk, mert szeretnénk emlékezni Fulingra. Ne gorombáskodjon.

Most már körülöttünk is tömeg állt. Pusmogtak, szorult a gyűrű.

Egy nő volt a támadómmal, ő is ordítani, hadonászni kezdett. Még mindig dolgozott a gép, de alacsonyan, az oldalamnál tartottam a kamerát. Adam a segítségemre sietett az utca túloldaláról, és próbálta magyarázni, hogy tanárok vagyunk. Az asszony meg a férfi már magából kikelve üvöltött, a csócselék egyre hangosabban morajlott körülöttünk; tudtam, hogy bajban vagyunk. Már senki nem mosolygott. Kikapcsoltam a kamerát. Egyre sűrűsödött körülöttünk a tömeg.

Abból, ami két év alatt történt velünk Fulingban, később ezt az incidenst gondoltam át újra a legtöbbször. Elkerülhetetlenül következett be - és végtelenül felzaklatott; a tetejébe még le is filmeztem.

Nem tudtam jó szívvel nézni a felvételt. Valahányszor megnéztem, görcsbe rándult a gyomrom, felgyorsult a pulzusom. Néztem a nevető arcokat, Adam zsonglőrködött és bohócot csinált magából, a közönség pedig remekül szórakozott. Sok-sok napot töltöttem ebben a városban, gondoltam, sokféle tömeggel találkoztam, és soha nem volt baj. Eszembe jutott, amikor a cipőpucoló belém kötött, és az emberek az én oldalamra álltak.

Mégis, akárhányszor néztem újra a videót, alig vártam, hogy felbukkanjon az a dagadt. Balról lépett be a képbe, Adam körül már sok bámészkodó állt. Ő a nővel távolabb állt meg, elkülönülve a nyájtól. Vagy fél percig nézték Adamet, aztán a férfi meglátott. Átvágott az úttesten, de nagyon vigyázott, nehogy a látókörömbé essen, aztán elsötétült a kép.

Mégis rengeteget mutatott ez a videó. Számunkra talán az volt a legfájdalmasabb, hogy a mi hibáinkat is megmutatta, kezdve mindjárt azzal, hogy olyan városrészben hívjuk fel magunkra a figyelmet, amelyet nem ismerünk jól. Adam túlságosan óvatlan volt, élvezte a közönség figyelmét, azt a zsemlét pedig valóban nem kellett volna átdobnia az utca túloldalára. A felvétel ugyancsak az orrom alá

dörgölte, hogy túl gyorsan feldühödtem, túl hamar ütöttem meg erélyes hangot. A szalagról kiderült, hogy valószínűleg békén hagyott volna a dagadt, ha nem használok sértő szavakat.

Ugyanakkor sok minden hiányzott is a filmről, és talán ez tette olyan kellemetlenné. Nem volt meg a történet háttére - nem látszott, mennyi hasonló helyzettel sikerült megbirkóznunk, s hogy ezért nem egészen alaptalanul voltunk magabiztosak, ahogy az sem derült ki belőle, hogy ilyen esetben Fulingban igenis a magabiztos, vagány műközőny a legjobb módszer. Csak a megfutamodás lett volna rosszabb ennél, ha megijedünk a tömegetől, vagy reménykedünk, hogy kitérhetünk az útjából. El kellett fogadnunk, hogy eltérünk a normálistól, és úgylát foglalkoznak velünk. Ha szenvedünk tőle, akkor valóban nyomorúságos a helyzet - panaszkodni, hogy zavar a kíváncsi tömeg, ugyanolyan ostobaság lett volna, mint örökké szörnyülködni a zaj és a légszennyezés miatt.

Nem volt szabad komolyan vennünk magunkat. Ha sikert akartunk, magunkon is nevettünk, mindig szigorúan idegen ördögnek titulálva magunkat, és kacagtató szerencsétlenkedést vittünk végbe nyelvi téren. Ha zsonglórködni vágytunk, akkor bizony zsonglórködtünk. Amikor a városba indult, hogy gyakorolja a nyelvet, Adam mindig azt mondta:

- Itt az ideje, hogy két órára megint bohócot csináljak magamból.

A videón természetesen nem látszott az a teher sem, amellyel egy Kínában filmező *vajkuozsennek* már eleve számolnia kell. 1972-ben Csou En-laj meghívta Michelangelo Antonionit, hogy készítsen dokumentumfilmet Kínáról. Nem mindenki értett egyet a meghívással; Mao felesége, Csiang Csing és a kormány konzervatív tagjai ellenezték. Csou azonban hitt benne, hogy egy nyugati művész tud olyan filmet forgatni Kínáról, amely a világon mindenütt megragadja az embereket. Antonioni egyébként is rokonszenvezett a kínai kormánnyal. Filmje mégis csalódást okozott a hatalom birtoklóinak, akik azzal vádolták, hogy szándékosan szegény

országoknak mutatja be Kínát. Csiang Csing például nehezményezte, hogy az olasz rendező olyan szögéből vette fel a Nancsing hidat, ahonnan egy munkáslakás ruhaszárító kötele is belóg az előtérbe.

A kínaiak nem is nagyon vártak mást egy külfölditől. Valóban csak egy *vajkuozsen* lehet képes arra, hogy megnéz egy modern hidat, aztán a ruhaszárító kötél lengező ruhát is beleveszi a képbe, csak azért, hogy szegénynek tüntesse föl Kínát. Antonioni ugyan kikérte magának, hogy szándékosan bírálni kívánta volna Kínát, 1974-ben mégis kampányt indítottak a film ellen. Szecsuanban és Hszianban találkoztam olyan öregekkel, akik ismerték a történetet, ezért Fulingban mindig óvatosan bántam a fényképezőgéppel. Nemegyszer előfordult, hogy azzal vádoltak, csak a negatív oldalát akarom megmutatni a helybeliek életének.

De nem sokra mentünk a tapasztalatunkkal. A kamera bizony kínos élességgel mutatta meg, mekkorákat hibáztunk, de nem adott teljes képet a potrohos kötekedő fellépése előtti eseményekről, és hogy mi történt, miután abbahagytam a filmezést. A legjobban pedig az bosszantott, hogy tízszer is megnéztem, mégsem tudtam pontosan megállapítani, melyik pillanatban fordultak ellenünk az emberek. Mindig is szerettem volna megragadni azt a tünékeny, mégis világosan észlelhető pillanatot, amikor a kíváncsian bámészkodó fulingiakból egyszerre csak tömeg lesz, de ez még a kamerának sem sikerült.

Egyre többen vettek körül minket. Kikapcsoltam a kamerát. Adam mellettem állt, egyszerre beszéltünk. A férfi és a felesége voltak a hangadók. Hallottam, hogy a nagydarab egyre csak azt ismételteti, riporterek vagyunk, és lenézzük a várost. Már nem csak ő beszélt. Mások is előrenyomultak, dühösen gesztikuláltak, kiabáltak, alig lehetett érteni, mit mondanak. Szinte fülsiketítő volt a hangzavar.

Haragom félelemnek adta át a helyét. Most már mi próbáltuk békíteni őket, mentegőztünk, magyaráztuk, hogy tanárok vagyunk,

és nem akarunk semmi rosszat. Elkéstünk vele, senki nem figyelt a szavaink tartalmára. A hátsó sorokban állók nyakukat nyújtogatva kíváncsiskodtak. Valaki nekem jött hátulról. Két kézzel tartottam a kamerát magam előtt. Egyre többen kiabáltak, az arcok megkeményedtek a haragtól.

- Tűnjünk el innen, de gyorsan! - mondtam Adamnek.

Elindultam, leszegett fejjel, erősen fogva a kamerát, de az emberek sorfala meg se moccant. A behemót alak felesége szándékosan elém állt. Valaki megragadta a karomat.

- Mi most elmegyünk - mondtam kínaiul.

A nő nem válaszolt. Meg se moccant. Borzasztó vigyor dermedt az arcára, a düh és az öröm elegye - alig várta, hogy megkapjuk, amit megérdemlünk.

- Jézusom - mondtam. - Nem engednek ki!

- Gyere csak utánam! - mondta Adam.

Maga elé tartotta a kamera ormótlan fém tokját. Kezek nyúltak felé, de Adam lerázta őket, és olyan határozottan lépdelt tovább, hogy az emberfal kénytelen-kelletlen szétnyílt előtte. Valaki ráncigálta a karomat. Magamhoz öleltem a kamerát, és Adam hátára tapadtam. Megrúgták a lábamat, a combomat. Kiszabadultunk a gyűrűből, futásnak eredtünk. Hátranéztem, hogy megnézzem, ki rúgott belém, de csak elmosódott arcokat láttam. Sietős léptekkel mentünk végig az utcán, és többé nem néztünk hátra.

Az incidensnek nem volt semmilyen következménye. Valaki telefonált a főiskolára, hogy bejelentse az esetet, a *vajpan* pedig felhívta a Békehadtestet. A *vajpan* nem foglalt állást a tekintetben, hogy igazunk volt-e vagy sem, csak azt tudakolta, lett-e baja a kamerának. A Békehadtest tájékoztatta őket, hogy a kamerának kutya baja. A doktornőnek természetesen még aznap, mielőtt elutazott, beszámoltunk a történetekről.

Noreennal és Sunnival is beszéltünk róla, de senki másnak nem

említettük. Többször megnéztük együtt a videót. Hétköznapijaink helyszínei sorakoztak rajta, a két folyó, a környékbeli táj, csupa szívünknek kedves részlet. Mégis a tömegről készült képsort néztük legtöbbször, mint aki le akarja vonni tanulságot, okulni szeretne az élményből, megtalálni az egyértelmű magyarázatot a gyomorszorító érzésre. De sehogy sem találtuk. A képek csak Fuling utcáinak nyers igazságát mutatták meg: két év után még mindig *vajkuozsenek* voltunk. Viselkedésünk idegenre vallott, és az emberek is idegennek láttak minket.

Nem lehetett változtatni rajta, megpróbáltunk tehát nem gondolni rá. Szerencsére néhány napra úgyis Csengtuba kellett mennünk, hogy elintézzünk néhány hivatalos ügyet a Békehadtestnél, amikor pedig visszamentünk Fulingba, igyekeztem minél kevesebbet foglalkozni az esettel. Nem volt megoldhatatlanul nehéz kirekeszteni a fejemből a kínos emléket: megkönnyítette, hogy amúgy is jó néhány, jellegében hasonló élményem kötődött már a folyóparti városhoz. Ezek is hozzátartoztak a város életéhez, de megpróbáltunk tudomást sem venni róluk.

Esténként továbbra is bejártam a városba. Nem rémültem meg, ha közelebb férkőztek hozzám, hogy megbámuljanak. Alapvetően továbbra is barátságosnak mutatkoztak a fulingiak, semmi sem változott. Egyszerre volt vigasztaló és elkeserítő, hogy az élet folyik tovább a régi mederben.

Júniusban sok dolgunk volt, ezért elhatároztam, hogy korán kezdem a búcsúzkodást, nehogy kifussak az időből.

Csien Man-li és Vang Tung-mej - két fiatal nő - a *Bank of China* helyi fiókjában dolgozott. Mindig segítőkészen álltak rendelkezésünkre, elhatároztuk hát, hogy péntek este meghívjuk őket vacsorázni. Fulingban ez volt az első olyan programunk, amely halványan emlékeztetett egy randevúra.

A Kaoszuntangon találkoztunk. Mindketten nagyon elegánsak

voltak: igen rövid szoknyát viseltek, arcukon feltűnő smink, fölül selyemblúz, hajukon csillámpor. Nem számítottunk rá: Adam meg én rövid ujjú pólót húztunk, és baseballsapkát nyomtunk a fejünkbe.

A legjobb vendéglők a városközpont felé kanyargó Hszinghua úton sorakoztak. Végigsétáltunk a kiülős éttermek mellett. A kellemesen langyos este sok fulingit csalt el otthonról, eléggé tele voltak a járdára települt teraszok; a vacsorázók végre kiélhették rajtunk szemlélődő szenvedélyüket. Csien Man-li és Vang Tung-mej mindketten huszonévesek és igen csinosak voltak, ráadásul nagyon élvezték a helyzetet. Eleganciájuk is ennek szólt: két *vajkuozsen* vitte őket vacsorázni.

Kiválasztottuk az éttermet, helyet foglaltunk. Varázsütésre elhallgatott az összes vendég. Nekünk is a nők rendelték. Mi pedig elindítottuk egyik állandó műsorszámunkat: idegen ördögnek, csahos kutyának, kapitalistának neveztük egymást. Csien Man-li és Vang Tung-mej ugyanolyan jól mulattak, mint mások, valahányszor a kulturális forradalom idején használt sértésekkel és idegenellenes fordulatokkal színesítettük mondókánkat. Sört rendeltünk. Jólesett a szabadban enni, beszélgetni, nézni a járókelőket.

A videokamerás eset már egész távolinak tűnt. Fuling kiszámíthatatlansága bizonyára megmarad egyik alapélményemnek, gondoltam, itt gyorsan változnak a viszonyok, a rossz napokat mindig jó hetek követik. A város életében eligazodni ugyanúgy nem volt egyszerű, ahogy saját szerepemet is nehezen tudtam volna meghatározni. Hazudnék, ha azt mondanám, nem sikerült otthonra lelnem benne, de nem állíthatom, hogy teljes a siker. Voltak jó és rossz napok. Fuling erényeivel és hibáival együtt nagyon emberi volt, talán ezt szerettem benne a legjobban: mindvégig izgalmas város tudott maradni. Fulingban sosem unatkoztam.

Aznap pompás napunk volt. Vacsora közben zsongítóan ismerősnek tetszett minden: a nyelv, az emberek, a két nő az asztalunknál. Majdnem mint egy péntek este odahaza: az ember

szórakozni megy a barátaival, és megállás nélkül viccelődik. Jó érzés volt, hogy Ho Vej és Mej Cse-jüan elfogadták egymást, és ugyanolyan jó barátok voltak, mint énjük amerikai fele. Mintha hosszú évek választották volna el a jelentől első fulingi szemeszterünket; hol volt már az, amikor alig-alig merészkedtünk be a városba, nehogy kínos helyzetekbe keveredjünk?

Egy óra múlva kimentem a mosdóba. Amikor visszaültem az asztalhoz, Adamet és VangTung-mejt egy lármás, jókedvű szócsata közben leptem meg.

- Nem hiszem, hogy férjnél van! - hitetlenkedett Adam.

- Pedig igen - nevetett Vang Tung-mej. - Két hónapja házasodtunk össze.

- Viccel!

- Ez a színtiszta igazság.

- Soha nem említette, hogy férjhez fog menni!

- Nem kérdezte.

- Nem mondja komolyan. Csak be akar csapni.

Vang Tung-mej azonban őszintének látszott. Csien Man-lihoz fordultam.

- Maga is férjnél van?

- Igen.

- Nem hiszem!

- Pedig igaz - mondta mosolyogva.

Szép mosolya és gyönyörű fekete szeme volt. Egy biztos, Fulingban a huszonötödik születésnapjáig biztosan bekötik a fejét egy ilyen nőnek. Hogy is gondolhattam egy percig is, hogy hajadon.

- Hol a férje?

- Otthon.

- Mit csinál?

- Nem tudom. Valószínűleg tévét néz.

Vang Tung-mej ugyanezt mondta. Péntek este volt, de ők otthon hagyták az ifjú férjeket, és eljöttek vacsorázni a *vajkuozsenekkel*.

Adamre pillantottam. Még vacsora előtt megígértük a hölgyeknek, hogy egy szót sem szólunk angolul. Nem is kellett, úgyis tudtuk, mi jár a másik fejében. Hiába voltak pillanatok, amikor igazán otthon érezhettük magunkat, továbbra sem tartozhattunk a város normális életéhez, és ez valószínűleg örökre szólt, tulajdonképpen hozzátartozott Fuling varázsához. Butaság lett volna éppen most meglepődni rajta.

Két órát maradtunk még. A fűszeres húsban az a legjobb, hogy sokáig tart - lassan, ráérősen kell eszegetni, vagyis tökéletes, ha nyári estén szabadtéri vendéglőbe megy az ember. Jó hideg sört mértek, megittunk néhány korsóval. Mind a négyen remekül éreztük magunkat. Vacsora után hazakísértük a nőket. Reménykedtem, hátha beinvitálnak, és a férjekkel is megismerkedhetünk - a helyzet némileg emlékeztetett arra, amikor az ember hazakíséri a lányt az iskolai buli után, majd bemutatkozik a lány szüleinek. De Csien Man-li és Vang Tung-mej csak elbűvölően mosolygott, és búcsút intett; mi meg fogtunk egy taxit, és hazamentünk.

Liao tanárnő gyermeket várt, júliusban kellett megérkeznie a babának. Júniusban búcsúvacsorára hívott minket. Ecsettel pingált, mesteri kalligráfiákat kaptunk tőle, amelyeket ügyes kezű kalligráfus hírében álló apósa készített, mi pedig babaruhát vittünk neki ajándékba.

Néhány nappal korábban a főiskola vezetősége hívta meg bankettre a négy külföldi tanárt, a főiskola tanáraival közösen. Vang úr, a *vajpan* képviselője mindig nagy élvezettel élcelődött kínai tudásunkon, nagyon lassan, tagoltan beszélt, és meggyanúsított, hogy egy szót se értünk belőle. A vacsoránál egy asztalhoz kerültünk. Vang ezúttal sem kímélt, amíg Liao tanárnő meg nem elégelte a csúfolódást.

- Ho Vej igenis mindent ért! Ezt már egy éve tanultuk. Nem szabad ilyeneket mondania!

Vang úr szokása szerint finoman nevetett, de én elégedett voltam: mégiscsak elhangzott egy kritika, és külön jólesett, hogy a pöffeszkedő kádert éppen ez a törekeny kismama osztja ki ilyen keményen.

Eszembe jutott, hogy egy éve ugyanilyen szenvedéllyel kelt Li Peng védelmére - ugyanazt a vad büszkeséget láttam a szemében, és örültem, hogy osztozhatok Li Penggel Liao tanárnő hűségén.

Tudta, hogy nem kedvelem Vangot; tavasszal nyíltan beszéltem neki a *vajp*annal és az angol tanszékkel kapcsolatos érzéseimről. Liao tanárnő legutoljára azt a házi feladatot adta, hogy foglaljam össze fulingi élményeimet. Utolsó két óránkat is ez a téma töltötte ki. Őszinte voltam hozzá. Beszéltem arról is, ami nem tetszett - a főiskolai vezetőség kicsinyességéről, a gúnyos utcai heccelődésről - és ezúttal nem szállt velem vitába. De a legtöbbet arról beszéltem, mennyi jó dolog történt velem Fulingban. Kijelentettem, hogy a legnagyobb élményem a kínai nyelv-tanulás volt, és hogy az elsajátításával annyi remek embert ismerhettem meg. Különösen sokat jelent nekem az ő barátsága és türelme, mondtam Liao tanárnőnek, csakúgy, mint Kung tanár úré, és biztosra veszem, hogy nem mindenki tett volna annyit értem, mint ők.

Májusban véget értek az órák, közeledett a baba érkezésének időpontja. Irodám a főépület hatodik emeletén volt, de hiába próbáltam rábeszélni, hogy inkább a lakásomon vagy valahol máshol - kevésbé magasan - tartsuk az órákat. A törekeny kis asszonyt nagyon kifárasztotta a hat emelet, mégis a legvégsőig igazi kínai maradt. Erkölcse parancsolta, hogy az irodámban legyenek az órák, ezért ott tartottuk mindet, az elsőtől az utolsóig. A lépcsőmászás és a hatalmas pocak sem tántoríthatta el, különben is, az más lapra tartozott. Egyszerűen így kellett lennie. Így csinálják a kínaiak.

Május elején volt az utolsó órám Liao tanárnővel. Legyűrte a hat emeletet, de nagyon lihegett, mire felért. Hagytam, hogy kifújja

magát. A kínai nőkre jellemző módon a terhesség alatt is sovány maradt, csak a hasa nőtt meg.

Alig telt el fél óra, amikor egyszerre csak kihúzta magát a széken, felfújta az arcát, majd fölpattant, és kisietett. Az irodám melletti mosdóig tudta visszatartani a hányást, aztán egy másik fürdőszobában rendbe tette magát.

Türelmesen vártam. Egy éve még nem csodálkoztam volna, ha félbehagyjuk az órát, de most már ismertem annyira Liao asszonyt, hogy pontosan tudjam, mit fog mondani, amikor visszajön. Soha nem fogom elfelejteni Liao tanárnő higgadt büszkeségét, kemény stílusát, és azt sem, hogy - bár eleinte szerfelett idegesített - később megtanultam tisztelni és becsülni hihetetlen konokságát.

Öt perc sem telt bele, visszajött.

- *Tjipucsi*. Sajnálom - mondta mosolyogva, és elpirult.

- Nem szeretné inkább abbahagyni az órát? - kérdeztem.

- Nem, semmi bajom. Csak mostanában délelőtt gyakran émelygek.

- Igazán befejezhetjük mára, ha nem érzi jól magát.

- Nem, semmi bajom - mondta határozottan. - Folytassa ott, ahol abbahagyta, amikor ki kellett mennem.

Én pedig folytattam.

Írtam egy cikket a *Los Angeles Times*nak, és az érte kapott honoráriumomat a fulingi katolikus templomnak ajánlottam fel. Tudtam, hogy Li atyánál elkel a pénz: a templomkertben új falfestményt szeretett volna csináltatni.

- Köszönöm, hogy olyan kedves volt hozzám - mondtam, és megráztam a kis öregember kezét. Az irodájában ültünk, Mao és Teng Hsziao-ping képe alatt. Li atya viszonzta kézfogásomat.

- Nem fogjuk elfelejteni - mondta. - Misét mondok a boldogulásáért.

- Köszönöm - feleltem, aztán eszembe jutott valami. - Tudna a

nagyapámért is misét mondani?

- Természetesen. Csak írja le nekem a nevét.

A kezembe nyomott egy darab papírt, amire szépen ráírtam: Frank Anselm Dietz. Az Anselm nevet akkor vette fel, amikor bencés szerzetes lett.

- A nagyapám fiatalon szerzetes volt Rómában. Nagyon szeretett volna eljutni Kínába.

Ezt egyszer már elmeséltem neki, de most fontosnak éreztem, hogy újra említést tegyek róla.

- Róma nagyon szép város - jelentette ki Li atya.

- Igen. Már jártam ott.

- Én sosem jutottam el - mondta, és kicsit kuncogott hozzá.

- A nagyapámból végül nem lett pap. De biztos vagyok benne, hogy nagyon örülne neki, ha Li atya misét mondana érte.

- Fogok is - bólintott.

- Köszönöm szépen. Ha megint Fulingba jövök, meg fogom nézni a freskót.

- Mindig szívesen látjuk.

Kikísért a csöndes templomkertbe. A magas falak kizárták a város zaját. A „négy modernizációt” magasztaló propagandatábla körül virágok nyíltak. Forró volt a délután. A nagyapám járt az eszemben, meg ez az öreg kínai pap, és hirtelen úgy elszomorodtam, hogy semmi mást nem tudtam mondani. Szótlanul még egyszer megszorítottam az atya kezét, és elindultam a kapu felé.

- *Manman cou*- szólt utánam. - Lassan járj!

Én azonban sietve léptem ki a kapun, hogy belevessem magam a város zajába.

Irodalomból a félév utolsó hetében tartottam a záróvizsgát. Linda apja már nagyon beteg volt, ezért a lány néhány órával korábban írta meg a tesztet, hogy elérje a déli buszt. Felajánlottam, hogy vizsgáljon később, vagy akár meg se írja a dolgozatot, hiszen az

egyik legjobb tanítványom volt. Az apja gyakorlatilag haldoklott, de Linda ragaszkodott hozzá, hogy hazautazása előtt megírja a tesztet.

Aznap délután én felügyeltem a vizsgán. Mint minden hasonló alkalommal, a diákok most is idegesek voltak, és nagyon komolyan vették a feladatot. Így még feltűnőbb volt, hogy Susannek máshol jár az esze. Nagyon sápadt volt, és az írásbeli alatt legalább fél órát töltött padra hajtott fejjel.

Csak később tudtam meg, miért. A vizsga után az összes tanítványunkat egy rögtönzött kis bankettre hívtuk az egyik közeli étterembe, hogy megünnepeljük Adam születésnapját. Gyorsan becsíptünk, remek volt a hangulat. Később átmentünk a Diákotthonba, ahol Feng Hsziao-csin további söröket szolgált fel.

Az este folyamán Mo Money elmondta, hogy Linda édesapja éppen azokban a percekben halt meg, amikor Linda a tesztet írta. Igazuk lett a jövendőmondóknak. Bántam, hogy nem voltam erőszakosabb: ragaszkodnom kellett volna hozzá, hogy máskor írja meg a záródolgozatot.

Susan másnap eltűnt. Csak apránként derült fény a rejtélyre. Négy nappal korábban Susan abortuszon esett át, és éppen a zárthelyi előestéjén járt ismét a műtétet végző orvosnál; valamilyen szövődmény lépett fel. Senki sem tudott róla; valószínűleg egy zugdoktor keresett fel, bár nem lehettem benne biztos. Csak annyit lehetett tudni, hogy a rendelőben tett látogatásról valahogyan a főiskola igazgatósága is tudomást szerzett. Susan tehát ezért ment el. Annak a diáknak, akiről kiderül, hogy szexuális viszonyt folytat, mennie kell - hát még ha teherbe is esik! *Tankanjukhoz*, személyügyi dossziéjukhoz is csatolják az erről szóló okmányt. A *tankan* pedig mindenhova elkíséri őket, akárhová is költöznek Kínában. Ha Susan egy szép napon olyan helyen akar munkát vállalni, ahol *tanvej* működik, főnökei rögtön tudni fogják, mi történt vele főiskolás korában.

A folyosón csapatokba verődve sutyorogtak a lányok. Mindenfelé

csak szomorú arcokat láttam. Susan szökése után összefutottam Sarah-val és Lisával az irodám előtt. Nagyon komolyak voltak. Kínaiul beszélgettünk a lépcsőház kanyarulatában, ahonnan az egész várost látni lehetett. Susanról kérdeztem őket. Lisa óvatos pillantást vetett rám.

- Tudja, mi történt? - kérdezte.

- Tudom.

- Honnan?

- Diákoktól.

- És mi a véleménye róla?

- Az, hogy nagyon sajnálatos. Szerintem engedélyezni kellene, hogy lediplomázzon.

- Nem fogják - mondta Lisa gyorsan.

Lisa jó tanuló volt, és használta a fejét. Megkérdeztem, hogy vajon hazament-e Susan. Lisa rázta a fejét.

- Nem mehet haza - mondta. - Az apja nagyon haragszik rá.

- Honnan tud róla?

- A főiskola tájékoztatta. Amikor az igazgatóság megtudta, először azt mondták, nem értesítik Susan családját, de aztán meggondolták magukat. Néhány éve ugyanez történt Susan nővérével. Amikor az apjuk megtudta, nagyon megverte. Susan nem fog hazamenni. Az apja nagyon dühös, mert szégyen érte a családot. Ráadásul másodsor!

- Szerinted jól tették a vezetők, hogy tájékoztatták a történetekről? - kérdeztem.

- Szerintem semmi közük hozzá. Ez magánügy.

- Én is úgy gondolom. A barátja hogy fogadta a hírt?

- Rendes fiú. Susannek jó a *kuanhszija* a fiú szüleivel is, remélem, segítenek neki. Talán hozzájuk menekült. Az a baj, hogy Susan több ezer jüant fizetett azért, hogy a szülővárosában kapjon tanári állást, de most nem végezhet; nemcsak az állást veszíti el, hanem a pénzt is kidobta az ablakon.

Persze nem ez volt a legnagyobb baj. Sokkal jobban féltem attól, hogy a kétségbeesett lány a folyónak megy. De erről hallgattam.

- Máshol is megesik - mondtam. - Amerikában igen gyakran.

- És ott milyen következménnyel jár?

- Nálunk sem könnyű, de általában titokban lehet tartani az ilyesmit. Talán ez a legnagyobb különbség.

- Itt is így kellene lennie. De Kínában rögtön értesül róla a fél világ. Az egész iskola erről beszél!

- Mi az általános vélemény?

- Van, akit nem izgat, mások rossz nőnek tartják Susant. A csoportunkban szinte mindenki nagyon sajnálja, de mi sajnos nem tudunk segíteni rajta.

Fejét csóválva kinézett az ablakon, a folyók felé.

- *Mej panfa* - mondta - Nem tehetünk semmit.

Másnap lettem huszonkilenc éves. Régebben mindig úgy éreztem magam a születésnapomon, mintha valaki másé lenne az ünnep, olyan hihetetlennek tűnt, hogy ismét egy évvel idősebb lettem. Most azonban határozottan huszonkilenc évesnek éreztem magam. Sok szempontból pedig jóval idősebbnek. Hosszú volt ez a két év, és közben egyszer sem hagytam el Kínát.

Adam, Mo Money és én reggel kimentünk a buszpályaudvarra Linda elé, ahogy kérte. Fekete karszalagot viselt, és vörös volt a szeme a sok sírástól. Lelépett a buszról, és mosolyogni próbált. Igazi, bátor kínai mosolynak szánta, amely féken tartja, leplezi, vagy legalábbis a háttérbe szorítja az érzést, mert arról csak a száj szöglete vagy egy homlokredő árulkodhat. De még nagyon fájhatott - remegett a szája széle, és elfordította a fejét, hogy ne lássuk a könnyeit.

Aznap este osztályoztam le a vizsgadolgozatokat. Jó volt felidézni, ahogy a sorok között járkálok, és nézem a lehajtott fejjel dolgozó diákokat. Valósággal áradt belőlük a néma, összpontosított figyelem,

és tetszett, hogy olyan komolyan, eltökélten szegik le fekete fejüket. Egyszerű helyzet, kellemesen egyszerű. A vizsgának semmi köze nem volt a fulingi élet bonyolultságához, a politikához, a „reform és nyitás” össznemzeti erőfeszítéseihöz. Egyszerű irodalomvizsga volt csupán, semmi több.

Az utolsó feladat az volt, hogy elemezzék Robert Frost
A természet aranya című versét:

Az első zöld: arany –
Pár pompás perce van.
És virág a levél –
Egy órát alig él;
Nem lesz úrrá a levélen,
így borul el az Éden,
A hajnal így hasad.
Arany, az nem marad.

(Imreh András fordítása)

Még májusban foglalkoztunk vele, amikor részletesebben beszéltem a ritmikáról - sosem hagytam ki ezt a verset, mert a hallgatók szívesen mélyedtek el a zeneiségben, a hangzásban, ezért úgy is könnyen ízekre szedhettük a költeményt, hogy közben nem vált unalmassá. Zömmel értették is, amit Frostról mondtam. Azon az órán is boldog voltam, hogy irodalmat taníthatok. A vizsga alatt ugyanez az érzés motoszkált bennem.

Azóta szétrombolta az illúzióimat, amit időközben megtudtam: Linda apja meghalt, Susan pedig küszködött a rettegéssel, amely végül elűzte a főiskoláról. Ez jellemző volt Fulingra - még a tanításról is kiderül, hogy nagyon összetett feladat, pedig eleinte egyszerűnek és könnyűnek tűnt. A kínaiak leplezték az érzelmeiket, különösen egy *vajkuozsen* előtt, és ez megnehezítette az életem. Pedig a világon mindenütt ugyanazokat a bajokat hozza az élet - amíg Fulingban tanítottam, két hallgató halt meg, egy lánynak

abortusza volt, és kirúgták, meghalt egy édesapa, egy gyermek, házasságok mentek tönkre. De Fulingban hosszabb ideig tartott, mire az életnek ezt az oldalát is kiismertem valamelyest, mert a *vajkuozsennel* szemben többnyire megtartották a két lépés távolságot - a távolságot, amit éppen akkor a legnehezebb legyőzni, amikor eltűnik. Mint amikor egy üres, semmitmondó mosolyról hirtelen kiderül, hogy egy egész élet szomorúsága bujkál benne.

Egyetlen pillanatig sem építgettem légvárakat, lagalábbis ami a Békehadtest kötelékében végzett munkámat illeti. Nem azért mentem Kínába, hogy megmentsek valakit, és nem kívántam kitörölhetetlen nyomot hagyni magam után. Kifejezetten örültem, hogy a Fulingban töltött két év alatt nem építettem, nem szerveztem és nem változtattam meg semmit.

Tanár voltam, aki a szabad idejében igyekezett minél többet megtudni a városról és lakóiról. Ez volt a dolgom; jól éreztem magam minden szerepemben, és tisztában voltam mozgásterem korlátaival.

Mégis eltűnődtem, marad-e valami a tanteremben töltött hosszú órákból. Reméltem, tanítványaim még sokáig emlékezni fognak Frost versére - vagy valami másra. Egy elbeszélés valamelyik szereplőjére, egy Shakespeare-szonett töredékére - mindegy, csak emlékezzenek valamire. Reméltem, hogy tudatuk valamelyik zugában úgy őrzik meg ezt az emléket, hogy közben újra meg újra képesek lesznek fellelni benne az egyszerű szépség állandóságát és igazságát is. Hiszem, hogy az irodalomban kifejeződő igazság állandó, nem hatnak rá a gyötrelmes hétköznapiak. Rossz pillanataimban persze azt kérdeztem magamtól, érvényes-e ez az igazság, mert a pusztta létezése nem elegendő. És bizony volt, hogy úgy éreztem, a kíméletlen valóság ellenében semmi haszna Frost versének.

Így tűnődtem egy kicsit, majd folytattam a dolgozatjavítást. Nem találtam választ a kérdéseimre, de nem adtam fel a reményt.

Tanítványaim többsége boldogulni fog, biztosra vettem. Linda élete rendeződik majd. Mo Money és William Jefferson Foster megtalálják a számításukat, ahogyan Anne is megtalálta Sencsenben. A városban sem várható nagyobb baj: nem gyülekeznek viharfelhők Li atya felett, kínai tanáraink és a Diákokthoz vezetői élnek a maguk életét. Mindenki megpróbálja kihozni a maximumot az életéből továbbra is, és a gyerekének már jobb sorsa lesz. Ez a legtöbb, amit remélni lehet. Elképzelhető, hogy Susannek nem lesz sima útja, de ezen nem lehet segíteni, ahogy Janelle-en, Rebeccán és a többiekén sem, akik letértek az útról. *Mej panfa*.

Néhány nap múlva Jimmy hozott egy kazettát, és megkért, hogy mondjam rá az összes verset, amit tanultunk. Jó eszű fiú volt, az egyik legtehetségesebb a tanítványaim között, de nem tanult jól. Általában a leghátsó sorban ült, és diáktársai hozzászólásait mindig ugyanúgy minősítette: *yahoo* vagy *jasua*, morogta. Ettől függetlenül ő volt az egyik kedvencem. Meghatott a kérése.

- *A hollót* mindenképpen mondja rá, és valamit Shakespeare-től is. Hogy ne felejtsem el az irodalomórákat.

Még este elkészítem a felvételt, válaszoltam.

- Amikor elkészült a versekkel - vigyorgott -, kérem, mondja rá az összes csúnya szót, amit csak ismer. Azokat is, amiket nem tanított meg, biztos van olyan. Nagyon hálás lennék érte. Lehet, hogy a többiek is lemásolják majd a szalagot.

Kétszer kellett nekiülnöm, mire sikerült felvenni az összes verset. Amikor elkészültem, Adam hathatós közreműködésével öt percen keresztül válogatott trágárságokat üvöltöztem a mikrofonba, majd átadtam a kazettát Jimmynek. Vele sem lesz baj. A többséggel nem lesz. Tudtak kemények és kedvesek, vidámak és szomorúak lenni, és az ilyenek mindig dűlőre jutnak valahogy. Túlélnek minden rosszat. Egyáltalán nem biztos, hogy színaranyból vannak, de talán éppen ezért olyan szilárdak, szívósak és életrevalók.

A csungkingi szárnyashajóval utaztunk el Fulingból június végén, egy meleg, esős reggelen. Sűrű, szürke köd ült a Jangcén. Kocsival vittek le minket a kikötőbe. Bámultuk az eső áztatta, ismerős utcákat.

Előző este vacsoráztunk utoljára a Diákoththonban. A kedvünkért tovább tartottak nyitva: egész este rohangáltunk, hogy mindenkitől el tudjunk búcsúzni. Jólesett leroskadni az asztalhoz, és elfogyasztani a frissen főtt, meleg tésztát. Ugrattuk a nőket; az új külföldi ördögöket emlegettük, akik ősztől majd átveszik a helyünket. Kijelentettük, hogy egész biztosan nagyon könnyű lesz átvágni őket.

Huang Neng, a nagypapa már beszélgetett velem az elutazásról néhány nappal korábban.

- Ha majd visszamegy a *maga* Amerikájába, meglátja, mennyire más lesz. Például ha bemegy a vendéglőbe, és azt mondja, „kérek egy adag *csaosout*, nem fogják érteni. Senki sem fogja érteni, mit beszél.

- Igaz. Amerikában nem lehet *csaosout* kapni.

- Angolul kell rendelnie. Az ottaniakkal nem tud kínaiul beszélni! Nevetett. Mulatságos egy ország lehet az, ahol nem lehet kínaiul beszélni, és *csaosout* se kapni. Utolsó vacsoránk után az egész család felsorakozott az ajtónál, onnan integettek utánunk. Kihúzták magukat, és arcukra kiült a merev, kínai mosoly. Az én arcom is ugyanolyan lehetett - két éve tartó barátságunk bujkált a szám görbületében.

Reggel elbúcsúztunk Sunnitól és Noreentól, és elindultunk a kikötőbe. Néhány tanítványunk, akinek nem volt reggel órája, Fu dékán kíséretében szintén eljött, hogy elbúcsúzzon tőlünk. A kínaiak mindig mértéktartóan búcsúzkodnak - semmi ömlengés, csak néhány szó, végsőkéig visszatartott könnyek. Félszegen kezét fogtuk velük, és felmentünk a fedélzetre.

A szárnyashajó tele volt utasokkal. Karaokevideók mentek a

tévében. Fél óráig ültünk, vártuk az indulást. Esett az eső, de tanítványaink türelmesen vártak. A jó barátot illik megtisztelni azzal, hogy megvárja az ember, amíg teljesen és véglegesen távozik, akárhogy zuhog is az eső.

Majdnem mind sírtak. Mo Money egy kötélbakon guggolt. William Jefferson Foster a Fehér Lapos-hegyet fürkészte, Roger egy kötélcsonon ült. Luke a falnak támaszkodott. Mások is eljöttek - Chuck, Diaz, Lewis, Richard és DJ. Piros volt a szemük, de igyekeztek visszatartani a sírást.

Elnéztem őket, ahogy áznak, és tűnődtem, milyen jövő vár rájuk. William Jefferson Foster magániskolában fog tanítani keleten, Csöcsiang tartományban, Mo Money valamelyik fulingi vállalatnál akar elhelyezkedni, Lewis visszatér a falujába, tanítani akar. Luke októberben, a nemzeti ünnep napján nőszül. A szülők hozták össze a frigyét. Luke csak egyszer-kétszer találkozott a jövődöbelijével, de engedelmes parasztfiú lévén nem ellenkezett a szüleivel.

A hajó elhagyta a kikötőt. A diákok mozdulatlanul álltak a mólón. Mögöttük a város szürkének, piszkosnak látszott a ködben. Mint máskor, a folyóról most is a kívülálló szemével néztem Fulingot: nagy, személytelen, áthatolhatatlan, átláthatatlan városnak láttam. Pedig két éven át az otthonom volt - hihetetlen. Vajon látom-e még egyszer, és ha igen, mi minden fog addig megváltozni benne? A hajó már majdnem elérte a Jangce közepét, a sodrással szemben haladt.

A folyó nem változott, ilyen volt mindig, ilyen is marad. Nem úgy, mint az emberek, akik két év alatt egészen átalakultak a szememben, mától pedig elválik az útjuk az enyémtől, és senki sem tudja, mivé teszi majd őket az élet - még ha az én tudatomban állóképpé merevítette is őket az emlékezés: az egyik *csaosout* készít, a másik órát tart, sokan pedig mozdulatlanul állnak a mólón. A folyó egész más. A Jangcéval mindig egyszerű volt a *kuanhszim*: vagy a sodrással szemben utaztam rajta, vagy vitettem magam az árral. Felfelé lassabban, lefelé gyorsabban. Ennyi az egész - keresztezte

egymást az utunk, aztán elváltunk.

Hamarosan abbahagytam az aggodalmaskodást: sem a jövő, sem a múlt nem foglalkoztatott. Vettem még egy utolsó pillantást a városra. Szürkék voltak a házak. A nyári esőzések kiszélesítették a Vu torkolatát. Egy *szampan* siklott kecsesen a part mellett. Az Emeld-a-Zászlót-hegy ködbe burkolózott. Gyorsult a hajó, szemben a sodrással.

Megjegyzések

[←1]

A fordításban a kínai szavakat és neveket a magyarban meghonosodott átírás szerint közöljük.

[←2]

A *Hamletből* vett idézetek Arany János fordításai.

[←3]

A kínaiban minden írásjegynek van egy „gyöke”, azaz egy sajátos, más írásjegyekben is megtalálható közös eleme. Ezek alapján csoportosíthatók. Több mint kétszáz ilyen „fogalmi kulcs” különíthető el.

[←4]

Mivel a kínai nyelv írásjegyeket használ, nem könnyű feladat például az európai tulajdonnevek átírása. Ezt gyakran úgy oldják meg, hogy az adott szót kisebb egységekre bontják (pl. Dic-ken-s - *Ti-ken-sze*), s olyan írásjegyet keresnek hozzá, amelynek kiejtése hangzásában valamennyire hasonlít a szótöredékre. Hazánk például az angol Hungary alapján kapta a nevét: három írásjegyből („hun”, „fog” és „éles”) áll. Kiejtése *Hsziung-ja-li*, azaz Hungary. (Kínában vannak, akik a magyarokat a hunok leszármazottainak tekintik.)

[←5]

A két híres politikus neve itt a kantoni nyelvjárás szerinti kiejtésben jelenik meg (a magyar nyelvben ez a változat honosodott meg). A zárójelben a nevüket alkotó írásjegyek

magyar népszerű átírás szerinti kiejtése szerepel. A kínaiak csakis ez utóbbi neveken ismerik őket!

[←6]

A japán hódítók 1937. december 12-én foglaltak el Nankingot, ahol borzalmas vérontást rendeztek. Az öldöklésben állítólag több tízezer ember vesztette életét.

[←7]

Kína első császára (i. e. 221-210), a Csin-dinasztia megalapítója, ő egyesítette első ízben Kínát, miután sorra legyőzte a rivális fejedelemségeket (Han, Csaó, Jen, Vej, Vu, Csu, Csi).

[←8]

Hszian város egyik nevezetessége, ahol több mint kétezer kőtáblát őriznek, többek között a tizenhárom konfucianus *Klasszikus* teljes szövegét és a híres nesztorianus táblát. Ez az ország legnagyobb és legrégebbi ilyen jellegű múzeuma.